LEONID LEONOV

Hoţul

EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ

LEONID
LEONOV

HOȚUL

EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ, BUCUREȘTI — 1957

ЛЕОНИД ЛЕОНОВ
Собрание сочинений в девяти томах,
Том третий.
ВОР
Государственное издательство
художественной литературы
МОСКВА — 1961

LEONID LEONOV

HOTUL

In românește
de Dimitrie Manu și Tatiana Berindei

CUVÎNTUL AUTORULUI

Autorul a recitit cu condeiul în mînă această carte, scrisă cu treizeci și ceva de ani în urmă. Să intervii într-o lucrare atît de veche e ca și cum ai străbate din nou albia aceluiași pîrîu. Pășești pe albia acum aproape secată și, ascultînd cum scrîșnește sub picior prundișul, cercetezi, din ochi, fără teamă, bulboanele istovite de apă.

1959

P R O L O G

Un cetățean cu demiu cadrilat coborî din vagonul ce se golise între timp, își aprinse o țigară și-și plimbă fără grabă privirile peste locurile în care-l adusese nu numai tramvaiul paisprezece, ci și cea mai frămîntată dintre toate profesiile din lume... Moscova își domolea aici zbuciumul, aplecîndu-se smerită în fața celor doi stîlpi de piatră ai barierei Semionovskaia, peste care, întocmai ca o ciorbă, se revărsase mucegaiul verzui al anilor.

Nimerind vădit pentru întîia oară pe aceste meleaguri, cetățeanul rămase multă vreme locului, privind atît de nehotărît în jur, încît miliția nul din post, manifestînd vigilența de rigoare, îl cam luă sub observație. Într-adevăr, înfățișarea cetățeanului avea în ea ceva trîndav, detașat de realitate, te băgau la idei ochelarii lui rotunzi, cu lentile uriașe, menite parcă să pătrundă în cele ce nu se cuvin a fi văzute de ochi străini, dar mai ales stîrnea suspiciuni culoarea demiului, negreșit de provenientă străină. Altfel, obrajii necunoscutului purtau mărturia cuvenitei lipse de îngrijire, ca și ghetele de mult necurățate, iar demiul, privit mai de-aproape, avea un aspect cît se poate de autohton, părea chiar ridicol, de parcă ar fi fost confecționat din vreun pled vechi, cumpărat la talcioc.

După ce-și fumă țigara și mai prinse puțin curaj, demiul se îndreptă spre mantaua milițianului și se informă, ca în treacăt, dacă într-adevăr cartierul ce se întinde dincolo de barieră e vestita Blagușa. Măgulit de aprecierea elogioasă acordată nesfîrșitului șir de clădiri nearătoase, răsărite de-a lungul șoselei Izmailovskoie, interlocutorul confirmă presupunerea.

— Ce stradă căutați ? Sînt douăzeci și două de străzi pe-aici, din care, să-mi fie cu iertăciune, nu mai puțin de trei poartă numele de Hapilovka... Blagușa-i mahala mare !

— Și... se găsesc de toate pe-aici ?

— De toate cîte puțin, zîmbi milițianul, mulțumit peste măsură de desfășurarea convorbirii.

— Or fi și ceva spelunci, adăposturi de hoți ? se informă cu aparentă indiferență demiul.

Milițianul își miji, bănuitor, ochii. Spre norocul noului-venit, însă, tocmai în clipa aceea, o căruță plină vîrf cu butoaie goale intră strîmb cu roata în jgheabul liniei de tramvai... și iată butoaiele săltînd cu duruit voios prin noroaiele toamnei. Întîmplarea îi îngădui demiului să se retragă la timp pe trotuar și să pornească hoinar mai departe.

În timpul plimbării sale, nimic nu izbuti să-i descrețească fruntea : viața cea de toate zilele din mahalaua Blagușei nu are în ea nimic atrăgător. Vara, de bine de rău, totul e verde și frumos ; nu-i curte în care, spre desfătarea privirilor, să nu se înalțe cîte un plopșor ușor încovoiat, să nu se plece spre pămînt cîte o tufă de coacăz stearpă, cu frunza bună doar de pus la macerat în sticla cu rachie, desfătare de mai tîrziu a vreunui meșter ciorăpar de prin Blagușa. Acum însă în iarba brumată cîteva gîște pășteau netulburate de nimeni, iar de-o parte și de alta a uliței se afundau în pămînt cocioabele prizărite, mohorîte de-atîtea ploi de toamnă, în care locuiau mai cu seamă mici meseriași. Nimic nu izbutea să învioreze cît de cît înfățișarea dezolantă a Blagușei — nici firma viu colorată a unei cîrciumi, nici verdele ofilit al frunzișului rar, pălit de primele înghețuri.

Nicăieri țipenie de om. Doar într-o ulicioară laterală, cu case puține, drumețul în demiu zări un cetățean uitat de zile, cu o șapcă de doc în cap și moletiere verzui înfășurate pe picioare : așezat pe treptele unei dugheni, bătrînul contempla somnoros evenimentul în carouri ce se apropia de dînsul. Și iată că acești doi oameni se crezură datori să schimbe cîteva vorbe.

— Ai ieșit să iei aer ? întrebă omul cu demiu, ascunzîndu-și privirile în dosul lucirii impersonale a ochelarilor, și se așeză nepoftit alături de bătrîn pe trepte. Ce faci, moșule ? Te odihnești după trudă grea și urmărești scurgerea timpului ?

— Da de unde ! Cic-ar aduce niște votcă, d-aia aștept, răspunse celălalt cu glas răgușit. Da pe dumneata ce vînt te aduce prin părțile noastre ?

— Mă plimbam și eu... Frumos nume are cartierul dumneavoastră : Bla-gu-șa ! Un nume antediluvian, autentic rusesc. O să-l schimbe, desigur ! rosti sentențios demiul, oferind o țigară pe care interlocutorul său o acceptă fără să se mire, dar și fără să mulțumească. E liniște aici, la dumneavoastră, nu-i gălăgie de loc.

— Păi, să vezi : pe-aici, pe la noi, trec mereu cu morții, de-aia-i liniște. Cară și d-ăi roșii, și de alte culori, cum se nimerește. Așa că trăim și noi cum putem...

Conversația nu izbutea să se lege. Se înserа și omul pornit în explorare prin Blagușa începuse să se cam zgribulească : vîntul,

repezindu-se în el năprasnic, trecea cu ușurință prin carourile mari și subțiate ale demiului. Făcu o încercare să-l mai zgîlțîie puțin pe taciturnul său vecin :

— Să facem cunoștință ! Numele meu este Firsov... L-ai întîlnit, poate, în presă.

— Apoi, sînt fel de fel de nume pe lumea asta... rosti fără însufleţire bătrînul. Avea și soru-mea un cuscru la Kazan... Adicătelea nu, se bîlbîi el. Nuuu, p-ăla pare-mi-se că-l chema Fomin... Da, da, Fomin.

Cu aceasta, convorbirea luă sfîrșit ; căci cine putea ști ce hram purta acest Firsov ? Poate că era o iscoadă ce adulmecă cele tăinuite, de-ale inimii sau de-ale minții, vreunul ce umblă să ridice case pe maidane ori vreun circar cu sacul plin de păpuși oprite de lege !... Iată-l cercetînd cu ochii iscoditori coclaurile Blagușei, pe care avea să înalțe clădiri deocamdată inexistente, cu subsoluri, mansarde, taverne, ori simple unghere servind drept adăpost singuraticilor, ca să le populeze apoi cu fantome, oaspeți veniți aici o dată cu el. „Lasă-le să se desfete puțin în bătaia soarelui, ca apoi, după ce vor înflori cît le-o fi sorocul, să piară în neființă, ca și oamenii cei adevărați, de parcă nici n-au fost !“ Înzestrate de mult cu viața lor proprie, închipuitele personaje se strînseseră nerăbdătoare în jurul făuritorului lor, rebegite de frig și tăcute, în așteptarea clipei cînd vor lua ființă. Pierzînd nădejdea de a se îmbăta în seara aceea, interlocutorul lui Firsov plecase demult ; dar scriitorul, rămas pe loc, sfredelea cu privirea întunericul ce se lăsa pe pămînt. Undeva, în adîncul ființei sale, prindea viață, se-nfiripa șuvoiul mult dorit și arzător al gîndului fecund și dăruitor de bucurie.

„Iată în fața ta întinderi de pămînt pe care încă nu s-a construit nimic, așteptîndu-te pe tine, omule, să te naști, iar apoi, după ce îți vei fi primit partea de suferință, să te sfîrșești, ca orice pe lume ! Înainte dar, pășește mai voinicește și stăpînește-le ! Sus, în spațiile repetate de mii de ori spre toate vînturile, bîntuie stelele, iar aici, jos, pe pămînt, sînt numai oamenii... Dar cît de pustiu și fără noimă ar fi totul fără ei ! Populînd această lume cu ființa ta, cu jertfele aduse de tine, cu suferința ta, tu, omule, o făurești pentru a doua oară...“

„Se înalță case, copacii se pleacă în bătaia viforului, un cîine rebegit de frig fuge, trece un trecător : cît e de frumos totul ! Frunzele căzute — atît de înghețate de se sfarmă scrîșnind, ca sticla, cînd calci pe ele — saltă și se adună în foșnitoare grămezi... Dar numai datorită existenței tale, omule, firea se înmănunchează laolaltă, înnodată într-un tot tainic și cu sens. De n-ar fi fost omul acesta aciuat pe trepte, urmărind gînditor mersul lucrurilor,

n-ar mai fi căzut de pe copaci ultimele frunze, nici vîntul nu le-ar fi mînat din urmă cu nevăzutu-i bici peste cîmpul gol, căci nimic n-ar avea motiv să se întîmple în lume, dacă n-ar exista cineva pentru care să se întîmple !"

În față se ramifica o văioagă puțin adîncă, mai departe se întindeau grădini de zarzavat, iar dincolo de ele, abia ghicită în negură, se pierdea sub cerul scund o pădurice firavă, din cele ce cresc la margini de oraș. Noiembrie cu frigul lui pătrunzător bătea la ușă, soarele își ferea fața, rîurile se grăbeau să-și îmbrace platoșa de gheață, tocmai ca să scape de geruri. Prin văzduh, lunecînd din cer, se zbenguia cel dintîi fulg de zăpadă : prinzîndu-l în palmă, Firsov îl urmări cum, topindu-se de căldura mîinii, se prefăcea într-un fel de lacrimă... Deodată puzderie de zburătoare negre prinseră a se roti, ca niște fulgi mari de funingine, deasupra cîmpului, vestind cu croncănitul lor răgușit venirea iernii. O suflare înghețată, de beznă, îl izbi în față, și îndată Firsov simți în el acea minunată stare de pustiire ce făcea să i se strîngă inima, cunoscuta stare pe care o trăia ori de cîte ori, în vederea făuririi unei cărți, prindea să se desăvîrșească în el un mănunchi de destine omenești.

Și-atunci Firsov văzu aievea...

PARTEA ÎNTÎI

I

Nikolka Zavarihin se trezi din somn abia atunci cînd legănatul ritmic al vagonului încetă. Căscînd și întinzîndu-se în aerul greu, plin de fum de țigară, se aplecă afară de pe bancheta de sus. Jos nu mai era nimeni, iar pe fereastră se zărea Moscova. Copleșit încă de cele văzute în vis, Nikolka își luă bagajul și coborî. Fumul usturător de gară, amestecat în șfichiul ninsorii, îi dezmorți definitiv trupul moleșit de somnul nopții. Fără să-și lase coșnița din mîini, privi neîncrezător în jur ; deși avea înainte-i doar spatele unui mare oraș — urîtul neliniștitor al liniilor ce se depărtau, al semafoarelor și-al zidurilor despărțitoare, fantomatice sub cerul palid al zorilor, cu steme afumate și nume de răposați furnizori ai curții imperiale — această măreție mohorîtă trezi în el din nou emoția.

Ninsoarea din cînd în cînd viscolită nu-l împiedica pe călător să vadă în față totul deosebit de clar și precis, ca printr-o lupă. Pe un viitor peron, grămezi de piatră sfărîmată așteptau resemnate să fie strivite în drumu-i dus și întors de un neobosit tăvălug ce prefăcea totul, chiar și pe sine, în pulbere. Dar se vede treaba că, luîndu-se după acest colos de fier, oamenii îndeplineau și ei tot atît de numeroase mișcări inutile pe care Nikolka, vajnic flăcău dintr-o gubernie depărtată, le privea cu dispreț, ca pe niște zvîrcoliri ale unei ființe bolnave, cu zilele veacului numărate... Cu toate acestea, ori de cîte ori sosea la Moscova, orașul îl cucerea cu frumusețea lui triumfătoare, fatală, și, stăpînit de farmecul lui, simțea cu toate fibrele ființei sale capcanele ce-l pîndeau pretutindeni. De-aceea totdeauna, înainte de a păși în învălmășeala străzilor, rămînea în loc ca și acum, o clipă, două, adulmecînd atmosfera și vremea... Nu degeaba Firsov, informat de intențiile de cuceritor ale celui abia sosit, scrisese în carnet că-l socotește a fi o iscoadă la poarta marii cetăți... Totul era acum remarcabil în înfățișarea lui Nikolka : vînjoasa statură a omului ce-și avîntă pumnul ca să lovească, lumina doar un pic umbrită a ochilor săi albaștri atît de cruzi, desenul barbar al pîslarilor trainici, portocaliul nemaipomenit, de culoarea pinilor în ceasul asfin-

ţitului, al cojocului tăbăcit cu coajă de anin, ca să nu mai vorbim de fermecătoarele mănuşi ţărăneşti cu un deget, atît de pestriţe... De data aceasta, Nikolka n-apucă să facă nici zece paşi şi se opri, zguduit de priveliştea ce i se deschidea în faţa ochilor.

Din penumbra tristă a zorilor îi apăru în faţă ea, *chiar ea*, femeia văzută cu puţin înainte în vis ; plîngea în mijlocul peronului pustiu. Broboada pufoasă îi căzuse pe umeri, ninsoarea se cernea pe părul-i lins, negru şi lucios, hăinuţa-i de blană se descheiase, oglindind o deznădejde fără margini. Lacrimile ei, tocmai ele îl făcură pe Nikolka s-o simtă de la prima vedere atît de aproape, căci avusese parte să vadă destulă durere în scurta lui viaţă. Neîncrederea înnăscută faţă de femei, de care-şi ferea inconştient puterea, cedă locul unei năvalnice compătimiri. Farmecul fierbinte al necunoscutei parcă-l plesni peste ochi ; şi iată că nu mai fu în stare să se împotrivească acestei înrobiri, neaşteptate ca orice nenorocire.

Timp s-o întrebe de ce plînge nu mai avu : femeia îl copleşi cu vorbe, şi rugămintea cuprinsă în spusele ei se împletea cu ciuda trezită de înţelegerea lui greoaie, de ţăran. Îi arăta ceva departe, în mijlocul ninsorii mişcătoare, şi nici măcar culoarea suspect de trandafirie a unghiilor ei de femeie nedeprinsă cu munca nu-l puse pe gînduri. Cînd Nikolka pricepu în sfîrşit că un pungaş i-a furat adineauri geamantanul, îndoiala mîntuitoare îl părăsi cu desăvîrşire pe bietul naiv. O dată cu inima, lepădă la picioarele necunoscutei coşniţa multicoloră împletită din papură, strigă femeii să aibă grijă de ea şi se repezi în plină viforniţă, cu zăpada scîrţîind sub picioare, în căutarea pămînteştii averi a acestui vis ceresc.

Închipuirea-i înfierbîntată îl făcu să vadă între vagoane un om care, fugind, căuta să cîştige timp şi să scape de urmăritori. Mînia şi încîntarea măriră goana lui Nikolka. Abia după ce recunoscu în omul urmărit un conductor de tren ieşit din schimb, se opri şi Nikolka să-şi şteargă fruntea de sudoare şi să-şi mai tragă sufletul. Dîndu-şi seama că a fost prostit, nu se grăbea să se întoarcă acolo unde se lăsase copleşit de compătimire... deşi n-ar fi stricat s-o caute, s-o apuce de umăr şi s-o privească aşa cum se cuvine în ochi pe muierusca aceea care n-a pregetat să-i fure sărăcăciosul bagaj. Se împlinise încă o dată ceea ce-i spusese străbunicul său : „Nu te încrede în oraş nici cînd se află la strîmtoare !"

Între timp, ninsoarea se înteţise, acoperind urmele uşoare şi încîlcite.

— Totu-n jur e doar părere... rosti cu glas tare Nikolka, întorcîndu-se în sfîrşit la locul de unde a plecat, şi crăpătura prelungă a gurii lui se lărgi mai mult, într-un zîmbet de nepătruns chiar şi pentru o lamă de cuţit.

Încetul cu încetul, mînia îi trecu, făcînd loc dispreţului. Scoţînd din buzunarul cojocului jumătatea de turtă ţărănească ce-i mai rămăsese, începu să mestece cu un calm încrîncenat, şi, scărpinîndu-şi obrazul năpădit de puf uşor, de flăcău, îşi plimbă în jur privirile, recunoscător pentru lecţia primită. Cu scrîşnete şi zăngănit de cotidiană furie locomotivele umblau încolo şi-ncoace ; una din ele, poate chiar aceea care-l adusese, împieptoşată şi plină de năduşeala-i de ulei, trecu pe lîngă el ; dar flăcăul, mestecînd înainte, nu se feri. Undeva aproape, pe-o notă înaltă, o sonerie se zbătea deznădăjduită ca o pasăre prinsă în laţ. Şi toate sunetele acestea se contopeau armonios cu recomandarea străbunului, ce-i venise prea tîrziu în minte.

„Neclintit rămîne numai lucrul de care nu s-a atins omul, spunea răposatul, dacă ar fi să pieptănăm puţin graiul necioplit al acestui surugiu fără carte. În afară de stelele de pe cer, mai zicea el, nu vedem aproape nimic din lumea cea adevărată. Vedem numai ce-am făurit cu mîinile noastre ; iar orice lucru de care se ating nesăţioasele mîini ale omului este sortit frămîntării, zbuciumului şi morţii. Fereşte-te de cele pieritoare, nepoate, şi mai vîrtos te-ndeamnă spre cele veşnice !“

Cu ajutorul imaginaţiei, acum răcorite, Nikolka se căzni şi nu izbuti să reconstituie în minte trăsăturile necunoscutei care-l prostise. Deşi n-ar fi putut găsi nici cuvinte, nici alte mijloace de comparaţie cu care să redea frumuseţea ei semeaţă şi melancolică, această frumuseţe va rămîne întipărită în el pînă la moarte ; fapt e că, din clipa aceea, oricărei femei pe care a îmbrăţişat-o el vreodată, i-a atribuit trăsăturile celei care l-a robit pe vecie, dintr-o singură privire...

De data aceasta venise la oraş cu un singur plan, vast însă : după ce se va fi hrănit un pic pe ogorul comerţului autohton, netezit după furtună, se va strădui să iasă în fruntea tuturora, ca întemeietor al unui vestit neam de neguţători, cu barbă şi-n tradiţionala *poddiovka* [1], aşa cum îi arată vechile portrete de familie din Rusia, şi vînzînd te miri ce marfă, cînepă, in ori altceva, să ducă faima ţinutului său necunoscut departe, cît mai departe, poate chiar şi peste graniţă... Ştia însă că, în orice punct al acestui drum s-ar găsi, ar fi de-ajuns doar un semn al ei, ca el să părăsească fără pic de regret negustoria, să-şi renege credinţa şi să-şi radă tradiţionala barbă, numai şi numai s-o ajungă din urmă şi să-şi astîmpere dorul aprig, nestăpînit, ce l-a răscolit o dată în viaţă, cîndva, într-o gară.

Istoria însă s-a amestecat într-un alt chip în destinul lui Nikolka şi, doborîndu-l chiar de la începutul drumului, i-a tîrît trupul, ră-

[1] Haină bărbătească lungă, un fel de palton încreţit la talie.

sucindu-l în fel și chip, prin făgașul său plin de praguri stîncoase. Dar și spre bătrînețe, cînd viața și-a mai pierdut din strălucire, imaginea ei a fost singura amintire păstrată cu vigoare... După o zi grea de muncă silnică îl copleșea uneori ca un fel de pîclă fierbinte, învolburată. Și-atunci, închizînd ochii și lungindu-se chiar sub tavan, pe cel mai înalt dintre paturile comune suprapuse, bătrînul Nikolai Pavlovici Zavarihin, care n-a izbutit să ajungă nici mare negustor, nici rege al inului rusesc, se cufunda într-o neclintire soră somnului de veci. Aceasta era cea mai mare bucurie a vieții lui sfîrșite.

Iar pe frumoasa Manka Viforniță, deși ea se frămînta, se răzbuna și bîntuia undeva pe-aproape, el n-a mai întîlnit-o în viață decît o singură dată, și-atunci numai și numai datorită unei greșeli de neiertat a lui Firsov.

II

Acolo, în mahalaua Blagușa, cam pe la mijlocul fundăturii Șișov, locuia, în vechea-i vizuină durată pe temelie de piatră, unchiul lui Nikolai Zavarihin, Emelian Puhov, maistru lăcătuș și om de treabă. Principala ocupație a unchiului lui Nikolka o striga în gura mare firma bătută strîmb deasupra ușii atelierului său. În colțul din stînga al firmei își fuma narghileaua un turc zugrăvit în ocru, a cărui semnificație n-a priceput-o niciodată nimeni ; în colțul din dreapta fumuia un primus defect ; în fumul înfrățit al narghilelei și-al primusului, scorojindu-se de zăpușeala și ploile Blagușei, plutea un cuvînt caraghios : *Pcihov*. Zugrăvindu-și, acum vreo șase ani, cu propria-i mînă firma cea nouă, Emelian uitase în ce parte este îndreptată codița literei U[1]. Astfel a ajuns Puhov cunoscut în toată mahalaua ca meșterul Pcihov, om fără vicleșug, ce umblă doar pe drumuri netede, drepte ; dar nimeni, nici măcar bunul lui prieten Mitka Vekșin, nu știa mare lucru despre viața tăcută și de neînțeles a meșterului. Îl cunoșteau toți pe Pcihov numai din năzdrăvăniile cu ajutorul cărora se apăra, glumeț, de curiozitatea vecinilor ; spunea, de pildă, că într-una din urechile lui sălășluiește o gînganie din cele de-i zice cîinele-babei, care s-a aciuat acolo, nu mai ține minte de cînd, pe vremuri, cînd meșterul Pcihov cam trăgea la măsea, și că acest cîinele-babei nu-și găsește astîmpăr cînd vremea-i a ploaie, și-atuncea doare *curmeziș* pînă se înseninează. Se știa că meșterul trăiește de mult singur, doar cu fierăria sa de la care deprinsese felul său de a fi zgîrcit la vorbă și ascuns ; ba cîte unii își dădeau cu presupusul

[1] *U* rusesc (y) își are coada adusă spre stînga, pe cînd *ci* (ч), pornit aidoma, se îndoaie jos spre dreapta.

că, după cătănie, Pcihov ar fi încercat să poarte potcap de călugăr, dar cum potcapul îi era cam strîmt, a fugit șchiopătînd, căci încă de la mănăstire își vătămase piciorul. Se zvonea de asemeni că, după aceasta, Pcihov ar fi încercat să-și cîștige pîinea la uzina de stanțat, dar i s-a *urît* și-acolo, și n-a prins rădăcini. Tocmai atunci, după cîțiva ani învăluiți în negura necunoscutului, a prins să pufăie pe firma lui turcul acela pictat, înviorînd plictisul Blagușei și îmbogățind notițele din carnetul scriitorului rătăcit pe aceste meleaguri. De altfel, Pcihov nu prea avea timp să-și simtă singurătatea. Om fără carte, dar care a învățat totuși destule, în felul său se pricepea la multe, chiar și la desen tehnic. Îndemînatic și înzestrat cu o nemaipomenită capacitate de a da viață oricărui lucru ce-i cădea pe mînă, putea tot atît de bine să spoiască un samovar, să scoată o măsea, să arginteze o căldnițâ, să vindece un buboi ori să lecuiască de beție pe cel mai înrăit băutor. Din clipa cînd localnicii i-au descoperit multilaterala pricepere, Blagușa recunoscătoare s-a minunat adînc și l-a recunoscut pe Pcihov drept mare meșter. Ajunseseră oamenii să creadă că fără Pcihov s-ar duce de rîpă Blagușa, după cum erau convinși că fără Blagușa nici Moscova n-ar fi Moscova !

În veșnica întunecime din casa lui Pcihov, sub bagdadia afumată, zi și noapte ardea cu vuiet primusul, încălzind un ceainic ori un ciocan de lipit, zi și noapte scrîșnea îndîrjit deasupra menghinei pila cu zgronțuri mari a stăpînului casei. Totul aici — pînă și el însuși, sprîncenat, șchiop, cu părul negru, căci țăranii cărunțesc tîrziu ! — era îmbîcsit de mirosul pătrunzător al acidului clorhidric ce rodea spoiala cea veche. Prin colțuri ruginea, stîrnind strănuturi, un maldăr de fiare vechi ; un samovar cu pîntecul turtit cerea îndurătoare atenție, iar în semiîntuneric se ascundea un fel de mașină cu roți despre care nimeni n-ar fi putut spune dacă face parte din ceva sau este ea însăși ceva. Printre toate aceste hidoșenii veghea în clipa de față meșterul Pcihov, iar nepotul, abia picat de la țară, șezînd ceva mai la o parte, izbea cu mănușile-i pestrițe într-o mică nicovală de alături.

— Îți adusesem și eu cîte ceva în coșnița ceea, dar dacă mi-a furat-o... se plînse Nikolka cu gîndul la pățania de dimineață, fără să povestească totuși în amănunt împrejurările în care fusese păgubit. Prin dreptul ferestrelor pe jumătate astupate de zăpadă, fulgii se alungau unii pe alții, zoriți din urmă de vîntul pieziș. Ia te uită cum mai viscolește : se-așterne vreme de iarnă ! Ei, cred că-i timpul să plec...

— Ce moarte a avut maică-ta, ușoară ? se informă la despărțire Pcihov, în timp ce nituia un cuptor de fier.

— Destul de ușoară. S-a chinuit un pic, de la Paști pînă la Tăierea capului Sfîntului Ioan... M-a ținut și pe mine acasă. Dar de-acu, dacă am venit, zic să pornesc și eu o mică negustorie. Îmi dai binecuvîntarea ta, unchiule ?

Bătrînul tăcu : deși înrudiți prin răposata mamă a lui Nikolka, prea-i despărțea indiferența și nepotrivirea de caracter. Lui Pcihov nu-i plăcea lăcomia înrădăcinată în familia lui Zavarihin : se grăbeau Zavarihinii aștia să trăiască fiece zi, de parcă n-ar fi fost a lor, ci furată ! Aveau toți, tot neamul lor, viață lungă și se dovediseră de atîtea ori oameni aprigi din fire, fără milă de aproapele. Bunicul, tatăl și nepotul, toți trei se înălțau în memoria lui Pcihov ca niște stîlpi de stejar unși cu catran. Soarta îi mai izbea uneori la moalele capului, dar ei, fără să cîrtească, dădeau buzna înainte, necerînd nimănui nici ajutor, nici milă. Îmbătat ca întotdeauna de conștiința propriei puteri, Nikolka nu băgă de seamă lipsa de bunăvoință din partea unchiului : ca să nu se abată din drum, nu prea-i lua în seama pe cei din preajmă, pe oameni, și, după propria lui mărturisire, nu aduna prea multe gunoaie în spațiosul sertar al sufletului.

— Ce de troace pe-aici... Mai zvîrle-le naibii, că n-are omul nici pe unde să treacă. Tare-i neplăcută munca asta a dumitale : singur îți spargi urechile !

Ridicîndu-se în picioare, nepotul începu să se încheie la cojoc. Dar chiar în clipa aceea ușa se deschise și intră o onanie de om, înalt, plin de zăpadă, cu pulpanele hainei lungi, cum poartă cei de credință veche, cu gluga peste căciulă, umbrind o față ascuțită, ca de schimnic, și o barbă atît de neagră, încît părea falsă. Noul-venit pleoscăia din buze, de parcă ar fi mestecat ceva, furișînd în același timp clipitoare priviri prin toate colțurile. În clipa cînd nepăsarea glacială a ochilor săi îl atinse pe Nikolka, acesta se simți deodată ciudat de abătut.

— Noroc, Pcihov... mormăi oaspetele și-și drese glasul, slobozindu-l parcă din tîlhărească-i mutenie. Ce tot moșmondești de nu mai ieși din casă ? I-ai îmbrobodit pe toți, sprîncenatule !

Pcihov meșterea mai departe, aplecat peste banc.

— Și-așa, îl privi el pe Nikolka, neluînd în seamă salutul și insinuările oaspetelui, zici să zvîrl troacele astea ! Făcu un semn spre grămada din colț. S-ar părea că nu-i mare lucru, numai că, vezi tu, toate trebuiesc peticite ! Și să nu-mi hulești meseria : ciocănesc o dată, am luat bănuțul. Și cîți bănuți din ăștia ciocănesc eu cît îi ziulica de lungă !... Se poate trăi deci și fără blestemății ! adăugă el în încheiere, cu vădită aluzie, iar Nikolka, fără să-și dea seama, se uită bănuitor la bătrînul care tot clipea din ochi.

— Ce s-a priponit ăsta aici la tine ? întrebă cu glas surd musafirul, arătînd cu capul spre Nikolka. De un ceas mă tot chiorăsc pe fereastră : nu mai pleacă, afurisitul !

— Mi-i neam... scîrţîi cam în silă Pcihov. Nepotu-meu... A venit de la ţară.

— Care va să zică, prospătură ! împunse musafirul cu un deget osos pieptii brodaţi ai cămăşii lui Nikolka. Ia te uită, plesneşte pielea pe el, de bine ce s-a hrănit pe-acolo ! Rîse, şi în rîsul lui se împletiră răguşit intonaţiile unei vechi boli de piept. Se împieptoşă în faţa lui Nikolka, descoperind o siluetă încă voinică. D-apoi, cînd te-o rebegi viaţa, să treci pe la mine, flăcăule, să te încălzeşti : în corabia lui Artemi e loc destul pentru toţi ! Deodată, cu o mişcare smucită, scoase de sub pulpana udă o spirală subţire de alambic şi o întinse lui Pcihov. Doftoriceşte-mi-o şi mie pe asta...

— Fierbi mereu rachiu, Artemi, zîmbi cam strîmb Pcihov, luînd totuşi spirala. Şi îndată toate uneltele lui se repeziră asupra ei. Ţiuind şi fluierînd în mîinile mînjite ale lui Pcihov, spirala dobîndea vechea formă, şi curînd trecu în stăpînirea bătrînului, gata să picure otrava cea dătătoare de bucurii... Ai s-o păţeşti pînă la urmă, Artemi !

— Nu cobi ! Ştii că lui Mitka i-au dat drumul ? S-a cam jigărit, bietul. Întreba de tine mai deunăzi : trăieşte, zice, primusarul ? Artemi aşteptă o clipă niscaiva întrebări din partea lui Pcihov, dar acesta tăcu. Crunt mai viscoleşte ! O să te înzăpezească aici cu turcul tău cu tot !

— Pe toţi o să ne înzăpezească odată şi-odată... răspunse rece Pcihov, desfăcînd fir cu fir un fitil ce-l găsise pe banc.

Musafirul se îndrepta spre uşă să plece, cînd clopoţelul de deasupra zăngăni scurt şi în atelier pătrunse un personaj nou. Apariţie neaşteptată, plină pînă-n creştet de zăpadă, demiul cadrilat se oprise în prag, şui ca o sperietoare de ciori, şi, încercînd să-şi şteargă ochelarii ce se tot abureau, strecura priviri de miop spre maşina cu roţi ; simţind ostila tăcere cu care fusese primit, începu cu un glas nesigur, frînt :

— Să vedeţi, îşi drese glasul spre menţinerea demnităţii... Să vedeţi, aş vrea să aduc primusul să mi-l reparaţi ! Ieri mergea bine şi astăzi, ştiţi, deşi capul se alimentează, nu arde...

— Pînă nu-l văd, nu pot să spun nimic, bombăni Pcihov, ieşind încruntat de după banc.

— În cazul acesta am să trec să vi-l aduc. Numele meu este Firsov... Locuiesc pe-aproape, se grăbi suspect vizitatorul să dea explicaţii. Cum am drum pe-aici, vi-l aduc... Deocamdată am trecut numai aşa, să facem cunoştinţă... Mare viscol s-a pornit, nămeţi pretutindeni !... În cele din urmă, nemaiputînd suporta tăcerea ostilă, porni de-a-ndaratelea spre uşă şi aproape că fugi de la Pcihov.

Artemi se repezi la fereastră, dar nu izbuti să urmărească demiul în carouri nici pînă peste drum : ninsoarea astupa vederea.

— Ce arătare ! se dezmetici după o clipă de tăcere Nikolka.

— Mișună de-ald-ăștia pretutindeni ! Adulmecă, iscodesc !... Văleu, cum mă doare capul ! De frig. Am răcit la Sahalin... De-aia, iacă, umblu așa, cu glugă, mormăi nemulțumit Artemi, înfofolindu-se pînă peste barbă. Fii cu băgare de seamă, Pcihov.

— N-am de ce mă teme, doar vede toată lumea cum trăiesc. Sînt în ochii tuturor ! bodogăni Pcihov, scoțîndu-și șorțul croit din foaie de cort.

Se apropia ora prînzului, cînd meșterul își îngăduia un scurt răgaz în încleștarea sa cu fierul îngrămădit de-a lungul pereților umezi ai atelierului. Stinse arzătorul și rămase o clipă în picioare, măsurînd parcă din ochi cîtă larmă a mai rămas în el. Avea o expresie de atenție concentrată, de om care pîndește zgomote.

— Mișcă ? Mai mișcă în ureche ? glumi Nikolka după plecarea lui Artemi, sculîndu-se de pe buturuga pe care ședea.

— Își face de cap, afurisitul ! îi răspunse cu aceeași intonație Pcihov, dar în clipa aceea se gîndea la Firsov : nici în înfățișarea vizitatorului de adineauri, nici în hainele lui ponosite nu deslușise nimic care să-i dea de bănuit. Regreta chiar că n-a stat mai mult de vorbă cu el, deși motivul vizitei, nu încăpea îndoială, fusese născocit pe loc de Firsov.

„Meșterul Pcihov din mahalaua Blagușa ! astfel perora Firsov după vreun an, în romanul său. Cît de necesară era oamenilor privirea lui pătrunzătoare, care te tulbura ! Acea privire strecurată pe sub sprîncenele stufoase de tătar, unse, după cum spunea în glumă pungășimea moscovită, cu *fixativ* pentru mustăți. Ca să audă din gura lui o vorbă de omenie veneau la el și șovăielnicii, și cei jigniți ori hăituiți pînă în cel din urmă adăpost al lor, în cetatea nerușinării, și cei rătăciți cu sufletul ! Pcihov îi mai lua uneori peste picior, dar accepta viața așa cum e și cum se manifestă, în toate avînturile, dar și în căderile ei, ceea ce explica de altfel și obiceiul lui de a zîmbi tuturor. Nu l-a alungat pe Mitka Vekșin cînd acesta a bătut într-o noapte la ușa lui, cu sufletul pustiit, izgonit de toată lumea, nu l-a respins nici pe Aghei, deși îi dorea moartea, așa cum dorește o mamă moartea unui fiu al ei neizbutit. Mai tîrziu, l-a adăpostit și l-a hrănit, muncind din greu, pe Pugl, aruncat de valurile vieții la periferia ei. Și mulți, mulți alții, cei mai umili și mai nenorociți dintre toți cîți calcă pe acest pămînt, au aflat la Pcihov mîngîiere și o milă ce nu jignea niciodată.

De felul lui, Pcihov era liniștit, cum sînt de obicei oamenii ce văd departe. De tînăr, avînd o deosebită aplicare spre liniște și

meditație, îndrăgise meseria de tîmplar, și nimic nu-l încînta mai mult decît lemnul, decît talașul ce curgea mirositor și vesel de sub rindea. În adîncul sufletului păstra pe furiș credința în existența unei lumi unde cresc sălcii de aur și unde toată ziua cîntă păsări cu gîtlej de argint. Și dacă totuși, mai apoi, s-a osîndit vremelnic la meseria de lăcătuș și la viețuirea printre oameni frămîntați, oare n-a făcut-o tocmai pentru a se desfăta și mai din plin cu marea și binefăcătoarea liniște a veșniciei? Iar cînd, în cele din urmă, s-a împărtășit din mult dorita liniște, scria Firsov mai departe în povestirea sa, și a ieșit pentru ultima oară din casă, cu picioarele înainte, țeapăn și sever ca un soldat la parada împărătească, toată Blagușa, lăsîndu-și treburile, a ieșit la porți ori și-a holbat ochii pe ferestre, ca să-l vadă dus prin fața lor pe aceeași stradă nesfîrșit de lungă și plicticoasă. În urma coșciugului pășea un singur om, sălbăticitul și decăzutul Pugl, pe care această ultimă pierdere din viața lui îl lăsa cu desăvîrșire orfan. Și toată lumea a remarcat, fără s-o spună, că Mitka Vekșin, prietenul cel mai apropiat, n-a venit într-un suflet ca să-l petreacă pe bătrîn la cimitir..."

III

În afară de niște mostre de in, de o pereche de pîslari și o *cusătură* pe pînză de casă, adică de cîteva din lucrurile prin care sînt vestite searbădele meleaguri de baștină ale lui Nikolka, nu se mai afla nimic în coșnița lui furată. Așadar, nu din pricina acestui furt nu s-au justificat speranțele puse în venirea lui la oraș. Zavarihin a colindat pe la toți consătenii lui și aceștia l-au lămurit pînă la urmă că tot capitalul de care dispunea, și care la țară părea foarte mare, nu ajungea nici pentru a porni un negoț cît de mic la oraș... De altfel, se stricase și timpul! Se pornise o lapoviță cumplită, astfel încît, de supărare, Nikolka se așternu pe băut.

Ieșind spre seară de la unchiul său, o luă la întîmplare pe ulițele cele mai întunecate, rușinîndu-se deodată de cojocul său portocaliu țărănesc. Atras de dîrele de lumină zvîrlite de-a curmezișul pe lințoliul de zăpadă moale, așternut pe caldarîm, coti o dată și încă o dată, din uliță în uliță, știind acum încotro îl duc pașii. Sub o firmă verde se legăna un felinar, orbitor în lumina serii. Vîntul mai că te răsturna, iar ferestrele puternic luminate și aburite pe dinăuntru ale tavernei, înălțîndu-se aproape de la nivelul trotuarului, făgăduiau atmosferă plăcută și căldură. Zavarihin își împinse căciula mai pe ceafă și, potrivindu-și pulpanele cojocului, se simți deodată mai înalt și mai trupeș. Picuri de dezgheț căzîndu-i de pe acoperiș pe umăr, ca niște alice mărunte, îl făcură să coboare mai în grabă treptele alunecoase ce duceau în inima subsolului.

Încăperea spațioasă era plină de zăngănitul paharelor, de rîsete de femei, de învălmășeală, de mirosul veșmintelor ude ce se uscau, de bucătărie și tutun. Pe o mică estradă, un măscărici deșucheat debita cuplete despre amor, bătînd în podea cu pantofi de lac de pe vremea vechiului regim. Zavarihin găsi cu greu o măsuță liberă, într-o cămăruță din dos, unde era mai puțină lumină, iar clientela mai întunecată la față și mai primejdioasă. Se descheie la gulerul cojocului și chemă chelnerul... Grupuri de beţivi se interpelau dintr-un colț în altul, atîtîndu-se și încercînd să se certe ; deocamdată însă înjurăturile tărăgănate nu miroseau a cuțit. Straturi de fum învăluiau frunzele unui palmier artificial și cîteva tablouri proaste, atîrnate cu o neglijență artistică. Această orgie nocturnă părea să se desfășoare în fundul unei grote adînci, fără nici o ieșire. Erau cu toții cheflii în trecere, păsări călătoare, după cum îl lămuri pe Nikolka Zavarihin, cu un rîs obosit, chelnerul Alexei, și el pripășit nu demult pe-aici, un flăcău cu albeață la ochi, murdar și plin de pete pe față, ca și șervetul de pe braț.

— Va să zică ești de fel din Saratov ? Familiarizîndu-se cîte puțin cu cele din juru-i, Nikolka prinsese și el chef de vorbă. Despre voi, cei din Saratov, se zice că v-ați dat catedrala pe-o armonică... Te pomenești c-ai fost și tu părtaș la treaba asta ! Nu te supăra, am glumit. Pe-acolo toți sînt cartofori și rișcari, dar cică-s plugari vrednici și pricepuți !

— Or fi... Dar noi n-am avut niciodată pămînt... și bunicii mei au alergat cu tăvile... Tot neamul meu a alergat, așa sîntem noi ! Hai, cetățene, fă comanda, că n-am timp de pierdut... se cam răsti la el chelnerul, dînd să plece, dar Zavarihin îl prinse de mînecă.

Deodată nu-i mirosi a bine în localul acesta unde-l adusese întîmplarea ; aerul plin de amenințări, oamenii din jur, strînși pîlcuri-pîlcuri la mese, cu capetele apropiate. Altădată nu l-ar fi reținut aici nimic în lume, nici măcar vinul plătit și încă nebăut : acuma însă nu-i venea să renunțe la căldura, fie ea și de cîrciumă, pentru zloata de-afară sau pentru patul aspru din cămăruța unchiului și meditațiile amare asupra celei dîntîi înfrîngeri mai de seamă din viața lui.

— Ian ascultă, prietene, ce hram au ăștia ?... Nu mă-njunghie vreunul ? se informă Nikolka familiar, trăgîndu-l pe Alexei mai aproape.

— Cine să vă înjunghie ? rîse chelnerul cam forțat. N-are cine. Aici ați greșit-o... Doar atît că-i sîmbătă și fiecare vrea să se mai răcorească puțin, că de, sînt oameni cu viață grea ! Flăcăul își exprimă simpatia față de cei din jur, rotindu-și o clipă ochii. Iar la

noi aicea e și cabaret, vin de-alea, pardon de expresie, de pe stradă. Altfel, avem mușterii curăței. Îl vedeți acolo, în colț, pe cel cu paltonul pătrat ?... E scriitor, un fel de Maxim Gorki. Ia te uită cum scîrțîie pe hîrtie... Notează de-ale vieții !

— Unde ? Unde ? sări emoționat Nikolka, neputînd înțelege, cu mintea lui proastă, că scriitorii pot fi și altfel decît morți. Dar chelnerul, chemat în altă parte, fugise de lîngă el.

Și cum în direcția indicată nu văzu nimic deosebit, ci doar un demiu în carouri, cu o mizeră halbă de bere în față, și-n farfurie cu o babușcă sărată de soiul cel mai comun, tăiată bucățele, totul i se păru lui Nikolka a fi o înșelătorie mai mult decît suspectă.

Cunoștea cîrciumile de la drumul mare, unde călătorii, oameni așezați, se desfătau bînd ceai îndulcit cu bucăți de zahăr vinețiu ori sorbind ciorbă din ajun ; aceștia și cînd beau, gălăgioasa lor beție n-avea nimic desfrînat în ea. Aici însă oamenii priveau ponciș, ascunzîndu-se parcă sub niște cozoroace de beton de judecata și dreptatea de mîine, care nu le făgăduia nimic bun, deși îi atrăgea cum atrage un magnet mărunta pilitură de fier. Cu netrebnică bravură și deșănțare căutau să prelungească timpul fugar, neputîndu-se opri, în căderea lor, decît în clipa cînd se făceau țăndări. Tocmai de-aceea, chipurile lor, purtînd stigmatele pustiirii sufletești și ale plictisului, te puneau, fără să vrei, în gardă. Nikolka încă mai privea nedumerit ; și cînd o umbră dezgustătoare, sperioasă, fără sex și fără vîrstă, îi oferi *să ia o priză*, o respinse brutal, cu toată scîrba omului pe deplin sănătos. Și umbra pluti mai departe printre mese, purtînd boala în ochii spălăciți, ca pe o reclamă a murdarei mărfi oferite... Simțind nevoia să iasă afară, Nikolka se ridică de la masă și se minună cînd își dădu seama că băutura luată pe nemîncate l-a și ametit.

Cînd se întoarse, în tavernă era și mai multă lume, iar zgomotul și învălmășeala i se părură de două ori mai mari. Ai fi putut crede că fumul înecăcios de mîncare venind din bucătărie, condensat la maximum, se va cristaliza dintr-o clipă în alta și se va cerne, ca fulgii de nea de-afară, pe podeaua presărată cu rumeguș. Simțindu-se din ce în ce mai bine, Zavarihin se mută la o altă masă, mai în drum, să vadă ce se petrece pe stradă. Locul măscăriciului îl luase demult un scamator oacheș, iar după acesta apăruse o frumusețe voinică, durdulie, pe gustul celor din Blagușa, cu o rochie de catifea liliachie, mult decoltată. Cu glas profund, răscolitor, începu să-i zică un cîntec tărăgănat de ocnași. Încrucișîndu-și brațele pe pieptul înalt, ori repezindu-le în lături, într-un gest de meșteșugită deznădejde, părea că se oferă, amîndurora deodată, scunzilor armoniști proțăpiți de-a dreapta și de-a stînga ei.

În mijlocul unei liniști desăvîrșite, lăsînd să alunece încet șalul greu de pe umărul ei alb ca zăpada și apetisant ca o trufanda, și domolind cu mișcările brațelor furia armoniștilor, care o acompaniau, atinse punctul culminant al cîntecului ei de mare succes.

...am ajuns o desfrînată,
eu, steluța, mîndra ta !

Judecînd după tăcerea ce se așternuse în jur, lumea de aici o cunoștea și o aprecia pe Zina Baluieva, vestita interpretă de cîntece *fatale*, cum era specificat într-un afiș improvizat. În rîndul din față, un admirator de constituție atletică, cu căciulă de astrahan, pesemne vreun traficant de bursă neagră, își tot răsucea mustața potrivită în chip de-a dreptul năucitor, cerînd artistei, prin gesturi, un supliment de pasiune și mîngîieri, în timp ce un alt client, făcut criță, se urcase în picioare pe scaun și dădea din mîini încercînd să dirijeze și vărsînd lacrimi amare, cu gîndul la viața lui iremediabil pierdută... Cînd se afla asupra chefului, Nikolka își pierdea de obicei destul de repede orice stăpînire ; la fel și-acum, sub influența însuflețirii generale, simțea un deosebit imbold spre o ispravă care să-l distingă de restul omenirii, să săvîrșească în acest scop o performanță de felul celor de pe timpuri, de pildă să smulgă din toc o cercevea. Și-ar fi făcut, desigur, ceva de felul acesta, dacă n-ar fi simțit cum i se preling în suflet ultimele note ale cîntecului ; deocamdată, doar din priviri și cu o mișcare corespunzătoare a mîinilor, porunci lui Alexei să-i aducă pe masă toate darurile disponibile ale naturii. Tocmai atunci, în larma generală ce se iscase în tavernă, ușa de la intrare se deschise brusc și în local coborî un muștеriu nou. Spre marele necaz al lui Nikolka, acesta captă din prima clipă atenția generală și, culmea, îi stîrni și lui în suflet o senzație răscolitoare, de parcă noul-venit ar fi adus cu el un suflu pătrunzător, sărbătoresc.

Numai și numai din cauza acestei apariții neobișnuite și, după cum se vedea, neașteptate, nimeni n-o mai petrecu pe cîntăreață nici cu aplauze, nici cu priviri înlăcrămate. Palidă, dînd peste cap sfîrșitul cupletului, ea coborî în fugă treptele de scînduri care se îndoiau sub povara trupului ei. Obișnuiții localului holbau cu emoție adîncă ochii la noul-venit, mirîndu-se de ceva, invidiindu-l, dar — ciudat ! — nici unul nu îndrăznea să-l privească drept în față. Negustorul cu căciula de astrahan furișa prin colțuri priviri neliniștite, căutînd vreun pretext binecuvîntat să se retragă ; făloasele lui mustăți se pleoștiseră, pierzîndu-și orice frumusețe. Cineva șopti : *Mitka* ! dar numele rostit nu-i spuse nimic lui Zavarihin...

Chiar că merita o deosebită atenție tînărul acesta, cuceritor de modest dacă n-ar fi fost blana de raton și pălăria tot atît de scumpă, cu totul nepotrivite pentru localul acesta de noapte. Favoriții lui mici, provocatori ca și blana și pălăria pe care mai străluceau încă mărunțele diamante ale chiciurei, stîrni privirile dezaprobatoare ale lui Zavarihin; fruntea înaltă a acestui Mitka era brăzdată de o cută prematură, aidoma unei cicatrice. Se pare că nimeni nu l-a văzut vreodată beat, mînios ori plîngînd. Dar sub această înfățișare stăpînită, poate chiar lenevoasă, se simțea mai presus de toate capacitatea de a trece la o mișcare fulgerătoare, rea și precisă... Nikolka pricepu dintr-o dată: cu un astfel de om ori legi o prietenie veșnică, ori te încaieri pe viață și pe moarte.

Copleșit de farmecul ciudat al acestei forțe ascunse, Nikolka n-ar fi avut nimic împotrivă să-și împartă cu el, la un pahar de vin, singurătatea; totuși se încruntă cînd noul-venit se așeză, fără să-i ceară voie, la masa lui și, dînd la o parte avutul lui Zavarihin, își puse pălăria pe un colț. Fără să i se fi comandat nimic, Alexei cel plin de pete îi puse în față un pahar de ceai cu lămîie, dovedind un obicei cunoscut și respectat cu strictețe în local, al temutului voinic cu blana atît de scumpă. Și pe dată, totul în acest om — disprețul ostentativ față de toate bunurile vieții, nepăsarea față de belșugul de pe masa lui Zavarihin și mai cu seamă privirea aceasta indiferentă, îndreptată undeva pe deasupra umărului lui Nikolka — începu să i se pară acestuia jignitor, să-l supere, să-l scoată din sărite.

Gata să provoace tot soiul de complicații, fie ele chiar ireparabile, întoarse cît putu mai mult spatele rivalului său și, ca să facă un început, împinse ușurel cu cotul nesuferita aceea de pălărie pînă alunecă fără zgomot — el auzi totuși! — pe rumegușul murdar de pe podea. Ai fi putut jura că dintre cei de față, ocupat fiecare cu treaba lui, nimeni nu privea în clipa aceea la Mitka; dar n-apucă bine pălăria să atingă podeaua, și întregul local, toată lumea cîtă era acolo, se și repezise într-un avînt semiconștient s-o ridice de jos, ca apoi, cu un suspin reținut, să se retragă, lăsînd această cinste în seama celui ce se afla mai aproape. Cu excepția lui Zavarihin, numai Mitka nu s-a clintit la auzul acestui zgomot; poate că motivul emoției generale nici nu ajunsese pînă la conștiința lui.

Nikolka rîse, arătîndu-și dinții albi, sănătoși.

— Se vede că ai bani prea mulți... de nu-ți păzești blana, spuse el prietenos, trăgîndu-și vecinul de un petecuț rupt din mînecă. În cazul ăsta ai putea să împrumuți ceva unui om de încredere!

— Încă din închisoare s-a rupt... răspunse celălalt simplu și iarăși își aținti privirea asupra feliuței galbene de lămîie din pahar.

Umplînd un pahar cu bere, Nikolka îl întinse generos vecinului, în așa fel încît gulerul de spumă dădu să curgă în ceaiul cu lămîie.

— Ia, dacă-ți dau, pînă nu mă răzgîndesc... Ia și bea, frate! îl îndemnă Nikolka, făcîndu-i șmecherește cu ochiul și privind îndrăzneț în ochii lui Mitka, acum ridicați spre el. Răspîndeau o lumină rece, ca-n zi de toamnă ; avertizau, fără să întrebe, dar Nikolka nu se sperie. Bea, că de nu, beau eu, îndemnă ridicîndu-se în picioare. Beți și voi, de colo, că ajunge pentru toată lumea. Fac eu cinste... Beți!

Vecinul privea cercetător rădăcina nasului lui Nikolka, unde se îmbinau scurt sprîncenele. Studia, se pare, firea acestui vlăjgan de la țară, pornit pe chef, dar sărac, aproape lipit pămîntului, care ținea morțiș să-l cinstească pe Mitka și, o dată cu el, toată această dubioasă adunătură de oameni. Nikolka se făcuse mai întîi trandafiriu, apoi stacojiu la față, obrajii parcă i se umflaseră. Îi îmbia pe toți cu o bunăvoință disprețuitoare, vecină cu înjurătura ; și în această generozitate părea să fi ieșit la iveală toată dușmănia lui de țăran, moștenită din strămoși, față de oraș, capcană rea cu momeală vicleană... Bunicul lui Nikolka mînase caii de poștă pe drumul ăl mare și printre consăteni mai umblau și-acum povești despre isprăvile lui de surugiu. Neogoita dîrzenie de odinioară din mîinile bunicului se grămădise pentru scurt timp în mîinile lui Nikolka, mîini noduroase, cu fire de păr pe dosul degetelor, tînjind acum după putere : ar fi vrut să îmblînzească și să înstruneze, să mîne prin noapte o troică îndărătnică, de ar fi fost să înhame la ceatlău însăși Rusia! Ce-i drept, Zavarihinii nu-și pierdeau cumpătul nici în toiul beției — să nu credeți că Nikolka își cheltuia ultimul ban ; o bună parte din capitalurile sale Nikolka le cususe la brîu, iar încă jumătate pe atîta, împreună cu biletul de întoarcere, ascunsese pe furiș, să nu afle nici Pcihov, chiar în atelierul acestuia.

Cei din cîrciumă îi ascultau cu luare-aminte îndemnul obraznic, trăgînd întrebător cu ochiul spre Mitka, de parcă i-ar fi cerut acestuia încuviințare... Între timp, mesele fuseseră apropiate în așa fel, încît să se închidă trecerea lăudărosului, dacă va voi s-o șteargă fără să fi plătit prețul îndrăznelii sale. Un flăcău înalt, hoț autentic cu straie de meserias, se mutase la o masă de lîngă Nikolka și, tușind, făcea semn și celorlalți să se apropie. Cîte unii se grăbeau să dispară, prevăzînd că petrecerea va avea un sfîrșit tragic : cu toate acestea, cei dispuși să rămînă păreau a fi de patru ori mai numeroși. N-apucă Alexei cel plin de pete, ajutat de un voluntar, să destupe nici prima duzină de sticle, și iată că cei poftiți se și așezaseră la mesele împreunate, așteptînd cu o amenințătoare răbdare dispozițiile șefului.

Paharul dintîi fu din nou oferit lui Mitka. Dar acesta clătină negativ din cap și Nikolka, zîmbind, vărsă berea refuzată sub falsul palmier. Cineva murmură, un altul rîse; contracțiile frenetice ale obrazului lui Nikolka se domoliseră cu totul.

— Hei, voi de colo... luați și beți! Alioșa, prietene, ia cheamă-l tu pe dumnealui, scriitorul, să se mai încălzească și el pe banii lui Zavarihin... Își mișcase doar puțin buzele arse, dar deodată își îndreptă umerii și-și repezi tot corpul înainte. Beți, n-auziți?!... repetă el rostogolindu-și în cap ochii deodată întunecați. Beți, fir-ați voi ai dracului de moscoviți!

Iar „moscoviții" doar această poruncă așteptau. Toate buzele se lipiră cu nesaț de sticla groasă a paharelor. Și iată că le goliră și pentru a doua oară, iar destupătorii de sticle benevoli, înmulțindu-se, își făceau de lucru cu cine știe a cîta duzină de sticle, cînd deodată se auzi din spate un glas de femeie:

— Vine boierul! Boierul ăl mare!... Stați!

Grupul din stînga se dădu în lături, făcînd loc să treacă unui om în vîrstă, greoi în mișcări și cît se poate de jerpelit, care înainta cu pași mărunți, dezarticulați, spre Nikolka Zavarihin. Clătinîndu-se și tremurînd tot, neputincios și șubred, nu din pricina abuzurilor din viața-i de demult, ci mai curînd din cauza nenorocitei bătrîneți de-acuma, a oboselii și a totalei indiferențe față de propria lui persoană, părea gata să se prăbușească înainte în mersul lui repezit ca o fugă; deasupra gulerului din rips de-o culoare nedefinită îi tremurau obrajii, iar un pantof îl tîrșîia mai mult decît pe celălalt. Mai ieri încă întrupare a prosperității nobiliare, notă Firsov, părea acum un simbol al extremei decăderi, al dezamăgirii și amărăciunii.

Ajungînd lîngă Zavarihin, se opri să-și tragă răsuflarea, își făcu vînt cu un fel de șervețel cu franjuri, hîrșîi din picioare și încheie toate acestea cu un zîmbet care, o dată cu dorința de a fi pe plac, exprima și teama de a nu se alege cumva cu una după ceafă.

— Iată-mă-s, am sosit și eu, fie-mi cu iertare... o duc cam prost cu inima! Mmm, își cam face de cap... explică el, gemînd și mușcîndu-și vîrful limbii. Dădu neputincios din mînă, incapabil să găsească o glumă potrivită situației. N-ați fi dispus, stimate domn, să acordați o jumătate de rublă unui om necăjit?

— Pe ce chestie? se puse în gardă Nikolka, verificînd printr-o neobservată mișcare a trupului dacă banii ce-i avea cusuți la brîu mai sînt la locul lor.

— Nu te zgîrci, negustorule! Nu ți-a cerut mare lucru și ai să vezi că boierul ăsta al nostru știe să spuie tot felul de povești de pe vremea țarului... Uneori mori de rîs! îi șopti la ureche lui Nikolka un flăcău necunoscut cu o figură parcă ușor turtită. E fost

moșier... Maniukin îl cheamă... Boier mare, firește. Pricepi? Nu sărăcești dacă-i dai o juma de rublă, lua-te-ar dracu de țăran! se burzului el, ca să fie mai convingător.

Urmă o tăcere penibilă, în care timp Maniukin, după ce bătu de cîteva ori darabana cu degetele pe masă, încercă să-și lege mai elegant cravata cu pistrui. Nikolka, încruntat, aștepta, neputîndu-se hotărî să facă această cheltuială cu totul fără rost, după părerea lui.

— Șezi mai bine și bea cu noi, îl pofti el cam în silă, ocolind pentru orice eventualitate privirea boierului.

— Iertat să-mi fie, dar nu obișnuiesc să beau în timpul lucrului. Trebuie să-mi cîștig existența, îl refuză delicat, dar hotărît Maniukin. Stomacul își cere dreptul zi de zi, trebuiesc bani de chirie... Și-apoi, impozitele: sînt impozabil! Dar nu vă temeți, nu vă cer decît o juma de rublă! Își înclină ușor capul spre umăr, cu o expresie de răbdare și totală dispoziție de a fi de folos, pe măsura posibilităților sale.

— Asta-i meseria lui, înțelege, om cu mintea scurtă! se auzi ecoul vocilor supărate la împotrivirea lui Nikolka. Ba unul, mai cu osebire nerăbdător, sugeră cu glas scăzut celor aflați mai pe-aproape să-i tragă vreo două negustorului, ca să-și bage mințile în cap. Nu sărăcești de-i dai juma de rublă, iar dînsul mănîncă în sănătatea ta o ciorbă caldă și-și mai duce o zi traiul. E doar artist, un fel de artist... înțelegi?

Nikolka începuse să se încheie la haină, gata să-i înfrunte pe cei ce nu-i dădeau pace, dar dîndu-și repede seama cît de izolat e locul și cît de numeroși adversarii, se lăsă înduplecat. Dibui prin buzunare tot mărunțișul de aramă și-l trînti pe masă, cu firimiturile de pîine cu tot, apreciind din ochi, fără altă socoteală, că sînt acolo vreo optzeci de copeici, dacă nu și mai mult.

— Ce comandați să vă povestesc? se înclină Maniukin cu recunoștință, fără să se atingă însă de bani, de parcă ar fi așteptat să se mai răcească.

— Hai, spune... Orice! Nu vezi că așteaptă?!... sări amenințător un cetățean legat la falcă, ce se pusese serios pe băut berea lui Nikolka, vădit cu intenția de a-l ruina pe afurisitul de nepman.

— Nu vă frămîntați, avem toată noaptea înainte... făcu Maniukin un gest rugător în direcția apărătorului nepoftit. Comandați.

— Ce să comand? întrebă Nikolka, plimbîndu-și privirea în jur.

— Am un vast repertoriu... se grăbi să-l asigure povestitorul. De pildă, o povestioară destul de hazlie: cum era să înnebunesc de dragoste în frageda mea tinerețe. Sau plimbarea la Țarskoe Selo, cînd învățam la colegiu, cu trei dame d-alea, și întorsătura scan-

daloasă pe care a luat-o toată afacerea. Sau despre cai... cum am venit de hac unei iepe turbate. Mai am în rezervă și alte episoade, numai că n-o să le prea pricepeți...

— Hai, dă-i drumul la aia cu iapa! alese în sfîrșit Nikolka, strecurînd priviri bănuitoare spre obrajii cenușii, năpădiți de barbă, spre mîinile lingușitoare și nădragii ponosiți ai boierului. Tare mi-s dragi caii... mărturisi el cu voce deodată schimbată, și necunoscutul Mitka îi aruncă o privire fugară, cîntărindu-l parcă.

— Fie și asta... dacă doriți! Ce-i drept, nu-i o poveste prea lungă, dar era să mă coste viața, îl preveni Maniukin, așezîndu-se pe un scaun împins de cineva și rătăcindu-și, ca să se inspire, ochii prin încăpere.

Se întoarse înciudat spre un colț unde se vorbea, ceea ce-l împiedica să se concentreze, și cei de-acolo se potoliră pe dată. Refuză de asemeni cu un gest o țigară ce i se oferise dintr-o parte.

— Nu notați nimic, nu dau voie să se ia însemnări!... strigă peste capetele tuturor Maniukin, adresîndu-se scriitorului, care tocmai se așezase cu hîrtiile lui la o măsuță vecină. Nu vă este rușine să-i luați unui sărman bucățica de pîine de la gură?! Tăcu din nou. După felul cum își freca tîmplele și chelia ca să-și împrospăteze memoria, sau cum își netezea genunchiul cîrpit al pantalonului ba într-un sens, ba într-altul, se vedea ce efort extraordinar trebuia să depună ca să-și urnească din loc ruginita mașină a memoriei. Va să zică așa... asta s-a întîmplat prea supusei dumneavoastră slugi pe vremuri, acum vreo patruzeci și mai bine de ani, cînd nici unul dintre domniile-voastre nu era măcar venit pe lumea aceasta...

IV

Pîinea neagră a vieții sale fără noimă, boierul Maniukin și-o cîștiga prin minciuni sau, mai bine zis, prin povestirea unor năzdrăvănii scornite, asemenea celor mai autentice episoade și chiar celor mai scumpe amintiri pe care, la bătrînețe, mai cu seamă după prăbușiri amare în viața particulară sau politică, nici cei în cauză nu le mai cred. Seară de seară, Maniukin apărea cu o nedezmințită punctualitate aici, în această hrubă, în căutarea chefliilor dispuși să-i ofere o jumătate de rublă pentru vreuna din năstrușnicele-i povestiri. Cei mai credincioși clienți și-i recruta din rîndul drojdiei sociale a capitalei, din rîndul celor lunecați pe fundul vieții: funcționarii ce chefuiau pe banii statului, meșteșugarii care nu se trezeau din beție pînă nu dădeau de fundul chimirelor, ori vreun hoț ce petrecea în așteptarea condamnării următoare. Maniukin mințea,

mințea mereu, cînd cu deznădejdea omului aflat la ananghie, cînd — dată fiind trecerea anilor — cu înflăcărarea unei mirări naive : lui, omului care cu chiu, cu vai ajunsese la mal, străbătînd rîul de foc al revoluției, trecutul îi apărea fantastic, întocmai așa cum povestea. Nu căuta să se potrivească gusturilor grosolane ale celor ce-i făceau comanda și puțini puteau prețui la justa lor valoare perlele și înfloriturile inspirației lui Maniukin ; ascultîndu-l cu interes, naivii se inițiau în viciile, în tainele și-n sardanapalica viață luxoasă a unei clase străine lor, zugrăvită chiar de un martor și părtaș, atît de bine informat. Cînd vreun chefliu parvenit nu cruța demnitatea lui Maniukin, toată această adunătură murmura și făcea zid în apărarea — nu a artistului, nici a boierului, nici măcar a omului, ci a durerii pe care această epavă de om o purta în suflet.

— Așadar, eram odată în trecere pe la un vechi prieten al meu, Balamut-Potoțki, la moșia lui de pe malul Dunării. Mi-amintesc că era o zăpușeală tropicală și vremea amenința a furtună. Maniukin trase aer în piept și întreaga asistență strînse și mai mult cercul în jurul lui, căutînd să prindă cît mai bine — cu auzul, cu văzul, cu vreo atingere întîmplătoare — aventura povestită. Intru la el și-l văd... mamă-doamne ! Ședea pe terasă, plîns, prăpădit... Cu o mînă își dădea pasiență... cea de se cheamă „Alungarea moabiților !"... iar cu cealaltă se îndopa cu spumă de dulceață. În jur, puzderie de muște ! Era cît o butie de gras, ar fi meritat un premiu pentru obezitatea lui ; a murit în ultimul război : s-a înscris în armată soldat prost, dar cum nu încăpea în tranșee, a fost nevoit să tot umble pe-afară și, natural, l-au împușcat...

— În plin, cu alte cuvinte ? îl ațîțară glasuri.

— Harcea-parcea, praf l-a făcut ! hîrîi Maniukin și scaunul scîrțîi sub greutatea lui. Ne-am pupat noi... m-a umplut de dulceață. „Înălțimea-ta, îl întreb nedumerit, ce ai de-arăți așa prost ? Ești cam vînăt la față !" „O nenorocire ! îmi răspunde. Auzi, frate dragă, am cumpărat și eu o iapă din herghelia lui Koribut-Daș-kevici : culmea perfecțiunii, aur curat la culoare, copite — o frumusețe, ușoară ca vîntul... O sută treisprezece verste pe oră !..." „Cum îi zice ?" îl întreb neîncrezător, că doar cunoșteam pe de rost toate pedigriurile și de-așa ceva n-auzisem. „Gribundi !" exclamă el și iar pun-te pe plîns ! Mi-aduc aminte și-acum că mi-a udat de tot umărul. Leoarcă mi l-a făcut. „Se trage din vestitul armăsar chirghiz Bukei, zice. Ți-amintești ? Ăla care a alergat la Expoziția internațională de la Londra ! Regele Eduard — minunat om !, suflet curat... — încîntat de cum alerga, i-a dăruit un portret... Un portret emailat, cu nouăsprezece rubine albastre..." „Explică-te !" i-am strigat în cele din urmă. Nu mai puteam să rabd. „Iată, îmi

răspunde, sînt șase săptămîni de cînd ne luptăm s-o îmblînzim. Degeaba! A sfîșiat pînă acuma cu dinții trei frîie. Grăjdarului Andokutea, coreeanul, i-a sfîșiat burta, iar lui Vaska Efetov... îl mai ții tu minte pe uriașul acela de la cai? Ei bine, lui Vaska i-a rupt... asta... tot ceva din cavitatea abdominală!" Ascult eu — Maniukin se propti cu mîinile în șolduri — pufnesc în rîs și-l mîngîi pe Balamut al meu pe obraz. „Mare pezevenchi mai ești, dragă conte, zic. Zău așa, mare pezevenchi! Eu am pierdut aseară la cărți jumătate din America de sud... cu toți mustangii și cu toți cactușii de-acolo, și uite, nu plîng! Iar tu ?!.. "

— Cum ai putut s-o pierzi? îngăimă neîncrezător Nikolka, ștergîndu-și fața de nădușeală și strecurînd priviri bănuitoare spre ceilalți ascultători.

— Foarte simplu, la bacara poloneză! Pac, pac, pac. Eu aveam o damă, el un as! Poftim, zic, a dumneavoastră e America. Drept să-ți spun, o lună-n cap mi-a trebuit s-o pierd toată, că-i mare a dracului! ripostă Maniukin și porni în galop mai departe, nebunește. „Iar tu, pezevenchiule, bocești pentru o iapă? Ia nu te mai smiorcăi! Ești membru al Clubului cavalerilor de Malta, faci parte din Consiliul de Stat și din cîte altele și verși lacrimi ca dintr-o saca!" Trebuie să vă mărturisesc un secret, și anume că, de la vîrsta de unsprezece ani, toată ziua bună ziua eram pe hipodrom, la cursele de galop; jocheii, geambașii, țiganii — toți mi-erau prieteni... prieteni buni, din copilărie! Ador caii frumoși și... femeile focoase. Noi ăștia, neamul Maniukinilor, sîntem cu toții dați dracului. Bunicul meu, Anton, în anii tinereții, făcea la Paris niște trăsnăi, de înghețau apele! Într-o zi a înhămat la landoul lui patruzeci de țărani iobagi, a instalat în landou un sicriu în carouri ecosez, iar el, călare pe sicriu, cu joben în cap, cu fundă de crep, s-a plimbat așa prin oraș patru zile și patru nopți. În față cazacii, un detașament întreg, de prin părțile Iaikului [1], ziceau de zor din trișete, iar în spate, să vedeți, opt indieni, d-ăi vărgați. Prefectul de-acolo, bineînțeles, făcea spume la gură...

— Sînt și din ăia vărgați? întrebă Nikolka, bănuind că toți potlogarii ăștia s-au vorbit să-și bată joc de el...

— Îi comandase special pentru asta din Republica Dominicană. Patru au murit pe drum, în cala vaporului, de meningită ecuatorială autentică... Ei, tare s-a mai înfuriat atunci afurisitul de prefect. Zice: „Măi, Antoane, îți bați joc nu numai de ospitalitatea noastră franțuzească, dar și de sentimentele religioase universale, pentru care faptă sînt obligat să te trimit la muncă silnică pe viață!" Bunicul rîdea, rîdea!... Doar fusese favoritul împărătesei Ecaterina, îi ținea

[1] *Iaik* — vechea denumire a fluviului Ural.

locul lui Potemkin, cînd avea liber. „O să pun, l-a amenințat el, pe Montblancul vostru tîmpit un trio-cvadro-bilion de ocale de praf de pușcă și-am să-i dau foc, să bubuie întru slava firii noastre rusești!" A trebuit să aranjeze bătrîna lucrurile, prin mijlocirea papei de la Roma : cît pe ce să izbucnească războiul...

— Dar cu iapa cum a fost ? întrebă Nikolka, trecîndu-și limba peste buze. Începuse să prindă gust de ascultat povestea.

— Cînd am auzit eu de iapa aceea, am și luat foc : nimic nu-mi place mai mult decît să îmblînzesc monștri dintr-ăștia infernali ! „Adu-l încoace, strig, pe ducipalul tău... I-arăt eu lui, să mă țină minte !" Maniukin își roti ochii în cap cu o expresie sălbatică, prefăcîndu-se că, într-adevăr, își suflecă mînecile. Lui Balamut al meu nu-i venea să-și creadă ochilor. O chemă pe nevastă-sa : „Mașa, îi șoptește, uită-te bine la neghiobul ăsta... Nemaipomenit ! Vrea, auzi, s-o îmblînzească pe Gribundi !" Și-unde începe nevastă-sa să se roage de mine să renunț... Trebuie să vă spun că era cea mai deșteaptă femeie din Europa, de o bunătate îngerească ; atîta doar că la înfățișare, ca să zic așa, nu era din cale-afară de frumoasă.

— Am avut și eu fericirea s-o întîlnesc pe această doamnă la Petersburg... interveni glumeț Firsov, nădăjduind să cîștige astfel bunăvoința povestitorului.

— Cheltuia mult cu binefacerile. Avea totdeauna la scară o droaie de scriitorași d-ăi proști, în carouri... ripostă pe loc Maniukin în rîsetele asistenței, iar lui Firsov îi rămase vorba în gît... Și se rugau, cum zic, Mașa și cu bărbatu-său de mine, în genunchi mă rugau să renunț : „Fie-ți milă de patria noastră, scumpule !"... În mine parcă intraseră toți dracii : „Aduceți-mi o șa, zbieram, și vă arăt eu vouă cea de a opta minune a lumii !" Mi-am făcut loc prin mulțime, pentru că trebuie să vă spun că se adunase acolo o omenire întreagă, au venit în galop chiar din județul vecin ! Ploua cu găleata, dar cine avea ochi să observe ploaia ? Deodată aud un zgomot surd, ca din străfundul pămîntului... Șaișpe inși, toți unul și unul, așa, cît casa, o aduc pe Gribundi în ham de fier și legată peste ochi cu trei rînduri de saci ; dar tot m-a simțit, jivina, încă de departe, și necheza atît de jalnic. „Întoarceți-o cu botul spre mine !" le-am arătat din ochi slugilor. Au întors-o ! „Scoateți-i sacii de pe ochi, voi, care sînteți mai aproape !" I-au scos. Mi-am făcut semnul crucii... Și-odată-l văd, pe cine credeți ? pe Andokutea, coreeanul. Se uita de după pom, ticălosul ! Abia ieșit din spital, pansat la burtă, dar rînjea la mine ! Mi-am luat în gînd rămas bun de la prieteni, de la sfîntul soare — și, dintr-o săritură, zdup în șa !... Am făcut chiar „foarfeca", mi-amintesc : un vechi obicei de cavalerist. Dau eu pinteni, nimic : se scutură ca un măgar bătrîn ! Balamut al meu se făcuse galben de

spaimă și stătea în fața mea ca îmbrăcat în giulgiu. Eu, dimpotrivă... Așa-s eu, fire curioasă : cu cît e mai mare primejdia, cu atît mă simt mai liniștit în sinea mea. Deodată se așterne în mine, fraților, o liniște rece, încît pînă și ploaia îngheață și se rostogolește de pe umerii mei ca măzărichea, ca alicele numărul șapte. Și deodată... Maniukin își trase foarte pitoresc capul între umeri. Deodată Gribundi a mea sare, și de șapte ori se dă peste cap în aer ! Șaua îi ajunsese pe burtă, spuma curgea ca din sticla aia de bere și sălta mereu din spinare... „Doamne, Dumnezeule ! mă gîndeam ca prin ceață. Cine dracu m-a pus să umblu după gloria asta ?“ O croiesc mereu cu harapnicul și strîng frîul atît de tare înfășurat pe mînă, încît curgea dohotul pe mănușile albe : nimic ! Strîngea și ea, a naibii iapă, zăbala între dinți, își culca urechile pe spate și zbura, cu ochii dați peste cap, drept spre prăpastie, un hău înspăimîntător, adînc de o sută patruzeci și trei de stînjeni ! Venea de-acolo ca o adiere de neființă, în zare Dunărea albastră. la orizont gurile ei, vedeai chiar cum pătrundeau în ele corăbiile de pe mare... Și deodată mi-a făcut vînt !... Maniukin încleștă degetele, cu un geamăt, pe marginea fotoliului și rămase în această poziție cîteva clipe ca să demonstreze cum s-au petrecut lucrurile. Mai tîrziu s-a văzut că m-am lovit în cădere de-o stîncă, mi-a zburat jumătate din tigvă, dar la început nici nu mi-am dat seama. Mi-aduc aminte numai de niște căței verzui care se tot roteau în mintea mea întunecată. Noroc că am căzut într-un cuib de vulturi ! Cînd mi-am venit în fire, ce să văd : soții Pototki coboară spre mine pe o frînghie ca alpiniștii. „Mai trăiești, îmi strigă, scumpul nostru prieten ? Ai scăpat cu viață, Serioja ?!“ „În viață, răspund cu glas stins. Cam nărăvașă iapa, dar la galop, ai dreptate, e minunată !...“ Ei bine, au adunat ei ce mai lipsea din mine, au turnat peste ele niște colodiu ca să se lipească totul la loc...

Maniukin se opri puțin, să-și tragă sufletul, și, pentru a mări impresia produsă, se pipăi în fugă, vrînd parcă să se convingă că-i întreg, apoi își șterse nădușeala de pe frunte și-și plimbă pe furiș privirea peste chipurile ascultătorilor săi, ce exprimau mai curînd jenă decît simpatie. Nu degeaba Alexei cel plin de pete îi șoptise la ureche lui Firsov că acum o jumătate de an povestirile lui Maniukin erau dacă nu mai acătării, în orice caz parcă mai adevărate. Nimeni nu se mai uita în ochii artistului, iar acesta își dădea el însuși seama că, pe zi ce trece, acest cîștig al lui aduce tot mai mult a pomană. Numai Nikolka dădu să rîdă de pățania îmblînzitorului ghinionist, dar se opri scurt, uimit de tăcerea ce se așternuse.

— Depinde peste ce cal dai, oftă unul din ascultători, numai și numai ca să-i vină în ajutor povestitorului. Uneori nu te adună nici cu fărașul ! N-ai ce pune în sicriu !

— Ca să-l domolești, trebuie să-i arzi un pumn între urechi, spuse sfătos Nikolka și toți ceilalți îi aruncară priviri ciudat de atente. Mi s-a întîmplat și mie o dată un caz cam la fel, și cînd i-am ars un pumn calului, a căzut pe picioarele dinainte...

— Tu ești croit altfel, ești mai voinic. Și-apoi boierul își cam pregătește catrafusele pentru lumea cealaltă, pe cînd tu, dimpotrivă, ai să trăiești mult și bine, pîn' te-o pîndi vreun tîlhar ciupit de vărsat de sub vreo podișcă, să-ți facă de petrecanie... spuse cu alintare și ură în glas hoțul cu fața turtită, adăugînd încă o vorbă neînțeleasă, pe care ceilalți o întîmpinară cu o nestăpînită explozie de veselie. Și-acum, negustorule, de despărțire, ia să-i mai dăruiești boierului o rublă din mărinimia ta, să-i fie de îmbărbătare. Apoi, dă-i drumul, că-i bătrîior și-i timpul să meargă la culcare...

Acest îndemn, deși rostit încet de tot, suna mai degrabă a poruncă. Nikolka, încrîncenîndu-se, se grăbi să treacă pe poziții de apărare.

— Nu, n-am nevoie, lăsați... refuză Maniukin, apărîndu-se de peste tot cu palmele.

— Ho, boierule, nu te mai agita atîta că te descleiezi, îl întrerupse cel ce-și asumase rolul de staroste scandalagiu. E vorba de tine, dar nu tu ești cu pricina. Hai, negustorule, nu ne mai ține în loc. Fă mătăluță așa cum cere societatea !

— Ce nevoie are caraghiosul ăsta ? Las-că-i ajunge și-o juma de rublă, că tot o bea... Dacă ar fi să arunci banii chiar așa, în vînt, unde ajungi ? răspunse arțăgos Nikolka.

Cele două părți se enervau acum reciproc : una din ele nu mai putea suferi expresia neclintitei puteri țărănești și-a prosperității ce părea blasfematorie în acele timpuri de restriște ; pe Nikolka, dimpotrivă, îl înfuria deprinderea orășenilor, încă o dată manifestată, de-a dispune de munca și averea lui. Numai Maniukin, rămas între ei, îi mai împiedica pe cei doi să se încaiere.

— Nu știu ce te-a supărat, cetățene, de mă faci caraghios... începu acesta cu locacitatea-i de bătrîn sensibil, apăsîndu-și buza cu degetul, să nu-i mai tremure ; se vedea că nu-i încă îndeajuns de bine deprins cu noul său rol, de măscărici al statului rusesc... Chiar dacă, de nevoie, am ajuns să-mi scot la mezat biografia, continuă el, credeți-mă că nu m-am vîndut dumneavoastră cu măruntaie cu tot ; eu comanda v-am îndeplinit-o întocmai după cum mi-ați poruncit. Și care-i principalul ? Să fie marfa curată ! Și este ! Tot ce v-am spus, întocmai *așa* s-a întîmplat... iar dacă nu vi s-a părut îndeajuns de hazliu, apoi nici în realitate n-a fost mai hazliu de-atîta.

Dar, mă rog, nu-i nici o supărare... nu v-a plăcut, luați-vă pomana înapoi...

Ca să scoată bănuții dați de Nikolka, își ridică pulpana hainei și începu să-și deșerte buzunarul, plin doldora cu toate cele. Scoase mai întîi ceva ce-a fost o dată o batistă, o bucată de pește în aspic învelită în ziar umed, șterpelită de undeva... Dar în aceeași clipă Firsov, care-și făcuse loc prin mulțime, îl scutură de umăr.

— Încetează ! Nu te mai umili în fața acestui bădăran, îi șopti el poruncitor la ureche. Ține-ți banii, cîștigați prin muncă cinstită, și pleacă pînă nu se-ntîmplă cine știe ce. Ia lăsați-ne să trecem !

Îl trase pe Maniukin afară din cercul de oameni, îi îndesă pe cap căciula, culeasă de pe jos de Alexei cel pătat, îl înfășură pe bătrîn la gît cu propriul său fular și, avînd anumite intenții cu el, îl tîrî pe scară în sus, spre ieșire. Cei rămași îl petrecură pe scriitor cu o ironică bunăvoință, care-i prinse cît se poate de bine mai tîrziu, în activitatea lui viitoare.

Îndată după plecarea lor izbucni scandalul.

— Și-așa, negustorule, te pricepi de minune să dai la cap celui înfrînt !... Mă mir că nu l-ai călcat pe bătrîn în picioare ! observă provocator un alt flăcău cu părul inele și privirea pătrunzătoare, arătîndu-și dintr-o sclipire un dinte de aur, semn de supremă eleganță, după moda delicvenților de drept comun. Se vede treaba că ai putere prea multă, de nici nu știi la ce s-o folosești.

Pînă în clipa aceea, necunoscutul Mitka nu se amestecase nicicum în schimburile injurioase de cuvinte ; după cum trăgea cu coada ochiului spre ușă și se uita mereu la ceasu-i scump, ca și blana, se vedea bine că așteaptă pe cineva. Ultimele cuvinte ale cîrlionțatului însă, care sunaseră ca un semnal, reluat în cor de celelalte voci, îl treziseră din amorțeală.

— Într-adevăr, prietene, de ce l-ai jignit pe boier ? strecură el printre dinți, uitîndu-se undeva în gîtul lui Nikolka, la gulerul brodat al cămășii. Dacă a păcătuit el prin cîte ceva, apoi și-a primit osînda cu vîrf și-ndesat. Gata socoteala. Iar tu trebuie să rîzi de plînsul altuia ?

— Ia nu-i mai lua apărarea ! se răsti Nikolka, jignit de tonul moralizator al celuilalt. Ori ăi fi și tu tot d-ăia ! Ai uitat că boierii ne-au supt sîngele, apărătorule ?

— Ce sînge ar putea să sugă cineva dintr-un porc ca tine ?! chicoti careva mai într-o parte. S-ar îneca !

— Se vede treaba că nu ții la sănătatea ta, dacă vii într-un loc ca ăsta să faci scandal, zîmbi Mitka drept răspuns la obrăznicia țăranului. Crezi poate că, dacă ai crescut atît de mare, nu-ți poate veni nimeni de hac ?

— Ia vezi că nici eu nu-s dus la biserică ! rînji Nikolka, mișcîndu-și umărul amorțit de încordare. Pe mine mă poți gîdila de patru ori, dar a cincea oară să nu-ncerci, că te gîdil eu de nici muma care te-a făcut nu te mai cunoaște ! De mine să nu te legi, auzi !?

Desigur, nu numai țăcănitul de Maniukin stîrnise furtuna. N-ar fi ajuns ei pînă aici, dacă n-ar fi existat celelalte motive, ascunse, de ceartă. Fapt este că, în cercul oamenilor dați la o parte să facă loc, doi inși se și înfruntau acum, ochi în ochi și carne împotriva fierului. Părea că se mai întîlniseră ei, nu o dată, că pe Mitka îl măgulește gîndul că-i va fi dat să doboare la pămînt un asemenea uriaș, și se mai părea, de asemenea, că pe Nikolka măreția amenințătoare a adversarului său îl îmboldea la această luptă corp la corp. De data aceasta, doar o remarcă disprețuitoare a lui Alexei cel plin de pete mai amînă puțin începutul încăierării :

— O fi vîndut în piață vreunuia de-ai noștri o căruță de cartofi putrezi și-acu face pe grozavul ! Cică se simte-n bani ! I s-a făcut de palme cetățeanului... mormăi el în spatele tuturora, scuturînd în neștire cu șervetul masa rămasă neocupată după plecarea lui Firsov. Halal chefliu, Doamne iartă-mă... La o rublă se zgîrcește, cînd e vorba de o faptă creștinească...

Aluzia făcută în treacăt și de sus cu privire la nimicnicia banilor țărănești îl făcu pe Nikolka să sară ca ars, iar o bucată de pîine călcată în picioare i se păru întruchiparea pîngăririi cu tot dinadinsul a muncii sale cinstite. Simțind că s-a încins, se descheie la cojoc și, pregătind parcă terenul pentru încăierare, împinse masa mai la perete, astfel încît o parte din vase și paharele aflate mai la margine căzură pe rumegușul bătătorit de picioare.

— Veniți încoace, voi ăștia, dacă vă dă mîna ! zbieră Nikolka, și pe fața lui, deodată suptă parcă de toată puterea concentrată în el, se așternu o paloare. Cîți pirpirii din ăștia, care se vînd la kilogram, vor să-mi țină piept mie, lui Nikolka Zavarihin, hai ? Vreți să-mi scoateți rubla aceea pe nas ! Hei, tu ! uită-te-ncoace, că doar cu tine vorbesc ! i se adresă el lui Mitka, fluturîndu-și mîna prin fața lui ca să-i atragă atenția. Să nu batjocorești banii noștri țărănești, că-s munciți, miros a sudoarea noastră ! Cîrlionțatul de colo, uite la el ! are un dinte în gură de arde ca soarele... iar la noi, cu aurul acela un sat întreg ar petrece la nuntă și-ar rămîne și pe-a doua zi ca să se dreagă ! Habar n-aveți voi cum se scoate pîinea ! Să vă văd cum ardeți cărbuni cu cincisprezece ruble șaizeci de metri cubi, treisprezece nopți și treisprezece zile fără să închideți ochii, să mînuiți toporul în pădure, și-atunci să vă aud. N-ai fost nici tăietor la pădure, nu-i așa ? Cu toporul ori cu fierăstrăul !... N-ai lucrat la traverse plătit cu cîte douăzeci de copeici pe schimb ! Ia să vii

la noi, la pădure, tovarăşe, să cîştigi şi tu rubla ca mine, şi pe urmă să-mi ţii mie predici ! Şnapani ce sînteţi !...

Se aşternu o linişte ameninţătoare, ca pe-o pajişte cînd vijelia trece foşnind peste iarba necosită. Se uitau toţi ţintă, dar nu la Zavarihin, a cărui soartă în linii mari cam fusese hotărîtă ; furişau priviri de mînie spre Mitka, aşteptînd nu un semnal, ar fi fost prea mult, ci doar un semn din sprînceană, să-l sfîrtece cu o duzină de cuţite pe intrusul care-i jignise. Dar Mitka zăbovea, ascultînd îngrijorat, de parcă s-ar fi îndoit de ceva care mai ieri pentru el era încă neîndoielnic. Şi totuşi, n-ar fi avut parte Pcihov să-şi mai vadă în seara aceea nepotul, întîrziat la chef, de n-ar fi intervenit în învălmăşeala acelei seri o persoană, cea din urmă înainte de închiderea localului. Sosirea ei nu putea fi asemuită decît cu o adiere binefăcătoare a zefirului în zăpuşeala întunecată a unei hrube... Deodată, de parcă nici n-ar fi fost ceartă, uimit ca sălbaticii în faţa unei minuni, cu un cap mai înalt decît cei din jur, cu pumnii strînşi, Nikolka îşi aţinti privirile asupra fetei care abia coborîse din stradă, pesemne tocmai aceea pe care o aştepta adversarul său. La vederea lui Mitka, un zîmbet lumină chipul ei drăgălaş, puţin cam tras de oboseală ; iar după felul în care se lumină şi el la faţă, îşi dădură cu toţii seama că fata e chiar sora lui. Numai sosirea unei surori te poate bucura astfel, doar din ochi. Altfel, la prima vedere, n-aveau nimic comun ca înfăţişare : fata părea o muncitoare. Paltonul ei modest era oarecum înfrumuseţat de-o blană scumpă, pufoasă chiar şi pe-o vreme rea ca aceasta, iar privirea ochilor aşezaţi puţin pieziş şi plini de-o copilărească lumină albastră, o privire parcă un pic vinovată, care-ţi mergea la inimă, dădea întregii ei făpturi o fermecătoare căldură. Nu era frumoasă, dar cîştiga mult la o cercetare mai atentă ; îţi tresărea şi mai puternic inima cînd observai sprîncenele ei negre, îmbinate la rădăcina nasului, în care străluceau acum fulgii topiţi de zăpadă.

— Uite, am venit şi eu... Mă aştepţi de mult, Mitea ? întrebă ea cu o voce limpede, deschisă.

Simplă în purtări, vorbea tare, de parcă n-ar fi fost nimeni în jurul ei ; astfel toată lumea află într-o clipă că scăpase de-o oră de la circ, dar rătăcise îndelung prin Blaguşa şi probabil că nici n-ar fi nimerit drumul pe viscolul ăsta, dacă Stasik nu s-ar fi oferit s-o conducă ; o aştepta acolo sus, în stradă. Luîndu-l pe Mitka de braţ, se grăbi să iasă împreună cu el şi, după felul uşor şi degajat în care se mişca, se văzu din nou că, contrar fratelui ei, n-avea absolut nimic de ascuns oamenilor. N-apucă să se risipească tăcerea respectuoasă ce le însoţise plecarea, cînd Nikolka, plătindu-i din fugă lui Alexei cel plin de pete, se şi repezi în urma lor ; părea că însăşi

soarta îi făcuse în treacăt semn s-o urmeze. Și tocmai această grabă suspectă, chemînd batjocuri, îl scăpă de „chelfăneala" pe care ceilalți i-o pregătiseră.

Îi găsi pe cei trei sus, în fața cîrciumii, și rămase un timp deoparte, cu capul descoperit, neputîndu-și lua ochii de la sora lui Mitka. Deodată, ascultînd de aceeași persistentă chemare lăuntrică, făcu un pas înainte.

— Nikolai Zavarihin... se prezentă el încet și fata păru să înțeleagă că o făcuse numai și numai de dragul ei.

Toți trei, inclusiv Stasik, înalt și puternic, zîmbiră fără să vrea la vederea acestei îndrăzneli de flăcău cu chef, năzdrăvane și totuși atrăgătoare.

— Ei lasă, lasă. Te-ai cam afumat, flăcăule... Se mai întîmplă, rosti Mitka sever, stăpînindu-se în fața surorii sale, și-l îmbrînci ușor în umăr. Altă dată să nu te mai joci cu moartea... Du-te și te culcă !

Cei trei plecară, iar Zavarihin rămase locului, plin de-o admirație neîncrezătoare față de cea care plecase. Abia atunci cînd felinarul de la intrarea tavernei se stinse, tresări și se dezmetici puțin din beție. Era timpul să-și ia tălpășița, pînă nu vor prinde de veste cunoștințele lui trecătoare că-i singur în strada pustie. De altfel și lapovița, transformată într-o ticăloasă zloată de iarnă, ca și picurul tot mai insistent de pe acoperișul ruginit îl mînară spre casă. Porni spre atelierul unchiului din mahalaua Blagușei, pășind pe caldarîm de-a dreptul prin zăpada topită, și pîslarii lui pătrunși de apă al naibii mai pleoscăiau prin întuneric. Purta în minte imaginile celor două femei : cea de dimineață se lupta cu cea văzută seara. Prima îi fusese apropiată fiindcă o văzuse plîngînd, cealaltă pentru zîmbetul ei. Uneori se contopeau într-una singură, ca două jumătăți ale unui măr tăiat. Se simțea într-o captivitate dulce și de nădejde... Era gata să se întoarcă fără părere de rău la el, la țară, ca după ce va prinde acolo puteri noi, să pornească iarăși asaltul fortăreței mult rîvnite.

V

Domnul Maniukin își avea cămăruța sus, la etajul patru al clădirii în subsolul căreia se afla taverna. Ca să treacă în fugă de la o intrare la alta, nu merita nici să-și pună paltonul. De altfel, Maniukin nici n-avea palton. Ceea ce numea el palton era o scurtă vătuită de soldat, rămasă din anii războiului civil ; spunea în glumă că paltonul lui e căptușit cu blană de purice, ceea ce corespundea întocmai întregului stil de viață al lui Maniukin. Ora fiind înaintată, nici una din ferestre nu mai era luminată și, oricît s-ar fi chiorît

Firsov, n-ar fi reușit să distingă pe fața lui Maniukin nimic deosebit, care să merite a fi însemnat în carnețelul lui.

— Numai o clipă am să vă răpesc! îi șopti rugător, aținîndu-i calea. Înălțîndu-și capul acoperit de căciula cu clape, bătrînul aștepta nedumerit pe loc. N-am să vă reții... Dați-mi voie să mă prezint: Firsov... Nu mi-ați întîlnit numele în ziare? întrebă el, abia după ce își dădu seama că auzul acestui nume n-a produs nici o impresie asupra interlocutorului. După cîte știu, aici locuiți, la numărul patruzeci și șase. O împrejurare cît se poate de importantă pentru problema ce mă preocupă! Numai să nu credeți că am cine știe ce intenții... sau vreun gînd ascuns... Ca să-i alunge lui Maniukin îndoielile, risipea pumni de asigurări, din care reieșea că, deși literat, este totuși un om cît se poate de cumsecade și n-are să înșele pentru nimic în lume pe cel ce-i acordă încredere!

— Cam suflă vîntul, iar eu sînt bătrîn... ridică Maniukin înfrigurat din umeri, acoperindu-și gîtul cu palma. Pe un timp ca acesta tocmai bine poți prinde o congestie. Dumneavoastră... stimabile, spuneți, vă rog, mai repede ce doriți!

— Ei, nu, asta nu se poate așa, deodată!... Ce-ar fi să urcăm... știți.. în casă? arătă Firsov cu degetul în întunericul scării, de unde veneau adieri umede de piatră rece. Am putea sta puțin împreună, să golim o sticluță de vin bun: mi-a mai rămas una în buzunar. Și, repet, să nu credeți că-s unul din ăia... Hotărîți-vă! Alegem un colțișor discret și vorbim ca de la om la om, știți, cum obișnuim noi, rușii. E momentul cel mai potrivit pentru o convorbire interesantă: miez de noapte... străvechii piloni ai civilizației scîrțîie în bătaia apelor ce cresc și simți nevoia să te apropii de cineva, să te încălzești și să-l încălzești...

— Eu să încălzesc? Pe dracu!... De fapt n-aș avea nimic împotrivă, numai că nu se poate. Facem gălăgie. Vedeți, colocatarul meu... începu Maniukin, gata-gata să cedeze ispitei.

— Ce-i cu el? E bolnav, nervos ori o fi vreunul din cei care mențin ordinea? se interesă Firsov, deși cunoștea prea bine, dinainte, fiecare locșor ocupat de locatari în imobilul cu pricina.

— Da de unde!... dădu din mînă Maniukin. E cel mai mare ticălos al vremurilor noastre. Dacă-i administrator al casei, se crede ditamai luptătorul pentru dreptatea universală și mai știu eu ce prieten al omenirii... O anecdotă *mai așa* dacă-i spui și-i place, se duce la closet să rîdă... și trage apa să n-audă cineva, să nu-l surprindă cu ceva omenesc. Trebuie să te ferești de el ca de dracu! Fostul boier tăcu, în așteptarea efectului produs asupra celuilalt, dar Firsov, de parcă n-ar fi auzit nimic, continuă să insiste pînă

ce Maniukin înclină docil din cap. Să mergem atunci... Ce-aveți acolo în sticluță ?

— D-ăl roșu, niște vestigii ale imperiului... Se vinde pe sub mînă. Dintr-o pivniță princiară... Și-i arătă o sticlă învelită în hîrtie.

— Bun... Dați-mi-o s-o duc eu. Doamne ferește, să n-o spargeți cumva pe întuneric. Scara e cam paradită, iar administratorul face economii la becuri, zice să nu se fure cumva...

În liniștea deplină a nopții și-a somnului altora, suiră prin întunericul rece și umed al scării. Mirosea a var proaspăt și-a ud de cîine. Printr-un geam spart pătrundea suflarea vremuielii de-afară. Lui Firsov i se păru o clipă că o stea a tremurat, apoi s-a ascuns. Și cu toate că n-a fost nici o stea, nici n-avea de unde fi, o ținu minte și-o strînse ca în pumn, deoarece pentru o stea avea un loc pregătit dinainte în povestirea-i încă nescrisă.

— Cu voia dumneavoastră, să-mi trag puțin sufletul ! se opri Maniukin pe palierul etajului al treilea, și gîfîind se rezemă de balustradă. Ce prăpastie neagră !... Parcă te tot atrage. Jos de tot e mai fără primejdie : n-ai unde să mai cazi ! Întunericul predispunea la confidențe.

— Locuiți cam sus ! îi ținu Firsov isonul, cu simpatie.

— Mai avem un etaj... îi comunică în șoaptă Maniukin, și pasul lui poticnitor se auzi iarăși hîrșîind pe trepte.

În întunericul de pe ultimul coridor, Firsov își șterse ochelarii, căutînd să prindă cu urechea foșnetele bizare produse de gazda care se oprise la doi pași de el, în beznă.

— Mă descalț... explică Maniukin, prevenitor. Am o înțelegere cu colocatarul.

— Să mă descalț și eu ? întrebă musafirul.

— Nu-i nevoie, aveți galoși !

Maniukin își lăsă oaspetele pe întuneric într-o odaie din fund, vecină cu a lui și neocupată încă, după reparațiile făcute, apoi aduse două scaune simple, fără rezemătoare, și o lămpiță de gaz. La lumina fumegîndă ce răzbătea cu greu prin sticla afumată se putu vedea că făcuse rost și de cestile necesare pentru tratația făgăduită.

— M-am lăsat ispitit de vinul dumneavoastră... Ce să-i faci ? Am început să abuzez de acest mijloc de uitare de sine... mărturisi el deschis, așezîndu-se pe un colț al unui scaun și așternînd un ziar peste celălalt, pe care-l oferi vizitatorului. Despre ce doriți să vorbim ? Despre Rusia cred că s-a spus cam tot ce era de spus !

Firsov examină din ochi odaia goală, un cub cu două ferestruici, proaspăt văruit, pustiu ca o piață noaptea ; mirosea a clei, băltoace albe de var se uscau pe podea. Prin oberlihtul deschis pătrundea umezeala de-afară, prevestind răceli, pe perete se înălțau și coborau

mereu două umbre caraghios deșirate : lampa fusese pusă de-a dreptul pe podea. În timp ce vizitatorul, deschizîndu-și cu pocnet ușor portțigaretul, se apleca spre lampă să-și aprindă țigara, Maniukin îl cercetă pe furiș. Capul lui Firsov părea să fie totul numai fruntea, atîta dîrzenie se ghicea în ea ; de sub streașina sprîncenelor priveau niște ochi ușor bulbucați, nu prea binevoitori, care te dezbrăcau parcă. Firsov se scărpină sub bărbie, pe gîtul acoperit de o barbă creață, și suflă un prim fum de țigară.

— După cum ați avut prilejul să ghiciți încă de jos, de la restaurant, mă ocup cu descrierea, într-o formă pe cît posibil mai artistică, a oamenilor, a obiceiurilor și-a vieții lor... precum și toate celelalte ce se îngăduie a fi descrise. Scuzați-mă, să închid numai gaura aceasta spre neființă. Se îndreptă spre fereastră și-n clipa următoare trase o înjurătură : Uf, după ce că-i sus, de n-ajungi la ea, nici geam n-are, fir-ar a dracului ! Reușind totuși să astupe oberlihtul cu un ziar, se așeză iarăși. Așadar, sînt scriitor... Mi se reproșează că privesc prea stăruitor lucrurile, în sensul că umblu să aflu rădăcinile ascunse ale omului, să cunoasc deșeurile istoriei și comorile toate, nu numai cele ce-s păstrate în vitrine, pentru expoziții, ci și cele de găsit numai în tăinuitele cămări ale civilizației și culturii. Pentru mine, orice om își are un neguleț al său personal și intim, prin care se deosebește de ceilalți, și tocmai acest neguleț nu-l lasă să se contopească într-o singură plămadă, ca să zic așa, mișcătoare... Asta mă interesează pe mine, negulețele. Și cum negii se văd îndeosebi cînd omul e în pielea goală, de omul despuiat mă ocup eu, prea stimate... stimate...

— Cîndva lumea îmi zicea Serghei Ammonîci... tresări Maniukin, oprindu-se din turnat în cești vinul adus de musafir. De omul despuiat... Aveți dreptate, și eu sînt un om despuiat...

Obosit cum era, se ghemuise pe scaun, parcă lepădat acolo, la întîmplare ; lumina gălbuie a lămpii îi sublinia crud toate cutele obrazului, răboj de nedezmințit al pătimirii lui și-al lipsurilor îndurate. Dar pe Firsov nu-l interesa decît cea mai recentă din aceste cute, unilaterală și adînc săpată ca o tăietură ; coborînd de la rădăcina nasului spre colțul gurii, această linie a supremei dezamăgiri omenești părea să le anihileze pe toate celelalte.

— Nu știu cum să vă explic mai bine gîndul meu... Omul nu ni se prezintă niciodată în forma sa inițială și pură, ci întotdeauna sub un anumit aspect ornamental, ca să zic așa... Firsov căută stăruitor cuvîntul potrivit, metafora cea mai potrivită... Așa, un fel de perdeluță pentru acoperirea amănuntelor înnăscute... Și-această perdeluță cîteodată-i făcută din stambă simplă, alteori cusută-n fir de aur, firește în sensul tradițiilor, al obiceiurilor, în

sfîrșit, al ideilor. Iar omul acesta despuiat este tocmai omul lipsit de orice artificiu, de orice adaos. Uite, vezi, de-aceea e revoluția noastră cea mai binefăcătoare dintre toate, fiindcă a smuls de pe noi acest artificiu, acest ornament învechit și care nu mai e bun de nimic, o zdreanță, care nu mai ținea nimănui de cald... Mai cu seamă în nopțile înstelate ! De aceea, aș vrea să aleg un om, de probă, și să-l compar cu el însuși peste vreo treizeci de anișori ! Să-l văd atunci ce ornamente noi va purta. Ați dorit să obiectați ceva ?

— Nu, n-am nimic de obiectat, îl liniști Maniukin. Voiam numai să vă rog să nu vorbiți așa de tare, că se trezește colocatarul ! Făcu un semn cu capul spre peretele de scînduri din spatele lui, acoperit cu un strat gros de ziare.

— Încă de pe-acum lucrurile au început să se orînduiască după tipicul vieții de toate zilele, urmă Firsov, coborîndu-și glasul și privind în profunzimea densă, întunecată a vinului. Viața părea că s-a zdruncinat ireversibil, dar uite că a început să se reîntoarcă pe cuvenitul făgaș al civilizației : funcționarii scîrțîie din penițe, instalatorul înșurubează și deșurubează, soțiile de diplomați își fac unghiile... și nu invers ! Organismul se îmbracă într-o piele nouă, căci să trăiești fără piele nu-i higienic, ba dimpotrivă, ți-ar fi neplăcut și ai îngheța. Tare mi-ar plăcea să urmăresc în ce măsură portul mai mult decît milenar al unui anumit vestmînt a putut influența structura sufletească, morală, a omului. Omul dezbrăcat iese treptat din uzul zilnic, astfel încît în căutarea lui ești uneori nevoit să cobori pînă la fund... Mă tem că n-am fost destul de explicit. Scuzați-mă, v-am dat scrum pe genunchi...

— N-are nimic, acum puteți scutura orice pe mine... Tresărind, Maniukin vărsă puțin vin din ceașca prea plină. Într-adevăr, n-am înțeles : nu cumva vreți să mă descrieți pe mine ? Sînt gol într-adevăr... despuiat, neajutorat și cît se poate de ușor de descris. Și cînd te gîndești că mi-am făcut studiile la Heidelberg, am învățat cîte ceva chiar și despre servituți, iar astăzi, din toată istoria romană nu mi-a mai rămas în minte decît un singur cuvînt : *Publius*... Ce ridicol ! mărturisi el amar. Am pierdut tot, absolut tot, de parcă nici n-aș fi avut vreodată ceva ! Și-am avut ! Ba încă ce-am avut ! Cărțile rămase de la strămoși, tot felul de incunabule, cu șapte camioane le-au cărat de la moșia noastră, în timpul revoluției. Da, da, am avut cu adevărat. Întocmai *așa* s-a întîmplat... Dar ce, parcă plîng ? De ce zîmbiți ?

— Fiindcă adineaori, cînd povesteați despre Gribundi, ați folosit aceeași expresie... În treacăt, bineînțeles ! Nu, de fapt nu v-am vi-

zat pe dumneavoastră. În orice caz nu direct... Spuneți-mi, vă rog : Vekșin... Dmitri Vekșin mi se pare că-l cheamă... locuiește tot în acest apartament ? Vă mărturisesc că de el am nevoie, iar pe dumneavoastră atîta vă rog, să-mi îngăduiți să mai trec din cînd în cînd pe-aici ! Aș vrea să cuprind, să prind sub condei această frîntură de viață încă sîngerîndă, acum, cît timp nu a slăbit, nu s-a anihilat de tot încordarea ei mușchiulară. În scopul acesta am să descriu tot ce se întîmplă în apartament. Și pe locatari am să-i descriu, inclusiv pe dumneavoastră... bineînțeles decă-mi veți îngădui !

Dorind să-l domesticească din timp pe acest om oarecum sălbăticit, scriitorul îi expuse destul de amănunțit planurile sale profesionale, ascunzîndu-i doar liniile principale ale subiectului. Atinse chiar și arhitectonica viitoarei opere, izbutind în cele din urmă să trezească în sufletul lui Maniukin ispititorul gînd că ar putea să se consolideze post-mortem într-o operă literară, și încă într-o decentă zugrăvire tragică, adică asigurîndu-și păstrarea demnității personale.

— Ei, din moment ce mi se asigură păstrarea demnității, poftiți, vă stau la dispoziție... glumi pe gînduri gazda și, golindu-și ceașca, trecu oarecum fără să vrea la fereastră. Firsov micșoră fitilul lămpii, care și-așa dădea să se stingă, și-l urmă.

Zorile veneau tîrîș. Pătrunzînd prin ziarul umezit, vîntulețul sprinten de dimineață năvălea pe oberliht, încurcînd și împletind laolaltă cele două fumuri de țigară... Fulgi mari de zăpadă împestrițau văzduhul tremurător și vînăt de dincolo de fereastră, iar băltoacele de pe caldarîm apucaseră să prindă o pojghiță de omăt. În ceasul acesta se întipăreau deosebit de clar în minte, umplînd de nostalgie inima, șubrezimea vechilor cocioabe ce se pitulau colo jos și pustiul mahalalei în care orice suflare părea să fi murit.

— Nu vă e somn ? întrebă Firsov.

— Mi-a trecut... oftă Maniukin. Nu, nu mă plîng : m-am deprins și cu frigul și cu jignirile, dar mai cu seamă m-am deprins cu mine însumi. Nu mă plîng de faptul că o buruiană oarecare, lungă și tîmpită — făcu un semn spre vîrful unicului plopșor cuprins în spațiul limitat de cerceveaua ferestrei — speră în ceva chiar și pe ger, așteptînd sosirea primăverii, în timp ce eu, un om, am înghețat pe vecie. Nu mai aștept nimic ! Se vede treaba că rostul și semnificația unui lucru se justifică prin însăși existența lui. Nimic nu contrazice în ziua de azi concepția mea despre viață, dragul meu. M-am învățat să înțeleg tot ciclul acesta burlesc !

— Iar mie-mi place cînd ninge, răspunse fără rost Firsov. Cît de frumos este orașul înzăpezit !... De altfel, este lucrul cel mai important pe care omul l-a născocit spre propria lui nenorocire...

— Mă mir de-un lucru : uite, acum știu tot și totuși nu fug : de tine însuți nu poți fugi ! izbucni Maniukin într-un rîs ciudat. Trebuie să fugi atunci cînd ai ce păstra. Mie nu mi-a mai rămas nimic... îi arătă lui Firsov ceașca goală. Am băut tot, am lins și ceașca !

Deodată, în liniștea nopții se auziră pași. Cineva mergea pe sală fără să se ferească, fără să se teamă că-l deranjează din somn pe cumplitul colocatar al lui Maniukin. N-apucă Serghei Ammonîci să închidă bine ușa întredeschisă, pentru a evita o invazie iminentă, cînd în odaie păși tocmai cel la care se gîndea necontenit și cu nerăbdare Firsov. Cu toate că în mintea lui era stăpîn nelimitat pe destinul acestui om, scriitorul aștepta, cu respirația tăiată de emoție.

VI

Pe unde a mai umblat Mitka după ce-a părăsit taverna de la subsol, nu se știe. Acum era palid și poate chiar ușor amețit, deși aceasta nu se manifesta exterior nici în vorbă, nici în mers. Se ținea drept și ironic. Numai fruntea îi lucea, după o noapte de nesomn. Vremea urîtă de-afară lăsase urme pe haina lui de blană, lungă și descheiată, pălăria și-o ținea mototolită în pumn. Oprit în ușă, se uită pe rînd la cei doi, prea puțin dispus, în aparență, să ia parte la o convorbire intimă, pașnică.

— Aha, v-am prins ! Discutați chestiuni secrete, subversive ? aruncă el din prag, uitîndu-se atent, dar neputînd recunoaște în umbră chipul oarecum cunoscut al interlocutorului lui Maniukin.

— Bună seara, Dmitri Egorîci, îl întîmpină Firsov.

— Cine ești ? întrebă acesta înțepat, provocator.

— Firsov, răspunse pe loc scriitorul, bucurîndu-se te miri de ce.

— Aha ! Al de tot mîzgălești... Dar ce hram ai ? Te pomenești c-oi fi fosnind din hîrtii la vreun trust. Inventariezi mărfuri inexistente ? întrebă Mitka deodată îndîrjit pe-o aminitre, pe ceva depărtat, doar de el știut.

— Nu, scriu cărți despre oameni, îl informă Firsov fără să coboare ochii.

— A-a-a... îngăimă tărăgănat Mitka, ocrotitor și parcă jenat. Iar eu sînt frizer... Asta-i ocupația mea, potrivesc oamenii la cap. Și, pricepi, din cîți am tuns și tund mereu, la unul n-am găsit cap de formă regulată, rotundă... Toate sînt țuguiate ba într-o parte, ba în alta, ori lunguiețe ca niște sticle, dracu să-i ia pe toți ! Se studiau deocamdată fără ostilitate, dar nici cu bunăvoință, și n-ai fi putut afirma cu toată tăria că Mitka era chiar beat. Și-așa, hai ? Stați

aici și beți vin de-ăsta, cumpărat cine știe cu ce mijloace ! observă el dojenitor, împingînd cu piciorul sticla goală.

Exclamațiile peste măsură de sonore ale lui Mitka îl făceau pe Maniukin să tresară într-una de frică.

— Pentru Dumnezeu, mai încet, Dmitri Egorîci ! imploră el. Dacă-l trezim, mă omoară... Aici, alături, doarme Piotr Gorbidonîci !

— Doarme ? ! se înalță obraznic, cu sfidare, glasul lui Mitka. Cine îndrăznește să doarmă cînd eu cutreier întreg pămîntul în lung și-n lat ?! Nimeni n-are voie să doarmă pînă nu se culcă Dmitri Vekșin !... Pornit pe scandal, izbi de cîteva ori cu piciorul în peretele tapisat cu ziare. Măi, slujbaș mărunt ce ești !... răcni el spre marea spaimă a lui Maniukin. Scoală, samovar chinezesc ! Turnătorule !

De partea cealaltă a peretelui se auzi mișcare, un foșnet și deodată, suduind, izbucni ceva uriaș, dominant, articulat, nesfîrșit de rău. Cu sticla — corp delict în mînă, Maniukin alerga înnebunit prin odaie, cînd ușa de pe coridor se dădu de perete și colocatarul trezit din somn năvăli în încăpere întîmpinat de salutul batjocoritor al lui Mitka și de-o exclamație ușoară a lui Serghei Ammonîci Maniukin. Făptura năvalnică, altfel mărunțică la stat, de o constituție șubredă, cu o bărbuță roșcată de intrigant, era înfășurată într-o pătură ce da să cadă, de sub care ieșeau cînd și cînd niște picioroțe de dănțuitoare parcă ; ochii lui iscoditori, cu pupilele cît un punct, păreau să pipăie, vrînd să găsească locul cel mai indicat unde, în împrejurările date, să aplice cea dintîi înțepătură.

— Va să zică așa ! rosti amenințător Piotr Gorbidonîci Cikilev. Doar atît... dar Maniukin se cutremură și sticla ascunsă la spate se rostogoli răsunător pe jos, cu un zgomot ce-i îngheță bătrînului sufletul. Colocatarul trezit din somn se uită în dreapta, în stînga, chiar și înapoi, peste cap, după cum i se păru lui Firsov, după care, slobozind de sub pătură o mînă, îndreptă triumfător un deget spre Maniukin :

— Aha ! Te-am prins, în sfîrșit, cetățene Maniukin. Vă țineți de beții, iar impozitul de liber-profesionist n-ai de gînd să-l plătești. Caracteristic ! Pe lîngă faptul că încalci dispozițiile în vigoare, care servesc drept stea călăuzitoare cetățenilor pe drumul spre o viață nouă și luminoasă... te mai dedai, în compania unor haimanale, la cele mai suspecte destrăbălări !... Sticla zăcea pe podeaua murdară de var, cu eticheta în sus, scoțînd în vileag relațiile criminale ale lui Maniukin cu străinătatea ! Și, pe lîngă aceasta, mai și împiedicați oamenii cu munci de răspundere să-și îndeplinească sarcinile încredințate de stat !

— În pat, după cîte pricep eu, ce muncă se poate face ? Dormeai, Piotr Gorbidonovici ! îngăimă Maniukin, obiectînd pe drept cuvînt.

— Să-ți intre bine în cap ! îi tăie vorba cu glas subțire Cikilev. Spre deosebire de unii oameni, eu sînt zi și noapte în exercițiul funcțiunii, deoarece chiar și în somn am necontenit grijă de binele obștesc. În sus-numita calitate nu permit ! Am să te demasc, te evacuez, te sancționez... în calitate de administrator al imobilului ! Anunț miliția și chiar...

Într-un cuvînt, a mai strigat el multă vreme despre finanțele șubrezite ale republicii, despre organismul său istovit, și mai ales despre mijloacele de constrîngere ce trebuiesc folosite împotriva cetățenilor ce nu-și cunosc datoria.

Încremenit, țeapăn ca o stană de piatră, proptit cu ceafa în perete, Maniukin nici nu încerca măcar să se apere, ca nu cumva să-l înfurie mai rău pe colocatar. În această atmosferă încărcată, chiar dacă Mitka mai era amețit, se dezmetici de-a binelea. Trebuia să-l oprească, să-l domolească neîntîrziat pe Cikilev, pînă nu se va rostogoli pe podele într-o mișcare giratorie, provocînd stricăciuni ale bunurilor obștești. Cel mai bine putea să facă acest lucru, gîdilînd amorul propriu de bărbat al lui Cikilev.

— Ai s-ajungi să fugă miresele de tine, cîrcotașule, rîse Mitka, aținîndu-i calea. Și mai umbli să te însori ! Uită-te mai bine în oglindă, Cikilev. Cumpără-ți măcar una din alea ieftine și deprinde-te măcar o oră pe zi să te rușinezi de tine însuți !

— Lasă, lasă, că mă plac fetele ! pară Cikilev fulgerător lovitura, căutînd să ajungă printr-o manevră laterală la Maniukin, care dădea să-i scape. Lasă-mă să trec, cetățene cu purtări suspecte ! strigă el, îndesîndu-și pumnii în pieptul lui Mitka.

— Ho, ho... Unde să mai treci, bătăiosule ? Mitka se distra din plin.

— Mă lași ori nu mă lași să trec ? șuieră Cikilev, mijindu-și ochii.

— Nu, rîse Mitka.

— Tîlharule !... izbucni pițigăiat Cikilev, pierzînd orice măsură. Crezi că nu știu cine ești ? ! Știm toți ! Făcu un semn cu capul spre un grup de locatari treziți din somn, îngrămădiți lîngă ușă, în bizare veșminte de dimineață. Și-am să te demasc eu !

— Ce-ai zis ? se legănă spre el Mitka, schimbîndu-se la față și rînjind ciudat. Ia mai zi o dată !

— Ei da, ești un tîlhar... repetă Piotr Gorbidonîci cu glas palid, fără expresie.

Apucîndu-l de umeri, Mitka sfredeli cu privirea, timp de o jumătate de minut și mai bine, fața lui roșcată, plecată ușor spre umăr, în așa chip, încît numai o ură de moarte îi ajută lui Cikilev să nu-și coboare ochii în pămînt. Toți cei de față erau însă atît de siguri de trista soartă ce-l aștepta, încît se pregăteau să cheme miliția lîngă trupul neînsuflețit al administratorului... Deodată însă, dîndu-i drumul, Mitka porni încet spre ușă și, petrecut de scîncetele speriate ale lui Maniukin și de nedumerirea lui Cikilev însuși, ieși cu un aer atît de umil, de parcă ar fi fost bătut. Pentru întîia oară în analele Blagușei, eroul lui Firsov se retrăgea, acoperit de rușine; tăcerea lui însă te umplea de spaimă întrucît, aruncat cu o treaptă mai jos, omul acesta amenința să fie și mai primejdios... Într-un cuvînt, Piotr Gorbidonovici ar fi alergat după el să-i ceară scuze, de nu s-ar fi temut că tocmai atunci Mitka ar încerca să compenseze cu vreun gest omisiunea de adineaori.

Lămpița stinsă se afla în calea lui Mitka. Firsov se aștepta ca el să-i repeadă un picior, așa cum ar fi fost firesc să fie conceput acest pasaj din romanul încă nescris. Dar Mitka rezistă ispitei. Îndată după plecarea lui, din grupul de locatari păși înainte cîntăreața Zina Baluieva, femeia pe care Firsov, cu cîteva ceasuri mai înainte, o admirase din punct de vedere profesional.

— Ce-ai spus? Că-i tîlhar?! îl întrebă ea cu mîndrie disprețuitoare pe Cikilev. Dar știi tu ce-a mai fost în viața lui acest tîlhar, și cîte gloanțe ruginesc tînjind și-acum de dorul frunții lui? Asta n-o știi! Exagera intenționat trecutele fapte glorioase ale lui Mitka, dar se arăta dispusă să-i glorifice și crimele; judecînd după tonul ei, Firsov își dădu seama că numai o dragoste adîncă și nestrămutată o făcea să sară imprudent, fără teamă de gura lumii, în apărarea acestui om decăzut. Păi el, chiar dacă ia de la alții, nu-i ca tine, care numai din lașitate nu jefuiești averea statului! De altfel... de unde ai tu atîtea pioneze cu care prinzi prin toate closetele ordonanțele comunale? Pînă și scrisorile de amor ce mi le trimiți le scrii cu copie, fricosule, ca să ai, pentru orice eventualitate, la mînă, un act justificativ! Hai, trage-ți cizme și pe picioare și pe mîini, și-aleargă în patru labe să-l denunți pe Mitka! Of, Piotr Gorbidonîci, ai să ajungi și dumneata odată și-odată să te încondeieze la gazetă... om de nimic ce ești! Cu un zîmbet mai jignitor decît o palmă îi întoarse spatele, căutînd din ochi demiul cadrilat.

Dar Firsov nu mai era în odaie; întreprinsese cel dintîi atentat la comorile, pentru el neprețuite, ascunse în viața intimă a lui Mitka. După ce se învîrti, într-o stare de chinuitoare nehotărîre, pe coridor, prin preajma ușii mult rîvnite, își drese glasul, ca să-i încerce sonoritatea, își zbîrli ușor părul și, fie ce-o fi! crăpă ușa. În urma lui,

acolo, în odăița din care ieșise, se întrezărea un mister cel puțin tot atît de atrăgător : dragostea Zinei ; dar Firsov, cu toate focarele atenției fixate asupra lui Mitka, n-ar fi fost în stare să audă nimic altceva. Șovăia : în această clipă de slăbiciune, ar fi fost cel mai lesne, cu ajutorul unei vorbe de îmbărbătare rostite la timp, să intre în grațiile lui Mitka ; dar vezi că un eșec, cît se poate de posibil, ar fi putut pune definitiv capăt planurilor sale...

Mitka se întinsese pe pat fără să se dezbrace, cu ochii în tavan ; paltonul de blană îi alunecase de pe umeri și căzuse pe dușumea, cu o mînecă în băltoaca de apă ce se prelinsese de pe pervazul ferestrei. Din averea personală a lui Mitka nu se vedea decît o lăditță din cele mai simple, așezată sub pat, și o sabie de cavalerist atîrnată, neașteptat, pe perete. Nimic în această odaie goală și respingătoare ca o celulă de închisoare nu trăda ocupația actuală a proprietarului ei. Pe masă, ziare vechi de trei luni, dar neatinse, zăceau la un loc cu diverse mărunțișuri de uz propriu, pline de praf. Totul indica aici că Mitka, abia întors dintr-o *călătorie*, era doar în trecere : va sta, desigur, un timp, ca iarăși să plece.

— Mă iertați că am intrat așa, fără să vă mai cer îngăduința, tovarășe Koroliov... Sper că nu v-ați supărat... începu Firsov cît putu de inocent, închizînd în urma lui ușa, ca să nu-i tulbure ecourile îndepărtate ale scandalului. Dacă-mi permiteți, pot să iau loc ? Făcu un gest degajat ; avu totuși destulă prevedere să nu se așeze înainte de a fi primit măcar un semn de încuviințare. Mare poamă și Cikilev ăsta, n-ar mai fi !... De fapt e o poamă care poartă însemnele epocii ! Mitka Vekșin continua să tacă. Fir-ar să fie, mereu mi se aburesc ochelarii...

— Șterge-i, strecură în sfîrșit printre dinți, cu totul inexpresiv, Mitka.

— Da, cu îngăduința dumneavoastră am să-i șterg ! Pietricica de încercare aruncată de Firsov prevestea izbînda. Trebuie să vă mărturisesc că de o lună încheiată caut să vă cunosc... Am auzit despre dumneavoastră mai de mult și pe căi nu prea tainice. Se spun atîtea despre Vekșin : unii vă consideră un fel de Kudeiar și vă atribuie chiar și din isprăvile lui, inclusiv transformarea viitoare a tîlharului în călugăr, alții vă numesc Rocambole al Rusiei ! Unul nu s-a sfiit, în auzul tuturor, să vă socotească un Ciurkin sovietic...

— Ăsta cine mai e ? tresări amenințător Vekșin.

— Unul care trăiește cu o văduvă... Lăsați-l în plata Domnului ! căută Firsov să ocolească răspunsul, în timp ce, într-adevăr, își ștergea ochelarii, ca să-și mai dea de lucru mîinilor cu care nu știa ce să facă. Pentru mine, profesia dumneavoastră este cît se poate

de binevenită... întrucît, orice s-ar întîmpla, indiferent de situație, nimeni în lumea asta n-are să vă sară în apărare. Anticipînd oarecum, am să vă spun că destinul dumneavoastră ascunde, după mine, o temă cît se poate de arzătoare și de actuală : tema cuceririi culturii ! Fără aceasta, multe, chiar foarte multe lucruri de la noi ar putea să ia cu totul altă întorsătură. Judecînd după nerăbdarea ostilă citită pe fața lui Mitka, sosise momentul ca Firsov să se prezinte și să precizeze scopul vizitei sale. Vedeți că îndeletnicirile mele îmi permit într-o oarecare măsură să mă numesc... și, codindu-se, rosti cuvîntul pe care nici el nu-l putea suferi.

— Aha ! Scriitor ? Și ce scrii ? Denunțuri, ca Cikilev ? îl întrebă batjocoritor cel culcat, strecurînd o privire piezișă spre vîrful cizmei sale. Păi ai văzut măcar o dată vreun scriitor adevărat ? Ăștia poartă coamă căruntă, cam ca pustnicii, iar tu... Nu cumva ești copoi, frățioare ? Dădu să se ridice în coate, pesemne ca să-și ia tutunul ; Firsov făcu totuși, cuminte, un pas spre ușă. Un' te duci ? Ori te-ai supărat ?

Mitka n-avea obiceiul să jignească, după ce el însuși a fost atît de crunt jignit. Firsov însă hotărî să amîne luarea de contact cu eroul său pînă la un moment mai oportun. Pentru început, important era ca Mitka să-l cunoască, ceea ce îi va ușura viitoarea tentativă.

— Nu face nimic, și asta îmi prinde bine pentru roman. Vă mulțumesc... Cu atît mai mult, cu cît m-am abătut pe-aici numai în treacăt, de încercare ! recunoscu sincer scriitorul, retrăgîndu-se cu spatele spre ușă și punîndu-și ochelarii, șterși și nu prea.

Nimic nu-l mai reținea aici, și curînd ușa capitonată cu pîslă se închise fără zgomot în urma lui. Coborînd în fugă scările, Firsov scoase din buzunar carnetul ; deprins cu accesele de subită inspirație, carnetul se deschisese singur tocmai unde trebuia. Concentrat, tras la față de nu l-ai mai fi recunoscut, Firsov rămase timp de-o clipă să-și asculte tumultul impresiilor contradictorii, în timp ce creionul său, asemenea unui alergător ce țopăie înainte de start, desena pînă una alta o vinietă fără nici o legătură cu cele întîmplate și cu cele încă neîntîmplate. Cel dintîi pescuit nu dăduse rezultate prea mari și Firsov se apucă să scoată plevușca prinsă în ochiurile năvodului.

„Maniukin — de ajuns pentru un diagnostic — o piesă dintr-un mecanism dat la reformă. Oboseala metalului omenesc, sau cum părinții își prădă copiii. Pe țărani îi numără cu bucata, iar cărțile le măsoară cu stînjenii pătrați. Trebuie negreșit să se găsească pe undeva

o fiică de-a lui mai curînd decît un fiu, și să urmeze o conversație *inteligentă* premergînd unei despărțiri pe vecie. Cultura cea veche trebuie neapărat să fie înghițită de noul de după revoluție; altminteri, faliment! Noi, poporul, sîntem urmașii direcți ai marilor realizări din trecut. Poporul există ca un tot, privit în ansamblul istoriei sale; deci și noi am arat mărețele ogoare ale istoriei cu mîinile străbunilor noștri. Și cum le-am arat! Dar de unde începem: de la 1862 sau din 1917?

Fruntea lui Mitka, o frunte cinstită, palidă, de răzvrătit. Pe Mitka și pe Zavarihin pămîntul i-a zămislit în aceeași oră, nepăsător față de deosebirile dintre ei, nepărtinitor în frenezia sa creatoare. Cel dintîi coboară, al doilea urcă; la întretăierea drumurilor lor, urmează inevitabila ciocnire dintre ei și ura. Amîndoi vestitori ai milioanelor de oameni treziți la viață; așadar, viața și lupta se reiau din nou? Orice epocă nu-i decît o trambulină pentru cea care-i urmează...

Cikilev, vechi cunoscut de-al meu. Mi-a pus de curînd sechestru pe tot avutul fiindcă *n-am scos* autorizație pentru îndeletnicirile mele literare. Totuși, nu m-a recunoscut. Destoinic administrator de imobil, agent fiscal din vocație, poreclit la serviciu *pastramă în uniformă*. Își îndeplinește funcțiunile cu bucurie și zel, în conformitate cu dispozițiile în vigoare; dar cînd se prezintă ocazia, poate devora multe fără să clipească. Trebuie să recunoaștem că suspiciunea lui înnăscută se trage, pare-se, din neîncrederea în posibilitățile gîndirii sale... Totuși condeiului meu îi repugnă să se ocupe de el...“

Vîrful creionului se rupse. Firsov strecură carnetul în buzunar și aruncă o privire în jur. Prin dreptunghiul ușii de la intrare cădeau fulgi ușori și sprinteni de nea. Se luminase de-a binelea și din apartamente se revărsau pe scară zgomote nedeslușite. Într-un colț, o pată galbenă — un cîine vagabond — tremura de frig.

— Ce faci, măi băiatule? Te odihnești? Firsov nu pregetă să-i mîngîie spinarea udă. Alergi mereu? Și eu alerg, măi frate, și adulmec tot ce întîlnesc în cale. Unii cred că sîntem niște visători, niște ființe de prisos, dar cine cunoaște viața mai bine ca noi? Este? Îi cunoaștem și mirosul, și gustul. Și, știi tu, cu toate necazurile și lapovițele ei, viața-i frumoasă și dulce: înfuleci din ea și mori din cauza ei, dar pe nesimțite. Rămîi cu bine, sărman vagabond!

Timp de-o clipă fu tentat să-i facă semn unui birjar care tocmai trecea prin fața-i. Mîna dibui în buzunar două bănuțe reci, numai două. Așa că renunță să mai cheme trăsura și o luă repejor pe jos, cu nedezmințită voioșie.

VII

Obișnuit cu stîncile submarine ale profesiei sale, pe Firsov nu-l necăjeau prea mult eșecurile. Afară de asta, reușise mai dinainte să afle cîte ceva despre Mitka : rătăcind prin speluncile capitalei, dăduse nu o dată peste prieteni de-ai acestuia, care cunoșteau o pagină sau alta din trecutul său. Asemenea unei albine truditoare, Firsov aduna toate aceste mărunțișuri, astfel încît în mintea lui se și formase un fagure, ce-i drept deocamdată fără miere. Printre alții a stat de vorbă și cu Sanka Bicicletă, pungaș mărunt din capitală, poate cel mai inofensiv din toată șleahta pungașilor moscoviți.

Ce-o fi trăncănit Sanka — om ușor de îmbătat, pe care scriitorul îl cinstise cu niște vin — nu știm ; fapt e că, dacă ar fi să-l credem pe Firsov, într-un trecut nu tocmai depărtat, Vekșin a ocupat un loc de frunte printre bolșevici : cică ar fi fost unul dintre lucrătorii politici ai unei unități de cavalerie, lucru mai greu de crezut, ținînd seama de ulterioarele metamorfoze ale personajului. Toate acestea erau deci, mai curînd, rezultatul nestăpînitei năzuințe a autorului de a-l înfrumuseța cu orice preț pe eroul său principal, ajuns într-o deplorabilă stare de decădere. Se pare că atunci cînd din mai toate colțurile Rusiei s-a pornit contrarevoluția, Vekșin a îndeplinit totuși timp de-o săptămînă funcția de comisar. Tocmai în vremea aceea însă s-a petrecut cu el ceva cît se poate de enigmatic, care pînă în cele din urmă n-a dobîndit în roman o tălmăcire satisfăcătoare. Sanka i-a povestit lui Firsov că în divizia lor oamenii nutreau față de Vekșin un atașament deosebit, adînc și puternic, de felul celui care îi unește pe toți luptătorii pentru aceeași cauză măreață și dreaptă. Omul acesta, care părea să aibă șapte vieți, condusese regimentul în cele mai grele operațiuni și luptase în așa fel, de parcă n-ar fi fost *un* Vekșin, ci zece într-unul singur. Iar cînd primejdia albă devenea peste măsură de amenințătoare, calul lui, Sulim, un buiestraș rotat, cu grumazul lat, îl scotea nevătămat din foc. Însoțitorul lui Mitka, Sanka Babkin, poreclit ulterior *Bicicletă*, spunea că Sulim avea suflet de om și în luptă pătrundea printre dușmani *năvalnic ca apele primăverii*.

Firsov scrisese :

„...în anii aceia se dădeau bătălii pentru marile avuții ale oamenilor, dar în învălmășeala generală puțini aveau vreme să se gîndească la oameni ca atare. Vasta dragoste, împărțită în mod egal tuturora, încălzea uneori prea puțin, ca o lumînare. Iubind lumea întreagă cu dragostea unui plug pentru pămîntul ascultător și moale, pe care îl brăzdează, Vekșin îl îndrăgea într-adevăr doar pe Sulim ;

îl iubea cu o duioșie aproape feminină. Și cînd, într-o încăierare, un glonte i-a răpus calul, nimerindu-l între ochi, Vekșin s-a resimțit cumplit. S-a purtat în seara aceea de parcă ar fi fost ucisă o jumătate din el. Pe Mitea Vekșin, atunci foarte tînăr, nu l-au putut mîngîia nici izbînda, nici vinul, nici voioasa prietenie a tovarășilor săi de arme.

Cică în timpul nopții l-ar fi răpit pe asasinul lui Sulim de la un stat-major din zona de front, unde acesta își aștepta interogatoriul, și l-ar fi dus la marginea unei pădurici de mesteacăn, cutremurător de rară, luminată parcă de pălălaia unui incendiu depărtat. În treaba aceasta l-a ajutat și Sanka Babkin, umbra lui ascultătoare din anii aceia. Deasupra sîrmei ghimpate, întinsă pe trei pari, din culisele întunecate ale cerului atîrna o lună stacojie. Nimic nu tulbura liniștea din jur, nici măcar un foșnet de frunze.

— Știi tu, locotenente, pe cine ai ucis ? l-a întrebat tărăgănat comisarul Vekșin, strecurînd printre gene o privire spre vestonul sfîșiat al tînărului ofițer, deprins totuși să muște, care-și cucerise gradele în prima jumătate de an a războiului civil. Acesta tăcea, neputînd să ghicească, după crîncena încăierare de peste zi, pe cine anume ucisese. Mi l-ai răpus pe Sulim... l-a lămurit Vekșin și sprînceana lui subțire, zice-se, s-ar fi ridicat ca un arc gata să repeadă săgeata. Acum salută-mă !

Tînărul s-a supus : prea erau amenințătoare și culoarea sîngerie a lunii, și negura fantomatică a zărilor nocturne, și freamătul păduricii golașe, ca și poruncitoarea și neagra privire a comisarului. Dar n-a apucat prizonierul să ducă la cozoroc mîna nehotărîtă, cînd aerul a fost spintecat, cu șuier scurt, și Vekșin i-a retezat-o, pesemne drept răzbunare pentru Sulim ; mîna ofițerului a căzut la picioarele lui, ca o creangă. Cît de viteaz s-a arătat în lupte Sanka Babkin, de astă dată, mai slab de înger decît stăpînul său, a scos un geamăt scurt, văzînd răfuiala, și s-a cinchit în iarba înrourată. Ce-i drept, după aceea a găsit în el destulă tărie pentru ca, executînd ordinul comisarului, să tragă ofițerul pe jumătate mort în șanțul de lîngă drum."

Ce anume l-a îndemnat pe Vekșin să comită o asemenea faptă cu totul nesăbuită, nu se știe. A vrut să-și încerce sabia cea nouă, să-și pună la încercare disciplina voinței ori pur și simplu să se răzbune ? Oricum, nu putea fi vorba numai de o filozofie înaltă, de o invenție a lui Firsov pentru această ocazie. Despre fapta lui Mitka n-au aflat prea mulți ; și-apoi, pe vremea aceea s-au comis destule cruzimi de-o parte și de alta a frontului... Fapt e că după aceea Vekșin a început să manifeste o melancolie dăunătoare, tăcută, care-i răpea somnul și inspira bănuieli tovarășilor. Apoi s-a

îmbolnăvit, iar bunul lui prieten Artașez — secretarul celulei de partid din regiment, fost luptător în escadronul în care și Vekșin se răzvrătise în 1916 — s-a dus să-și vadă prietenul bolnav. Întrucît îi aducea lui Mitea Vekșin, drept leac ori stimulent, vestea că a fost propus pentru decorare cu Ordinul Revoluției, prietenul se bucura pentru el ca un frate. Pe prispa casei lui Vekșin, însă, Sanka Babkin îl opri, nevrînd nici în ruptul capului să-i dea drumul... Fără centură, zgîriat pe față, îndruga ceva, cu ochii holbați, despre o boală molipsitoare de care ar fi zăcut șeful său. Artașez l-a dat la o parte și a intrat în casă să-l vadă pe bolnav ; spectacolul oferit chiar din pragul casei l-a zguduit aproape pînă la lacrimi.

După toate regulile clasicelor accese de beție rusească, pe masa, altfel curată, alături de o strachină de lemn cu murături, trona o damigeană începută — fără îndoială nu cea dintîi — de rachiu, *fruntea* cazanului. Cît despre Vekșin, legat peste alte toate cu cureaua lui Sanka, zăcea întins pe jos și scotea exclamații care mai de care fără noimă ; sub laviță, scînteiau slab niște cioburi de sticlă... Așezîndu-se pe marginea laviței, secretarul a luat de pe masă un castravete murat, l-a examinat atent, de parcă i-ar fi fost necesar acest lucru pentru stabilirea diagnosticului, apoi l-a pus la loc. Vrînd să-i demonstreze prietenului lipsa de demnitate de care dădea dovadă, a început să-l dăscălească : i-a spus, de pildă, că-i mult mai recomandabil să te îndeletnicești în orele libere cu pictură, ca pictorul Fedotov, decît să te îmbeți cu rachiu.

— Ți-e sufletul învăluit într-un nor negru, Dmitri... a continuat el, neprimind nici un răspuns, deocamdată cu tonul unui medic, nu al unui judecător. Nu te mai rușina și nu te mai ascunde. Scoate norul și pune-l pe masă ca să-l examinăm și noi, tovarășii tăi de arme, și să-ți putem veni astfel în ajutor cu toții laolaltă. Dacă încă îl mai plîngi pe iubitul tău Sulim, nu crezi că-i prea mult pentru un simplu cal ? Și-apoi, fapta ta urîtă din noaptea aceea... știi tu !... Povestea cu *ăla* ! Sînt și eu nestăpînit din fire, dar... ce rost a avut ? Crezi poate că acum, în asemenea vremuri, îți este îngăduit *orice*, cum i-a fost îngăduit focului la facerea lumii ?... Adică, îți închipui că poți să faci chiar tot ce-ți trece prin minte ?

Vekșin zăcea pe spate cu ochii închiși și numai mișcările slabe ale degetelor mărturiseau că este în viață și aude.

— Ori ai întrezărit vreo amenințare îndepărtată în ochii *lui* ? Între noi fie zis, știu, ne cuprinde uneori o neliniște ciudată. Iată, luptăm, ne vărsăm sîngele și clocotim, ardem, încît în jur se carbonizează totul... Dar odată și-odată vom obosi, vom obosi și vom adormi. Și-atunci va năvăli un al treilea, tînăr și tot atît de turbat cum sîntem noi acuma... Nu va veni mîine, nici neapărat la noi doi, nu va veni nici măcar înarmat cu un cuțit. Privește înapoi, privește

mersul istoriei, Dmitri !... Uite, am început să cărunțim pe la tîmple, iar el poate nici nu s-a născut încă. Așa că nu ne este dat nouă nici să-l sfîrtecăm cu sabia, nici să-l îmbunăm cu o acadea oferită din timp. Închipuiește-ți-l pe cel ce vine. Poate a început să meargă la școală și s-o fi căznind acum să învețe tabla înmulțirii. Ce zici ? Un băiețaș silitor, slăbuț, cu privirea visătoare... cum am fost și noi *odată*. Zîmbește și el, iar eu nu știu *de ce* zîmbește. Și-atunci îți vine, așa, deodată, să astupi toate crăpăturile din care ar putea să apară urmașul acesta răsărit între timp, care zîmbește dintr-un motiv necunoscut nouă... Acum, îți dau cuvîntul ție, Vekșin : dezminte, completează sau confirmă !

În felul acesta, i-a sugerat lui Vekșin gîndul că orice măsură de securitate, menită să prevină o eventualitate viitoare, e justificată ; ar fi fost de-ajuns ca Vekșin să dea din cap, dar acesta tăcea. Și, deodată, aburii beției, îngrămădiți de trei zile, au rupt zăgazul buzelor lui Vekșin. Mărturisirile lui grele, delirante, le-a ascultat din ușă și Sanka Babkin care, desigur, n-ar fi vîndut scriitorului pentru o bere tragedia șefului său, de nu i-ar fi trecut prin minte că ar putea, cu ajutorul unui om cu carte, cum îl socotea pe Firsov, să găsească el însuși cheia acestei tragedii. De altfel cuvintele lui Vekșin, slobozite fără șir, au fost, bineînțeles, redate de Sanka la nivelul priceperii sale, ca să nu mai punem la socoteală tălmăcirea destul de încurcată a lui Firsov. În felul acesta, delirul lui Vekșin, așa cum va fi prezentat în romanul lui Firsov, se reducea la ideea că revoluția este un îngust fenomen național și că deci sufletul rus s-ar fi dezlănțuit *pentru propria lui desfătare*, înainte de a-și cunoaște înflorirea.

— Nici nu mă gîndesc !... ar fi strigat Vekșin, în versiunea lui Sanka, îmbrățișînd cizma netedă a prietenului său, ceea ce era cu neputință, întrucît avea mîinile imobilizate. Nu mi s-a răcit încă sîngele, mai curge încă fierbinte prin vine, nu mi-am trăit încă viața ! Așa că... lasă-mă !...

Din păcate, dată fiind starea lui de-atunci, Vekșin nu era capabil să-și expună într-un mod mai rațional părerile cu privire la această problemă, incontestabil interesantă ; de-aceea, temîndu-se că descrierea acestei scene va produce o impresie nefavorabilă, Firsov l-a pus pe Artașez să debiteze exhaustiv considerațiuni cam de felul acesta : Cele mai binefăcătoare revoluții nu se săvîrșesc de dragul unei singure țări, ci numai și numai în folosul întregii omeniri, luată în ansamblu. Cel care se smulge mai întîi din robie este dator deci să împărtășească și altora roadele victoriei sale. Avea în vedere faptul că orice fericire devine un bun trainic de îndată ce aparține tuturora. „Știi și tu, prietene, că, atunci cînd soarele încălzește ceva mai tare o parte a pămîntului, încep deplasări

spontane ale oceanului aerian, avînd drept consecinţă surparea locuinţelor, distrugerea viilor şi multe alte urmări nedorite!"

În ziua aceea, după cît se pare, lui Vekşin i-au mai scăpat unele expresii şi mai nepotrivite cu funcţia lui, pentru că secretarul celulei de partid s-a grăbit să plece fără un cuvînt de despărţire. A întocmit apoi timp de o jumătate de zi raportul către secţia politică a diviziei, rupînd mereu cele scrise, pînă a reuşit să elimine orice nuanţă de slăbiciune în stare să micşoreze vina tovarăşului. A fost nevoit să-şi ţină în pumn excepţionala voinţă şi să biruie glasul prieteniei. „Erau vremuri grele şi vulturii negri cu două capete se năpusteau din toate zările spre capitala roşie..." Astfel a încheiat Firsov acest episod, cu desăvîrşire autentic.

În romanul său a descris destul de plastic cum, peste vreo două zile (înainte de a fi scos şi din rîndurile partidului), ieşind în faţa unităţii adunate în careu, Vekşin ar fi citit personal ordinul de zi pe divizie privind înlăturarea lui din funcţia de comisar politic. Ceremonia s-a desfăşurat într-un mod destul de neobişnuit, dar să nu uităm că în anii aceia tînăra armată abia îşi crea tradiţiile de luptă, verificîndu-le din mers. Prin rîndurile de ostaşi se auzeau murmure şi exclamaţii, dimineaţa era posomorîtă şi palidă, iar reflexele ei cenuşii s-au întipărit pe vecie în mintea lui Vekşin. Deodată, ca la auzul unei salve, păsările din jur s-au înălţat cu zgomot în văzduh de pe bulgării îngheţaţi ai păşunii, peste care se aşternuse un subţire strat de ninsoare... De remarcat că, de pe la mijlocul ordinului de zi, Vekşin nu şi-a mai auzit propriul său glas, aşa cum se întîmplă de obicei în asemenea ocazii. După ce a isprăvit de citit, s-a aliniat la flancul stîng : orice sabie era ţinută în evidenţă. După un scurt popas, regimentul trebuia să plece la luptă.

Grăbindu-se să-i vină eroului său în ajutor, Firsov a încercat să-şi asigure cititorii că Vekşin s-a dovedit şi după aceea acelaşi combatant plin de zel, luptător pentru onoarea şi libertatea tinerei republici. Ba a mai născocit o legendă potrivit căreia, în timpul bătăliei, Mitea ar fi fost văzut simultan în vreo patru locuri diferite. Şi a susţinut aceasta, deşi lui Sanka îi mai scăpase o vorbă : cum că de atunci încolo numai cenuşa rămasă din Vekşin, strîns ţinută în cercurile de fier ale voinţei, mai galopa în şa, spre îndepărtatul ţel final. Oricum, un lucru e cert : după degradare, fostul comisar a fost grav rănit. Din fericire, de pe urma acestei răni n-a rămas invalid, iar primăvara, după terminarea războiului civil, Vekşin a sosit în capitală de-a dreptul de la spital.

„Acolo era în toi cea de-a doua încăierare. La început, fără vărsare de sînge, împotriva duşmanului ce se retrăsese pe jumătate, scria Firsov. Se ducea acum o luptă vicleană, deocamdată cu cifrele.

La orice colţ de stradă, în orice familie şi în orice minte se deschisese un front. Prin vitrine străluceau momelile n.e.p.-ului, ici şi colo izbucneau luminile multicolore ale distracţiilor, în convorbirile pe şoptite se auzeau cînd şi cînd rîsete cu două înţelesuri. Ostaşii revoluţiei, abia lăsaţi la vatră, urmăreau încruntaţi cum înfloresc ispitele în vitrinele prăvăliilor ce purtau încă urme de împuşcături; iar aceste ispite nu făceau altceva decît să trezească în om foamea, frica şi nedumerirea. Pe Mitea însă, trebuie spus, nu-l înspăimîntau nici vitrinele pestriţ decorate, nici chipurile celor îmbuibaţi peste măsură. Cu dispreţul batjocoritor al îmblînzitorului, contempla dezlănţuirea stihiilor necurate, desfătîndu-se cu un tainic gînd : «E de ajuns să vreau ca să fie, să poruncesc şi să plece !» N-aflase încă, atunci, că în pas cu el pornise alter ego-ul său, Zavarihin. Între timp veniseră pe neaşteptate zilele calde ale lunii mai..."

Într-una din aceste zile, Vekşin căsca gura în faţa unei astfel de oaze gastronomice, vestită pe vremea aceea la Moscova ; Sanka Babkin, devotat lui în amintirea trecutului, îl însoţea. În bătaia soarelui ce începuse a dogorî încă de dimineaţă, bucăţile de batog decapitat din vitrină, legate fedeleş, musteau atît de convingător de grăsime, încît pînă şi sforicica părea o trufanda. Vekşin era flămînd. O doamnă elegantă, splendidă ca un răsărit de soare în deşert, se grăbea să intre în magazin. Cu o delicateţe candidă, Vekşin vru să-i deschidă uşa, dar doamna, înşelîndu-se probabil în privinţa intenţiilor lui, ori presupunînd poate că toate lepădăturile acestea au şi fost puse la locul lor, îl lovi scurt cu mănuşa peste mîna pusă pe clanţă... Năsturelul de la mănuşă i-a atins un nerv de la falanga degetului, iar durerea pricinuită i se păru lui Vekşin mai violentă decît cea provocată de glontele inamic pe front. Pe Sanka Babkin, martor ocular al gloriei lui de mai ieri şi-al umilinţelor actuale, l-a impresionat profund atunci expresia de buimăceală din ochii lui Vekşin... Între timp, nevasta de nepman dispăruse în prăvălie.

Spre seară Vekşin s-a îmbătat rău. Într-o speluncă infectă din mahala, clătinîndu-se şi smiorcăind, îşi turna peste durere o băutură cu iz de mortăciune, repetînd într-una printre lacrimi de beţiv : „Şi eu, care am omorît oameni pentru ei !" Sanka, alături, cu o figură severă, aştepta clipa cînd şeful va avea nevoie de vreun ajutor. În seara aceea au cunoscut amîndoi o bună parte dintre cei ce aveau să le fie tovarăşi de drum în anii cei mai trişti ai vieţii lor. După ce au dat de fundul pungii, Sanka „i-a făcut rost" şefului de cei dintîi bani *nemunciţi*. Iar a doua zi, numai şi numai din vanitate, ca să nu decadă în ochii prietenului, Vekşin a încercat să facă acelaşi lucru.

A fost prins însă în timp ce sustrăgea aproape copilărește un bun ce nu-i aparținea, și în această acțiune stîngace din punct de vedere profesional l-a tîrît și pe Sanka. În închisoare, unde prăpastia jignirii s-a adîncit și mai mult, Vekșin a devenit pur și simplu Mitka, iar Sanka s-a ales cu porecla mai înainte pomenită. Cele cîteva săptămîni de detențiune au fost de-ajuns ca să șteargă orice deosebire între el și vecinii de pîrnaie, spărgători de profesie ca Lionka Burtică ori Donka Crețul.

Mai tîrziu însă, majoritatea loviturilor date de Vekșin au dovedit inventivitate și inspirație, aducîndu-i frumoase venituri. Devenise coordonatorul bandei, principalul lor element de unire. Operînd în exclusivitate pe tărîmul comerțului particular, tot mai căuta să se convingă măcar pe sine că luptă ca un partizan împotriva lumii vechi și odioase. În realitate însă, profesia lui cea nouă, dusă în cea mai profundă taină, meșteșugitele procedee și trucuri deprinse, ca și primejdiile ce-l pîndeau la tot pasul puseseră pecetea pe toată comportarea lui și, înainte de toate, apucaseră să-l dezvețe de orice muncă. Strălucind în domeniul inventivității și îndrăznelii, Mitka reușea să rămînă insesizabil, și tocmai de aceea întreaga lume interlopă din Moscova îl admira, îl invidia și-l stima, luîndu-l drept model demn de imitație. Banii murdari ai n.e.p.-ului curgeau printre degetele lui Mitka, răschirate a scîrbă, îmbrăcămintea lui scumpă purta în mod obligatoriu amprentele neglijenței, dacă nu oglindea chiar disprețul pentru bunurile pămîntești, iar locuința lui, o odaie închiriată pe numele frizerului Koroliov, rămînea ascetic de goală, ca o cușcă de fiare.

Chiar și așii de felul lui Vasili Vasilievici Panama, zis Grasul, *farmazon* de seamă și mare *poițar*, hoț de trenuri, care nu ocolea totuși nici alte specialități, sau Feodor Șcekutin, vestitul *șutitor*, obișnuit să calce casele oamenilor în zori, cînd e somnul mai dulce, și care încă de pe vremea țarului efectua turnee în străinătate, ascultau cu respect judecățile emise de acest astru în plină ascensiune. Vekșin nu se lega prea strîns de ei, dar nici nu-i evita; numai față de unul dintre „confrații" lui, față de *Aghei* Stolearov, resimțea o repulsie de neînfrînt. Fără a mai vorbi de înfățișarea într-adevăr respingătoare a acestuia, e de-ajuns să spunem că pînă și ochii lui Aghei, ca și zîmbetul lui strîmb, întotdeauna scurs în colțul gurii, produceau invariabil impresia unui pîngăritor contact fizic.

„Așadar, înclinațiile lui Mitka spre bine și frumos nu se stinseseră cu desăvîrșire. Doar că erau prost folosite. Golite de sînge, pe cale de a se ofili, mai trăiau în el amintiri privitoare la bunătatea și la

duioșia omenească ; cînd i le răscolea însă cineva, Mitka se îmbolnăvea și-și trata cu băutură boala fără leac a jignirii." Astfel se căznea din răsputeri Firsov, în roman, să-l împace pe cititor cu eroul său principal. Din nefericire, autorul nimerise la Mitka o clipă după ce apostrofarea lui Cikilev îl despicase parcă în două. Cugetul lui Mitka însă, trebuie s-o spunem, fusese întunecat și de „pocinogul" cu soră-sa. Revederea cu ea adusese în viața lui Mitka un element de derută. Nu știa dacă-i cazul să se bucure de această rază de lumină strecurată subit în bezna existenței lui clandestine, ori să fugă, pînă nu va înțelege pe deplin groaznica lipsă de perspective a acestei existențe. Și toate acestea numai din cauza lui Vasili Vasilievici Panama, zis Grasul !...

Întîlnindu-se nas în nas cu Mitka la Nijni-Novgorod, unde fusese și el ca omul să petreacă o săptămînă, două, Panama i-a propus acestuia să-i facă, la întoarcere, o demonstrație model de operație în tren. Pe Mitka l-a ispitit noutatea și partea nostimă a acestei distracții... Deocamdată analiza mai adîncită a acestui mister nu izbutise s-o facă nici măcar Firsov care, în momentul povestirii noastre, ieșise glonț afară din camera neîncălzită a lui Dmitri Vekșin.

VIII

Porecla i se potrivea de minune lui Vasili Vasilievici. Rotofei ori de unde l-ai fi privit, respirînd prosperitatea, avea și obrazul rotund dar și simpatic, pentru că, indiferent de profesia lor, mai toți mîncăcioșii obezi sînt de obicei leneși, așadar, blînzi și îngăduitori. Grăsanul se folosea de înfățișarea sa exterioară cu o perfecțiune de-a dreptul artistică și se lăuda, nu fără temei, că și după ce le jefuia, lăsa victimelor cea mai frumoasă impresie, trezind în sufletul lor un sentiment vecin cu prietenia.

S-au urcat amîndoi, el și Mitka, în trenul de dimineață, fără să trezească nici un fel de bănuieli în mintea vecinilor de compartiment. Erau doar doi : un inginer fălcos care se întorcea, fără bagaj, dintr-o deplasare în interes de serviciu, și o tînără simpatică, deși puțin cam ciudată, cu o legătură neagră peste ochiul stîng. Geamantanele ei din piele galbenă, de proveniență străină, așezate sus, în plasă, l-au bucurat pe Vasili Vasilievici datorită respectabilei lor greutăți, constatate în timp ce, simulînd cu dibăcie efortul, așezase alături coșul său gol.

După ce s-a scuzat în glumă și cu multă locvacitate în fața călătoarei pentru faptul că vicia, fără voie, atmosfera cu emanațiile de alcool din sticlă, a început să-și trateze tovarășul cu coniac,

discutînd cu el pe larg probleme ale cooperației sătești. Spre sfîrșitul modestei lor tratații, Panama — amabil, dar fără prea multă insistență, ca să nu pară cumva suspect — a poftit și pe tovarășii de drum să ia loc la măsuța de la fereastră. Tînăra i-a zîmbit în semn de refuz, iar inginerul, mormăind ceva referitor la inconvenientele invitațiilor venite prea tîrziu, s-a prefăcut că aţipește. În vagoane încă nu se începuse încălzitul de iarnă; obișnuit să nu folosească somnifere, ci să opereze numai și numai cu ajutorul dibăciei și al politeții sale, Vasili Vasilievici i-a oferit vecinei de compartiment un pled vărgat de calitate bună și aceasta și-a înfășurat în el cu grijă picioarele înghețate, răsplătindu-l din nou cu un zîmbet nesfîrșit de încrezător.

Pe seară au luat împreună ceaiul, iar Panama a povestit în mod foarte amuzant cum o dată, jucînd cu un prieten *„qui perd gagne“*, a cîștigat un suport de argint pentru pahar și un sărut de la soția prietenului. Mitka nu-l prea asculta, legănat de fuga monotonă a brazilor înapoi, de joaca fulgilor de nea și-a scînteilor aruncate din coșul locomotivei, ce zburau necontenit prin fața geamului. După ce au rîs de soțul ghinionist și și-au luat precauțiile de rigoare împotriva hoților, toți patru s-au instalat pentru culcare. Iar în miez de noapte, cînd bocănitul ritmic al roților s-a mai estompat, în timp ce inginerul fălcos demonstra nestingherit pe diferite variațiuni un sforăit de bărbat, Vasili Vasilievici a scos frumușel din compartiment geamantanele călătoarei, luînd asupra sa tot greul operației. Doritor să-i prezinte complicelui său toată gama de impresii produse de o operație în tren, și de micile bucurii aduse de surprizele posibile, Panama l-a silit să accepte jumătate din prada adusă chiar la el acasă.

În practica sa de literat, Firsov recurgea adesea la cîte un subterfugiu romantic, cu scopul de a înfrumuseța realitatea, cînd îi era pe plac. Așa, de pildă, după cum scria el, Mitka nu s-a risipit niciodată în acțiuni mărunte, preferînd totdeauna să lupte corp la corp cu oțelul, cu alte cuvinte să spintece *„ursoaica“* (astfel se spunea în lumea lor caselor de fier). Era socotit, pe drept cuvînt, un as în aceste operații, deoarece deschidea casele de fier mai ușor decît poate să desfacă un om în toată firea un pumnișor de copil, ca să scoată din el o băncuță. Desigur, i se mai întîmpla și lui Mitka să dea peste cîte un safeu îndărătnic, pe care nici cu *gura de lup*, nici cu *dănțuitoarea* cea sprintenă, cu zimții ei mărunți, nu prea izbutea să-l desfacă. Dar indiferent de greutatea drumului spre tezaur, în aceste acțiuni la miez de noapte Mitka se distra de minune, căci de fiecare dată era nevoit să-și pună la contribuție toată priceperea, toată agerimea minții, ca să descopere secretul fiecărei case de

bani în parte ; era nevoit să investească o voință uriașă în momentul culminant al luptei... Furtul în tren, după părerea lui pungășie murdară și neserioasă, judecînd chiar și după faptul că nu implica prea mari riscuri și nu atrăgea aproape nici o pedeapsă, în comparație cu profesia de spărgător sau de *ursar*, era totuși o noutate pentru Mitka. Zîmbind sub impulsul curiozității amestecate cu rușinea și scîrba, și-a luat în primire partea de pradă adusă acasă ; la urma urmelor, acum, cînd abia a ieșit din închisoare, se putea socoti în afară de orice primejdie, chiar și din partea lui Cikilev.

În geamantanul lăsat lui a găsit rufărie de femeie, rochii, cîteva tricouri colorate, nostime fleacuri femeiești și alte cîteva mărunțișuri, legate de o biografie oarecare, cu nimic ieșită din comun. Nici în despărțitura de jos n-a găsit nimic care să merite atenție, în afară de două frînghii negre, lungi, cu scripeți nichelați și cu lanțuri fixe la capete ; fibrele lor de mătase, agățîndu-i-se perfid, aproape lipindu-i-se de pielea înăsprită a degetelor, îi treziră în minte gînduri neplăcute, legate de urmări și de ispășire. Atunci Mitka a împins cu piciorul toate boarfele împrăștiate pe jos și a rămas pe gînduri.

Pentru întîia oară în singurătatea lui de ascet năvăliseră atîtea lucruri și impresii cu desăvîrșire inutile : n-avea în odaia lui nici sobă, astfel încît mai greu îi era să scape de cele furate decît îi fusese lui Panama să și le însușească. Nici prin cap nu i-a trecut să-și ducă îndoielnica pradă la gazda de hoți și tăinuitorul Artemi Korînet, care nu se dădea în lături de la nimic : chiar și o aluzie la acest achizitor de lucruri furate ar fi constituit pentru Mitka o insultă. În acele neplăcute clipe a disprețuit din plin înfloritoarea mulțumire de sine a lui Vasili Vasilievici, și mai mult ca orice l-a dezgustat comparația făcută de el : „Un geamantan furat, a avut el obrăznicia să afirme, e ca un ou de paște, cu surprize, în care nu știi niciodată ce ai să găsești"... Abia atunci a observat Mitka un pachețel mic și plat, înfășurat în hîrtie albastră, care căzuse jos împreună cu rufele. Resimțind o oarecare tulburare în fața eventualei taine femeiești pe care o ascundea pachetul, Mitka l-a ridicat de jos, aruncînd o privire spre ușă. Deși încuiată și cu cheia în broască, ușa nu-i dădea liniște deplină. Întorcîndu-i spatele, a tras cu mîna șovăitoare panglicuța colorată cu care era legat pachețelul. În afară de vreo zece scrisori vechi, n-a găsit în el decît vreo cîteva fotografii de amator, de dimensiunile unei cărți poștale... Avu o mustrare de cuget, sentiment demult uitat, de parcă ar fi privit din greșeală în ochii victimei. Din fotografia de deasupra îi zîmbea încrezător, luată de aproape, femeia din tren, atît de meșteșugit înșelată de profesionala elocință a lui Vasili Vasilievici. Mitka a

recunoscut-o îndată, deși în fotografie arăta mai tînără, iar ochii, fără bandajul acela negru, priveau puțintel sașiu. Următoarele fotografii, dezvăluind profesiunea necunoscutei, îngăduiau urmărirea pas cu pas a unui riscant număr de circ. Iat-o pe artistă, zveltă și frumoasă în tricoul ei, cățărîndu-se pe-o scară de frînghie ; apoi, acolo sus, sub cupolă, în picioare pe trapez, trecîndu-și pe gît un laț, desigur chiar acela pe care Mitka l-a ținut cu puțin înainte în mînă ; cheamă din ochi spectatorii să fie atenți la priveliștea ce va urma, cea mai interesantă din lume, apoi se apleacă, se prăvale în gol, zboară cu capul în jos, cu nelipsita frînghie de gît, atîțînd și năucind conștiința lui Mitka, o conștiință ce se năruia la rîndul ei. Sentimente demult uitate i-au năvălit în minte, amețindu-l. Aspectul rușinos al meseriei sale se mai atenua oarecum datorită faptului că nu opera prea des și datorită riscurilor înfruntate și pedepsei aspre ce-l aștepta ; dar cum de a putut el să-i răpească unei artiste de circ, în timp ce aceasta dormea, modesta unealtă a muncii ei primejdioase ? L-au trecut deodată nădușelile... Cineva părea că-i ciocănește insinuant în ușă, șoptindu-i numele ; dar nu-l auzea. În clipa cînd a trecut dedesubtul celorlalte fotografia ce venea la rînd, un fior de totală descumpănire l-a furnicat pînă în vîrful degetelor amorțite. Descoperindu-și dinții într-un rînjet vinovat, privea acest mesaj sosit din anii copilăriei, și niciodată sensul vieții sale de hoț nu i-a apărut atît de clar, în toată josnicia lui.

Ultima fotografie — pătrată, mototolită și decolorată de ani — arăta o ogradă minusculă, undeva la țară, cu trei plopșori lîngă un gard lăsat pe-o rînă ; în depărtare, un semafor. În mijloc, șezînd pe-o ladă de scînduri, o fetiță desculță, îmbrăcată cu o zdreanță de fustiță — surioara lui, Tatianka. Alături, în picioare, chiar el, Mitea Vekșin, „ursarul" care cucerise printre contemporanii săi o tristă faimă, pe-atunci băiețaș zîmbitor de opt anișori ! Pe fața lui citeai parcă o întrebare de copil, din cele la care niciodată nu capeți răspuns. Așa zîmbea mereu Mitea, băiatul din fotografie, așa zîmbise și-atunci cînd, spre sfîrșitul războiului țarist, înainta spre el, în tăcere, infanteria bavareză, iar luna scînteia pe oțelul baionetelor și pe chivărele de lac, cu însemnul vulturilor, așa zîmbise și mai tîrziu cînd, împreună cu alți zece cutezători, galopînd la Djankoi, înfruntase mitralierele albilor, zîmbise și în timp ce-l judecau prietenii, ascunzînd, sub groasa obrăznicie a răspunsurilor, toată oroarea decăderii sale...

Sub imperiul amintirilor, prindeau parcă viață găinile surprinse la picioarele surioarei ; două din ele, în fund, porniseră spre cuiburile lor. O crenguță, în stînga, sugera prezența mărului ; și-a adus aminte că o cracă a acestui măr, necuprinsă în cadrul fotografiei,

atîrna jalnic de cureluşa subţire a scoarţei, ca un braţ frînt. Legat de amănuntul acesta distinctiv, a simţit din nou pe obraz suflarea rece, prevestitoare a furtunii, care cu o noapte înainte, după ce a doborît la pămînt în rariştea vecină toţi pinii lăsaţi de sămînţă, n-a cruţat nici mărul mult iubit din grădiniţa lui Egor Vekşin, tatăl lui Mitka, cantonier la o barieră de cale ferată. I se părea atunci că nişte trenuri înnebunite zburau pe şine, umplînd noaptea cu urlet şi vaier ; iar în zori tot ce scăpase de prăpăd se bucura de viaţă, mustind de toate sucurile pămîntului. Tocmai în dimineaţa aceea un fotograf ambulant l-a convins pe Egor să-şi fotografieze odraslele ca să-i rămînă amintire. Pe vremea aceea nu se născuse ăla... Cum îl chema oare ? A, da, Leonti ! Ba pe-atunci trăia încă mama lui Mitka.

Mult timp a stat Mitka privind fotografia decolorată, luminată de reflexul unor ani fără întoarcere. Copilăria se deschisese înaintea lui din nou, ca o carte ale cărei pagini nu erau chiar toate deopotrivă de citeţe. Într-un tîrziu şi-a mai adus aminte un amănunt. În dimineaţa aceea, pe mica pajişte de lîngă canton păştea Maşka, iapa lor. Nimic din fotografie nu-i indica prezenţa iepei, dar sufletul, dîndu-i ghes, îi spunea că numai acolo putea fi... în preajma firului răzleţ de floarea-soarelui, cu tipsia înflorită, pe un lujer scurt şi gros ! Păscînd, Maşka învăţase să ocolească această floare a soarelui şi-a bucuriei copiilor. Curioasă parcă, iapa s-a apropiat. Iat-o acolo, în spatele fotografului, aşteptîndu-l cu nerăbdare pe el, pe Mitka, să se întoarcă din vîltoarea vieţii şi s-o ducă la adăpat, la fîntînă, după oboseala zilei. Drăguţa şi buna de ea, cu cîtă răbdare îl aşteaptă de douăzeci de ani !

De mult n-a mai avut Mitka un somn atît de frămîntat, nesăţios. Posomoreala dimineţii înăbuşise bucuria din ajun : farmecul pătrăţelului de carton se împrăştiase. Conştiinţa lui tulbure, înrăită, se apăra de documentul de ieri, necruţător ca un corp delict. Mitka l-a aruncat cu toate cîrpele de-a valma pe fundul geamantanului, pe care apoi l-a împins, superstiţios, sub pat. Au urmat cîteva zile pline de ispită. Îşi explica inactivitatea şi neliniştea prin deruta-i sufletească ; nu ştia ce să facă : s-o caute pe soră-sa, deodată apărută, să-i scrie tatălui său, acasă, ori să-şi reia din nou traiul împrăştiat şi fără griji ? Avea, nici el nu ştia de ce, convingerea că tatăl lui trăieşte. Şi-l închipuia puţin mai gîrbov şi cărunt... ninsoarea anilor s-a aşternut din belşug pe ceafa brăzdată de cutele bătrîneţii.

„Te pomeneşti că şi-acum mai ieşi în întîmpinarea trenurilor, cu steguleţul verde în mînă şi luleaua stinsă între dinţi, veghind securitatea nesfîrşitei lor peregrinări, om dîrz ce eşti, Egor Vekşin !...

Te pomenești că tot te mai bîrîie la cap mama vitregă pentru lipsa de bani în casă și pentru neîndemînarea mîinilor tale cinstite. Îți mai aduci oare aminte de feciorul tău Mitka, zvîrlit peste pragul casei din îndemnul ei, așa cum o alungaseși încă mai dinainte și pe soră-sa ?..." Nu, n-are rost. Scrisoarea ar ieși lungă și chinuitoare de atîta amar și mustrări întîrziate ; de-aceea n-a mai scris.

Pe soră-sa a găsit-o peste o săptămînă. Nu-i venea să creadă că celebra Hella Welton care — extraordinară coincidență ! — se produsese un timp chiar pe arenele orașelor vizitate și de el, în turneele lui nocturne, e chiar neuitata lui Tatianka. Dintr-o teamă profesională de puternica lumină a reflectoarelor, n-a îndrăznit să pătrundă în incinta circului, în schimb a așteptat-o aproape toată seara la intrarea artiștilor. Viscolea pentru întîia oară în iarna aceea și picioarele începuseră să-i înghețe în cizmele lustruite pînă la cea mai sfruntată eleganță. Un negustor ambulant de flori lăuda cu glas răgușit farmecul ușor pălit de ger al crizantemelor sale. Ca să scape de el, Mitka le-a cumpărat pe toate și acum măsura dus și întors distanța dintre cele două felinare. Uneori un imbold ciudat îl făcea să zăbovească în fața afișului desenat, mare cît jumătate de fațadă, cu numele străin al surorii sale. Privea pe sub sprîncene micuța ei siluetă zburînd cu capul în jos, atît de singuratică în zboru-i, și se căznea să priceapă, comparînd cu propria lui profesie, esența faptei ei eroice, atît de cumplite, dar, la urma urmei, tot atît de nefolositoare omenirii. La apariția Taniei s-a repezit în întîmpinarea ei. Amintindu-și însă neplăcerile ce i le-ar fi putut pricinui artistei, întîmpinînd-o cu flori, se fîstîci și aruncă buchetul peste gardul de alături. Sub portretul pictat, de pe afiș, sora lui părea înduioșător de subțirică ; n-avea nimic neobișnuit în înfățișarea ei. Mitka nu îndrăzni s-o strige pe nume decît într-o străduță alăturată. Recunoscîndu-l pe cel care-i furase lucrurile, s-a dat speriată un pas înapoi, gata să slobozească un țipăt ; apoi însă, auzindu-și încă o dată numele din copilărie, rostit ca o parolă, a zîmbit neputincioasă și n-a mai încercat să-și smulgă mîinile dintr-ale lui Mitka. Cu insistența presupusei superiorități de bărbat, o copleși pe soră-sa cu atîtea întrebări, de parcă s-ar fi despărțit abia de-un an, încît ei, oricîtă bunăvoință ar fi avut, i-ar fi fost cu neputință să răspundă la toate în decursul scurtei întîlniri.

Prima lor revedere a fost fugară și dureroasă pentru amîndoi. Ca două jumătăți ale unei cărămizi sparte, nu izbuteau, după o înstrăinare de atîția ani, să se îmbine perfect unul cu altul, ca în anii copilăriei, nu găseau nici tonul potrivit și nici cuvintele... Clipele din urmă le-au lăsat să curgă, mergînd alături, aproape fără o vorbă, cercetîndu-se reciproc și abia, abia regăsindu-se.

— După cîte văd, ești om bogat... observă în treacăt și cu blîndețe sora lui, făcînd aluzie la haina de blană. Ai, probabil, un post bun ?

Îl luase prin surprindere și ghici multe din purtările lui, deodată precipitate, îndatoritoare, meschine.

— E prea complicat să-ți explic. Ar trebui mai mult timp ca să-ți descriu ocupația mea de acum... se grăbi Mitka. Dar crede-mă pe cuvînt, surioară, am să-ți povestesc negreșit totul la prima ocazie. Cît despre valize... să considerăm pur și simplu că s-a întîmplat o greșeală ireparabilă !

Întrerupse brusc această semimărturisire, vrînd s-o cruțe deocamdată ; își mută chiar privirea în altă parte și deodată ochii lui se opriră asupra mîinilor Tatianei, micuțe, ieșind copilărește din manșetele hainei, mîini absolut improprii pentru jocul zilnic cu moartea. Inima lui Mitka se strînse de un neașteptat sentiment de milă. Citindu-i parcă gîndurile, Tania rîse stîngaci, ascunzîndu-și fața în gulerul de blană al hainei.

— Nu știu de ce la început mi-a făcut impresia că ești negustor, și m-am speriat chiar pentru tine. Cu ce te ocupi acum, Mitea ?

Tăcerea fratelui zgîndări bănuielile aproape stinse. Mai mult decît blana lui, o supărau favoriții provocatori ai lui Mitka. Prima impresie fusese atît de penibilă, încît s-a bucurat că regăsește la fratele ei măcar capacitatea de a se tulbura. Apropierea dintre ei se realiza anevoios.

IX

Îi ceruse chiar ea să se revadă și, la început, fratele ei s-a cam codit : nu era sigur că va găsi la soră-sa destulă înțelegere pentru greșelile comise de el. Pînă la urmă însă i-a dat întîlnire la taverna din Blagușa. În așteptare, examinîndu-se cu ochi de străin, a simțit o strîngere de inimă, dîndu-și seama cît a decăzut dacă a putut s-o invite pe surioara lui, pe Tanka, după o despărțire de ani și ani, într-un local atît de deocheat. Tania n-a îndrăznit să meargă singură ; afară, pe stradă, se plimba în așteptarea ei tînărul acela înalt și chipeș, cu privirea voluntară și palidă, desigur un partener sau coleg de circ, și nimic mai mult, după cum pricepuse Mitea, cu un inexplicabil sentiment de compătimire față de soră-sa. Întrucît l-a invitat nu tocmai insistent pe însoțitorul Taniei, acesta i-a părăsit la prima întretăiere de străzi, nu mai înainte însă de a fi primit asigurări din partea lui că o va conduce nevătămată pînă acasă.

Au pornit de-a lungul străzii pustii de mahala, păşind prin mijlocul ei, ţinîndu-se de mînă şi străduindu-se să reconstituie cît de cît legăturile pierdute. Vremea nu era tocmai favorabilă pentru o plimbare nocturnă : iarna îşi transporta peste acoperişuri catrafusele ude spre un nou lăcaş, bătea un vînt ciudat, parcă în cerc, iar ninsoarea de adineauri se transformase în lapoviţă. Înfierbîntaţi de amintirile lor scumpe, fratele şi sora n-au observat la început cît de vitregă-i vremea.

— Nu ţi-e frig în paltonaşul ăsta al tău ? întrebă deodată, dezmeticindu-se, Mitka.

— Sînt călită... Dar unde mă duci ?

— Nu putem merge acum la mine, se repară... Am un prieten pe-aici. Am să ţi-l prezint... un om tare cumsecade, bîigui Mitka, cotind pe altă uliţă. Nu te-am întrebat : ce mai e pe-acasă ? Trăiesc toţi ? Cum ? Ce spui ?

— Ai uitat, Mitea ! De unde să ştiu eu ? Doar am plecat înaintea ta de-acasă... Chiar nu-ţi aminteşti ?

— Mă gîndeam, poate ai scris.

— Nu, n-am scris niciodată, mărturisi ea scurt, smulgîndu-se din strînsoarea, deodată slăbită, a mîinii lui. N-am scris. Pentru ce să scriu ? Totul a trecut, s-au uitat toate, dureri şi bucurii ; nu mai am nevoie de nimic.

Răceala acestei mărturisiri, rostită cu atîta încredere în sine, nu izbuti să micşoreze decît doar pentru cîteva clipe bucuria lui Mitka de a fi regăsit fiinţa cea mai dragă, prietena cea mai bună din copilărie. Oboseala şi amărăciunea din glasul Taniei păreau a-i dovedi o nepăsare de neiertat faţă de cuibul din care zburaseră amîndoi. Spre deosebire de soră-sa şi în pofida asemănării aparente a destinelor, măcar la început, Mitka se gîndea acum cu drag la casa părintească. Şi cu cît cobora mai jos în decăderea lui, cu atît mai drag inimii îi era acel loc, scăldat parcă în razele purpurii ale apusului, acel loc unde poţi păşi pe neprevenite în cea din urmă zi, intolerabil de întunecată, în ziua cînd, abandonînd orice, simţi nevoia să cazi în tăcere la picioarele cuiva, ca să-ţi găseşti odihna. Mare lucru e să ştii că pe acest pămînt se află un loc nesupus stricăciunii, un colţ de linişte unde ai văzut pentru întîia oară lumea cu soarele ei bătrîn şi bun !

— Îţi mai aduci aminte de puiul acela de stăncuţă ? Cum îi îngrijeai piciorul lovit !

— Am uitat... Cînd a fost asta ?

— Păi, ne-am dus la zmeură, la Poienile Mari, şi-acolo l-am găsit : se pitise într-un şanţ... Se opri deodată, frecîndu-şi încurcat fruntea. Iartă-mă, n-ai fost tu. Nu tu l-ai vindecat, ci Maşa...

Astfel se străduia să învie în memorie amănuntele copilăriei pierdute, nutrind o vagă speranță că însuși apelul acesta la amintiri ar putea să-l ajute s-o ia de la început.

...Vorbind, ajunseseră în fața atelierului lui Pcihov, singurul loc apărat de priviri nedorite, iscoditoare.

...Bătrînul lăcătuș tocmai se pregătea să se culce, cînd cineva bătu în ușă. Nu-l recunoscu pe Mitka în întunericul din tindă ; abia cînd acesta îi prezentă pe sora lui, Pcihov își dădu seama cine e și se bucură. Tania simți o mică ușurare că venirea fratelui său poate bucura într-atît măcar un om pe lumea asta. Apucîndu-l zdravăn pe Mitka de umeri, meșterul din Blagușa îl scutură, cercetîndu-l atent de sub sprîncenele lui groase și copleșindu-l cu mîngîieri părintești.

— Ce să fac, Pcihov, mai trăiesc, nu ți s-au îndeplinit prezicerile. Cine-i acolo la tine? întrebă Mitka, arătînd îngrijorat din cap spre cămăruța de alături, despărțită de o perdea de stambă albastră, de unde se auzea o bolboroseală de bărbat vorbind în somn.

— Mi-a trimis Dumnezeu un nepot de la țară, îl lămuri cam în silă Pcihov. A chefuit băiatul, iar acum doarme.

Astfel căutau unul la celălalt schimbări, dar descoperindu-le, le treceau generos sub tăcere. Privirea lui Pcihov îl mustra pe Mitka : „De două luni n-ai mai dat pe-aici !“ Iar zîmbetul lui Mitka însemna : „Nu te supăra, bătrîne, sînt al tău, al tău pe veci !“

Înainte de a se retrage după perdea, unde sforăia nepotul, Pcihov îi arătă musafirului ceainicul cald încă și dulăpiorul cu vase și de-ale gurii. Bănuind că Mitka dorește să rămînă singur cu soră-sa, bătrînul se grăbi apoi să dispară. Se auzi doar bombănitul nepotului deranjat din somn.

— Știi, după ce am fugit de-acasă, la început... ei da, la început am trăit ca un cîine. Poate chiar și mai rău ! începu să povestească în șoaptă sora, după ce două respirații egale venind de alături îi vestiră că gazdele dorm adînc. Mi-e și frică să-ți povestesc ce-a fost în primul an : un flașnetar m-a adunat de lîngă o ladă de gunoi și m-a învățat *să mă frîng*... Ai văzut, desigur, acrobați ambulanți... cum lucrează ei pe cîte un covoraș, în mijlocul curților, pentru cinci copeici... M-am chinuit. Împlinisem unsprezece ani și era cam tîrziu. Spuneai că-mi merge bine în viață, că zîmbesc mereu... De-atunci am învățat să zîmbesc, altfel nu merge. Meseria... În ochii ei trecu o scînteiere dîrză, rea, iar Mitka îi mîngîia mîna strînsă pumn pe masă. Flașnetarul mai avea și un papagal care scotea cu ciocul bilete cu noroc, la tîrguri și serbări populare. Papagalul era bătrîn și prost, nu prea înțelegea ce-i cere, prin semne, flașnetarul, dar o pasăre nu poți s-o bați ca pe un om... De-aia

flașnetarul își descărca toți nervii pe mine. Multă bătaie am mîncat, Mitea !

— Te durea ?

— Mă durea și mai ales mă umilea. Era un om rău... nici nu vreau să-mi aduc aminte de el, mi-e silă. Într-o zi i-a murit papagalul, și-atunci s-a îmbătat, iar noaptea... într-un cuvînt a vrut s-o facă în chip de praznic ! L-am plesnit peste ochi cu ce am apucat și m-am aruncat apoi pe fereastră, cu capul înainte, ca într-o copcă, la rîu... Se opri din povestit, simțind tremurul mărunt și mînios al mîinii lui Mitea. Două nopți am rătăcit prin pădure și tot mi se năzărea un foc... probabil de foame. Mergeam și mă împleticeam din mers, iar focul acela de vreascuri mă urma, mai pe dreapta. Nu știu dacă destinul m-a condus pe mine, sau eu pe el... în cele două nopți... cert e însă că am ajuns la munca mea de astăzi. A treia noapte am petrecut-o în rulota unui circ ambulant... N-ai văzut niciodată ? Ca un vagon mare. Locuiau în ea toți laolaltă, oamenii și animalele. Pe unul din clovni îl chema Pögel, dar toată lumea îi zicea Pugl. Dimineața a ieșit din rulotă să se spele pe ochi și m-a văzut... Lui Mitka i se păru că, evocînd această amintire, Tania a dat ușor din cap, salutîndu-și parcă destinul ; hotărît, se mîndrea cu copilăria-i vitregită. „Cum te cheama, fetița ?“ Rîdeam, flămîndă, iar soarele, un soare cu dinți, îmi stăruia în ochi : „Matrioșka“, i-am răspuns. „O, și eu avut cal Matreșek. Atît trantit la nisip. Nu vezi, amandoi cenunchi stricat...“ Și-mi arătă picioarele lui strîmbe. Tania își fixă ochii întunecați spre perdeaua albastră, de sub care se zăreau cizmele scîlciate ale lui Pcihov. De acest Pugl mi-am legat viața. Sîntem și-acum împreună...

— Trăiești cu el ? o întrebă fratele, cu aspra sinceritate a mediului său, și-și lăsă ochii în jos de mila surorii.

— Nu, nu m-ai înțeles, e bătrîn... De mult nu mai apare pe arenă. Pentru un artist de circ, nimic nu-i mai groaznic decît să fie aplaudat de milă. Pe urmă l-am luat la mine ; el m-a pregătit pentru arenă. La început lucram contorsionism, dar Pugl m-a convins să trec la trapez... Mi-aduc aminte, prima oară, cum am simțit ca o arsură cel dintîi succes al meu... La circul Giovanni, în Uralsk.

Retrăindu-și din nou privațiunile vieții, relată pe scurt și jalnica poveste a lui Pugl, dascălul ei întru meserie.

Neamțul acesta, de mult rusificat, scund, aproape pitic, care provoca întotdeauna explozii de entuziasm în rîndurile spectatorilor prin înfățișarea lui nemărginit de mînioasă, avea de fapt un suflet nespus de bun, și tocmai această bunătate fără margini explica purtarea lui totdeauna cavalerească și susceptibilitatea-i demodată. Afară de asta avea și o biografie într-adevăr fantastică, plină de cele

mai exotice nenorociri, născocită parcă dinadins pentru Firsov. Cu vreo treizeci de ani în urmă lucra împreună cu *copelașii* lui micuți, socotind meșteșugul artistului de circ drept una din cele mai înalte vocații ale omului. Producîndu-se cu vestitul său număr „3-Pugl-3" — senzațional, după spusele Taniei — Pugl a străbătut în lung și-n lat cea mai de nepătruns provincie țaristă, primit pretutindeni cu frenetică admirație de *publicum barbos*, aparent inaccesibil vreunei emoții artistice. Una din figurile obișnuite pe vremea aceea se numea *morișca pe curele:* atîrnat cu capul în jos pe trapez, artistul ținea în dinți o curea, iar partenerii săi, agățați, se roteau vertiginos sub impulsul curelei desrăsucite. Găsind culori și comparații extraordinare, Firsov a descris emoționant bătaia mărunță, ca la execuții, a tobelor, în acele secunde mortale, lumina bîzîitoare a reflectoarelor în care zburau deasupra arenei copiii lui Pugl, cu aripioarele lor strălucitoare de fluturași. Ce s-o fi întîmplat într-o seară, nimeni nu știe, fapt e că, la mijlocul numărului, fluturașii s-au prăbușit în hăul tăcerii, căscat sub ei... Firsov a povestit în amănunt toate detaliile panicii stîrnite în circ: femei plîngînd în hohote la galerie, oameni în uniformă făcînd cerc în jur, zăpăciți, neîndrăznind să se atingă de cei căzuți, tatăl care tot mai atîrna sub cupolă, refuzînd să priceapă motivul impresiei de mai ușor resimțite deodată, apoi cuvintele clasicului ticălos, directorul circului, dresor de cai și fost rival al lui Pugl într-o aventură amoroasă, care i-a spus, șfichiuind nisipul cu cravașa: „Fiasco, actor de bîlci! Ai suferit un fiasco!"

Micuții parteneri ai lui Pugl nu s-au mai întors în arenă, după cele șase săptămîni de cuviință, așa cum altădată nu se întorsese nici mama lor. Pierderea a avut urmări ireparabile pentru faima și situația artistului; deși într-un circ de provincie e recomandabil ca omul să știe de toate, trupul lui Pugl, moleșit în scurt timp de beție, n-a mai fost în stare să execute nici măcar flik-flak-ul. Și Pugl, înlocuind tricoul său diabolic, roșu și negru, cu haina largă și papucii uriași de clovn, a început a îndeplini rolul compère-ului, dator să supravegheze întinderea și strîngerea la timp a covorului, legînd printr-un lanț de ghidușii numerele de program între ele. N-a dat dovadă de vreun deosebit talent în ceea ce privește ingeniozitatea și hazul, dar accentul său neforțat, firesc, îmbinat cu masca lui tragică producea totdeauna un efect uimitor asupra spectatorilor. Amatorii de circ din capitală îl socoteau chiar un inovator în acest gen; se pare că, în legătură cu aceasta, cineva a scris un vast articol care, din păcate, n-a văzut lumina tiparului... De aici încolo, Firsov începe să facă uz de metode narative vădit nepermise; ținînd totuși seama de o eventuală împotrivire din partea cititorului,

într-o digresiune lirică arată că, în urma celor două războaie înverșunate ce s-au succedat, un autor nu poate găsi drumul spre inima cititorului decît numai recurgînd la pasaje deosebit de mișcătoare ori la situații excepționale.

Tocmai în anii aceia de singurătate o împinsese destinul pe Tania în rulota lui Pugl... A învățat-o meserie, răbdător și fără nici o cruțare, făcînd-o să urce de la cele mai simple exerciții acrobatice pe treptele superioare ale artei circului. Iar după ce a trecut la exerciții aeriene, cum le numesc afișele, Tania a izbutit în scurt timp să execute stein-trapezul, „corde-de-volant"-ul și săritura sub cupolă, la nivelul celebrităților naționale. La vîrsta de șaptesprezece ani, cu inima pierită, a privit de sus, pentru întîia oară, circul scăldat în lumină, în timp ce atenția, admirația și temerile tuturora se îndreptau numai și numai spre ea. Răsuna o muzică oarecum pompierească, ușor discordantă... Apoi totul a dispărut, afară de ea însăși și trapezul care zbura sub ea.

Pentru afișul de debut, Pugl i-a făcut un dar : numele răposatei sale soții, vestita acrobată Hella Welton, iar Tania nu l-a făcut de rușine ; ba dimpotrivă, l-a înălțat pentru a doua oară, învești-mîndu-l cu o nouă glorie, sub cupolele circurilor Giovanni, Becker sau Truzzi. Cu timpul, numărul său cel mai vestit devenise *strabatul ;* această variantă a exhibițiilor de circ, pe care mulți o considerau învechită, Pugl o mai complicase cu alte amănunte savante, iar grația naturală a Taniei le contopise pe toate într-un triumf al tînărului și curajosului său trup. La cei douăzeci și trei de ani ai ei, numele Taniei, încadrat într-un șireang negru, apărea pe afiș fără alte explicații, și spectatorii mai naivi socoteau numărul o atracție adusă din străinătate. Îndemînarea ei atinsese o amenințătoare îndrăzneală care conferea strabatului executat de ea o eleganță înspăimîntătoare și crudă.

— Chiar nu ți-e frică, Tanka ?

— Prostuț ce ești ! De ce să-mi fie ? Arătînd acum mai mare de ani, căuta cu blîndă înțelegere să alunge temerile fratelui. La noi totul e calculat la milimetru ; aș putea să-l execut și cu ochii legați... Apropo, ar fi o idee ! se opri ea o clipă la acest gînd. Apoi însă adăugă : Nu, cred că nu mi-ar da voie.

— Și bărbatul tău ? Lucrează tot la circ ? o întrebă stîngaci Mitka.

— Deocamdată n-am pe nimeni, și nici nu mă grăbesc... glumi Tania, vocea însă îi tremură ușor și în toată înfățișarea ei apăru ceva care-l făcu pe Mitka să regrete întrebarea.

Vrînd să-și repare gafa, făcu alta, punîndu-i o nouă întrebare, întîmpinată cu o ușoară grimasă :

— Acolo, în tren, mă întrebam de ce ai legătură neagră pe ochi ? Dar pe urmă mi-a fost așa milă de tine, Tanka !

— Un fleac. Am pățit ceva la ochi... se grăbi ea să-i răspundă. Într-un timp, mă împiedica la lucru, dar acum m-am învățat... Vreau să spun că sînt pe cale să mă învăț. Într-un cuvînt, n-am de ce să fiu compătimită : meseria îmi place, toată lumea se poartă frumos cu mine, așa că sînt fericită... Aproape fericită ! adăugă ea, anulînd prin aceasta tot ce fusese spus înainte. În genere, să nu te miri prea mult de cele ce vezi la circ. Numai publicului i se pare, de departe, un joc minunat și mortal, dar minunea aceasta are la bază un munte de răbdare infernală și de muncă. Nu sîntem eroi, ci numai niște oameni teribili de muncitori... Firește, sînt și riscuri, ca în orice profesie *de felul acesta*. Uneori te poți accidenta. Tocmai de-aceea, de fiecare dată trebuie să te concentrezi, să te înaripezi pentru o singură clipă extraordinară... Da, da, întocmai ca pentru o faptă eroică ! De-aceea avem la circ și lumina orbitoare, și strălucirea de basm a costumelor, pînă și numele noastre enigmatice. Se zvonește că în curînd nu vom mai avea voie să purtăm numele noastre romantice. Dar nu cred : sînt și ei oameni, și-o să le pară rău ! Pe fața ei se așternuse o expresie calmă, luminoasă, netulburată, de parcă ar fi știut că, orice s-ar întîmpla, ea e făcută pentru bucurie și fericire, și că tocmai pentru asta a venit pe lume, chiar dacă fericirea a întîrziat puțin. Ei, ți-am spus totul, rîse ea malițios. Dar știi că ești frumos, Mitea... Fetele, probabil, se țin cîrd după tine. Așa e ? Spune drept...

Venise rîndul lui Mitka să povestească, și deodată se fîstîci îngrozitor sub privirea surorii sale, o privire drăgăstoasă și plină de îndemn.

X

Străduindu-se pe măsura modestului său talent, să descopere dedesubturile vulnerabile ale vieții lui Mitka, Firsov izbutise să afle cîte ceva. A găsit, de pildă, pe hartă, la patruzeci și patru verste de Rogovo, un punctuleț minuscul care, semănînd mai mult cu un strop picat din penița cartografului, putea totuși să reprezinte cantonul unde a văzut Mitka lumina zilei. Toată regiunea aceea este acoperită de sus pînă jos de un brădet des, parcă hașurat pe hartă de un desenator tehnic ; doar în jurul cantonului lui Vekșin cresc o puzderie de mesteceni fremătători, cu plete creț e. Parcă mii și mii de fete zburdalnice s-ar fi încins în horă cîndva, de rusalii, și deodată, speriate de te miri ce foșnete tainice, au încremenit aici pe vecie — joc și taină !

Rătăcind cîndva prin aceste pustietăţii rurale, un fotograf ambulant îşi cîştiga, cu miraculoasa-i meserie, hrană şi adăpost, avînd, pe lîngă aceasta, şi unele scopuri subversive, îndreptate împotriva autocraţiei ţariste ; lipea prin sate, pe pereţi, poze neîngăduite şi alte hîrtii criminale, tipărite cu caractere destul de slabe, dar conţinînd în schimb aţiţătoare chemări la răzvrătire şi luptă. Într-o bună zi însă l-a denunţat un geambaş din înstăritul sat vecin Predotecea. Cît timp a trecut prin faţa casei lui Vekşin numeroasa escortă recrutată dintre martorii vînjoşi şi bărboşii vătăşei pentru a-l duce, legat fedeleş, pe criminalul care a atentat la siguranţa statului, şi pînă a dispărut dincolo de rariştе căruţa din coada alaiului, tocmită să care tot utilajul primitiv, dar atît de primejdios al celui arestat, Mitea, pe atunci băieţaş de opt ani, nu s-a clintit de la poartă... Tocmai în acea zi, ultima-i zi de libertate, fotograful, în drum spre Predotecea, venind de la Demeatino, se oprise pentru un popas de o oră la umbra mestecenilor. Fusese atras aci de bolta răcoroasă a frunzişului ce-i făgăduia un pui de somn, drept răsplată pentru frămîntările şi truda lui ; deasupra foşneau ramurile, şi toată liniştea aceasta verde răsuna de glasul păsărelelor. Oare n-o fi fost tocmai el, omul cu pălărie neagră, cel care a speriat fetele-mesteceni ?

La mijloc de codru des, ca un bunic printre cei tineri, uşor gîrbovit de ani, tremura un mesteacăn plîngător cum nici că se mai poate ; în pletele lui lungi, atîrnate, îşi găseau adăpost de noapte toate durerile şi necazurile omeneşti purtate de vînt prin aceste locuri. La umbra acestui bătrîn mesteacăn s-a oprit vagabondul cu pălărie neagră, a băut apă din izvorul din preajmă, în care şi-a muiat şi codrul de pîine uscată, apoi s-a odihnit, răcorindu-se după atîtea verste de arşiţă şi colb pe necuprinsul pămînt rusesc ; şi poposind el sub acel mesteacăn, a crestat cu briceagul în scoarţa zemoasă şi moale : „Klokaciov Andrei. Jos asuprirea !“ A mîncat şi a plecat, dar urma lui a rămas.

De atunci vîntul a ţesălat de multe, multe ori iarba mătăsoasă de primăvară, iar ploaia şi anii au netezit urmele lăsate de tocurile scîlciate ale acestui oaspe. Dar după cum mesteacănul cel bătrîn nu şi-a vindecat niciodată rana scrijelită în coaja albă şi curată, tot astfel nici în inima lui Mitea timpul n-a izbutit să şteargă urmele cuvintelor neînţelese crestate de fotograful ambulant în cele cîteva ceasuri petrecute împreună, sus, în podul grajdului lui Vekşin, unde în ajunul arestării îşi găsise drumeţul adăpost peste noapte. Pînă la miezul nopţii i-a tot explicat lui Mitea cum că lumea e prinsă în mrejele răului şi că sufletul omului e sortit pieirii dacă se lasă ferecat de crunta samavolnicie... iar băiatului i se părea că

vede șerpi încolăciți ascunși în întuneric și lanțuri uriașe cît toată omenirea, zăngănind asurzitor. Chiar și atunci cînd furtuna a doborît mesteacănul, pînă la deplina lui dispariție, nimic — nici moartea, nici carii, nici schimbarea vremilor — n-a fost în stare să-l scape de strigătul-îndemn încrustat de Klokaciov. „Iar între timp lăstărișul tînăr, cu frunzele-i crude, înmiresmate, se ridica în jur și nu-i păsa nici de biografia bătrînului mesteacăn, nici de literele pe jumătate șterse de pe trunchiul lui putred, nici de tainicul chin al rădăcinilor dezgolite, smulse din pămînt. Tot astfel ni-i dat și nouă, oamenilor..." încheia liric Firsov pasajul respectiv din descrierea vieții lui Dmitri Vekșin.

De două ori pe zi trecea Mitea pe lîngă bătrînul mesteacăn, urmînd cărăruia bătătorită ce-l ducea la școala din Demeatino, și de fiecare dată, văzînd inscripția de pe trunchi, o și auzea repetată de glasul fanatic, puțin cam surd. Și s-au săpat aceste cuvinte în sufletul lui mai adînc decît o cicatrice, astfel încît și minunata pădurice, cu păsărelele ei zglobii, și poienile pline de blînde flori, cerul de vară cu nourași senini, desișul albăstrui de rogoz de pe mal, totul i se arăta acum ca prin urmele cafenii ale acelei cicatrice. Rîul nu se poate împotrivi nici uneia dintre imaginile ce se oglindesc în el. Iată de ce pînă și strengăriile lui Mitea din anii copilăriei purtau pecetea unei priviri de loc copilărești, îndreptate spre adîncurile vieții. Încă de pe atunci se înfiripa în el o tulbure impresie că lumea n-ar fi numai un joc de umbre albastre, că întunericul, împletindu-se cu lumina, îi este în același timp și complice și rival, și că tocmai din această împletire de întuneric și lumină se naște totdeauna viața. Cu trecerea anilor s-a convins și mai mult de acest lucru ; dar cît de scump l-a costat această convingere !

Pe mesteacănul acela doborît între timp de furtună a stat adesea Mitea Vekșin cu prietena lui dragă, pînă l-a pus mamă-sa vitregă la treabă : să iasă cu steguleț verde în întîmpinarea trenurilor ce treceau pe-acolo. De pe povîrnișul dealului, de lîngă canton, celor doi copii le plăcea să privească drumul de fier ce trecea aproape de tot, și *să aștepte*. La început un vuiet neclar stîrnit în depărtare umplea sufletul de o așteptare dulce, și de neliniște... Uneori chemările prelungi ale locomotivelor trezeau aievea în pădure hohotele de rîs ale mestecenilor. Pe urmă totul dispărea pentru o clipă și deodată, deasupra mestecănișului pletos, ca înșirate pe un fir de ață, răsăreau rotocoale de abur zgomotos, mînios, iar prin luminiș treceau țăcănind la joante, repede, repede, șir nesfîrșit de vagoane, ca să se mistuie apoi iarăși în liniște... Trenuri, trenuri, fier însuflețit de doruri omenești ! Zburau huruind prin fața copiilor, tinzînd zadarnic

către marginea pămîntului și a visului. Zarea fugea mereu, dar nici mecanicul, neobosit, nu se dădea bătut...

Ochi plictisiți urmăreau de la ferestrele trenului steguleţul lui Mitea, fluturat de iureșul mișcării, ca și percalul decolorat al cămășii sale neîncinse. Într-o zi, o cucoană călătoare i-a aruncat băiatului o piesă de cinci copeici ; a cumpărat pe bani, de la dugheana din Demeatino, o ciocolată de forma unei sticluţe, de mult jinduită. Mitea a înfulecat-o, nedumerit, mai înainte de a fi priceput tot înțelesul faptei sale condamnabile față de prietenă și de cei de-acasă. Obolul lui Mitea n-ar fi putut nicicum spori veniturile mizere ale Vekșinilor, după cum o jumătate de bomboană n-ar fi uimit pe fetiţa cea răsfățată. Dar aceasta a fost prima lui *taină* de copil. Toată noaptea s-a frămîntat, chinuit de un jar lăuntric, astfel încît, spre dimineață, băieţașul ajunsese s-o urască pe necunoscuta lui binefăcătoare care îl zărise lîngă această barieră fără nume. Sămînţa aruncată de fotograful cu pălărie neagră începuse să încolţească. Mai tîrziu însă, din nefericire, conștiința lui Mitea s-a arătat refractară chiar și convingătoarelor argumente ale raţiunii.

Cam pe-atunci a dispărut sora mai mare a lui Mitea, care avea cel mai mult de îndurat din partea maşterei. Vekșin, tatăl, după ce a strigat-o vreo două zile în șir prin pădure, n-a mai căutat-o, convins poate că cei din neamul lui nu se pot pierde. Curînd s-a văzut că nici Mitea nu mai încape în cămășile lui de copil și în nădragii peticiţi și răspeticiţi, iar haine noi n-aveau din ce să-i facă. Salariul de optsprezece ruble al tatălui lor se ducea în întregime pe păsat și pe ciorba atît de rară, încît lună de lună se oglindea tot mai bine în ea tavanul afumat al căsuţei lor. Și s-a mai întîmplat că un ţăran ros de necazuri, care de atîta amărăciune ar fi fost în stare să-și măgulească și propria lui roată neunsă, socotind-o unsă, i s-a adresat lui Mitea, de față cu tatăl lui, spunîndu-i ca unui bărbat în toată firea : Dmitri Egorîci. În ajun tocmai venise în sectorul de cale ferată al lui Vekșin, la vînătoare, un meșter de la depoul de reparat locomotive din Rogovo. Binevoise să guste din ceaiul slab al lui Egor, tot vorbind de cele dumnezeiești, ceea ce dădea persoanei sale și mai multă greutate și stimă. Gazdele așezate în jur ascultau cu respect duhovnicești le voroave ale bătrînului Feodor Dolomanov.

La două zile după aceasta, Egor, pe laviță, își dregea o cizmă ruptă, în timp ce Mitea, într-un colţ, se întindea după-prînz a somn. Bătrînul înfipse sula în călcîiul cizmei și ridică spre fiu o privire liniștită.

— Ce-i, Mitri, ai mai prins putere ?

— Mda... rosti sperios băiatul, oprindu-se din căscat.

Pesemne mai înainte între Egor și mama vitregă avusese loc o convorbire secretă. Tatăl puse cizma deoparte.

— Ai să te duci fără zăbavă la Rogovo și-ai să întrebi acolo de maistrul Feodor Ignatievici... A făgăduit să-ți dea de lucru. Salută-l cît mai respectuos, auzi tu, și să-ți vezi de muncă. Dacă-ți dai osteneală, te face și pe tine doftor de locomotive. La ce să prinzi muște aici, acasă! glumi el cam în silă, netezindu-și pe rînd obrajii rași, după vechea-i deprindere de soldat, de lăsa să-i crească numai mustața. Nopțile mai sînt calde acum, poți să mîi la Predotecea... adăugă el sever.

Mama vitregă i-a îndesat într-un coșuleț toate zdrențele de care nu mai avea nevoie în casă, ca să nu zică lumea că au alungat băiatul dezbrăcat și cu traista goală. Deși bolnav încă, Egor l-a condus pe Mitea pînă la portiță și, profitînd de faptul că mama vitregă nu era acolo, i-a strecurat în palmă optzeci de copeici, să aibă de cele dintîi cheltuieli.

— Să umbli în viață pe drumuri drepte, să nu te poticnești, să nu te lași ademenit de cele trecătoare și de sfatul celor nelegiuiți. Ține minte, băiete, un om nu poate sta pe picioare de lut. Așa că trebuie să ai picioare de nădejde, Mitri! i-a spus el la despărțire, încredințat că secretul unei existențe temeinic orînduite trebuie căutat numai și numai în picioarele omului.

Un semn cu mîna, și Mitea a ieșit afară pe portiță, cu ochii plînși, întorcîndu-se pe furiș ca să mai privească o dată grădinița lor, casa și motanul de pe fereastră. Astfel au și rămas toate acestea încremenite pe veci în conștiința lui Mitea, scăldate în neclintita purpură a asfințitului. Soarele apunea undeva, în zarea depărtată și limpede, spre care se avîntau, drept înainte, șinele de cale ferată și se revărsau seară de seară umbrele nopții. Și deodată supărarea din el îi insuflă un gînd: la trenul de șapte în locul lui va trebui să iasă însuși tata. Smiorcăitul Leonti, copilul iubit al mamei vitrege, are să stea pe brațul beteag al lui Egor, scîncind cu glas sîcîitor, ca o durere de dinți. Iar bătrînul, aruncînd o privire spre pietrișul negru al rambleului saturat de păcură, cu gîndul la fiul său, va simți o ușoară strîngere de inimă; poate chiar și o lacrimă zgîrcită de soldat îi va umezi obrazul ras. „Amară-ți va fi singurătatea în ceasul morții, Egor Vekșin!“

Prima lui noapte în afara casei părintești Mitea a petrecut-o pe drum, fără să se oprească; pădurea îl mîna înainte, mereu înainte, speriindu-l clipă de clipă cu zgomotele ei; din fericire, noaptea cu cer senin n-a zăbovit prea mult. În zori, cînd începuse a pîcli roua, Mitea a aprins un foc de vreascuri să se încălzească și, cu acest prilej, a aruncat din coș, fără să șovăie, zdrențele mamei vitrege;

ajuns la vîrsta muncii și a propriei sărăcii, se lepăda de găoacea părintească. Iar crucea de botez, pe care i-o agățase la gît răposata lui mamă, a scos-o cu de la sine putere cinci ani mai tîrziu.

Și iată ! Parcă n-au mai fost niciodată nici spaimele, nici frigul, nici supărarea. Încununate de măreţul avînt al cerurilor, pădurile din preajma Rogovului se înveșmîntau în razele trandafirii ale dimineţii.

— Te-ai mai văzut cu Maşa *aceea* ? întrebă deodată sora lui.

— Nu... N-am mai avut prilejul, se cam codi fratele. S-a schimbat și ea, e nu știu cum... tare ciudată...

XI

— Vezi tu, Tania, viaţa Maşei este o adevărată *biografie !* se înflăcără deodată Mitea, sub imperiul amintirilor, răspunzînd abia acum deschis la întrebarea surorii sale. După ce ai plecat de-acasă, Maşa mi-a rămas în locul tău. Grea viaţă a avut ! Uneori mi se pare că viaţa ţine omul strîns între genunchi, îl amăgește cu cheseaua-i de dulceaţă și tot cu aceeași chesea îi dă în cap. Cîte unii, Tatianuşka, au o viaţă uşoară, ca un cîntec. Trec cîntînd, și toată lumea le rămîne recunoscătoare. Iar altul, abia deschide gura și toţi îl hulesc de parcă și glasul lui pătrunde ca un ghimpe în inimă.

— Vorbești de tine ?

— Și de mine, și de Maşa.

Scotocindu-și amintirile copilăriei, pe jumătate șterse, în căutarea nevîrstnicilor ce i-au fost mai aproape, nu dădea acolo decît de Maşa, fetiţa cu zulufii negri, scumpa lui Maşa Dolomanova !... Maşa era fiica maistrului de la depou, chiar a aceluia la care mai tîrziu s-a dus Mitea să ucenicească. Vara la Rogovo te simţeai ca în focarul unei locomotive, din pricina fumului, a funinginei și a vuietului necontenit al atelierelor de reparaţii. De-aceea, pînă la începerea școlii, Dolomanov își trimitea fetiţa în vacanţă la o văduvă, cuscră cu el, la Demeatino. Pentru niște cupoane de stambă și cîte un ajutor de sărbători, văduva îi cosea și-i spăla tinerei sale musafire, înlocuind-o pe răposata ei mamă.

Dolomanov se bucura de o bună reputaţie la Rogovo. Toţi îl socoteau om de omenie... toţi, în afară de cele două persoane ce locuiau la el : un frate beţiv, fără căpătîi, și tușa Paşa, bătrîna care-i vedea de gospodărie : nu era azil de bătrîni în tot imperiul rus unde să nu fi cerut ea măcar o dată să fie primită pe socoteala statului, ca soţie de sergent de stradă *răpus mișelește* la datorie în '905. Asemeni multor oameni care și-au deschis singuri drum în

viață, bătrînul maistru Dolomanov făcea să se simtă în întreaga orînduire a căminului mîna lui autoritară. În liniștea casei, doar un canar bătrîn, neobosit cîntăreț, și orologiul care își dregea glasul zăngănind din arcuri se bucurau de îngăduința de a face zgomot; în umbra serii, orologiul din perete i se înfățișa Mașei ca un cioclu îmbrăcat cu o haină lungă și tristă. După truda zilnică la depou, bătrînului îi plăcea să șadă în fața unui pahar de ceai ce se răcea, în timp ce fratele oploșit în casa lui mormăia citind cu glas tare ziarul. Alegea numai știrile privind cutremure, incendii mari, catastrofe de trenuri și decese ale unor personalități de valoare mondială. Cu intuiția lui de om slugarnic, ghicise că bătrînului îi place să audă că munții și edificiile de piatră se năruie, că se sting făcliile gîndirii, că se dărîmă clădiri vestite și că, aidoma acestor clădiri, cei mai solizi dintre dușmani, ca de pildă păcătosul popa Maxim, care s-a îmbuibat peste măsură cu blinele în săptămîna de lăsata secului, și alții, se prăpădesc, în timp ce el, Feodor Dolomanov, se mai ține bine pe picioare, împotriva legilor vieții, după ce a condus la groapă o mulțime de șefi și s-a văduvit de trei neveste; Mașa îi rămăsese de la cea de-a doua.

Bucuroasă că scapă, fetița părăsea în fiecare primăvară casa părintească plină de opreliști și scîrțîituri misterioase. Acolo, la țară, trăia, aproape fără supraveghere, o viață liberă și neîngrădită de nimic. Un pod înalt de cale ferată, zvîrlit peste înspumata Kudema, unea satul Demeatino de cătunul unde locuiau Vekșinii. Mașa era stăpîna lumii din Demeatino. Fiind de aceeași vîrstă, era inevitabil ca, în inconștienta lor căutare, cei doi copii să se întîlnească odată și odată față în față. Se întîlniră pe pod într-o dimineață fremătătoare de mai, saturată de neliniști și nădejdi. Gulerul unei cămăși noi, de culoarea albăstrelelor, îl strîngea ușor pe Mitea la gît și poate tocmai de-aceea se simțea solemn și înduioșat în același timp. Chiar în ziua respectivă împlinea doisprezece ani și mama lui vitregă îi interzisese să hoinărească cine știe pe unde și să alerge nebunește — ca nu cumva să-și rupă cămașa cea nouă ori să-și piardă cingătoarea de Kostroma, cu molifta țesută în ea. Pe podețul de scînduri rărite ce însoțea saltul căii ferate peste Kudema, Mașa, proptită cu bărbia pe balustradă și purtînd pe cap o coroniță împletită din cele dintîi flori de cîmp, privea gînditoare departe, jos, acolo unde se spărgea în vălurele fața albastră a apei. După o credință țărănească, vîntul pătrunzător al acelor zile, stîrnit de înmugurirea stejarului, avea darul să scoată puii din găoacele materne, să vindece rănile copacilor și să lege pe veci două inimi îndrăgostite. Năvala de aer rece îți tăia răsuflarea și, în bătaia ei șuierătoare, barele de fier ale podului zbîrnîiau ca strunele.

Oprindu-se alături, Mitea o urmărea cu coada ochiului pe fetița care, alungîndu-și mereu cu mîna din obraz un zuluf gîdilător, privea cu încordare hăul ispititor deschis dedesubt. Rochița roșie cu cordon de lac se mula, udă parcă, pe genunchii ei goi, iar pantofii eleganți de oraș aveau cine știe de ce niște fundițe... Dar altceva îl mira mai mult și-l îmboldi să intre el, cel dintîi, în vorbă :

— Ce ți-ai atîrnat belciugele astea ? întrebă arătînd cu un semn din cap spre inelușele de argint prinse de urechile fetiței.

— Nu-s belciuge, sînt cercei... răspunse ea, furișînd o privire trufașă spre băiețașul desculț, dar nu fugi.

— Și pentru ce îi porți ?

— Pentru că... așa a zis tata... Trebuie să mă deprind... Și ce-ți pasă ție ?

— Păi cînd ăi fugi prin pădure și-ai să te agăți de vreo creangă... atunci să vezi deprindere.

Maşa nu răspunse, găsind în afirmația lui o fărîmă de dreptate.

— Vezi bradul acela bătrîn de pe dîmb ?... reluă Mitea, socotind că prietenia lor s-a mai consolidat un pic. Nu, nu acolo ! Și cuprinzîndu-i fetiței capul cu palmele, i-l întoarse pe direcția cuvenită.

— Lasă-mă, văd și singură... Ce-i cu el ?

— Fedea Perevozski l-a plantat.

— Pentru ce ?

— Pentru bani. Știi... El trecea în locul acela lumea peste rîu, iar banii cîștigați îi punea sub brad, iar oamenii săraci care aveau nevoie luau de-acolo.

— De ce ?

— Păi nu-ți spun : era un sfînt... Adică un sărac cu duhul : totul pentru alții. Uite și mănăstirea lui. Vezi ?

Dincolo de pădurice se contura într-adevăr, pictată ca o jucărie de bîlci, biserica mănăstirii cu cei cinci bulbi auriți ai cupolelor.

Luîndu-se cu vorba, uitaseră cu desăvîrșire de trenul de zece și, cînd acesta răsări bubuind de după cotitură, nu mai avură timp să fugă. Fierăria podului vuia și tremura mărunt : osîndită la nemișcare, saluta astfel cealaltă masă de fier, sortită să alerge neobosit spre zări. Strîngînd-o la piept pe fetița înspăimîntată, Mitea, tot atît de speriat, aștepta să treacă trenul. Privirile lor rătăcitoare se întîlniră din întîmplare și această minunată clipă de groază a apropiat inimile lor pe vecie. După ce trecu primejdia, lăsînd în urmă doar miros de fier încins și ameteală, convorbirea fu reluată, de rîndul acesta pe baza unei nemărginite încrederi.

— Zi drept, ți-a fost frică ? întrebă Mitea parcă lăudîndu-se în fața fetiței cu vijelia ce trecuse.

— Oho ! încă cum ! exclamă ea cu o tot atît de tainică încîntare.

— Pe tine nu te gîdilă cînd te uiți în jos ?... Pe mine da... uite-aici ! și-i atinse cu mîna pieptul în locul unde îl gîdila pe el.

— Da, și pe mine parcă mă strînge un pic... și se feri ușor de atingerea lui.

Un timp, fermecați, priviră amîndoi, prin crăpăturile largi dintre scînduri, la apa mînioasă ce spumega printre stînci în prăpastia de sub ei. Vîntul vuia în deschiderile podului, se înfunda în pădurile de pe coastă și, răsărind de acolo, oprea din zbor cîte o pasăre.

— Parcă mă atrage ceva să mă arunc... Dar pe tine ?

— Și pe mine ! recunoscu fetița îngrozită, trăgîndu-și abia acum, din plin, răsuflarea.

S-ar fi părut că toate din jur — metalul, apa și înălțimea — aparțineau lui Mitea.

— Stai, am să-ți arăt și altele și mai și, de n-ai să închizi ochii toată noaptea de frică ! În schimbul protecției pe care se arăta dispus să i-o acorde, pretindea însă ascultare. Descalță-te !

— Pentru ce ?

— De ce să-i rupi de pomană ?... Și-apoi desculță e mai ușor, proasto !

Fata își țuguie buzele, jignită.

— Tătucu nu mă lasă să umblu desculță. Și nu sînt proastă... Nici nu știu încă cine ești tu, dar eu sînt fata maistrului Dolomanov !

Prima lor ceartă n-a ținut mult. Cînd coborau de pe pod, fetița l-a tras pe Mitea de mînecă, în semn de împăcare. Iar la a patra întîlnire, cînd și-a lepădat pantofiorii pe care el nu-i putea suferi, ca răsplată, Mitea i-a cules un nufăr pe jumătate înflorit din apa rece ca gheața. Toată vara, copiii s-au întîlnit zi de zi, cît a durat vremea bună, contopind domeniile lor pustii de pe cele două maluri ale Kudemei într-unul singur ; în afară de ei, doar cîte un erete plutea în văzduh și uneori cîte o turmă trecea, mai pe departe, spre stîne, pentru mulsoarea de amiază... Cele mai de nestrăbătut desișuri din lume le stăteau la dispoziție, cu misterioasele cărărui de nimeni știute, cu o anumită poieniță fermecată unde tînjea, închis fără pereți, minunatul ecou al pădurii, cu bolți adăpostitoare... Și alte nenumărate minuni ce nu pot fi amintite nici pe jumătate după trecerea atîtor ani !... Sprintenă, mlădioasă și nepăsătoare față de zgîrieturile căpătate, Maşa a deprins repede vesela știință a năzdrăvăniilor băiețești, a învățat să se cațere în copaci, să facă țiuitori din tulpină de cucută, să șuiere haiducește într-o coajă de nucă sau de alună, să prindă greieri, să pescuiască raci din iaz cînd aceștia ies mai la suprafață, pe ierburile acvatice, ca să se mai încălzească. Dar cea mai mare distracție, care le îngheța sîngele

în vîrf, era să se strecoare pe furiș printr-o vîlcea întunecoasă, năpădită de ariniș, spre o poiență plină de maldăre de oase și s-o străbată țipînd, dintr-un salt, înainte de a apuca vrăjitoarea *Koziubra*, stăpîna locului, să prindă de veste și să-i apuce de călcîiele goale.

...Toamna, Maşa îl părăsea pe Mitea, ducînd dorul zilelor de primăvară, iar iarna își ocupa timpul cu învățătura... Dar de îndată ce începea să sufle tainic zefirul de mai, Mitea își aștepta pe pod prietena și, două veri la rînd, aceasta nu i-a înșelat așteptările. Timpul fugea repede, ca și apele Kudemei, lăsînd peste tot urme ; pînă și cămașa cea nouă a lui Mitea, de culoarea albăstrelelor, ieși la soare și se cam tăie pe umeri. Amîndoi păşeau acum pragul acelei vîrste cînd sufletul tînjește nostalgic și se zbuciumă în căutarea unui alt suflet înrudit. Tot mai des îi cuprindea pe neașteptate un dor necunoscut și deodată, urmînd imboldul unei legi veșnice, începeau să se rușineze de ei înșiși. Atunci fata își simțea frumusețea pe cale de înflorire ca o povară de nesuferit, ce complica prietenia lor naivă de odinioară, iar pe Mitea îl apăsau hainele prefăcute din vechiturile tatălui său, mai hîde decît zdrențele. Privind fața lui Mitea, trasă, ascuțită, luminată de scurtele scînteieri ale ochilor, Maşa se cutremura ușor, ca în fața unei primejdii. Jocurile lor de copii dobîndeau pe nesimțite un înțeles nou, atrăgător, dar și vinovat în același timp. Hoinăreau de la un timp mai puțin ; parcă mai la îndemînă le era să şadă pe iarbă, în brădet, unul lîngă altul, vorbind monosilabic. Se pregătea o furtună și norul cel greu abia aștepta să-și descarce comorile...

În seara aceea dogoarea își clătina mîngîietor ultimele falduri, iar modesta romaniță te îmbăta cu mireasma ei ca o căpiță de fîn proaspăt cosit. Sărutul dat de Mitea ca din greșeală mai întîi o sperie pe Maşa, apoi o făcu să rîdă. Asemenea strengării nu prea erau îngăduite la Rogovo, cu atît mai puțin în familia patriarhală a Dolomanovilor. Într-o clipă, în mintea fetei răsăriră necontenitele povețe ale mătușilor : e ușor să-ți pierzi cinstea de fată, apoi însă urmează poarta unsă cu catran, alungarea din casa părintească, drumul alunecos spre pierzanie... Și ridicîndu-se încet din iarbă, Maşa se învălui în răceala unei ironii arogante.

— Să plecăm, începe să plouă... spuse ea sec, prinzînd în palmă închipuite picături, iar Mitea nu găsi nici un cuvîntel cu care s-o rețină, s-o înduplece, s-o convingă.

De acolo, drumul cel mai scurt pînă la Demeatino trecea prin arinișul temut. Adolescenții pătrunseră în împărăția Koziubrei și porniră înapoi spre pod. Nu aflară însă în drumul lor nimic, în afară de cimitirul de cai, la capătul vîlcelei, năpădit de măturicile ruginii ale ștevei sălbatice. În locul spaimei copilărești de odinioară, în fața

unei taine de nepătruns, creștea în amîndoi un sentiment încă necunoscut, de rivalitate, o rivalitate poate în domeniul temerității. Craniile albe și pașnice îi petrecură din urmă cu privirea fixă a orbitelor... Și îndată un cuc nevăzut, din frunzișul toropit al amiezii, începu, înapoia lor, să numere zilele de prietenie ce le mai rămăseseră... Curînd Maşa a fost chemată telegrafic la Rogovo : tatăl ei se îmbolnăvise.

În primăvara următoare, Mitea a așteptat-o zadarnic. În ziua știută nu s-a mai clintit de pe pod. O ploiță trecătoare l-a udat un pic, dar Mitea ar fi fost în stare să suporte încercări și mai grele. Purta o șapcă nouă, iar în picioare cizme, tot noi, din piele de vițel, ce păreau să nu aibă moarte ; și hainele îi erau noi, afară de nădragi, pentru care n-au mai ajuns banii. Toate acestea, ca și comoara cea mai de preț, pe care o ținea în pumnul strîns, fuseseră cumpărate din primul său cîștig într-un artel de reparații la calea ferată, artel venit din toamnă în sectorul lui Vekșin. În întunericul zăpușitor al palmei sale, zăcea tristă pe sîrmulița-i de argint o picătură de peruzea aproape adevărată — un ineluș. Dorea ca acest dar al său s-o facă pe Maşa să-i uite nesăbuita îndrăzneală din vara trecută ; și-apoi îi stăruia chinuitor în suflet presimțirea niciodată rostită că tocmai acest flecușteț va juca un rol de seamă în relațiile dintre ei. Dar Maşa n-a venit, și asta a mai potolit puțin duioșia ce-i încolțise în suflet. Ud și flămînd, s-a întors acasă și n-a mai văzut-o pe tînăra fată decît după un an și jumătate sau doi, la Rogovo, cînd a avut norocul să se angajeze la depou ca *frecător,* cu o simbrie de cincisprezece ruble pe lună. După o zi de muncă la ateliere se întorcea acasă obosit și murdar, la ora cînd Maşa, de nerecunoscut în înflorirea ei, sub umbreluța de dantelă, ieșea la plimbarea ei de seară, cu nelipsita carte, luată de fandoseală. Numai într-un fund pierdut de provincie mai puteai întîlni asemenea îndrăzneală — să te îmbraci și să te împopoțonezi în toiul verii cu atîtea veșminte și podoabe țipătoare, aduse din capitală : maistrul de locomotive Dolomanov dorea ca toată lumea să vadă ce bani cheltuiește el pentru fiică-sa. Maşa purta cu o uimitoare ușurință, majestuos chiar, toată această demonstrativă povară a prosperității, intimidînd prin neliniștitoarea-i frumusețe. Și toți cei care o petreceau din ochi cădeau fără să vrea pe gînduri cu privire la soarta ce-o aștepta. L-a recunoscut pe Mitea de prima dată, deși el era mînjit tot de păcură și funingine. Se pregătea să-l strige pe nume cu riscul de a-și pierde demnitatea ei de Dolomanova, a făcut chiar un pas spre el, dar tînărul a întors capul. Probabil că amorul lui propriu s-a dovedit mai puternic decît afecțiunea... Și-apoi, tovarășii lui de muncă, venind din urmă, ar fi putut crede că sărăntocul de Vekșin,

după ce a flămînzit cît a flămînzit, hrănindu-se cu te miri ce, umblă acum să ajungă ginerele lui Dolomanov.

Mai aflase apoi că, în ajun chiar, Maşa fusese peţită de trei inşi deodată, ce-i drept, deocamdată cu aceeaşi lipsă de succes : şeful de gară Sokolovski, pontatorul Dujkin şi fiul preotului din Demeatino, viitor popă, care intenţiona să încheie cu această alianţă lupta dusă între cele două dinastii. Lui Mitea i-ar fi fost peste puteri să se ia la întrecere cu aceştia... În consecinţă, nici n-a mai rămas la Rogovo. După o ciocnire măruntă cu Dolomanov, s-a mutat la atelierele nodului feroviar Murom, dar, din cauza firii sale fără astîmpăr şi a setei de a cunoaşte viaţa, n-a rămas nici acolo prea mult, mutîndu-se mereu mai aproape şi tot mai aproape de Ural. Se zvonise că, după ce a străbătut pe o locomotivă cuvenitele optsprezece mii de verste, ar fi ieşit ajutor de mecanic ; în aceşti ani situează Firsov momentul cînd eroul său a făcut cunoştinţă cu partidele politice... Dar ori de cîte ori se întîmpla să-şi facă bagajele, ca orice om cînd se mută, Mitea dădea pe fundul geamantanului de inelul cu lacrima de peruzea, pe care n-apucase să-l dăruiască ; şi oricît de grăbit ar fi fost, de fiecare dată privea îndelung, cu faţa umbrită, această amintire din tinereţe... Dar nici Maşa, ingrata Maşa Dolomanova, nu l-a uitat niciodată pe Mitea.

XII

Cu puţin înainte de sfîrşitul războiului, Feodor Dolomanov a zăcut vreo trei zile la pat. Boala care-l speriase a fost uşoară — l-a tras pesemne vreun curent la atelier şi a răcit, iar doctorul, cel dîntîi medic care păşea pragul casei Dolomanov, şi-a exprimat chiar mirarea în faţa organismului viguros al maistrului ; Dolomanov însă pricepuse că sănătatea i-a fost zdruncinată. Cam pe vremea aceea, la o pîrdalnică de nuntă, rugat fiind să-şi demonstreze vestitul număr cu moneda, bătrînul a dat chix ! Altădată apuca moneda între două degete şi, cu puţin efort, o îndoia la mijloc. De astă dată însă, oricîte trucuri a încercat şi oricît s-a căznit, n-a izbutit să facă demonstraţia ; ba — colac peste pupăză ! — un frăţior de-al miresei, care căsca gura la el, a chicotit ca prostul văzînd cum se opinteşte fostul atlet ; şi deodată parcă s-a frînt ceva înlăuntrul lui Dolomanov. Şi încă nu s-ar fi lăsat el doborît, de nu-l pălea o nouă „ticăloşie", cum îi plăcea să spună. Mătuşa Paşa obţinuse, în sfîrşit, patul mult dorit la un azil de bătrîni. Dar n-a mai ajuns acolo. Şi-a luat rămas bun de la nepoţi, a ieşit pe uşă cu bocceluţa pe braţ, s-a aşezat o clipă pe prispă, să-şi tragă sufletul, şi a murit pe loc.

Întîmplarea l-a zguduit într-atîta pe Dolomanov, încît începuse de la o vreme să ia în seamă oamenii ce treceau pe stradă.

Tocmai în luna aceea, a gîndurilor întunecate, cînd Dolomanov își pleca urechea spre cele despre el spuse, dar mai cu seamă era atent la schimbările ce se petreceau în răzmuchii săi, popa cel tînăr i-a povestit conținutul unei cărți străvechi rămasă moștenire de la tatăl său, o lucrare a unui doctor de la curtea țarinei Elizaveta, de Sanchès pre numele lui, despre bunele rezultate obținute în urma folosirii băilor de aburi rusești. În acest vestit obicei slav, medicul descoperise un mijloc atît de eficace de vindecare a celor mai înrădăcinate boli, încît recomanda ca pînă și pruncii, de cum se nasc, să fie aduși pe laviţa cea mai de sus a băii, unde-i căldura mai mare, și acolo să fie bătuți ușurel cu măturica, pentru dezvoltarea atît a bojocilor, cît și a mădularelor, puse în mișcare. Consideraţiile acestea l-au determinat pe Dolomanov — deși erau timpuri de război — să-și construiască un model de *templu balnear*, după reușita definiție a tînărului Maxim, instalație care, fiindcă veni vorba, a înghițit aproape toate economiile lui Dolomanov, acumulate timp de jumătate de veac.

Această minune a lumii din Rogovo fusese construită fără nici un fel de horn, întrucît se spunea că, într-o asemenea baie, aburul este mai bun și are mai multe virtuți tămăduitoare ; sub ferestre fuseseră plantați scorușI roditori și cîțiva ienuperi, iar vatra băii a fost zugrăvită de pontatorul Dujkin cu diverse subiecte, pe alocuri atît de frivole, încît stăpînul casei nu i-a îngăduit fiicei sale să intre acolo pînă cînd fumul n-a înnegrit îndeajuns ușuratecele roade ale imaginației de burlac... Iar pretendenții, căutînd să înmoaie despotica inimă de părinte, singura cale rămasă deschisă spre mîna Mașei, după ce și-au asigurat toți trei mobilizarea pe loc și-au împărțit de bunăvoie, între ei, atribuțiile de băieși, spre marea mulțumire a lui Dolomanov. Sokolovski a luat asupra-și încălzirea, care cerea înalte cunoștințe în materie de lemne și foc, Dujkin, descoperindu-și talentele necesare, se străduia cu ajutorul celor mai secrete ierburi să dea aburilor și apei cuvenitele arome. Al treilea, viitorul păstor al sufletelor, își consacra timpul liber pregătirii de măturici din mesteacăn, alegînd pentru tăierea nuielelor fragede timpul cel mai favorabil, curînd după înmugurire, cînd mlădițele sînt, după părerea cunoscătorilor, îndeosebi de folositoare și aromate, fie chiar și în dauna soliditățII... În condițiile calamităților de care începuse să sufere întregul popor, pe vremea aceea la Rogovo s-au petrecut desigur unele evenimente mai importante ; dorind însă să zugrăvească pe un anume fundal tragedia născîndă a Mașei, Firsov le ignorase, grămădind numai în jurul băii lui Do-

lomanov o puzderie de exagerări epice. Afirma, de pildă, că pînă la construirea ei, la Rogovo domnise în această privinţă o desăvîrşită ignoranţă şi haos, că truditorii bărboşi se spălau numai şi numai în albii, iar pentru a lua o baie de aburi se vîrau în cuptoarele de pîine, trăgînd curajos după ei oblonul ; se mai încumetau unii să se scalde şi în rîu, dar numai din an în an, vara, cînd apele Kudemei se mai încropeau în bătaia soarelui.

În acest stabiliment, care nu s-a păstrat pentru urmaşi, aveau acces numai cei aleşi şi, dacă ar fi să-l credem pe Firsov, nicăieri în lume n-a înflorit atît de puternic arta băilor... Dezbrăcîndu-se cel dintîi, Dujkin turna pe pereţi apa rece ca gheaţa, ca să spele rămăşiţele fumului dăunător şi să mai îndulcească puţin cruzimea desfătării ce avea să urmeze. Înşira apoi, în dreptul vetrei, măturicile, atîtea la număr cîţi invitaţi erau aşteptaţi, şi începea să toarne pe piatra încinsă cele dintîi căuşuri de apă. Vălătuci de aburi izbucneau cu şuier, frunzele măturicilor se răsuceau şi iarăşi se îndreptau, răspîndind miresmele lor primăvăratice în aerul dumnezeieşte arzător. Ceilalţi năvăleau apoi în infernul acesta binecuvîntat, furnicător şi, aşezaţi pe treptele corespunzătoare sănătăţii şi vîrstei fiecăruia, se lăsau pradă favoritei lor delectări. „Măturicile aburite, biciuind scurt şi autoritar trupul, împrăştiau sîngele îngroşat, grăbeau circulaţia sevelor vitale, alungînd în acelaşi timp spuma dezamăgirilor pămînteşti, lansînd fiinţa omenească spre culmile inspiraţiei", perora încîntat Firsov, trădîndu-şi slăbiciunea înnăscută pentru această deplorabilă şi fanatică manifestare naţională.

Sus de tot, învăluit într-un nor de aburi, Dujkin, transfigurat la faţă, se biciuia în neştire. O treaptă mai jos, lăsat pe vine şi cu măturica trecută printre picioare, se distra cu tot atîta foc Sokolovski ; nemăsurata lungime a braţelor îi îngăduia, chiar şi în această poziţie, să ajungă cu măturica pînă la ceafă. Alături se autoflagela viitorul prelat, îmbărbătîndu-şi cînd şi cînd prietenii cu exclamaţii elogioase la adresa băii de aburi ruseşti, sau, potrivit ocaziei, cu diferite texte din scriptură. Pe a treia treaptă, căutînd să nu rămînă mai prejos de generaţia tînără, Dolomanov îşi alunga din inimă frica de moarte. Numai fratele său, beţivul, cu căciula în cap, să-şi apere moliciunea creştetului, şedea jos pe paie şi se minuna privind neînfrînata veselie a celorlalţi.

Din cînd în cînd pretendenţii dispăreau pentru cîteva clipe, ca să se tăvălească afară în zăpada adîncă, după care se întorceau, hohotind, lîngă viitorul socru şi turnau pe pieterele încinse zeamă de izmă sau de alte ierburi. Aburii îşi dublau astfel acţiunea tămăduitoare, iar în apă se dezvăluia mai adînc sensul filozofic al acestui element al naturii, în timp ce bagdadia neagră a băii părea

să se deschidă în vederea viitoarei lor înălțări la cer. Cum-necum, piatra zisă *burleak*, capabilă să reziste trei ani de încălzire, nu ținea aici mai mult de-o iarnă.

Dichisită, ceva mai împlinită la trup în anul acela, Maşa se ducea la petrecerile tineretului din Rogovo, unde rămînea toată seara într-un colț. Nimeni nu îndrăznea s-o invite la dans, de teamă să nu stîrnească mînia lui Dolomanov ori să fie întîmpinat cu un refuz, deosebit de jignitor în acea iarnă a vărsărilor de sînge, premergătoare revoluției. De altfel, cavalerii mai acătării se aflau toți pe front, astfel încît la Rogovo rămăseseră doar tinerii cu diferite metehne trupești, de două ori mai vizibile în lumina frumuseții Maşei. Uneori, săturîndu-se să-şi plîngă pe ascuns urîtul, ieşea în bluză subțire pe cerdac şi rămînea acolo mult timp, cu fața spre umbrele trandafirii ale serii, prinzînd cu urechea hămăitul dulăilor de pază. Chiar la marginea Rogovului, pe un deluşor, se afla o parcelă de pădure intrată de curînd în exploatare ; brazii lăsați de sămînță, înalți şi subțiri ca niște prăjini, scîrțîiau monoton acolo, dormindu-şi somnul zbuciumat. Cei din Rogovo se culcau acum devreme... Numai într-un capăt al satului se mai vedea lumină, în ferestrele băii de abur a lui Dolomanov, unde cei trei candidați rivali se căzneau să cîştige bunăvoința tatălui Maşei. Încă pe-atunci, fără să-şi dea seama de acest lucru, Maşa îl chema în gînd, din întunericul pădurii, pe cumplitul său mire.

În luna iulie i-au petrecut pe voluntarii care plecau pe front. În sala mare a şcolii, împodobită cu steaguri şi crengi de brad, o solemnitate expediată în grabă şi stîngace s-a desfăşurat în prezența moşierului din vecinătate, Maniukin. Sfeştania a fost oficiată de preotul cel tînăr, Maxim, unul dintre cei trei tovarăşi de baie ai lui Dolomanov, care nemaiavînd răbdare să aştepte mîna Maşei, primise sfînta hirotonisire. Tot el a rostit la urmă un cuvînt de despărțire în care, pomenind de patria aflată în grea cumpănă şi de spiritul de abnegație civică al tinerilor ostaşi, a recurs la imaginea lui David pe cale de îmbătrînire şi a tinerei fecioare Avisaga. Şi-a mai presărat el cuvîntarea şi cu alte multe comparații dubioase, dar nimeni n-a băgat de seamă, deoarece erau toți toropiți de o moleşeală dezgustătoare. Deşi pe ferestrele larg deschise se zărea un cer gingaş pastelat, se simțea că la noapte se va dezlănțui din nou furtună.

Voluntarii, tineri vînjoşi, holtei din tagma negustorească, năduşeau în bluzele lor strîmte şi trăgeau cu coada ochiului spre berea pregătită din belşug, pe mese lungi, pentru partea finală a serbării. Dar cu mult înainte de tratație, au fost îmbarcați în vagon, iar şeful de gară Sokolovski, după ce a strigat un ultim „ura", a

dat semnalul de plecare. După expedierea lor, cei mai mulți s-au întors, cu un oftat de ușurare, la școală, unde balul era în toi; Dujkin cînta de zor la clarinet, împreună cu alți patru muzicanți improvizați.

Ca întotdeauna, Maşa se plictisea în colțul ei, cînd deodată un necunoscut a invitat-o la dans. Purta cizme elegante, netede, iar pantalonii de croială militară stăteau umflați în părți, ca umpluți cu aer. Pe Maşa au impresionat-o neplăcut umerii peste măsură de largi ai străinului, fruntea noduroasă și teșită, ochii întunecați, mohoriți; părea gata să se ia la trîntă cu lumea întreagă. În jur, se vorbea în șoaptă pe socoteala lui și Maşa îi privi invitația doar ca o provocare aruncată nesuferitelor convenții din Rogovo; gelos ori intimidat, Dujkin a încetinit ritmul muzicii, transformînd polca într-un vals. La cel de-al treilea tur, Maşa observă niște pregătiri ciudate: publicul se înghesuise lîngă ușa închisă, orchestra se tot poticnea și se bîlbîia și numai ei doi se mai învîrteau în sala, deodată golită; așadar, spre ei se strecurau acum, cu o frînghie ascunsă la spate, șeful gării, Sokolovski, însoțit de cantaragiul de la bagaje.

— Ne ocolesc prin spate... șopti Maşa, socotindu-se oarecum complice cu partenerul său.

— ...am văzut, răspunse acesta din vîrful buzelor. Și deodată, împingînd-o pe Maşa la o parte, descărcă o armă de foc drept în fața lui Sokolovski.

Maşei i se păru că ea își dă duhul; restul l-a aflat de la femeile care o înconjuraseră. După ce i-a zburat urechea lui Sokolovski, necunoscutul a sărit pe fereastră; o claie de fîn aflată acolo i-a amortizat săritura, iar noaptea l-a ascuns de urmăritorii săi. Auzind numele partenerului său la dans, Maşa s-a cutremurat. Dansase cu Agheika Stolearov, spaima a două județe, tîlhar la drumul mare și „strengar" vestit. Oamenii de teapa lui ajung în scurt timp în groapa cu var, dar Stolearov a trăit mai mult decît alții, întrucît, la început, mulți îl socotiseră un asupritor al bogătanilor, iar după revoluție, novicii de la poliția judiciară nu s-au arătat în stare să-i dibuiască vizuina. Uneori ieșea la lumina zilei ca să-și astîmpere nepotolita nevoie de a se juca cu soarta. Cu alte cuvinte, după cum s-a exprimat Firsov, încă de pe-atunci Agheika Stolearov căuta cu nesaț glonțul ce-i fusese hărăzit. Nimeni nu știa nici unde s-a născut, nici cine a fost nefericitul său părinte. Firsov era de părere că Agheika a fost plămădit din sîngele cel putred vărsat într-un război nedrept. Într-adevăr, a apărut chiar la sfîrșitul războiului, o dată cu celelalte fenomene însoțitoare ale vremurilor de restriște: descumpănirea sufletelor, lupii și tifosul exantematic. Așadar, se și

cuvenea să piară ca un vis urît, la cea dintîi suflare de zefir a zorilor unei zile noi.

Statul rus se afla la o răspîntie ; nebunia și trădarea pustiau deopotrivă țara. Între front și spatele frontului se așternuse un pustiu... Și iată că, străbătînd acest pustiu, în tăcerea generală, alergau spre casă cei ce nu fuseseră omorîți în război ; în urma lor se rostogolea amenințător un nor de răzvrătire... Într-o zi, pe înserate, cînd prin văzduh fluturau cei dintîi fulgi sperioși de zăpadă, s-au prezentat la Maşa, pe scara din dos, doi băieți, fii ai unor cunoscuți muncitori de la depou ; veniseră să-i ceară, în taină mare, niște petice roșii, care nu-i mai erau de trebuință. Și cu toate că Maşa îi socotise pînă atunci pe amîndoi prieteni, unul i-a răspuns la întrebări cu o tăcere îndărătnică, iar celălalt, părînd că nici n-o aude, zîmbea într-una, cu gîndul la cele auzite întîmplător de la taică-său. Maşa le-a dus sarafanul ei de fetiță, pe care-l purta odinioară la întîlnirile cu Mitea. De fapt nu era nimic ascuns la mijloc, căci lumea vuia de ecoul evenimentelor din cele două capitale ruse ; la Rogovo însă ziarele soseau cu întîrziere. Maşa a priceput totul după felul în care băieții au tot sucit și răsucit darul ei, măsurîndu-l în lung și în lat ; regreta fierbinte că n-a fost în stare să ajungă acolo mai devreme, deși urîse ca și ei aceleași lucruri. Deodată s-a simțit cuprinsă de o speranță încă nelămurită, dar atît de tulburătoare, o speranță care plutea în văzduh și o chema din mocirla ucigătoare din juru-i, spre ceva curat, aspru și salvator.

— Vin și eu cu voi ! Mă luați și pe mine ?... le ceru, gata să fugă cu băieții așa cum se afla. Dar aceștia schimbară doar priviri între ei, drept răspuns la suspecta rîvnă a duduii elegante, apoi plecară.

Peste un ceas, cînd Maşa se întorcea din plimbarea ei zilnică, a văzut trecînd pe ulița principală din Rogovo un grup de muncitori de la căile ferate, printre care și pe adolescenții de adineauri. Bălăcind în noroaie, păşeau cîte patru în rînd, deși nu erau cu mult peste o duzină. Cei bătrîni intonau cu glasuri nesigure *Varșoviana,* cîntec necunoscut Maşei, iar cei tineri fluturau un stindard roșu în care, dacă ar fi să-l credem pe Firsov, tînăra fată și-a recunoscut sarafanul transformat într-o fîșie lungă. Vîntul dădea să smulgă simbolul roșu de pe lemnul lui, dar prinsă bine, stamba de atîtea ori spălată fîlfîia prin văzduh mai abitir ca o mătase roșie de toată frumusețea... Un sentiment de jignire și o timiditate inexplicabilă au împiedicat-o pe Maşa să se alăture lor ; și nimeni, absolut nimeni n-a observat în umbra serii obrajii ei scăldați în lacrimi.

Înfrigurată, a alergat acasă, sperînd să afle veşti de la tatăl ei. Pretendenții rămași credincioși o așteptau la fereastră, inoportun

de veseli. Șeful de gară, Sokolovski, cu o elegantă legătură neagră la tîmplă, s-a repezit să-i ofere tinerei fete un fotoliu lîngă soba în care ardea focul.

— Marș de-aici, dulău ce ești ! a rostit ea în silă, întorcînd capul, să nu-l mai vadă în ochi.

O adîncă singurătate creștea în ea, răvășindu-i inima. Toată iarna a lîncezit. Chiar atunci cînd, o dată cu venirea primăverii, începură să plutească în văzduh, de timpuriu, mirosuri nelămurite, ca de fum din pădure, Mașei tot i se mai părea că o flacără fumegîndă o consumă pe dinăuntru și că nu există pentru ea nici o ieșire. Un dor o mîna mereu afară din casă, afară din prea strîmtul Rogovo. Străbătea din cap în cap satele dimprejur, scrutînd atent totul în preajmă și descoperind lucruri nebăgate în seamă înainte. Mai presus de orice, ar fi vrut pe vremea aceea să-l întîlnească pe Mitea, să discute cu el, să-i împărtășească nedumeririle adunate în suflet ; în zilele acelea, însă, doar o singură vietate din lume vizita pervazul ei primitor : o păsărică blîndă, aproape domesticită, ce se îndurase de ea. De remarcat totuși că, tocmai în vremea aceea, Mitea Vekșin fusese văzut la Rogovo, poate în trecere, și încă prin dosul gospodăriei lui Dolomanov ; se spunea că s-ar fi aflat atunci în ilegalitate. Firsov s-a străduit mult, dar fără rezultat, să afle amănunte din perioada aceea, bănuind că tocmai aici s-ar afla acel noduleț care i-ar fi putut explica totul, toate lucrurile ascunse, știute numai de Mașa ; de altfel, judecînd după toate aparențele, era puțin probabil ca Vekșin să fi știut atunci de acest noduleț.

În zilele frumoase, Mașa pleca mereu și, de dragul numeroaselor locuri minunate din preajma Rogovului, nici că-i mai venea să vină acasă. Cel mai mult îi plăcea să zăbovească fără nici o preocupare ceasuri întregi, cu picioarele spînzurate în gol, pe uriașele rădăcini ieșite în mustăți deasupra rîului. Ploile și noroaiele cleioase ale primăverii, în care cînd cătai se împotmolea cu căruța cîte un țăran venit de departe, îi mărgineau, de bună seamă, aria plimbărilor. Cu atît mai de neînțeles este ce a căutat ea în seara *aceea* fatală și rece în desișul greu de străbătut, necălcat vreodată nici de om pornit la cules ciuperci, nici de vreun vînător cu pușcă.

De altfel, e de presupus că a petrecut mai mult timp acolo, cine știe din ce năstrușnic capriciu, altminteri ar fi prea greu de explicat o asemenea coincidență extraordinară în timp și în spațiu. Cică deodată, pe malul unde ședea, s-a trezit cu Agheika alături. Fără țipete, inutile în locurile acelea pustii, i s-a împotrivit, mușcîndu-l de obraz și de mîini ; dar bărbatul a fost mai puternic. Pe urmă, Mașa a plîns încetișor, frecîndu-și ca un copil ochii cu pumnii, iar Agheika, fumînd alături de ea, a tot scuipat în rîu, împărtășindu-i

victimei, în cîteva cuvinte, unele amănunte privind viața lui, asta pesemne din lipsă de alți interlocutori, în afară de fiarele necuvîntătoare și de Maşa, siluită de el. Nu-i mai rămînea fetei decît să se arunce într-o bulboană ; chiar aici, la cotul pe care rîul îl forma la picioarele ei, apele năvalnice de aprilie se învîrtejeau gata s-o primească, astfel încît nimic n-ar fi fost mai ușor decît să alunece în vîltoarea rece ca gheața... Dar asta putea s-o facă oricînd. De-ocamdată o cuprinsese dorința să săvîrșească și ea ceva, pentru ca povestea vieții ei să nu semene din cale-afară cu destinele de rînd ale gîzelor. Iar cînd Agheika i-a propus să-i împărtășească viața, Maşa l-a urmat ; ce-i drept, pe vremea aceea Agheika n-ajunsese încă cel ce va fi mai tîrziu, nu-și irosise încă, pînă la ultima lașitate, îndrăzneala turbată și josnică ; cu alte cuvinte, pe-atunci mai păstra în firea lui ceva care să merite compătimirea Mașei, o trăsătură oarecare de caracter, pe care Firsov intenționat n-a scos-o la lumină, ca să nu i se poată aduce acuzația că ține neapărat să justifice *orice* fărădelege ! În noaptea cînd Maşa a fugit de acasă, flăcările au mistuit pînă la temelii baia de aburi a lui Dolomanov : un mic dar de nuntă din partea îndrăgostitului Agheika.

...Acum toate acestea rămăseseră demult în urmă. Mînă în mînă, fratele și sora ședeau în tăcere alături, stăpîniți amîndoi de dorința vie de a pricepe cum de apar deodată, în logica și limpedea înlănțuire a comportării unui om, crima și greșeala.

— Da, viața ei este o adevărată biografie, repetă Mitea cuvîntul ce-i plăcuse, insistînd asupra interpretării date de el. Și nimeni nu știe ce anume a legat-o în veci pe Maşa de Aghei. O duce rău cu el, dar nu se plînge, fiindcă e mîndră. Cum s-ar zice, a jucat fără să știe ce cărți are el în mînă și s-a păcălit !

— Aghei mai trăiește ? întrebă Tania cutremurîndu-se.

Iar Mitka, oricît de neînfricoșat era, se trezi că-și plimbă privirea cu teamă peste pereții lui Pcihov. Nu-i răspunse decît după ce se asigură că nimeni nu trage cu urechea.

— Se vede treaba că nici moartea nu-l vrea. Iar undeva, în Ural, cică s-ar fi compus despre el un cîntec de ocnă. Un cîntec despre de-alde noi, din cele ce le ticluiește cu lacrimi poporul ! Deodată strînse cu un gest rugător în palma-i largă mîna ușor asudată a surorii sale. Dar crede-mă ! ca pe Dumnezeu te rog, crede-mă, că am să scap de toate acestea !

Privirea blîndă a surorii sale rămase ațintită asupra ferestruicii lui Pcihov, care începea să se lumineze. Lampa pîlpîia gata să se stingă : hrana ei de petrol secase. Dintr-un colț, prin straturile de fum și zăpușeală, plutea spre ei sforăitul gros al lui Nikolka... Ascultînd

de glasul tristeții sale, Tania își privi fratele drept în față, cu nesfîrșită milă.

— Dar tu, Mitea... ai ucis vreodată ?

Cu ochii lăsați în pămînt, stingîndu-și între degete țigara cu o mișcare plină de năduf, Mitka clătină negativ din cap.

XIII

Înainte de a fi așternut pe hîrtie prima frază cheie din opera sa, Firsov alerga de la unul la altul prin Blagușa, condensînd destinele în noduri vii, ca să ajungă la clipa cînd în toate va prinde să pulseze un singur ritm vital, verificînd ca un dulgher, cu ochiul pe jumătate închis, cît de dreaptă este acțiunea concepută de el. Apreciind just aceste valori atît de puțin materiale, locatarii apartamentului nr. 46 aproape că nu se fereau de el și, încredințîndu-i-se (toți, în afară de Mitka), destăinuiau cu multă bunăvoință tot ce știau scriitorului pe care-l socoteau puțin cam capiu, fapt pe care acesta nici nu-l nega, din motive de circumspecție. Își concentrase atenția de creator în primul rînd asupra Zinkăi Baluieva, din clipa în care a ghicit ce fel de doruri însuflețeau voluptosul ei piept. Folosindu-se de încuviințarea de a-i vizita oricînd, fără ceremonii, pe locatari, nu o dată a găsit-o pe Zinka brodînd o cămașă bărbătească, în timp ce fetița ei, alături, contempla înțelegător mîinile mamei. De fiecare dată, Firsov apuca să distingă modelul broderiei, compus din flori de nu-mă-uita atît de mărunte, încît femeia risca să-și strice vederea. Tocmai de-aceea a și putut stabili cu precizie victoria Zinkăi, în clipa cînd zări această uimitoare creație îmbrăcată de principalul său erou, ușor rușinat. A doua zi cămașa a dispărut pentru totdeauna din „garderoba" lui, totuși semnificația adîncă a faptului nu-i scăpă scriitorului : această capitulare a lui Mitka însemnase o nouă etapă în destinul lui, o etapă care, chiar dacă nu marca o nouă decădere, constituia în orice caz o incontestabilă dezorientare, buimăceală, atît de necesară înaintea revelației. Deocamdată pe Mitka nu-l atrăgeau nici bogăția sufletului Zinkăi, nici revărsarea lenevoasă a părului, nici ceilalți nuri ai ei, calculați de natura creatoare mai curînd în vederea unei epopei și a eternității, decît pentru uzul personal, din mers, al unui hoț din Moscova.

— Ce mai face drăguța doamnă ? Dar domnișorica noastră ? începea insinuant Firsov. Apoi trecea la parabole, ca să fie mai puțin pe înțelesul copilului. Ce frumos se dezvoltă aceste blînde floricele !... Nu au cumva și lăbuțe cu gheare ca să subjuge mai temeinic pe necunoscutul ales al inimii ?

— Dumneata ești un om cu carte, Feodor Feodorovici, ofta zgomotos Zinka, făcînd să se miște filele carnetului lui Firsov. Spune-mi... poate o inimă omenească să plesnească de prea multă dragoste ?

Firsov își lepăda demiul pe speteaza scaunului și, zîmbind cu tîlc, își deschidea portțigaretul.

— Ohoho, și încă cum ! Doar dragostea, scumpa mea, pune în mișcare toate în lume. Munții și tainele lumii plesnesc la încheieturi ca să răsplătească apriga năvală a omenirii. O stea rătăcește prin cer, în căutarea unei alte stele, asemenea ei, și cînd o găsește, o nouă flacără izbucnește în neant... și n-are nici o importanță că inima noastră este atît de micuță ! Tot glumind astfel, cigulea pe furiș cele mai suculente din frămîntările interlocutoarei sale.

N-a trebuit să se osteneaască prea mult pentru a scoate la lumină comoara ascunsă în această odaie : curînd, vărsînd șiroaie de lacrimi, ca la spovedanie, Zinka a mărturisit carneţelului nemărginita ei dragoste ; iar cărturarul de frate-său, Matvei, care își avea culcușul în spatele paravanului, a rîs critic timp de o jumătate de oră, cît au durat confidențele. Omul acesta cu desăvîrșire sceptic, întrucît se specializase în substratul material al existenţei omenești, mai era pe deasupra și student, și colaborator la o instituție a cărei denumire, chiar prescurtată, ocupa un rînd întreg. Umbla îmbrăcat cu o burcă mițoasă, rămasă din război. De altfel, în toate se deosebea de Zinka, pînă și prin chipul său veșted de om surmenat. Nu degeaba de pe pereții odăii lor încrucișau priviri din colț în colț sfîntul Nicolae, făcătorul de minuni, și conducătorul proletariatului, Lenin ; cel dintîi amenința mereu, iar al doilea tăcea și-și mijea ochii.

Adesea, în lipsa gazdei, așezat împreună cu Matvei pe pervazul ferestrei și mîngîind-o cu privirea cuminte și liniștită pe fetița Zinkăi, care se juca de-a căluțul cu un scaun, Firsov își copleșea interlocutorul cu îndoieli subversive privitor la evenimentele în curs, ce zguduiau tot mai puternic țara, interesat însă mai puțin de explicația acestor evenimente, în miezul cărora se afla doar, cît de personalitatea aceluia care le explica. Ochii și obrajii lui Matvei începeau să ardă febril, dar de îndată ce focul se încingea prea tare, Firsov găsea un pretext binecuvîntat să dispară și se ducea la un locatar nou, din camera a treia pe culoar, la dreapta. Acolo se mutase nu prea de mult cel mai pașnic evreu, un anume Minus ; seara cînta din flaut la un cinematograf, iar cea mai mare parte a zilei, neauzit de nimeni, din lipsă de rude și de cunoștințe, și-o petrecea acasă ; numai flautul lui se tînguia în surdină, exprimînd durerile acestui om deșirat, cu cea mai interogativă față din lume.

După ce l-a cunoscut, cu un prilej oarecare, Firsov își făcuse un obicei din a-l vizita și pe el, dar nu ședea niciodată mai mult de cinci, șase minute în colțul lui, slab luminat, de după o comodă. O parte a romanului său — una din cele mai interesante, deși pînă la urmă a rămas nescrisă — fusese meditată tocmai aici, în melancolicele gîlgîiri ale flautului lui Minus.

Cu flautul la gură, privind pe fereastră strada care se tîra acolo jos, fără zgomot, din nicăieri și spre nicăieri, Minus zîmbea miop gîndurilor, ori poate degetelor sale. Firsov nu schimba prea multe vorbe cu el; asculta doar, cu ochii închiși, și i se părea mereu că cineva caută să convingă cu vorbe înțelepte un fluture să nu se mai zbată în fața unui geam iremediabil gros, deși atît de transparent. Prin intermediul acestor sunete tărăgănate, căuta să descifreze sufletul lui Minus, să pătrundă misterul tristeții sale.

— Poate că ai dreptate, Minus... Ai dreptate... Totul în jur nu-i decît o repetiție, o alternare deșartă a durerilor și suferințelor! Astfel dicta Firsov, cu buzele nemișcate, creionului său care zgîrîia mereu hîrtia așezată pe genunchi. Ai dreptate. Numai nemuritorii pot să străvadă mecanismul ruginit al eternității care stanțează nepăsător un cîntec de copil, delirul amoros ori, să zicem, dezamăgirea unui geniu! Dar ce importanță are asta? Ce ne pasă nouă? *Pentru noi* acestea toate nu se petrec decît o singură dată și tocmai de aceea au un farmec mereu nou. Desigur, sîntem mai tineri, n-am apucat încă să vărsăm atîtea lacrimi cîte a vărsat Ieremia lîngă zidul lui, dar tot un drac e... Nu pot să sufăr cărțile acestea moarte de piatră, în care s-a adunat întreaga experiență a existenței omenești, pentru că memoria nu păstrează decît scrumul... Vinul înțelepciunii generate de ani numeroși seamănă puțintel la gust cu oțetul... Nu-i așa? Cam cu asemenea idei îl stîrnea scriitorul pe Minus. Dar acesta nu-i răspundea nimic, numai degetul lui apăsa parcă și mai dureros pe clape.

Un asemenea subiect de conversație ar fi ajuns cu vîrf și îndesat chiar pînă la ora cînd Minus trebuia să plece la cinematograful unde cînta, mai adesea însă, dorind să evite orice întorsături riscante în conversația lor, scriitorul se și repezea afară pe coridor, luîndu-și-l cu sine pe tînguitorul Ieremia, pe o cale mnemonică, numai de el știută.

În ușa lui Maniukin, scriitorul bătea totdeauna inoportun. Bătrînul abia apuca să vîre în sertarul mesei un caiet cu scoarțe de mușama, în care cu o clipă înainte notase ceva în grabă, apoi se ascundea în spatele perdelei de la pat, dispus să aștepte acolo plecarea vizitatorului. Nu-i mai puțin adevărat însă că, informat fiind de îndeletnicirile secrete ale lui Maniukin, Firsov îi lăsa de obicei

timpul necesar să-şi pună la punct ţinuta şi să facă oarecare ordine pe masa lui de lucru...

— E voie ?

Odaia era împărţită în două de o linie groasă, trasă cu creta, fiecare parte purtînd amprenta modului de viaţă şi-a caracterului celui care o locuia. Dacă jumătatea lui Cikilev se distingea printr-o curăţenie cazonă, cu colecţiile de ziare păstrate în ordine pe un cufăr, încălţămintea veche arătîndu-se de sub pat destul de scîlciată, dar curăţată pînă la un grad de lustru de-a dreptul ameninţător, orice obiect, în genere fiind exploatat la limita maximă a posibilităţilor, în partea locuită de Maniukin, dimpotrivă, în absolut toate se ghicea gîfîiala mortală a omului care nu rîvneşte decît să-şi vadă cumva cu ochii sfîrşitul nu prea depărtat... Cerneala vărsată cu puţin înainte pe masă, din grabă, tremurul uşor al perdelei şi, mai cu seamă, binecunoscuta căciulă roasă de pe scaun trădau prezenţa gazdei ; din teancul vaselor nespălate de pe pervazul ferestrei ieşea gîtul unei sticle de rachiu. Neavînd altă modalitate de a-şi prinde prada, Firsov scoase binişor sticla din grămadă, prefăcîndu-se că intenţionează să bea direct din ea. Ori aşa ceva Maniukin n-ar fi putut suporta, nici măcar în starea lamentabilă în care ajunsese.

— Daţi-mi voie, vedeţi că-i alături şi o cană ! rosti cu glas sugrumat Serghei Ammonici, apărînd jenat, cu pete roşii pe faţă, din refugiul său. De altfel Firsov apucase să pună sticla la loc.

— Îmi pare bine că vă găsesc sănătos...

— Mersi, mersi... răspunse Maniukin, frecîndu-şi mîinile ca un om venit din gerul de afară. Spuneţi drept, aţi ştiut că sînt aici şi că mă uit ?

— Firește că am ştiut, zîmbi Firsov.

— S-au înmulţit poznaşii pe globul nostru pămîntesc ; mereu se pun unii pe alţii la încercare... Să vedeţi ce-a făcut ieri Cikilev. Aţipisem, iar el s-a apucat deodată să-mi măsoare locuinţa... „Ce te tot învîrţi în jurul meu, Piotr Gorbidonici !? îl întreb. „Păi să vezi, îmi răspunde... şedea în genunchi... îmi fac şi eu socoteala, în legătură cu viitoarea mea căsătorie, ziceam să-mi aşez aici dulapul din furnir de arţar pe care l-am cumpărat şi dincoace paravanul cu încrustaţii de sidef.“ „Dar n-am murit încă !“ i-am amintit rezonabil. „N-are nici o importanţă, a rîs el, oricum eşti condamnat. Păi dacă acum, la început, he-he, nu mai ai chef de viaţă, ce-ai să faci în viitor, cînd totul va fi în desfăşurare ? Aseară, zice, în timp ce dormeai, ţi-am auzit nişte gînduri... „Într-adevăr, l-am prins de vreo două ori : mă trezesc eu, şi el, lîngă mine, scria... nota, nu ştiu ce pe-o hîrtiuţă...Şi eu, ştiţi, am rămas încă din copilărie cu obiceiul de-a vorbi în somn.

— El a tras hotarul acesta cu creta ?

— Păi dar cine ? Cică-i place să fie totul limpede în viață. Mi-a interzis chiar să-l depășesc fără încuviințarea lui... Poftim, luați loc, n-am încotro. Îmi pare rău că v-am speriat adineauri, am acolo în sticlă niște spirt... știți, mă frec cu el la șale, înainte de culcare...

— Lăsați, n-are rost să ne păcălim unul pe altul, îl opri Firsov, deodată serios. De altfel, n-am să vă reţin mult... Vreau numai să precizez cîte ceva cu privire la activitatea dumneavoastră de culturalizare prin părțile Rogovului. Ar fi dezavantajos pentru amîndoi dacă aș denatura lucrurile...

— Aveți de gînd să mă băgați deci și pe mine în opera dumneavoastră ?

— Bineînțeles, afirmă necruțător musafirul.

— Faceți o greșeală. Ce material de viață pot să vă ofer eu ? Vreți, pesemne, să arătați cum exploatatorul și imperialistul Serghei Maniukin soarbe de pe fundul paharului drojdia otrăvitoare a rușinoasei sale vieți ?... Ehei, pe mine ar fi trebuit să mă zugrăviți începînd de mai demult, în totalitatea mea. În ziua de azi se scrie mai mult din răzbunare, iar răzbunarea este o proastă sursă de inspirație...

Avea de gînd să-i țină scriitorului, într-un mod glumeț și alegoric, o prelegere cu privire la felul în care rușii de astăzi ar fi datori să zugrăvească faptele strămoșilor — mă rog, fără simpatie, dar și fără denaturări, pentru că orice trecut este demn de respect, măcar pentru faptul că învață prezentul să nu-i repete greșelile în viitor. Maniukin trecuse chiar la îndeplinirea acestei hotărîri cînd, deodată, prin crăpătura ușii, fără o prealabilă bătaie, o față lunguiață și mustăcioasă se arătă și-și rostogoli privirile prin odaie.

— Scuzați, vă rog, nu locuiește aici frizerul Koroliov ?

— A doua ușă pe coridor, după colț, sări cu răspunsul Firsov, de parcă n-ar fi așteptat decît această vizită. Dar mai bine dați-mi voie... vă conduc eu !

Și disprețuind cu totul încrederea lui Maniukin, abia cîștigată, se repezi să-l conducă pe lunganul venit în vizită la Mitka, figură de neuitat, cu atît mai mult, cu cît, în pofida înfățișării sale suspecte, grăitor de interlope, purta un palton de proveniență fără doar și poate din străinătate. Firsov bătu prevenitor în ușa prohibită, dar nu îndrăzni să deschidă nici după ce urechea lui înregistră permisiunea lui Mitka.

— Noi ne-am cunoscut, strecură el amabil, de parcă abia ieri s-ar fi despărțit ori chiar l-ar fi născocit pe acest caraghios lungan. Sanka Bicicletă vă spune...

— Da, mi-aduc aminte de dumneata... răspunse acesta prietenos, punînd mîna pe clanță. De la un timp încoace, într-adevăr, îi deveniseră familiari ochelarii aceștia rotunzi, bărbuța nu tocmai arătoasă și fața lui Firsov, o față de meseriaș obosit, nu prea răsfățat de succese.

— Mă întreb ce nevoie mai aveți de frizerul Koroliov, acum cînd v-ați hotărît să vă schimbați radical drumul vieții, făcu scriitorul paradă de gradul său de informație.

— Iac-așa, trebuie să scurtăm părul unui mort... răspunse în batjocură Sanka și, păsind hotărît pe lîngă Firsov, intră pe ușă.

Din instinct de conservare, ușor de înțeles, Firsov nu îndrăzni să pătrundă o dată cu el în bîrlogul inaccesibilului său erou, nevoit fiind să se întoarcă la Maniukin, mult mai puțin interesant și pe deasupra ofensat, ca să dezbată mai departe, îndelung și plictisitor, problema inconvenientelor meseriei de scriitor.

XIV

Întins pe pat, Mitka privea, golit de orice gînd, petecul de cer deznădăjduitor de trist din fereastră. Nimeni nu venea să-i înveselească singurătatea, iar soră-sa era plecată în turneu în provincie. După ce intră în odaie, Sanka rămase mult timp în picioare, lîngă ușă. Neîndrăznind să-și scoată paltonul, tuși doar, discret, ca să atragă atenția prietenului său. Nu era cazul să se arate jignit de porecla lui. Slab și uscățiv de fel, părea anecdotic de înalt, așa încît, ca să evite ironia celor din jur, se obișnuise să-și rotunjească spinarea și să meargă adus din genunchi, ca și cum ar fi pedalat, arborînd mai adesea, cu jenă, un zîmbet fix, nichelat parcă ; în general, și umbletul lui ușor împleticit, și gestul favorit al mîinilor, din care dădea mereu, vorbind, și glasul, totul în el sugera, te miri de ce, o bicicletă veche, demodată, pusă la grele încercări... Mitka remarcă pe dată mustățile-i țepoase, încă neîmblînzite ; rîndul trecut n-avusese această podoabă.

— Ia zi, ce bucurie mi-aduci ? întrebă Mitka. Vreo treabă urgentă ?

— Păi, nu prea mai sînt treburi urgente. Dar vezi că am aruncat mai ieri o privire îndărăt, asupra trecutului nostru... și mi-am adus aminte, șefule, cum zburam noi doi pe vremuri la atac. Escadrooon... înainte marș ! strigă el tărăgănat, pe un ton chinuitor de înalt. Și m-a prins un dor, un dor nestăpînit... Ei, și-am simțit nevoia să trec pe la vechiul meu șef, să-l întreb de sănătate...

—Bine că mai știi măcar să arunci priviri în urma ta, îl lăudă Mitka cu o voce inexpresivă. Dar nu zbiera, împrejur sînt numai urechi... Și zi, te-a apucat așa, deodată ?

— Nu chiar așa... L-am întîlnit dimineața pe Artașez al nostru... Prinzînd o scînteiere de interes în ochii șefului, îndrăzni să se așeze lîngă el pe marginea patului. Trecea în goană într-o mașină decapotabilă, cu o servietă galbenă pe genunchi, mare cît să încapă în ea juma de Rusie, iar alături, fii atent, o muză de vreo douăzeci și cinci de anișori, cu căpșorul pe umărul lui. A ajuns mare director, umblă cu mii și mii de ruble în minte... Și cînd te gîndești că ne-au mîncat pe toți laolaltă păduchii pe front !

Conversația nu-i făcea lui Mitka nici o plăcere.

— De unde ai paltonul ăsta ?... Că nu prea-i de nasul tău. Ți l-a dăruit vreun vecin de ziua onomastică ?

— E de ocazie, răspunse Sanka evaziv, cu un oftat. Și cum ziceam, cînd am întîlnit privirea lui Artașez al nostru, m-au trecut fiorii : dacă mă recunoaște ? Și ca un făcut, nici tu apă, nici vreo gaură prin apropiere, să mă dau la fund... Pe de altă parte, mă tot rîcîia la inimă : mă, Bicicletă, îmi ziceam, de ce nu ești tu alături de el, mă ? N-ați luptat voi cot la cot ?

— Te-a salutat măcar ? se interesă Mitka, mijindu-și ochii, și la tîmplă îi apăru o pată roșie.

— Păi nu spun, nici nu m-a observat... Iar puicuța de alături, fie vorba între noi, era damă bine : o pălăriuță roșie-roșie, sprîncenele și buzele ca pictate, clasa întîi, și alintată ca o nevăstuică...

— Nu jindui soarta unui prieten, îl opri Mitka sec. Cin-te-mpiedică să faci și tu ca el ?

— Tocmai d-aia am și venit, șefule... sări bucuros Sanka. Deschisesem vorba, de fapt, numai și numai în speranța de a obține această îngăduință. Pînă și animalelor li se face uneori de... dragoste... Și uite, vezi, s-a zis cu mine, mi s-au aprins și mie călcîiele.

— Va să zică e vorba de-o femeie... De-aia ți-ai lăsat mustață, rîse Mitka și pentru întîia oară examină cu atenție concentrată siluieta lui Sanka. Ia zi, unde-ai agățat-o ?

— Mi-e și rușine să-ți spun șefule : pe bulevard. Ploua, fleșcăraie, toamnă... Mergeam și chibzuiam planul de acțiune în curs, cu mîna în buzunar pe cea din urmă hîrtie de trei ruble, păstrată pentru beție. Deodată, ce văd : pe-o bancă, mai pe-o mărgioară, una cu băsmăluță în desene mari, deși era vreme rea afară, iar pe piept avea niște floricele proaspete, așa ca să atragă privirile, dar nici prea-prea, s-o ia miliția la ochi. Într-un cuvînt, părea să fie una de-alea... Mă așez și eu lîngă ea. „Pardon, zic, ce flori îs astea ? Iertați-mi indiscreția, dar așa petunii fermecătoare n-am mai văzut și mă interesează !“ Ea : „Vai,

glumiţi ? zice. Sînt simple violete ! Nu vă plac ?“ „Dimpotrivă, îi răspund, toată viaţa am avut mare admiraţie pentru violete, deşi, cu meseria noastră, nu prea avem timp pentru flori. Totuşi se întîmplă să mai visăm şi noi. Căci fără visuri, cine poate să trăiască ? Dumneata, de pildă, mă ierţi că îndrăznesc, dumneata personal cum o duci cu visurile ?“ Atunci mi-a răspuns ea, tremurînd uşor, că n-are decît un vis : să moară îngheţată. „Că de frînghie, zice rîzînd, mi-e frică, nu-mi vine să mă spînzur, iar la farmacie, fără reţetă nu-ţi vinde nimic dăunător sănătăţii ; aşa că, pînă o da zăpada, trebuie să mai amîn treaba asta, o lună-două !“ Şi după asemenea spuse, şefule, am început să-mi dau cu presupusul că trebuie să fie negreşit vreuna de neam mare, scăpătată cumva. Se vede treaba că au dat-o afară din serviciu din cauza originii părinţilor şi-atunci a ieşit şi ea în stradă, să cîştige o bucată de pîine... Dar după cîte se arăta, n-a apucat să iasă prea des, de vreo trei ori, poate ! Trebuie să mărturisesc că, după război, rareori mi s-a mai întîmplat să-mi tresalte inima. Asta însă deodată mi-a răscolit toată făptura ! Biata fată, mă gîndeam, e gata să se dea la fund, că dacă n-ai obişnuinţă şi nimereşti dintr-o dată la adînc, te prinde vîltoarea şi-atunci te-ai agăţa şi de-un pai. Şi ce mi-am zis : n-oi fi chiar eu paiul ăla ?

Se vede treaba că relatarea lui Sanka îl mai înveselise puţin pe Mitka, împrăştiind norii adunaţi deasupra capului său. Se învioră, întinse mîna după tutun şi aprinse o ţigară.

— Un roman în toată regula, care va să zică ! Dragoste sadea, măi, măi, motan ce eşti, clătină el din cap a derîdere. Păcat că nu-i pe-aici scriitorul, să te-audă...

— Lasă gluma, şefule, îl întrerupse deodată Sanka, cu o notă neobişnuită pînă atunci, de înstrăinare, dacă nu chiar duşmănoasă în glas. Şi în clipa următoare se ridică pe neobservate de pe patul lui Mitka. Am trăit ani de-a rîndul lîngă tine, dar nu te-ai învrednicit o dată măcar să te uiţi înlăuntrul meu... mă rog, de prins ce erai cu tot felul de fapte măreţe ! Într-un cuvînt, asta e, m-am lăsat şi eu furat de visuri. Am o meserie căutată. Înainte de război lucram calapoade pentru încălţăminte ortopedică. Adu-mi orice picior, cît de strîmb, şi pe loc îţi cioplesc o copie întocmai. Şi uite-aşa, m-a apucat un dor nespus : ia s-o prind eu pe domnişorica asta din zbor, că-i taman bună pentru mine ! Mă apuc din nou de cioplit lemn, îmi cumpăr o comodă, un samovar, o pasăre cîntătoare din Piaţa Trubnaia, să-mi ţie de urît, iar domnişoara să-mi gătească ciorbă şi să spele rufele. Oricum, şi pentru ea e mai bine decît să stea la pîndă, pe întuneric, după un ban spurcat... Şi-apoi poţi să prinzi reumatism pe timp de toamnă, dacă nu şi altceva mai rău ! De-un singur lucru mă temeam : să nu fie vreo fată de general, să mă bage în pămînt cu

mofturile ei ! Și-am pornit în recunoaștere, așa mai pe departe... „Cred că tăticul dumneavoastră, zic, de ne-ar prinde aici, pe banca asta, v-ar trage de urechi... Poate și mai rău !“ Ea tăcea, privind undeva în zare, năsucu-i lucea în burniţa de toamnă, privirea îi era înnegurată, viorie. Și eu, dă-i înainte... Deodată se ridică, ce-i drept fără scandal. „N-are rost, zice. Dumneata îmi faci curte, iar eu pierd orele de lucru de pomană. Bani ai ?“ Mi-am dat seama că am atins-o la coarda simţitoare : va să zică nu e înfrîntă încă, mai are ceva mîndrie, asta-i bine. M-am înfuriat : „Ha-ha, zic, lasă, păpușico, că ne-nţelegem noi. Distracţia îi aduce omului desfătare. Să-mi zici Sanea, iar pe dumneata cum te cheamă ? Te pomenești că Marusia. Nu ? Ei, hai, vino cu mine... Vino, umbră de dincolo de mormînt !“

— Și-i drăguță juna ta ?... Merge ?

Întrebarea cam nelalocul ei, pusă de Mitka într-o doară din aceeași afurisită neatenţie, după cum afirmă Firsov în cartea sa, produse asupra lui Sanka un efect cu totul neașteptat. Mitka n-a vrut, pesemne, decît să scurteze această confesiune care se cam lungise, dar Sanka îl privi ţintă pe fostul său șef, care tocmai se întindea, la drept vorbind, mai degrabă din pricina răcoarei umede din odaie, decît din plictiseală de burlac : în blocuri nu se făcea încă foc.

— Frumoasă ? N-aș zice, șefule. O fată frumoasă ar fi găsit un ocrotitor mai bogat, nu un janghinos ca mine. Și-apoi fetele astea toate, odată ce-au făcut trotuarul, sînt ca ceasurile scormonite — nu mai merg cum trebuie. Nu, șefule, nu-i genul tău... Totuși, dacă repari un asemenea ceas și nu-l mai scapi din mînă, mai merge, răspunse Sanka uimitor de calm, dar puţin cam tărăgănat, după care se retrase la fereastră și rămase un timp acolo, cu ochii la zborul lin al fulgilor de zăpadă. Și de o dată se învioră într-un chip nefiresc... Văleu, era să uit, n-am venit singur... Mă omoară băieţii !...

Fără să mai aștepte încuviinţarea gazdei, se repezi afară din odaie și se întoarse curînd, însoţit de doi inși care așteptaseră pe scară, făcînd parte amîndoi, ca și Sanka, din *drojdia* societăţii, dar cu totul diferiţi de el. Lionka Burtică și Donka Crețul se opriră în prag, încruntaţi, cu căciulile în cap, strecurînd priviri piezișe spre lucirea stinsă a cizmelor lui Mitka ; nu erau prieteni, dar îi înfrăţise dușmănia comună faţă de Mitka, teama de acest astru autoritar și trecător pe firmamentul lumii interlope.

— Ei ! zvîrli poruncitor Mitka, ridicîndu-se într-un cot, ca să nu rămînă culcat în faţa unui dușman, oricît de smerit ar fi el.

— Nu ţi-a spus încă mirele nostru ? Apoi o să-i arate lui Agheika... începu Donka și lăsă să treacă un timp, pentru ca numele acesta jos-

nic să se prelingă pînă în conștiința lui Mitka. Ne-am întîlnit ieri cu el la Korînețț și ne-a poruncit să te întrebăm : te prinzi la o treabă cu el, ori ba ? Dacă nu vrea *comisarul* să-și murdărească mîinile mergînd cu mine, a zis, îl chem pe Șcekutin..." Donka tăcu din nou, ca să sublinieze obrăznicia invitației lui Agheika.

Totul fusese ticluit numai și numai în batjocură : simțind un urît de moarte, Agheika voise să-și necăjească puțin rivalul puternic. Știau toți cît de mult îl disprețuiește Mitka pe acest detracat, pe această lepădătură umană. Tocmai de-aceea nu se încumetau trimișii lui să treacă măcar cu un pas pragul ușii, înțelegînd cît de primejdioasă era însărcinarea lui Agheika, de a cărei îndeplinire nu putuseră totuși scăpa.

— Mai întîi dă bună ziua și scoate-ți căciula, spuse Mitka sculîndu-se din pat și vîrînd în carîmbul cizmei una din urechile rămase afară.

— Doar n-am venit în vizită, răspunse Donka scuturînd din cap, iar Lionka îl susținu cu un mormăit.

— Atunci ieșiți afară... porunci Mitka și mîna-i dreaptă se întinse zvîcnind de-a lungul trupului, după un vechi obicei, căpătat încă de pe front.

Trimișilor lui Agheika nu le mai rămase decît să se supună : Lionka însă își aduse aminte că voia mai de mult să se scarpine la ceafă, iar Donka se apucă să-și curețe o pată de pe fundul de postav al căciulii, pe care o scosese totuși...

— Ei, acum puteți rămîne.

În semn de deplină împăcare, Mitka le oferi țigări. Cei doi refuzară să fumeze și, pînă la lămurirea lucrurilor, începură să-și bată joc, pe față și veninos, de Sanka Bicicletă, care tăcea mîlc, și de căsătoria lui. Toți patru în picioare, stăteau față-n față, atît de diferiți și fiecare urmărind un gînd ascuns. În însăși trimiterea unui mesager ca Lionka Burtică, Mitka întrezărea intenția jignitoare a lui Aghei. În afară de mîrșăvia proprie meseriei, Lionka mai era și slut. Se zvonea că bătrînul *maistru*, cel dintîi dascăl al lui Lionka în ale hoției, dîndu-i în copilărie mercur — spre a-i opri creșterea — l-a condamnat la profesia de *țipar*, capabil să se strecoare prin cea mai îngustă ferestruică. Norocul nu i-a prea zîmbit însă, decît doar o singură dată în zorii vieții, cînd vestitul *coțcar* Fritz i-a poruncit să-i aducă, de unde o știi și cum o știi, cîrja episcopului Ambrozie, din care voia neapărat să-și facă baston. Și i-a adus-o. După această întîmplare, în jurul căreia se făcuse multă vîlvă la vremea ei, deasupra capului lui Lionka a răsărit steaua ghinionului, astfel încît jumătate din viață i-a mîncat-o închisoarea. De necaz a chelit și a devenit mare mîncău ; rămăsese numai burta de el. O ducea însă prost, căci nimeni nu

mai voia să opereze cu un *șistar* atît de ghinionist. De cum și-a căpătat popularitatea norocosul de Mitka, Lionka a venit să i se închine, cerîndu-i protecția în schimbul experienței sale personale și-al unui devotament de cîine; dar Mitka l-a respins cu scîrbă pe acest om decăzut, din a cărui înfățișare înțelegeai cît de puțin pretențios este în ceea ce privește îmbrăcămintea și că doarme pe unde se nimerește. Ca orice mediocritate, Lionka nu putea să-i sufere pe cei norocoși și visul său cel mai scump era să-l poată călca odată și-odată în picioare pe Mitka.

Diametral opus lui Lionka, Donka Crețul — deși hoț din găoace, căci maică-sa l-a slobozit la închisoare — era băiat frumos, cu părul cîrlionțat, îndemînatic și de o nedezmințită voioșie. Avea în egală măsură noroc în dragoste, în operațiile nocturne și în prietenie; numai cu Mitka nu-i mergea. Era nepăsător față de toate și tocmai de-aceea îl iubeau femeile pe acest flăcău fercheș și petrecăreț, poet și cîntăreț din fire, cunoscut și apreciat în lumea interlopă a Moscovei. Stihurile lui le cînta întreaga pungășime vagabondă oplosită în marele oraș, iar Firsov, ori de cîte ori se întîlnea cu el, trebuia să-și noteze în carnet măcar cîteva versuri de-ale lui sau vreo vorbă de duh, pentru ca mai tîrziu să le atribuie unuia sau altuia dintre dubioșii săi eroi.

În timp ce Lionka, vorbind în doi peri, îi tălmăcea lui Mitka pretinsa inițiativă a lui Aghei, Donka se trăsese la fereastră și privea în întuneric. Prin pereții subțiri pătrundea melodia sfîșietoare a lui Minus, iar lui Donka i se năzărea că aude glasul unei fermecătoare necunoscute cu părul bogat, curgînd valuri-valuri de-a lungul trupului, iar în închipuirea lui, această femeie se topea de dorul lui. Dar nu numai muzica, soarta sau moartea, ci și marele oraș cuprins de somn și-l închipuia tot așa, ca pe-o ființă, de astă dată vicleană, dar tot cu chip de femeie și negreșit despuiată. „Iat-o, oarbă, moartă și înșelătoare, zicea el despre noapte, trecîndu-și vîrful limbii peste buzele umezi și roșii, dar ce *gînduri* trezește în om!"

— Ai înțeles deci, n-am pentru Aghei nici un fel de răspuns, răzbi glasul ferm al lui Vekșin pînă la conștiința lui Donka. De altfel nu-i nici o grabă, am să i-o spun chiar eu, cu prima ocazie. Și-acum, valea! Vreau să mă culc... Tu mai rămîi, Alexandre, am treabă cu tine.

Cei doi se retraseră cu spatele spre ușă și dispărură fără să-și mai ia rămas bun. Umbrele serii începuseră să învăluie contururile obiectelor, contopindu-le în niște bulgări informi, de nerecunoscut; o luminiscență cenușie părea să radieze din pereții goi. Mitka privea mai dintr-o parte, cu o nuanță de compasiune aproape civică, silueta stîngace, apărînd și mai deșirată în umbra serii, a omului în sufletul

căruia nu găsise răgaz să pătrundă în cei trei ani și mai bine, cît au pribegit împreună.

— Va să zică, Alexandre, e adevărat ce se-aude, că vrei să mă părăsești... Cum s-ar zice, o *ștergi*...

— Da, șefule, dar să nu iei asta drept răzvrătire. M-am săturat de pungășie. Atît... Mi-i lehamite să-mi tot trăiesc viața ca ciulinii ăi de-i mînă vîntul, începu Sanka înflăcărat și grăbit, parcă de teamă ca Mitka să nu-l întrerupă ori să-l repeadă. Nu poți să spui că nu ți-am fost credincios. Nu sînt cu nimic vinovat față de tine. Am luptat împreună, am muncit cot la cot, așezînd temelia fericirii generale, am trecut amîndoi prin atîtea ; adu-ți aminte, m-am răzvrătit eu vreodată măcar împotriva soartei mele ? Și nici nu-ți fac vreo vină, șefule, deși am ajuns la un asemenea grad de dezvoltare, de nu știu unde să-mi proptesc capul, dacă n-oi nimeri cumva în streang. Rătăcesc pe străzi năuc și de toate mi-e silă. Ai face bine, șefule, să mă lași să plec !

Mitka tăcu îndelung, ros de neîncredere.

— Și ce-o să faci fără mine ? rosti el în cele din urmă. Mai ales acum, cînd o ai și pe *ea* pe cap...

— Ne descurcăm noi ! După ce adunăm ceva mijloace financiare, poate ne mutăm la țară ; deocamdată n-am hotărît încă... Plescăi din limbă păsărește, încurajat la această nemaipomenită libertate de tăcerea dezorientată a lui Mitka. Nu știu dacă voi reuși să mă exprim cum trebuie, dar voi încerca. Am văzut o dată din tren... mergeam pe scară... o căpiță de fîn ca toate căpițele... părea negruie în amurg. Dar mi-am amintit de acasă ! Să mă îmbolnăvesc, nu altceva... m-a luat și cu călduri : din clipa aceea mă urmărește pretutindeni mirosul de iarbă cosită... Știi, șefule, la noi peste tot sînt numai pajiști, de n-are nici de ce se poticni un copil ; și-un rîuleț lin, curățel, curge printre sălcii. Mi-aduc aminte cînd se pornea pe la amiază o adiere de vînt, toate frunzulițele sălciilor sclipeau ca argintul, arătîndu-și dosul. Xenka mea s-ar întrema într-o vară, că acolo lapte, cît poți să bei !...

Se fîstîci sub privirea fixă a lui Mitka și tăcu.

— Și de mult ești cu ea ?

— Să tot fie o lună jumate...

— Te pomenești că v-ați cununat la biserică ?

De rușine și durere Sanka închise ochii.

— Nu te mînia, șefule, atît și-a dorit-o Xenka, după ce a făcut trotuarul... Știi, cum se stropește cu agheazmă un loc spurcat ! Judecă-mă cum vrei, dar n-am fost în stare să-i zic ba : doar oameni sîntem, nu ?

Între timp se întunecase de-a binelea.

— M-am lămurit, rosti gînditor Mitka. Va să zică ți-ai pus în gînd să te apuci de agricultură împreună cu muierușca asta a ta?

— Deocamdată doar atîta știu, că pentru noi doi nu-i de trăit în oraș: prea ne cunoaște multă lume. Și aș vrea s-o scot de aici pe Xenka pînă n-o da de tot în darul beției și n-o lua-o de-a rostogolul la vale. Că atunci ar fi prea tîrziu, și de-aș încerca, m-ar da de-a berbeleacul și pe mine!

— Poate îți faci rost și de-o vacă, dacă tot pornești pe drumul ăsta? continuă să-l descoasă Mitka batjocoritor, din depărtarea-i glacială.

— Apoi ce bucurie ar mai avea omul fără văcuță în gospodărie? Nu văd nici un păcat în asta, șefule, doar nu-i nici bancă, nici căsoi cu șapte etaje... O văcuță-i proprietate măruntă!

— Tocmai a măruntă e cea mai primejdioasă, Alexandre, pentru că-i mai scumpă, și-o are omul mereu la îndemînă, îi demască Mitka pe loc vicleșugul, cu cel mai incoruptibil aer din lume. Mă mir de tine, Alexandre: om tînăr și ești atît de vechi... închistat, cum s-ar zice. Mi-e și silă de tine; vorbim mai tîrziu! Deocamdată poți să pleci!...

Dar Sanka nu plecă, hotărît să ducă pînă la capăt ce-și pusese în gînd.

— Nu așa. Dacă plec, vreau să plec de tot. Să-mi dai dezlegare, șefule, stărui el abia auzit, umil, cu urechile arzînd ca para focului.

La drept vorbind, n-ar fi putut vedea pe întuneric ce culoare au urechile lui Sanka, dar așa i se păruse lui Mitka. În aceeași clipă, pe stradă se aprinseră felinarele și pe tavan se proiectă răsturnat umbra piezișă a cercevelei cu zăbrele mici, asemenea celor din închisoare.

— Cine te ține? zîmbi cu cruzime Mitka. Și-apoi n-ai să pleci chiar mîine la moșia ta... așa că mai avem timp destul să discutăm. Mustața însă rade-ți-o, măi băiete. Nu-ți stă bine, nu te avantajează... Hai, cară-te odată, n-ai auzit ce-am spus? Mi-e somn!

Astfel Sanka Bicicletă fu nevoit să plece fără să fi obținut deocamdată un răspuns cît de cît satisfăcător la cea mai arzătoare întrebare a sufletului său.

XV

Pe criticii care s-au năpustit în cor asupra nefericitei creații literare a lui Firsov nu-i iritau atîta regretabilele scăpări de stil, nici neglijențele ori inexactitățile strecurate pe alocuri în zugrăvirea mediului, nici vulgaritatea strigătoare a materialului de viață ales sau lipsa de optimism în coloritul general al acestei lumi de delicvenți de drept comun (deși în atmosfera sumbră pătrundeau

incontestabil și raze de lumină), cît îi supăra caracterul haotic al compoziției. Un singur critic contemporan, unul dintre cei mai eminenți, a explicat în treacăt cam ce vînt l-a purtat pe autorul romanului în Blagușa, cînd se aflau chiar prin vecinătate atîtea alte locuri neprimejdioase, pe deplin apte incursiunilor literare, care pe deasupra i-ar fi putut asigura lui Firsov o substanțială ameliorare a stării materiale, ceea ce, în acele vremuri, nu era de loc de lepădat. Dintre toți denigratorii lui Firsov, furioși, unul singur l-a lăudat — dar și acela ironic — pentru prețioasa încercare de a-i coborî de pe piedestalul lor pe contemporanii cavaleri ai jafului, care în cîntecele populare rusești, în balade și legendele bisericești erau învăluiți într-o dăunătoare negură romantică. Acest critic a elogiat deosebit de veninos măiestria cu care autorul, chiar din primul capitol al operei sale, a izbutit să inspire dezgust pentru eroii săi...

Firsov, el însuși fiu al unei mizere mahalale din Moscova, își cunoștea perfect lacunele educației estetice, adică acea lipsă de gust pe care o considera busola giroscopică a oricărui talent ; era un păcat de care, la început, a suferit în general literatura sovietică, chemată direct din pălălaia războiului civil să descifreze sensul celor mai grandioase evenimente ale timpului. Critica l-a înfierat pe Firsov îndeosebi din cauza lui Mitka, în persoana căruia părea să-și fi găsit întruchiparea un simbolism inveterat ; în monologurile sale meditative, însă, autorul nu-și făcea mustrări decît în privința lui Agheika și a celorlalți cîțiva, aidoma lui, care lăsaseră o otrăvită urmă în toată cartea lui. Astfel Firsov vedea izvorul tuturor relelor în faptul că Aghei și nimeni altul i-a ațînat Mașei calea, în acea memorabilă primăvară, pe malurile Kudemei, deși dacă lucrurile ar fi stat altfel, Firsov nu și-ar mai fi putut scrie romanul. Autorul nu putea renunța la Aghei, care constituia o dovadă concretă, vie, a venalității și neorînduirii lumii vechi, expresie a racilelor ce au zguduit-o din temelii în anii războiului mondial. După părerea lui Firsov, ar fi fost păcat să ocolească mormanul de omenet rămas în viață ori răpus, îngrămădit pe căile principale ale progresului omenesc, blocînd orice posibilitate de ieșire din impasul în care nimerise Mașa Dolomanova.

Mînată de nevoia organică de a scutura cu orice preț jugul despotic al tatălui său și de a răsturna totodată orînduirea vieții din Rogovo, Mașa, spre deosebire de multe contemporane ale ei, păsise pe o cale alunecoasă și îndoielnică. Același viscol care împrăștiase deasupra Rogovolui scrumul băii de aburi a lui Dolomanov spulberase și dulcea beție a răzbunării Mașei ; rămăsese doar cu o durere în suflet, ascunsă, așa cum simți durerea într-un umăr scrîntit după o lovitură nu îndeajuns de puternică, și o mahmureală penibilă,

apăsătoare, ca după beție... Trebuie să menționăm aici că dacă uneori Firsov nu se dovedea prea perspicace și n-avea suficientă finețe sufletească, ba cîteodată nici fler politic, în schimb nimeni n-ar fi putut afirma că nu cunoaște temeinic tainele meseriei și-a vieții eroilor săi, delicvenți de drept comun, sau că nu știe cum s-au petrecut în realitate cele povestite în carte. Într-un cuvînt, Firsov era atît de bine informat, încît ar fi putut stîrni curiozitatea organelor judiciare. Foarte suspectă era și rîvna cu care se străduia să nu-i îngăduie cititorului examinarea mai îndeaproape a unor împrejurări delicate din viața intimă a eroinei sale principale, deși se prea poate să nu le fi cunoscut nici el. Trecîndu-l pe Aghei, acest putregai omenesc, prin flacăra patimii ei blestemate și absurde, Maşa tot mai spera — mințea inspirat Firsov — să-l prefacă în cenușa cea mai curată, bună de înglobat apoi într-un circuit al naturii. Despicîndu-i-se sufletul ca stînca, izbucnise din el afară un izvor tămăduitor, în care Aghei își cufunda mîinile veșnic chinuite, ce nu mai puteau fi spălate, dar în zadar se silea el să-și răcorească în acest izvor și inima, pe jumătate carbonizată. Într-o asemenea negură poetică de nepătruns, uneori echivocă și din cauza grabei, erau înecate, de parcă s-ar fi vărsat cerneală peste ele, tocmai acele pagini din biografia Mașei în care autorul se vedea nevoit să explice de ce n-a curmat *ea* la timp, fie chiar cu un glonte, acest păcat *infernal,* adică — așa se spunea textual în roman — păcatul infernal al intimității sale cu Aghei. Pe vremea aceea, Aghei, soțul Mașei, constituia cea mai respingătoare priveliște a unei descompuneri morale ce nu s-ar fi putut remedia nici prin folosirea combinată a *focului* și-a *apei.*

Printre alte multe intenții scriitoricești, care n-au fost apreciate de critici, Firsov urmărise să demonstreze prin exemplul lui Aghei pînă la ce grad de decădere poate ajunge un criminal norocos, care scapă de pedeapsă. Autorul încheia tabloul clinic al descompunerii lui Aghei cu următoarele cuvinte semnificative : „Sub povara tot mai grea a conștiinței și a mîinilor lui apucătoare, se tîra spre bezna singurătății sale de fiară, populată de fantasme desgustătoare; acolo îi era lui sortit să crape, în acea beznă unde nu mai răzbeau nici vorbe omenești, nici vreo amintire care să-i aducă ușurare. Uneori Maşa nu izbutea să răzbească nici strigînd, nici bătînd, în înțelesul concret al cuvîntului, în zidul de piatră al tăcerii cu care Aghei se înconjura tot mai des. Procesul descompunerii progresa la el uimitor de repede : natura se grăbea să-l șteargă din cîmpul ei vizual, ca pe orice mortăciune." De altfel, dacă ar fi să-l credem pe Firsov, mînată de o silă înnăscută pentru murdărie, Maşa l-ar fi respins mai demult pe Aghei, încă de cînd s-au mutat în capitală;

numai și numai de teama cuțitului a rămas în continuare sub același acoperiș cu el...

Însufleţit de intenţii tot atît de enigmatice ca și cele de mai sus, Firsov minţea și aici, întrucît nu era în firea Maşei Dolomanova să se plece în faţa cumplitei ameninţări a morţii. Trebuie să admitem că, prin asemenea mijloace naive, contrazicîndu-se de la un rînd la altul, bietul autor încercase din răsputeri să-și dezvinovăţească eroina atît de dubioasă, zugrăvind cu tragic machiaj chipul său palid ce părea mereu luminat de fulgere. Această cavalerească apărare a sus-numitei doamne din lumea interlopă, se întrebau cititorii lui Firsov, nu-i cumva consecinţa unei, să-i zicem, simpatii născute spontan, care însă a fost înăbuşită la timp, fără să aibă, după toate aparenţele, nici un fel de urmări ? Tot ce se poate. Altminteri, Firsov n-ar fi avut nici un motiv să se lanseze în asemenea afirmaţii naive și pripite, ca de pildă aceea că în pofida convieţuirii cu Aghei — chiar dacă n-a fost de durată ! — Maşa Dolomanova ar fi izbutit să păstreze intactă nu numai prospeţimea trupului sau limpezimea minţii, dar și mîndria, demnitatea sa de om și alte calităţi spirituale pe care Aghei, nedeprins cu valorile superioare, n-ar fi apucat să le întineze cu atingerea hrăpăreţelor lui mîini.

De altfel, ca să se apere de atacurile criticilor și de curiozitatea profesională a persoanelor însărcinate cu supravegherea, Firsov recurgea, printre altele, la un fel de chinuire a subiectului, din care cauză, în timpul lecturii, naraţiunea părea să se dedubleze, jucînd oarecum înaintea ochilor. Conform acestui procedeu, simultan cu pătrunderea lui Firsov în străfundurile vieţii interlope din periferia capitalei, în cadrul romanului va mai apărea un alt scriitor aidoma lui, purtîndu-i chiar și numele și avînd același scop : de a scrie un roman din viaţa delicvenţilor de drept comun. Dar supărător în gradul cel mai înalt pentru persoanele oficiale mai sus pomenite era faptul că în romanul imaginarului alter ego al lui Firsov apărea, la rîndul său, un autor identic, și aşa mai departe ; și toţi cîţi începeau acolo purtau nu numai același nume, dar și demiuri identice ca desen și croială. Aceasta complica, firește, infinit pentru primul Firsov problemele legate de zugrăvirea artistică, permiţînd în schimb să se redea, cu exactitatea unei imagini reflectate în oglindă, cele mai complexe și mai prohibite împrejurări, întrucît atît răspunderea pentru vreo temă riscantă abordată, cît și propria nedibăcie a scriitorului erau puse pe seama acestei multitudini incerte, mișcătoare a complicilor, în fruntea cărora se situa Firsov. Astfel stînd lucrurile, chiar dacă vreun judecător de instrucţie mai zelos și-ar fi propus, pe baza vreunui amănunt din caleafară de veridic, să ajungă la sursă, chestionîndu-l pe Firsov nu numai ca martor, ci și în calitate de tovarăș de chef al lui Aghei,

ar fi fost nevoit să alerge cu sufletul la gură de-a lungul unui labirint de oglinzi, urmărind o arătare cu neputință de prins.

Un alt exemplu de asemenea procedee de camuflare l-ar fi putut constitui una din scene, de un destul de sumbru colorit psihologic, pe care Firsov n-avea motiv s-o inventeze cu atît mai mult cu cît el însuși apare în ea într-o ipostază puțin atrăgătoare de om care de frică nu îndrăznește nici să deschidă gura. Autorul a fost cu siguranță martorul acestei atît de caracteristice ciocniri familiale, deși, după cum e descrisă scena, s-a desfășurat vara, la Aghei acasă, iar, pe de altă parte, se știe precis că acesta a făcut cunoștință cu Firsov mult mai tîrziu, iarna, în casa lui Pcihov. Pe vremea aceea, Aghei își găsise un adăpost sigur : se ascundea sub un nume fals, ce-l apăra de iminenta pedeapsă... Cert este că, în seara cu pricina, autorul romanului nostru se afla în casa lui Aghei, ca invitat al acestuia la un pahar. Tăind pîine, probabil pentru beția ce avea să urmeze, gazda conversa, din obligație, cu musafirul, care stătea ca pe ghimpi, și cu Maşa, care, alături, își ținea degetele răsfirate, să i se usuce lacul trandafiriu, umed încă, de pe unghii. Conținutul acestei convorbiri, cît se poate de deschise, zugrăvește mai bine ca orice atmosfera în care avea loc procesul de transformare a fostei Maşa Dolomanova în Manka Viforniţa.

— N-am în mine un mădular care să nu fi fost pe veci afurisit... se destăinuia Aghei, într-un acces de luciditate. Firsov nota ceva în carneţelul lui, cu un aer inocent, iar Maşa privea pieziș, fără să clipească, mucul de lumînare ce se topea într-un pahar de sticlă groasă, cu fațete. Vi-i silă să vă uitați la mine, nu-i așa ? Sînt negru peste tot, ars pe dinăuntru... Și apa pe care o beau arde în mine ca păcura. Aș striga, dar urîtul mi-a pus mîna în beregată. Vreau să fie pretutindeni întuneric, cum e în mine... Și deodată dădu să-și ascundă fața în poala Maşei, dar ea se trase într-atîta înapoi, încît aproape se contopi cu propria-i umbră de pe perete.

— Isprăvește, Aghei ! îl admonestă ea, tresărind din curmarea gîndului. Nu ți-e rușine ? E un om străin aici !... Dacă te încondeiază și-ți ies vorbe că ai murit înainte de a fi încetat din viață ?

Pentru orice eventualitate, Firsov își ascunse carnetul în buzunar ; dar izbucnirea presimțită nu avu loc.

— Ascultă, Firsov, zice lumea că ești tare deștept și că scrii cărți, începu Aghei batjocoritor, de parcă nu s-ar fi întîmplat nimic. Ia spune-mi : o fi adevărat că omul care face altora *de petrecanie* moare mai rău ca un cîine ?

Poate că n-ar fi izbutit Firsov să iasă cu fața curată dacă nu i-ar fi sărit Maşa în ajutor.

— Fii pe pace, Aghei, cînd ţi-o suna ceasul, ai să mori frumos vitejeşte, răspunse ea tărăgănat, deprinsă fiind cu frămîntările lui Aghei.

— Dar tu ce zici, Maşenka, o să sune curînd ceasul acesta al meu? stărui Aghei cu mlădieri în glas, mai tăioase decît cuţitul, plimbîndu-şi degetul nesimţitor prin flacăra lumînării.

— Răbdare... Cred că nu mai ai mult de aşteptat, răspunse Maşa cu calmul furtunii ferecate. Iar Firsov, în capitolul respectiv, sublinie cu vorbe de laudă răspunsul plin de o neînfricoşată provocare.

— Ăi fi aşteptînd ziua aceea ca pe o mare sărbătoare, biata mea văduvioară, rîse blînd Aghei. Ia te uită cum ţi-ai mai aranjat gheruţele ca să-ţi gîdili iubitul... Barem să mai fi aşteptat puţin! Lasă că aflu eu pentru cine te-ai dichisit, şi-am să-l gîdil eu aşa cum se cuvine! Şi deodată plesni cu mînerul cuţitului peste nesuferitele unghii tradafirii, smulgîndu-i Maşei un ţipăt printre dinţii încleştaţi.

Ce-i drept, peste o clipă a căutat stăruitor să prindă mîna Maşei, pe care aceasta o retrăsese, ca să se convingă că n-a vătămat-o prea tare ori ca să-i cerşească iertarea, sărutîndu-i-o. Trebuie să spunem că Firsov cel adevărat, ca şi ceilalţi semeni ai lui văzuţi în oglindă, au resimţit toţi, în această pagină, acelaşi fior de gheaţă în spate, neîndrăsnind să-i ia parte femeii maltratate, de teamă, vezi doamne, să nu le rămînă romanul neterminat. Firsov dăduse o justă interpretare ieşirii lui Aghei: fusese un strigăt de deznădejde din vidul ce-l împresura. Tot atît de exact descrisese şi starea sufletească a eroinei sale... În acel moment, în sufletul Maşei se luptau două sentimente contrarii: pe de o parte ea tînjea după libertate, pe de alta o speria cumplitul titlu de văduvă a lui Aghei, cu care urma în curînd să se întoarcă în lumea pe care o părăsise. Deşi s-ar fi părut că nu-şi irosea în zadar forţele sufleteşti, cînd rămînea faţă în faţă cu oglinda observa, din ce în ce mai des, cum i se împietresc treptat cutele de la colţul buzelor, şi cum frumuseţea ei întunecată, impunătoare, tindea să se transforme într-o mască de linişte mortuară. „Părea că un vifor neogoit ar fi netezit zările troienite din inima Maşei, grămădind în loc mereu alte creste de zăpadă..." scria Firsov, care la început resimţise doar milă faţă de veşnica ei frămîntare. Iar pungăşimea moscovită, căutînd o poreclă potrivită pentru Manka Dolomanova, reuşise de asemeni să remarce starea sufletului ei, veşnic răscolit de viforniţe. O fi avut Firsov motive temeinice să afirme că, la ivirea ei în locurile frecventate de hoţi, toţi încetau imediat orice activitate, paralizaţi de o admiraţie ascunsă şi tăcută. Nimeni n-ar fi îndrăsnit însă, nici măcar în şoaptă, să-i mărturisească sentimentele; numai Donka Creţul, în vestita poezie compusă pe pri-

chiciurile azilului de noapte al lui Ermakov, o numise cu tot focul tainicului său dor — Viforniţa !

O analiză definitivă a atitudinii lui Firsov faţă de Aghei nu mai suferă amînare. Lăsînd deoparte faptul că stîrvul acesta omenesc nu reprezenta pentru scriitor decît un duhnitor corp delict social în faţa judecăţii urmaşilor, orice părere emisă despre Aghei în romanul său mai purta şi o vădită pecete a unei antipatii personale, în pofida tezei susţinute de însuşi Firsov, după care obiectivitatea ar constitui pentru un judecător unicul mijloc de a nu-şi murdări mîinile prin contactul cu crima. În glasul lui Firsov vibrau uneori inflexiuni de mînie şi compasiune pentru Maşa de altă dată, azi pîngărită ; alteori părea că se răfuieşte postum cu un rival. Astfel Firsov se lăsa furat de valurile fabulaţiei, transformîndu-se pînă la urmă în propriul său personaj. În acelaşi timp, ca stil, romanul devenea neplăcut de confuz, iar climatul lui se tulbura ca de viscol, întrucît claritatea unei opere literare depinde, în primul rînd, de nivelul la care autorul izbuteşte să se ridice faţă de eroii săi.

Un singur lucru e cert : în momentul întîlnirii lui Firsov cu Aghei, acesta din urmă se prăbuşea vertiginos. După plecarea din Rogovo, cumplitul nimb romantic pe care la început poporul i-l crease lui Aghei, considerat drept un răzbunător al sărăcimii, ceea ce o indusese în eroare şi pe Maşa, s-a împrăştiat cu totul, iar în preajma catastrofei finale, Aghei aproape că nu se mai arăta printre oameni. „Norul cel negru al oprobriului şi al păcatului îl învăluise atît de aprig, încît parcă şi copiii fugeau din calea lui, iar trecătorii se grăbeau să-i facă loc, deşi pe stradă Aghei umbla întotdeauna cu mîinile adînc vîrîte în buzunare, cu ochii în pămînt şi cu un zîmbet strîmb, ascuns în gulerul ridicat al paltonului..." Aşadar, spre a nu lăsa impresia nedorită că s-ar fi răfuit cu el, Firsov ar fi trebuit să renunţe la această caracterizare finală a lui Aghei, într-o etapă relativ timpurie, cînd însuşi Firsov spune despre el că „se mai purta curat şi mînca singur".

XVI

Pe vremea cînd, spre mirarea întregii lumi interlope, Dmitri Vekşin i-a făcut personal o vizită rivalului său, cel mai de seamă simptom clinic al apropiatei scoateri din funcţiune a lui Aghei părea să fie doar fobia acestuia, teama aproape superstiţioasă de lumina zilei. Pitit în văgăuna lui, ca să-şi umple timpul dintre mese, meşterea neîncetat flori de hîrtie, fără să urmărească asemănarea cu vreun model, şi le grămădea în cutii mari de carton, înşirate de-a lungul peretelui din fund al odăii. Le confecţiona şi le păstra cu grijă, de parcă ar fi avut de gînd să încununeze cu ele, odată şi odată,

toate personajele de vază ale contemporaneității burgheze, pe toți cei care, prin mașinații care de care mai iscusite — economice, morale sau mai știu eu de care — l-au înălțat pe el, simplu flăcău de la țară, pe culmile civilizației, determinîndu-l să ajungă un asasin celebru. În timpul acestei ocupații, mintea lui Aghei se deconecta într-un chip salvator pentru el : nu mai lucrau decît mîinile care amorțeau de oboseală și refuzau să moară... Nu putea suferi să intre cineva la el fără să bată la ușă : tresări deci, gata să se repeadă spre fereastră, îndată ce auzi pe sălița zgomotul necunoscut al unor pași ce nu erau ai Mankăi, urmat de foșnetul resturilor de hîrtie risipite pe podea, stîrnite de deschiderea lentă a ușii.

— Ci intră odată ! șopti el gîtuit, țipîndu-și astfel exasperata așteptare.

La vederea lui Mitka, o expresie de extremă agitație, vinovată parcă, se zugrăvi pe chipul lui. Măturînd îndatoritor cu mîna zdrențele de hîrtie de pe cel mai apropiat scaun și ascunzînd ceva, cu gest familiar, în mînecă, îl pofti stăruitor să ia loc, slugarnic față de acest oaspe, a cărui venire putea ascunde speranța în ceva necunoscut, dar salvator.

— Ia te uită pe cine mi-a trimis Dumnezeu... Cam de mult nu ne-am văzut. Șezi colea, lîngă mine, Mitea, și dă-mi o mînă de ajutor ! izbucni el într-un chicot surd, tremurat.

— Lasă cuțitul să nu te tai cumva !... Am venit la tine în legătură cu treaba pentru care i-ai trimis pe ăia la mine, se grăbi Mitka să explice, ca să evite orice nedumerire. Privind dezamăgit în jur, se așeză pe scaun, dar rămase oarecum încordat, peste măsură de țeapăn, de parcă s-ar fi temut ca vreun petecuț de-al lui Aghei să nu se lipească de el pe toată viața.

— Ei, ce zici, mergi cu mine ? Nu te dai în lături ? întrebă Aghei, strecurînd spre el o privire piezișă, neîncrezătoare, și încercînd să-i atingă măcar mîneca.

— Mai vorbim noi. Că doar n-o fi pentru mîine... Și-apoi, tot sub controlul meu ai să lucrezi, făcu Mitka, evitînd un răspuns direct și, ridicîndu-se în picioare, își retrase mîna la timp.

Aghei rămase în continuare pe scaun, cu corpul ușor aplecat înainte și cu brațele ca de plumb, atîrnîndu-i între genunchi. Și deodată lui Mitka îi veni un gînd ciudat : te pomenești că înainte de cătănie, pînă nu i-au dat încă cele dintîi tuleie pe buza de sus, Aghei a fost frumos și trupeș ; pe atunci nu se răsucise încă deasupra frunții teșite și brăzdate de cute părul acesta scămos, ca pîrlit de-o flacără. Răspunzînd parcă gîndurilor lui Mitka, Aghei își petrecu degetele răsfirate prin păr și-și potrivi cămașa neîncinsă, ceea ce îl făcu și mai fioros.

— Mitea, începu el, aruncîndu-și brațele pe masă, de ce ți-o fi ție atîta silă de mine ? Nu zic să-mi fii prieten, ți-aș cere prea mult, îmi dau seama... dar îngăduie-mi măcar din cînd în cînd să găsesc în tine un sprijin ! Prea am ajuns... Ce mai, prea sînt singur !

— De ce nu te duci undeva la țară ? Ar fi mult mai bine, îl sfătui Mitka într-o doară, minunîndu-se singur cu cîtă nerăbdare aștepta ivirea Mașei, de dragul căreia, de fapt venise aici. Cred că mai ai rude pe-acolo ! Am auzit că și taică-tău trăiește. E adevărat ?

— Oho ! Trăiește și-i încă voinic, tare ca fierul. Nu demult, chiar dumnealui în persoană a vrut să mă vîndă la Ceka. „Ce tot umblați după el de vă rupeți cizmele de pomană ? — De mine vorbea, de fiu-său ! — Mai bine dați-mi mie un pistol de ăsta, de-al vostru, să-l am la îndemînă, că vine el. Mai curînd vine la mine decît la voi..." Ei, ce zici ? Un tată care-și vinde fiul ! Astea-s neamuri ? Ducă-se dracului toate ! Mie, Mitea, numai cizmele îmi mai sînt neamuri, iar ceilalți toți, cunoștințe... atît ! Cizma nu mă judecă, nici nu se uită urît la mine, că-i tot atît de neagră, n-are cu ce se făli în fața mea ! Și nici tu n-ai de ce să mă judeci ! Pe ce chestie să mă judeci ? Pe mine ar trebui să mă ardă în foc, apoi să încarce un tun cu rămășițele mele și să tragă spre cer !... Deodată se uită drept în fața musafirului său. S-o chem pe Manka... Ori te mai rabdă inima să stai cu mine ? (Mitka găsi în el tăria să-i răspundă liniștit că nu se grăbește.) Da, Mitea, n-ai de ce să mă judeci. Dar dacă asta ți-e dorința, atunci judecă-mă, te ascult cu plăcere. La urma urmei, poate că tu... Manka tare mult te laudă... Cică nu s-a pomenit cîtu-i lumea flăcău mai cinstit și mai curat ca tine, și dacă ai nimerit la noi, nu dezmățul te-a adus, ci numai și numai firea ta neroadă... Și fiindcă veni vorba, spune drept, dacă nu-i secret... chiar nu te-ai culcat niciodată cu ea ?... Ei, cînd ! Lasă... cînd vă ascundeați pe Kudema... Mințea sub imboldul urii neogoite și a geloziei : nevastă-sa nu-i pomenise nimic despre anii copilăriei petrecuți cu Mitka, și ce mai știa, aflase de la alții.

— N-am de ce să te judec, Aghei, rosti răbdător Mitka, ocolind întrebarea. Din păcate, nici eu nu-s mai breaz ca tine...

— Firește, nu judeca pe altul ca să nu fii și tu judecat, he-he !... Rîsul lui Aghei, sacadat ca tusea, se tîrî din nou prin încăpere. Răspundere solidară. Nu judeca pe altul, că și tu ai puf pe botișor. Rușinoșii au fost totdeauna mai vicleni decît cei înrăiți în păcate... Ba eu am să te rog să spui tot ce crezi despre mine, să văd din ce punct mă judeci ! Aplecîndu-se înainte, Aghei își avîntă palma peste masă, încît mucul de lumînare căzu în pahar și acum pîlpîia în băltoaca străvezie de stearină. Așa sînt eu, Mitea ! Îmi

ies din fire, că mă arde, mă dogorește. Dar tu, Mitea, nu lua în seamă. Tu ești altceva, te-ai ridicat printre noi ca un fel de cetățean-erou... de mîna a doua, dar tot erou... Zice-se prin faptele tale ai protesta oarecum, în timp ce noi, păcătoșii, de mult ne hrănim din îndeletnicirea noastră. Te pomenești că pe tine te-or ierta pînă la urmă, ca pe-un om de-al lor, și-ai să călărești mîndru pe un cal al statului, sus de tot, pe cînd eu... Își coborî vocea pînă la șoaptă. Eu știu de pe-acum unde mă va nimeri glonțul... De-aceea poate... mi-ar place să mă judeci un pic... e ca și cum m-aș zgîi într-o oglindă cu rama aurită. Interesant, așa-i ? Nu, nu glumesc. Trebuie totuși să mă analizeze și pe mine cineva : se scormonesc doar atîtea spurcăciuni, chiar dacă nu cu mîinile...

Ca să schimbe vorba, Mitka pomeni în treacăt cum, cu vreo săptămînă în urmă, l-a dat afară din casă pe un neruşinat de mîzgălici de hîrtie cu demiul în carouri. Aghei primi această comunicare cu o curiozitate respectoasă... Curînd însă Mitka simți că se înăbuşă, că nu mai are loc destul din cauza prezenței lui Aghei. Se duse la fereastră și trase de pătura bătută peste ea cam strîmb, în cuie. În încăpere năvăli lumina, dar și frămîntarea de-afară : nu se înnoptase încă, abia se înserase. Dezordinea și murdăria din odaie trădau și mai elocvent starea sufletească a celui care o locuia. Fereastra dădea spre apus și zăpada așternută peste oraș, de obicei murdară, strălucea acum pe acoperișuri, minunată, portocalie. Undeva, în cele mai gingașe depărtări, sub lespedea de tuci a cerului, ardea încă geana de lumină aurie a asfințitului, mîngîioasă și fină ca o panglică prinsă în părul unei codane.

La masă, Aghei își urma cu glas scăzut confidențele, iar Mitka dădea numai din cap, nesimțind nevoia și nici pofta să adîncească aceste mărturisiri, al căror conținut, de altfel, se cuvine să fie pe de-a-ntregul pus în seama și pe conștiința lui Firsov, care le-a redat. Mitka se uita pe fereastră și se gîndea : ce-ar fi să plece chiar acum spre liniștea asta viorie ? Să pornească spre marginea orașului, să-și aleagă un drum de țară cît mai pustiu și, încredințîndu-se lui, să umble timp de o săptămînă, fără gînd și fără dorință, fără să simtă nimic altceva în afară de hotărîrea de a uita de orice ; să nu se oprească nicăieri, doar să meargă, să meargă înainte, peste mări și zări de va trebui, peste crestele înzăpezite, spre geana aceea aurie a amurgului, fără a dori măcar să afle rostul acestor lucruri... La un moment dat i se păru chiar că i s-a dilatat pieptul de prospețimea neîntinată a aerului geros, iar în picioare simțea parcă plăcuta oboseală a drumului atît de lung...

— ...Am vrut de-atîtea ori să ne vedem, am stăruit, dar tu nu mi-ai răspuns, ajunse în sfîrșit la urechile lui Mitka glasul dojeni-

tor al lui Aghei. Și-acum... am să-ți spun verde în față de ce-ai venit astăzi.

— Nu-mi umbla cu chestii de-astea, îl întrerupse Mitka nervos, hotărît să curme intimitatea sîcîietoare. Am văzut de adineauri că ai ghicit. Ți-am citit în ochi. Da, așa-i, am venit... am primit să vin ca s-o văd pe Maşa... Mi-era doar de ea. Ești mulțumit ?

Rosti acestea stînd și mai departe întors cu spatele spre Aghei. Și deodată se răsuci în loc, chemat mai curînd de liniștea ce se așternuse, decît de foșnetul unei alte prezențe, în afara celei a lui Aghei. Poate chiar și mai înainte, după felul cum i se oprise inima în loc, pricepuse că în odaie a intrat Manka Viforniţa.

XVII

Nu se mai văzuseră din toamnă, după o întîlnire întîmplătoare, la circ, unde nici unuia nu i-a convenit să fie recunoscut de celălalt. Manka Viforniţa purta și acum nelipsita ei rochie de mătase neagră, puțintel demodată și totuși parcă acum îmbrăcată întîi, strînsă pe corp și fără guler, ca pentru eșafod. În pragul ușii, lipită ușor cu tîmpla de uscior, fuma o țigară. N-avea pe ea nici un petecuț de culoare, dar în cele patru luni ce s-au scurs de cînd n-o mai văzuse, în înfățișarea ei apăruse ceva nou, atît de necunoscut și cuceritor, încît Mitka își coborî ochii ca orbit.

— Bună ziua, scumpule... rosti ea prietenos și simplu, îndreptîndu-se spre el, dar nu de-a dreptul, ci înconjurînd masa, cine știe de ce, pe partea unde ședea Aghei. Am auzit întîmplător, de alături, cum încercai să-l prostești pe Aghei și m-am hotărît să-i vin în ajutor. I-ai mărturisit că ai venit de dragul meu, ca el să nu-ți dea crezare... Dar orice-ai spune, de-aia ai venit, ca să mă vezi. Nu-i frumos, Mitea ! El se dă în vînt de dragul tău, iar tu... Poate ca să-l mîngîie pe Aghei, îi atinse obrazul din spate, cu vîrful degetelor, iar acesta se grăbi să-și plece capul spre umăr ca să-i prindă astfel mîna ; dar n-apucă. Și Mitka înțelese de ce o făcuse ea și cît o costase această alintare demonstrativă. Măi, prostuțule, tot te mai joci cu floricelele tale ? Mai bine ai alege una mai frumoasă, mai roșie și ai dărui-o musafirului... un trandafiraș, să-l aibă de amintire. Te simți chiar așa de prost la noi, Mitea ? Cum, vrei să pleci ? Nici nu-mi lași răgazul să te admir ? Mai stai puțin și cu mine.

Abia acum îi întinse mîna și Mitka se miră superstițios cît de suplă, fierbinte și neputincioasă era mîna aceasta.

— De fapt, am venit numai așa, în treacăt, ca să aranjăm o treabă, răspunse Mitka, ferindu-și ochii de privirea ei. Mă cam grăbesc...

— Și de ce ești atît de emoționat, măi omule ? zîmbi ea stăpînit. Doar nu te-am poftit să stai pe genunchii lui Aghei... Degeaba îți împietrești fața ; ai să te convingi odată și-odată că-s de două ori mai de piatră ca tine.

Stînd de vorbă acum, după o despărțire atît de lungă, se deprindeau greu cu măștile pe care viața îi silise să le poarte. În prăbușirea lor era un fel de goană, de întrecere nebunească — cine ajunge mai repede la fund ! Dar în tot acest timp nu s-au pierdut unul pe altul din vedere. Fără să-și fi terminat gîndul, Viforniță se retrase la fereastră și, întorcînd spatele celor doi bărbați, se juca acum cu brelocul de aur al brățării, răsucindu-l distrată între degete. Aplecîndu-se peste masă, Aghei strînse mîna lui Vekșin, întinsă după o țigară.

„Vezi ce-ai scăpat din mînă ?... E frumoasă, nurlie !“ părea că-i spune lui Mitka privirea-i cu stinse luciri de cuțit, îndreptată undeva între omoplații Mankăi.

Aproape se înnoptase și, în timp ce panglica din părul codanei pălea acolo, în zare, iar Manka Viforniță și musafirul se și grăbeau în gînd să se întrebe unul pe altul despre schimbările iremediabile intervenite în viața lor, cel de-al treilea, omul de prisos aici, își muta îngrijorat privirile de la unul la celălalt, căutînd vreo spărtură prin care să se furișeze în convorbirea lor neauzită. Abia cînd la etajul de deasupra cineva se apucă să bată în perete un cui nesfîrșit de lung, iar lumina palidă a asfințitului se risipi în zare ca un scrum pămîntiu, Viforniță se întoarse de la fereastră.

— Te-ai făcut mîndru, Mitea, niciodată nu treci să-ți vezi prietena ta de demult. De cînd te știu aveai tu apucăturile astea : îmi dădeai întîlnire în vreun loc neumblat și nu veneai... Ești om rău, Mitea ! Făcu o pauză lungă, pentru încercare, apoi apropiindu-se de el se încumetă chiar să-i salte de bărbie fața slăbită, în văzul lui Aghei, care privea fermecat jocul lor, pentru el de neînțeles. Dar nici Mitka nu-și trădă prin nimic gîndurile. Și ce ursuz te-ai făcut ! Ai putea să treci mai des pe la mine, că doar sîntem prieteni din copilărie. Te mai fac să-ți uiți necazurile, mai ciocnim un păhăruț... Cînd ai drum pe-aici, urcă și tu, că n-o fi moarte de om. Ei, haide, uită-te o dată la Masa ta ! Stăruia, vrînd să obțină ceva de la Vekșin care continua să privească cam în jos și într-o parte, la fumul ce i se ridica din țigară. Uite și eu ce căscată sînt ! Mi-am pătat rochia nouă, și încă aici, pe mînecă, unde se vede mai mult. Numai tu ești de vină, Aghei, mi-ai lăsat semn cu degetul. Rîcîi pata aproape inexistentă, cu un aer de parcă n-a mai avut nicicînd necaz mai mare. Ți-o fi rușine de mine, Mitea, te ascunzi, dar degeaba... Oricum, îți cunosc toată viața, pas cu pas. E de-ajuns să respiri și-am și aflat. Am la toate colțurile iscoade

cumpărate de mine. Vino pe la noi și nu te teme de zmeul-zmeilor ăsta al meu. Are doar și el o sută de ochi și știe că n-ai să-i furi nimic. Îl privi lung pe Aghei, care-i răspunse cu o bucurie năvalnică. S-aude că ți-ai găsit surioara. Așa e ? Să mi-o arăți și mie. Negreșit. Dacă mi-ești ca un frate, înseamnă că nici ea nu mi-i străină... Ce-ar fi să te duci la bucătărie, Aghei ? Aprinde samovarul, drăguțule. Musafirul ar bea cu plăcere un ceai, dar nu îndrăznește să ceară... N-auzi ce-ți spun ?

În afară de un mormăit surd, soțul nu-și exprimă prin nimic nemulțumirea ; în timp ce tot dădea să plece, întorcîndu-se de două ori pentru cîte un fleac de la ușă, Viforniţa scăpără un chibrit cu mișcări stîngace de femeie.

— S-a aprins în sfîrșit... spuse ea, așezîndu-se în fața lui Mitea, de îndată ce se închise ușa. Vrei o țigară ?

— Am ale mele... Nu-mi plac țigările parfumate, ripostă bădărănos Vekșin, enervat de puterea pe care această femeie o avea asupra lui.

— Bag de seamă, Mitea, că te cam temi de mine.... Nu-i așa ? De ce te dai la o parte, că nu-ți fac nimic... Fața ei oacheșă, încadrată de zulufi răvășiți parcă de vînt, rămînea netulburată ; numai buzele vopsite îi tresăreau ușor. Coborî tonul aproape pînă la șoaptă : De altfel, știu de ce te temi : dacă între noi doi s-ar înfiripa ceva, în amintirea vechii noastre prietenii, te gîndești la ce ne-ar face Aghei, adică ție ! Ei haide, hai... Nu te îngălbeni la față... Te iau sub ocrotirea mea, te apăr ! E de-ajuns să-i șoptesc eu ceva. Știu o vorbuliță care face minuni...

Fără să-și termine gîndul, Viforniţa străbătu ușor încăperea și smuci ușa spre ea. Aghei stătea acolo, adus de spate și cu urechea la pîndă, cum fusese surprins, cu brațele atîrnate aproape pînă la podea și cu pîslarii în picioare, păstrînd încă pe obraz expresia de grea îngrijorare a omului care nu știe.

— Ce-ați amuțit deodată ? Parcă ați sta să furați ! zîmbi el, mîrșav și vinovat. Ce vreți să-mi furați ?

Neînfricoșată, Viforniţa făcu un pas spre el.

— Vai, vai, vai, Aghei, ce urît te porți !... Ți-am interzis doar o dată pentru totdeauna să asculți pe la uși ! Marș la bucătărie !

Îl răsuci în loc, supus cum se făcuse, și împingîndu-l ușor cu palma în umăr, închise ușa în urma lui, de astă dată numai pe jumătate.

— Ascultă, Maşa, începu Mitka, regăsindu-și abia acum pe deplin stăpînirea de sine. După cum știi nu prea sînt fricos din fire, dar într-adevăr, n-am nici un chef să mă iau în colți cu Aghei.... Și-apoi ce mare scofală să-i pui coarne ? Caută de te obișnuiește cu gîndul că nici de șișul lui, nici de farmecele tale, nici de *mititica* nu mă sperii ! Folosi un cuvînt anume ales din jargonul hoților, spre a desemna

în ce grad dispreţuieşte orice temeri sau opreliști din lume. Mereu faci aceeaşi greşeală în socotelile tale : n-avea grijă, o să încerc să suport gîndul că ne-am despărţit... Şi te mai rog să iei omul cum este, nu cum pare ! După concepţia lui Firsov, în acest loc al romanului, Mitka ar fi vrut să spună că pînă şi streangul aproape atîrnat de gîtul lui ar fi fost o simplă împrejurare de neluat în seamă, un joc al destinului, iar nicidecum ceva caracteristic persoanei lui.

Viforniţa îl asculta, frecîndu-şi distrat palma cu batistuţa ei dantelată, ca să şteargă, poate, urma atingerii lui Aghei. În toată purtarea ei, Mitka bănuia un plan dinainte ticluit, dar nu reuşea să se concentreze pentru a-l descifra, împiedicat fiind ba de foşnetul enervant al rochiei, ba de parfumul ei care-i abătea atenţia.

— Cîtă vreme eşti puternic, cred şi eu că n-ai de ce să te temi... începu Viforniţa, inexpresiv şi parcă în treacăt. Dar într-o bună zi s-o stîrni un vîntuleţ îngheţat, necunoscut, în stare să-i frîngă şi pe cei mîndri, să-i lege să să-i azvîrle grămadă... Iar cînd o fi să te frîngi şi tu, o să vii fuguţa la mine, iar eu o să te aştept în pragul uşii. Dar să nu-mi ceri atunci îndurare !... Încă răposatul tata a băgat de seamă că-s neagră-n cerul gurii şi cam arţăgoasă din fire. Îţi spun deschis : nu mă las pînă nu fac din tine un om mai josnic şi mai rău decît toţi cei pe care-i dispreţuieşti acum... Am să te mînjesc cu sînge nevinovat. N-o să mă-nduplece nici lacrimile tale, deocamdată neplînse. Crezi poate că ţi-ai şi ucis dragostea ? Prostule, ai schilodit-o doar ! Tata vîna gotcani... Ştii cînd sînt vînaţi gotcanii ? În zilele cînd îşi cîntă cîntecul de dragoste. Să-i vezi cum îi împuşcă oamenii tocmai cînd se topesc de dor. Îi pîndesc din adăposturi... Cînd ţi-o veni timpul, aşa am să te dibuiesc şi eu, după cîntec, apoi te-azvîrl la gunoi !... Poate-atunci s-o naşte om din tine !

— Vrei să spui c-o să-mi pierd minţile de dragul tău ? glumi Mitka printre dinţi.

— Nu-i cazul... Ai să-ţi aduci doar aminte cum am cules cîndva amîndoi lăcrămioare în poienița de lîngă pod. Peste luncă se arcuia curcubeul, aproape de tot, de ziceai că te poţi furişa pînă la el, să rupi o fîşie, ca amintire... Odată am şi pornit chiar. Dar n-am apucat nici tu, nici eu s-o facem — se destrămase. Erai pe-atunci drăguţ şi bun, şi-mi venea mereu să te sărut... Ce zici, să-ţi plătesc acum datoria ? Îşi apropie obrazul de Vekşin, care nu se aşteptase la acest atac, dar în clipa hotărîtoare, privindu-l printre gene pînă în fundul ochilor, clătină din cap şi-l respinse. Nu, mi-e lehamite să îmbrăţişez un hoţ ordinar... E adevărat că ai jefuit-o şi pe sora ta ? Un om ca tine, dacă-l strîngi, de proastă, la piept, e în stare să-ţi golească buzunarele. Mi-e lehamite, încheie ea cu un căscat veridic.

— Ești turbată ! Femei ca tine ar trebui ținute la zdup, în lanțuri !... începu Mitka cu un tremur în glas, tulburat ca atunci cînd a văzut fotografia cea veche din geamantanul soră-si. De ce te înfurii ? Ce te-apasă ? Ar trebui să-ți deschizi sufletul. Iar dacă ți-am greșit cu ceva, dacă te-am jignit, mai iartă și tu, c-așa-i în viață, se mai întîmplă : doar oameni sîntem... Uneori, fără să vrei, atingi pe cineva cu cotul unde-l doare mai rău. Eu de ce nu sînt supărat pe tine că, în sminteala ta, te-ai aruncat în haznaua *asta*, pîngărind și părticica ce-o aveam în tine ?... Eu te-am iertat, aproape te-am iertat. La urma urmei, Maşa, spune-mi, cu ce ți-am greșit ?

— Parcă nu știi ! zîmbi Viforniţa, acoperindu-și maliţios cu batistuţa ochii în care se aprinsese o lucire stranie.

— *Atunci,* la Rogovo, nu puteam să mă apropii, chiar dacă asta ți-a fost voia. Te purtai numai în mătăsuri și horbote, iar eu umblam mai rău ca dracu, mînjit cu păcură din cap pînă-n picioare. Și ce era să caute un drac lîngă un înger ?... Ai înțeles acum ? Și-atunci, spune-mi, cu ce te-am supărat ?

— Vezi cum ești, Mitea ? Poți să lovești un om mai rău decît dacă l-ai omorî și nici nu-ți pasă. Îi calci inima în picioare și treci mai departe, unde te cheamă treburile zilei...

Mitka tăcea speriat, neputînd să priceapă lacrima din colţul ochiului ei, apărută deodată, printre zîmbete.

— Orice-ar fi, uite, ia inelușul acesta, în semn că nu-s supărat pe tine !

Dar n-apucă să scoată bine din hîrtie inelul acela de demult, cu imitaţie de peruzea, cînd ea i-l și smulse din mînă.

— Vai, un inel ! Și ce drăguţ e ! De unde-l ai ? Nu-i de furat ?

— L-am cumpărat cu cei dintîi bani ai mei, bani *curaţi,* spuse Mitka cu nebiruită mîndrie de băieţandru. Încă de pe vremuri, cînd locuiam la tata...

— Noroc că l-ai cumpărat, dădu Viforniţa înţelegător din cap. Altminteri îl mai recunoștea careva și-ți trimitea prietena la odihnă, în pensiunea statului cea cu patruzeci de ferăstruici zăbrelite.

— N-ai mai venit la mătușa ta, atunci, *ultima* oară. Eu te-am așteptat pe pod. M-am tot plimbat de colo-colo, cu el în pumn. Și ploua...

— Săracu de tine ! Te-o fi făcut ciuciulete ! îl compătimi Viforniţa.

— Nu-i vorba de asta, dar m-am topit de dorul tău pînă seara...

Cu o curiozitate inexplicabilă, încordată, cu chipul răvășit, tras, pierzîndu-și parcă din frumuseţe, Viforniţa admira darul : sufla pe el, îl ștergea cu mîneca, și iar îl cerceta.

— Firește era și păcat ca un asemenea giuvaer să zacă fără întrebuințare. Îți mulțumesc mult. O să-mi prindă bine de-acum încolo... O fi scump ?

— Două ruble m-a costat.

— Cît ? ! Numai atît ! Va să zică-i falsă pietricica ! Ce albastră e și, poftim, e falsă ! Dar știi, Mitea, că-mi placi ? Tare ieftin vrei tu să-mi cumperi bunăvoința... Se încordase toată ca o strună întinsă la limită, iar Mitka furișă o privire speriată spre fața pe care părea că scapără fulgere. Păi Donka...

— De ce taci ? Zi-i pînă la capăt !

— Ziceam că Donka a dat unuia pe-o fotografie de-a mea mai veche, terfelită prin buzunare... mi-e și frică să spun cît a dat pe ea.

— Doar nu și-o fi dat sufletul în schimb !... Și ce crezi tu, Maşa, că două ruble atunci erau puțin ? În glasul lui răsună tot ca un fel de zăngănit de oțel. Pe vremea aceea cu cinci ruble luai o pereche de cizme de box. Iar eu n-aveam decît cincisprezece ani. Să nu uiți asta. Parcă poți cere mai mult de la un asemenea țînc !?

— Tot e prea puțin, Mitea, stărui ea. Eu sînt de-alea scumpe, prea scumpă pentru un sărăntoc. Ca să mă ai, ar trebui să dai *totul*, și-ți mai iau și ce rămîne pe fundul sufletului. Măcar de te-ai gîndi puțin și la Aghei... Poate că, în timp ce noi doi stăm aici, aripioară lîngă aripioară, și ne drăgostim, el șterge samovarul cu cîrpa. Nici pe Donka nu-l poate suferi, dar tu ești pentru el de trei ori mai prime-dios, pe puțin de trei ori. Și-apoi tu ai încă totul înaintea ta, și închisoarea, și, dacă o vrea Dumnezeu, ștreangul, pe cînd *al meu* își trăiește cele din urmă zile, și știe asta. Cînd se întîmplă ca în apartamentul vecin — avem pereți subțiri aici — copiii să trîntească ceva de pe masă ori să se răstoarne vreun scaun, să-l vezi cum tremură ca frunza. Și a fost om aprig, cam ca tine... deși tu ești poate mai fudul !... Nu, Mitea, nu sînt supărată că nu te-ai apropiat de mine la Rogovo... Te înțeleg. Cum era să te plimbi tu cu o domnișoară ? Ți-era rușine să te arăți astfel în fața tovarășilor, tu, viitor luptător pentru cauza omenirii. Cum se rușinează și călugării de tot ce-i frumos, de simțirile inimii și slăbiciunile sufletelor lor. Cunosc eu de-ăștia, incoruptibili ! Umblă cu cămașa jegoasă, închisă într-o gioarsă de curea, în schimb, cînd rămîi cu ei între patru ochi... Din ăștia ies cei mai înrăiți și cei mai nemăsurați bigoți, adevărate bice pe spinarea neamului omenesc !

— Nu port nici o vină pentru necazurile tale, Maşa, rosti Vekșin ca într-un jurămînt, fără să cedeze încă, deși îl îngrozea ceva ce părea c-o să urmeze.

— Dar ce, te-am acuzat eu cu un singur cuvîntel măcar ? Am făcut vreo aluzie la necazurile mele ori la partea ta de vină ? Uite, vezi ? Te și lepezi ! Și totuși, minți, Mitea ! Cred că recunoști totul, pînă la

cea din urmă picătură. Și nu te mai preface că nu-ți pasă... Altminteri n-ai sta aici sluj în fața mea și n-ai răbda tot ce rabzi. Uite ce-i, eu te previn : ești gata să te însoțești cu Aghei într-o treabă dinainte sortită eșecului, numai și numai ca să-mi dovedești mie că nu de dragul meu ai venit aici, în amărîta noastră de locuință, și-ai s-o pățești urît din cauza asta. Bietul de tine ! După ce că ești cum ești, te-ai mai încurcat și-n mrejele dragostei ! Se apropie sorocul, Mitea. A venit timpul să-ți plătești toate polițele... În glasul ei se auzi un scrîșnet, ca de sticlă strivită sub călcîi. Nu, Mitea... Azi nu mă interesează inelușul tău... Am destule !

— Nu strigi tu, strigă durerea din tine ! o întrerupse Vekșin, speriat de hotărîrea ei neașteptată.

— Ba nu, vorbesc chiar eu, Maria Stolearova, nevasta lui Aghei, poreclită Vifornița. Am să-ți povestesc odată și-odată, cu prima ocazie, cum m-am cununat cu el și cum ne-a tămîiat chiar diavolul cu tămîie neagră... cum m-a sărutat, și gura-i mirosea a hoit, iar eu i-am spus *da !* adăugă ea, fără să-și dea seama că exagerează numai pentru că întocmai așa își închipuia că s-au petrecut lucrurile. Înțelegi acum cît de trainic m-ai zvîrlit în brațele lui ? Tocmai de-aceea, cînd ți-o suna ceasul, o să-mi bat joc de tine ! Hei, eroule, să văd atunci unde-ți e vestitul eroism. Începuse în șoaptă, dar sfîrși cu glas tare, fără a se teme că vreo frîntură din vorbele ei ar putea ajunge la urechile lui Aghei.

În casă era foarte cald. Cu tîmplele înfierbîntate, Vekșin se retrase din nou la fereastră. Pe fundalul cerului, acum limpezit spre apus, geamurile sclipeau slab, din stînga o nouă geană de foc, tulbure, proptea bolta nopții ce amenința să se prăbușească... Deodată se auzi strigat pe nume, din spate — sfios, abia auzit ; dar nu îndrăznea să se întoarcă, deoarece tocmai această chemare putea fi începutul pedepsei ce-l aștepta. În aceeași clipă, Aghei intră în odaie ținînd în mîini, ca pe-o armonică, cu degetele răsfirate, un samovar micuț, aproape cît o jucărie. Vifornița părea într-adevăr hotărîtă să nu-și mai amîne punerea în practică a amenințării. Se uită la Aghei lung, cu o privire caldă, exprimîndu-i în limbajul lor conjugal, secret și mut, recunoștință, făgăduind parcă o recompensă. Într-un tîrziu, lui Mitka i se păru că, așezînd paharele pe masă, Vifornița îi șoptește lui Aghei la ureche ceva tulburător ; acesta începu să se gudure și mai supus pe lîngă ea, iar în sufletul lui Mitka izbucni o durere ciudată, trecătoare ; durerea îl arse și pieri, dar de arsura ei, își dădea seama, nu s-ar mai putea vindeca nici prin ani de fericire senină.

Nu avea de gînd să zăbovească prea mult în această casă. Refuză deci hotărît ceaiul cu covrigeii lui favoriți și dulceața din tîrg în bor-

cănașe scunde. În picioare lîngă masă, Aghei îi descrise pe scurt unde și în ce condiții avea de gînd să dea lovitura, dar mintea lui veștejită nu dovedea nici sprinteneală a execuției, nici îndrăzneală sau inventivitate. Nu-i mai rămăsese nici o scînteie din fosta măiestrie. În planul lui, înainta spre țintă călcînd de-a dreptul, prin sînge și noroi... Lovitura pusă la cale de el nu era prea complicată : o *ursoaică* din birourile unei societăți particulare, pasămite pe acțiuni, se cerea jumulită. Societatea, spunea glumind Aghei, printre dinții săi îngălbeniți de tutun, fabrica praf de dinți parfumat, deosebit de fin, pentru fecioare. În realitate întreprinderea, de loc particulară, se ocupa de cu totul altceva, Aghei însă prevăzuse eventualele obiecții din partea lui Mitka, și-l mințise. Abia mai tîrziu, după lovitură, se va dezvălui planul criminal făurit cu atîta viclenie de Aghei : o cursă în care ținea să-și arunce rivalul. După calculele sale, pe deplin justificate, urmînd să ajungă la fața locului pe ușa din dos, în plină noapte, Mitka nu se va putea dumiri *unde* anume va nimeri în vizită... După spusele contabilului care le vînduse pontul, *ursoaica* era blîndă din fire, de o construcție demodată, și tare grasă, adică doldora de bani. Același contabil complice, care punea la cale jaful ca să camufleze în parte o delapidare de fonduri, furnizase toate informațiile cu privire la paza de noapte, indicînd sumele încasate în cursul zilei, subsolurile învecinate ce puteau fi folosite ca bază de plecare și, în sfîrșit, avertizînd că la intrarea principală se afla ascuns un dispozitiv de semnalizare.

După ce Aghei arătă cum stau lucrurile, Mitka își exprimă punctul său de vedere, și de îndată deveni limpede faptul că se va acționa după planul lui, schițat în grabă. Ascultîndu-l, Aghei își sorbea, suflînd, ceaiul din farfurioară. Mușca din cînd în cînd din bucățica de zahăr, cît se poate de mulțumit și părînd să recunoască necondiționat superioritatea lui Mitka. Viforița, cu un aer absent, ascultă cîtva timp convorbirea lor, aruncîndu-și privirea pe planul birourilor, schițat de Aghei pe o foaie de hîrtie șifonată, ocupîndu-se în același timp insistent de pata de pe mînecă, de parcă s-ar fi temut că atingerea lui Aghei ar putea pătrunde de pe rochie pe trupul ei, și, în sfîrșit, se retrase de tot...

Desigur, de conținutul confidențelor nestăpînite descrise aici numai Firsov care le-a comunicat poate fi tras la răspundere. Sau poate nici el, pentru că, recurgînd la pomenita stratagemă scriitoricească, a avut grijă să nu le expună în numele său, atribuindu-le alter ego-ului său din oglindă ; de-aceea poate mai bine ar fi să spunem că, în realitate, o asemenea convorbire nici n-a avut loc.

XVIII

Dintre toți locatarii apartamentului nr. 46, Piotr Gorbidonîci Cikilev era cel mai amănunțit descris în romanul lui Firsov, deși vecinii, pentru extraordinara lui capacitate de a-i băga pe toți în sperieți, îl socoteau, cel puțin cu tot atîta temei ca și colegii de serviciu, o jigodie ticăloasă. Din cauza știutei ciocniri personale pe care autorul o avusese cu acest personaj al său, dorind să evite pe viitor altele de același fel, Firsov îl caracteriza cu exactitate scrupuloasă, căutînd să justifice chiar și apucăturile pe care nu s-ar fi cuvenit să le scuze. Astfel, caracterul din cale-afară de nesociabil al lui Piotr Gorbidonîci autorul îl explica printr-o totală lipsă de înzestrare, independentă de voința lui. De aici decurgea legitima lui supărare pe restul omenirii care, în ciuda egalității proclamate și dobîndite, continua să atribuie unora calități dubioase, de multe ori chiar primejdioase pentru viitor. Înfățișarea lui Piotr Gorbidonîci, ca și destinul său, purta pecetea unei mediocrități crase ; în viața lui nu puteai găsi nici bucurii, nici necazuri care să merite a fi descrise. Deși mereu suferind, n-a fost niciodată bolnav cu adevărat, n-a trăit nici o durere care să-l înalțe sufletește ; în schimb nu era zi din viața lui care să nu-i fi adus măcar un necaz. Cum se întîmplă însă adesea la locul de muncă, nulitatea lui aproape fenomenală era invariabil pusă pe seama unei modestii înnăscute. Din această pricină, Piotr Gorbidonîci se temea mai mult ca de orice să nu fie pus în situația de a-și pune la încercare ascuțimea minții, ca nu cumva în mintea șefilor să se nască vreun dubiu, ce poate rezulta dintr-o comparație a capacităților intelectuale. Asta nu însemna totuși că nu nutrea uneori intenția de a fi folositor omenirii. Ba dimpotrivă, avea totdeauna cîteva planuri în cap ; dar toate priveau neorînduieli de importanță secundară, și neapărat în afară de limitele instituției sale. El a emis, de pildă, un proiect cu privire la cultivarea unui soi de cartofi de formă cubică, ceea ce ar prezenta mari avantaje la ambalaj și-n transportul la distanțe mari, cu posibilitatea de a se aplica metoda, dacă se va dovedi îndeajuns de rentabilă, și la ouat. „Mai am eu și altele în cap, mai ceva..." obișnuia să se laude cînd se afla într-un cerc potrivit, însoțindu-și vorbele cu un chicot ușor gîdilat, cum rîd cei ce au deseori de-a face cu superiori puternici. De bună seamă, acestora din urmă le plăcea să aibă la îndemînă un asemenea copilaș cuminte, bătrîior dar blînd la fire și cu suflet curat, pe creștetul căruia să-și poată rezema cotul într-o clipă de voie bună, fără a se teme de eventualele decepții. De-aceea, pieptul de un verde spălăcit al vestonului lui Piotr Gorbi-

donici era totdeauna împodobit cu o mulțime de insigne și jetoane de tot felul, cu care se evidențiază de obicei nu atît participarea la o acțiune, cît prezența prin partea locului. Astfel, acționînd cînd cu autoritatea unei priviri de om ce știe și poate multe, cînd cu ajutorul unui citat dintr-un text politic, ori cu alte asemenea mijloace, Cikilev își sfredelise treptat o vizuină în viața cea nouă, întocmai cum se oploșise cîndva și în cea veche ; în ajunul revoluției fusese propus pentru decorare cu Ordinul Ana, pe care nu l-a mai primit din cauza dezordinilor ce s-au iscat în Rusia, cum a spus o dată cînd l-a luat gura pe dinainte...

Pe lîngă faptul că funcționa ca administrator al clădirii în care locuia, ceea ce avea o considerabilă influență asupra sănătății tuturor colocatarilor, mai făcea parte dintr-o comisie, și cariera lui pe linia activității de cartier era în plină ascensiune.

Date fiind succesele mai sus pomenite, Piotr Gorbidonîci își pusese în gînd să se însoare ; ținea să facă acest pas nu pentru continuarea spiței Cikilev, nici în numele cine știe căror interese fizico-morale, ci numai și numai cu binecuvîntatul scop de a căpăta mai multă autoritate, atît de necesară în îndeplinirea mai corectă a funcțiunilor ce-i fuseseră încredințate. Chibzuise această căsătorie și din punct de vedere financiar-economic ; se gîndise pînă și la eventualele complicații juridice în caz de divorț, dacă aleasa inimii sale s-ar dovedi cumva o ticăloasă, dar de îndată ce veni rîndul problemei spațiului de locuit, visul lui Piotr Gorbidonîci se ciocni de obstacolul numai în aparență neînsemnat, pe care-l constituia prezența fizică a lui Maniukin. În ciuda calculelor făcute de Cikilev, colocatarul continua să trăiască, deși bufetul proiectat în vederea păstrării într-însul a diferitelor obiecte de uz casnic nu putea fi așezat altundeva decît în locul unde își avea bătrînul patul. Ținînd seama de însemnătatea pe care o căpăta în lume activitatea obștească și financiară a lui Piotr Gorbidonîci, opoziția continuă a lui Maniukin putea fi considerată cel puțin o acțiune subversivă împotriva vistieriei statului, ceea ce îi conferea administratorului de imobil dreptul moral de a-l evacua pe colocatarul cu care împărțea camera. Atacul a început cu majorarea chiriei... Într-adevăr, veniturile lui Maniukin trezeau îndoieli legitime asupra provenienței lor. Acest „fost" nu numai că își permitea să consume băuturi în cantități uneori exagerate, și achiziționase niște pantofi provocator de galbeni, incompatibili cu destinul său istoric de osîndit la pieire... dar o dată, de pildă, și-a fiert pe primus varză, și nu din cea autohtonă, ci de Bruxelles, fapt stabilit de Piotr Gorbidonîci în persoană, cu riscul de a-și opări degetele în timpul cercetării făcute pe ascuns în cratița lui de aluminiu.

Într-o scrisoare anonimă trimisă unde se cuvine, în căutarea justiției supreme, Piotr Gorbidonîci se referise direct la purtările primejdioase ale sus-numitului Maniukin, purtări pe care, zicea el, avusese parte să le studieze în treacăt, lipindu-și ochiul de gaura cheii în calitate de observator ocazional. Ba într-o zi, aflat în stare de ebrietate, Maniukin l-ar fi amenințat chiar pe Piotr Gorbidonîci în persoană, zicîndu-i că n-ar trebui să împingă omul pînă la acea limită cînd acesta ar putea comite o faptă urîtă !

— Nu mă strînge chiar atîta cu ușa, scumpe Piotr Gorbidonîci, ar fi spus zvîrcolindu-se, ca să nu mă aduci cumva în stare să te jignesc prin vreo vorbă nesăbuită ori, mai știi, cu vreo atingere. Dacă ești om ca formă, fii om și în conținut !

— Să nu te împotrivești spiritului vremii, cetățene ! pufni nimicitor Piotr Gorbidonîci, drept răspuns, răsucindu-și mustața. O să mă silești într-o bună zi să-ți pun poprire pe primus !... Și asta, pînă la evacuarea ce va urma, întrucît însăși existența dumitale apare ca un fenomen profund imoral !... Permite-mi ca, în calitate de om cu răspundere, să-ți dau un sfat : lasă-ți naibii profesia particulară și angajează-te ca salariat la Filarmonica de stat sau intră la azil...

— Apoi, dragul meu, cine mă primește pe mine la serviciu în calitatea mea de „fost" ?... Și ce azil și-ar face pomană cu mine ? Doar azilul de la cimitir să mă primească... Vocea lui Maniukin se subție pînă la cea mai înaltă notă, iar mîna se întinse parcă de la sine spre un năsturaș al vestonului lui Cikilev ; acesta însă, incoruptibil, respinse lingușitorul gest de deznădejde. Aflîndu-se în continuă stare de frămîntare, Maniukin începu să tremure : Mă tem mai mult ca de orice să nu se trezească în mine vreun atavism nedorit. Ce-ai zice să mă reped așa, deodată, la dumneata și să-ți muște, să zicem, o ureche ! ?

— Nu mă amenința, Serghei Ammonîci, că nu mă las, mă lupt !... ripostă Piotr Gorbidonîci, retrăgîndu-se puțin și pălind la față. Ai în vedere legea care, cu paloșul său neadormit stă de veghe, păzindu-mi urechea ! Aș vrea totuși să discut cu dumneata fără agresiune, așa cum îmi dictează conștiința... Admiți că odată și-odată am să mă însor și eu și-o să înceapă să vină, îmi dai voie, copiii... Caracteristic ! Nu intenționez să am o duzină de urmași, dar măcar unul, ca să dau o mînă de ajutor naturii... Nu văd în asta nici un fel de exces. Ei, și-acum te rog să ai în vedere că în colțul dumitale soarele luminează cu mult mai mult decît aici la mine, iar pentru organismul plăpînd al copiilor, după cum ne învață știința cea mai înaintată, lumina soarelui este mai importantă chiar decît mîngîierile materne. Așadar, prin politica de nepărăsire a locuinței, pe care o promovezi, nu numai că stai în calea schimbului înnoitor al societății

noastre, dar și în calea omenirii progresiste în genere. Înțelegi acum, om destrăbălat ce ești, sensul actual al întregii lupte ce o duc?

Ca de obicei, certurile și țipetele lor atrăseseră și acum atenția celorlalți locatari înghesuiți în această arcă a lui Noe. Năvălind toți pe coridor, îi înconjuraseră pe cei doi oponenți: nu lipsea dintre ei nici cîntăreața Baluieva, cu fratele ei, nici șomerul Bundiukov, deocamdată tot fără slujbă în calitatea de cunoscut intermediar în vînzări de bunuri imobile. Veni și Mitka, ușor afumat și, în consecință, mai nestăpînit în vorbă decît se arăta de obicei.

— Of, Cikilev... începu el de departe, zîmbind atît de pașnic, de parcă n-ar fi existat niciodată frecușuri între ei. Ți-ai schimbat părul, dar năravul ba, sămînță de lup, ce ești! Ar cam fi timpul să-ți lepezi și firea, Cikilev'! spuse Vekșin cu glas ușor răgușit, iar cei prezenți se așteptau să urmeze o discuție pe temă umanitar-pedagogică. Ce-i tot mănînci sufletul bătrînului? Lasă-l în pace, că nu-i bun de mîncat, nici zeamă ca lumea nu poate da Maniukin, oricît l-ai fierbe... Ori o faci doar așa, de plăcere? Lasă omul să se bucure de picul de viață ce i-a mai rămas!

Trebuie spus că imaginea lui Maniukin, aruncat la periferia vieții, nu-l putea înduioșa pe Mitka decît numai în măsura în care jalnicul aspect al acestei personalități total inutile avea în mintea lui o oarecare contingență cu propriul său viitor. Cele spuse de el acum se puteau deci explica mai curînd prin vechea-i antipatie față de administratorul clădirii și locatarii, cunoscînd firile nestăpînite ale amîndurora, ascultau cu nesaț, așteptînd izbucnirea inevitabilului scandal. Flautistul Minus, sosit la timp, urmărea cu atîta îngrijorare desfășurarea acestei discuții primejdioase, încît pînă și degetele lui, veșnic în mișcare pe un flaut imaginar, încremeniseră acum la jumătatea drumului. Și totuși scandalul nu mai izbucni, datorită unei neașteptate intervenții. De îndată ce Mitka pomeni atît de inoportun despre milă, din grupul locatarilor păși înainte Matvei, fratele cîntăreței Baluieva:

— Întrucît cunosc oarecum tristele împrejurări ale vieții dumneavoastră, n-am de gînd să-mi pierd timpul mustrîndu-vă, începu el cu politețe rece, amestecată cu scîrbă. Dar dacă ar fi să credem zvonurile necontrolate ce circulă, n-ați exercitat totdeauna profesia de astăzi. Se spune chiar că ați fi luptat în primele rînduri... Tocmai de-aceea aș vrea, prin intermediul tovarășului Koroliov, vecinul nostru, să-l întreb pe Vekșin *acela* de ieri, bineînțeles dacă este *acasă*... ce crede el despre rănile cele nevindecate încă, despre dictatura proletariatului și lupta de clasă?

Deși nu-i ședea bine lui Mitka să bată în retragere în văzul tuturor, el tăcu, lăsîndu-și capul în piept. Tocmai lucrurile cu ajutorul

cărora pînă de curînd înfrînsese dușmanul se întorceau oarecum asupra lui !... În acest pasaj al romanului său, Firsov abătea atenția cititorului de la rușinoasa clipă de derută a lui Vekșin, evocînd un splendid atac de cavalerie despre care îi povestise Sanka Bicicletă. Făcînd apel tocmai la această neîmpăcată luptă, Vekșin a atacat o dată frontal o baterie de artilerie a gardiștilor albi, pregătită să-i înfrunte cu un nimicitor foc de șrapnele. „Zile neînfricate, zile fără seamăn ! Sus, un cer răscolit de vînturi, picurînd lacrimi, jos pămînt înghețat bocnă, răsunînd sonor sub copitele cailor, iar între cer și pămînt — iureșul năprasnic al escadronului lui Mitka. Așadar, luptă era și-acolo, în încăierarea cinstită corp la corp, ca și-aici, în spionarea prin gaura cheii ? Să fie o substituire, o fărîmițare ? Mintea lui Mitka nu s-a putut împăca niciodată cu această orientare spre nimicurile vieții, deși armate întregi, legiuni de astfel de nimicuri ale vieții îl împresurau din toate părțile. Tot sensul revoluției, încerca să explice Firsov, era cuprins pe-atunci în restructurarea tuturor mecanismelor vieții sociale, pornind dinăuntru, în reconstruirea bazelor acestei vieți ; dar tocmai această activitate migăloasă și neprecupețită n-o putea cuprinde mintea de-atunci a lui Mitka..."

Între timp, pierzînd orice nădejde de a obține un divertisment din partea lui Mitka, chiriașii petreceau pe seama lui Maniukin. Bătrînul, capabil oricînd să treacă de la rîs la lacrimi și invers, cu atît mai mult cînd era și băut, se proptise impunător pe picioare și, cu o mînă în șold, saluta cu cealaltă mulțimi închipuite. Avusese timp în cursul discuției să se strecoare la el în cameră și să mai soarbă ceva curaj din sticluța de pe pervaz.

— Călcați-mă în picioare și împroșcați-mă cu noroi, domnilor, perora el, întrerupt de exclamații de satisfacție. Sînt ultimul dintre ultimii stăpîni ai pămîntului vostru !... Aici fredonă, nu fără tîlc, cîntecul despre luarea Kazanului și cucerirea Astrahanului, despre bătălia de la Poltava, despre semeții care cîndva, pe vremuri, nu s-au descoperit în fața sacrelor porți ale Kremlinului. Chiar dacă rațiunea mea începe să se întunece și farmecele vieții nu mă mai pot ispiti, continuă el, tot mai calc pe-acest pămînt și vă privesc cu ochii mei proprii. Unde-i pacostea vieții mele ? Unde-i Cikilev ? Aduceți-l aici să-i pot exprima sentimentele mele. Îl iert ! Dracu să mă ia, suflet slav ce sînt, că mă duce la pieire ! Dar nu pot altfel. Generozitatea este un gest al divinității, cum spunea pe timpuri Alexandr Petrovici Agarrrin ! Hei, vremuri ! Vremuri de demult !... Te trezeai din somn și auzeai puișorii plăpînzi ciripind sub streașină, vîntulețul jucîndu-se în frunziș și totul, totul te desfăta... pînă și-o muscă, întrucît și ea păstra un reflex al soarelui!

Serghei Ammonîci abia își stăpînea lacrimile, înduioșat de propria-i improvizație. Se-aud zurgălăii și iată, a tras la scară o troică înhămată cu căluți simpatici, nu prea aprigi ei, dar nici mîrțoage; pe capră își umfla pieptul Ivan, un Ivan nemaipomenit, cu un păun întreg pe pălărie, iar în trăsură, dumnealui în persoană, neuitatul Sașa Agarrrin! Dîndu-se cu un pas îndărăt, Maniukin îmbrățișă într-un avînt aerul. „Sașok, dragul meu, tu ești?" Și izbucnind amîndoi în lacrimi, plîngem zguduiți de frumusețea prieteniei noastre... Iar afurisita lui de mustață îmi gîdilă nările. Unde ești acum, scumpul meu?... Răspunde-mi, dragă prietene!

Rămaseră toți încîntați cînd Maniukin, ridicîndu-se pe vîrfuri, flutură din mîini ca din niște aripioare, gata parcă să-și ia zborul spre Agarin, într-acolo unde sălășluia actualmente acesta.

— Stați puțin, Serghei Ammonîci, să aducem ceva scaune și să poftim vecinii, să nu se irosească reprezentația! se învioră Bundiukov, gata oricînd să-și aducă aminte de aproapele, bineînțeles dacă ceea ce oferea nu era legat de cheltuieli.

— E beat, nenorocit, face pe clovnul, iar voi îl mai îndemnați! se auzi deodată glasul mînios al Zinkăi. Du-te și te culcă, boierule... Curînd trebuie să te duci la lucru... Hai, pleacă! Îl trăgea pe Maniukin de mînecă spre odaia lui, iar acesta, închipuindu-și cu mîna liberă în spate o codiță ridicolă, o sfătuia să se păzească de farmecele irezistibile ale lui Sașa Agarin.

Dezmeticindu-se încetul cu încetul, Mitka își adună în cele din urmă gîndurile. Cu ochii încă închiși, ca să se reculeagă mai bine, întinse o mînă și-l apucă prietenos de un nasture pe fratele Zinkăi.

— Uite, vezi tu? Studiezi, nu-i așa? Vrei să te faci medic, i se adresă el încet lui Matvei, trăgîndu-l spre el. Și ai să fii chiar medic odată și-odată, medic de oameni. Și ca medic, să zicem că te cheamă la un arhiereu, să-l tratezi că-i bolnav. Ce faci atunci? Refuzi sau îi dai otravă în numele fericirii universale?

— Mă scuzați, obiectă delicat fratele Zinkăi, de astă dată cu vocea lui Firsov, mai bine apucați-mă de alt nasture, Dmitri Egorovici, fiindcă ăsta abia se mai ține. Așadar, spuneați ceva despre otravă. Perfect, continuați, vă rog... Cui anume vreți să-i administrați un piculeț de otravă, ca să asigurați fericirea universală?

XIX

Într-una din zilele următoare, Firsov avu mai mult noroc. Înarmat cu tot arsenalul atenției profesionale, se opri pe coridor în fața lui Mitka Vekșin și, simțind cu plăcere atingerea degetelor lui, se pregăti să asculte confidențele atît de arzător dorite; ca să nu

strice totul, arborase chiar o expresie puțintel obtuză. Mitka ridică întrebător ochii. Fruntea bombată a lui Firsov îi aminti, în chipul cel mai oportun, o altă frunte, cu protuberanțe bolovănoase și întunecate, cu o șuviță de păr cărunt atîrnînd pînă la rădăcina nasului — fruntea sortită pieirii a lui Aghei. Firsov nu se înșela socotind drept un semn bun zîmbetul oarecum îngrijorat al lui Mitka.

— Unde mi-ai umblat, scriitorașule ? De două zile te caut !

— Mereu îți dau tîrcoale, în chip nevăzut, Dmitri Egorîci, răspunse înțelept și blînd Firsov.

— Atunci... intră la mine și așteaptă-mă puțin. Vin într-o clipă, porunci cît se poate de binevoitor Mitka.

Firsov nu se lăsă prea mult rugat, și iată-l plimbîndu-se în lung și-n lat prin odaia lui Mitka. Ca să se adapteze la noua situație, își tot freca mîinile... De două săptămîni, din cauza preocupărilor matrimoniale ale lui Cikilev, era cam frig în toată casa.

— Ce tot examinezi, artistule ? îl interpelă din spate Mitka.

— Tare mai seamănă cu o celulă de închisoare apartamentele astea ale domniilor voastre. Mai lipsesc doar zăbrelele din fereastră, ca să fie și mai romantic.

— Aha ! făcu Mitka nepricepînd aluzia. Stai jos și-ascultă... Și să-mi dai și mie o țigară.

— Fumez d-alea ieftine.

— N-are nimic !... Dar stai locului, nu te mai foi ! Nu-s atît de ticălos, după cum, sper, deocamdată, că nici tu nu ești pe deplin escroc. Nu pot să sufăr să-mi miște ceva prin fața ochilor, îl preveni Mitka cu voce obosită. Așadar, ce voiam să-ți spun : există pe lumea asta un personaj cu numele de Aghei Stolearov.

— Am auzit de el.

— Zău ? Și cam ce-ai auzit ?... Dă-mi și un chibrit.

— Ei, cum să spun : o epavă... o rămășiță din recenta bătălie generală împotriva mișeilor. Un viezuroi scîrbos și, după cum se spune, plin de ciudățenii...

— Știi puțin. E de șapte ori mai rău !... De ce ți-s chibriturile umede ?

— Adineauri, cînd îmi scăldam moștenitorul, am scăpat chibriturile într-o băltoacă.

Mitka ridică spre el o privire deodată atentă.

— Ai copii ?... Uite, asta nu mi-aș fi putut închipui. Cred că aveți multă bătaie de cap cu plozii ! În ziua de azi cel puțin...

— Cînd e al tău, faci orice. Ăsta-i rostul vieții, ba mai ai și un fel de distracție : face gălăgie, aduce un element de dezordine în existență... *Trebuie* să avem copii, Dmitri Egorîci !

De fapt, despre proiectata venire pe lume a copilului abia de dimineață îl înștiințase soția, dar Firsov anticipase asupra evenimentului, recurgînd dintr-o inconștientă intuiție la o minciună, ca să înfrîngă încăpățînata neîncredere a interlocutorului.

— Ai dreptate... remarcă gînditor Mitka și tăcu un timp. Dar să revenim la Aghei : ține cu orice preț să te vadă, domnul meu !

— Ce naiba vrea de la mine ? sări Firsov, căutînd să găsească tonalitatea potrivită convorbirii. Și, ca să-i dea ghes interlocutorului, adăugă că-l cheamă Feodor Feodorovici.

— Păi ce să vrea, Feodor Feodorovici... Ești scriitor, doar, nu-i așa, dacă nu m-ai mințit ?

— Mai păcătuiesc și eu... mormăi Firsov, privindu-și dezamăgit degetele pătate cu cerneală. Dar ce legătură are una cu alta ?

— Vezi, Feodor Feodorovici, omul se stinge... Și-i este urît să se înăbușe în propriul său fumegai. Ar vrea poate să explice și altora ce-a fost de capul lui...

Fără grabă, profitînd de o superioritate temporară, Firsov își făcea în gînd socotelile.

— Cu alte cuvinte, vrea să se spovedească ? N-am încercat încă să apar în rol de duhovnic. Nu-i prea complicată treaba ? Tocmai el...

Tăcură amîndoi, fiecare prevăzînd în felul său sfîrșitul apropiat al lui Aghei ; cum însă mormintele altora apropie pe oameni, din clipa aceea începu să se topească gheața dintre ei. Mai aveau, ce-i drept, încă mult pînă să ajungă la prietenie, sau măcar pînă la încredere deplină, dar nu era de neglijat nici faptul că Mitka recunoscuse demnitatea de om și de cetățean a scriitorului, nici că acesta încetase de a se mai deghiza, din motive de autoapărare. Altceva însă îl nemulțumea pe Firsov : spre marea lui dezamăgire, Mitka i-l oferea pe Aghei în locul său ; și nu-l încînta de loc postura de duhovnic al unui stîrv omenesc. Tocmai de-aceea declară cu o sinceritate ursuză că nu primește pasageri noi în romanul său, întrucît toate biletele au fost vîndute ; și-apoi corabia sa fermecată e gata de plecare. Ca să nu mai vorbim de faptul că înglobarea în roman a unui personaj atît de brutal și tare ca Aghei ar fi putut imprima o notă nedorită tragediei lui Dmitri Vekșin, tragedie pur intelectuală, după cum și-o închipuia Firsov pe-atunci.

— ...tragedia dumitale, prea stimabile ! declară Firsov în încheiere, pentru întîia oară fățiș și, de probă, îl bătu pe genunchi, cu o familiaritate de cîrciumă, pe Vekșin, care tăcea acum, pradă curiozității. D-apoi de ce crezi că mă tot țin scai de dumneata de-atîta vreme și cu asemenea riscuri ? Ți-am chibzuit și răschibzuit de mult tot drumul vieții, și în mintea mea acest drum aproape

că s-a și avîntat pe-o punte șubredă deasupra prăpastiei — de la crimă la înseninare... Și dacă un asemenea corp străin, ca să zicem așa, un buștean ca Aghei izbește pe neașteptate vreun pilon, nu se duce dracului viaductul meu ?

Se prefăcea numai că se împotrivește, întrucît totul fusese conceput, mecanismul imaginației sale se și pusese în mișcare, și condeiul lui Firsov porni deodată să alerge pe fila carnetului, consemnînd un amănunt din cele mai ispititoare, răsărit din confesiunea ce avea să urmeze.

— Poate, totuși, dacă te rog... din prietenie pentru mine... ai să-i găsești și lui Aghei un colțișor.

— Să mă mai gîndesc, nu știu... La drept vorbind, am *acolo* un loc vacant : unul cu care să plece de la dumneata eroina cărții. Ezit însă, căci n-aș vrea să-mi devieze subiectul pe panta criminalității. În sfîrșit, fie... Dar să știi, numai de hatîrul dumitale o fac, Dmitri Egorîci ! consimți în cele din urmă autorul, ca o concesie supremă. Totuși, ce fel de om e așa, în genere... Mai prezintă pericol pentru cei din jur ? Se poate trăncăni cu el ca de la om la om sau numai cu biciul într-o mînă și cu halca de carne în cealaltă ? Știi, nu-mi plac mărfurile care ți se vîră pe gît, fie că le laudă negustorul, fie că stau întinse la vedere, prea din cale-afară de suspect. La drept vorbind, sînt și eu un fel de hoț, rătăcesc în taină prin viață și vîr în traistă tot ce-mi place : un vis din colțișorul cel mai ascuns al unui suflet de fată, o îmbrățișare colea, zărită pe-o fereastră străină... Bineînțeles, dacă-mi cade în mînă un apus de soare mai acătării ori o pană de pasăre măiastră strivită în noroi, nici pe alea nu le las, le bag tot acolo. Într-o clipă de răgaz le mai întorci, mai lipești ici-colo cîte ceva cu propriul tău sînge și le introduci iarăși în circuit, ca un ecou al vieții... Așa merg lucrurile, Dmitri Egorîci !

— Ei, asta-i bună, dumneata și hoț !... Te pui pe-o treaptă cu noi... rîse Mitka urmărind și de data aceasta fără prea multă ostilitate, cum își strecura Firsov în buzunar carnetul înnegrit de scris. Noi ăștia avem cazier, ne știe miliția, pe cînd tu... Te pomenești că peste vreo șaptesprezece, optsprezece ani te proclamă geniu de însemnătate locală ! Hai să-ți fac cunoștință cu Anghei, că pe-urmă am și eu treabă !

Tăcînd din nou, coborîră scara. Pe Firsov îl frămînta apropierea perioadei de lucru la masa de scris. Toate după cîte a umblat aproape o jumătate de an se apropiaseră acum, concrete, de vîrful condeiului său, dar pe el îl și obosiseră vicleșugurile înjositoare la care fusese nevoit să recurgă, riscurile și bătaia de cap, nesfîrșitele rătăciri prin spelunci. Începea acum o epocă de chin, cînd eroii săi,

încă slab conturați, abia răsăriți din neființă, în veșminte deocamdată străine, încurcate, cu limbajul necristalizat, aveau să-și ocupe locurile dinainte fixate; iar pentru aceasta, pentru a putea sili crîmpeiele de negură însuflețită să se încadreze într-un joc verosimil, pentru a-i face pe eroii cărții să rîdă și să plîngă astfel, încît contemporanii lor să lăcrimeze, autorului i se cerea o teribilă încordare a voinței, i se cerea să găsească o formulă aproape magică. Se căznea să nu se mai gîndească la grelele încercări ce-l așteptau înainte și după apariția cărții... legate de toată această antrepriză!

Era o seară minunată, ușor albăstrită de luna geroasă. Un clopot din vecinătate vestea ajunul Întîmpinării, iar scîrțîitul tălpilor pe zăpadă strecura în vine o uimitoare înviorare. Pentru completarea impresiilor, cerul era presărat cu stele, iar din cercevelele înzăpezite clipeau blînd luminile serii. Totul fusese atît de bine brodit, încît la sfîrșitul drumului parcurs în tovărășia lui Mitka, Firsov purta în minte încă un întreg capitol.

— Ehei, fraților, ce-o să vă mai zugrăvesc eu, strigă în sinea lui, bătăios. Vă văd ca prin lupă, și-o să simțiți degetele drept pe rană: să vă convingeți însivă de una și de alta. Deocamdată ne mai bîlbîim noi, nu putem povesti prea multe, dar nu-i nimic, n-a început să dogorească focul nostru... Avem însă atîtea comori, vom clădi atîtea, și atîtea vom scrie, de vom uimi lumea toată!

Deocamdată era cu neputință să-l pricepi, dar Mitka, și el cît se poate de bine dispus, se uită doar cu coada ochiului la mîna lui Firsov ce-l înhățase de mînecă, lucru cu care nu prea era obișnuit.

— Sucit om mai ești! spuse el. Foșnești mereu din filele carnetului cela și te amăgești cu gîndul că te ocupi de probleme de importanță mondială. Dar noi cu ce ne-alegem din toată frămîntarea asta a ta? Că doar cu hîrtie, și aia mîzgălită, n-ai să îmbraci tu clasa muncitoare, nici n-ai să hrănești sărăcimea din întreaga lume cu o amărîtă de carte... Apoi, furișînd o privire spre Firsov, care amuțise, îl întrebă: Ei? Ce-ai de zis?

Firsov îl fulgeră cu o privire furioasă.

— Pentru deplorabilul dumitale dispreț pentru *astea* am să te pedepsesc cu toată asprimea!... Bineînțeles, numai în limitele amărîtului meu de roman, cum i-ai spus. Căci tocmai aici își au izvorul toate nenorocirile voastre... în afară de cele care l-au și lovit pe Dmitri Vekșin! Se opri deodată, mușcîndu-și buza. Și fiindcă veni vorba, ai curaj să-ți arunci o privire în viitor?

Rosti acestea cu atîta amărăciune, încît hoțul se simți interesat de atitudinea ridicolă a scriitorului de a pune orice fleac la inimă.

— De ce nu? Hai, dă-mi și mie în cărțile tale profetice, ghicitorule!

— Mă tem c-ai să-ți înmoi cuțitul în mine, Dmitri Egorovici... Străduța e cam pustie, n-are cine să-mi sară în ajutor!

— Dimpotrivă... Drept răsplată, ia-ți un cal, care-l dorești, vorba lui Pușkin, rîse Vekșin.

— Rîzi, hai? Ei bine, ai să vezi! O să mă pomenești scrîșnind din dinți, dar va fi prea tîrziu! îl amenință Firsov. Și deodată, ca scăpat din lanț, începu cu înflăcărare, profund convins, înaripat de caracterul năstrușnic al unei asemenea convorbiri cu propriul său personaj, deocamdată abia schițat. Ehei, ține-te bine, Dmitri Vekșin! Dacă nu mă înșel, în ce te privește, îți prezic descoperiri mari, deși cu caracter personal... Aventurile dumitale din prezent numai pe niște tîmpiți bănuitori pot să-i întristeze. În tinerețe, multe personalități ale istoriei s-au ținut de prostii. În concepția mea, vei ajunge să stăpînești lumea întreagă... și asta destul de curînd, deși într-o perioadă care cam iese din cadrul romanului meu! Te voi înzestra oricum cu toate bunurile din lume... desigur, în limitele gustului și priceperii dumitale; vei fi sătul, îmbuibat, și — ceea ce este mai important — bila cu freză deasupra și cu creier dedesupt, pe care o porți pe umeri, va fi cu desăvîrșire sterilă, eliberată de orice impurități corupătoare. S-ar zice că ai să fii cît se poate de mulțumit. După unii, cunoscători în materie, tocmai asta constituie principala condiție a fericirii pe pămînt... Dar va sosi, în sfîrșit, ziua mult așteptată cînd omenirea se va putea muta din cocioabele Blagușei în cele mai confortabile locuințe. Vor părăsi toți fără regrete ziua de ieri a lumii, luînd cu ei din străvechile catrafuse și boarfe numai ceea ce le poate fi de trebuință în locuința cea nouă... va lua fiecare ce și cît poate din tezaurul existenței, după capacitatea buzunarelor! Și cînd veți fi parcurs cu toții, să zicem o sută de verste în direcția indicată, îți prezic că deodată organismul dumitale va fi cuprins de un inexplicabil dor... Pe nimeni nu-l va copleși acest dor, pe dumneata însă te va lega parcă de picioare! Și cu cît vei fi ajuns mai departe, cu atît mai acut vei simți nevoia de a arunca o privire îndărăt, spre întunecatul pustiu abia părăsit, în care s-au zbuciumat și au rătăcit, de la un capăt la celălalt, stră-strămoșii dumitale, săvîrșind de-a lungul veacurilor tot felul de năzbîtii de neiertat. Bagă de seamă: multe mii de oameni se vor strămuta în viitor pe tăcute, cum se strămută apa oceanului într-un loc oferit de însăși atracția pămîntului, dar numai dumneata te vei uita îndărăt. Și nu de teamă că te-ar putea lovi pe la spate fostul proprietar doborît la pămînt și jefuit pînă la ultimul fir, nici din zelul de comandant ce caută din ochi un obiect prețios lăsat în urmă, cum ar fi de pildă un orologiu cu bătaie melodică, ci pur și simplu

dintr-un imbold spontan al inimii. În toate timpurile, curiozitatea față de golul rămas în urmă a adus multe neajunsuri omenirii... Admit chiar că mîntuirea tocmai în asta constă, în înăbușirea dorinței de a privi îndărăt... deși, în acest caz, oare mai rămîne *în urmă* ceva care ar trebui salvat? Într-un cuvînt, deși n-ar trebui, ai să privești îndărăt, și la drept vorbind, tocmai de aceea ai ajuns să-mi fii drag, spre nenorocirea mea, dumneata, un hoț, Dmitri Vekșin! Te rog să mă crezi că n-am descris și nici n-am vrut să descriu vreodată un om care nu privește îndărăt...

— Hai, n-o mai întinde atîta... Spune, la ce am să mă uit înapoi? întrebă încordat Vekșin, strecurînd privirea spre Firsov.

— Întrebarea dumitale e absolut legitimă. Dar înainte de a-ți răspunde, te-aș ruga să te oprești un pic asupra unei circumstanțe anterioare... Orice generație se crede stăpînă atotputernică a vieții deși, în realitate, nu reprezintă decît o verigă dintr-un lanț lung și logic. Nu numai noi ne făurim deprinderile, nu noi ne-am creat creierul și mîinile!... În acest sens, legenda creștină despre păcatul originar nu mi se pare chiar atît de absurdă. Trecutul ne urmărește pas cu pas și-i mai greu să scapi de el decît să-ți iei zborul de pe planeta noastră, să te smulgi de sub imperiul materiei din care sîntem alcătuiți. Numai peștișorii cei frumoși și buni de mîncat sau fluturașii eleganți, de toate culorile, or fi poate lipsiți de sentimentul chinuitor al trecutului. Nu-i cazul însă și n-ar fi bine ca societatea omenească să atingă vreodată acest ideal...

— Nu căuta să mă-nspăimînți cu de-astea, Feodor Feodorovici, îl întrerupse Vekșin nervos și nerăbdător. Eu nu-s de loc fricos din fire: arată-mi odată momîia cu care vrei să mă sperii!

Fără să-și dea seama, coborîseră de pe trotuar în mijlocul străzii, astfel încît birjarii și sacagiii erau nevoiți să-i tot ocolească, înjurînd. Deși pricepuse cam puțin din alegoriile lui Firsov, Mitka se pasionase, pentru întîia oară în viață, de posibilitatea ce i se oferea de a se vedea o clipă pe el, cel de mîine, fie chiar și cu ochii altuia.

— La drept vorbind, un om atît de îndrăzneț și vestit ca dumneata nici nu ar avea de ce să se sperie! urmă Firsov solemn și grav. În spatele dumitale se va ivi lumea cea veche, plină de fumegai și rușine, doborîtă și făcută inofensivă. Vei vedea în urmă un deșert atît de pustiu de parcă niciodată nu ar fi existat nimic și nu s-ar fi întîmplat nimic pe întinderile lui. De parcă n-a trăit, n-a iubit și nici n-a plîns nimeni pe-acolo! Rezemat de un copac cu coroana smulsă, profilat pe fondul celui din urmă amurg vinovat, vei privi drept în ochi sufletul de ieri al lumii... adică fostul ei suflet! Nici măcar ochiul celui mai strașnic gospodar ori comandant

n-ar izbuti să descopere în el nimic valoros, bun de a fi naționalizat... în afară, poate, de-o scînteiere de vrajă, enervant de deșteaptă, din pupila lui pe cale de a se stinge. Nimeni nu va lua în seamă un asemenea fleac! Numai dumneata, Dmitri Egorîci, îl vei înregistra fără doar și poate! Și-atunci te va străfulgera o fierbinte bănuială: nu cumva tocmai acest fleac, scînteioara aceea cît un punct, mică de n-ai nici unde-i lipi o etichetă de inventar, nu cumva tocmai acest fleac constituie toată valoarea existenței?... Pentru că acest fleac a fost făurit din toată experiența istoriei omenești, cîtă a rămas în urma noastră. Pe de-o parte, tinere, te vei simți atras spre scînteioara aceea, de parcă tocmai în ea s-ar fi adunat toată minunata dulceață a infernului, iar pe de altă parte îți va fi teamă, deoarece tot curajul tinereții rezidă tocmai în magnifica ei ignoranță... Există la ruși o veche superstiție privind vrăjitorii: acestora nu le este dat să moară pînă n-au trecut asupra unui tînăr blestemata lor putere. Și în timp ce vei încerca să afli cum ți-ai putea însuși această scînteioară, sufletul de ieri ți-o va oferi singur. „Nu te mai chinui, Mitea, îți va zice. Nu jindui ceea ce oricum îți va aparține. Ia comoara mea, măreață prin faptul că n-o poți nici răpi, nici stinge, nici n-o poți găuri cu un glonte. Ia-o, joacă-te cu ea, încearcă-i puterea, admiră prin fermecata-i străvezime tot ce te înconjoară, făcînd să strălucească tot ce-i cenușiu în lumina obișnuită a zilei!..." În locul dumitale, oricine ar da înapoi. Și-ar păzi pielea. Dar dumneata, nu. N-ai să dai înapoi, cum n-ai dat niciodată. Și tocmai de-aceea îmi ești drag, hoțule Dmitri Vekșin, că nu-ți pasă de ce ți s-ar putea întîmpla. Orice om cu scaun la cap s-ar feri. Dumneata dimpotrivă, fără să șovăi, ai să iei cupa cu toată mîna și-o să bei pe nerăsuflate, cum își golește un bețiv paharul! Și ce-o să bei nu va fi ceva dulce, nici alcool, nici moartea atotizbăvitoare nu va fi, ci amintirea întregului neam omenesc, acumularea a tot ce-a fost. Amintirea în care s-au topit fără urmă lucruri considerate azi fără importanță ca pulberea din ruinele celor mai vestite temple, strigătul cuceritorului de înălțimi, ajuns pe vîrful celui mai semeț munte, și, drept condiment, amărăciunea putredă a unei brigantine de pirați spînzurată în hăul apelor: o picătură de sînge a unui martir creștin, o mînă de cenușă de pe rugul unui eretic... Tot acolo vor fi durerile și suferințele, s-ar zice inconsistente, ale bunilor și străbunilor noștri, visurile deșarte, îndoielile stupide, dezamăgirile unor eroi și atîtea altele, unele mai sacre decît marile revelații, celelalte — produse ale farmacopeei sufletești, pe care unii spițeri ai zilelor noastre le țin închise cu șapte lacăte, în borcane cu dop de sticlă, avînd două oase și-un cap de mort pe etichetă!

— Și chiar crezi că am să beau această drăcească licoare a ta? întrebă cu interes Mitka, privindu-l pieziș.

— Păi dacă n-ai bea-o nici n-aș scrie despre dumneata! Și dacă n-o să-ți ardă măruntaiele, Dmitri Vekșin, ne-om mai întoarce noi la această temă... dacă nu chiar eu, atunci un alt Firsov, poate acel Firsov final, care va face bilanțul! Poate că tocmai el ne va fixa pe amîndoi pe hîrtia de scris, ca să intrăm pe veci în istorie!

Firsov tăcu, gîfîind aproape, și se apucă din mers să-și șteargă sticlele ochelarilor, înflorate de acele gerului.

— Apăi, știu că mi-ai trîntit o parabolă, scriitorule! rîse Mitka posomorît. Vrei să spui că oamenii nu pot păși în ziua de mîine fără ziua lor de ieri, așa e?

Firsov nu-i răspunse. Și-așa se ocăra în gînd că s-a lăsat prea mult furat de vorbă, și încă pe un asemenea ger, cu riscul de a răguși. În momentul acela, toate păreau să mărească în mod extraordinar receptivitatea lui Firsov: și stringența conversației, oprită în plin avînt, și provocarea aruncată de el necunoscutului, și pustietatea străzii troienite de zăpadă, plină de taine necitite încă de nimeni, nevîndute încă nimănui. Date fiind dificultățile materiale în care se zbătea, Firsov nu putea să neglijeze amănunte atît de mănoase. De altfel și întîlnirea cu Aghei tot din calcul profesional o acceptase, sperînd să scoată perla din această scoică în agonie.

La cea dintîi răspîntie, Vekșin se despărți de Firsov gînditor și prietenos, întrucît și el, aranjînd această întîlnire, n-o făcea fără scop, fără să fi prevăzut un folos personal mai depărtat. La despărțire îi mai dădu scriitorului cîteva sfaturi practice, după ce, mai întîi, îi explică unde îl va putea întîlni, jumătate de oră mai tîrziu, pe Aghei Stolearov.

XX

Încheindu-și munca zilnică, Pcihov trecuse din atelier în odăița din dos. Lepădînd tot ce purta urmele contactului cu fierul, se spălă pe mîini cu sodă caustică, apoi îmbrăcă un cojocel vechi de blană, fără mîneci, martor de demult al rătăcirilor și metamorfozelor lui Pcihov, astăzi păzitor credincios al căldurii trupului său.

Cine venea la Pcihov, bătea cum bați la ghereta portarului, în gemulețul chior, întocmit din cioburi, ce da în curte. Lîngă ușă, aproape lipit de perete, creștea o tufă despre care, primăvara, puteai bănui că a fost odată de liliac; după colț se adăpostea lada de gunoi. Pcihov nu-și spăla niciodată geamul, ca să-și ferească astfel mai bine viața-i neînțeleasă de curiozitatea oamenilor. Primăvara oricum nu se abătea niciodată în strîmta curticică a lui Pcihov. Toate binefacerile soarelui le înghițea casa vecină, înaltă,

construită în potcoavă și împănată nebunește de ferestre. Meșterul Pcihov înlocuise soarele cu o sobă durată după chipul și asemănarea sa. Scurtă și îndesată, cu burlanul ars la cot, se înălța în mijlocul cămăruței suverană, astupînd trecerea ; se mînia și scotea fum cînd era în toane proaste, în schimb toată noaptea radia căldura ei plăcută, stifoasă. Majoritatea lucrurilor lui Pcihov erau vechi, readuse la viață din nimicnicia gunoiului. Lampa de gaz de deasupra mesei, de pildă, a găsit-o într-un maldăr de fier vechi ; punîndu-și toată arta la contribuție, i-a peticit pîntecul spart și acum lampa îl slujea recunoscătoare, mai bine decît ar fi făcut-o unii prieteni neverificați.

Așezîndu-se la masă, după munca zilei, Pcihov își cercetă bîrlogul din ochi, gospodărește, apoi, fiind doar el în casă și neavînd cine să-l spioneze, începu să vorbească de unul singur. Astfel îi spuse sobei care înfuleca o buturugă groasă :

— Ho, lacomo ! De rea ce ești îți rugînește beregata !

Lămpii îi făgădui, cerîndu-i să aibă răbdare :

— Stai să îmbuc și eu ceva, pe-urmă te umplu.

Iar lui însuși, în timp ce lua în mînă lingura, își spuse :

— Să-i dăm și gurii ce i se cuvine, Pcihov ! Mînca în general numai zarzavaturi și bea cvas, astfel încît hrana lui părea o imitație liberă după o veche mîncare națională.

După cină, așeza pe masă o garnitură de dălți, fabricație proprie, durate din oțel de arcuri, cu tăișuri strălucitoare, gingașe, scotea din raft cîteva bucăți de lemn colorat și rămînea o clipă nemișcat, pe gînduri, înainte de a atinge miezul lemnului cu ascuțișul. Îndrăgise, mai presus de orice alte desfătări lumești, în ceasurile acestea de singurătate ale serilor, bucuria de a așchia fețele lemnului, scoțînd la lumină frumusețea ascunsă sub ele și privind neîncetat cu ochii minții spre lumea cea de-afară, cuprinsă de flăcări. Pare-se că tocmai cu foșnetul talașului fermecat încerca să înăbușe vuietul furtunii dezlănțuite, ce dărîma pretutindeni în jur credințele cele vechi, înălțînd în loc altele noi.

Pentru obiectul neobișnuit pe care-și pusese în gînd să-l mesterească în seara aceea, alesese o scîndurică de lemn de mesteacăn, încă scămoșată, abia retezată cu ferăstrăul. Dar înainte de a pune mîna pe rindea, s-o geluiască, ușa lui neîncuiată chițăi subțire, vestind un vizitator întîrziat. Pcihov se întoarse abia cînd oaspetele ce nu-i bătuse în geam își anunță pentru a doua oară prezența printr-o tuse sfioasă.

— Aaa, iar mi-ai venit, liniatule... își aminti fără dușmănie Pcihov măsurîndu-l din priviri, pe deasupra ochelarilor, pe vizitatorul sus-

pect, cu demiul în carouri. Ai adus ce-aveai de reparat ? Ce ziceai că ai ? Un primus...Ia să-l văd... Ori l-ai uitat din nou acasă ?

— Nu știu cum aș putea să vă alung neîncrederea... E adevărat că la începutul iernii am avut imprudența să mă abat pe-aici fără un scop bine precizat... în consecință, fără succes... începu Firsov, căutînd cele mai potrivite nuanțe pentru a produce de la început o impresie favorabilă ; îl linguși chiar, în treacăt, pe Pcihov, dîndu-i să înțeleagă că o memorie bună este un neîndoielnic semn de viață lungă. Îl cunoașteți, probabil, pe frizerul Koroliov ?

— Cum să nu-l cunosc. Mi-a spus Mitea că o să treacă pe-aici un scriitor. Acuși trebuie să pice și *ăla*... Acum dacă ai venit, leapădă-ți pătrățelele celea, că aici nu se fură !

— N-ar fi mare pagubă nici dacă m-ar scăpa careva de el ! îi ținu Firsov hangul, înghesuindu-și demiul în spațiul strîmt dintre sobă și perete, cu gulerul direct pe cui, în lipsă de agățătoare. Ce vă uitați așa la mine ?

— M-ai cam pus pe gînduri rîndul trecut, clătină Pcihov din cap. N-ăi fi vreun pîndar din ăi de umblă cu capcane ? mă gîndeam. Dar ce vînat pîndești, asta nu știu !

— Chiar par eu unul de-ăia ? se interesă Firsov fără umbră de jignire, informat fiind că pîndar, ca și Cain, însemna la acești oameni cel care cumpără și vinde obiecte furate. E adevărat că și noi, scriitorii, sîntem un fel de pîndari de oameni...

— Și ce scrii dumneata ?... La gazetă, ceva din viața oamenilor, sau despre altceva ?

— La gazetă asta se cheamă „fapte diverse", încercă musafirul să precizeze. Și eu culeg aceleași fapte, e adevărat, dar le descriu așa cum se răsfrîng aceste fapte în mine !

— Înțeleg, va să zică așa cum le cuprinzi cu mintea... pricepu Pcihov. Nu-i rău nici asta.

Fiecare își văzu de treabă. Firsov își șterse îndelung ochelarii aburiți de gerul de-afară, iar gazda începu să-și ascută dalta pe o gresie. În timp ce se cîntăreau astfel unul pe altul, fără să se privească, numai ornicul ticăia pe perete, iar masa scîrțîia ușor sub apăsare... Într-un tîrziu, din întuneric răsări o pisică și începu să se frece de picioarele musafirului.

— Geaba te ostenești, îi spuse Firsov, n-am la mine nimic de mîncare, stimată pisică.

— Gonește-o, îi sîcîitoare, îl sfătui Pcihov. Cum e vremea afară ? A stat ninsoarea ? Cînd îi vara secetoasă, iarna ninge din belșug.

— A stat. Nu mai ninge, găsi Firsov de cuviință să-l informeze și făcu o încercare de apropiere. Ce fel de neam e pisica asta, de rasă locală, din Blaguşa ? Că-i tare simpatică.

— Nu-i a mea, e a vecinilor, răspunse Pcihov, pricepînd întocmai sensul observației. Ia toarnă-i un pic de lapte de acolo, de pe fereastră...

După ce îndeplini rugămintea gazdei, Firsov se simți îndreptățit să-și aprindă o țigară și să se informeze totodată, ce fel de lemn e acela de pe fereastră, roșu-închis la culoare, iar pe-alocuri aproape negru, ca sîngele închegat.

— Ăsta-i lemn de amarant, îi răspunse Pcihov, și crește pe malul rîurilor fierbinți. Într-o carte străveche se zice că din acest lemn au fost ciopliți stîlpii templului lui Solomon, ăia din pridvor. E îngîmfat nevoie-mare amarantul și de îngîmfat ce-i, nu înflorește niciodată... Aduse buturuga pe masă, mai la lumina lămpii, încercînd iar și iar să descopere pricinile nesuferitei îndărătnicii.

— Îngăduiți-mi să exprim o mică îndoială... se împotrivi delicat Firsov. Orice pe lume, dacă are viață înflorește, nu scapă nimic de legea asta. Așa, de pildă, și pisica aci de față, chiar și ea, dacă-mi permiteți...

— Dar copacul *acesta*, stimate cetățene, nu înflorește niciodată ! îl plesni cu vorba Pcihov, iar musafirul pricepu că are de-a face cu o veche și neclintită convingere, ce nu admite discuții.

Și de îndată ce Firsov, reușind să înfrîngă ceva în el, pătrunse în această lume convențională, pe de-a-ntregul închipuită, toate bucățile de lemn, umile, aruncate pe masă, pe jos, ori îngrămădite pe raft, drept rezervă, cojite și colorate cu baițuri diferite, începură să scapere ca niște pietre prețioase în semiîntunericul de piatră al sihăstriei lui Pcihov.

— Acesta se numește *agort* — ochi de pasăre, încheie Pcihov, ajungînd la cea din urmă bucățică de lemn. Are trupul curat și neted, fără nici un semn. Înflorește trandafiriu, bogat și rămîne mai mult decît oricare alt copac în floare. Din lemnul agortului s-au făcut crucile pentru răstignirea tîlharilor. De aici vede omul înțelept că orice copac își are rostul său în lume, întocmai ca și oamenii... Fiecare cu menirea lui !

Urmă o altă privire cercetătoare, dar acum Firsov nu se mai împotrivi ; drept răsplată, destule curiozități de-ale lui Pcihov nimeriră în carnețelul lui Firsov, pînă la venirea lui Aghei : destăinuiri despre pinul străvechi, despre înțeleptul jneapăn, despre pluta cea flecară cu frunza ca iarba, despre mesteacănul cel darnic și în sfîrșit despre arțar : descriind felul în care copacul acesta dîrz se împotrivește vijeliei ce se năpustește cu toată greutatea în frunzișul său,

Pcihov pomeni în treacăt numele lui Mitea. Cît despre nepreţuita gîlmă a mesteacănului, părerea lui Pcihov era că aceasta ia fiinţă cînd copacul tînjeşte, fie pentru că rădăcina lui a sorbit otravă dintr-un putred şuvoi de sub pămînt, fie că cineva l-a vătămat fără rost cu fierul.

Vrînd parcă să pună la încercare răbdarea lui Firsov, bătrînul începu să-i vorbească de frumuseţea ascunsă a acestui lemn minunat, cu atît mai mare cu cît a suferit mai mult.

— Priveşte cum se aşterne în jurul vătămăturii şi cît de frumos şi de chinuit creşte ! spunea el, dezvăluindu-i lui Firsov cu ascuţişul delicat ca acul de albină al dăltii miezul lucios şi virgin în care mugurul copacului înnebunit, mînat de o neogoită sete de viaţă, se avîntă, vrînd să răzbească cu orice preţ, desfăşurîndu-se în spire strînse. Aşa-s şi oamenii : nimănui nu-i este dat să scape de necazul ce i-a fost hărăzit de soartă şi o rană, o dată deschisă, niciodată n-o mai poţi tămădui... De aici ni se arată, încheie Pcihov, în mod cu totul neînţeles, că progresul omenirii zboară întocmai ca o grenadă prin văzduhuri, iar sufletul omului se dezvoltă numai după liniile pe care le are în el. Bagă asta bine la cap...

Vorba monotonă, adormitoare a lui Pcihov fu întreruptă de un ciocănit scurt şi imperios în geamul din spatele lor. Pradă neliniştii ce-l cuprinsese, Firsov se repezi spre uşă să ridice cîrligul, care nici nu fusese pus. După cum îşi va aminti ulterior Firsov, o matahală roşie şi neagră năvăli de afară, împingîndu-l în lături de pe prag. Timp de cîteva clipe necunoscutul rămase pe loc, cercetînd curtea şi uliţa prin crăpătura uşii ; numai după ce se asigură că nu există nici o primejdie şi stabili cam pe unde s-ar putea fugi la nevoie, închise fără zgomot uşa... Apoi scriitorului i se oferi posibilitatea să observe întîlnirea dintre Pcihov şi Aghei ; Pcihov se uita ţintă la noul venit, iar Aghei, neîndrăznind să ridice ochii, se tot pleca înainte, cu mîinile păcătoase atîrnînd greu în jos ca legate de un trup străin. Pentru amîndoi întîlnirea aceasta fusese nedorită ; spre uimirea lui Firsov, însă, în privirile lui Pcihov puteai citi mai curînd amărăciune decît reproş ; prea vedea el bine de pe înălţimea poziţiei cîştigate de el în Blaguşa, cît de ciudat poate fi uneori jocul materiei omeneşti.

— Rău ai mai îmbătrînit, Aghei, rosti în cele din urmă Pcihov. Te calci singur, de viu, în picioare.

— D-apoi cum ! Orice pe lumea asta se zbîrceşte cu timpul ! îi răspunse răguşit Aghei, cu un zîmbet strîmb, apoi, luînd o daltă mai mică de pe masă, o încercă distrat pe o unghie a mîinii, tare, vînătă din cauza unui hematom vechi. N-a întrebat de mine un scriitor ?

— Te așteaptă. Și-a pregătit condeiul scriitorul tău, ca să te descrie, răspunse Pcihov, strîngînd înfrigurat din umeri și luîndu-i unealta din mînă. Să nu pui mîna pe nimic ce nu-i al tău, Aghei, asta mi-e porunca !

Desprinzîndu-se din întunericul atelierașului, Firsov intră, împingîndu-l la rîndul lui pe Aghei din ușă și, aducîndu-și aminte de sfaturile lui Mitka cu privire la felul hotărît în care ar trebui să se poarte cu Aghei, își miji provocător ochii, ca să-și mute totuși îndată privirea în altă parte. Nu puteai să privești mult timp, fără să obosești, chipul acestui om.

— Așadar, dumneata ești Stolearov ? îl întrebă pe noul venit cu un tic nervos în obraz, de emoție și antipatie. Ei bine, ard de nerăbdare să fac cunoștință cu un reprezentant atît de proeminent, he-he, al jafului autohton. Dar te rog, ia loc și fă-te comod ; doar n-o să stăm proțap toată seara.

Ca să nu-și murdărească mîinile prin contactul cu mîna lui Aghei, își trase batista de un colț afară din buzunar, prefăcîndu-se că-i este de trebuință ; cîteva monezi uitate în fundul buzunarului se rostogoliră cu zăngănit pe dușumea, iar pisica vecinilor o zbughi într-un colț.

XXI

— Drace ! De o mie de ani tot vreau să-mi cumpăr un portmoneu, bîigui Firsov înciudat, aflîndu-se în dilemă : să se tîrască în patru labe pe jos, prin fața cizmelor lui Aghei, ori să renunțe la banii împrăștiați ? Ptiu, stupidă situație...

De altfel, la timpul său, monezile acestea i-au fost de folos : i-au ajutat să sublinieze în roman tulburarea produsă în sufletul alter ego-ului său de sumbra apariție a lui Aghei.

— Nu prea ai mutră de scriitor, amice ! se uită piezîș, bănuitor la el Aghei, căruia i se mai întîmplase să vadă portrete de scriitori ruși. Nici barbă n-ai...

— Nu-i nimic, am tot timpul să-mi las și barbă ! se răsti Firsov, furios pe sine, ca și, cine știe de ce, pe pantalonii de partizan, roșii, ai lui Aghei, ce se vedeau sub cojocul scurt, negru de oaie, și pe Pcihov, pentru că tăcea și nu se amesteca în vorbă, de parcă n-ar fi fost acolo. Dacă nu vă place, aș putea să mă evapor... și dădu să se întoarcă spre demiul său care, căzut jos, se chincise, fără cap, sub cuiul din perete.

Dar Aghei îl apucă prietenește de umăr și-l sili să se așeze pe scaun.

— Ei, hai, nu te mai supăra, că doar nu ţi-am spus nimic jignitor, bolborosi el. Poate că harul *ăsta* ţi-o fi fost dat de tînăr. Ia te uită ! S-a înfierbîntat ca un samovar cu cărbuni încinşi în el.

Încetul cu încetul gheaţa se topi şi Pcihov îşi aduse aminte, la timp, că-n seara aceea plănuise să meargă la baia de aburi. Curînd plecă, după ce îndesă nişte schimburi curate într-un coşuleţ împletit.

După plecarea lui, se aşternu o tăcere apăsătoare : prea erau transparente ţelurile ce le urmăreau amîndoi. Pe genunchii lui Firsov apăruse carnetul, în care desena ceva, nepăsător. Apăru întîi o faţă drăgălaşă, apoi fetei îi crescu de la sine o mustăcioară, încît se transformă pe neaşteptate în propriul ei seducător.

— Ştii de ce te-am chemat ? întrebă încet Aghei, urmărind din ochi cum seducătorul fetei, căruia îi creşteau rapid burta şi bărbia triplă, îmbătrînea şi se urîţea cu fiecare trăsătură a condeiului.

— Bănuiesc... strîmbă din nas Firsov, adăugînd mutrei din faţa lui un nas cît se poate de coroiat şi mîzgălind-o apoi din toate părţile cu nişte favoriţi cum nu s-au mai văzut. Omul preferă să moară ca un înţelept, decît să crape ca o vită... Deşi se mai întîmplă şi invers ! Dar ce să ne mai pierdem vremea ? Daţi-i drumul, despuiaţi-vă puţin cîte puţin, îl pofti el, iar condeiul porni să alerge turbat peste fila de hîrtie, acoperind-o cu un ghemotoc de cîlţi. Vekşin mi-a făcut o aluzie, dar, grăbit cum eram, nu l-am înţeles prea bine...

— ...o aluzie ? nu l-am înţeles... repetă ca un ecou Aghei şi deodată îşi abătu palma peste carneţelul lui Firsov, care-l enerva, ca şi peste genunchiul de sub el ; dar scriitorul îşi repuse îndărătnic notesul în poziţia de mai înainte şi Aghei nu mai îndrăzni să-l acopere pentru a doua oară cu mîna. Sub privirea lui Firsov, în înfăţişarea interlocutorului său se petreceau semnificative transformări. În primul rînd, în ochii duşi în fundul capului se aprinse un licăr ca de candelă neputincioasă, fumegîndă. Despre ochii aceştia se spunea că omoară înaintea mîinilor lui. Şi deodată izbucni : Hai, scrie, scrie tot despre mine, că-ţi deschid larg sufletul ! Văd acum că toate le poţi... face... Ia te uită cum îţi joacă fruntea asta 'naltă ! Dacă nu înţelegi ceva... ei, din practica noastră... întreabă-mă. Deci, stimabile... cum îţi zice ?

— N-are nici o importanţă... se derobă, incoruptibil, Firsov.

— Nu te teme, că în vizită acasă la tine tot nu vin ! A trecut vremea mea... începu în şoaptă Aghei, golit de toată dîrzenia de-adineauri. Se apropie ceasul de pe urmă, îmi cunosc eu sorocul. Groapa, gata săpată, mă aşteaptă... Şi parcă nu şade frumos să te laşi aşteptat. Că oamenii-s ocupaţi... De-aia mă şi grăbesc. Ţi-o spun deschis din capul locului : am fost condamnat de-atîtea ori în lipsă, încît nu mă mai tem de cîrna. Mă va răpi într-o clipă, pînă nu prind de veste,

că mă știe ea : trag totdeauna cînd sînt atacat. Dar acușica, oricine îmi poate face seama, chiar și tu, dacă nu ți-o fi scîrbă. În glasul lui gîlgîi un rîs surd. Ai primi și mulțumiri în scris pentru o treabă ca asta. Părea că o perdea de clarviziune învăluise orizontul lui Aghei. Ghicitoarele mi-au prezis că ori o să-mi cadă vreo bîrnă în cap pe negîndite, ori o să mă strîng singur de gît din greșeală... Dar eu știu prea bine că ea o să mă vîndă, *a mea !* Sări în picioare cu pumnii strînși, iar după el, zguduit de această izbucnire de nebun, se ridică și Firsov. Numai să vedem dacă va ști să se păzească ea de mine...

— Stai cuminte, că de nu, plec ! îl amenință Firsov.

— În fiecare noapte la orele două mă trezesc. Asta-i timpul meu. Tresar și scapăr un chibrit : ora două ! Arătătoarele parcă ar fi amorțit...și mă doare uite-aici. Ești om învățat, spune-mi, ce-i aici ? Ba mă arde, ba mă gîdilă, ca o blană... și mă supără, mă scoate din sărite ! Și arată cu ochii locșorul primejdios unde se unesc coastele omului.

— Nevroză ! observă competent Firsov, notînd totul pe rînd în carnețelul său. Vă mai supăr cu o întrebare : ce anume vă frămîntă ?... Nu cumva... *ei ?* Am auzit că așa se întîmplă adesea cu călăii mari, și în genere cu reprezentanții acestui fel de activitate.

— Nu-i vorba de asta... Simt parcă un gol... mă apucă așa, deodată, mormăia Aghei, încredințîndu-i-se cu totul lui Firsov. Iar acesta simți deodată, cu uimire, o apăsare chiar în locul acela, de sub coșul pieptului. Tocmai acolo, în *nevroza* aia, mă sfredelește. Nu cer îndurare... Ca să mă scoți basma curată, n-ar fi de ajuns nici o viață de om, și nu știu dacă merită. Chiar dacă ai încerca, ai să te căiești de asemenea încercare ! Eu doar atîta-ți cer, și asta cred că se poate : zugrăvește-mă fără adăugiri ori înfrumusețare, așa cum sînt, și spune acolo de ce disprețuiesc acum, cu adevărat, totul din lumea voastră ; iar eu de pe lumea cealaltă am să-ți mulțumesc din suflet pentru munca ta. Ei, cu ce zici să încep ?... Cu cele de azi, ori mai întîi să ating puțintel cele dinainte ?

— Ai putea în treacăt să-mi vorbești de copilăria dumitale, de locurile natale, propuse Firsov, poticnindu-se și făcînd un gest original cu mîna — pentru ca apoi, luîndu-ți avînt, să treci la celelalte.

Aghei sorbi o gură de apă din ceainicul de tinichea din față nu numai ca să-și dreagă glasul : era emoționat.

— A cam început să mi se întunece mintea... parcă s-ar fi lăsat o perdea neagră. Ba, stai puțin, zăresc ceva... Își amintea greu, cu sforțări vădit dureroase. Uite, a început să se limpezească : un dîmb verde, soarele apune după el, e seară... Pe dîmb, moara lui Pavel Makarîci Klopov, cu aripile rupte de vînt ; în anul acela a bîntuit un uragan pe-acolo, pe la noi. Tare aș vrea să văd acum, în pragul morții,

dacă a mai rămas în picioare moara aceea, sărmana de ea... La noi e mai mult cîmp deschis, păduri sînt puține. Klopov spunea pe vremuri : „Unde nu-i pădure, și viața-i mai limpede, fără gînduri rele..." Fie vorba între noi, era chiar el tîlhar de drumul mare ! Dar de ce-ți spun eu toate astea ? Aaa, da, era acolo o cîmpie întinsă, un pătrat ca de vreo douăzeci și patru de verste... Un fel de pită galbenă pe care se înșirau satele : Șemiakino, Țarevo, Palțevo și-al patrulea — satul meu, Pasînkovo ! Notează-l, că ai să uiți și n-o să afle nimeni niciodată unde a văzut Aghei lumina zilei. Așa ! Pe la noi umbla *moartea roșie*... n-ai auzit de ea ?

— Parcă am dat peste așa ceva în literatura sectantă. Îi înăbușeau pe bătrîni cu o pernă roșie... zîmbi cu scîrbă Firsov, cum s-ar zice, ca să-i scape de necazurile zadarnice ale vieții. Așa e ?

— Era bună împotriva tuturor necazurilor... Aghei dădu din mînă și-și lăsă ochii în podea. Oamenii de pe la noi sînt așezați, cuminți, doar la prima vedere par adormiți un pic. Poate și-un iepure să-ți sară pe prispă și să se odihnească fără teamă, că nimeni nu-i face rău. Ai strîmbat adineauri din nas vorbind de perna noastră. Dar ce cusur îi găsești ? se oțărî el deodată. Parcă nu-i totuna dacă înăbuși omul cu o pernă, ori dacă tragi în el cu tunul, îl spinteci cu sabia, ori îl otrăvești cu gazele alea ? Cu perna e chiar mai moale, și-apoi se face după buna învoire a părților, de plăcere ! Se zice că profesorul care a născocit gazele acelea pentru cîini n-a fost împușcat nici pînă-n ziua de azi. Așa e ? Și eu am fost mielușel pe lîngă el : le făceam seama unul cîte unul, pe cînd dumnealui, pe companii întregi ! zbieră Aghei, iar Firsov făcu doar o schimă chinuită, astupîndu-și urechea cu mîna liberă. Hai, scrie odată... Ce te foiești ca Maica Domnului ?

— Mai puțină filozofie și mai multe fapte... Continuă ! se trase puțin îndărăt Firsov, ferindu-se.

— Și-așa, a fost odată în părțile acelea un țăran temător de Dumnezeu cu bătrîna lui... om vînjos, nevoie-mare ! Ai să-l vezi curînd cu ochii tăi : are de gînd să-mi aducă în persoană blestemul părintesc. A dus o viață aspră bătrînul, s-a frămîntat mult din pricina celor dumnezeiești... Nici pînă-n ziua de azi nu și-a aflat liniștea. În tot satul nu era altul să cunoască evanghelia ca el, iar în anii tinereții a umblat pe la mordvi și la tătari în căutarea credinței, ca să facă proba : dar nicăieri n-a găsit credință mai bună ca a noastră. Casa o avea mare, dușumelile vopsite în ulei. Se înțelegea de minune cu bătrîna lui. ...Ei, și-așa, a semănat mușul sămînță în baba lui și a crescut din ea un spic. Și spicul tot creștea și se împlinea... Spicul acela sînt chiar eu, avem onoarea ! Rîzînd ironic, Aghei își înfipse degetul în piept.

— Deocamdată nu văd nimica de rîs... ridică din umeri Firsov. Se vede că n-aţi trăit în bună înţelegere cu tatăl ?

— Încă de cînd eram mic copil, s-a întîmplat o dată de am găsit pe cîmp un pui de uliu. Şi cînd mi s-a urît cu el, i-am sucit gîtul, ca să nu se chinuiască, şi l-am aruncat pisicii. Şi să vezi : taicămeu se ruga lui Dumnezeu pentru tot neamul omenesc, era aproape ca un sfînt din ăia de ajung de vii în cer ; în Săptămîna Patimilor, îmi umbla totdeauna cu o pată de praf în mijlocul frunţii de atîtea mătănii; dar pe mine m-au scos mai mult mort decît viu din mîinile lui. De-atunci am şi urechea asta care atîrnă. O vezi ? Cred că de-aia i s-au dat omului două urechi, să le aibă la caz de mînie părintească. Nimic de zis : ţinea seamă de natură ! Iar eu tocmai la anii aceia m-am făcut grozav de destrăbălat în purtări, nu-mi mai era frică nici un pic de cîrna cu coasa ! Şi cine o mai fi scornit oare că-i cîrnă ? Minciuni sfruntate ! Am să-ţi dezvălui o taină, dar rămîne între noi. Am văzut-o ! A locuit pe-aici, pe aproape, în fundătura Drovianoi... acum doi ani. Purta ea o băsmăluţă trasă pe frunte şi de sub basma un nas ascuţit ca un cioc, dar nu un cioc de pasăre. Cum porneam după treburi, hop şi ea, îmi ieşea în cale. Ba se prăfăcea că se duce în piaţă, ba că se întoarce cu bocceluţa de la baia de aburi... şi de fiecare dată îmi făcea cu ochiul. Şi-atîta m-a supărat, că într-o seară m-am luat după ea. Şi-am intrat... Am intrat în casă după ea ! Lăsă ochii în jos şi tăcu cam o jumătate de minut, privindu-şi cu coada ochiului degetele, pe care le tot mişca. A doua zi dimineaţa, iarăşi îmi iese în întîmpinare, de parcă nu s-ar fi întîmplat nimic. Aşa, moartă, pricepi ?! Ducea gaz într-un bidon. Ce zici, hai ? Ca să vezi ce chestie... Izbucni într-un rîs batjocoritor : Uite cum te duc de nas, prostălăule, iar tu stai şi mă asculţi cu gura căscată. Dumneaei nu umblă ziua, umblă mai mult pe timp de noapte...

— Să ştii că plec ! îl ameninţă cu ură Firsov şi abia acum băgă de seamă cît de schimbată îi e vocea.

— Uite ce-i, ţi-a dat Dumnezeu minte mai multă, lămureşte-mă : este îngăduit ori ba să omori o fiinţă vie ? La război şi oricum altfel ! După puiul acela de uliu, eu aşa am înţeles : că pînă la şoarece este voie, iar mai departe e păcat. Îndeobşte, am fost crescut cu străşnicie ; nu prea credeam eu în Dumnezeu, dar la priveghiuri, noaptea, eram nelipsit. Mergeam cu tata. Cînd m-au luat la război, mi s-a clătinat şi mintea. Cine ar fi crezut ! A început dintr-o nimica toată ! Pornisem la atac, iar locul era prost al naibii... se chema Nasul lui Ferdinand : un deal numai hîrtoape. Ajung ăl dintîi la sîrma ghimpată, o tai şi iar fug şi zbier, şi deodată îmi iese în cale un ofiţeraş austriac, un mucos ! A ridicat el sabia, dar s-a

înfipt în baioneta mea și așa a rămas, statuie. Cu sabia sus, încremenită în mînă, se uita țintă, cum te uiți și tu acum la mine, cerînd îndurare. Nici n-am apucat să trag baioneta din el, iar fața lui a și început să se topească întocmai ca un muc de lumînare, iar ochii priveau clipind, căutînd parcă. Într-adevăr, căuta atunci ceva înfricoșat... și n-a găsit! Așa e, cînd te străpunge cineva cu baioneta, nu în vîrful ei să-ți cauți moartea, ci în ochii celui care te străpunge! Și cînd a început să clipească la mine, mi-am zis: va să zică vrei să-mi intri în suflet prin ochi? Ei bine, nu! Am închis ochii și...

— Ce cald e aici! Ca într-o baie de aburi... oftă zgomotos Firsov, ștergîndu-și nădușeala de pe frunte.

Se sculă de pe scaun, să caute parcă ceva, dar Aghei îl făcu să se așeze la loc, cu o izbitură poruncitoare în umăr.

— Stai jos, omule, că acum vine partea cea mai interesantă, miezul povestirii... După luptele acelea, s-a făcut ca un fel de inspecție. A venit de la statul-major un general... ca un mortier arătă: bărbătos, roșu la față, mustind a război. Cum stăteam în front, mi-a prins în piept o decorație militară și m-a felicitat pentru eroism. Iar pe mine parcă m-au apucat căldurile, și-a început să mă junghie urechea vătămată. „Excelența-voastră, zic, spuneți-mi, excelența-voastră, care-i temeiul nostru în viață?... Mi-e coclit de tot sufletul, zic, că am omorît un om!" Mi-aduc aminte că, de tîmpit ce eram, i-am mai spus și alte prostii. Mi-e și rușine, cînd mi-aduc aminte ce dobitoc am fost... Și cînd a răcnit generalul o dată la mine, cît îl ținea gura, am simțit că intru în pămînt. „Idiotule, zice. Dacă superiorii tăi te-au decorat, înseamnă c-ai făcut ceva sfînt!" Trei zile și trei nopți am stat la carceră pentru vorbele mele nesăbuite. Și uite așa, pînă la urmă am prins gustul. Firește, nu coclise mare lucru în mine, numai mi s-a părut că, la drept vorbind, nu-i cine știe ce treabă grea, și te mai și decorează. Ce era mai important, că nu mă dobora nici glonțul, nici boala. Uneori moartea secera în jur pînă la ultimul firicel de iarbă, scotea cu gheara ei de fier și cîrtițele din vizuine, iar eu... eu rămîneam teafăr, nevătămat și mă hlizeam ca ginerele cel iubit la mama soacră. Umblam și parcă scoteam fum pe nări, de-atîta cîinoșie cîtă crescuse în mine. Mă făcusem o fiară, la fiecare atac înjunghiam cîte șapte, opt inși... Așteptam lupta mai cu nerăbdare decît aștepți sfînta Înviere. Dacă vrei, mă crezi, dacă nu, te privește, dar s-a întîmplat de-am omorît o dată și-un mort pentru a doua oară. Se răsturnase cu capul pe afet și parcă-mi urmărea mișcările... Ei, și atunci, de spaimă, l-am mai străpuns o dată! De-atunci mare noroc am avut la cruci; cînd mi-au dat-o pe-a patra, cea mai de aur, m-am

fotografiat format carte poștală și am trimis-o acasă : stăteam cum ar fi pe-o stîncă, pe malul mării, cu șapca pe-o sprînceană și pieptul numai cruci, de n-avea loc să treacă printre ele nici un glonte. Pe vremea aceea, de voinic ce mă simțeam, mă tot muncea gîndul să mă-nsor ; dar ce mi-am zis : lasă mai întîi să se îndrăgostească fetele de mine. Ai mei, tata și mama, mi-au trimis și ei binecuvîntarea. Și cum s-a terminat războiul cu nemții, iar altul nou nu începuse încă, dintr-o scăpare a guvernului, întrucît mijloacele mele de buzunar erau cam pe sfîrșite, mi-am pus în gînd să pun în practică experiența dobîndită. M-am întors, așadar, pe furiș în locurile natale, m-am orientat puțin... și-am început să-i stîrpesc pe cei bogați, unul cîte unul. Într-un an am desfășurat o activitate destul de rodnică... Aghei se uită din nou, cu un fel de curiozitate obiectivă, la mîinile sale și adăugă : de data asta însă nu mi-a mai dat nimeni nici o medalie. Bine s-a mai împămîntenit în țara noastră rusească sfînta tărăgăneală !

— Și nu ți-era milă de *ei?* sări Firsov cutremurat de scîrbă.

— De ce să-mi fie ! Dacă plivești ogorul de buruieni, abia cresc mai bine grînele.

— Dar puteai să greșești din pripă, să omori un nevinovat !

Aghei îl străpunse pe Firsov cu o privire piezișă a ochiului său de urs.

— Ia mai slăbește-mă, nu face atîta pe deșteptul cu mine !... Și cum zic, decorații n-am mai primit, dar nici cu mîna goală nu rămîneam. Pierdeam uneori într-o noapte la cărți cîte o juma de-împărăție... Am trăit și-am încercat de toate în viață, așa că ar cam fi cazul să mă retrag !

Amuți, cuprins ca de toropeala unei beții îndelungi și grele. Profitînd de acest răgaz, Firsov se repezi din nou să scrie atît de grăbit, că făcea circei la degete... De altfel, scria cu totul altceva decît faptele mărturisite de Aghei. În romanul său, episodul de adineauri lua cu totul altă întorsătură. După Firsov, la cea dintîi răscoală din armată, soldatul Stolearov Aghei *l-a aranjat* pe generalul care-l decorase pentru prima lui faptă de arme, și asta nu din considerente politice ori din ironică recunoștință pentru învățătura primită, ci numai și numai împins fiind de-o nestăpînită dorință de a-și face rost de o uniformă de ofițer, pentru a-i trimite tatălui său o fotografie cu toate decorațiile de general, fapt care, după cum se spune, a și produs o impresie covîrșitoare asupra frumoaselor sale consătence.

— Ho, pripitule, mai oprește-te și ascultă, că ai tot timpul să mîzgălești pe hîrtie despre Agheika Stolearov !

— Stai mai departe că mă împiedici să lucrez !... se apără Firsov, căruia ochelarii aproape că i se abureau din pricina răsuflării duhnitoare a lui Aghei ; iar de retras, nu mai avea unde se retrage ; se proptise cu spatele în perete. Mai lasă-te de apucăturile astea tîlhărești, ce naiba !

— Iote, mă ! Te răstești la mine ? Dar nu mi-e frică. Nu ești mai voinic decît puiul meu de uliu : pene ai destule, dar la trup ești cam puțintel. De ce mă-ndes în tine ? Păi vreau să te ajut pe din dos, din întuneric, ca tu să răzbești în față, cu ajutorul minții... astfel, în doi, pătrundem mai lesne în miezul lucrurilor. Eu așa zic, că în treaba asta *a noastră*, mai rău ca orice nu-i sîngele vărsat, ci pătrunderea unui înțeles anume : nu trebuie să arăți nimănui cît de ușor și fără teamă se face *asta*. Că, să știi de la mine, dacă nu te temi de Dumnezeu și ești de capul tău, tare multe poți face, chiar de unul singur. Cît despre pedeapsă, fleacuri ! Care ridică cuțitul, zice-se, tot de cuțit o să piară, dar asupra unui lucru nu mă pot dumiri : cine îl va pedepsi pe cel din urmă om ? Că singur parcă nu-ți vine să te porți prea aspru cu tine însuți ; iar altcineva n-are să mai fie pe lume. Tu ce părere ai, reprezentant al culturii ?

În întrebarea aceasta, Firsov ghici dacă nu manifestarea unei inteligențe înnăscute, cel puțin năzuința după adevăr, acea năzuință haotică, pe dibuite, remarcată de premergătorii lui Firsov nu o dată la ucigașul rus. „Dintr-o fîntînă adîncă, se spunea în acest loc al romanului lui Firsov, chiar și în amiaza orbitoare se zăresc uneori stelele pe cer.“ De bună seamă, autorul nostru l-a rugat pe interlocutorul său să precizeze la cine anume s-a gîndit cînd a pomenit de cel din urmă răzbunător, iar Aghei i-a dat un răspuns în doi peri, dar nelipsit de o anumită ascuțime și de înțeles, căci orice judecată despre sublim sau infinit dobîndește invariabil reflexe filozofice. Într-un cuvînt, se treziră amîndoi prinși într-o convorbire intimă, sfătoasă, ca de la om la om, cum se și cuvine în asemenea cazuri și, în jumătatea de oră care urmă, cei doi izbutiră să clarifice destule împrejurări, de folos în egală măsură și lui Aghei și biografului său silit la aceasta prin forța lucrurilor. Deodată însă avu loc o întîmplare supărătoare... Pisica, adormind pe patul stăpînului casei, a avut un vis de animal flămînd. În căutarea mîncării, a vrut să sară pe poliță, unde-și păstra Pcihov alimentele, dar alunecînd, a căzut pe dușumea împreună cu lada de scule a lui Pcihov. Astfel Firsov avu ocazia rară de a studia starea de spirit plină de încordată așteptare în care trăia Aghei în ultimul timp.

Cu buza mușcată pînă la sînge, asudat și smulgînd ceva din mînecă, Aghei își plimbă în jur privirea tulbure, căutînd explicația bufniturii prelungi cu zăngănit metalic ; de spaima lui se molipsise

și Firsov. Într-un tîrziu se furișară amîndoi încet, pe după sobă, spre colțul de unde venise zgomotul. Explicația era evidentă : pisica se ghemuise în colț, de frica pedepsei pentru pozna făcută. Îmbrîncindu-l înapoi pe Firsov, care se aplecase spre dușumea cu o mișcare de miop, Aghei ridică încet deasupra vinovatei piciorul încălțat cu cizma grea : și Firsov ar fi fost, desigur, martorul unei cumplite răfuieli dacă nu s-ar fi grăbit să deschidă ușa, auzind de afară bătaia convenită.

Pcihov intră în casă, voios și încălzit ; părul brumat de promoroacă îi ieșea de sub căciulă. Înțelegînd din mers situația, se apropie hotărît de Aghei.

— Ce-ți veni ? întrebă, îndesîndu-se tot mai mult în Aghei, fără să-l slăbească din ochi, pînă cînd izbuti pisica să se strecoare afară, pe ușa rămasă întredeschisă. Speram că n-o să te mai găsesc aici, iar tu... Ei, gata, la culcare ! Ajunge, ai stat destul ! I-ai răpit un car de vreme acestui om de treabă.

— Zi bogdaproste că nu l-am lăsat și fără ceas ! rîse Aghei cu gura pînă la urechi. Nu mai rămăsese în el nici urmă din îngrijorarea de adineauri. De ce mă dai afară, hai ? Poate că noi doi nu ne-am spus încă totul...

— Bine, bine, n-ai decît să-i spui ce mai ai de spus, dar altundeva. Și să nu mai calci pe-aici, auzi ?! bombănea Pcihov, împingîndu-l spre ușă, iar Aghei se retrăgea cu spatele, fără supărare și fără rezistență. Pleacă, dacă-ți spun !...

Se întoarse apoi spre Firsov. Cu fața stinsă de oboseală, acesta își odihnea mîinile pe genunchi, deasupra carnetului. La lumina lămpii, privea, cu ochii orbi parcă, ultima filă deschisă. În acele litere mărunte se pitiseră deocamdată mărturisirile lui Aghei, care-i pîngăriseră auzul. Dar nici o putere din lume n-ar mai fi putut împiedica trecerea celor scrise despre Aghei, în romanul plănuit.

— Te-ai năucit de-atîta fumat ? se aplecă spre el Pcihov, privindu-l peste ochelarii ce-i alunecaseră lui Firsov bătrînește, spre vîrful nasului.

Și abia acum, tălmăcindu-i cumsecade motivul tăcerii abătute, contradictorii, își dădu seama cît de grea e îndeletnicirea de scriitor.

XXII

În noaptea cînd Mitka n-a venit acasă, Zinka l-a visat urît ; de-aceea, în seara următoare, cînd a plecat la lucru, și-a pudrat cu multă grijă cearcănele de sub ochii plînși. Cît de mult se temea să nu piardă ceea ce nici nu dobîndise încă ! Apoi alte cîteva zile în șir nu l-a văzut, nici nu i-a auzit pașii pe coridor. Abia după o săp-

tămînă plină de o chinuitoare lipsă de ştiri, îi ajunse la ureche un zvon despre chefurile dezmăţate, în lanţ, cărora se deda Mitka după o nu ştiu ce aventură primejdioasă. Nimeni nu ştia însă că în răstimpul cît Aghei îl răscolise pe Firsov cu spovedania lui, Mitka, împreună cu alţi cîţiva, făcuse o vizită reuşită la societatea pe acţiuni de care fusese vorba în timpul ultimei sale întrevederi cu Aghei. La această „vînătoare de urşi", care se dovedise cît se poate de uşoară şi de bănoasă, fusese ajutat de Şcekutin şi de Donka Creţul. Nedorind să lucreze cu Aghei, deşi prin aceasta îi aducea o jignire de neiertat, Mitka hotărîse să-i trimită într-un plic partea lui de pradă, socotită, ca să nu fie cu supărare, nu ca pentru o vindere de pont, ci la egalitate cu ceilalţi părtaşi. Astfel se adevera că numai şi numai din considerentele amintite organizase Mitka întîlnirea lui Aghei cu scriitorul, în casa lui Pcihov.

După ce s-a despărţit de Firsov în seara aceea, Vekşin se tot uita mereu la ceas : pînă la momentul întîlnirii cu complicii săi intenţiona să treacă pe la soră-sa : într-o scrisoare trimisă prin poştă, ea îl invitase la primul spectacol pe arena circului din Moscova, după un lung turneu în provincie.

Ajunse cu întîrziere, după începerea programului. Publicul, tot mai nerăbdător, aştepta renumitul număr al Hellei Welton, anunţat la începutul părţii a doua. Un gentleman ireproşabil, în frac, se încăpăţîna să silească un cal alb, cu cureluşe şi egretă pe cap, să se aşeze în genunchi în faţa publicului ; dar calul, la fel de încăpăţînat, săpa nisipul cu copita, refuzînd să îngenunche. Mitka ajunse, în cele din urmă, la locul său de la galerie. Împuşcăturile şi strigătele djighiţilor făcuseră loc, între timp, palmelor demodate ale clovnilor şi aplauzelor îngăduitoare ale spectatorilor. Mitka urmărea distrat cum toate aceste sunete se fărîmiţează şi se răsfrîng în cupola rotundă de deasupra capului ; căuta zadarnic, fără să-şi dea seama, acolo, în penumbră, laţul de mătase al surorii sale, atît de bine cunoscut lui.

În pauză se duse la Tania, în cabina ei. Un flăcău isteţ, depersonalizat de uniforma-i cu nasturi de metal, îl lăsă să treacă în partea circului prohibită persoanelor străine : un altul, cuprins de acelaşi respect la vederea blănii lui Mitka, îi indică scăriţa de fier de-o rampă şi jumătate, ce ducea spre cabina Hellei Welton. Prin uşiţa întredeschisă, însemnată cu numele scenic al soră-si, scris pe un cartonaş modest, se auzi un rîs parcă neînsufleţit, mărunţel ca răpăitul unor boabe de mazăre pe hîrtie. Cel care rîdea era un bătrînel cu obrazul impecabil ras. O tichiuţă neagră de casă sublinia şi mai mult aspectul său uimitor de incolor ; părea aproape străveziu în lumina puternică, incorporal, spălăţel şi parcă de pe acum străin

de lumea aceasta. Scotocind într-un geamantan, povestea o întîmplare hazlie din viața-i personală ; dar rîdea numai el. Tania, în picioare, pregătită de ieșire, purta un tricou azuriu, ce-i dezvăluia în întregime trupul ; în jurul brîului avea o puzderie de stele, strălucitoare ca niște fluturași. Înainte de a-și saluta fratele, mai mult din priviri, spuse ceva cu jumătate de glas unei femei cu ochii plini de deznădejde, care-i masa tocmai gîtul și umerii ; aceasta îi puse pe umeri un capoțel cenușiu brodat cu roșu și curînd se făcu nevăzută în spatele unui paravan.

Fratele și sora își încrucișară privirile în adîncimea oglinzii verticale, încadrate de o parte și de alta cu șiruri de lămpi. Venirea lui fusese vădit inoportună, căci Tania nu se bucură văzîndu-l, dar nici nu se miră, spre marea ciudă a lui Mitea, care sperase oarecum că această întîlnire îi va îngădui să continue convorbirea, neterminată la ultima lor întrevedere. Acum Tania semăna foarte puțin cu ea însăși, cea de deunăzi, cordială și simplă ; nu mai părea de loc atît de tînără cum și-o închipuise. Poate părea mai matură din pricina concentrării ei lăuntrice, a încordării dinaintea spectacolului. Indiferentă și distrată, îl întrebă ce mai face, dar tocmai atunci, chiar deasupra capetelor lor zbîrnîi prelung o sonerie, făcînd să se stringă inimile ; și deodată, văzînd o licărire fugară de alarmă în ochii surorii sale, Mitka pricepu că-i emoționată, că aproape se îndoiește de forțele ei, cum i se întîmplă și lui înainte de vreo operație riscantă. De-aceea o simți de două ori mai apropiată.

„Cum să-ți spun, deocamdată mă mai țin de ștrengării..." vru să glumească, dar pe neașteptate, uitînd de întrebarea pe care i-o pusese, sora lui ieși să se informeze de instalarea aparatelor. Interpretînd un gest întîmplător al ei drept invitație de a lua loc, Mitka se așeză pe un cufăr, lîngă portiera prăfuită de la intrare, și numai și numai ca să nu se gîndească la nimic, urmări mișcările bătrînului. Acesta tocmai aduna niște lucruri aruncate pe jos, lăsînd să cadă imediat altele.

— Bucur mult să ved frate la Tania al meu, începu să ciripească Pugl de îndată ce rămase între patru ochi cu vizitatorul și, lăsîndu-și baltă treburile, îi puse mîna pe umăr cînd acesta făcu o încercare să se ridice. Lesați, stați jos, este bine. N-am știut că tumnevostra așa tiner. Dacă noi nu fost tiner, niciodată n-are să fie batrin. Vai, cum aruncat tote !... Duneaș, Duneaș ! strigă el spre ușa în spatele căreia lărmuia surd muzica introductivă de după antract. Știți tumnevoastra, străbat este numer periculos. Artist nu trebuie avut dispoziție prost cînd este străbat. Oamenii vrea să primește pentru bani un puțin spaima placut. Cînd copilașii mei

căzut, un domn cu mustața mare mîrîit la mine... O, *Schwein !!* Cînd aduc aminte...

Se pregătea să-i povestească lui Vekșin amănuntele acestei nenorociri petrecute demult, dar se auzi un scîrțîit de ușă și în încăpere năvăliră sunete de aramă, un curent de aer amoniacal din grajduri, apoi bubuitul surd de tobă al orchestrei făcu să vibreze un geam al ușii : se întorsese Tania.

— Intri prima, nu-i așa ? întrebă Mitka, ridicîndu-se și tresărind la zbîrnîitul repetat al soneriei de deasupra capului ; nimeni nu-l mai lua acum în seamă. Cred că ar fi timpul să trec la locul meu...

Tania își lepădă halatul, iar Pugl începu să-și aranjeze vestonul negru, de parcă el și nu altcineva urma să cucerească inimile spectatorilor. Din prag, Mitka se mai întoarse o dată, atras de liniștea din spatele lui, și coborî privirile : ridicat pe vîrfuri, grav, bătrînul făcea semnul crucii peste eleva sa, care se oprise în fața-i aproape cucernic, cu ochii închiși.

Nemaiavînd timp să ajungă la galerie, Mitka fu nevoit să ocupe un loc liber din stal ; circul o saluta prin aplauze încurajatoare pe vestita artistă, îmbrăcată deocamdată în negru, care urma să le procure o clipă de plăcută spaimă. Reflectoarele în culori își concentraseră luminile sus, asupra latului negru, lucios, atîrnat din cupolă, proiectînd pe pereți tot atîtea umbre de spînzurători. În clipa aceea, numai un singur spectator nu aplauda. Cu o dureroasă îndoială, Mitka își recunoscu surioara în acrobata ce zîmbea aici jos, în arenă, mulțumind pentru atenția manifestată, cu brațele fermecător întinse în lături. Marea putere de atracție a numărului său consta tocmai în eliminarea deplină a tuturor artificiilor care, de obicei, îl ajută pe artist să pară mai ceva decît este. Aruncîndu-și pelerina neagră pe brațele unui om în uniformă, Tania începu să urce ușor pe o scăriță de frînghie. O făcea cu o atît de impecabilă armonie în mișcări, pătrunsă de o certitudine atît de convingătoare că nu există nici o primejdie, încît și Mitea, ca și toți cei două mii de oameni prezenți în jurul arenei, încercă un sentiment nemărturisit de gratitudine față de artista care-și cruța spectatorii, înlăturînd teama ce ar fi putut să le strice distracția atît de mult așteptată.

Peste staluri, lărgindu-se cercuri, cercuri tot mai sus, se așternu liniștea ; glasul arcușurilor se înălța insinuant, ca fumul, iar un clarinet își risipi în jur avertismentul sonor. Urmară apoi, unul după altul, diversele exerciții premergătoare străbatului ; dar chiar pe la jumătatea numărului, dintr-un imbold superstițios, Mitka nu se mai uită la sora lui. De n-ar fi fost invitația de rîndul trecut —

„Am să arunc dinadins pentru tine o batistă. Să te uiți!" — nimic nu l-ar fi putut atrage la circ, mai cu seamă acum, la un ceas și jumătate înainte de a intra el însuși în acțiune. Îngrijorat de pauza care se prelungea, se uită totuși pe furiș sus: Tania făcea ceva, fără grabă, așezată pe trapez.

— Își fixează ghetele, spuse cu glas tare un om de vîrstă mijlocie, predispus la obezitate; și Mitka își ațintì privirea în ceafa lui, toată numai cute, ca o pulpă de berbec. Cucoana lui, corpolentă, pieptoasă de-ai fi zis că are în sîn o pereche de pepeni galbeni, cojea o portocală, folosindu-se de unghia degetului mic, depărtat, în care strălucea piatra puțin cam murdară a unui inel.

— Ce-i trebuie atîta timp?... mormăi cucoana și Mitka își aduse aminte de închizătorile cu curele de pe ghetele surorii lui, a căror destinație n-o cunoștea.

Vestita săritură în lat Hella Welton o lăsa totdeauna la urmă. Deocamdată, după ce își potrivise tichiuța și își încrucișase mîinile după ceafă, se rotea atîrnată cu capul în jos, prinsă numai cu picioarele de trapez. Apoi, inaccesibilă compasiunii lui Vekșin, se ridică și, de acolo, de sus, din înălțimea ei, trimise bezele celor care-și cheltuiseră timpul și banii de dragul ei. În tot acest timp, Vekșin se consacrase las, cu capul plecat pe un umăr, studierii amănunțite a cefei odioase din fața lui.

— Acum! Uite-acum urmează strabatul! rosti însoțitorul cucoanei grase care continua să scoată de pe portocală un fel de șpan oranj.

Totul amuți în jur, chiar și cuvenitul răpăit mărunt de tobă. Tăcerea nu mai era tulburată decît de sîsîitul reflectoarelor și de imaginarul zbîrnîit al frînghiilor întinse la maximum. Cu nerăbdarea spaimei, Mitka ridică de data aceasta ochii. Artista, atît de necunoscută și nesfîrșit de îndepărtată, cum i se părea, în picioare pe trapez, își trecuse capul prin streang și măsura din ochi distanța pînă la covorașul negru, întins jos, pe rumeguș, ca o țintă de trăgător. Încordarea creștea mereu, atingînd un grad de nesuferit. Cineva se retrăgea printre rîndurile de scaune, aplecîndu-se ușor, un glas de femeie strigă: „ajunge!". Cucoana se opri din cojit portocala; unghia ridicată întrebător concura prin strălucirea-i stinsă cu briliantul din deget. Urmă apoi un suspin general și se mai scurseră cîteva clipe lungi pînă ce unghia acelui deget să se înfigă din nou în coaja portocalie a fructului. Aplauze furtunoase și explozia alămurilor din orchestră vestiră terminarea numărului. Sora lui Mitka era acum jos, luminoasă și neînchipuit de azurie, cu pelerina neagră aruncată pe umeri, iar deasupra capului ei se mai clătina încă frînghia de mătase, păcălită. Fugind afară, călcînd pe

cineva pe picior, Mitka mai apucă să-l vadă în arenă pe Stasik, cel care o condusese pe Tania pînă la el, în Blagușa. Numărul următor era cu cîini ; așezați în semicerc, cîinii se înghesuiau unul în altul, aruncînd priviri nervoase către stăpînul lor, îmbrăcat cu fluturași de clovn.

Închizîndu-și blana din mers, Mitka se repezi afară din circ, în ger. Pe Șcekutin îl găsi jucînd cărți într-o *bombă* din apropiere : ieșiră îndată amîndoi. Donka Crețul cu celelalte ajutoare se și aflau la fața locului... Se despărțiră peste cîteva ceasuri, puțin înaintea zorilor, abandonînd „ursoaica" societății pe acțiuni într-o stare deplorabilă. Rămînînd singur, Mitka se plimbă mult timp într-un mic parc învecinat, copleșit mai curînd de o derută sufletească decît de firească oboseală. Acum nici o bucurie în lume n-ar fi putut domoli tulburarea care se născuse deodată în el și creștea clipă de clipă, provocată de un amănunt pe care Mitka îl descoperise abia la locul crimei, cu o ireparabilă întîrziere. Începuse să înțeleagă fondul dezgustătoarei și crudei feste a lui Aghei și, cu cu cît se gîndea mai mult, cu atît era mai convins că, după toate aparențele, Aghei singur, fără ajutorul unei femei, n-ar fi fost în stare să născocească o asemenea festă.

Gerul se întețise peste noapte. În pulberea de zăpadă din preajma zorilor apăreau ici-colo ferestre luminate, deși tăcerea nopții mai apăsa încă orașul... Cînd umbrele alburii și tulburi ale zilei născînde porniră să se tîrască prin nămeți, iar pe străzi se precizară zgomotele trezirii la viață, Mitka înghionti un birjar de noapte, adormit în sanie, și-l tocmi să-l ducă în Blagușa. Nu avea acum nici umbră de îndoială : ideea acestei sinistre glume aparținea numai și numai perfidei Masa Dolomanova.

Se ducea acum la ea să o mustre pentru această crudă lovitură, probabil nu cea dintîi, avînd în vedere și celelalte necazuri ale lui, mai dinainte, ca să-i arunce în față, între altele, la despărțire, vreo vorbă deosebit de nemiloasă și răzbunătoare... Dar cu cît înainta, legănîndu-se în sanie, printre troienele Moscovei, cu atît mai limpede își dădea seama că nu merge să se certe, ci îmboldit de o subită nevoie de a vedea chipul Mașei, slăbit și nedormit, să vadă dacă l-a iertat măcar acum, după o chestie ca *asta*, pentru ca apoi să se cufunde undeva într-un somn adînc, de vreo jumătate de an !

„Dar ce-am eu cu ea ?" părea că aude în scîrțîitul trist al tălpicelor pe zăpadă. Într-adevăr, ce am eu cu această nevastă a altuia, a lui Aghei, mînjită de mîinile lui ? Și ce-ți închipui, că atunci, la Rogovo, ai fi fost mai fericit dacă ajungeai ginerele lui Dolomanov ? De sărbătorile împărătești te-ai fi dus, cu tot neamul, la biserica din Demeatino, iar după slujbă ai fi trecut pe la popa

Maxim, să mănînci friptură de gîscă şi să bei vişinată, ca apoi să te cufunzi iarăşi, cu cap cu tot, în dogoarea năvalnicei iubiri a Maşei... Şi-atunci ce mai aştepţi de la această viaţă, iubite Dmitri Egorîci ?

Sărind din sanie, urmărit de privirile dezaprobatoare ale birjarului, Vekşin adună în pumn zăpadă şi îşi răcori fruntea înfierbîntată ; abia acum simţea că l-a cam tras curentul în timp ce se lupta cu „ursoaica". Începeau să-l scuture frigurile, din ceafă i se împrăştia prin tot trupul binecunoscuta apăsare a răcelii, inima îi bătea neregulat, în salturi, ca intoxicată... Deodată îşi schimbă gîndul : ca să nu-şi trădeze în faţa Maşei suferinţa, ca să nu-i dea prilej să se bucure înainte de vreme, mai cuminte ar fi fost să afle din gura lui Aghei dacă îi este bănuiala întemeiată, şi asta, pornind pe urma proaspătă, chiar acum, pînă n-a plecat de la Pcihov ; va mai lămuri cu acest prilej cum de a putut să se întîmple, cum a putut să aibă loc o coincidenţă atît de uimitoare ca, în capitala aceasta uriaşă, Dmitri Vekşin să nimerească în vizita nocturnă, cu ranga şi gura de lup, tocmai la prietenul său cel mai bun, la Artaşez ?

Cînd împinse cu piciorul uşa locuinţei lui Pcihov, Mitka fu cuprins de o tuse dureroasă, sfîşietoare.

XXIII

După cum era de aşteptat, pe Aghei nu-l mai găsi acolo ; de altfel însuşi Mitka uită pe loc de intenţiile sale. Pcihov încinsese o discuţie aprinsă cu Firsov : înfierbîntat era mai cu seamă cel dintîi, întrucît abordaseră un subiect de cea mai mare importanţă pentru el, iar Firsov nu făcea decît să întreţină discuţia, scoţînd, după caz, exclamaţii de aprobare, satisfacţie ori îndoială. Condeiul, în acest timp, acoperea cu mărunt hurmuz filele carnetului său, de parcă nici n-ar fi fost noapte afară. Uimitor nu era însă faptul că această discuţie durase pînă în zori, ci că Pcihov fusese în stare să facă faţă unui partener atît de pretenţios.

— Gata, scriitorule. Nu-ţi ajunge întreaga Blaguşă, de l-ai luat acum în primire şi pe Pcihov ? glumi Vekşin, dezagreabil pentru amîndoi. Fără să-şi lepede blana, se aşeză lîngă sobă, dornic să ajungă cît mai repede la căldură. Tii, ce ger e afară ! Ia mai bagă un lemn în foc, meşter al vieţii ! Cred că te-ai săturat tot vorbind cu Agheika. Ce zici, e convenabilă marfa ?

— La grămadă merge... mormăi Firsov, străduindu-se să nu-şi piardă firul gîndului ; pentru întîia oară prezenţa lui Vekşin îl incomoda.

Discuția se curmă fără speranță de reluare și Firsov își închise înciudat capcana. Fără să se ridice de la locul lui, Pcihov îl pipăi pe noul venit cu o privire posomorîtă.

— La vreo vizită mi-ai stat așa tîrziu, Mitea ?

— Am avut o consfătuire importantă... făcu Mitka un semn cu mîna și izbucni într-un nou acces de tuse.

— Te cam clatini. S-o fi lăsat consfătuirea cu băutură. Am visat că te-a împușcat cineva, Mitka. Ia seama : visurile mele se cam împlinesc !... Ia te uită cum te scutură frigurile... Nu vrei să-ți pregătesc o băutură de leac ? Îți ia boala cu mîna...

— Tusea asta mă întoarce pe dos, se plînse Vekșin, lipindu-se cu spatele de peretele sobei care începuse să se răcească. Te pomenești că bagi în doctoria ta sodă caustică, doftor de samovare ce ești ! Lasă, nu-mi mai da nimic, tușesc așa din cauza fumatului.

Îl scuturau frigurile și i se încurcau vorbele în gură. Pomenind în treacăt de fostul său prieten Artașez, căruia, de asemenea, îi plăcea să se caute cu leacuri băbești, trecu aparent fără vreo legătură la Manka Viforniță, ca apoi să aducă vorba despre unchiul Dolomanovei, un bețivan pe care nici unul din interlocutorii săi nu-l cunoșteau. După felul în care Pcihov urmărea gîndurile lui dezordonate, fără să-l întrerupă, clătinînd doar din cap cu vădită compătimire, Firsov prinse în sfîrșit acea trăsătură de caracter a bătrînului, care-i lipsise pînă atunci ca să izbutească perfecta asemănare a portretului cu originalul.

„Pentru Pcihov, lumea întreagă era arena unei acțiuni închegate și fără ascunzișuri, căreia el însuși îi era spectator vrăjit ; urmărea din atelierul său, ca dintr-o lojă, spectacolul vieții desfășurat înaintea-i. Privea fără să se satur aceeași temă repetată mereu, la infinit, o împletire de iubiri dezamăgite, de pofte nesatisfăcute, de tinereți în plin avînt ori prăbușiri. Totul îl interesa pînă la desăvîrșita uitare de sine, ca pe călătorul poposit pe malul mării, în fața căruia valurile vin mereu din albastra veșnicie, ca să aducă un pămătuf de spumă, să zgîndăre pietrișul și să se topească într-un început de suspin..." Firsov șterse în gînd ultimele trei rînduri *marine*, ca să nu păstreze decît factura unică, teatrală a imaginii. În ciuda vîrstei sale, pe Pcihov într-atîta îl interesa totul, încît năzuia să vadă pînă la urmă chiar și deznodămintele cele mai cumplite.

Deodată lui Pcihov i se făcu lehamite să-și mai irosească vremea în disputa glumeață cu Vekșin.

— Fiindcă veni vorba, Feodor Feodorîci, reluă el discuția întreruptă de venirea lui Vekșin, spuneai printre altele, mai adineauri, că dacă nu ținem pasul cu progresul, dușmanii vieții ne calcă în pi-

cioare. Dar eu tot stau și-aștept : n-o să se răzvrătească oare vreodată amărîții ăștia ai tăi de oameni ? Într-o zi or să zică : Ajunge ! Destul am construit, pentru noi înșine, cușca tot mai strîmtă, tot mai aspră a civilizației. Știința, ai dreptate, ne îngăduie să privim în adîncuri, dar tot ea ne poate zvîrli în prăpastie !... Și încă în ce prăpastie ! Uite, să-ți spun o parabolă... poți să asculți și tu, Mitea, îți prinde bine !... Mi-a povestit-o părintele Agafodor, sihastrul pe lîngă care mi-am căutat în anii mei tineri mîntuirea sufletului ; asta într-o noapte la căpătîiul meu, cînd aproape trăgeam să mor... Cică Adam și Eva, dacă li s-a întîmplat de și-au dat în petec cu mărul acela, au fost, cum știm, alungați cu măturoiul din grădina raiului. S-au așezat atunci amîndoi pe o moviliță, lîngă un gard de spini, s-au îmbrățișat tremurînd și vărsînd lacrimi sărate și amare, întrucît pentru întîia oară erau nevoiți să se culce pe nemîncate. Că deh, acolo în rai, huzureau ca niște copilași, avînd gratuit casă și masă. Și cum plîngeau ei astfel, aruncînd vina unul pe altul, cum se obișnuiește, iată că se apropie de ei ăl de i-a împins la păcat, dar nu cu pielea lui dinainte, de șarpe, ci îmbrăcat în civil, de bună seamă. Și le zice spurcatul cu glas cîntător, blînd, de le mergea la suflet : „Nu vă mai chinuiți atît, ăracan de voi ! Care-i durerea voastră ? Mărturisiți-mi mie tot, că-mi sîngerează inima cînd mă uit la voi !“ Cei doi atîta așteptau : l-au apucat de mînecă. „Ajută-ne, dacă poți, te rugăm, că ne-au zvîrlit pe drumuri, și, uite, fiarele urlă în pădure, noaptea se apropie... Tare greu li-i pe lumea asta celor goi și flămînzi !“ Iar dînsul le răspunde : „Nu vă mai necăjiți atîta, cetățeni, că mai există și alt drum spre grădina aceea. Hai, sus, repede, căci timpul este bani ! Vă conduc eu personal acolo !“ Și i-a dus... Pcihov își netezi gînditor cu mîna obrazul năpădit de țepii cărunți ai bărbii ; și uite-așa, de-atunci ne tot duce *el* pe noi. La început am mers încet-încet, pe jos, iar cînd am dat să obosim, a născocit dumnealui locomotiva și ne-a suit pe roți de fier. Astăzi ne plimbă cu aeroplanul, de ne șuieră vîntul în urechi și ni se oprește răsuflarea în piept. În față o tot întinde Adam cu baba lui, iar în urma lor, venim noi toți, nenumărații urmași, mulți ca funinginea... Vîntul ne suflă în față, ia pielea de pe noi, nimic însă nu ne mai poate opri, nu ne poate astîmpăra setea. Tare lung s-a dovedit a fi drumul acesta de ocol ; dar porțile făgăduite, pînă una alta, tot nevăzute rămîn. Pcihov sfîrși cu un oftat de compătimire și, după acest basm al lui, nu era greu de ghicit cu ce și-a omorît, împreună cu Firsov, ceasurile acestei lungi nopți de iarnă. Cam așa stau lucrurile Feodor Feodorîci.

— Așa o fi ! se amestecă pripit în vorbă Vekșin. Dar cînd vor ajunge să intre pe porțile celea, vor fi stăpînii tuturora. A fi om e

mare lucru, Pcihov! Mai presus de toate titlurile din lume. El merge mereu înainte, dar nici că s-ar putea altfel: trebuie să meargă mereu înainte și tot mai sus, tot înainte și mai sus...

— Ei da! Și pentru asta avea o vorbă Agafodor al meu, prinse Pcihov din zbor. După ce a păcătuit la începuturile lumii, îngerului cel negru tot așa i se părea, că zboară mereu înainte și în sus, iar cînd colo cădea cu capul în jos, Mitea!

— Înțepătoare vorbă mai avea dascălul ăsta al dumitale... Ac de albină, nu alta! observă Firsov.

— Adevărul înțeapă uneori de moarte, minciuna te alintă și te mîngîie, și-ți mai ține și hangul! Cu aceste cuvinte, Pcihov se ridică în picioare, adună în palmă mucurile de țigară ale lui Firsov de pe masă și le aruncă în sobă. Păi să ne luăm rămas bun, drăguților... A cam venit timpul să-mi deschid atelierul.

Atît soba care se răcise, cît și fitilul lămpii care prinsese zgură arătau că e timpul să se despartă. Pe sub ușă se strecura frigul, florile de gheață de pe geam se albăstreau văzînd cu ochii. Sub pretextul că trebuie să se consulte asupra unor întîmplări de prin Blagușa, Pcihov îl luă pe Vekșin cu el dincolo de perdea. Dînd să-și îmbrace demiul și nimerind mereu cu mîna în căptușeala descusută a mînecii, Firsov prindea cu urechea frînturi din șoaptele lor; părea că Pcihov, glumind, vrea să-l convingă pe celălalt ceva, iar Mitea o ținea într-una cu „nu și nu", că el trebuie să meargă mereu înainte și tot mai sus, tot înainte și mai sus.

— Rămîi la mine, auzi între altele Firsov. Peste o săptămînă ne-am putea repezi într-o vizită la *unul*. Îl știu eu pe bătrîn... mai e încă în viață. Șade ascuns la secret, într-un beci adînc. Ți-ar lua cu mîna toată durerea de pe inimă, Mitea... Și te-ar face să te lași și de tutun!

— Nu, primusarule, m-ar mînca viermii în beciul tău, se apăra prietenos Vekșin. Lasă-l mai bine pe Mitka să ardă pînă la capăt, după pofta inimii. De unde să știe un ghiuj bătrîn ce se petrece în miezul unei inimi tinere?

Lui Firsov îi fu rușine să mai asculte... Fără să-și mai ia rămas bun, se strecură încetișor afară. De altfel, Mitka îl ajunse în poartă, căci aveau de mers o bucată de drum împreună. Amîndoi simțeau acum legătura aproape de sînge care se stabilise între ei, de-aceea nici nu aveau nevoie să rostească cuvintele obligatorii de despărțire. Între timp, prin Blagușa porniseră să alerge puștii ce vindeau ziarele de dimineață, purtate teancuri subsuoară, și Mitka, cumpărînd unul, citi îndelung și fără expresie — încercînd să descifreze și alte sensuri — o oarecare știre senzațională, strecurată probabil în ultimul moment sub teasc. Așa se face că amîndoi se opriră locului și își

aprinseră cîte o țigară... Se crăpa de ziuă și era ger. Dimineața Întîmpinării Domnului părea cît se poate de reușită. Hotărîtă parcă să doarmă pe săturate, drept răsplată pentru o săptămînă întreagă de muncă, mahalaua se odihnea pe pilote moi de nea afînată. Cocioabele gătite luxos, ca niște palate, copacii de prin curți, chirciți de-atîta amar, însuși văzduhul de deasupra lor, totul scînteia de promoroaca viorie în umbră, portocalie în lumina răsăritului. Omătul cînta pe fel și fel de glasuri sub pașii rarilor trecători și nu era în jur nici un sunet de prisos, ca într-o simfonie desăvîrșită. Din negura cerului se și rostogolea afară un glob majestuos de aramă... Ce mai tura-vura, măreață de nedescris era acea dimineață în Blagușa !

Sorbind cu nesaț gerul mușcător de februarie, aruncîndu-i lui Mitea — care se scotocea nerăbdător prin buzunare în căutarea chibriturilor — niște priviri de posesor, Firsov își aduse aminte de o altă dimineață, la începutul iernii, cînd, mînat de o inspirație neașteptată, ajunsese pe negîndite în Blagușa. Pe atunci, viitorul său roman se compunea doar dintr-un presentiment nelămurit de neliniște. Acum, deși nescris încă, romanul se contura în imaginația lui în chip de pagini înnegrite de scris. Se socotea stăpîn pe destinele omului din fața lui, deși, în realitate, nici măcar nu-și dădea prea bine seama ce împrejurări îl întunecaseră în clipa aceea pe Mitka.

„Iată, îți dăruiesc viața, om semeț chiar în prăbușirea ta, își zicea el în gînd, răsplătindu-se astfel pentru dubla oboseală a nopții trecute. Pentru că eu sînt acela care te-am scos din întunericul tău la lumină, luînd asupra mea o parte din pedeapsa ce ți se cuvine pentru greșelile tale. Totul din tine îmi aparține — sîngele și gîndurile tale, blana aceasta scumpă, cum eu n-o să am niciodată, fața ta care-i bagă în sperieți pe bigoți, și totul din jurul tău, inclusiv păsările ce alunecă în gerul vioriu, la care te uiți acum. Toate acestea din mine provin, sînt chiar eu !“

Pînă și faptul că această creație a lui arăta destul de prost în clipa aceea, abia ținîndu-se pe picioare, nu-l întrista de loc pe Firsov, întrucît și aceasta coincidea de minune cu planul operei sale deocamdată nescrise.

XXIV

Vekșin avea febră mare. Acum ar fi fost momentul să pună careva mîna pe acest hoț vlăguit de puteri, dezarmat, poate chiar cu banii crimei în sîn ; dar nimeni nu-l lua în seamă. De după un gard, o javră hămăi scurt, dar lătratul nu pătrunse în conștiința înnegurată a lui Mitka. În schimb, cînd trecu prin dreptul unei brutării, simțind o răbufnire de miros sățios și cald, se opri în loc, fără a

înțelege totuși că-i era foame. Știa însă cu toată fermitatea că, o dată trecut de piață, după ce va străbate o curte, pentru a ieși într-o stradă paralelă, și va mai face vreo două sute de pași, se va pomeni în dreptul unei clădiri mari, de curînd construite, cu nenumărate etaje, care exercita în clipa de față asupra lui o deosebită atracție. Se îndrepta într-acolo, pe un drum întortocheat și uneori trecătorii îl luau drept un beţiv ; numai steaua lui norocoasă îl apăra de un eventual accident de circulație. Ochii congestionați, orbiți de zăpada prea luminoasă, lăcrimau într-una. Deodată i se năzări că Manka Viforniţa păşeşte alături de el ; nici nu încercă măcar să se asigure de acest lucru printr-o privire, atît de convins era de prezența ei alături. Ea îi punea întrebări, îl necăjea și-l mustra, cînd depărtîndu-se spre infinit, cînd apropiindu-se, de-i simțea atingerea ; iar el se apăra cum putea :

„Nu mă mai tot necăji ! Ce rost are ?... Doar nu-ți mai sînt nimic. Că-s tîlhar, spărgător ?... Ei și ? Asta o știe pînă și Cikilev... Se întîmplă uneori să calci pe-alături și pe urmă, chiar dacă vrei să revii pe drumul cel bun, nu mai poți. Care-i erou, n-ar trebui să se laude cu eroismul lui, că nu se știe... Dar nici n-aș vrea s-ajung să spionez prin gaura cheii ca Cikilev. Hai, nu mă mai necăji... Vai, ce tare mă doare capul !“

Ar fi vrut să-i strige ceva în obraz, să-i strîngă mîna tare, s-o doară, s-o oprească în loc, dar încercarea de a o prinde se irosi. Masa dispăruse, iar în locul ei se trase speriată în lături, pînă în mijlocul străzii, o bătrînică gîrbovită de ani, cu o plasă în mînă. Petrecîndu-l apoi din priviri, bătrîna clătina compătimitor din cap. Mereu în urmărirea fugarei, pe care nu o putea prinde, Mitka se năpusti în vestibulul clădirii noi, cu mai multe etaje, trecu de ferestruica unui ghișeu neocupat de nimeni și se văzu nevoit să se rezeme într-un colț de un afișier plin de anunțuri, ca să i se mai domolească puțin tangajul. Mai tîrziu n-avea să-și mai aducă aminte cît timp anume a rămas astfel în acel vestibul ; după ce-i mai trecu puțin ameteala, văzu cîțiva funcționari ai instituției în care pătrunsese, urmărindu-l îngrijorați din ochi. Ascultînd de același imbold irezistibil, începu să suie la etaj și, cu toate că nici nu se mai poticnea măcar, cei ce-l întîlneau pe scară sau pe coridoare, văzîndu-l, se lipeau de balustradă făcîndu-i loc. Apoi deschise o ușă înaltă cu geam și, ceva mai limpezit acum la minte, privi în jur.

Căutările și le începu cu podeaua și numai după ce se asigură că nimic, nici măcar un firicel de praf nu se zărea pe locurile de trecere și sub mesele funcționarilor, ridică și el capul. Se aflau în încăpere vreo cincisprezece inși — lui i se păruse o mare mulțime —

toți abătuți, semănînd unii cu alții. Era duminică, astfel încît numai un eveniment cu totul deosebit putuse să-i adune pe toți laolaltă în acea dimineață. Deasupra instituției plana adierea unei nenorociri abia trecute. Deși se aplecau toți, cu aceeași expresie de sîrguință și concentrare, deasupra hîrtiilor pe care păreau că le mai verifică încă, nimeni nu făcea absolut nimic, iar șoaptele lor emoționate se contopeau într-un vuiet monoton, asemenea celui pe care îl produce o mare insectă ce se zbate într-o cutie de chibrituri. În capătul celălalt al încăperii se vedea o a doua ușă cu două canaturi ; pornind spre ea printre mesele așezate una lîngă alta, Mitka se scuza mereu în dreapta și în stînga, întrucît, pentru a-și asigura echilibrul, se sprijinea din mers cînd pe un umăr aplecat, cînd pe altul. Și totuși umbla cu o siguranță care ar fi putut trezi bănuiala că a mai fost pe-aici, poate nu chiar atît de demult, doar cu cîteva zile în urmă, dacă nu chiar în noaptea precedentă, ca somnambulii. Abia în capătul celălalt o fată plînsă îl întrebă sfios unde se duce și Mitka, răspunzînd că se duce la director, arătă din mers tăblița cu numele vechiului său prieten... N-apucă să pună mîna pe clanță și pe ușa deschisă de dincolo ieșiră doi indivizi cu scurte de piele, încinși cu curele ; cei doi nu-l recunoscură, nefiind pregătiți pentru o asemenea îndrăzneală.

Artașez în persoană, mustăciosul său prieten de altădată, cel care a fost cîndva secretarul celulei de partid a escadronului, ședea în fața unui birou, a cărui masivitate corespundea înaltei situații ce-o ocupa ; pe o măsuță de-alături, patru telefoane îi așteptau poruncile.

Totul era aici venerabil, curat pînă la scliviseală ; nicăieri nici o hîrtiuță aruncată pe podea, cum putu din nou să se convingă Mitka. Artașez scăpără din ochi, enervat de această intruzie intempestivă, își stinse însă enervarea de îndată ce-l recunoscu pe Vekșin. Într-adevăr, era ceva atît de extraordinar în vizita acestui oaspe neobișnuit ca aspect, încît interlocutorul lui Artașez — un salariat, după cum se vedea, care tocmai fusese supus unui interogatoriu — se ridică îndată ca să se retragă. Directorul tăcu un timp, întrebător, uitîndu-se cu ochii mijiți la noul venit, cînd la fața lui, cînd la mîneca ruptă a hainei.

— Noroc, suflete sfînt... spuse cu glas răgușit Mitka, scoțîndu-și căciula și dispensîndu-se de îmbrățișările nepotrivite în situația de față, cu atît mai mult cu cît, din mai multe considerente, vizitatorul nici nu se aștepta la o primire din cale-afară de caldă ; îi trebui destul timp ca să se așeze în fotoliul de piele foarte moale, ca o capcană. Privește-mă bine, să te saturi... după cum

vezi, mai sînt încă în viață... Și, uite, mi-am făcut drum pîn-aici, să te văd, bătrîne diavol !

Artașez nu-i răspunse deocamdată, minunîndu-se numai, posomorît, de parcă ar fi văzut un mort. În condițiile de față, apariția lui Mitka i se părea un eveniment de o deosebită importanță : și apoi prea trecuseră împreună prin multe, prea des îi bîjbîise pe amîndoi, cu palma ei ucigătoare, aceeași încărcătură de mitralii. Numai că, în primul moment, prezența străină îl împiedicase să-și exprime bucuria cu prilejul revederii, iar după un minut intervenise un jignitor și suspect sentiment de stinghereală. Începuse un duel al tăcerii reciproc interogative, asemenea întrecerii de forță, obișnuită pe vremuri în regimentul lor — palma lipită de palmă, cu coatele proptite de marginea mesei. Cel dintîi se dădu bătut Artașez. Începu să vorbească grăbit, cu cuvinte multe, cît se poate de lipsite de sens pentru o asemenea clipă ; iar Mitka între timp îi examina stăruitor mîinile înălbite acum, grozav de grăbite, cravata elegantă, mustăcioara tunsă scurt și ceva cu totul nou pentru el, pe bărbie.

— Ce mustăți minunate aveai, Artașez ! Păcat că le-ai ciopîrțit și ți-ai mai lăsat sub buza de jos smocul ăsta fistichiu, ca prin străinătăți ! îi opri Mitka scurt torentul năvalnic al vorbirii.

Artașez tăcu din nou, căutînd să descopere motivul acestei neașteptate manevre a lui Mitka, întrucît în dosul oricărui cuvînt ce-l rostea se ascundea cîte o aluzie neexprimată.

— Ei, nu-i vorba de smoc, ci de suflet și de conștiință curată, Mitri... Dar ce importanță are ? Ia spune-mi, unde lucrezi tu acum? Nu ne-am mai văzut de atîția ani...

— Lucrez ca și înainte în cooperație... născoci Mitka cu o inspirație răutăcioasă și aprigă ; își dregea mereu glasul, tușind ușor ca să-i redea sonoritatea compromisă. Sînt mereu pe drumuri, trimis ici-colo, e adevărat... cam obositor, dar nu-mi pierd optimismul, energia. Iată, mi-am pierdut și vocea ieri în tren ; am nimerit într-un vagon cu pereții găunoși. Nu mă plîng de soartă, am o muncă extrem de interesantă ; să trezești conștiința în oameni, mare lucru ! Te pasionează... Pe măsură ce povestea, inventa cifre de realizări, mai cu seamă în raporturi procentuale care camuflau de minune orice precizie, cita la nimereală pasaje din ziare, considerații generale care-i mai rămăseseră în minte. Ai să vezi că te-ajung din urmă...

— Mă bucur, mă bucur mult că-ți merge bine acum, spuse Artașez, fără să-l mai asculte, căutînd între timp din priviri ceva pe masă. Mi-am păstrat mereu încrederea în tine !

— Mersi, frate dragă, mersi, îi mulțumi Vekșin, pe același ton. Dar să nu uit, cine era adineauri aici, la tine ?

— A !... un consilier de-al meu. Punem la cale o vastă lucrare de construcție, iar eu deocamdată nu mă pricep îndeajuns...

— Din placaj construcția ? îl zgîndări Mitka pe fostul său prieten, făcîndu-i cu ochiul. Ei haide, nu te supăra, doar ne cunoaștem... Nu de ăla spun, ci de cei care au ieșit de-aici înaintea lui, îmbrăcați cu scurte negre.

— A-a, de *asta* vorbești ! Directorul ridică spre oaspetele său o privire atentă, mirat de caracterul curiozității lui... N-ai auzit pînă acum ? Noaptea trecută ne-au curățat de douăzeci de mii...

— Vai, ce nenorocire !... Dar cum poți să spui că erau douăzeci, sări Mitka speriat, nu glumă, cînd n-au fost decît șase... Eu, cel puțin, așa am auzit.

— A, da, poate că nu erau decît șase... Toate le încurc, se corectă Artașez fără urmă de mirare. Am și uitat că în ziua aceea am avut plăți importante... Într-un cuvînt, ăștia doi erau de la miliția judiciară... Trebuie să te cauți, Mitri, că răgușeala asta e periculoasă. L-ai cunoscut pe Bahtin de la unitatea noastră sanitară ? Nu s-a căutat la timp și a rămas răgușit pe toată viața. Avînd în vedere evenimentele, Artașez acorda o atenție cam exagerată sănătății fostului său prieten.

— Nu cumva, zi drept, i-ai pierdut chiar tu la curse ?... glumi Mitka, persistînd în intenția de a-l înfuria pe Artașez. Hai, mărturisește, că nu te denunț !

— Ce tot vorbești ? se încruntă prietenul, înăbușindu-și din nou o izbucnire.

— De banii aceia vorbesc. Unii sînt nebuni după cai, altora le e gîndul la amor ori le umblă mințile numai la cărți. Ei haide, hai, am glumit, am citit în ziare ce nenorocire s-a abătut asupra ta !...

Pentru ca o informație privind întîmplarea din cursul nopții să poată apare într-o ediție de dimineață ar fi trebuit să fi fost descoperită imediat după efectuarea furtului ; tocmai de aceea Mitka voia să știe dacă motivul descoperirii atît de rapide n-a fost cumva un denunț, întîrziat printr-o minune.

— Oricum, sînt bani mulți... urmă el pe un ton de compătimire. Și ceea ce-i mai supărător decît orice, se vor duce pe chefuri ori pe luxul cine știe cărei dezmățate. Și la noi, la Vetluga, au găbjit nouăsprezece mii dintr-o casă... Și-atunci, tot ăștia doi, pe cît mi-aduc aminte, au venit să cerceteze. Sînt băieți serioși, mai cu seamă ăl mai în vîrstă : găsesc ei hoțul ! Întreabă-i de cazul nostru, de la cooperativa „Semănătorul roșu". Mitka încercă să se ridice în picioare, dar fotoliul fermecat de sub el îl reținu ușor, fără vio-

lenţă. E umplut cu puf, de-i aşa moale ? Ia te uită cum te mai trage la fund ! Noi, dragul meu, provincialii, tot pe scaune tari şedem ; ne-am învăţat cu ele...

— Da, s-a lucrat cu multă agerime şi, după cît se vede, repede... Nici un indiciu ! îngăimă fără vlagă directorul, preocupat de gîndurile lui, îndreptate în aceeaşi direcţie. Totuşi... un amănunt interesant ! Chiar aici, lîngă birou, am găsit obiectul acesta... Despăturind o hîrtiuţă aruncată pe masă, arătă un ineluş ieftin de argint, cu o pietricică albastră. Închipuieşte-ţi, stătea în văzul tuturor, dar nu l-a găsit nimeni... Mai nostim însă e faptul că l-am mai văzut undeva. Stai puţin : nu cumva pe front, lîngă Kazan ?

— Ai început să îmbătrîneşti, Artaşez. Stai prost cu memoria : l-ai văzut chiar la mine !... Dă-l încoa ! rosti Mitka nemărginit de obraznic, sub imboldul unei inspiraţii aproape delirante. Luînd obiectul din mîinile lui Artaşez, îl frecă cu grijă de mînecă, apoi îl strecură tot atît de fără grabă în buzunar. Aşa-i mai bine. Iar hîrtiuţa păstreaz-o... Şi ce-i mai important, nu numai că l-ai văzut la mine, dar l-ai şi ţinut în mînă în timp ce-ţi povesteam de Maşa Dolomanova. Ori ai uitat totul ?... Chiar că îmbătrîneşti, frate Artaşez.

—Eşti sigur că e al tău, Mitri ? se prefăcu directorul că se împotriveşte. Tocmai atunci zbîrnîi furios telefonul. La naiba, care maternitate ?! Aici e morga !... După felul furios în care trînti receptorul pe furcă, se putea ghici emoţia-i ascunsă. Vezi că inelul a fost găsit chiar lîngă casa de fier cu pricina. L-a pierdut probabil omul care a operat aici...

Mitka scoase înainte buza de jos, cu un aer de neîncredere.

— Ai spus că l-ai găsit aici, lîngă birou.

— Aşa am spus ? înseamnă că am greşit, răspunse pe acelaşi ton inexpresiv Artaşez.

— Vrei să-mi spui, de ce nu l-ai încredinţat agenţilor în chip de corp delict ?... Ori poate ştiai că-i al meu ?

Directorul se uită ţintă, sever, la vizitatorul său.

— Eu, Mitri, te preţuiesc mai mult decît suma furată... Mai bine zis, am încredere în viitorul tău ! Dar... cum poţi să-ţi închipui că aş fi în stare să comit o crimă faţă de instituţia unde lucrez, fie chiar şi de dragul tău ? peroră Artaşez, evitînd orice precizare şi mutînd obiectele de pe masă dintr-un loc într-altul. Şi deodată se uită atent la mîinile lui Mitka. Am bănuit că trebuie să fie la mijloc o ciudată coincidenţă pe care ai să mi-o explici, nu-i aşa ?

— Cu plăcere... sări Mitka. Acum vreo două luni inelul acesta mi-a fost furat în tren, împreună cu portofelul... Se vede că te-au vizitat aseară indivizii care m-au jefuit şi pe mine !

— Ei vezi cîtă grijă trebuie să ai de lucruri, cînd călătorești cu trenul... rosti cu asprime Artașez. Nu numai că rămîi fără ele, dar mai poți da și de bucluc ! Cel mai nostim însă e faptul că jumătate din suma furată s-a găsit aruncată aici pe masă... Exact jumătate, ban cu ban !

— I-o fi uitat... Poate îi număra... Rău trebuie să-i pară acum !

— Nu, eu cred că lucrurile s-au petrecut altfel, Mitri. Mai degrabă hoțul, cuprins... hai să nu zicem de remușcări, pentru că atunci ar fi avut curajul să se prezinte aici și să-și mărturisească vina... dar într-o clipă de înseninare... *Ăia doi* spun că așa ceva nu s-a mai pomenit în practica criminalistică. Eu unul sînt de părere că unui om i se poate întîmpla orice... Tu ce zici ?

— Se mai întîmplă, ai dreptate... confirmă Mitka, parcă fermecat. Și ce concluzii tragi tu din asta ?

— O, concluzii trag destule, rosti tărăgănat și semnificativ Artașez. În primul rînd... întrucît nu este cu putință ca un grup întreg să aibă asemenea clipe de înseninare, judecînd după suma aruncată, gestul nu putea fi făcut decît de cel care a primit partea leului, de șeful bandei... Numai de el ! Poate nici n-ar fi făcut așa ceva, întrucît treaba implica un risc ; înseamnă că fiziceşte banii aceștia îi frigeau mîinile. S-a temut să nu-și piardă orice respect față de sine însuși ! Tocmai aceasta mă și îndreptățește să sper că măcar în străfunduri, chiar de-i mai mult mort decît viu, tot mai tresare în el... să zicem... viermișorul unei foste demnități de ostaș.

— Mare înțelept ești, Artașez, izbucni Mitka într-un ris cam stingherit. Ai merita să te facă judecător de instrucție ! Și ? Dă-i drumul mai departe : va să zică banii îi frigeau mîinile. Dar de ce ? Ce anume l-a îndemnat pe ticălosul acela să comită o faptă atît de nobilă ?

— Aici ai putea să faci o mulțime de presupuneri... De pildă, poate că-i și el armean, ca și mine, și cînd a scotocit în treacăt, prin sertare, o fi zărit fotografia asta a mea, împreună cu soția. Ei, și i-o fi fost rușine să-l jefuiască pe unul *de-ai lui*. Așadar, nu-i era indiferent în al cui buzunar bagă mîna... N-am dreptate ? Se vede că n-a știut unde va nimeri. Bine se zice în popor că orice rău e spre bine... Nu-i așa, Mitri ?

Tăcură amîndoi, adunînd argumente ca să-și continue duelul. Vrînd parcă să pună la încercare răbdarea fostului său tovarăș, Mitka aprinse o țigară. Simțea din nou apropiindu-se vălmășagul febril al delirului. Deodată se aplecă înainte, spre Artașez.

— Dar cum se face că în ziare nu s-a vorbit de loc despre acest amănunt ?... Despre toate s-a povestit, numai de faptul că o parte din bani au fost restituiți nu s-a spus o vorbă !

— Să vezi, e o stratagemă. Chiar eu am născocit-o... rîse cam fără chef Artașez. Am vrut să fac o încercare ! M-am gîndit că hoțul, citind în ziar, se va neliniști : n-o fi pus altcineva mîna pe banii aceia.? Să zicem, unul ca mine... E de așteptat să se prezinte, într-o formă sau alta, ca să verifice lucrurile, și-atunci vom putea pune mîna pe el !

— Foarte ingenios ! Cu alte cuvinte, te-am vizitat cît se poate de nelatimp... Tot e bine că mai ai încredere în mine ! glumi Mitka cu un zîmbet strîmb. Ca să vezi ! Te poți duce la un prieten să bei cu el o ceașcă de ceai, și cînd colo, te trezești înhățat : ai prădat avutul statului !

— Cine să-i aducă o asemenea acuzație lui Mitri al nostru ! răspunse foarte sec Artașez și, întrerupt fiind de un apel telefonic, puse mîna pe receptor. Da, Katiușa, viu. Peste vreo douăzeci de minute sînt acasă. Acum terminăm... Sper că nu se ard ! Nu, au fost mai înainte niște tovarăși de la miliția judiciară, iar acum am la mine un vechi tovarăș de-al meu. Cum să-ți spun... Îți mai aduci aminte că ți-am povestit de noaptea aceea, în ajunul operației de la Lukoianovka ? Chiar el ! Acela... Bine, îi transmit. Nevastă-mea îți transmite complimente, Mitri. Odată, cînd m-am nimerit să fiu și eu mai liber, i-am povestit peripețiile tale : știe *tot*. Din păcate, astăzi nu-i o zi tocmai nimerită, dar nu-și pierde speranța să te cunoască, în împrejurări mai favorabile...

Pentru Mitka era avantajos să nu descifreze subînțelesul spuselor fostului său prieten, teren atît de alunecos și mustind de sens ; se agăță deci de cuvîntul cel salvator.

— Noaptea aceea de la Lukoianovka... începu el deodată, făcînd o sforțare, n-am s-o uit pînă la moarte. Te întorceai din patrulare și erai mort de oboseală. Te-ai prăbușit pe pat... Dar cum a început Petro să zdrăngăne din balalaică „Iablociko", ai sărit în picioare... Așa cum erai, cu burca pe tine, ai holbat niște ochi mari și ai pornit-o la joc ! Pe urmă, am stat amîndoi pe pat și te-am tot ațîțat cu inelul meu, pe tine, om cuminte ce erai : n-aveai pe atunci muza de azi. Știi tu ce înseamnă inelușul acesta pentru mine ? În el e închisă Kudema, inima mea... Dar toate, toate s-au fărîmițat, Artașez. Praful s-a ales de ele ! Doar umbre au mai rămas, umbre ce joacă pe pereți, în ultimele pîlpîiri ale focului...

Prin fereastra uriașă, ocupînd aproape jumătate din perete, de la nivelul umărului în sus se revărsa lumina trandafirie a amiezii, intensificată de strălucirea nămeților. Folosind acest lucru, Artașez mai mult îl examina, decît îl asculta, pe musafirul său ; îl examina bucată cu bucată — chipul, îmbrăcămintea, mîinile, mai cu seamă mîinile, de parcă tocmai ele ar fi reprezentat principalele

dovezi de vinovăție ale jafului comis noaptea trecută. Interpretînd în mod just curiozitatea lui Artașez, Mitka simți nevoia tot mai acută să facă ceva, orice, chiar să se certe, numai și numai să-și camufleze deruta sufletească.

— Vorbești prostii, Mitri ! N-avem noi noroc să stăm o dată liniștiți de vorbă : *atunci* zăceai beat, iar acum ești bolnav rău... Dar n-a trecut totul. Abia acum începem ascensiunea spre culmea principală. Vorba cîntecului : La drum, în căutarea fericirii, spre cuiburi vulturești ne avîntăm !...

— N-a trecut, zici ? rîse provocator Mitka. Dacă-i pe-așa, ia arde-i acum un „Iablociko" ! Hai ? Ori nu ești în formă astăzi ? Nu, să-ți spun eu de ce nu joci : pur și simplu găsești că nu-ți șade bine, te-ai ajuns, ești cineva acum ! Eu în locul tău...

Cu o mișcare a mîinii ridicate, Artașez opri în loc torentul care o luase razna :

— Stai ! Repet, ești foarte bolnav, Mitri, totuși nu chiar întratît, încît să confunzi o instituție de stat cu un birt. Ai găsit cumva pe masa mea frigărui, băutură ? Ţipă în tine durerea și te-înțeleg, e o durere bună... În alte împrejurări, asta ar fi putut dovedi că n-a murit încă în om nervul cel mai important, principal, al personalității sale. Semeția ta nu-i decît o mască, iar în realitate înțelegi tot atît de bine ca și mine ce se petrece în jurul tău. Mi s-au întipărit pe veci în minte cuvintele rostite de tine la un miting : cum că noi am inaugurat înainte de vreme veacul cel nou, socialist, în 917 ! Doar n-o să dăm mereu din sabie, Mitri : într-o înghesuială de familie ca cea în care trăim, s-ar putea să lovim pe cineva de-un neam cu noi. A venit momentul să durăm casa de mult visată... Și iată, ne grăbim și noi să ne dezvoltăm cît de cît mușchii electrici, întrucît viața-i tare scurtă, ca ciorba de pe front... n-apucai să sorbi o înghițitură, două, frigîndu-te, și gata, ți-au și smuls gamela din mînă... Tocmai de-aceea mă doare rău inima pentru banii furați, cealaltă jumătate, pentru că sînt bani cu totul deosebiți, banii sărăciei noastre, bani sfinți pentru noi doi... Mă doare de ei, deși sînt sigur că se vor întoarce în vistieria noastră a tuturora, poate chiar și cu dobîndă. Altminteri nici n-ar mai merita să trăiești, nu-i așa ?... Directorul Artașez se uită la ceas, se încruntă și se ridică hotărît de pe scaun. Îngrijește-ți sănătatea, Mitri. Caută-te. Sfatul meu e să te duci la baia de aburi, cu o măturică. Pe urmă să te culci și să dormi ca să-ți treacă toată durerea... Poți să te și îmbeți între timp, dar pentru un om tare ca tine, asta nu-i obligatoriu. După ce te faci bine, să treci pe la noi, să te prezint neveste-mi !... Deocamdată, scuză-mă, am o grămadă de treburi și-apoi mă așteaptă, i se ard chiftelele, și nici asta nu-i bine. Ei, haide, du-te acum !

Cuvintele lui din urmă sunară cu atît mai sincer cu cît, poate distrat cum era, Artașez nu-i întinse mîna fostului său prieten, de despărțire, ci-l conduse pînă la ușă, ținîndu-l de umăr, deși Mitka nu se împotrivea de loc. În ultima clipă, privirea îi căzu din greșeală pe fața celui care pleca.

— Plîngi, Mitri ? îl întrebă în treacăt. Un bărbat atît de arătos, cu blană atît de impunătoare, cu favoriți atît de frumoși, și să plîngă ? Vai, vai, ce rușine !...

Mitka se îndreptă din șale și, scuturînd dintr-un gest mîna prietenului de pe umăr, îl privi cu răutate în față.

— Și urșii plîng cîteodată... aruncă el obraznic, cu două înțelesuri, referindu-se poate la casa de bani a lui Artașez, ori poate într-adevăr la capacitatea pe care o au fiarele din pădure, de a lăcrima cînd sînt zguduite.

De astă dată se pare însă că febra răcelii, ridicată la cap, îi adusese lacrimile în ochi. Plecă fără să mai arunce măcar o privire îndărăt, și din nou cei nimeriți în calea lui se dădură în lături mai abitir, ca o apă despicată-n două. În jumătatea de oră petrecută aici se trăsese la față de mai să nu-l recunoști... Străbătînd încăperea largă, își aduse aminte cît de îndelung a căutat, împreună cu Șcekutin, firele soneriei de alarmă — și o nevoie de neînfrînt, prezentă în el ca în orice criminal, îl făcu să arunce totuși o privire spre ghișeul cu geamuri al casieriei. Acolo, pe un ziar așternut pe masă, alături de casa de fier spartă, de asemenea acoperită cu ziare, își lua gustarea un milițian mai în vîrstă... Cîteva clipe, Mitka rămase locului, contemplînd prin geam degetele milițianului ce cojeau un ou răscopt, apoi țîțîi din limbă și, clătinînd amărît din cap, părăsi clădirea.

...Cele cîteva ceasuri de somn înfrigurat, pe nedezbrăcate, acasă la el, le petrecu într-o convorbire fără șir cu Firsov și cu Artașez, cu amîndoi deodată. Îl trezi o senzație de sete și de neliniște sufletească ; spre a și-o înăbuși, coborî din casă tot atît de tiptil cum urcase, ca să nu-l vadă nimeni, și se îndreptă spre un loc discret din apropiere, unde putea să se dedea fără teamă oricărei patimi, ori să se odihnească și să uite de orice pe lume. Pe lîngă aceasta, persista în el o speranță subconștientă că-l va întîlni acolo pe Aghei, dar nu ca să-i facă reproșuri ori să-i ceară socoteala pentru gluma lui crudă, ci din dorința de a o vedea pe Mașa : era oare mulțumită acum ?

XXV

Partea cea mai puțin elaborată din romanul lui Firsov era povestea relațiilor dintre Mitka și Viforniță. După descrierea amănunțită și destul de plastică a prieteniei lor, ce părea la început de

nezdruncinat, dar care s-a poticnit la un moment dat, nu urmau decît niște ipoteze superficiale, privitoare la motivele rupturii lor și-ale numeroaselor încercări ale Viforniței, mai adesea fără succes, deși uneori aproape izbutite, de a se răzbuna pe Mitka pentru o anume greșeală a lui, cumplit de mare. Nu ne rămîne decît să presupunem că în acea vreme, autorului îi era încă necunoscută pietricica de poticnire mai sus pomenită, cu atît mai demnă de atenție (anticipînd puțin asupra evenimentelor), cu cît nu conținea nici un fel de cap de acuzație împotriva lui Mitka ; cu alte cuvinte, nu știm ca Mitka să fi comis față de Manka vreo faptă care să figureze pe lista delictelor pedepsite de legile tinerei Republici Sovietice.

Numai și numai din cauza aceasta interveneau în roman tot felul de încurcături cronologice nepermise, cum ar fi de pildă aceea cu pierderea inelului lîngă casa de bani forțată, la cîteva zile după ce Mitka personal l-a înmînat Viforniței, după ani îndelungi de despărțire ! În realitate, acest obiect mărunt — care reprezenta pentru Firsov doar un amănunt liric — a jucat un rol mai însemnat, la vremea lui constituind pentru Mitka semnalul amenințător al răzbunării Mașei. Astfel, scena explicației dintre Viforniția și Mitka, atît de riscantă, întrucît se petrecea aproape în ochii soțului gelos, îndîrjit și capabil literalmente de orice, a fost pe de-a-ntregul născocită de Firsov ; înmînarea inelului cu peruzea a avut de fapt loc mai tîrziu, și anume în seara aceea fatală, cînd toți eroii romanului, interesați în această problemă, s-au întîlnit în spelunca lui Artemi Korînet.

Scriitorul a nimerit acolo, după șovăieli cît se poate de firești, atunci cînd curiozitatea lui profesională a triumfat, în cele din urmă, asupra celorlalte considerații secundare. Nutrea îndeobște dispreț față de acei gingași confrați în ale scrisului care, din motive de prudență, dacă nu chiar din scîrbă, se fereau să-și vîre mîinile — cum se exprima el în asemenea cazuri — pînă peste cot în butia de fermentație a existenței... Dar hotărîrea de a intra cu totul în această butie n-a luat-o nici el prea ușor. Chiar a doua zi după întrevederea de la Pcihov, Firsov a găsit răgaz să treacă pe la Aghei Stolearov, unde, ca o răsplată a îndrăznelii, a făcut cunoștință cu Manka Viforniția. Se vede treaba că Agheika ținea mult să rămînă pe veci întipărit în scrierile lui Firsov, întrucît a consimțit pe loc să-și ia biograful cu el la locul de întîlnire al hoților, la *bomba* lui Artemi, denumită de ei „tractir", de îndată ce Firsov și-a exprimat dorința de a studia direct planctonul ce mișună pe fundul lumii delicvenților de drept comun. Cu două ceasuri înainte de a coborî în spe-

lunca mai sus pomenită, Firsov își compuse, în scop de protecție, o înfățișare de neînchipuit : vîrî pantalonii săi groși, croiți din postav de manta, în niște cizme vechi din piele de capră, îmbrăcă sub veston o cămașă brodată, cu un model de-a dreptul amețitor, demiul cadrilat îl înlocui cu o cojoacă de oaie duhnitoare, iar peste urechi își trase o căciulă la fel de mițoasă. Într-un cuvînt, cînd se întîlniră la răscrucea convenită, Aghei nu-l mai recunoscu decît după ochelari și după barba răvășită tîlhărește.

— Arăți al dracului de frumos, măi frate ! exclamă încîntat Aghei, admirîndu-l din toate părțile. Doar o ghioagă îți mai lipsește...

Tocmiră o sanie de birjar comodă, cu un moșneag uscățiv pe capră, coborît parcă dintr-o icoană străveche ; în drum, birjarul se închina mereu la clopotnițele, cîte mai rămăseseră pe vremea aceea la Moscova, iar cînd nu se închina, se plîngea de vremuri, de impozite, de scumpetea ovăzului și de alte necazuri specifice meseriei. Cît ținu drumul — aproape dintr-un cap al orașului într-altul — pe străzi pustii, dar și pe străzi destul de umblate, cei din sanie nu schimbară nici o vorbă. Abia într-un tîrziu, în timp ce străbăteau o piață mare, Aghei își înghionti deodată tovarășul de drum.

— Știi cine o să mai vie *acolo* ? întrebă el aplecîndu-se la urechea lui Firsov, pe un ton strengăresc, dar și cu superioritate.

— Cine ? tresări Firsov, încercînd un sentiment grețos de complicitate.

— Taica, bătrînul... Să-ți spun un secret... Acum ești *de-al nostru*, așa că n-am să-ți ascund nimic. Știi ce-am făcut ? I-am trimis o scrisorică : m-am îndreptat, adicătelea ca purtări, am slujbă bună... secretar administrativ !... murmură Aghei în șoaptă batjocoritoare, iar Firsov, ascultînd, simți că se înăbușă de scîrbă. Chiar așa i-am scris : „Vino, taică, să-ți vezi odrasla cum umblă pe pămînt. Și cu voia lui Dumnezeu ne-om împăca..." Un măr, după ce-a căzut, tot sub pom rămîne ! Oricum, sînt os din osul boșorogului și nu-i frumos să fii certat cu taică-tău... N-am dreptate ?

Firsov nu știa cum să se poarte : tristețea întunecată din glasul lui Aghei îl impresiona, dar îl și speria în același timp. Dorința de răzbunare l-o fi îndemnat să-l cheme ? căuta el să ghicească, legănîndu-se în sanie. Ori poate, într-adevăr, a vrut să se împace înainte de moarte ? „Privind cerul, în noiembrie, nu poți ghici dincotro luminează soarele", își aminti el cuvintele cu care își începea al treilea capitol din carte, capitolul pe care-l scria peatunci.

Luna în ușoară descreștere, strivită între nourași, răsărea pe deasupra ulicioarelor nocturne. În lumina ei verzuie se conturau precis hornurile negre și trîmbele de fum ușor, aproape fantomatic,

ce unduiau pe deasupra lor. Seara, la această oră nu prea înaintată, aici, în plină mahala, părea că-i miez de noapte. Gerul se înteţise din nou şi, judecînd după belşugul de fumuri ce se înălţau deasupra acoperişurilor, se părea că orăşenii nu fac de loc economie de lemne. Căsuţele mărunte, rebegite de frig, construite pe-aici mai ales din bîrne, rar de tot cu etaj şi aproape fără lumini în ferestre, coborau în pantă spre zările înnegurate ; străduţa prizărită, frîntă la un capăt, se înfunda într-o rîpă suspectă. Pe măsură ce se apropiau de locul de destinaţie, un presentiment de primejdie punea tot mai mult stăpînire pe Firsov. Cînd trecură prin dreptul celui din urmă felinar aventurat prin partea locului, aruncînd, ca din greşeală, o privire spre Aghei, rămase uimit de expresia de blîndeţe binevoitoare ce i se aşternuse pe chip. I se păru că distinge în ochii lui Aghei o ciudată lumină, de parcă acesta ar fi ştiut încotro îl va duce, în cele din urmă, prăpădita gloabă a birjarului.

— Ia spune, Feodor Feodorîci, e adevărat că franţujii înfulecă broaşte rîioase ? întrebă deodată Aghei, în contradicţie cu dispoziţia lui Firsov.

— Ei, la drept vorbind, nu chiar broaşte rîioase, şi nici măcar nu le înfulecă întregi ! răspunse acesta didactic, deşi nu prea stăpînea secretele bucătăriei neautohtone. Aud că n-ar mînca decît picioruşele lor prăjite, cu un sos de verdeţuri... Dar de ce întrebi ?

— Fiindcă şi asta tot o *rugină* este... de bună seamă, dacă privim din punctul nostru de vedere ! îl întrerupse Agheika, dîndu-i răgaz lui Firsov doar atît cît să se minuneze pînă în ce grad pot să difere gîndurile a doi oameni, care se leagănă într-o sanie lipiţi unul de altul. Pcihov a vrut să-mi dovedească într-o zi ce om păcătos şi rău sînt eu ! Şi mă tot îndemna să mă supun unei judecăţi ori unui examen... nu ştiu prea bine, la un vrăjitor ori un sihastru. „Fiece metal, îmi zicea el, îşi are rugina lui, arama o are verde, fierul — roşie, iar aluminiul albă de tot.“ „Dar eu ce fel de rugină am ?“ l-am întrebat. „A ta e neagră !“ mi-a zis. Dar nu-i adevărat, Feodor Feodorîci, rugina mea e altfel...

— Păi aşa-i... văzduhurile vlăguiesc fierul, iar anii pe oameni ! se întoarse spre el birjarul care se plictisise, fără să ştie prea bine despre ce era vorba. Dar cei din sanie nu-i răspunseră şi bătrînul, tăcînd cuminte, îşi biciui cu mai multă stăruinţă mîrţoaga.

Cînd coborîră din sanie la capătul unei ulicioare lungi şi fără nume, Aghei stîrni a doua oară în tovarăşul său de drum un roi de presimţiri negre, printr-o faptă care nu i se potrivea de loc.

— Ia ascultă, moşule, îi spuse Aghei birjarului, plătindu-i cursa. Ia şi astea cinci ruble pe deasupra şi cumpără ovăz... Ovăz pentru calul tău, ai înţeles ? Dar să nu te puie naiba să-i bei, că... nu

sfîrși, stăpînindu-se la timp. Cumpără ovăz și dă-i să mănînce pe săturate, ai priceput? Acum uită-te în ochii mei... Așa! Ei, fii sănătos și pleacă, șterge-o! Cară-te de-aici, la naiba! zbieră el repezindu-și umărul înainte, amenințător. Adevăratul motiv al acestui capriciu al lui Aghei Firsov îl înțelese, cu inimă îndoită, chiar în noaptea aceea lungă de iarnă.

Restul drumului, cam un sfert de verstă, îl făcură pe jos.

...O sanie-saca intra tocmai într-o curte întunecoasă. Aghei porunci însoțitorului său să intre după saca, pe poartă, ocolind portița troienită de zăpadă. Dincolo de cîțiva copaci golași, două căsuțe mizere se piteau în troiene, clipind dintr-o singură luminiță colorată a unei candele, în fereastra din margine, la nivelul zăpezii. În jur erau risipite magazioare de scînduri, a căror destinație Firsov o pricepu abia mai tîrziu. Umbre vagi, apropiindu-se în salturi și zuruind cu belciugul lanțului pe sîrme, doi dulăi neadormiți salutară venirea străinilor, lătrînd gros și răgușit. În prag ieși o femeie somnoroasă, tînără, cu un șal pe umeri, de sub care se vedea cămașa coborîtă mai jos de piept. După ce sacaua dispăru în deșertul întunecat al curții, femeia schimbă cu Aghei vreo zece cuvinte nedeslușite. Apoi, scoțînd de sub broboadă un braț gol pînă la cot, foarte alb în negura albicioasă a răsăritului de lună, îi dădu drumul în casă, deocamdată numai lui. Așezat pe o treaptă de la intrare, Firsov auzi zăngănit de găleți, clipocitul apei turnate undeva, scîrțîitul tălpicelor saniei ce se depărta, apoi liniștea pătrunsă de o toropeală aromitoare. Nimic nu-l împiedica să-și depene firul subțirel al gîndului — aceasta îi era meseria.

Abia peste vreo zece minute, Aghei se întoarse să-l ia.

— Mare noroc ai, Feodor Feodorîci, șopti el lingușitor, poftindu-l. Am căzut taman la o petrecere mare. Și Mitka al tău e aici... Dacă nu m-oi putea stăpîni, o pățește astăzi! făgădui cu jumătate glas și, poticnindu-se de un preș mototolit din tindă, înjură murdar, dar jalnic.

Spre mirarea lui Firsov, fură nevoiți să străbată o a doua curticică interioară, ninsă și aceasta. În schimb, ușa pe jumătate deschisă din fața lor îi aștepta, primitoare, lăsînd să iasă afară vălătuci de aburi; marginile zdrențuite ale unei pîsle rupte încadrau o lumină aflată undeva în fund, pe după colț. O altă femeie voinică, bărbătoasă la chip și înfofolită cu broboadă neagră pînă la sprîncene, ca o călugăriță, le porunci să-și curețe cu o mătură zăpada de pe cizme. Străbătură o locuință curată, în care se simțea belșug de tîrgoveți, apoi...

De emoție, a doua zi, Firsov a fost nevoit să reconstituie mai mult pe ghicite decît din memorie, anticamera bombei lui Artemi; pînă

și chipurile chefliilor și chiar evenimentele le vedea strîmb, ca printr-o sticlă verzuie. Nu-și mai aducea aminte decît că, din dosul unei perdele ieftine, la căpătîiul unui coridor îngust, răzbătea vuiet năvalnic de voci, precum și larma unei necontenite forfote.

Iată-i în sfîrșit în bomba lui Artemi Korînеț, loc tăinuit și de chefuri, unde petreceau hoții și își găseau adăpost de primejdiile riscurilor de peste zi. Aici, în aburii beției, cheltuindu-și pricopseala din ajun, clienții lui Artemi puneau la cale noi lovituri împotriva lumii și a locuitorilor ei. Puteau dumnealor să-și piardă prada și la cărți, dacă asta le era voia ; Artemi își prelua caniota cu milă, doar cîte o carboavă de partidă. Nu erau admiși aici decît aristocrații lumii interlope, iar dintre tineri, numai cei care din fragеda copilărie fuseseră stigmatizați cu semnul vocației de hoț. Însuși Artemi, părintele hoților, poreclit Korînеț în amintirea evadării sale, legendare la timpul ei, din peninsula Sahalin prin trecătoarea Korînski, îi întîmpina pe mușterii în pragul tractirului său. Era un bătrîn înalt, vînjos, cu jiletcă peste cămașa orbitor de albă, scoasă afară din pantaloni. Ochii mici și neastîmpărați erau despărțiți de un nas imens, subțire și ascuțit, care, împreună cu barba, dădea figurii sale o nuanță de fixitate aproape insuportabilă, s-ar putea zice chiar iconoclastă. Ochii aceștia îl și înșfăcară din zbor pe Firsov, căutînd să dibuie esența lui dăunătoare sau utilă.

— Poftiți, intrați... spuse el măsurat, după ce ascultă ultimele lămuriri ale lui Aghei. N-avem obiceiul să alungăm vreun oaspe, dacă vine la noi cu gînd bun, iar cu un *întocmitor* ne pare și mai bine să facem cunoștință. Chiar că de mult ar fi trebuit să zugrăvească cineva și viața noastră, spre interesul tuturora. Și Maximka a scris despre noi. Dar e mult de-atunci... Poftiți. Ați picat tocmai bine. Îl avem astăzi printre noi pe Oska ! A venit și el să chefuiască !

Își mîngîia cu dreapta lui uriașă cînd barba lungă de sihastru ce mirosea, naiba știe de ce, a camfor, cînd părul din cap tuns birjărește pe care și-l păstrase pînă acum des și negru ca smoala — poate de unde fusese de atîtea ori tuns ridiche în ocnele țariste. Producea o impresie contradictorie și înfricoșătoare de ceva fals, făcut, dar și de cuviosie, poate, dacă n-ar fi avut părul infernal de negru, bătînd în albăstrui, ca la țigani, absolut neverosimil și în adînc contrast cu chipul său înnegurat de viața dusă în afara legii, un chip brăzdat în lung și în lat de zbîrcituri ori cicatrice... După ce-i ajută lui Firsov să-și scoată cojoaca și i-o așeză pe un cuier, întrucît toate cîrligele din perete erau pline de haine, Korînеț îi cotrobăi fără sfială lui Firsov prin buzunare, ca să se convingă de inofensivitatea acestui personaj atît de puțin cunoscut.

— Poftiți, drăguților, și vă rog să vă simțiți ca acasă, rosti așezat Artemi, dînd la o parte, cu o mișcare familiară, perdeaua de bumbac cu ciucuri de la ușă. Găsiți la noi, oricînd, tot ce vă poftește inimioara... și de-ale gurii, și altele !

— Peste vreo oră vine Viforniță cu bătrînu-meu... Să-i primești cum se cuvine ! porunci Aghei.

— Nici o grijă, Aghei. Vedeți să nu alunecați cumva...

Cîteva trepte roase, cu balustrada strîmbă de lemn, duceau jos, într-o încăpere fără ferestre, încălzită peste măsură ; cu tot zăduful, se simțea un iz stătut de pămînt umed. Pentru întîia oară în viața lui, Firsov putea să studieze nemijlocit mediul care-l atrăgea. Contrar așteptărilor și neliniștilor lui de novice, nu descoperi nimic senzațional în materie de beție sau desfrîu ; mai mulți oameni cu aspect de meșteșugari, ușor amețiți de băutură, petreceau pe măsura gustului lor. Cîțiva flăcăi gălăgioși, cinstind cine știe ce faptă eroică a unui individ cu înfățișare jalnică și pieptul scobit, îl săltau pe brațe cu atîta ardoare, încît pantalonii vărgați i se suflecaseră, iar cravata legată fundiță, smulsă de la locul ei de atîtea smucituri, sărea pe umărul lui ca o păsăruică multicoloră. Dat fiind tavanul extrem de scund, s-ar fi putut chiar lovi acest erou purtat în triumf, care totuși se lăsa în voia lor, acoperindu-și doar moalele capului cu cotul îndoit și murmurînd ceva caraghios, măgulit peste măsură de această primire tovărășească.

— De ce l-or fi luat așa în primire ? se întoarse Firsov spre însoțitorul său.

— Se vede treaba că-s mulțumiți de el ! lămuri cu un zîmbet Aghei. E Oska cel Vestit, în persoană. N-ai mai auzit de el ? E de tine marfa asta, scriitorule, împachetează-l și pe el în hîrțoagele tale... Se spune doar că ești mare amator de rarități omenești. Eu am o treabă, așa că, pînă una alta, petrece și tu cum te pricepi, zise Aghei în încheiere, despărțindu-se de Firsov.

De-ar fi să credem roadele investigațiilor lui Firsov, inserate în roman, Osip cel Vestit sau, cum i se spunea mai adesea, Oska, se trăgea dintr-o celebră dinastie de falsificatori de bani. Uscățiv și sprinten ca argintul viu, semăna, conform unei păreri auzite întîmplător de Firsov, cu un titirez nichelat în stare de permanentă rotire. După o legendă intrată în tradițiile familiei sale, Alexandru al II-lea ar fi dăruit o bancnotă de 25 de ruble, ticluită de talentatul său bunic Larion, unui servant de artilerie, care se distinsese în războiul din Balcani ; nu era de mirare deci că descendentul lui Larion se considera oarecum învestit cu un titlu de noblețe, cum ar fi, să zicem, cel de conte. Sărbătorindu-și astăzi, după cum află curînd Firsov, împlinirea a patru decenii de viață, Oska își ospăta

prietenii și iubitele, punînd în același timp la cale o nouă afacere, una din cele mai importante : știind că pentru cei aflați la periferia societății vor veni odată și-odată zile întunecate, Oska năzuia să cucerească, acum, la apogeul gloriei sale, prietenia tuturora.

Firsov avu curînd prilej să-și dea seama ce greșeală făcuse intrînd aici cu Aghei. Din clipa în care acesta fusese recunoscut, temperatura petrecerii scăzuse văzînd cu ochii, de parcă cineva ar fi aruncat apă peste foc ; părea că însăși lumina se întunecă acolo unde-și aruncă Aghei privirile. Fu nevoie de un oarecare timp pentru ca neîncrederea mușteriilor față de Firsov, cel sosit o dată cu el, să mai scadă. Noroc că între timp, sosind mereu oaspeți noi, veselia sporise. Astfel putu și scriitorul, chemat la masa lui de Sanka Bicicletă, să cerceteze pe furiș din ochi înfățișarea bombei lui Artemi. Apropiindu-se de masa plină de tot felul de bunătăți și de băuturi, noii mușterii alegeau cîte ceva după pofta inimii și petreceau care cum putea.

Unul, dornic să cucerească aprobarea generală, se lăuda cu un carambol măiestrit jucat, un altul înfunda de zor un dop în gîtul sticlei ca să scurteze drumul spre plăcere. O damă de consumație cu rochie de culoarea cărnurilor opărite, fredonînd diferite cuplete, se dichisea în fața unei oglinzi, scăpată din furtuna socială și zgîriată cu niște autografe ale marilor duci. Căutau toți, în măsura posibilităților, să uite ce-i aștepta poate chiar peste cîteva minute.

— Ai face bine să intervii, Feodor Feodorovici... se plîngea Sanka la urechea lui Firsov, cu lacrimi de beție în ochi și cu autentică milă în glas. Nu l-ai văzut încă pe șefu-meu în ce hal e ? Nu știu ce urmărește Mitka al nostru de-și bate joc de el în așa hal : bea cum ai vărsa vinul cu găleata peste piatra încinsă a băii și tot nu se îmbată. Nu se tăvălește pe jos, dar nici nu recunoaște pe nimeni. A luat de la Artemi împrumut o groază de bani, atîția, de n-o să-i poată plăti decît doar cu prețul vreunei vărsări de sînge ! Vino de vezi cu ochii tăi cum mă canonește ! Și-l trase stăruitor pe Firsov în odaia de alături, despărțită de încăperea în care se aflau printr-o ușă masivă, străjuită pe deasupra și de un flăcău fălcos, ca nimeni să nu-i tulbure pe jucători. Odaia aceasta era mai discret mobilată decît celelalte — avea chiar un caracter de loc de afaceri — aceasta, pentru ca lumea să nu zăbovească acolo fără rost. Numai în cadrul celor două ferestre false, cu perdelițe verzi, se vedea un peisaj de munte, pictat și el, pesemne, pentru primenirea măcar aparentă a aerului din cale afară îmbîcsit de fum ; aceeași menire avea și o fostă plantă, un palmier crescut mai într-un colț, direct din podeaua de lut. Trebuie să spunem totuși că pe jos fusese așternut un covor uzat pînă la urzeală, de semăna

cu o țoală veche, în timp ce odaia cealaltă, a petrecerii, era presărată cu rumeguș, ca să le fie mai comod clienților.

Înconjurat de norii acri, stratificați, ai fumului de tutun, la o masă verde, plină de bancnote boțite, Mitka era absorbit de joc. Scriitorul îl recunoscu în prima clipă, din spate, după rigiditatea împietrită a spinării. Un grup de spectatori — desigur jucători jumuliți între timp de bani și scoși din competiție, contemplau cu o admirație sumbră cum acesta își pierdea ultimii bani în fața unui omuleț mărunt, cu înfățișare de ființă încolțită, cu un guler de celuloid și o asemenea expresie de deznădejde zugrăvită pe față, de-ai fi putut crede că-i pe cale să se prăbușească în infern. Avînd pe lîngă Artemi Korîneț atribuțiile unui avocat de ocazie și a unui înțelept sfătuitor, obișnuia să vină pe-aici ca să mai cîștige o bucată de pîine de pe urma generozității vreunui chefliu; îl pocnise însă norocul și, în clipa de față, era pe cale să piară în văzul tuturor, tocmai de atîta fericire neașteptată. Toți ceilalți, sub tensiune, se ridicaseră în picioare; numai el ședea pe scaun.

Printr-un capriciu al fortunei cartoforilor, de cîteva ceasuri la rînd cîștiga miză după miză; jucau paisprezece — douăzeci și unu! Aruncînd din cînd în cînd în jur priviri speriate și lăsînd să-i scape bacnotele pe jos, își vîra febril prin buzunare parte din cîștigul său, ca să nu trezească în spectatori primejdioase porniri, mai cu deosebire invidia, și mai ales, ca să adoarmă fireștile bănuieli că n-ar juca cinstit; dădea mereu să se ridice și el în picioare, dar de fiecare dată un braț lung, nu se știe al cui — lampa atîrna jos deasupra mesei și tot ce era dincolo de masă se pierdea în umbră — apăsîndu-l, ca în treacăt, pe umăr, îl silea să se așeze iarăși la loc.

— Gata, ajunge! Acum vă fac cinste la toți, că nu mai pot, înțelegeți... Ei da, din motive tehnice! izbucnea el, scăldat de sudoarea oboselii și a spaimei. Sînt doar și eu într-o oarecare măsură om...

— Ține banca, Pirman, răsuna încet și poruncitor glasul ușor spart al lui Mitka. Fă cărțile, afurisitule...

Și omul care ținea banca amesteca furios pachetul de cărți, aruncînd cîte o privire persecutorilor săi, strînși în jur, cu mîinile în buzunare, tărăgăna împărțirea cărților, iar în joc, dacă avea nouăsprezece puncte, mai lua o carte, doar-doar o depăși limita celor douăzeci și unu de puncte, ca să-și păcălească astfel, să-și jignească norocul ce-i punea viața în primejdie.

Sperînd să mai adune amănunte prețioase, Firsov încercă să-și facă loc cu coatele pînă lîngă masă dar, întîmpinat de sîsîieli amenințătoare, se împotmoli în cercul de oameni din jurul mesei.

— A pierdut mult ? îl întrebă în șoaptă pe Sanka.

— Asta-i nenorocirea ! A pierdut tot cîștigul din ajun, cît o fi fost, și-acum termină a treia mie luată împrumut de la Artemi... Și, dînd deznădăjduit din mînă, fugi afară din odaie, amărît foc.

Înainte de a-l urma pe Sanka, scriitorul mai privi o dată fața lui Mitka, ca să plece cu o amintire. O sprînceană convulsiv ridicată descoperea un ochi tulbure, înlăcrămat ; degetele, cu care băteau cînd și cînd în masă, aveau în ele mai multă viață decît chipul acesta bolnăvicios, de o paloare cadaverică. Favoriții de mult nepotriviți intensificau această impresie, murdărindu-i parcă obrazul. Și mai era ceva, lucru pe care Firsov nu-l observă, ca pe un amănunt ce nu mai avea pentru el importanță : ori de cîte ori miza pe o carte, Mitka lăsa să-i alunece de pe degetul mic un ineluș subțire, cu o pietricică albastră ca cerul, care se vedea că-l strînge rău.

Și deodată, prin fumul și ameteala din jur, Firsov avu revelația că tot ce se petrecea aici, atît de neobișnuit și mîrșav, încît aducea a sacrilegiu, va fi măturat cu desăvîrșire mîine, sau, dacă nu chiar măturat, va fi strunit de hățurile strînse ale noilor legi, astfel încît să nu se mai poată repeta în următoarele trei sute de ani ! Și mai era convins Firsov că asemenea zbuciumări ale stropului omenesc, rupt din substanța clocotitoare, incandescentă, a societății, nu sînt cu putință decît numai la granița dintre două epoci, într-un moment de retopire a societății, că peste vreo douăzeci de ani, pînă și o pomenire în treacăt, fie și sub aspect poetic, a unei astfel de nopți va fi sancționată prin retragerea dreptului la pîine, fiind considerată o calomnie la adresa mărețului eveniment istoric ; era convins că toate întîmplările acelor ani, indiferent de însemnătatea lor etică, nu erau decît scînteieri echivalente ale uneia și aceleiași roți volante... I se păru deodată că este prea cald și înnăbușitor aici ; se repezi deci în odaia de alături, atras de o voce necunoscută lui, stridentă pînă la trufie, care se auzi prin ușa întredeschisă o clipă ; își turnă pe furiș în palmă apă minerală dintr-o sticlă începută, lăsată pe o masă goală, și își udă fruntea. Intuiția lui profesională îi sugerase gîndul că acum va avea mai mult ca oricînd nevoie de luciditate și rațiune...

Dorind să sugereze clienților, toți oaspeți nelipsiți, deplinătatea unei atmosfere intime, Artemi nu făcea economie la lemne.

XXVI

Palid de atîta chef, cu o cămașă albastră de mătase sub haină și fluturîndu-și căciula cu fundul de postav tot albastru, Donka Crețul declama, acompaniat de chitară, o poezie despre un hoț,

și toată lumea ghicea că era vorba chiar de el. Avea un stil înspumat care în plin avînt căpăta un plus de autenticitate, de parcă poetul ar fi purtat în pîntec o rană veșnic sîngerîndă. Versurile sale nu străluceau nici prin măiestrie, nici prin rime căutate ; își cînta însă în ele propria-i soartă amară, drept călimară servindu-i chiar inima. În poezie era vorba de o dimineață cenușie — mai scumpă pentru el decît o sută de mii de amiezi din mai ! — cînd o *mînă neînduplecată* îl va tîrî pe răufăcător la locul execuției „ca pe un mișel sau ca pe amiralul Kolceak".

Înduioșați și plini de gratitudine, ascultătorii îl lăudau și-l cinsteau pe poet, dîndu-i totodată de băut și chitaristului, un ins pirpiriu, cu fața plină de eczemă, care bea orice, fără să refuze, ca să-și uite de talentul său, tot atît de minunat. „Mă pregăteam să intru la conservator și ce-am ajuns ? Să cînt cracoviacul la nunți și prin toate bombele !" i se jelui el cu scrîșnete și cu fluierături de astmatic lui Firsov, cînd acesta se apropie să-i spună cele de cuviință, de fapt ca să-l examineze mai de aproape pe Donka Crețul, hoțul poet, căruia îi și găsise în romanul său un loc pînă atunci neocupat. Iată însă că în clipa aceea chitaristul își galopă din nou degetele scurte pe gîtul chitarei, și scriitorul, uitînd de Donka, notă pe furiș, ținînd carnetul sub masă : „Nici îndrăgostiții care se înțeleg de minune nu se contopesc în dragoste cum știe acest om să se contopească cu propriul său instrument. Naiba știe ce rugă, ce dor fierbinte îi înclește și-i contorsiona degetele, în timp ce ba tachina o cvintă, ba trezea basul abia gîngurit pînă atunci ; năzuia în felul acesta să răzbească spre beatitudine prin gratiile corzilor, ca să mai smulgă un ultim pumn de sunete, cu riscul de a-și face chitara să amuțească pe vecie..."

Firsov avea un sistem al său de notare — scurtă mnemotehnică, scriind cîte un cuvînt din fiecare idee, o notare pe care o descifra apoi cu ușurință în orele libere. Astfel notase : „Diavolul beatitudinii amoroase năzuia să amuțească chitara".

— Ce tot notați așa, pe furiș, adorate cetățean ? Ori sînteți și dumneavoastră de la judiciar ? răsună în urechea lui Firsov o voce grețos de insinuantă.

Amenințarea venea tocmai din partea lui Oska, cel mai treaz dintre toți clienții lui Artemi și de-aceea de două ori mai primejdios. Din fericire, însă, cei care-l cunoșteau pe scriitor din întîlniri anterioare îi luară apărarea, așa că lucrurile se lămuriră, spre satisfacția tuturora... Și deodată acțiunile lui Firsov se ridicară la un nivel chiar nedorit. Din toate părțile se întinseră spre el mîini, ca să-l ridice în slava tavanului pe acest vizitator, atît de rar în mahalaua lor ; apucîndu-l fiecare de ce nimerea, îl aduseră în mijlocul

încăperii pentru ca toți doritorii să capete posibilitatea de a aduce omagiul cuvenit literaturii ; îl și săltară de cîteva ori în sus.

„O să mă scape jos, afurisiții ! Zău că mă scapă !...“ se furișă în mintea lui un gînd chinuitor, cu tot caracterul măgulitor al unei asemenea primiri. Dar tocmai atunci, însuși sărbătoritul Oska îi luă partea lui Firsov.

— Lăsați-l !... Scrie, hai scrie despre noi, strigă el, ridicînd un toast prolix pentru orice fel de artă, nu numai pentru cea de gravor. Scrie, că doar și noi sîntem spițele unei roți... măcar a cincea ! Tot vorbind, se căznea să vîre cu forța în buzunarul lui Firsov niște bomboane udate de vin, pentru închipuiții *copilași* ai scriitorului. Uite, eu, de pildă... Cine sînt eu ? Căci și eu sînt un *ins*... pe globul ăsta pămîntesc !

— Cum vine asta, Osea ? E de rău ori de bine ? strigă cineva.

— Așa și-așa ! zîmbi amar, drept răspuns, insul Osip cel Vestit. Înțelege-mă și pe mine, Feodor Feodorîci, că sînt doar și eu om cu greutate și, poftim ! te ia groaza cînd vezi unde am ajuns să-mi petrec zilele. Uite, ia, păstreaz-o ca amintire... Scoase din buzunar o bancnotă pe care ținea morțiș să i-o dăruiască lui Firsov, ca să se convingă și el de măiestrie. Le-am spus și ălora... Dar parcă poți să-i convingi ! ? ! Deunăzi mă luau la sigur : cică, Oska, tu ai golit un apartament... D-apoi eu sînt artist, domnule, nu-s șutitor de rînd ! i-am spus. În toată Europa, de branșa asta doar nouă sîntem... Poți să întrebi la orice bombă, cine ocupă locul patru și oricine o să-ți spună că eu ! Avem asta în familie, din tată în fiu... Și ei mă iau drept țipar ! Pentru o treabă ca asta bunicul meu Larion ar scoate sufletul din mine cu rădăcini cu tot ! adăugă el, plîngînd cu lacrimi adevărate.

Scrîșnetul unor mese date în lături și un zăngănit crescînd în spatele lor îl făcu pe Firsov să arunce o privire precaută într-acolo. În locul rămas liber, afumat de-a binelea, Sanka Bicicletă, cu fața împietrită, juca lezghinka, acompaniat de bătăile din palme ale celorlalți cheflii. Sub picioarele lui trosneau cioburi de sticlă spartă, pe mese zornăiau melancolic paharele. Executa figurile una după alta, pe toate, cu un fel de ardoare deosebită, căci cea mai de seamă trăsătură a acestui flăcău era de a se dărui cu totul oricărui avînt, fie el și fără importanță. Cînd Firsov, sătul să-l admire, se întoarse spre Oska să-i spună un cuvînt de mîngîiere, dădu cu ochii, în locul acestuia, de o femeie ciufulită, cu nasul ascuțit, suspect de alb, și o privire sticloasă, strălucitoare. Golind, fără să privească, rămășița de băutură din paharul străin din fața ei, strigă în mijlocul învălmășelii : „Boierul ! Să poftească aici !“

Oska se și repezise cu un pahar în mînă în întîmpinarea lui Maniukin, apărut pe neașteptate printre ceilalți clienți. Exercitîndu-și drepturile de ocrotitor al artelor, căuta din mers să-l cinstească pe boier cu mișmașul de compoziție proprie aflat în pahar, iar acesta, sătul de cît băuse cinstit de alți admiratori, încerca să ocolească brațul lui Oska întins în cale-i. Atenția lui Firsov era astfel împărțită în trei direcții : fața ștearsă, pierdută, a lui Vekșin, care tocmai ieșea din odaia de joc, ghetele lui Maniukin cu șireturile desfăcute și vîrfurile întoarse înăuntru și crăpătura de rechin a gurii lui Artemi care, conducîndu-l zîmbitor pe Pirman, își încasa caniota... Cu toate acestea, gîndurile lui Firsov se îndreptau mai mult spre Aghei, care dispăruse în acea clipă cine știe unde.

În cele din urmă cineva izbuti totuși să-i înmîneze lui Maniukin, pentru inspirație, un pahar cu lichidul corespunzător.

— *Danke*... aruncă Serghei Ammonîci cu disprețul unui risipitor. Hai, comandați, dracilor... Cam ce-ați dori ?

Tocmai atunci Donka Crețul îi atinse mîneca.

— Uită-te în ochii mei, boierule, ceru el cu glas domol, căutînd măcar prin mimică să exprime ceea ce nu prea izbutea să exteriorizeze prin cuvinte. Povestește-ne ceva despre o femeie, boierule, dar o femeie din acelea, cum nu se mai nasc astăzi, și ne tulbură numai în vis... Poți ?

— Cum să nu... Istoria omenirii arată că pe lume orice este cu putință ! răspunse docil Maniukin, apoi tăcu un timp, ridicînd spre tavan o pupilă ciudat de lărgită. Anunță în sfîrșit că le va împărtăși una din amintirile sale cele mai scumpe, care dezvăluie adîncurile unei inimi de femeie, adîncuri necercetate încă definitiv de știință. Într-un cuvînt, am să vă povestesc cum am izbutit... fără să fiu predicator, ci numai și numai prin forța unei pasiuni curate de tînăr, să readuc la sînul bisericii catolice pe Staska Kapustniak, o magdalenă și-o apostată vestită în anii aceia ! Pasionant, nu ? He-he, cum vi se pare ?

Auditoriul îi răspunse printr-o tăcere plină de entuziasm.

— Hai, dă-i drumul. Povestește de femeia aceea... repetă Donka Crețul ca prin vis, întinzîndu-și picioarele, să șadă mai comod.

Artemi închise ușa dinspre odaia de alături, unde se încinsese iarăși morișca dracului, ca să nu-i tulbure exclamațiile jucătorilor. Timp de o jumătate de minut mai dură încă tăcerea pregătitoare.

— În pofida unor defecte ale mele din născare, eram pe-atunci o mîndrețe de flăcău, începu Maniukin cu glas foșnitor, de parcă ar fi răscolit niște hîrtii pe jumătate mistuite de foc. Mărturisesc că la vîrsta de treisprezece ani era cît pe-aci s-o corup pe soția preo-

tului nostru de casă... Am scăpat ca prin minune și socot aceasta ca un semn al Providenței omniprezente ! Așadar...

Ținînd seama de cerințele publicului înconjurător, povestitorul voi să stăruie puțin asupra acestei chestiuni delicate, dar deodată înregistră o neobișnuită lipsă de concentrare a atenției sale. Fruntea i se broboni de sudoarea unei oboseli premature, gînduri străine îi năvăliră deodată în minte, frînîndu-i imaginația inexplicabil de trîndavă. Își închipui deosebit de limpede că nu-i departe ziua cînd se va *smulge* în sfîrșit din obositoarele sale obligații ale vieții de toate zilele și se va odihni un pic pe un raft, în încăperea răcoroasă a morgii, cu o pată liliachie pe talpă, numărul și data decesului, scrise cu creionul chimic.

— Ai ațipit cumva, boierule ? îl interpelă nerăbdător Oska.

— Ba nu !... tresări Serghei Ammonîci. Așadar, ședeam într-o seară singur-singurel la mine acasă, pe bulevardul Kronverkski, împresurat din toate părțile de cețoasa melancolie a Sankt-Petersburgului. Pun mîna pe receptorul telefonului : „Dă-mi, te rog, îngerașule, legătura cu locotenentul de gardă Agarin ! Mersi... Ssașa, tu ești ?“ „Eu sînt, îmi răspunde el cu vocea adormită... și duhnea îngrozitor a băutură. Care-i strigoiul care nu mă lasă în pace ?“ „Imediat scularea ! poruncesc eu. Jos din pat, sări în cizme și vino la mine... Mergem, băiete, să ne mai exersăm oleacă mîna, ca să nu se usuce fără întrebuințare !“ Nu trece nici un sfert de oră și iată-mi-l înainte pe Sașka Agarin, în mărime naturală : totul numai fireturi, fundulițe, eghileți. „Încotro ne îndreptăm pașii ?“ „La club, îi zic. Auzi, cic-au adus niște homari formidabili, a noua minune a lumii !“ Coborîm scara sărind cîte două trepte deodată, și în fața-ne se deschide larg strada. Dăm năvală la club. *Ai noștri* în plină încăierare la *chemin de fer*. Cît ai clipi, ne-am așezat și noi la masa de joc. Am și uitat de homari. „O carte, crupier !“ îi cer. Pînă în zori, Sașka a pierdut o moșie și jumătate, iar eu briliantele bunicii. Mă dau eu mai deoparte, ca toți care pierd la cărți... Lui Firsov îi trecu prin minte că, de bună seamă, silueta singuratecă a lui Mitka, din colț, inspirase acest subiect... Și ședeam eu așa, și mă sfîșiau remușcările pentru tinerețea-mi cu aripile frînte, pentru încrederea în omenire pierdută... Dar mai prost era că mă durea al dracului pielea capului și-mi simțeam scăfîrlia subțire și fragilă ca o coajă de ou ! Tocmai prindeau să mijească zorile și pe ferestre năvălea un fel de vată trandafirie. Cînd mă uit, drept la picioarele mele, într-o băltoacă de vin, înota o bancnotă de o sută de ruble... Mă gîndeam : ce-ar fi s-o ridic și să joc, poate se întoarce norocul ! Dar mi-era rușine să mă aplec în văzul tuturor !... Astfel povestea Maniukin, și nimeni nu observa adevărata băltoacă de lîngă pi-

cioarele lui, în care plutea o hîrtie de trei ruble mototolită, din fabricația lui Oska. În schimb, o vedeau toți pe cea descrisă de Maniukin. Și deodată, parcă m-ar fi ars focul : am simțit în spatele meu a zecea minune a frumuseții și farmecului pămîntesc. Parcă m-ar fi străfulgerat cîtu-s de lung un curent de 560 de volți, prin toți nervii. Așadar, mi-am zis, iată că a sunat și ceasul ce mi-a fost ursit din leagăn, cînd mă voi stinge de timpuriu la picioarele unei negrăite frumuseți. Trosneam din toate încheieturile, îmi încleștasem dinții pînă la sînge și nu îndrăzneam să mă uit îndărăt... Aici Maniukin scrîșni destul de reușit din dinți. Apoi mă întorc... și închipuiți-vă, drăguților, văd în fața mea un bărbat cît o butie, să tot fi cîntărit vreo douăsprezece puduri, grăsimea de pe el atîrna cercuri-cercuri, iar în loc de mutră avea un fel de pătlăgea vînătă cu obrajii de culoarea somonului. Adevărat adenoid ! Poate nici nu era om, ci însuși diavolul, deghizat într-un desfrînat pămîntesc din cei mai de seamă. Iar alături de el !... Maniukin strecură o privire temătoare spre Donka Cretul care scoase un geamăt. Ținînd o mînușiță pe umărul lui, ea, chiar ea ! O blondă de un tip îngeresc, de statură ceva mai înaltă decît mijlocie, atît de gingașă la chip și înfiorată, ca o floricică suavă, abia mijind de sub zăpadă, iar ochii... de două ori mai albaștri decît abisurile din lumea cealaltă. Doamne-Dumnezeule ! mi-am zis. Și eu care nu l-am crezut pe Saşka Agarin cînd mi-a spus că poți să plimbi și-un tigru pe străzi legat de-un fir de păr al femeii, numai să fie latul făcut cu pricepere ! Mi-am pironit ochii pe ea și tremuram ca varga de presimțirea primejdiei ce mă păștea. Simțeam că... asta !... mă arde și mă doare ! Fără să vreau, îl trag de pulpană pe Agarin. „Fie-ți milă de mine, zic. Spune-mi cine-i ? Dezvăluie-mi taina, iar eu te voi acoperi cu aurul cel mai curat... Numai să primesc moștenirea. În caz contrar, nu garantez pentru mine !"... „Ce te interesează, neghiobule ? îmi zice. Este doar sclava satanei !" „Mi-e totuna, îi șoptesc, rîzînd și plîngînd. Roagă-te pentru mine, căci o voi răscumpăra... Apropo, să-i transmiți maică-mi plecăciunile mele, că sînt un copil pierdut !" „S-o răscumperi ? îmi răspunde rîzînd. Dar tu știi cine-i dumnealui, stăpînul ? Este Ghiga Mantagurov în persoană, cel mai vestit proprietar de herghelii, un crai fără pereche și petrolist din Baku... Și-apoi, dacă vrei să știi, între noi fie vorba, 'mnealui e chiar persoană de încredere a iadului ! Vezi geamantanele celea de fibră din dreapta și din stînga lui ? Sînt pline de bani. În fiecare duce cîte un ocean de petrol." „Minți, Saşka !" „Să mă bată Dumnezeu !..." „Atunci adio ! Întoarce-te să nu mă vezi..." Iar în jur, ce bramburească !... În candelabre de bronz se stingeau mucuri de lumînări,

pe podele împrăștiate cărți de joc... Numai ea, ca un fel de Venus din Millo, răspîndea o adiere proaspătă, dulce, ca un pepene copt. Deodată, în mintea mea nedormită s-a născut o hotărîre nebunească : s-o prind în brațe și s-o duc undeva, într-un deșert, la capătul lumii, să lucrez acolo pămîntul sterp cu o simplă cazma, iar din cînd în cînd să-mi oglindesc sufletul înflăcărat, să mă cufund în lacurile răcoroase ale acestei frumuseți cerești ! Dînsa să doarmă pe o cergă țărănească, iar eu, tiptil, să culeg pentru ea fragi... Pe de altă parte însă, rațiunea îmi amintea că n-am în buzunar nici o lețcaie, pe cînd cel mai apropiat pustiu e totuși atît de departe ! Doar nu puteam s-o expediez pe frumoasa mea cu mărfarul, iar eu s-o urmez hălăduind șapte ani pe jos, din traversă în traversă ! Și deodată mă pălește în cap ceva, ca un fel de fulger sferoidal, ceva mai tare însă. Îmi străpunge toată ființa dintr-un capăt într-altul, băgați de seamă, și iese afară prin călcîie, în mici scîntei de șampanie. Mă ridic cît sînt de lung, împieptoșat și cu fața absolut imobilă... doar o sprînceană o mișcam, ca zugrăvită. Mă apropii de Mantagurov și-i trîntesc pe masă, în loc de carte de vizită, o carafă cu sifon. „*Bonjour*, satana ! îi zic. Privește-mă în față. Eu sînt Serghei Maniukin..." Vădit intimidat, îmi întinde, fără să se uite, cel mai apropiat geamantan cu toate mijloacele financiare din el, dar eu nimic. „Ghiga, îi spun întristat, totul depinde de împrejurările în care se află omul la un moment dat. Uite, vezi, niciodată n-am făcut nici un rău nimănui, decît doar mie însumi. Mi-era milă și de o furnică înainte de a o strivi ; iar acum o să te fac să sări pînă în tavan !" Mă pipăie satana din ochi, vede în mine o hotărîre de nezdruncinat, ghicește despre ce-i vorba și începe să tremure din toate alea, cum le zice ?... Ei, din toate fibrele ființei lui infernale. „Uite îi propun eu, alege : ori începem pe dată jocul, ca să vedem cine cîștigă frumusețea asta robită de tine, pe care nu ești în stare s-o prețuiești cum se cuvine, ori ai să zbori ca glonțul prin tavan !" Și unde nu-ncepe să rîdă, și să rîdă, de-i sărea mărul lui Adam în sus și-n jos, și șuiera, parcă s-ar fi zbătut în gîtlejul lui un canar. „Care ți-e miza ?" horcăie sfîșietor. „Podul Kuznețki de peste Moscova !" am exclamat, galben la față de amor. „Nu, zîmbește el, face mai mult." „Teatrul Mare !" „Prea puțin !" „Îmi joc sufletul, diavole !" am rostit încet, ridicînd degetul arătător în semn de avertisment. Aci s-a dat bătut... „Haide, zice răgușit, jucăm bancă poloneză, pe-a șaptesprezecea !" Făptura aceea îngerească avea tocmai șaptesprezece ani ! Împart cărțile... doi feciori desfăceau pachete noi de cărți... Dreapta, stînga, dreapta, stînga. Pac ! Două dame. Al doilea pachet, iar pac-pac, cincisprezece, șaisprezece, doi de zece. Sașka îmi șuieră la ureche : „Nu merge,

băiete ! Nu merge, că o pățești : te mai văd și-n frigare acolo, în iad !" Iar eu dau mereu cărțile, palid ca moartea la față... galben la față... palid...

Se întîmplase ceva ireparabil cu Maniukin. Cu ochii holbați privea înainte, fără să înțeleagă ce se petrece cu el, iar din gura lui deschisă răbufneau afară sughițuri de plîns înăbușite. Își întrerupse șirul minciunilor din cauza unei senzații ciudate. Părea că inima îi bătea acum în tîmple, în spate, în degete... Oriunde, în afară de locul unde s-ar fi cuvenit să bată. Apoi cineva îi suflă parcă ușurel în față, ca un avertisment, și această suflare nu semăna de loc cu adierea unui vîntuleț obișnuit, pămîntesc... Făcu apoi o tentativă eroică de a-și continua povestirea, uită însă deodată tot, definitiv, nu putea nici să înțeleagă măcar ce așteaptă toate aceste priviri îndreptate asupra lui. Își pipăia doar obrazul, căutînd să prindă furnicile ce-i umblau pe piele. Găsi totuși în sine destulă putere să se ridice în picioare și să iasă valvîrtej, zvîrlind dezordonat din mîini, printr-o ușă secretă ce dădea direct în stradă. Firsov atribui această fugă a bătrînului temerii de a-și da sufletul pe podeaua de lut presărată cu rumeguș a unei spelunci de hoți. Tot atît de artificială părea și explicația pe care o dăduse el faptului că ascultătorii de mai adineauri ai lui Maniukin l-ar fi petrecut din ochi cu un fel de atenție respectuoasă. Era puțin probabil ca acești oameni, blazați de toate suferințele văzute și în mare măsură pricinuite chiar de ei altora, să se fi putut tulbura la vederea unui sfîrșit atît de solitar și lipsit de glorie, cu atît mai mult cu cît Maniukin nici n-a murit atunci... Numai femeia ciufulită de mai adineauri ridică glasul, strigînd prin zgomotul stîrnit că nu se cade să-l părăsească pe bătrîn ca pe un cîine ; mai bine l-ar culca cineva și s-ar milostivi să-i pună un pumn de zăpadă pe piept !... Apoi un glas mai puțin amețit de băutură exprimă o întemeiată temere că moartea lui Maniukin în poarta bombei ar putea atrage o nedorită atenție asupra cartierului.

— Vă rog, dragii mei, vedeți-vă fiștecare de treburi. Punem noi îndată la *ponct* chestiunea asta ! își liniști clienții Artemi, ieșind cu pași mărunței după cel plecat.

În gălăgia stîrnită, nimeni nu băgă de seamă cînd intră în cameră un bătrîn vînjos, cu înfățișarea severă, unul de credință veche, dacă l-ai fi judecat după îmbrăcăminte și barbă. Înainte de a fi avut cei de față timpul să-l examineze mai temeinic, perdeaua de la ușă fu din nou dată la o parte de o mînă săritoare din afară, iar Donka, repezindu-se, trase și cealaltă jumătate. În aceeași clipă intră, în toată splendoarea ei cumplită, Manka Viforniță. Ca o derogare de la obiceiurile stabilite, purta astăzi o rochie de mătase

roz, festonată, pe umeri cu o garnitură scrobită *à la* Marie Antoinette. Privirea ei strecurată printre gene alunecă poruncitor peste mușteriii lui Artemi, ridicați toți în picioare de surprindere... Căuta pe cineva ; totul mărturisea în ea ceva enigmatic, solemn și extraordinar. Cei aflați în preajma ei se dădură la o parte, deschizîndu-i trecerea spre Veșkin, care sta fără rost, rezemat de perete. Viforniţa însă nu se apropie de el : voise, desigur, numai să se convingă că-i în viață, singuratec și aproape de ea. Porni în schimb spre Firsov, cu un zîmbet prietenos pe buze. „Iată, părea că spune zîmbetul ei, ai și venit în vizită la noi, Firsov.“ De altfel, după cum mărturiseau și alte semne, pe ei doi îi legau relații mai vechi decît cunoștința făcută abia de două zile... Se cunoșteau poate încă de pe vremea cînd ea, lipsită de un chip precis, manifestîndu-se doar prin adierea unui parfum necunoscut și prin foșnete de mătase, începea să se contureze în carnețelul său, ca un semn al destinului implacabil. Fără să-și dea seama de ce anume, Firsov sări cu o sprinteneală de băiețandru în întîmpinarea ei ; îndată însă, îmbujorîndu-se de rușine, se lăsă înapoi pe banca tare, incomodă, de pe care se ridicase. Se răzgîndi și ea între timp și, în loc să se apropie de el, se opri în fața oglinzii scorojite, dintre ferestre, să-și așeze părul.

Cu o icnitură, trădînd un efort al voinței, de parcă ar fi păşit pe eșafod, Aghei ieși din colțul în care se retrăsese și, potrivindu-și cu grijă hainele, se îndreptă spre tatăl său. Ochii duși adînc sub frunte priveau pieziș, cu scînteieri viclene. Fără să vrea, Firsov aruncă o privire spre ceasul cu cuc, atîrnat pe perete, lîngă ușa ce ducea în odaia de joc. Acele ceasornicului arătau ceva mai mult de unu și jumătate noaptea.

XXVII

Ca un fel de compensație pentru tristul episod cu Maniukin, uitat de toți (adus înapoi în casă de Artemi, bătrînul zăcea acum într-o odăiță rece), obișnuiții speluncii fură martori ai unui spectacol excepțional și rar care, la început cel puțin, îi zgudui. Smerit, cu capul lăsat în piept, Aghei se apropie de tatăl său și, sărutîndu-i mîna, îl arătă din ochi celorlalți hoți, cuprinși de nedumerire.

— Purtați-vă cu tot respectul, cetățeni, că-l aveți în fața voastră pe părintele meu, Finoghen Stolearov... Dar să știți că-i cam iute din fire, așa că feriți-vă urechile ! Înclinîndu-se apoi în fața asistenței închegate într-o clipă, Aghei zîmbi, făcînd cu ochiul, dînd prin aceasta dezlegarea și semnalul continuării petrecerii. Ei, care-i mai pe-aproape, aduceți vinișor și ceva pe care să șază taică-meu...

— Vă salut cu plecăciune! rosti cu demnitate sobră bătrînul Finoghen, ducîndu-și mîna la acel loc de pe sumanul său de postav, unde se țin de obicei banii sau, dacă vreți, unde bate inima. Dacă mi-e îngăduit să întreb, cu ce prilej ați pornit un asemenea chef?

— Sărbătorim o onomastică, tătucule! strigară în cor hoții, prinzînd gustul născocirii glumețe a lui Aghei. Sărbătorim ziua făcătorului de minuni Maxim! Scoate-ți sumanul, tătucule... Aici la noi n-are cine să ți-l fure și-apoi și la trup dintr-o dată te simți mai ușor!

— Ce fel de sîn Maxim o fi azi? socoti cu glas tare bătrînul, scoțîndu-și haina pe care Artemi — tot conform planului lui Aghei, căruia nu i-a fost sortit să fie dus pînă la capăt — o scoase neîntîrziat din odaie. Am avut un cumătru Maxim, d-apoi pare-mi-se că-și serba ziua cînd se coceau merele...

— V-o fi slăbit vreun șurubel al memoriei, tătucule. Nu vă amintiți zicala din popor, născoci pe loc Donka, s-o amuze pe Manka Vifornița, care zîmbea ușor: Sîn Maxim cu iarna-n prag scoate fumul din hogeag?

Bătrînul tăcu un timp, căzînd încrezător pe gînduri.

— Se vede treaba că îmbătrînesc, feciorii tatei, de l-am uitat pe Maxim ăl de iarnă, consimți întristat Finoghen, așezîndu-se pe scaunul fără rezemătoare, adus în grabă. Aveți dreptate, am trăit ani mulți. Dar milostiv e Domnul, că mai am dinți în gură. Deocamdată plătesc bir numai cu pletele...

La un semn al lui Aghei i se aduse bătrînului pe tavă trataţia cuvenită ca să se mai încălzească; Finoghen clătină din cap văzînd cît e de mare paharul, dar nevrînd să strice petrecerea, își făcu semnul crucii, bău, icni a mulțumire și-și șterse mustățile. Hoțimea din jur se așeză îndată ca vrăbiile, care pe unde găsi, cu aerul cel mai nevinovat, așteptînd urmarea distracției, cei mai obraznici zgîindu-se fără ascunziș mai-mai în gura lui Finoghen. Femeia cea destrăbălată, cu rochia de culoarea cărnurilor opărite, chicoti într-o doară, dînd în vileag intențiile lui Aghei; dar acesta îi vîrî în coaste un deget de fier, după care ea s-a tot ținut cu mîna de locul acela, păstrînd pînă la deznodămîntul final o tăcere speriată.

— Așa e, feciorii tatei, sînt fumuri multe în stradă și ger mare, începu Finoghen, sfătos și binevoitor. S-o fi pornit vîntul cel amarnic dinspre miazănoapte. N-ai ce zice. Dumnezeu pe toate le are orînduite după orar... Ei, și care dintre domniile voastre poartă numele de Maxim?

— Apăi pe toți cîți sîntem aici, unul și unul, Maxim ne cheamă, răspunse Donka cu inflexiuni feline în glas, în acompaniamentul de

murmure aprobatoare ale celorlalți. Ce să-i faci, o tristă coincidență, joc al naturii.

Finoghen avu o îndoială de-o clipă. Spre dumirire o căută din ochi pe Viforniţa, care îl însoţise pînă aici, dar aceasta se trăsese mai pe lîngă Mitka, atrasă de înfăţişarea lui de om bolnav ; deşi în starea în care se afla, Mitka nu prea era dispus pentru o *asemenea* convorbire, s-ar zice totuşi că tocmai în aceste trei minute a avut loc înmînarea inelului cu pricina... Bătrînul îşi mută privirea asupra fiului său care, cu un aer înduioşat, mesteca o cojiţă de pîine, apoi se încredinţă din nou glumeţilor din jur.

— Chiar că nu-i de crezare : Maximii nu se nasc grămadă, pe toate drumurile. La noi, în Rusia, doar Ivanii rodesc pretutindeni, rîse cu voie bună Finoghen. Dar şi mai de mirare este că trăiţi toţi în bună învoială : cînd pe lumea asta se află ceva prea din belşug, totdeauna se iscă zavistia...

— Nuuu, tăticule, la noi lucrurile stau altminteri, sări Oska din colţul său, cu o copilărească înflăcărare. Sîntem întru atîta de nedespărţiţi, încît şi la biserică ne ducem cînd şi dormim toţi sub aceeaşi plapomă...

Dispus de-a binelea să accepte această prietenie, bătrînul nu băgă de seamă nici acum că este luat în zeflemea.

— Tocmai de-aceea mă şi minunez de petrecerea voastră, feciorii taichii. Noi socotim că voi ăştia, de la oraş, n-o să sfîrşiţi cu bine, de vreme ce aţi pornit o atît de cumplită *zaveră*. Răposatul Pavel Makarîci Klopov, un bun prieten de-al meu, aşa spunea...

Cu cît hoţimea cea cheflie îşi bătea mai aprig joc de naivul Finoghen, cu atît mai mult se întuneca Aghei. Începu deodată să se legene înainte şi înapoi, ştergîndu-şi parcă mîinile pe genunchi, ceea ce era la el semnul unei apropiate dezlănţuiri a mîniei. De cum se observă această schimbare în dispoziţia lui Aghei, cercul strîns în jurul lui Finoghen se lărgi.

— Mai trăieşte oare Pavel Makarîci ? îl întrerupse Aghei pe tatăl său, încet, încît abia i se auzi glasul în tăcerea mormîntală din jur.

— A murit primăvara trecută, dar a murit frumos, fără să pricinuiască nimănui nici o bătaie de cap, răspunse Finoghen, uitîndu-se recunoscător la fiul său. Aşa a prezis Pavel Makarîci, încă pe la mijlocul războiului mondial : „La Moscova, zicea el, or să crească pe străzi iarbă şi ciuperci din cele otrăvitoare, iar oamenii or să se ocolească unul pe altul pe puţin la un sfert de verstă..." Care va să zică de rîndul acesta aţi scăpat... Ei, om vedea noi mai încolo cum o vrea Dumnezeu să fie !

— Ar cam fi timpul să bem un pahar, taică, pentru împăcarea noastră, propuse fiul, ridicîndu-se în picioare.

— Să bem, Agheiuşka, că de! cum aş putea să nu mă bucur că i-a venit feciorului meu mintea la cap... Care e Maxim ăl principal aici? Nu cumva eşti tu? se adresă glumeţ Finoghen lui Artemi care tocmai se întorsese de pe la treburile lui. Apoi, să trăieşti, sfîntule... Şi să-ţi dea Dumnezeu ani mulţi, ca să ne închizi ochii la toţi.

— Foarte mulţumesc, drăguţule... îngînă Artemi cu un glas neaşteptat de prefăcut, de muiere, aducîndu-şi aminte de recomandările date în secret de Aghei.

Şi această dare în tărbacă ar fi durat la nesfîrşit, de nu s-ar fi amestecat însuşi Aghei. O neliniştе inexplicabilă se aduna în jur ca înainte de furtună; scriitorului îi trecu prin minte că, dacă într-un minut... ba nu, chiar imediat, pe loc, dacă nu părăseşte spelunca lui Artemi, poate că niciodată n-o să mai aibă parte să-şi termine romanul plănuit. Se foi neliniştit pe locul său, aruncă o privire la ceas, ceva îl înspăimîntă... şi rămase tot acolo, ca bătut în ţinte.

— Hei, sergentule!... îi strigă deodată Aghei lui Artemi, care se pregătea să-şi distreze convivii cu o născocire nouă. Pregăteşte-mi şi mie o murţovkă! Hai, repede! De care? Ce vorbă-i asta?! Ţi s-au întunecat minţile? Las-că te limpezesc eu acuşi. De-aia cu dohot de uns căruţa, nătăfleaţă! Şi adăugă o înjurătură murdară. Te-ai fi putut minuna cum veteranul ocnelor din Sahalin, spaima multora, porni în goană să îndeplinească porunca.

Între timp, Oska cu alaiul său, precum şi alţi fericiţi pe care tovarăşele lor de chef mai chibzuite se învredniciseră să-i ducă mai departe de primejdie, dispăruseră din încăpere. Rămăsese numai pleava, pe care nici n-aveai cu ce o ispiti să iasă afară în noaptea geroasă cu lună. Urmăreau ca vrăjiţi orice mişcare a lui Aghei, apărut acum, după o lungă întrerupere, în societatea lor... În aşteptarea mişmaşului comandat, precum şi a întîmplărilor ce goneau într-acolo din depărtări, Aghei puse mîna pe o pară, cea mai coaptă din farfuria de pe masă; zeama ei, ţîşnind printre degete, îl stropi pe faţă. Sub cine ştie ce impuls refulat, zvîrli jos para abia începută şi privi vinovat spre tatăl său, care tăcuse între timp.

— Ia te uită, cît e de putredă şi totuşi dulce... rosti el cu o prefăcută mirare, lingîndu-se pe degete. Şi deodată simţi în spate, sub omoplat... ba nu, şi mai adînc, chiar în inimă, ca un stilet ascuţit, privirea Viforniţei plină de răutate. Fă! Fă, viperă ce eşti!... zbieră el sărind în picioare. Ce-ai de gînd, hai? Ce te zgîieşti aşa la mine?!... Mi-au crescut oare coarne?

— Nu te zbuciuma de pomană, Aghei, n-are rost, răspunse Viforniţa cu intonaţii autoritare şi adormitoare în acelaşi timp, care îl

înmuiară vizibil pe Aghei. Pentru ce să-ți deschizi sufletul în fața oamenilor ? Tot nu-i este nimănui milă de tine. Mai rabdă și tu, totul trece, se domolește și se împrăștie... Firsov se aștepta ca ea să se apropie de Aghei, ca și data trecută, să-i pună mîna pe cap pentru ca leacul să acționeze mai rapid. Dar ea nu se clinti din loc. Ciugulea mai departe liniștită boabele mașcate de strugure de pe ciorchinele ce-l avea în față și le arunca îndemînatic în gură. Privește, scriitorule, examinează-ne... Pe mine, pe Mitea și pe Aghei, pe toți de-a valma. Că doar în viață nu ai parte numai de stafide, mai nimerești și boabe acre ori chiar amare pe-alocuri... Altminteri te-ai tot înfrupta din ele și ți s-ar apleca de-atîta dulceață !

Tocmai atunci Artemi aduse poșirca comandată într-un blid cioplit din lemn, cu încrustături ; îl puse pe masă și zvîrli cîteva linguri de lemn alături : doar cunoștea obiceiurile lui Aghei.

— Na, înfruptă-te, musiu !... bombăni el retrăgîndu-se.

Această poșircă, veche invenție a lui Aghei, cu ajutorul căreia verifica gradul de supunere al complicilor, era o amestecătură sălbatică de bere și rachiu, în care înotau felii de lămîie, bucăți de carne și castraveți murați.

— Hai să ne împăcăm, Mitea, să fim prieteni și să uităm tot ce trecem amîndoi sub tăcere... Vino aici, la masa noastră ! începu provocător Aghei, întinzînd una din linguri spre Mitka. Dar acesta tăcea mai departe, pe banca de lîngă perete, neînțelegînd, pesemne, ce se petrece în jurul lui. Ia-o Mitea, nu mai făcea nazuri... Iaca, ne înfruptăm oleacă și se încheagă între noi o dragoste trainică. Nu vrei ? Faci pe grozavul ?! Apoi să te ia naiba, că am și eu stagiu... Doar cu mîinile astea ale mele am strîns de gît un arhiereu... Bagă de seamă !...

Cu o mișcare largă a mîinii, păru că smulge niște lanțuri de pe el... Sanka Bicicletă făcu imprudența să-i stea în cale. Din fericire pentru el, însă, cu o singură mișcare din buze, Aghei îl zvîrli afară din spelunca lui Artemi. În clipa următoare, ucigașul se dezlănțui într-un fel de sete de autodistrugere. Scrîșnetul sticlei sparte fu acoperit de țipetele ascuțite ale femeilor ; în învălmășeală, cineva răsturnă o masă, undeva o chitară fu călcată în picioare, judecînd după felul jalnic și discordant în care gemură strunele rupte. Hoții, întărîtați la culme și conduși de stăpînul localului — cu Donka, turbat de mînie, în frunte — îl atacau pe Aghei care, pierzînd cu desăvîrșire orice înfățișare de om, se trăgea mai deoparte, gata să se apere.

— Să plecăm de-aici ! Vino cu mine, îi spuse Viforniță lui Firsov și, fără să-i mai aștepte consimțămîntul, îl apucă de braț. O să se omoare în bătaie ! Vino, nu-i de tine aici, n-ai ce să mai descrii !...

Nimeni nu observă plecarea lor. Ultima imagine, întipărită pe veci în mintea scriitorului mai puternic decît în romanul său, fu încăierarea nestăvilită a trupurilor gîfîitoare, rostogolite pe jos, în care cînd și cînd se zăreau pentru o clipă nădragii roșii ca focul ai lui Aghei... Și bătrînul Afinoghen Stolearov, rămas deoparte, nu-și mai lua ochii de la cea din urmă nelegiuire a fiului său. Cu pleoapele pe jumătate strînse și cu răceală, ținînd capul ușor aplecat pe umăr, privea așa cum privesc cei de la țară săvîrșirea unei fărădelegi. Din coridor, îmbrăcîndu-și înfrigurat cojoaca, Firsov își mai strecură o dată pe furiș privirea spre ceas : acul cel mic înainta neînduplecat spre cifra doi.

XXVIII

Cînd Firsov și Viforniţa ieșiră afară din bomba lui Artemi, era încă noapte. Un strat de ninsoare proaspătă se așternuse și totul era fermecător de calm și de feciorelnic. O puzderie de stele spuzea cerul la un capăt, iar în celălalt, luna dădea să iasă din spatele unui nor ce se retrăgea în grabă. Prin nămeţii sclipitori prinseră să joace luciri înghețate, colțurile clădirilor, cufundate în întuneric, căscau enigmatice hăuri, iar din uliță pîndea o taină aducătoare de noi bucurii.

Manka îi făcu semn lui Firsov să iasă el întîi pe poartă. Cu haina din blană de veveriță și cu broboada albă și stufoasă, îi părea lui Firsov un personaj dintr-un roman trivial, dar tocmai de aceea mai pasionant. Avusese prezența de spirit să o ia de braț, și femeia se sprijinea acum, recunoscătoare, de el. Cu simțurile biciuite de gerul mușcător, dar atît de plăcut după emoțiile de adineauri, atîțat de imaculata sclipire a zăpezii și de apropierea femeii atrăgătoare, Firsov se pomeni deodată copleșit de cele mai frivole speranțe. Inima i se strîngea anticipat de dulcea presimțire a cuvintelor cu care, în romanul său, va descrie acest profil albăstriu, scînteietor, zulufii ei rebeli, căzînd pe fruntea înaltă și pură, precum și buzele întunecate, care tot mai surîdeau unei amintiri.

Venind parcă în întîmpinarea nestăvilitelor dorinți presimțite, Viforniţa se strînse convulsiv la pieptul lui Firsov, copleșit mai curînd de spaimă decît de mirare. Buzele ei înghețate năvăliră în obrazul lui... El se înfioră ca gîdilat, încercînd să-și potrivească ochelarii săriți din loc, ca să poată citi în ochii Viforniței motivul acestei transfigurări neașteptate ; dar ea îl și sărută lung și cu înflăcărare, ceea ce îl făcu pe scriitor să se simtă de două ori mai înfrigurat. Îl împinse pe o bancă pe jumătate troienită, lîngă o poartă cu streașină primitoare, deși cam prea înaltă, i se păru lui Firsov, și el nu

mai simţea nimic în afară de apăsarea condeiului înfipt între coaste, şi de răceala şiroaielor de zăpadă topită ce i se prelingeau pe după guler.

— Hai, îmbrăţişează-mă, fă ceva... Prostule! îi sufla ea în faţă toată ardoarea îngheţată a nopţii, căutînd cu gura buzele-i groase, crăpate de friguri. Vin din dreapta, din dreapta noastră... Nu i-ai văzut?

Firsov îi răspunse la sărutare, buimăcit şi moale... Potrivindu-şi ochelarii, pricepu în sfîrşit situaţia, ceea ce alungă cu totul farmecul virgin şi binecuvîntat al nopţii. Nu prea departe de ei o maşină închisă se oprise, sfredelind liniştea străzii cu pupilele farurilor stinse.

Un grup de oameni înarmaţi, lipindu-se de gard, pătrundeau în curtea casei de unde tocmai ieşiseră Viforniţa şi însoţitorul ei prea lipsit de iniţiativă. Totuşi Firsov nu-şi dădu seama că începe o razie decît în clipa cînd văzu un alt detaşament de miliţie apropiindu-se din direcţia opusă. Şi-atunci, în măsura în care se pricepea, o strînse şi el în braţe pe această iubită întîmplătoare, silindu-se să atingă o cît mai mare asemănare posibilă cu un amant pasionat şi transformînd astfel primejdioasa aventură într-o picantă şotie ştrengărească. Luna, care tocmai ieşise din nori, adăugă scenei ceva convingător şi expresiv.

— Cum?... Ce-ai spus? întrebă el gîfîind.

— Ochelarii... Mă zgîrii. Scoate-i! Ce fel de curtezan eşti cu ochelarii pe nas?!... îşi dojeni ea partenerul pentru această lipsă de experienţă, ceea ce îl umplu pe Firsov de veselie, dar şi de o plăcută teamă, aşa cum se întîmplă cînd te dai în leagăn deasupra unei prăpastii.

Astfel scriitorul se prăbuşi în realitate, uitînd totul din jur, chiar şi romanul său; se prăbuşi în acea groapă avidă, fără fund, pe care ar fi trebuit s-o umple cu propria lui fiinţă ca să obţină o mare. Numai măiestrita prefăcătorie a Viforniţei, sporită de farmecul feciorelnic al nopţii, reuşi să scape romanul lui Firsov de neaşteptate şi inutile complicaţii.

— Dragoste chioară şi amor ghebos!... rîse cu aprobare, dar şi cu un pic de invidie, cel mai din faţă dintre miliţieni, aducîndu-şi pesemne aminte de iubita lui, de care-l despărţise datoria. Şi ce focoasă-i dumneaei. Ia uitaţi-vă cum îl strînge la piept! Şi îndată, cel puţin primii trei din detaşamentul de încercuire, izbucniră în exclamaţii de simpatie, pe toate tonurile.

Ţipătul de spaimă al Viforniţei reuşi şi mai bine să abată atenţia miliţienilor de la logica revelatoare a urmelor lăsate pe zăpada

proaspătă. Acum, fuga lor mult prea grăbită nu mai putea să dea de bănuit nimănui. Ţinîndu-se de mînă şi fără să arunce nici o privire în urmă, intrară aproape alergînd, ca urmăriţi, în curtea unei biserici vechi; bătăile inimii îi siliră apoi să se oprească un timp în pridvor, cînd deodată, aproape de tot, un fluierat strident se înălţă şi pluti cîteva clipe peste cartierul adormit. Luna se ascunse din nou după un nor mare şi farmecul nopţii se destrămă.

Însufleţit de această scăpare din bucluc, Firsov încercă să prelungească scena întreruptă, atrăgînd-o pe eroina sa spre el, acolo, în pridvorul cu acoperiş de fier al bisericuţei aproape năruite.

Viforniţa însă îl plesni prin întuneric peste mînă şi rîse.

— Lasă prostiile, Feodor Feodorovici... Astîmpără-te, n-auzi? spuse ea, dezmeticindu-l cu tonul său sec şi pîndind încordată tăcerea din jur. Nu se auzeau încă împuşcături. Credeam că un om ca tine, cu ochelari, care scrie cărţi, trebuie să fie deştept, cînd colo... Te-ai înfruptat o dată şi ai şi prins gust!... Astîmpără-te!... Şi încheie-te la cojoc să nu răceşti!... Păi bine, neisprăvitule, cu ce farmece crezi tu că m-ai fi putut cuceri?... Doar n-ai nici aur, nici titluri. Ce ştii tu să faci în afară de scrierile tale neroade? Cît oi trăi, cred că n-am să citesc vreun rînd scris de tine! În glasu-i începuseră a interveni inflexiuni de iertare şi blîndeţe. Zi, ai nevastă bătrînă, hai?

— Ei... o nevastă e totdeauna bătrînă, chiar cînd e tînără! gemu el, trecîndu-şi limba peste buzele muşcate; piatra îngheţată din jur sorbea cu nesaţ căldura lor omenească şi un vînt nesuferit de fierbinte îi bătea lui Firsov în faţă. Ar trebui să mă iubeşti, măcar drept răsplată... eşti doar toată făurită de mine. Eu te-am adus la lumina zilei. Te-am crescut în mine... Şi nu te-am scos din colivie ca să-ţi dau drumul!... Isprava asta puteam s-o plătesc cu propria mea viaţă! Dar îţi dai seama că dacă mă împuşcau acuma, în timpul raziei, mureai şi tu o dată cu mine? Iar tu eşti singură, o fiinţă însingurată, eu ştiu!... Tocmai de-aceea, să zicem din gelozie, nu dau voie nimănui să se atingă de tine! Nimănui! Nu te dau lui Mitka Vekşin!... Şi nu-i adevărat ce-ai spus adineauri. Am mai multă putere decît oricine pe lumea asta. Înalţ oraşe ce nu pot fi spulberate, făuresc oameni pe care nu-i poţi împuşca, construiesc universuri în golul omenesc!... Şi... cine ştie?... poate că, odată şi-odată, mărturiile mele bolborosite vor fi mai importante decît procesele-verbale ale cronicarilor oficiali. Vorbea mereu, înşirînd prostii tot mai mari, sub imboldul apropierii unei femei, al întunericului din pridvorul bisericii, în care se ascunseseră, şi-al unei bănuieli pe care — din instinct animalic de autoconservare — n-ar fi îndrăznit niciodată s-o rostească cu glas tare.

Nu cred ca vreunul din gîndurile scriitorului, aruncate în noaptea aceea la picioarele ei, să-i fi rămas Viforniței întipărit în minte, deși părea că ține să nu scape nici una din vorbele lui ; tiradele emfatice ale lui Firsov răsunau ca o muzică neobișnuită, solemnă în cinstea ei, și era clar că nici jumătate din cele spuse acum nu i-ar fi trecut prin cap în ajun acestui domn caraghios cu demiu cadrilat. Ascultîndu-l cu o ureche, ea trăgea cu urechea cealaltă la altceva... Deodată tresări vizibil, deși împușcăturile *de dincolo* nu răzbeau pînă la ea aici, în acest deșert de piatră. Oftă apoi adînc, de parcă s-ar mai fi slobozit puțin un nod strîns legat peste sufletul ei.

— Nu ți-e teamă, Feodor Feodorîci ? începu ea maliții-os, încercînd cu sfială să se poarte nestingherit. Nu ți-e teamă că, poate, Aghei stă colea, pe sub boltă, și ascultă cum încerci să mă abați de la drumul *cel drept ?* Lasă, lasă, am glumit... Oricît de puternică era vraja nopții, suflarea de gheață a aluziei ei izbuti să trezească la realitate și rațiunea lui Firsov, nu numai mîinile lui lacome. Tare mi-e milă de tine, dragă scriitorașule... De-ai putea măcar să te vezi ! Cine are nevoie de o momîie ca tine ? La ce te așteptai ? Ce sperai ?

— Cum să spun... Femeile, îndeobște, nu au gust cînd e vorba de amanți, mormăi posomorît Firsov.

— Vorbești prostii ! Te-ai văzut cu nevasta altuia într-un colțișor discret... și gata ?!... urmă Viforniția ascultîndu-se doar pe ea. Și totul te atîță aici : și noaptea *asta,* și nenorocirea altuia, și acești sfinți pitiți pe pereți, chiar și gîndul că acum, *după el,* ai putea să te înfrupți fără frică... Te guduri pe lîngă mine fără sfială !... Dacă nu te mai temi de el, te întreb, nu ți-e frică măcar de mine ? Să nu pun gheara pe tine, deșteptule, că-ți înhăț capul cu ochelari cu tot, și gata socoteala !... Glumesc, dar nici c-aș vrea să fiu în pielea ta, Feodor Feodorîci... Eu sînt din alea frecate și pîrjolite de viață, am în mine mai mult scrum decît suflet, iar vîntul îl răscolește și-l spulberă. Vezi să nu orbești cumva, drăgușule. Mai bine ai face să pleci înapoi spre țărm luminos și spre soare, înainte de-a fi pățit-o. Cu ce te poți alege aici ? Nu există oameni mai sărmani ca noi. Trăim din ultimele rămășițe !...

— Văd eu că te temi de Aghei, izbucni Firsov deodată, cu îndîrjire.

Femeia tăcu o clipă, cît să-și domolească în suflet freamătul tulbure trezit de rostirea acestui nume.

— Nu te-aș sfătui să glumești nici în gînd cu vorba asta, Feodor Feodorîci, rosti ea încet și deodată toată buna ei dispoziție se duse pe apa sîmbetei.

Firsov se oferi s-o conducă acasă. Orașul dormea. Porniră pe jos, cale lungă. Pe măsură ce se apropiau de casa ei, exaltarea și neliniștea femeii făcea tot mai mult loc unei prudențe abătute. Stăpînindu-se greu, pierdea mereu șirul gîndurilor și, către sfîrșitul drumului, tăcu definitiv. Pricepînd starea de spirit a tovarășei de drum, Firsov îi propuse ca înainte de culcare să se mai plimbe puțin prin zăpezile nedesțelenite; ea primi cu recunoștință, sub pretextul insomniei care, zicea ea, o chinuise toată luna trecută. Noaptea minunată, proaspătă, spălată parcă, era într-atît de înghețată, de ziceai că trosnește... Firsov băgă de seamă că Viforniția dă mereu tîrcoale străduței sale, astfel încît, clipă de clipă, să poată vedea de la destulă depărtare căsuța de lemn dărăpănată ce-i servea de vizuină lui Aghei. Nu întîlniră, nici nu zăriră în depărtare vreun trecător. Iar cînd toate termenele așteptării trecură și veni momentul să se despartă, Viforniția îl rugă pe Firsov, cu glas ciudat, să urce la ea și să rămînă acolo pînă dimineața.

— Tot n-o să pot dormi acum... Iar de tine se spune că ești povestitor minunat! explică ea, cu o inflexiune umilă și parcă frîntă în glas, cum Firsov n-a mai auzit și nici nu va mai auzi la ea vreodată.

Urcară scara într-o tăcere mai curînd de oameni condamnați laolaltă decît de complici. Viforniția bîjbîi mult și zgomotos cu cheia în gaura broaștei, ascultînd ceva. În casa pustie li se păru cumplit de frig, atît de frig, încît nici nu le veni să-și scoată paltoanele. Intrară și se așezară fiecare la cîte un colț al mesei, așa înfofoliți cum erau. La rugămintea Viforniței, Firsov se apucă să-i povestească tocmai capitolul pe care îl scria atunci, capitol în care era vorba de fuga alter ago-ului său, scriitorul, dintr-o speluncă din Blagușa, cu o frumoasă criminală, exact un sfert de oră înainte de a fi împușcat bărbatul ei, în roman un răufăcător vestit. Ceva mai tîrziu, Firsov își dădu seama că povestește în șoaptă și că e puțin probabil ca Viforniția să fi auzit măcar o vorbă, întrucît tot timpul acesta așteptase să audă bătăi brutale în ușă... Mai tremura încă toată de frica de a-l vedea pe Aghei în carne și oase năvălind în odaie cu pumnii ridicați... Iar cînd începu să se crape de ziuă, cu ochii în cearcăne, dar ceva mai înviorată și mai liniștită ca înainte, făcu cafele, care de altfel rămaseră pînă la urmă neatinse în ambele cești. Tot îi mai lipsea certitudinea deplină, sățioasă, că de acum înainte e liberă; și de îndată ce Firsov îi propuse să meargă amîndoi după vești, într-o anumită casă din apropiere, cu mai multe etaje și cu o tavernă la subsol, ea consimți fără discuții, deși în alte împrejurări nu s-ar fi dus în ruptul capului *acolo*, cel puțin din dispreț față de viitoarea ei rivală. Scriitorul își făcea socoteala că Maniukin, pe care

organele miliției judiciare îl cunoșteau ca o inofensivă unealtă de distracție, rătăcită în mijlocul celor ce constituiau drojdia societății din Moscova, trebuie să fi scăpat basma curată din razie. Și deodată, în urma întrebării aruncate neglijent, ca în treacăt, Firsov descoperi că Viforniția moare de dorința de a o vedea mai de-aproape pe Baluieva...

Presimțirea nu-l înșelase pe Firsov. Prin ferestre mijeau zorile cînd Serghei Ammonîci, cu desăvîrșire vlăguit, cu ochii duși adînc în fundul capului, își tîra pașii pe scări. Cu pufoaica lui obișnuită, de croială femeiască, iar pe cap cu o șapcă străină, tot vătuită, trasă șmecherește pe-o ureche, Maniukin se pregătea să intre în odaia lui, ca să se prăbușească pe pat așa îmbrăcat cum era, cînd Firsov și Mașa, abia sosiți și ei, îl tîrîră în odaia neîncuiată a lui Vekșin și-l supuseră unui interogatoriu în lege. Viforniția, îndeosebi, simțea neapărată nevoie să se convingă de ceva...

— Ce să vă mai spun... bîiguia în șoaptă Maniukin, lăsîndu-se pe-o rînă și amintindu-și cuvintele colocatarului său : în viață nu se întîmplă nimic la care să nu te poți aștepta !

Încurcîndu-se și înghițind cuvinte, în timp ce mîzgălea cu degetul niște majuscule fără rost pe masa prăfuită a lui Vekșin, împărtășii Mașei, lui Firsov și celor cîțiva vecini ce se mai adunaseră între timp, anumite amănunte privind sfîrșitul lui Aghei. Artemi întîmpinase razia cu împușcături ; i se răspunsese în același fel și cel dintîi glonte i-a revenit lui Aghei. Fără să mai adîncească înțelesul învălmășelii ce a urmat, Finoghen a rămas pe scaunul lui fără rezemătoare pînă în clipa cînd a fost arestat ; a rămas cu capul tot așa aplecat pe-o parte, privind în gol și mormăindu-și năuc în barbă, ceva cam în felul acesta : „Mi-ai plătit-o cu vîrf și îndesat, feciorul tatii cel trimis de Dumnezeu...“ Cică înainte de a fi fost ridicat pentru identificare, bătrînul ar fi întors cu piciorul capul fiului său, cu fața în sus, și ar fi privit îndelung trăsăturile sălbatice care începuseră să înțepenească... De altfel, acest amănunt destul de livresc, citat de Firsov în romanul său, putea să fie o simplă născocire a lui Maniukin, în ochii căruia detașamentul de miliție, de pildă, număra pe puțin o sută de oameni.

— O moarte repede și ușoară este un dar dumnezeiesc... filozofă bătrînul. Mai rău e cînd mori zi de zi, și-ți socoți orice răsuflare ca fiind cea din urmă. Nikolașa, scumpul meu Nikolașa ! izbucni el deodată, cu glas răscolitor, ca în ceasul morții, și spre cea mai mare uimire a celor de față, începu să strige undeva, înspre spații de dincolo de mormînt, uitînd de cei de lîngă el și, în primul rînd, de Cikilev, care se trezise din somn și venise și el să vadă ce s-a întîmplat. Cînd se dezmetici puțin, Maniukin se făcu mic de tot,

dîndu-şi, pe bună dreptate, seama că exclamaţia lui imprudentă, chemarea de adineauri, ar fi putut fi apreciată de colocatarul său ca fiind adresată răposatului ţar Nicolae, cu atît mai mult, cu cît această formulă atît de familiară dădea în vileag gradul de apropiere criminală, poate chiar de sînge, dintre ei. Iaca, m-am ramolit de tot. Mi s-a năzărit un te miri care Nikolaşa... De atîta conversaţie cu dumneavoastră, nu mai ştiu ce vorbesc! Vă doresc visuri din cele mai plăcute, seniori... se înclină el, făcînd chiar o reverenţă celor care mai rămăseseră lîngă el, apoi, recăpătîndu-şi stăpînirea de sine, se îndreptă şontîc-şontîc spre teritoriul său.

În clipa aceea li se alătură şi Zinka Baluieva, care nu se culcase încă în noaptea aceea, deoarece îi era fetiţa bolnavă. În zarva stîrnită, se pomenise destul de tare numele lui Mitka, şi asta fu de ajuns ca să se simtă eliberată de orice obligaţii.

— Nu, nu s-a întîmplat nimic prea rău, o linişti Manka Viforniţa. Pe Dmitri Egorîci l-au rănit doar. La obraz, pare-mi-se, sau uite-aici... atinse ea cu o mînă îndrăzneaţă moliciunea puhavă, somnoroasă, a umărului Zinkăi, care se zărea prin broboada luată în grabă pe umeri.

Încercarea reuşi de minune. Zinka se aşeză pe patul lui Mitka şi începu să netezească în neştire pernele nemototolite. Îi ceru din ochi lui Firsov confirmarea ştirii, iar acesta, murind de ruşine şi de zăpăceală, dădu negativ din cap. Femeia sări atunci în picioare, înecîndu-se de bucurie şi abia în clipa următoare, cînd se mai dezmetici puţin, se uită la Viforniţa.

— Am auzit de tine, dar n-am ştiut că eşti chiar atît de rea! spuse, plîngînd împăcată, fără să-şi şteargă lacrimile. Ce neagră eşti la suflet, ca o vrăjitoare.

...O vrabie se aşează pe pervazul ferestrei, se foi puţin, urmărită de privirea nedormită, stinsă, a lui Firsov, ciuguli un pic de zăpadă, apoi zbură pe burlanul acoperişului vecin. Salută cu un ciripit neauzit în odaie dimineaţa abia născută, ce urma să o sature şi să-i dezmorţească aripioarele îngheţate. Căci oricît de puţin norocoasă ar fi fost să fie ziua aceea, o vrăbiuţă tot putea găsi o baligă, colea, şi-un pic de soare.

PARTEA A DOUA

I

„Numai pentru tine, Nikolașa, m-am hotărît să-mi descriu viața, începînd cu spuma trandafirie a copilăriei pînă la drojdia amară de astăzi. Dacă manuscrisul meu nu va fi folosit la împachetat castraveți și va nimeri la destinație, citește însemnările contradictorii ale tatălui tău, dictate de bătăile tot mai încete ale inimii lui. Nu caut să mă justific și nici să rostesc învățăminte : ajuns la apusul vieții, omul știe cîteodată mai puțin să trăiască decît unul care e la începutul ei. Căci tinerilor uneori le dă pricepere însăși îndrăzneala lor cea dintru început. Îți las deci moștenire aceste foi, în loc de orice altă avere imobilă, numai că nu-ți cunosc adresa, Nikolașa, și nici nu știu ce ești, nici unde te afli acum. Fie ca ele să-ți ajute să te găsești pe tine însuți și să nu rămîi mai prejos de alții, dacă mai ești în viață. Iar dacă ai murit, dacă ai avut parte de același destin, a cărui împlinire o aștept și eu acum cu o nepăsare rece, atunci înseamnă că și fără asta ai ajuns în posesia celui mai de preț tezaur, înseamnă că ai luat-o înaintea întregului glob pămîntesc...

„Se prea poate să fi căzut și tu împreună cu alții în zelosul secериș de mai ieri, cînd lanul nostru a fost culcat la pămînt, pentru a se face loc semănăturilor noi, ca să nu se vlăguiască ogoarele Rusiei. Cu atît mai mult, răspunde-mi, în cazul acesta, lasă-mă să-ți aud glasul, vorbind încet în miez de noapte... Deschide-ți ochii înghețați în mormînt, și hai să stăm liniștiți de vorbă un ceas, în voia timpului de dincolo de mormînt !

„Din fericire, furtunile de pe pămînt sînt schimbătoare, îngerașul meu. Iată, s-a și domolit furtuna omenească, pe cer nu se mai văd norii negri, iar prin fereastra mea, dimpotrivă, zăresc înălțîndu-se și bucurîndu-mi sufletul schelele zvelte ale unui mare edificiu ce se construiește... Iartă-mă ! Iată, am și tras o minciună, din deformație profesională, ca să iasă mai frumos. La noi, în Blagușa, este acum noapte adîncă, Nikolașa ! Dar și dacă privești în întunericul de-afară, tot ce ai putea distinge ar fi poate căsuța pitică, locuită de un fost preot al parohiei vecine. Cît despre mine,

stau pe ruinele trecutului, închipuind niște inutile împreunări ale cioburilor lui, meditez pe teme interzise și cîte o lacrimă acră de bătrîn se prelinge cînd și cînd rece pe buzele și pe obrajii mei...

„Tocmai pentru că îmbătrînesc, Nikolașa, am ajuns să fiu sensibil la orice jignire, la orice mîngîiere și orice fleac, mă las înduioșat de păsărelele de pe stradă, spre hazul flecarilor de trecători! Ies seara să-mi iau rămas bun de la amurgul de iarnă, alintîndu-l în fel și chip, apoi mă tîrăsc sus, pe scară, pînă la etajul meu, gîfîind din treaptă în treaptă. Îmi vine tot mai greu să-mi cîștig dreptul la băutura statului, cu ajutorul căreia îmi înăbuș, pe cît e cu putință, dezamăgirile de natură istorico-mondială. În ultimele zile, a început să-mi scadă văzînd cu ochii și măiestria de a înșira minciuni, unealta pîinii mele zilnice de astăzi. Uneori mă încurc, nu mai știu ce-i cu mine și bîjbîi, scotocind prin colțurile memoriei ce rămășiță sfîntă aș mai putea vinde, care din rudele mele le-aș mai putea ponegri, ce acadele mai acătării aș putea să le vîr sub nas binefăcătorilor mei din ziua aceea, drept răsplată pentru jumătatea de rublă cu care mă blagoslovesc.

„Într-un cuvînt, nu fără temei m-ai numit lepădătura neamului nostru și chiar mai rău, în memorabila înflăcărare a rupturii dintre noi, cînd am bătut la ușa ta căutînd un sprijin la bătrînețe! De altfel, și față de maică-ta se întîmpla să fii nestăpînit în vorbă, căci ai crescut fără guvernante, în sînul cel liber al naturii. Așa că n-am să mă las jignit de sudălmile tale, nici intimidat de privirile tale mînioase... La urma urmei, dracu să te ia, Nikolașa, și Dumnezeu să te judece!... Un organism viu nu poate trăi fără a se lepăda de cele ce-i sînt nefolositoare, și chiar pe oamenii cei mai deștepți, chiar și pe cei aflați în plenitudinea puterilor trupești, se întîmplă să-i ajungă acest destin atît de puțin atrăgător.

„Într-o singură privință îți dau dreptate, Nikolașa: mi-a încărunțit căpățîna, ceea ce-i cu putință, dată fiind existența părului, dar gînduri adevărate așa cum ai tu, recunosc, n-au înflorit niciodată în tigva mea. Și totuși, coboară-te, rogu-te, pînă la mine, apleacă-ți urechea spre mine din înălțimile unde te afli. Crede-mă, îngerașule, că nu-mi mai umblă gîndul cînd stau așa, singur cu hîrtia în față, martor la întoarcerea țării noastre îndărăt... deși, între noi fie zis, visez adesea ca viața să devină mai bună. Că prea e mare vălmășag în jur și oricare te poate plesni peste obraz. Ai să-mi spui poate că trenul mai înaintează încă prin întunericul din tunel, că nu a ajuns încă în lumina cea azurie de dincolo de munte. Dar... n-o fi oare cam prea lung tunelul acesta, Nikolașa? Nu te îndemn la deznădejde ori la îndoială, întrucît numai proștii nu-s capabili de reflecții aducătoare de roade... Ce să faci cu sfărîmăturile? Nu

le poți lipi laolaltă cu sînge, nici măcar cu un sînge nou ! S-a rupt cordonul ombilical care ne lega de cele ce au fost, idolii cei vechi au fost doborîți la pămînt ; oricît ai sta să-i chituiești și să-i vopsești, tot zei zdrobiți vor rămîne. Nu poți întineri un mort !... Șoapte amare, așa e ? Dar parcă mă auzi ?

„O spun în șoaptă, deoarece afară e miez de noapte și colocatarul meu, administratorul imobilului, biciul lui Dumnezeu, mai avan decît vestitul Atila, sforăie prin apropiere, de parcă ar strivi în dinți un pahar. Pe lampă am avut prevederea să pun un ciorap, ca să nu sperii cu lumina ei somnul binemeritat al domniei-sale. Ești cam tăcut astăzi și mă bucur că stau de vorbă cu tine ; tot n-am să pot adormi pînă la ziuă. Prea-mi bate tare inima din cauza amintirilor : se bălăbănește tica-tica-tica, întocmai ca o jucărie de copil, din cele ce sună cînd o agiți... Ei hai, ajunge atîta vorbărie, căci stric prea multă hîrtie cu puțin folos. Nu spui nimic, dar îmi simt sufletul, de parcă i-ai cere socoteală tatălui tău, bătînd cînd și cînd din picior. Ia-ți ce-i al cezarului, cezarul meu cel rău !...

„Îți pot descrie neamul meu numai începînd de la Eremei ; mai departe rădăcinile lui se pierd în negura necunoscutului. Acel Eremei, tălmaci de prin Mordovia, cel de la care se trage origina noastră nobilă, moș al meu cu nu știu nici eu cîți «stră» înainte, iar ție cu unul mai mult, s-a pus în slujba coroanei rusești și a fost omorît de o ghiulea în bătălia de la Poltava. Pentru toate faptele sale, a fost înălțat post-mortem la rang de noblețe și răsplătit cu moșia Vodianeț... Îți mai aduci aminte de acest colțișor de rai de pe malul Kudemei, Nikolașa ? De Dealul Cucuvelei și de fermecătoarele dumbrăvi de prin partea locului, unde mi-am petrecut copilăria, și ți-ai petrecut-o și tu ? O mai fi arțarul cel înalt, cu horbota frunzișului, sub fereastra odăii noastre de copii, ori tovarășii mujici au valorificat pentru nevoi gospodărești această amintire vie, sădită în ceasul nașterii mele de către răposatul meu bunic Ammos ? O mai fi curgînd, prin dreptul terasei, pe sub rîpă, sprintena Bikan, scumpa fiică tătărească a Kudemei, ori au și înhămat-o și-au pus-o la treabă prin transfer la un domiciliu nou ? Notează, te rog, că-ți torn aici de o rublă întreagă poezie, fără să aștept de la tine, în schimb, nici măcar o bucată de pîine, nici recunoștință.

„Nu o dată a răsunat pe malurile gîrlei pomenite rîsul tău puțin zgomotos, aș spune mai curînd contemplativ. În apele ei era să te înec o dată, dar providența te-a scos din bulboană, cu mîna cantonierului de la cantonul învecinat. De altfel, cam de atunci, negăsindu-mi mulțumirea sufletească acasă, aproape în fiece zi cu soare porneam cu pușca prin împrejurimi și-mi plăcea să mă abat pe la acești atît de prietenoși truditori ai căii ferate. În virtutea împre-

jurările de atunci, i-am îndrăgit atît de mult, încît încă mai nutresc sentimente aproape de rudenie față de băiatul lor care astăzi, prin jocul neînțeles al pomenitei providențe, a ajuns spărgător la Moscova, ce-i drept însă unul dintre cei mai vestiți. Locuind cu el sub acelaș acoperămînt, îl urmăresc cu o strîngere de inimă aproape părintească, desigur fără să știe el, pe furiș, și deseori îl compar cu tine ; este aproape leat cu tine și, în anumite condiții, ar fi putut ușor deveni părtaș al strengăriilor tale de-atunci. Nimeni nu l-a răsfățat cu mîngîieri în anii copilăriei, în timp ce de grija ta, noi cei din jur muream oră de oră ! Cîtă îngrijorare nu ne-a adus sănătatea ta șubredă, moștenită de la maică-ta, mai cu seamă de atunci cînd, la vîrsta de șapte ani, ți-ai manifestat talentele, decupînd din hîrtie, după cum îmi amintesc, fie un cățel, fie pe dădaca ta Palegheia Savișna, și întreaga moșie te-a proclamat mîndria neamului. De cîte ori, după ce-ți dădeam ulei de ricină, ca urmare a prea marii tale curiozități în materie de dulciuri, am stat împreună cu maică-ta lîngă pătuțul tău, temîndu-ne ca Domnul să nu te cheme cumva la el înainte de vreme ! Se ferea însă neschimbat să facă acest pas, călăuzit fiind, se vede treaba, de prea înțeleapta lui prevedere, astfel încît ai căpătat putința să-l plesnești fără milă și îndurare pe însuși părintele tău... De ce, Nikolașa ? Pentru că n-am fost în stare să-ți asigur pînă la moarte un locșor cald pe spinarea mumei noastre Rusia, o odihnă neîntreruptă zi și noapte și hrană sățioasă de trîntor ?... Spun toate acestea pentru că celălalt, hoțul din Moscova, Dmitri Vekșin, nu mi-a aruncat o dată o vorbă jignitoare în față !... Iartă-mă, dar mi se încleștează limba în gură din pricina băuturii amare ce mi-ai dat să beau de despărțire !

„Pe fiul lui Eremei îl chema Vasili... Scot cele ce urmează, pe scurt, din pomelnicul întocmit de socrul părintelui Maxim din Demeatino ; că la el s-au păstrat actele privind genealogia familiei, după ce ne-a ars casa din Vodianeț. Și acest Vasili a ostenit pentru preamărirea imperiului, cîștigîndu-și, în anii împărătesei Elizaveta, un nume bun. A trăit douăzeci și opt de ani și a murit tăiat de săbii în timpul răzmeriței bașkirilor de lîngă Orenburg ; dar înainte de a apuca împărăteasa să răsplătească eroica faptă a credinciosului său servitor, pe tron s-a și urcat nepricopsitul de nepotu-său. Nepoții de fiu ai lui Eremei, unul pe nume tot Vasili, iar celălalt Serghei, au luptat cu grad de porucic întru slava vulturului rus ; primul din ei a fost răpus în războiul ghinionist cu danezii, iar cel de-al doilea, stră-străbunicul tău, a trăit pînă în anii Ekaterinei, ca să moară de moarte rea, de mîna perșilor, în timp ce cucerea Derbentul și Bakuul pentru Rusia atotputernică.

„De bună seamă, nu chiar toți unchii și străbunii tăi și-au aflat sfîrșitul pe cîmpul de luptă. Cîte unii au căutat, pe măsura posibilităților, să înmulțească sau, mult mai adesea, să împuțineze moșiile strămoșești, pe cît se poate fără a dăuna numelui lor, dar lăsînd după ei, fără excepție, o descendență numeroasă : tocmai această înclinare spre prolixitate a și grăbit sărăcirea neamului nostru. Să nu-i împroști cu nemăsurată osîndă, Nikolașa : au fost printre ei și păcătoși de seamă, dar neam de neamul nostru n-a fost nici trădător, nici ticălos... deși, n-am de ce să ți-o ascund, aceasta este cam prea puțin ca să cîștigi recunoștință din partea oamenilor simpli din popor ! Am să-ți reții aici atenția asupra unei însușiri a noastre străvechi... ți-o spun la ureche : noi, rușii, nu sîntem mai leneși decît cei din Europa, îngerașule, numai că, de cum dă iarna noastră continentală, pe oricare dintre ai noștri îl trage fără voie cuptorul cel strămoșesc, bine încălzit. Și cum să nu te întinzi, să nu te lăfăi măcar un ceas-două, cînd pămîntul e înghețat bocnă timp de șase luni, iar nămeții din curte ajung pînă la fereastră ? Și iată că astfel, după trecerea a cîtorva generații nepăsătoare, din ceasurile acestea risipite se adună uneori cîte o jumătate de veac. Uite-așa ! Iar cînd se freacă vizitiii o dată la ochi, iaca văd că am ajuns tocmai în coada convoiului. Și-atunci, trezindu-se de-alde Ivan cel Groaznic ori Petruha, scoate biciul din tureatcă și dă-i și mînă, ca să-i ajungă din urmă pe ceilalți, tăind bărbi ori retezînd dintr-o lovitură capete... În mai puțin de cinci veacuri, pentru a cîta oară ne-am apucat noi acum să-i ajungem astfel pe ceilalți, Nikolașa ?... Și niciodată în toiul încăierărilor dintre epoci, bătrînii n-au izbutit să priceapă că tocmai cei tineri, apostați, vor duce înainte gloria Rusiei... Dar nici cei tineri n-au priceput că tot avîntul lor semeț crește pe baza trainică a osemintelor strămoșești, uitînd că odată și-odată urmașii lor, ca niște buni gospodari, îi vor așeza și pe ei, bătătoriți tot atît de trainic, în temeliile lor !... Iartă-mi această prea locvace digresiune, Nikolașa : asta pentru că veni vorba.

„Ca să revenim, bunicul tău n-a mai căzut în război, cu toate că avea gradul de sergent de gardă, cum se obișnuia pe acea vreme. Absolvind facultatea de științe din Iaroslavl, Ammos Petrovici a intrat într-un serviciu de stat, fără a se obosi însă peste măsură în această funcție. Huzurea după pofta inimii pe moșia sa Vodianeț, ocupîndu-se cu multă pasiune de cultivarea unor soiuri noi de poame, firește cu ajutorul țărănimii din împrejurimi. Țin minte, din anii copilăriei, cum moșmonea el cu mănuși din piele de căprioară pe răzoarele bine țesălate și îngrijite. Medalia aceea de bronz cu care-ți plăcea să te joci în copilărie, în timp ce te plimbau cu căruciorul pe alei, i-a fost acordată pentru un soi de mere îndeosebi de

dulci și de fragede ; din cauza dulcții lor, era să te prăpădești și tu o dată. Se chemau «Mironciki», în cinstea grădinarului care lucra pe-atunci la noi. În anii reformelor lui Alexandru, Ammos Petrovici s-a consacrat cu totul unei febrile activități obștești. Plecînd la întruniri, punea totdeauna un joben plușat de pe vremea țarului Nicolae și o uniformă cu vipuști, pe cît îmi aduc aminte de o culoare oarecum episcopală. Lacheul Egor Matveici, care în anii de sărăcire ce-au urmat îndeplinea în casa noastră și funcțiile de geamgiu, parchetar, băieș și povestitor de basme, spunea, glumind fără răutate, că il băga pe boier cu lingura în uniforma lui. Într-adevăr, cu trecerea anilor Ammos Petrovici devenise cam puhav, de tremura osînza pe el ca o piftie, din care cauză a și fost nevoit să se lase de pomicultura pe care o îndrăgise atît de mult. Dar chiar și atunci cînd, ajuns irevocabil obez, căuta să evite orice efort, fie el fizic ori intelectual, a scris totuși o carte, pe care am pierdut-o, despre măsurile de preîntîmpinare a incendiilor ; în afară de aceasta a inventat un dispozitiv care să economisească forțele cailor de povară și, în sfîrșit, a fost autorul unui proiect de monument, demn de memoria eroicului ostaș Zubariov despre care se vorbea atunci în tipăriturile oficiale... Și a decedat acest Ammos Petrovici din propria lui vină în ajun de Schimbarea la față, cînd se strîng merele : s-a istovit prea tare.

„Ca să poți face o comparație, îți voi descrie o zi din timpurile acelea vechi, patriarhale, aflate de partea cealaltă a masivului. Zi de duminică, toată lumea se pregătește să meargă la liturghie... Andrei s-a dus să o înhame la trăsură pe Arlekinka. Iată, a tras la scară și, în așteptarea boierilor, și-a scos căciula împodobită cu pene de păun ; păru-i este năclăit de uns. Andrei se purta cu mustăți negre, mușcate la vîrfuri, aspre ca sîrma. Hurducînd prin gropi și bălțoace, ieșim din sat. A plouat peste noapte și tot frunzișul strălucește. Pe o crenguță, o libelulă se spală cu lăbuțele pe ochi. Este o dimineață măreață, dimineața fără de păcat a vieții mele ! Sar din trăsură și alerg prin iarbă. Roua de iulie îmi strălucește pe ghetuțele de lac. În biserică e umbră și frig. Rage diaconul și flăcăruile lumînărilor joacă într-o rază de soare. Ammos Petrovici stă în picioare în strana din dreapta, lîngă o icoană pe care-i zugrăvit un bătrîn desculț, în otrepe cenușii, cu părul rar, pieptănat cu cărare — un sfînt de-al nostru local, Fedea Perevozski — și mai înainte chiar ca din altar să se audă glasul popii, începe să înșire pomelnicul : «Timon și Parmen, Prohor și Nikolai...» La masă, în casa tatei, se adunau de pretutindeni vecinii și nepoții. Popii, invitați și ei, cîntau ceva scurt... și voios, deoarece aceasta se făcea repede și în cor... după care toată lumea se dedica fripturii de curcan,

ducînd discuții politice pe teme la ordinea zilei. Noi, cei mici, o ștergeam la intrarea din dos, unde Dunka, îmbrăcată cu o rochie de stambă înflorată, învîrtea de zor mașina de înghețată ; îi tot dădeam tîrcoale, oferindu-ne să gustăm, ca să vedem dacă nu s-a tăiat. În cele din urmă, Egor Matveev aducea un colac festiv, răspîndind miresme atît de dulci, încît acoperea pînă și putoarea de dohot a cizmelor sale de iuft. Spre sfîrșitul prînzului musafirii, moleșiți, se rezemau de spetezele scaunelor, iar noi căpătam îngăduința să dăm o fugă pînă la mestecănișul cel misterios de pe malurile Kudemei, unde copiii găseau atîtea și atîtea motive de joacă. Anii copilăriei mele treceau în tovărășia nedespărțită a neuitatului meu prieten Saşa Agarin, stins de timpuriu, de o boală necunoscută. Era un băiețaș bolnăvicios și umbla pe pămînt cu un aer, de parcă ar fi stat să asculte mereu ceva ce nu le este dat altora să audă... Zilele se tărăgănau la nesfîrșit, în fiecare din ele ar fi încăput șapte vieți de ale mele de astăzi ! Noaptea, în toate odăile sforăiau musafirii veniți de departe și se conturau adormite trupuri. Pe copii îi culcau, nu se știe de ce, în birouașul bunicii, unde într-un colț mirosea a scorțișoară și într-altul, parcă a tutun de prizat. Și visurile se înfiripau întîi subțirele, apoi se tot îngroșau și, în cele din urmă, se transformau într-un fel de haos dulce-dulce.

„Stau și înșir cu drag pe firul povestirii aceste mărgăritare ale amintirilor, întrucît nu mă pot lăuda cu viața mea de astăzi. Ca să-mi asigur hrana de toate zilele, am încercat și eu să născocesc cîte ceva, umblînd pe urmele tatălui meu : vopsea pentru piele de căprioară din funinginea sobei, cîte-un abajur pentru lucrat în ore de noapte ; dar nu mi-a mers. Am făcut negoț cu covoare și tablouri, dar am dat faliment. Acum umblu prin localuri rău famate, îndrugînd, pe bani, verzi și uscate din viața neisprăviților și a strigoilor. Mă apropii de cîte o masă cu îndoiala în suflet : îmi dă jumătate de rublă ori îmi trage vreo scatoalcă după ceafă ? Astfel se întîmplă uneori să mă culc pe inima goală, în schimb de rachiu nu duc lipsă. Nu mi-a mai rămas decît o singură cale : să plec, să mă desprind din pomul vieții, așa cum se desprinde și cade un rod copt pe vreme de toamnă ; spre nenorocirea mea însă, drag îmi este peste măsură să privesc zgîrcitul soare de iarnă, amurgul înghețat zărit prin crăpătura cerului ; pînă și scurtul lui reflex în paharul meu, Nikolașa !

„...tare m-am mai întins la vorbă, Nikolașa ! Mă repet, bat cîmpii, iar tu nici măcar nu mă tragi de mînecă. Fumegă și se învolburează sufletul meu, iar tu taci mereu, generos sau mort. În capitolul următor, îți voi descrie părerile și amintirile mele din călătorie. Deocamdată însă, drept răsplată pentru răbdarea ta, voi

face o aluzie la un secret de familie. Într-un cuvînt, îți dăruiesc o rudă de aproape, dar pînă una alta nu-ți voi destăinui numele, ca să nu-i dăunez cumva, din motive binecunoscute : de altfel mă cam îndoiesc, oricum, că ai să reușești să te împrumuți de la el la strîmtoare. Ostilitatea dintre mine și tine a început, dacă îți mai aduci aminte, din acea blestemată seară de toamnă cînd m-ai găsit cu o femeie care nu era mama ta. Tocmai ea, femeia aceea, l-a și adus pe lume pe acel frățior al tău, pe care nu-l cunoști. Bărbatul ei, bolnav pe-atunci, cantonierul de care am mai pomenit, era tocmai internat la micul spital din Rogovo, iar nevastă-sa spăla podele în conacul nostru. Tare frumoasă era, Nikolașa ! Mi-e frică să-mi aduc aminte. Uite, atîți ani au trecut, și eu tot o mai văd, ca vie, în fața ochilor... Sau, mai bine zis, o aud ca pe-un cîntec neterminat, la vremea coasei ! Maică-ta era, ți-aduci aminte, mereu bolnăvioară, iar eu, după cum știi și tu, sînt cam slab de înger... Năvălind în odaie fără să bați la ușă, ai țipat îngrozitor, te-ai zbătut pe jos, de credeam că faci o criză de epilepsie. Erai băiețaș gînditor, cercetai tainele vieții înconjurătoare și iată că ți-am dat și eu prilej să afli una din ele... Așadar, nu ești tu singurul om pe lumea asta căruia ar trebui să-i fie rușine de tatăl său. Îl urmăresc, în măsura în care îmi este cu putință să o fac, în condițiile de față : mă arde curiozitatea să văd ce va ajunge acest vlăstar, sînge din sîngele meu ! Am și început să mă tîmpesc încetul cu încetul și totuși nu pot să renunț, dragul meu..."

Astfel, profitînd de orice clipă liberă, mai cu seamă în timpul nopții, își revărsa Maniukin pe hîrtia liniată, dintr-un caiet de școlar, otrava dezamăgirii sale.

II

— Serghei Ammonîci, mai lasă scrisul o clipă ! Leagă-mi, te rog, cravata... fundiță, dacă te pricepi, că eu nu reușesc ! îi bombăni cineva la ureche, strecurînd o privire curioasă peste umărul lui, în caietel, pînă în clipa cînd Maniukin, auzindu-l în sfîrșit, consimți să îndeplinească rugămintea lui Piotr Gorbidonîci Cikilev. Mai strîns, mai strîns, altfel comedia asta mereu se deplasează și mi se vede butonul sub mărul lui Adam. Trăiesc un eveniment din cale-afară de solemn în biografia mea, Serghei Ammonîci : dau lupta cea mare !... Ce tot scrii dumneata, noapte de noapte ? Dacă sînt ceva memorii, ai putea să mi le arăți, ador să citesc întîmplări din viața altuia, și-apoi aș putea chiar să-ți dau indicații prețioase cu privire la stil. Uneori un pic de sare în plus poate răsturna toată impresia ! Fluturîndu-și degetele prin aer, adăugă : Și mai strîns, te rog, cetățene Maniukin.

— Unde ați găsit o cravată atît de excentrică ? întrebă Maniukin, ca să evite o temă delicată, stăpînindu-și curiozitatea dar și temîndu-se, în același timp, să nu-și jignească vecinul cumva, nearătîndu-i nici un interes.

Dar Cikilev zburda acum în jumătatea sa de odaie ; se îndoia din șale, se învîrtea în fața micii oglinjoare, atîrnate în cui, dădea lustru la ghete, își ștergea cu amoniac gulerul, tundea cu foarfeca ceva dintre ureche și nas, își asculta ceasul — să fie sigur că nu s-a oprit, deschidea cartea sa de căpătîi, un dicționar de neologisme, năzuind cu ajutorul lui să-și intensifice farmecele pînă la o strălucire de-a dreptul năucitoare... După ce acest dans al pregătirilor dură timpul prevăzut, Cikilev străbătu din nou cu scaunul său linia de demarcație, nimerind în coasta lui Maniukin. Acestuia nu-i mai rămînea altceva de făcut, decît să-și închidă caietul și, făcîndu-se mic, să se întoarcă întristat spre colocatarul său ferchezuit.

— Scumpe cetățene Maniukin, începu Cikiliev cu un glas ce trăda o adîncă amărăciune, de o jumătate de ceas tot bat la ușa inimii dumitale, ca să-ți împărtășesc esența celui mai însemnat moment din viața mea, dar dumneata între timp — caracteristic ! — te ocupi cu caligrafia dumitale. Personal, n-aș avea de obiectat împotriva ocupațiilor dumitale nocturne, în măsura în care aceste ocupații nu contravin vreuneia din ordonanțele și decretele publicate, dar prea ți-ai schimbat atitudinea de la începutul săptămînii în curs. Observ, în special, că eviți să mă privești drept în ochi și că încerci să te strecori pe lîngă mine, ceea ce dovedește caracterul ascuns al cugetărilor dumitale... Aș fi curios să știu ce coci mătăluță !...

— Vai de mine, scumpe Piotr Gorbidonîci, în sufletul meu poți citi oricînd ca într-o carte deschisă... răspunse Maniukin, simțind în spate fiori fierbinți. Dimpotrivă, sînt mișcat pînă la lacrimi de încrederea ce-mi arăți. Dacă-mi îngădui, m-aș interesa chiar, ca să zic așa, de motivul extraordinarei dumitale transformări. Pot să îndrăznesc ?... Atunci dă-i drumul, ușurează-ți sufletul ! rosti el dînd din mîini și își trase degetul lăsat semn în caiet, căci în acele momente se spulberase toată inspirația convorbirii cu Nikolașa al lui.

— De ușurarea sufletului nu poate fi vorba decît la cei ce se simt vinovați, cît despre mine, n-ar fi cazul, stimabile ! replică jignit Piotr Gorbidonîci. Eu mă apropii de dumneata cu toată politețea, iar dumneata, caracteristic, te dai la mine și latri ca un cîine. Dar acestea nu sînt decît niște încercări zadarnice de a întuneca buna mea dispoziție, cetățene... Am avut de înfruntat mizerii și mai grave, puse în cale-mi de unele persoane răuvoitoare. Dar aceste persoane nu mai există, iar eu exist, precum vezi !

— Eu, Piotr Gorbidonîci, dimpotrivă, am dorit totdeauna celor din jurul meu numai și numai sănătate, deoarece chiar pentru mine personal ar fi neplăcut să aud alături de mine cum geme un suferind, exclamă întristat Maniukin, simțind că totul se duce de rîpă. Și-apoi consider drept o datorie creștinească să ușurez, în măsura posibilităților mele, greutatea pe care, după cum bănuiesc, o porți cu bărbăție în suflet. Iar dacă ai nevoie de vreun sfat ori de învățăminte, deoarece sînt mai în vîrstă...

— N-am nevoie de sfaturile dumitale dubioase, cetățene Maniukin... De altfel, ce-aș putea eu învăța de la un fost ? rosti răspicat și foarte îndîrjit Piotr Gorbidonîci, iar în clipa aceea lui Maniukin îi veni să creadă zvonul de curînd auzit, după care unul din nefericiții interlocutori ai lui Cikilev ar fi tras cu revolverul în el, de la mică distanță, fără rezultate însă, deoarece i-a tremurat mîna. Caracteristic ! continuă Cikilev. Ce sfat ar putea să-mi dea mie un individ dubios care chiar el este pe cale să-și piardă mîine-poimîine mințile, dacă nu-și va pune singur capăt zilelor, prin autosugrumare !

— Chiar mîine ?... Ce glume nepotrivite faci și dumneata, Piotr Gorbidonîci, zîmbi superstițios Maniukin. Dar m-am pregătit să te ascult, așa că începe...

— O dată s-a întîmplat unui biet om al muncii, despre care pe vremea țarului vostru nu voia să audă nimeni, să aibă dorința să-l asculte cineva și pe el... Ei bine, nu ! Au trecut vremurile acelea întunecate cînd oricine putea să-și bată joc de un Cikilev ! Nu vă mai merge ! Și ce este mai caracteristic, abia cu cîteva clipe înainte mă aflam într-o asemenea stare de *psihiologie*, încît îmi venea să îmbrățișez de fericire întreg globul pămîntesc ! Iar acum, te întreb pe dumneata, cine-i de vină că această dispoziție s-a spulberat fără urmă... Cine ?

— Of, Doamne, începe odată ! se rugă de el Maniukin, împreunîndu-și mîinile pe burtă, resemnat, gata să asculte spovedania, oricît de lungă, a colocatarului său.

Se săltă chiar puțin de pe locul său, mai-mai să se vîre singur în gura persecutorului său, dar acesta nu mai auzea vorba altuia.

— Iată, dumneata irosești pe ascuns un produs al muncii obștești, hîrtia ! Și pentru ce ? Pentru însemnările dumitale suspecte... Nu încerca să negi, am și notat cîte ceva din cele ce bolborosești prin somn, deoarece, în pofida tuturora, ai pînă în ziua de astăzi vise provenite din regimul trecut, din existența moșierească. Tocmai de-aceea, nici nu-ți pasă de un om nevoit să locuiască temporar sub același acoperiș cu dumneata !... Și aceasta — caracteristic ! — în clipa cea mai sacră pentru el, cînd intenționează să se căsătorească.

Pentru dumneata, Cikilev este un om de rînd, un funcționar-automat, o caracatiță cu picioare strîmbe... cu toate că știința a stabilit că o caracatiță nu are picioare. Dar te dezbăr eu de aceste apucături boierești! Îți vin eu de hac!! Pentru dumneata, orice femeie, chiar și o biată muncitoare care trudește ca o sclavă la căile ferate, este o unealtă de desfrîu și nimic mai mult, în timp ce pentru mine femeia este mai înainte de toate soție, adică mijlocul sacru și suprem cu ajutorul căruia îmi satisfac cerințele fundamentale la baza procesului de viață.

— Ai vrut să spui cerințele estetico-morale... îl întrerupse Maniukin în scopul unic de a ajunge la o cît mai grabnică împăcare.

— Exact! sări Piotr Gorbidonîci. Caracteristic! Am bănuit totdeauna că dumneata ești o bestie și-un desfrînat...

— Dar ce te face să mă consideri bestie, om sucit ce ești? exclamă Maniukin și își ridică brațele spre cer, hotărît să se apere chiar și cu prețul unei mari bătălii.

Piotr Gorbidonîci deschisese, la rîndul lui, gura pentru o salvă de răspuns, dar auzind foșnete pe coridor, se repezi afară gemînd: „A venit! A venit!" după care se întoarse în odaie.

— Binevoiește să-mi plătești cota pentru lumină și apă, că de nu, ți le tai! amenință el bătînd macabru cu degetul în capacul cutiei pe care o ținea în mînă, apoi dispăru, de rîndul acesta definitiv.

...Ah, primăvara! Primăvara era vinovată de această nebunie a lui Cikilev! Ziua se lua la trîntă cu noaptea, și ieșea victorioasă. Din ferestrele simigeriilor priveau afară, cu ochi de stafidă, ciocîrliile din aluat copt. Zăpada veche și poroasă își pierdea strălucirea văzînd cu ochii, scăzînd mereu ca volum; și cu toate că uneori, pe un soare jumătate umbrit, mai cădea-cîte o ninsoare nouă, întinerind un pic iarna, orice orășean credea copilărește că e cea din urmă.

Mohoreala dimineții se spulbera către amiază și pînă seara pe cer rătăceau nourași, sterpi deocamdată, cu rotunjimi viorii. În tot și în toate se trezea o speranță, speranța că se va întîmpla ceva neobișnuit. În poieni, crenguțele tufelor se făceau tot mai roșii, pe rîuri creșteau, tot mai murdare, copcile de gheață, iar între cele două rînduri de geamuri, acolo unde bătea soarele, înviau mușteleamorțite, simțind prin fereastră chemarea gunoaielor. Pesemne același soare îl încălzise și pe Cikilev.

În seara aceea, ultimele raze de soare cădeau cu o deosebită dărnicie în jumătatea de odaie ocupată de Serghei Ammonîci. Lunecînd de pe filele caietului deschis din nou și trecînd peste patul său de fier desfundat, cu pătură cazonă, scăldau acuma, într-o pată portocalie, toată ușa. Deodată auzi în spatele său o șoaptă cunoscută. De pe coridor își vîrîse capul pe ușă Klavdia, fetița Zinkăi. Îi plăcea să se joace în lipsa lui Piotr Gorbidonîci aici, pe covorașul

însorit, cu cioburile și cîrpulițele ei ; odaia Baluievăi avea ferestrele spre miazănoapte. Ținîndu-și răsuflarea, Maniukin o privea pe Klavdia cum privești un izvoraș limpede, fermecat în egală măsură și de pietricelele colorate de la fund, și de propria ta imagine oglindită pe fața undelor mișcătoare.

Scăldată de flăcările asfințitului, fetița își mijea ochii din prag, cerșind prin zîmbet îngăduința de a intra.

III

Chiar dacă, așa cum afirmă dușmanii lui, Piotr Gorbidonîci nutrea o oarecare ură față de neamul omenesc, aceasta nu era decît o consecință a jignirilor ireparabile ce i-au fost aduse încă din clipa venirii sale pe lume, cînd nu putea nici măcar să riposteze și să ia vreo contramăsură. Natura se purtase cu vitregie față de el, repartizîndu-i o pereche de părinți prin nimic remarcabili și înzestrîndu-l cu o înfățișare de loc arătoasă ; după aprecierea unora, în loc de față avea un botișor pe care, pe deasupra, mai era întipărită și expresia unei susceptibilități bolnăvicioase de om îndîrjit de-atîtea pofte rămase mereu nesatisfăcute ; ba mai mult, ingrata natură îi dăduse, în loc de talente, acel vid veșnic dureros și tînguitor, în care va fi sortit să rămînă toată viața. Nedreptatea cea mai mare consta însă în faptul că, după aproape o jumătate de veac de existență, nu-i fusese dat niciodată nici să descopere, să zicem, vreo crimă strigătoare, nici să găsească vreo douăsprezece kilograme de aur, nici să se afle de față la un atentat împotriva vreunei persoane sus-puse, ca să-și poată manifesta devotamentul... De aceea, ca urmare a unei firești enervări, simțea mereu nevoia să-și muște cîte un pic aproapele, și cum pe aproapele nu-l putea avea oricînd la dispoziție, ajunsese la convingerea că, în scopul mai sus arătat, e mai avantajos să-și procure, dîndu-i și alte însărcinări casnice, o ființă oarecare permanentă și fără apărare. Astfel ajunsese Piotr Gorbidonîci la gîndul însurătorii. Se pregătise îndelung pentru acest pas și, dacă trăia ca un avar, nelăsînd nici măcar fărîmituri păsărelelor, o făcea numai și numai cu intenția de a pregăti o prosperitate supremă ființei alese de el. Succesul acestei acțiuni l-ar fi putut duce, mai știi ? la o împăcare cu omenirea... Cu atît mai mare i-a fost amărăciunea cînd a constatat că, pînă și în aceste clipe sacrosancte ale peținului său, omenirea n-a fost în stare, măcar pentru un timp, să sisteze zgomotul josnic al vieții cotidiene : zăngănitul tramvaiului, toaca unui cuțit de bucătărie, țipetele strengarilor lăsați fără supraveghere în curte ! Ajungînd la ușa cîntăreței Baluieva, Piotr Gorbidonîci scoase din buzunarul de la piept colțul unei batiste colorate, aranjă în butoniera hainei insigna de evi-

dențiat pentru impecabila încasare a restanțelor, își compuse o expresie de importanță și ciocăni.

Odată intrat în odaie, își plimbă privirea în jur și se fîstîci puțin. Zina Vasilievna tocmai cosea niște nasturi la o haină bărbătească și, judecînd după tresăririle umerilor, plîngea; găsea totuși în ea destulă putere ca să miroasă cînd și cînd o crenguță de mimoză, plantă străină, aflată lîngă ea, pe masă. Haina ar fi putut fi foarte bine și a fratelui ei, Matvei, dar teancul rufelor cîrpite din legătura de-alături, combinat cu lacrimile femeii, nu mai lăsa loc nici unei îndoieli, confirmînd regretabilele zvonuri cu privire la Vekșin, ajunse la urechile locatarilor.

În condițiile de față, însă, Piotr Gorbidonîci își dădu seama că-i mai bine pentru el să nu țină seama de obstacole. Rămas în picioare, se schimonosi hazliu spre micuța Klavdia, care ședea la masă, stîrnind astfel o privire înțelegătoare a acesteia în direcția maică-si, apoi își drese glasul, anunțîndu-și sosirea.

— Mi-am plătit chiria, Piotr Gorbidonîci, spuse Zina Vasilievna cu glasul stins, fără să ridice capul. Cît despre scara din dos, tot n-am de gînd s-o spăl. S-o spele cine o folosește...

— Scara din dos tot ai s-o speli dumneata cînd îți va veni rîndul, dar nu de asta-i vorba, Zina Vasilievna. Acum, cînd afară aprilie e în toi și, vezi bine, te apucă amețelile... din cauza diferitelor emoții! Scoase un oftat și împinse în cîmpul vizual al Zinei cutia din mîna lui, deschisă firește, întrucît conta în mod deosebit pe puterea primei impresii. Uite, poftim, v-am adus niște bombonele...

Zîmbind mirată, Zina Vasilievna ridică spre el ochii plînși:

— Ce gătit ești astăzi, Piotr Gorbidonîci... Parcă te duci la înmormîntare! Și lumea spune că ești singur cuc...

— Tocmai de-aceea am venit aici, Zina Vasilievna... pentru că nu există pe lume om mai singur ca mine... începu el cu o aluzie, învăluind-o într-o privire plină de tîlc pe fetița Zinkăi. Aș dori să am cu dumneata o discuție pe o temă confidențială.

Zina Vasilievna roși ușor, ghicind ceva și totuși nevenindu-i să-și creadă urechilor.

— Și eu care credeam că ați adus fetiței bomboanele de ziua nașterii. Du-te, Klavdia, du-te, joacă-te puțin la Serghei Ammonîci!

— Așa mai merge, începu Piotr Gorbidonîci, prinzînd curaj, în timp ce închidea ușa după fetiță. Sînt foarte emoționat și, caracteristic! îmi trec prin cap gînduri oarecum neserioase. Așa, de pildă, ieri, la tîrgul de păsărele din Piața Trubnaia, am admirat o pereche de botgroși, bărbat și femeiușcă... O jumătate de oră mi-am pierdut acolo! Era cît p-aci să mă las ispitit și să-i cumpăr... Gîndeam că ar fi frumos să se zbenguie la mine-n casă, pentru în-

viorarea vieții mele de burlac, dar pe urmă mi-am dat seama că oricît ar fi de plăcut pe primul moment... totuși, fac gălăgie, murdărie îngrozitoare... și nu i-am cumpărat. Am luat-o dinadins mai pe departe, ca să vă dezvălui pe de-a-ntregul ce fel de om sînt. Caracteristic ! Sînt orfan de ambii părinți : m-am născut aproape fără tată și am pășit în viață fără mamă. Abia am apucat să cobor pe pămînt din brațele materne, și lumea a început să-și bată joc de mine, să mă zvîrle de colo-colo, să mă plesnească peste ceafă : Petka în sus, Petka în jos, Petka așa și pe dincolo ! Fără să vreau, am început atunci să mă gîndesc : oare am înfruntat marea vieții ca să îndur o asemenea maltratare a personalității mele ? Și m-am jurat să oțelesc îndelunga mea răbdare. O să vedeți voi ! ziceam. Oi fi eu blînd, cel mai blînd om de pe lume, dar știu și să tac. Puteți să dați cît vreți în mine, tot n-o să mă auziți scîncind. Am eu o carte veche din viața unor oameni mari și cîtă înțelepciune este băgată în fiecare păginuță a ei ! Iar cel dintîi dintre învățămintele acestei cărți este că răbdarea e prima treaptă ce duce spre epoleții de aur ai gloriei ! Am să ți-o aduc negreșit, s-o citești și dumneata și să copiezi din ea cîte ceva, drept amintire. Deocamdată ia o bombonică, una nu contează.

— Dar ce eveniment s-a petrecut în viața dumitale ?... Ai fost numit poate undeva, într-o slujbă mai înaltă ? Alese o bomboană, cea mai mică, mușcă din ea și necazul i se mai spulberă puțin, de parcă pe o boltă uriașă de cer, printre nori, i s-ar fi arătat azurul. Sînt bune, parcă ar avea și vin, nu-i așa ?

— E cu lichior ! Și observă panglicuța : începem să atingem perfecția dinainte de război. Să n-o arunci. Mai bine dă-i-o Klavdiei la o sărbătoare. Caracteristic, nutresc o veche simpatie pentru fetița dumitale...

— Nu te mai recunosc, Piotr Gorbidonîci ! zîmbi Zina Vasilievna, dînd să dezlipească pe furiș de pe dinți bomboana, parcă sudată pe ei. Ori ne părăsești și ai hotărît să ne lași o bună amintire ?

— Cam așa ceva. Mă pregătesc pentru o lungă călătorie. „Mă sui în barcă și pornesc spre țărmul cel făgăduit..." Frumoase cîntece se mai compuneau pe vremuri, cu toată asuprirea care se exercita !... dar în această călătorie n-aș vrea să merg singur. Te invit să vii cu mine. Sînt un vajnic navigator pe apele vieții, aș îndrăzni chiar să spun — de neînduplecat. Dar nu căta că față de străini mă port cîteodată cu asprime ; pentru cei dragi, sînt un om simplu, uneori aproape inimos. Ce-i drept, am tabieturi. Așa, de pildă, îmi place limonada cît de rece, în schimb ador ceaiul cel mai fierbinte ! Și nu mă schimb, să mă omori !... Deși, pentru o ființă iubită, pot să fac și din contra, chiar în gradul cel mai înalt. La om stimez

mai presus de orice raţiunea... întrucît omul... caracteristic, nu-i aşa ?... nu este în exclusivitate un animal care-şi petrece timpul îndopîndu-se pînă la refuz şi procreîndu-şi prea iubita posteritate. Pe lîngă toate celelalte, omul se mai află şi trecut pe state, pentru care i se plăteşte salariul corespunzător funcţiunii, iar asta înseamnă că este necesar societăţii. Cu alte cuvinte, lumea cea nouă nu se poate dispensa de mine. Şi iată, aşadar, că Petka a devenit Piotr Gorbidonîci, respectele mele. Ba, cine ştie, dacă avem puţină răbdare, s-ar putea ca Piotr Gorbidonîci să-şi dea în vileag propria lui părere, pe care deocamdată, în virtutea modestiei, este nevoit să o tăinuiască superiorilor. Aruncă o privire în jur, să verifice dacă nu-l ascultă cineva, dacă nu s-a întors cumva de la lucru fratele Zinei, Matvei. Eu de ce n-aş avea poftele inimii ? Poate că şi mie îmi plac florile, mai de mult, şi dacă nu chiar florile, măcar îmbinarea lor *abstractă*. Întrucît o fiinţă însufleţită nu se poate apropia de o floare într-un fel animalic, cum s-ar apropia de fîn...

— Vorbeşte mai pe înţeles, Piotr Gorbidonîci... Sînt femeie fără carte, se rugă încetişor Zina Vasilievna, copleşită de profunzimea lui. Nu te superi că lucrez între timp ?... Mă grăbesc. Trebuie să mă duc la închisoare dis-de-dimineaţă, să duc pachetul, aşa că te rog să fii mai scurt !

Deocamdată totul mergea strună. Piotr Gorbidonîci se rezemă de speteaza scaunului.

— N-are nimic, poţi să coşi, îmi place cînd se lucrează de faţă cu mine. Iar eu am să încerc să nu depăşesc cadrele regulamentului meu. Deocamdată da, să continui ! Sînteţi o damă pe deplin fermecătoare, Zinaida Vasilievna... şi totuşi aţi rămas pînă acum fără cuvenitul sprijin din partea unui bărbat. În fratele nu vă puteţi pune nădejdea. Îşi va lua curînd în spinare povara unei familii proprii. Caracteristic că şi eu, după cum am mai spus, sînt de asemenea orfan şi burlac, oricît de ciudat s-ar părea acest lucru, întrucît mă aflu la o vîrstă critică, în pragul celor patruzeci şi şase de ani ai mei. Să dau cărţile pe faţă : de patru ani şi mai bine, ori de cîte ori am o clipă liberă, chiar şi cînd nu vă văd, prin perete eu vă admir pasionat... Piotr Gorbidonîci strînse în pumn un colţ al feţei de masă şi-l trase, încît toate lucrurile de pe masă porniră spre el. Sînteţi o femeie frumoasă, o femeie periculoasă ! E de-ajuns să clipiţi din ochi, pentru ca lumea întreagă să vă urmeze tîrîş, în genunchi... Ce mai cale-vale, oricine ar fi gata să-l omoare şi pe propriul său părinte ! O asemenea frumuseţe ar trebui interzisă, chiar executată, în numele moralei supreme, ca să nu sustragă oamenii de la o activitate folositoare, ca să nu le distrugă sănătatea ! Cît despre mine...

Pregătindu-se să rostească un rechizitoriu împotriva oricărui fel de frumusețe care ar tulbura bunul mers al treburilor, Cikilev întinse mîna într-un gest larg de procuror, în timp ce Zina Vasilievna, părăsindu-și lucrul, îl asculta cu gura întredeschisă ; haina lui Vekșin alunecase de mult de pe genunchii ei, pe podea. Deodată Cikilev închise cutia cu bomboanele lipicioase și o împinse ușor la o parte.

— Pentru Dumnezeu, Piotr Gorbidonîci ! Cîte mai puneți și dumneavoastră pe socoteala mea ! De ce să cadă oamenii în genunchi ? se sperie Zina Vasilievna, clipind din genele-i lungi, spre o și mai mare înflăcărare a lui Cikilev. Eu nu doresc decît să-mi văd fetița mare, să-l îngrijesc și să-l spăl pe frate-meu, pînă în ziua cînd s-o însura...

— Of, Zinaida Vasilievna, nu vă mai faceți păcate cu mine ! De ce căutați să mă induceți în eroare ? strigă și mai tare Cikilev. Vă cunosc gîndurile cu o săptămînă dinainte... Nu vă este gîndul decît la Mitka... Vă trage inima mereu spre închisoare, lîngă patul lui de la infirmerie, îi spălați rufele noaptea ca să nu vadă nimeni și plîngeți în pernă de mila lui... În timp ce eu mă canonesc de partea cealaltă a peretelui și vă tot șoptesc... cred că în locul acela șoaptele mele au găurit și cărămida !... Da, tot mereu șoptesc !... E doar un fluieră-vînt, o lepădătură, un tîlhar, vis înșelător, nu om, ci negură vrăjitoare ! Nici măcar un „mulțumesc" n-ai să auzi din gura lui. Se iubește cu dumneata o noapte, apoi te părăsește ca și acela, primul dumitale bărbat care te-a lăsat cu fetița în brațe... Ascultă-mă pe mine : n-am să mai repet niciodată cuvintele acestea. Dacă Cikilev în persoană, însuși Piotr Gorbidonîci, îți oferă mîna împreună cu inima lui, înseamnă că s-a îmblînzit, că a întins oamenilor o mînă de împăcăciune... Luați-o, fraților, pînă n-o trag înapoi. Un pom uscat din rădăcini a înflorit din nou numai și numai de dragul dumitale... Doamne, ce se petrece oare cu mine ? Și, dezmeticindu-se deodată, își reluă locul.

Cu capul lăsat pe spate, întărîtîndu-l cu albeața ispititoare a gîtului, Zina Vasilievna își bătea joc pe față de sentimentele lui Piotr Gorbidonîci.

— Ai și găsit momentul pentru petit... izbuti ea să rostească între două accese de rîs. Și pe cine ? Păi dacă te prind o dată în brațe, mai rămîne ceva din tine ? Nu ți-au crescut nici mîinile cît să mă cuprinzi ! Știi tu cît cîntăresc eu, păienjenașule ? Și se lăsă iarăși pradă veseliei sale dezlănțuite.

— Bagă de seamă, te joci cu focul, o preveni sec Cikilev.

Amenințarea n-o sperie pe Zina.

— N-am ce zice, tare m-ai făcut să rîd : un vrăbioanţ în peţit la o vacă !... Of, mi-a năduşit pînă şi burta de-atîta rîs... M-a apucat şi sughiţul ! Şi zi, ţi-ai pus în gînd să faci din Zinka Baluieva o Cikiloaie... Umbli să mă sperii cu hoţul !... Ce-i drept, tu unul niciodată n-ai să ajungi la zdup, nici n-ai să te îmbeţi, nici n-ai să răceşti, pe cînd Mitka... Dar ce să mai vorbim. Zău, Piotr Gorbidonîci, n-ai nici un Dumnezeu ! Pleacă mai bine de-aici, ca să aerisesc odaia după dumneata...

Deschise larg fereastra şi în casă năvăli vuietul oraşului, estompat de înserare, cu bufnete surde, ca de tobă uriaşă, parcă încrustate în el... Cu un zîmbet forţat, Piotr Gorbidonîci înnoda la loc fundiţa pe cutia de bomboane închisă, de parcă nu s-ar fi întîmplat nimic.

— În privinţa lui Dumnezeu, adresează-te frăţiorului, că te lămureşte el... doar e specialist... Glasul i se frînse deodată. Dar să ştiţi că-i păcat, Zinaida Vasilievna, reluă el iarăşi politicos. În locul dumneavoastră aş trăi măcar o săptămînă cu Cikilev, aşa de încercare, ca să aflu ce fel de om este... Parcă vă costă ceva ? O să vă săturaţi de plîns alături de cetăţeanul Vekşin... Nu citiţi faptele diverse din ziar ? Păcat. Sînt printre ele unele foarte instructive ! De multe veacuri luminează soarele din cer şi tot n-a izbutit să usuce lacrimile de femeie... Ale dumneavoastră, după cîte văd, abia acum încep să curgă !

Înainte de a ieşi, aruncă în treacăt o privire pe fereastră. În curte, cîţiva băieţi cu genunchii goi, vineţi de frig, jucau fotbal, trimiţînd cu zgomot din colţ în colţ o cutie de tinichea bontănită, fără fund.

— Hei, voi, florile vieţii, lua-v-ar dracu !... strigă supărat Piotr Gorbidonîci, aplecîndu-se afară pe geam. Isprăviţi cu hodorogitul prin curte, că acuşi cobor la voi cu băţul !... Se mai întoarse o dată din prag şi-i spuse Baluievăi : Retrag toate prostiile exprimate de mine : e primăvară, şi în acest anotimp orice bărbat se simte de două ori burlac... Nu se îndura totuşi să plece. Nu, nu sînt cîtuşi de puţin supărat pe dumneata, nici pe cetăţeanul Vekşin... Deşi dînsul, în calitate de fost luptător... tocmai de-aceea ar fi trebuit să-şi dea seama de unde trebuie începută reconstruirea lumii pe baze noi. Cauza tuturor relelor este inegalitatea ! Da, da, să ştii !... Dacă s-ar putea introduce pretutindeni asemănarea întocmai, dacă natura s-ar învrednici să menţină o mostră unică în întreaga omenire... adică să se nască toţi de aceeaşi statură, de aceeaşi greutate, cu acelaşi caracter, atunci şi fericirea s-ar împărţi în mod egal. Iar dacă apucă cineva să se agite, să se cţere mai sus, taie-i un pic din aripioare, şi gata... iarăşi să fie toţi o apă şi-un pămînt ! Iar cînd se frînge careva, şterge-l frumuşel din scripte, că-l şi aşteaptă

schimbul. La fel și animalele, și copacii, și apele ar trebui unificate, pentru simplificarea ţinerii în evidenţă ; și-atunci n-am avea nici ştrengari, nici vreme rea, nici neorînduire în imobile ! Cît despre scară, marţi o spală soţii Bundiukov, iar dumneata te rog să te învrednicești joi... Și să aduci căldare proprie !

— La revedere, Piotr Gorbidonovici, spuse Zina Vasilievna, cuprinsă deodată de sfială.

IV

După dispariţia lui Vekșin, viaţa în apartamentul nr. 46 aproape că a amorţit. Numai Piotr Gorbidonîci nu se mai astîmpăra, preocupîndu-se cînd de motivele excesivului uruit al primusului lui Maniukin, cînd de scîrţîitul uşii de la intrare, inadmisibil în orele de noapte. Zi de zi afișa dispoziţii revizuite și completate pentru orice ocazie din viaţa familială și obștească și, la drept vorbind, se minuna singur de capacitatea firii omenești de a umbla pe vîrfuri, de teama perpetuă a încălcării vreunui codicil la paragraful corespunzător. De bună seamă, grandoarea administrativă a lui Piotr Gorbidonîci fusese puţintel umbrită de refuzul vecinei ; dar nici în acest domeniu nu se dădea bătut. Amuţise doar, pînă una alta, aşteptînd momentul prielnic, ca un comandant de oşti în faţa unei cetăţi împresurate.

Trăgînd unele concluzii subtile, după ce o și urmărise o dată, pasămite numai dintr-o coincidenţă a itinerariilor, Cikilev ajunsese să cunoască adevărul, chiar mai înainte de a-i fi ajuns la ureche diferite zvonuri. Zina Vasilievna se ducea să-l vadă pe Vekșin, aştepta la rînd, obţinea întrevederi și-i transmitea pachete. Esenţa fericirii ei umile consta tocmai în posibilitatea de a se sacrifica mereu pentru Vekșin, care-i primea darurile nepăsător, într-o ciudată împietrire. La vorbitor, plimba peste ea o privire distrată, punîndu-i întrebări cu privire la tot felul de lucruri ce nu aveau legătură cu ea ; nu s-a întrebat niciodată care ar putea fi motivele infinitei ei griji pentru el. În cursul acestor întrevederi cu vorbe puţine, Zina Vasilievna nu trăda prin nimic nici ridicolul ei dor, nici speranţele ei deșarte.

În memorabila zi ce a urmat neizbutitului peţit al lui Cikilev, i se refuzase vorbitorul. Mișcat de durerea ei, supraveghetorul, om mai în vîrstă, i-a adus la cunoștinţă că o altă femeie, mai norocoasă, i-o luase înainte. Zadarnic a căutat Zina Vasilievna în mulţimea vizitatorilor chipul rivalei sale. Fremăta de gelozie. Oricît de ciudat s-ar părea, totuși o dată cu suferinţa bănuielilor stîrnite, simţea și o satisfacţie inconștientă pentru iubitul ei. Dar în loc de Viforniţa,

îi fu arătată o altă femeie, slăbuță, îmbrăcată cu vădită intenție de a părea mai tînără decît era, după cum aprecie, cu gelozie și rea-voință, Zina Vasilievna. Se apropie de necunoscută și văzînd că aceasta — probabil din lipsă de experiență — nu îndrăznise să aducă ceva, o rugă să-i transmită lui Dmitri Vekșin bocceluța ei. Astfel făcu Baluieva cunoștință cu sora lui Mitka și Tania aprecie la justa ei valoare profunzimea acestui devotament față de fratele ei. Baluieva o invită pe Tania la ea acasă și stătură amîndouă de vorbă pînă seara tîrziu.

...Tipică dragoste fără speranță, alcătuită dintr-o încîntare inconștientă, din bănuieli și din teama de a-și pierde iubitul! Baluieva ar fi fost gata oricînd să-și sacrifice fericirea, dacă această renunțare i-ar fi făcut *lui* cea mai mică plăcere. Speriată de amenințările lui Cikilev, temîndu-se să mărească necazurile lui Vekșin, Zinka se lingușea acum pe lîngă administratorul clădirii, retras pe poziții de așteptare, și chiar pe lîngă ceilalți vecini, doar-doar va izbuti să creeze, în vederea întoarcerii lui Vekșin, o liniște tămăduitoare în apartamentul nr. 46. Firsov afirma în romanul său că tocmai această iresponsabilitate a sentimentului nutrit de Baluieva, că însăși *vulnerabilitatea* acestui sentiment, cum scăpă el imprudent din fuga condeiului, dădea un impuls lăuntric exhibițiilor scenice, ridicînd arta ei vulgară, de circiumă, pînă la un autentic gen *bulevardier*, capabil să farmece nu numai pe clienții cheflii din localul unde se producea; ulterior autorul se alese cu o indispoziție suplimentară, trebuind să suporte acuzația criticii că ar fi militat pentru durere sufletească în domeniul cîntecului popular... Adevărul e că, înainte de apariția romanului său, căutînd să facă o experiență în materie de interacțiune între viață și creație, Firsov atribuise acestei cîntărețe un ciclu de versuri mai vechi, ale lui, publicate cîndva sub denumirea de *cîntece de mahala*. Zina Vasilievna le înglobase, laolaltă cu operele lui Donka, în repertoriul său, ceea ce contribuise într-o atît de largă măsură la creșterea popularității lui Firsov în lumea Blagușei, încît toată viața, după aceea, ar fi fost bine primit la orice măsuță și toți i-ar fi dat cuvenita stimă...

„Era o năvalnică înflorire a trupului rănit de moarte — se entuziasma Firsov într-un fragment citit unor confrați cu anticipație — un scurt zbor spre culmi, înainte de a fi apucat otrava pasiunii fără speranță de reciprocitate să-și împingă victima în șireang, înaintea trenului ori la cuțit, deznodămînt firesc al acelei dragoste de roman bulevardier, care o îmbăta deocamdată cu aburii unei inspirații necugetate...“ Îndată după citirea acestui fragment, patru dintre prietenii mai vechi ai lui Firsov, mari amatori de băutură și de poezie, făcură o vizită neoficială în respectivul local

din Blagușa și ascultară producția cîntăreței Baluieva, luînd cunoștință în același timp cu băutura oferită aici tuturor consumatorilor, tot o specialitate a casei. Pînă la urmă ajunseră la generoasa concluzie că toate acestea erau bîlci, dar un bîlci ridicat la acel nivel excepțional cînd, printr-un proces inexplicabil, din el se naște *tragedia.*

— Cîntați dogorîtor, Zinaida Vasilievna... îi mărturisi într-o zi Alexei cel plin de pete, pălind, în timp ce-i servea în pauză un șnițel. V-am mai auzit de atîtea ori ! Dar acum, nu știu, de fiecare dată simt cum mă furnică de jos în sus pînă-n creștet !

Într-adevăr, cînd cîntăreața, frîngîndu-și mîinile deasupra capului, începea cu voce joasă, pătrunzătoare :

Vai și-amar de tinerețea mea
Sufocată de al toamnei fum.
Ca pe-o creangă, cu o mînă rea,
El m-a frînt și m-a lăsat în drum !...

chiar și cei mai nepăsători clienți ai localului se mirau cum de nu înfloresc la dogoarea ființei ei palmierii artificiali din hîrdaie, sau cum de nu-și frînge degetele armonistul executîndu-și trilurile.

În primăvara aceea, Zinka trăia de la un vorbitor cu Vekșin la altul. După mai sus pomenita și unica întîlnire cu Tania, nimeni, în afară de Zina Vasilievna, n-a mai venit să-l vadă la închisoare : fusese o primăvară *de cotitură* pentru toți cei ce-i erau mai apropiați — și pentru Sanka Bicicletă, și pentru soră-sa, și mai ales pentru Viforniță, rămasă acum cu desăvîrșire liberă. Zina Vasilievna ajunsese astfel să fie pentru Vekșin o fereastră deschisă spre lumea din care fusese scos, ochii și mîinile lui, și tocmai aceasta o făcea pe ea să nutrească oarecari vagi speranțe...

În serile mai călduțe de mai, stătea în fața ferestrei deschise cu lucrul în mînă, dar nu cosea, ci urmărea doar, cu gîndul aiurea, cum se întunecă și se așternumbrele peste mahala. Cît de bine știa că această noapte nu va dura mult și că, apoi, după o zi scurtă, iarăși va năvăli noaptea ! Așezată pe un scăunaș de copil, alături de ea, Klavdia urmărea îngrijorată schimbările de dispoziție oglindite pe fața mamei ei... Fratele Zinei, Matvei, în preajma examenelor ce începeau peste o săptămînă, își strîngea cu tot mai multă furie tîmplele și urechile între palme, aruncînd cîte o privire spre portretul lui Marx atîrnat pe perete, ca și cum ar fi inspirat o gură de aer, și se cufunda din nou în infernul învățăturii, unde nu-l mai ajungeau plictisitoarele suspine ale surorii sale.

— Matvei ! îl chema ea sfios. Mai lasă naibii cartea asta de fier, că ai să te usuci de-atîta citit !... Ridică-ți ochii și privește ce nori dungați sînt pe cer, Matvei ! Îi arăta din cap cireșii așternuți în calea asfințitului, muncelele arzînd în flăcări, în spatele cărora se desfășura o mare verzuie, cu totul fantomatică. Hai, spune drept, n-ai simțit niciodată dorința să fugi de-aici, să lași toate baltă, fără să spui nimănui nimic și să pleci oriunde, rătăcind mereu încotro vei vedea cu ochii ? Să mergi, pe norii aceia, așa fără nici un fel de gînd și neapărat desculț !...

— Pe tine, Zina Vasilievna, nu te țin norii, îi răspundea zîmbind fratele. Ar trebui pardosit tot cerul cu bîrne...

— Știu și eu că nu-i cu putință... Aș cădea de acolo și praf m-aș face ! Dar ce vrei, dacă mă atrage ! Eu, cînd cînt, mă gîndesc totdeauna la oameni... Mă uit la ei și mă gîndesc ce de bani cheltuiesc pe băutură. Ar putea să-și cumpere haine bune ori un pat frumos, cu globulețe de argint la tăblii, și cînd colo... Cînd beau, oamenii au ochii pustii, ca o casă fără mobilă. Eu așa cred : cu cît fericirea e mai departe, cu atît beau oamenii mai mult... de parcă visul s-ar apropia cînd bei... Uite, Firsov zice că visul este mai important decît fericirea : fericirea oricum trece, pe cînd speranța niciodată !

Reținîndu-și cu greu mînia, Matvei bătea darabana cu degetele pe masă.

— Mi-ai împuiat capul, Zina, cu neghiobiile tale. Te-aș sfătui stăruitor să-ți mături cît mai des din scăfîrlie gunoaiele acestea fără rost... fericire, visuri, speranțe... Așa-zisa fericire nu-i altceva decît o fază prin care trece organismul nostru, cînd e sănătos fizicește. E rezultatul suprem al unei armonioase îmbinări a condițiilor economice, cu alte cuvinte se fabrică întocmai ca și galoșii, cîrnații... sau, de pildă, becurile astea electrice ! Tocmai în clipa aceea un șirag palid de felinare se aprindeau de-a lungul străzii ce se pierdea dincolo de culisele asfințitului aproape stins ; palide stele închise în sticlă, ele aminteau oamenilor că deocamdată nu-i încă prea tîrziu. Ai băgat la cap ?... Dacă nu, îți mai repet o dată, dar cu o condiție, pe urmă să nu mă mai deranjezi !

Soră-sa nu-i răspunse nimic ; se apropie doar de junele înțelept și-i răvăși, cu nețărmurită duioșie, părul, și așa destul de ciufulit.

V

Nu dormise toată noaptea de rău ce-i bătea inima. Stătea culcată și asculta cum zgîrie undeva șoarecii, cum zbîrnîie arcurile sub Klavdia, cum fosnește, bătînd în geam, cea dintîi ploicică. Spre dimineață, se lăsă copleșită de un somn greu și visă o sală rotundă,

scăldată în lumină. Acolo, în sunetele unei muzici neauzite, se rotea o singură pereche de dansatori necunoscuți. Și deodată perechea dispăru. Plină de presimțiri și de bănuieli, Baluieva coborî pe o scară în spirală, abruptă cum numai în vis poate fi, ca să dea peste o altă pereche, ciudată. Viforniţa și Vekșin, strîns îmbrățișați, se uitau la ea și rîdeau cu luciri diabolice în ochi...

Se trezi tîrziu. Fratele ei, Matvei, plecase cu noaptea în cap. Klavdia, doar în cămășuță, se juca într-un curent pătrunzător, ca de zi de mai. Zinka își văzu imaginea oglindită în geam. Ochilor ei încercănați le corespundea o durere de tîmple. Apartamentul nr. 46 era situat pe colț. Făcu un semn prietenos soților Bundiukov, pe care îi zări vizavi prin fereastra deschisă. Șomeri fiind, Bundiukovii își luau cafeaua ascultînd în același timp emisiunea de radio, la aparatul cu galene. Jos, în curte, un grup de tineri zdrăngăneau la mandolină, fredonînd cîntece cu conținut contraindicat... Pe la amiază, se porni din nou ploaia. Dispoziția proastă a Zinkăi alterna uneori cu nevoia unei activități febrile. Trebuia neapărat să facă ceva, numai și numai ca să nu se arunce pe fereastră. Niciodată nu suportase atît de greu apropierea verii.

Peste o săptămînă, Matvei plecă la practică. Zinka îi băgă în geantă pesmeciori de casă și plînse la despărțire.

— Caraghioasă mai ești, dragă soră... Parc-ai fi o plantă, cu rădăcini, și mai crezi și-n Dumnezeu ! Greu are să-ți fie în viața de mîine, deși ești fată bună, atît de bună ! îi spuse el mișcat de grija ei, evitînd totuși îmbrățișările. Nu mă întorc prea curînd, dar tu ascultă-mă pe mine : lasă-l naibii pe hoțul tău, că, după alte toate, mai e și puturos. Aerisește-ți cît mai des, uite, locul ăsta, adăugă, ciocănindu-i fruntea cu o neașteptată duioșie. Mie să nu-mi duci dorul, n-are rost. Legăturile noastre de rudenie nu sînt decît o simplă întîmplare biologică. Și să nu mă conduci, te rog, că nu-mi place...

Seara, Zinka duse la pod lăzile goale ale lui Matvei și aduse în loc, de pe sală, patul lui Vekșin. Sub pretextul că nu se știe nimic de soarta acestui chiriaș, Cikilev trecuse camera lui în evidența spațiului locativ... Alegînd o cale de ocol și punînd în practică un plan de împresurare de lungă durată, își irosise întreg concediul căutînd să cucerească inima Klavdiei. Baluieva, care umbla toată ziua după treburi de-ale ei și mai ales de-ale lui Vekșin, de teama accidentelor își lăsa fetița încuiată în casă. Cikilev începuse să o scoată la plimbare. Se duceau într-un parc din vecinătate și se plimbau pe pajiștile scăldate de soare. „Respiră, trage cît mai mult aer în plămîni, ca să nu pierzi nimic din cele ce te înconjoară, o dăscălea el, în clipele cînd nu-i vorbea despre propria-i copilărie. Cum treci pe lîngă un copac înverzit, neapărat să respiri !“ Și Klavdia, care pînă atunci

nu se prea bucurase de atenţii din partea celor mari, se întorcea acasă rumenă în obrăjori, sătulă, radiind o lumină atît de lină, încît Zinka, de teamă să n-o stingă, n-o mai întreba ce-au vorbit şi ce i-a spus Piotr Gorbidonîci acolo, în parc.

— Iată, ne-am întors din plimbărica noastră... o înştiinţa insinuant Cikilev, căutînd să nu vorbească prea mult, ca să nu o plictisească. Aşa că, dacă aveţi vreo trebuşoară urgentă, puteţi pleca liniştită, Zina Vasilievna : îi dau eu fetiţei dumneavoastră de mîncare, o şi culc în pătuţ. Nu prea-mi plac copilaşii cînd sînt prea mulţi laolaltă, dar în cantitate mică reprezintă o plăcută distracţie.

— Mîine mă duc eu cu Klavdia la plimbare, se jura Zinka, geloasă, cu buzele tremurînde, văzînd că fetiţa se întoarce de fiecare dată cu un alt cadou : ba o pălăriuţă de paie, ba o minge multicoloră în plasă, ceea ce şi constituia izvorul strălucirii ei blînde. Pentru ce mai cheltuiţi bani cu ea, Piotr Gorbidonîci ? Ce-i drept, nu prea-s eu bogată acum, localul se va închide curînd pentru reparaţii, dar... Într-un cuvînt, mîine mă duc singură cu ea la plimbare.

— Foarte bine, se bucură senin Cikilev, căci eu am mîine o înmormîntare : mi-a murit un coleg de serviciu, tovarăşul Filimonov... Unul roşcat. Nu-l ştiţi ? Cel cu care am pus sechestru pe averea scriitorului Firsov. Caracteristic : a mîncat omul la onomastica lui nişte morun şi a murit... Mă invitase şi pe mine la masă ; să împărţim agapa. Aşa că, dacă nu m-ar fi îndemnat tocmai atunci Klavdia dumneavoastră să mergem la cinema, i-aş fi ţinut şi acum companie tovarăşului Filimonov, he-he-he ! Trebuie să recunoşti şi dumneata, scumpă Zina Vasilievna, că o minge în loc de o viaţă de om nu-i de loc prea scump. Dar acum mă duc, că mă aşteaptă vopsitorii : mîine vopsim acoperişul... Şi dispăru, temîndu-se mai mult ca de orice să nu se umple cumva peste margini paharul răbdării Zinkăi.

În afară de remuşcările uşor explicabile, întîmplarea aceasta o făcuse pe Zina Vasilievna să nutrească temeri din cele mai serioase cu privire la viitorul ei. Inspectînd mai apoi averea Klavdiei, îşi dăduse seama cît de departe au mers lucrurile în decurs de o lună şi jumătate. Pe lîngă cîteva jucării pe care nu ea i le dăruise fetiţei, găsi o pereche de pantofiori noi, cu galoşii respectivi, de care fetiţa avea într-adevăr nevoie, precum şi o glugă din lînă de angora, pentru iarna viitoare ; o punguţă cu naftalină, anexată prevăzător, trăda originea cadoului. Pe lîngă aceasta, mai ieşiră la iveală şi o mulţime de lucruşoare mărunte, puse cu o mişcătoare grijă în cutiuţe de medicamente încăpătoare, colectate de Cikilev, pe care nici cu forţa nu i le putu lua Klavdiei ! Toate acestea i se părură mamei înfuriate ticăloase şperacluri destinate descuierii unei inimi nevinovate de copil. Peste alte toate, cînd vru să repare nişte ciorapi ai Klavdiei, puşi

mai de multă vreme deoparte, Zina îi găsi cîrpiți. Era, într-adevăr, uimitor cum de avea timp pentru toate acest domn cu patru perechi de mîini ! Atunci abia, Zina Vasilievna izbucni în lacrimi de rușine, simțindu-se vinovată pentru timpul și mîngîierile furate fetiței în profitul lui Vekșin. Bineînțeles, l-ar fi alungat neîntîrziat pe Cikilev, interzicîndu-i să-i calce pragul, de n-ar fi observat unele schimbări binefăcătoare la Klavdia : însuflețirea îi îmbujora acum mai des obrăjorii, de obicei atît de palizi, iar uneori trebuia chiar s-o certe pentru cîte o strengărie...

Într-o zi, pe la începutul lui iulie, întorcîndu-se tîrziu acasă, Zinka auzi în odaia ei vocea lui Cikilev. La început i se păru că-i povestește fetiței un basm obișnuit, din cele inofensive, cu care sînt adormiți copiii. Își lipi urechea de o crăpătură a ușii :

— ...tot așa mititel și cuminte am crescut și eu, povestea Cikilev, și toată lumea mă nedreptățea, tocmai fiindcă eram mic și cuminței. N-aveam nici măcar pumnișori adevărați ca să mă bat, așa că era vai și-amar de mine. Mama mea a fugit cu un nene, de parcă ar fi murit, iar tata s-a dus la o altă tanti, zicînd că pleacă în deplasare... Așa că am rămas la bunica. Era gîrbovă rău bunicuța mea, ca și copăcelul acela uscat de lîngă iaz, pe care ți l-am arătat ieri. O și poreclise lumea Gheboșica. Locuiam cu ea și eram foarte săraci. Avea un pisoi care scormonea în lăzile de gunoi ale vecinilor, și era totdeauna fălcos și vesel. Dar oamenii n-au voie să mănînce din gunoi...

— De ce ? se interesă Klavdia.

— Ei, cum să-ți spun... că-i doare burtica ! Și ședea peste drum de mine un băiețaș cunoscut, fiul unuia care era avocat la tribunal... Nu puteam să mă duc la el desculț, că nu mă primea în casă. Trebuia să mă îmbrac ca pentru școală. Băiatul acela avea o mulțime de jucării, un morman întreg... și încă pe-atît. Cînd se întîmpla să se ducă afară să-și facă nevoile, sărutam repede toate jucăriile ! Aș fi vrut și eu mult de tot să am măcar una, dar asta se cheamă invidie... După ce a murit Gheboșica, m-au dus la mama. Rămăsese pe-atunci singură și se apucase de beție, pentru că bărbatul ei cel nou fugise și el cu altă tanti. Mama n-avea bani pentru jucării și mă bătea cînd era beată... De cîte ori nu m-am plîns eu bunicuței mele moarte : îi scriam scrisori pe niște hîrtiuțe subțiri de tot și le strecuram pe furiș în spatele icoanei. Gheboșica îmi spusese de multe ori că mai tîrziu, *după*, o să meargă acolo sus, la el...

Zinei i se păru că Cikilev îi arată fetiței spre icoană.

— Acum ai bani mulți, de ce nu-ți cumperi jucării să te joci cu ele ? îl întrebă Klavdia cu voce somnoroasă.

— E prea tîrziu, fetița mea. Acum sînt om în toată firea, inspector financiar, și mă dă afară din serviciu dacă mă țin de prostii.

— Joacă-te cînd nu te vede nimeni... Klavdia căscă, oftînd totodată. Unde-o fi mămica mea ?

— Mama ta e la local, cîntă acolo. Ei, hai, trebuie să dormi... închide ochii, mititico...

— Dar acasă de ce nu cîntă ? nu se mai astîmpăra Klavdia.

— Nu vrea acasă. Acum închide ochișorii... Pe urmă nu mi s-a mai întîmplat nimic în viață. Băiețașul Petea a crescut, s-a împlinit, mînca tot ce i se dădea și-i asculta pe cei mari și uite-așa, din Petka a ajuns Piotr Gorbidonîci. Dormi !

Zinka intră în odaie și, fără o vorbă, fără o privire spre Cikilev — care dădu să sară de la locul lui — trecu la măsuța de toaletă.

— Am vrut s-o adorm, începu Cikilev cu voce vinovată, dar nu vrea. Se vede că îi este dor de îmbrățișarea mămichii...

— Termină cu intrigile tale mîrșave !... Tot n-ai să pui ghearele pe mine, balaur ce ești ! începu Zina Vasilievna mînioasă, aproape țipînd, în timp ce își aranja cu gesturi de automat părul în fața oglinzii, deși nu era nici o nevoie. Îți interzic categoric ! Te dau în judecată dacă mai umbli să-mi strici fetița !

— Dar cu ce o stric, cu ce vă stric fetița, Zina Vasilievna ? întrebă abia auzit Cikilev.

O inflexiune necunoscută de omenie din glasul lui o făcu pe Zina să se uite în oglindă, să vadă ce se petrece în spatele ei. O văzu pe Klavdia, speriată de amenințarea maică-si, lipindu-se de Cikilev și pe acesta, cu obrajii arzînd de tulburare — ceva cu totul neobișnuit la el — amenințînd-o cu degetul să tacă.

Cikilev făcu o sforțare ca să-și repete întrebarea ; pentru el era foarte important să afle dacă poți face vreun rău oamenilor povestindu-le propriile tale necazuri.

— Îi povestești fetiței tot felul de porcării !... răspunse Zinka după un timp de șovăială.

— Dar nu sînt porcării, Zina Vasilievna. Îi povesteam din copilărie... cei mai scumpi ani ai copilăriei mele... se aseamănă puțin cu ai Klașei. Și-apoi, n-ar trebui să vorbiți așa în fața copilului, că-i rămîne în minte toată viața, rosti Cikilev, aproape dintr-o suflare, și mîngîie căpșorul Klavdiei, pentru ca peste toate acestea să se aștearnă cît mai curînd vălul uitării. Ce voiam să vă spun — mîine ținem adunarea generală în legătură cu cheltuielile suplimentare pentru consumul apei... În încheiere avem conferință despre situația internațională. Locatarii sînt rugați să nu întîrzie. Dormi acum, fetița mea, dormi !

Se repezi spre uşă, fără să mai aştepte ca Zina Vasilievna să-l oprească spre a-i cere scuze pentru bruscheţea ei : are şi ea necazuri... După plecarea lui, fetiţa izbucni în plîns, semn deosebit de alarmant pentru maică-sa.

VI

Abia a apucat Firsov să-şi scrie cele dintîi capitole de carte, şi-a şi început să întîmpine o serie de dificultăţi, din cele cu care se plăteşte de obicei nepăsarea faţă de un plan elaborat în prealabil. Cursul evenimentelor începuse să se abată de la direcţia principală, fărîmiţîndu-se şi lunecînd pe făgaşe secundare, ce se pierdeau pe neaşteptate în nisip... Se cerea neîntîrziat restrînsă lista personajelor şi a liniilor de dezvoltare ; după frămîntări uşor de înţeles, autorul a fost nevoit să se despartă nu numai de unele personaje încă nenăscute, cum ar fi misteriosul Nikolaşa Maniukin, dar şi de altele, vii, care însă n-au apucat să se încadreze bine în limitele subiectului. Soarta aceasta au avut-o în primul rînd Matvei, fratele Zinkăi, precum şi Lionka zis Burtică — soluţii sugerate autorului de realitatea însăşi : întoarcerea celui dintîi din practică urma să aibă loc în afară de limitele romanului, iar cel de-al doilea *a căzut,* într-o acţiune stupidă, din care cauză a fost scos pentru multă vreme din cadrul vieţii... Şi mai era ceva. În timp ce greşelile de neiertat ale planului erau pe cale de a fi îndreptate, au fost semnalate alte scăderi, şi mai importante, constînd în subestimarea unei concepţii unice.

Firsov nu era pe plac multora pentru că îi plăceau unele lucruri care nu trebuie să placă oamenilor, dacă doresc să fie pe placul altora. Viciul principal al prozei sale consta, după aceştia, în lipsa unor concluzii directe şi a preceptelor morale cuvenite, pe care însă Firsov le evita nu din dispreţ, ci numai şi numai pentru că i se părea cu mult mai temeinic şi mai firesc ca ideile folositoare să pătrundă în conştiinţa cititorului pe calea neasemuitei emoţii spirituale pe care o procură *arta.* Firsov adora existenţa cu mirosurile ei primare şi gustul ei sălciu-amar, adora chiar şi presupusa ei absurditate care ne îmbie să-i dezlegăm enigma, ori să ne-o supunem nouă, care ne invită, cu alte cuvinte, să intervenim creator, spre a putea, în cele din urmă, să ne transformăm pe noi înşine. Dacă ar fi să credem însemnările din carneţelul lui Firsov, orice pe lumea asta — o băltoacă de după ploaie ori nebuloasa galactică oglindită în ea — reprezintă în egală măsură demonstraţia supremă a echilibrului tehnic, adică a unei armonii matematice şi, în ultima instanţă, o minune unică în felul ei ; menirea artistu-

lui constă tocmai în a dezvălui subtilul mecanism al forțelor care dau naștere acestui fenomen.

Prin complicatele mijloace de zugrăvire folosite de el, Firsov își mai atrăsese și acuzația de artificial, ca și cum ar fi fost cu putință să născocească ceva mai complicat și mai neașteptat decît realitatea în mijlocul căreia trăia. Nu, viața nu a fost, nu a putut fi nesocotită. Ba dimpotrivă, atunci cînd autorul, cu scopul de a economisi hîrtia și eforturile de imaginație, intenționase să-l însoare pe artistul de circ Stasik cu sora lui Vekșin, iar pe Mitka Vekșin să-l împace cu Dolomanova, ca să-și poată și ei înjgheba în doi un cald cuibușor de familie, a intervenit năvalnic viața, dînd peste cap tot ce închipuise Firsov și silindu-l să-și mototolească hîrtia pe care își așternuse născocirile. În asemenea clipe de derută sufletească, Firsov găsea un ajutor neprețuit în godinul de tuci cu care se încălzea, *burjuika*, așa cum i se zicea în popor pe vremea aceea... Mijindu-și ochii, unul mai mult decît celălalt, autorul privea cum răsucește flacăra, ca pe un talaj negru și fărîmicios, cea dintîi imagine a Blagușei, cu care se și obișnuise, privea cum se zvîrcolesc și se sting acolo eroii săi, bătîndu-și parcă joc de speranțele-i autoricești și de lipsa de fecunditate creatoare. Cînd și cînd, cu un vătrai vîrît în vîltoarea din sobă, ajuta flăcărilor să mistuie teancul gros de foi înnegrite de scris, aparent de o neprețuită valoare, în realitate, însă, hîrtie irosită de pomană... Sau poate nu chiar de pomană, căci în jocul scînteilor efemere, adesea i se și dezvăluia adevărul, nerelevat încă.

Ori de cîte ori se gîndea la Vekșin, îl obseda o imagine, mereu aceeași, de care nu putea scăpa. I se năzărea o piață imensă, cu un înalt podium de scînduri la mijloc, pe care urma să fie sfîrtecat fără întîrziere omul și hoțul Mitka Vekșin, pedepsit pentru tot felul de fapte nepermise. Mulțimea grămădită în jur contempla, în tăcerea cuvenită, pregătirile de pe eșafod; niște flăcăi voinici, cu cămăși potrivite funcțiunii, își suflecau mînecile, pregătindu-se să-l supună pe Mitka unui întreg ritual, după obiceiurile vremurilor de odinioară. Printre spectatori, Firsov îi zărea aproape pe toți cunoscuții lui descriși în carte și pe fețele multora se citea o sinceră durere și îndoială. Ba chiar toți erau afectați, în afară de unul singur, care se ținea mai departe de ceilalți, aproape izolat... Și deodată Firsov își dădea seama că acesta este Nikolka Zavarihin în persoană. Ceilalți toți așteptau, cutremurîndu-se, numai Zavarihin, nepăsător, mînca semințe ca să-i treacă de urît. Era de mirare cît timp izbutise Nikolka să scape de carnețelul lui Firsov!

Nimeni din toată Blagușa, în afară de Pcihov, nu băgase de seamă că undeva în mahalaua lor, în cel mai depărtat colț al pieței

mari, acolo unde se aruncau gunoaiele, se deschisese o dugheană mizeră, cît o chilioară, unde-şi vindea marfa Zavarihin. Mai înainte de asta, timp de şase săptămîni încheiate, viitorul mare comerciant rus îşi purtase prin piaţă coropca cu mercerie, atîrnată de gît, nedispreţuind nici cel mai modest cîştig. Pe vremea aceea Nikolai Zavarihin abia căuta să se orienteze în viaţă... Ieşind o dată în piaţă ca să se aerisească — se ducea adesea pe-acolo, sub pretextul că-şi cumpără zarzavaturi — Firsov se întîlni faţă în faţă cu Zavarihin şi rămase cu ochii la el, întrucît pe vremea aceea un asemenea fenomen al naturii era într-adevăr nemaipomenit.

Nikolka Zavarihin îşi etala în faţa lui Firsov tot ineditul uluitoarei policromii. Probabil că vestitul pom al răului şi al binelui din rai tot cam astfel arăta, încărcat de mere coapte şi ispititoare, rumenite cu vopsele de anilină. De pe grumazul lui Nikolka Zavarihin atîrna o legătură de panglici multicolore din mătase, multe, să ajungă chiar şi pentru şapte sate, în şapca lui înaltă, de croială bătrînească, erau înfipte ace de cusut şi cu gămălie — de cea mai prima calitate de import ; din buzunare ieşeau jucării de copii, păpuşele şi urşi proaspăt ciopliţi dintr-o buturugă înmiresmată de tei, iar în modesta lui coropcă se îngrămădise un asemenea belşug de ispite şi culori, încît nu le-ar fi putut rezista nici cel mai pretenţios om. Avea acolo piepteni atît de deşi, încît nici fir de praf să nu scape printre dinţii lor, nasturi deosebit de solizi, să ţină o viaţă, ulei de rapiţă ca să nu se taie părul de necaz, alifie contra bubelor ce bîntuie primăvara, cîte-o cruciuliţă de pus la gît, cu lănţişor cu tot, parfumuri suprapersistente, să nu le piară mirosul pînă la moarte... într-un cuvînt, de toate pentru toţi, de la copil de ţîţă pînă la cei morţi, iar în fundul dublu se mai găsea cîte ceva pitit şi pentru nevoile unui burlac !

Aceasta se întîmplase la începutul primăverii.

— Ai rămas, văd, cu ochii la marfă, cetăţene. Doreşti vreo găteală pentru domnia-ta, ori pentru gagică ? Să-ţi dau o panglică, s-o legi în barbă şi să arăţi mai frumos ca un cal la tîrgul de lăsata secului... Şi la servici cîştigi mai mult respect ! îl ironiza Zavarihin în grai înflorat şi agresiv, cum nu prea avea el obicei să vorbească în viaţă, uitîndu-se la Firsov cam de sus, de parcă ar fi şi pus stăpînire pe el.

— Aş dori un pieptene mai mic... îngăimă zăpăcit Firsov, apoi, pentru reluarea relaţiilor normale, îi aminti lui Zavarihin împrejurările în care s-au cunoscut. Ne-am mai întîlnit noi astă-iarnă, în localul acela de la subsol...

— Ţi s-o fi părut... se lepădă acesta în grabă. Abia acum m-am apucat de treabă... Ce să zic ! Să-mi fie cu iertare, deocamdată îmi

car toată prăvălia pe burtă... Şi cu aerul cel mai candid, începu să-şi laude marfa. Dacă zici că ne cunoaştem, te-aş sfătui să iei pieptenul ăsta. Lemn adus din străinătate, de palmier, nu creşte decît pe malurile rîurilor calde... Legenda spune că Josua Navi îşi făcea din el săgeţi, pentru înarmare ! Firsov se amuza auzind cum se pricepe nepotul să adapteze tălmăcirile fanteziste ale unchiului asupra esenţelor de lemn la nevoile primitivului său comerţ. Tocmai bine se potriveşte la barba dumitale, s-o tot piepteni... dacă faci asta ca să-ţi treacă de urît, te asigur c-o să ai parte de cea mai deplină desfătare. Jur pe ce am mai sfînt că o să vii să-i mulţumeşti lui Zavarihin ! Simţind o oarecare îndoială în ochii de cumpărător ai lui Firsov, continuă să insiste, imprimînd glasului său inflexiuni prietenoase. Calitatea prima-ntîi, se vinde numai la noi şi încai în mare secret. Aşa marfă nu se găseşte decît la mine şi la Ţarapov, Ivan Ivanovici... Poate ai zărit pe-aici pe-aproape un bătrînel cu o înfăţişare cuviosă ? Numai noi ăştia doi, nepricopsiţii, vindem în pagubă, nimeni altul. Astăzi, să-ţi spun eu cum stau lucrurile, alţii le lucrează din lemn de mesteacăn ordinar şi le vînd cu o rublă... Le freacă puţin cu ulei şi poftim, luaţi ; iar de la mine cumpăraţi marfă prima-ntîi şi nu vă costă decît o jumătate de rublă !

Deşi simţea un fel de gîdilat, de parcă pe el îl sucea şi-l răsucea în mînă Zavarihin, Firsov nu se mai sătura să asculte pălăvrăgeala insinuantă a lui Nikolka.

— Ei haide, hai, la naiba, dă-mi-l pe ăla de palmier, de pe malurile celui mai cald rîu ! hotărî el, după ce ascultă pînă la urmă. Tocmai atunci se apropie şi Cikilev, ca să cumpere un flecuşteţ oarecare pentru Klavdia.

...Dar Zavarihin nu fu nevoit prea multă vreme să-şi poarte coropca de colo-colo. Dugheana lui deschisă de curînd în marginea pieţei din Blagueşa, între altele de acelaşi fel, cu cîte o prelată în chip de acoperiş, aliniate în rînd ca la startul unei întreceri sportive, purta numele, deocamdată nescris pe firmă : „La coropcarul universal". Dintr-o ferestruică pătrată, printre tot felul de mărunţişuri gospodăreşti etalate, îşi scotea capul Zavarihin, care abia încăpea acolo. Firsov îi dădu bună ziua şi curînd descoperi la negustorul acesta începător o nuanţă nouă de răceală în vorbă, o preocupare dezvăluind o orientare spre viitor ; nu mai folosea înfloriturile verbale, păstrîndu-şi totuşi, ce-i drept, demnitatea de om sigur pe sine, doar puţintel umilă, pentru a-şi asigura o eventuală retragere. „Mă simt prea măgulit de vizita domniei-tale, dar dacă prin voia Domnului dai ortul popii, voi suporta cumva şi durerea asta". Asemenea note se auzeau mereu în glasul lui Zavarihin. Dincolo de

toate acestea, Firsov distingea limpede în el vigoarea calmă, ascunsă deocamdată, a apelor crescute de primăvară, gata să se năpustească asupra zăgazului după ce și-au luat avînt pe o distanță de mai mulți kilometri.

— A venit primăvara... oftă Firsov, așezîndu-se pe o bancă de alături, ca să-și șteargă fruntea brobonită de sudoare și totodată să mai noteze cîte ceva în carnețelul cu pricina.

— Toate la vremea lor !... Mai pe urmă o să vină și vara, și nici asta nu e rău, aprobă cu zel Zavarihin. La țară s-a pornit acum aratul : de Sfîntu Gheorghe zburdă plugurile pe ogoare... N-ai văzut niciodată ?... Curînd, parcă văd c-o ștergi la vilă, nu-i așa ? Taman bine pentru întărirea sănătății : încolțește iarba, zboară fluturii... Iată, dumneata, stimate cetățene, descrii cu pană măiastră cum se produce dragostea sau nu știu ce evenimente din viața unor generali... Mă gîndesc și la cei de azi ! Dar eu stau și zic : n-o fi oare mai bine să te duci să privești, să urmărești cum muncește țăranul în sudoarea frunții : este foarte interesant de făcut comparație, mai cu seamă pentru oamenii care nu sînt deprinși cu așa ceva... Și-i dădea mereu așa, cu blîndețe senină și răutăcioasă, frecînd cu o cîrpișoară, pentru a treia oară, sticluțele cu apă de colonie ieftină de pe tejghea.

De atunci au luat obiceiul să șadă amîndoi de vorbă acolo, cînd nu era prea mare aglomerație, și ceea ce era mai interesant, se înțelegeau de minune, fără a li se urî împreună. Firsov vedea rapiditatea suspectă cu care Zavarihin tot acumula mărfuri. Așezarea lor rămăsese aceeași, doar atît că zi de zi erau tot mai îngrămădite. Cînd soarele de amiază lumina din plin tîrgul și cîte o rază a lui, căzînd vertical și strecurîndu-se prin vreo găurică din prelata acoperișului, rătăcea prin dugheana lui Nikolka, prin colțuri se aprindeau, ca la semnul unei baghete magice, vîlvătăi de mătăsuri și stămburi... Firsov pricepea prea bine că dezvoltarea negoțului lui Zavarihin nu era străină de relațiile unchiului său, deși se efectua fără participarea directă și chiar fără știrea lui Pcihov ; toate acestea însă, trebuie spus, sînt presupuneri : scriitorul n-a încercat niciodată să afle sursele prosperității lui Zavarihin. Îi plăcea doar să stea aici, în acest colț ceva mai ferit al vieții zgomotoase din piață, ticsit cu lăzi sparte, pietre și fier vechi ; să stea și să se încălzească la soare, să asculte, să urmărească în voie cum umbra zilei îi ocolește tîrîș picioarele, să vadă cum se înalță spre lumină, de sub o grămadă de cărămizi, un firicel de urzică, maturizîndu-se pe zi ce trece și desfăcîndu-și frunzișoarele pufoase, deocamdată neusturătoare.

Se lenevise de tot în luna aceea, poate din cauza vremii schimbăcioase, legată de anotimp.

VII

După mutarea la oraș, unde avea să se stabilească definitiv, cum credea el pe acea vreme, Nikolka Zavarihin s-a maturizat și a prins cheag într-un chip uimitor de rapid. Mai ieri părea venit dintr-o altă lume în cojocul său portocaliu, scîrțîitor, și deodată s-a deschis, ca bobul încolțit, desprins din învelișul rămas inutil. Își cumpărase, din talcioc, nu fără gînduri ascunse, o șapcă de modă veche rusească (veritabilă uniformă de negustor), dar — urmînd modei din acei ani — și o scurtă de piele, ca de comisar, ca să-i fie de folos în ocazii mai deosebite. Numai cazaca lui înflorată, cu gulerul strîns pe gît, încheiat într-o parte, îi mai trăda originea țărănească... Dacă și înainte i se întîmpla destul de rar să petreacă, întrucît se pregătea sufletește pentru o viață aproape ascetică, de om care rîvnește după avere, acum era de două ori mai sever cu sine însuși; rar se mai abătea cu prietenii prin cîte vreun local din acelea în care se serveau băuturi semialcoolice, și asta numai și numai ca să discute între patru ochi ultimele știri internaționale. Tocmai această abstinență totală față de orice ispită a orașului îi conferea dreptul de a-și bate joc de învățămintele unchiului.

— Ce să spun, nene Pcihov, e puțin zis că racii au o viață amărîtă! spunea cu rîs forțat nepotul, sorbindu-și ceaiul deocamdată oferit de unchiu-său. Pe deasupra mai e și primejdioasă viața asta a racilor...

— Ce-ți veni să pomenești de raci? întrebă Pcihov, uitîndu-se chiorîș la el.

— Să vezi, deunăzi am fost cu niște prieteni la o bere. Și pe lîngă bere, am dat gata vreo trei duzini de raci... Și tu semeni cu un rac, Pcihov. Te-ai pitit sub un buștean, te rogi unui buștean și tot cerul tău e umbrit de un buștean! Zavarihin era de părere că în viață nu poți jigni pe un om deștept cînd ești sincer și-i spui adevărul verde în față. Pe tine, nene Pcihov, oricine te poate arunca în apă fiartă cu sare și te poate suge mădular cu mădular. Vezi că, în ziua de astăzi, oamenii s-au împărțit în două: cei buni de mîncat și cei care mănîncă. Așa că apucă-te cu mîinile de păr, și ține-te bine, să nu te scoată careva din vizuină, nene Pcihov! Rîdea cu poftă, întrucît de la un timp încoace începuse să socoată că aparține celei de a doua categorii.

Spre vară, cam în vremea cînd își începuse negustoria, Zavarihin se mută de la unchiu-său într-o locuință proprie. Ca o derogare de la orice regulă, sărbători acest eveniment împreună cu cîțiva prieteni, la o berărie. El făcu cinste. Ceru băutură pentru toți și bău și el mult. Îmbătîndu-se, nu-și prea dădea seama ce vorbește, iar

cei trei prieteni, toți oameni mai în vîrstă, trecuți prin ciur și prin dîrmon, își băteau prietenește joc de mărturisirile nestăvilite ale acestui flăcău stîngaci și încă neînfricat.

— Noi sîntem acum cineva, sîntem o putere, bolborosea Zavarihin, dînd la o parte sticlele cu palma-i lată ca o labă de morsă, vrînd parcă să asigure mai mult spațiu gîndului. Iaca, deocamdată nu am nimic, dar răbdare, în curînd am să pun mîna pe toate. Și-atunci să mai încerce careva să mi se împotrivească. N-a venit încă ziua aia, dar eu știu să aștept. Oricît s-ar răsuci sforicica, are și ea un sfîrșit ! Și iaca, acum vă cinstesc pe toți din plin, ca să vă dați seama cine este Nikolai Zavarihin ! Uneori în glasul lui răsunau accente atît de tăioase, atît de puternice, încît prietenii lui, muți deodată, ridicau spre el ochii cu teamă, ca spre un soare cu dinți, gata să răsară pe firmamentul comerțului particular. Maică-mea îmi spunea că am venit pe lume cu pumnii strînși, he-he, iar un țigan mi-a prezis că o să stăpînesc lumea !... Poftim, cu mîinile astea ale mele am să sfarm totul cînd oi avea chef ! Da, am în mine o brumă de cruzime, cum trebuie să aibă orice om cu scaun la cap. Am să pun un pîslar să-mi țină locul la prăvălie, o să vedeți voi ! și am să mă duc la baia de aburi, iar pîslarul meu o să vă bage pe toți în sperieți, fire-ați voi ai dracului să fiți ! He-he !

Prietenii se uitau la el și-și făceau cu ochiul, auzind lăudăroșenia nesăbuită a lui Nikolka.

— Ia vezi, măi diavole, zbiară și tu mai încetișor, că ne bagă și pe noi la zdup o dată cu tine... rîse, mușcîndu-și vîrful mustății, unul dintre ei, Zotei Buhvostov, cel mai experimentat dintre toți, cu barba îngrijită, pieptănată la mijloc. Ai crescut în libertate, măi flăcăule. Se vede că n-ai simțit șfichiul biciului, nici n-ai umblat în ham...

Le rămase atunci tuturor întipărită în minte imaginea, doar o clipă impresionant de amenințătoare, apoi pur și simplu ridicolă, a lui Zavarihin, cînd acesta înalță deasupra mesei o mînă cu degetele închircite, gata parcă să se încleștеze în gîtul cuiva și să nu se mai desfacă. Avea ceva de fiară fără minte care, după ce și-a vîrît capul în capcana vieții, se miră de comoditatea acestei încăperi vaste și răcoroase, rămasă pînă atunci neocupată, dintr-o scăpare din vedere a altor asemenea îndrăzneți. Se îmbătase în seara aceea ca niciodată, dar nu atît băutura îi insuflase acest curaj de om amețit, cît conștiința primei sale victorii. Omenirea îi apărea acum în ipostaza unei companii plăcute și înțelegătoare, din care doar el mai lipsea ca să se ajungă la un echilibru general ; nu-și dădea seama însă că această lăudăroșenie îi cam jignea pe tovarășii de chef, nu mai puțin arțăgoși și vanitoși ca el.

Dornic să-l întreacă pe prietenul său în materie de reușită în viață, Buhvostov se gîndi să se laude și el cu o achiziție recentă. Era vorba de o iapă de șase ani, pasămite o minune a minunilor ; ce mai, o mîndrețe de cal : niște urechiușe ascuțite, murge, un gît de lebădă, copitele ca niște toculețe de cucoană... Tuturor acestor atribute ale frumuseții le corespundeau calitățile unui veritabil cal de rasă : era uscățivă, nervoasă și iute de picior... „Aleargă mîncînd pămîntul... rupe bucăți din el și le aruncă în urmă..." Buhvostov cel bărbos era patronul unei înfloritoare întreprinderi de transporturi hipo ; semăna chiar el cu un cal, iar barba lui, cu cărare la mijloc, avea o culoare pronunțat roibă.

— Ei haide, gata, ce o tot lauzi atîta ? Doar n-om lua-o de nevastă !... îl dojeni Țarapov, cel mai în vîrstă dintre toți, cu cele mai multe zbîrcituri în jurul ochilor vicleni, dîndu-i coate și cerșind solidaritate celui de-al patrulea prieten, mai puțin bătrîn decît ceilalți, deocamdată fără individualitate ori nume de familie.

Prinseseră însă cu toții chef de cai, astfel încît, la propunerea lui Zotei Buhvostov, hotărîră să meargă la circ, ca să admire căluții de acolo. Certîndu-se în glumă, părăsiră localul insuficient de distractiv, urcară toți patru într-o birjă (lăsată pînă la osii sub greutatea lor) și porniră spre bulevardul în capătul căruia se înălța circul. Milițienii se uitau pieziș la această piramidă instabilă de trupuri ce cîntau și zbierau. Neașteptîndu-se la cine știe ce distracție, porniți doar ca să-și mai alunge plictiseala, prietenii aveau intenția să scape cît mai ieftin, cumpărînd bilete oricît de sus, chiar și mai sus de galerie, numai să vadă ceva de acolo ; dar nu mai găsiră decît bilete scumpe, în lojile din față. Spectacolele în care capul de afiș îl deținea acrobata Hella Welton aveau întotdeauna un mare succes.

Șovăiră îndelung — să rămînă ori să se ducă altundeva, unde să se poată distra mai bine, cu bani mai puțini ; dar cei din spate îi tot împingeau spre casă, astfel încît se pomeniră deodată cu biletele luate. Bombănind la adresa lui Zavarihin pentru cheltuiala inutilă din capitalul de bază, prietenii năvăliră zgomotos în lojă ; reprezentația începuse mai demult. Jos, în arenă, niște oameni pe jumătate goi, parcă fără oase, printre care și o femeie între două vîrste, executau tot felul de salturi primejdioase, iar la urmă se apucară să umble fără frică pe sîrmă, „ca să-și demonstreze starea de trezie deplină", după cum spuse în glumă Ivan Ivanovici Țarapov. După ce niște căței jigăriți săriră scîncind prin flăcări, iar un măscărici în vîrstă și de loc hazliu, cu mustăți false, cîntă o polcă picantă din mătură, în arenă ieși un fel de tată cu fiica lui, îmbrăcați cu veste din dantelă de sticlă ; începură să-și

arunce unul altuia niște farfurii, după care tatăl își ținu fata cîteva clipe pe frunte, în timp ce ea arunca și prindea niște bile. Dar caii tot nu se arătau. Ca să le țină de urît, Buhvostov, prevăzător, propuse celorlalți să golească sticluța cu vin „din cel catifelat", pe care o vîrîse în sîn drept rezervă : astfel veni pauza mai repede. Spectatorii se ridicară de pe locuri și porniră vioi care încotro, unii la bufet, alții să-și facă nevoile.

În pauză, negustorii noștri mai goliră la un bufet cîte un păhăruț, pentru întreținerea bunei dispoziții... Numai că din nefericire, la înghesuială, Zavarihin pierdu livretul militar și factura unei mărfi de preț. Chiar a doua zi le găsi pe toate în căptușeala hainei, sub semințele de floarea-soarelui, dar din cauza zarvei produse cu ocazia căutărilor, prietenii se întoarseră la locurile lor cu întîrziere. Orchestra tocmai cînta ceva în surdină, jelind parcă pe cineva, cu anticipație, ca să atîțe curiozitatea : frazele muzicale se terminau cu un țipăt ușor de flaut și tînguirea începea iarăși de la început... Deodată viorile porniră să se gudure în jurul bubuitului ritmic de timpane, neînduplecat ca pașii destinului, și după oamenii în livrea, retrași în lături, ieși în fugă Hella Welton. În tricoul ei albastru, cu pelerina neagră fluturînd din zbor, îi aminti lui Zavarihin un fluture frumos, de neuitat. Cît s-a necăjit atunci, copil fiind, că nu-l poate prinde, ca să dea de firul farmecelor lui ispititoare ! În drum spre actrița de circ, raza reflectorului alunecă peste Zavarihin ; ședea aplecat mult înainte, mîngîind catifeaua zmeurie a lojii. În pofida vrăjii care, ca un vid, desparte pe artist de spectatorul de circ, o recunoscu îndată. Da, ea era ! Nu prea de mult, stînd alături, a simțit atingerea privirii ei zîmbitoare, ușor mioape. Liniștea ce urmă apoi marcă un moment de cotitură în viața lui Nikolai Zavarihin.

— Ia dă-mi puțin programul, să văd cine-i fetița asta sprintenă ?... ceru bărbosul, întinzînd mîna, dar Zavarihin îl apucă strîns de încheietură și nu-i mai dădu drumul. Ce faci ? ! Lasă-mi mîna, tîmpitul dracului, că-mi frîngi oasele ! urlă, zvîrcolindu-se acesta, zgîriindu-l pe Nikolka la ureche cu barba.

Îndurîndu-se de prietenul său, Zavarihin îi dădu drumul, dar numai după ce artista, înălțată acolo sus, sub bolta circului, își lepădă aripioarele negre, care planară pieziș, și după ce scărița de frînghie căzu singură, tăindu-i orice cale de retragere. Amănuntele întîlnirii lor nu prea îndepărtate, răsărindu-i în minte, ca și dușmănia pe care i-o mai purta încă lui Vekșin, începuseră să pălească, făcînd loc unei încordări necunoscute, ori poate temerii pentru o ființă ce-i era totuși străină. Zavarihin își plimbă privirile în jur, dar nimeni nu făcea nici cea mai mică mișcare ca

să împiedice nenorocirea ce urma irevocabil să se petreacă peste o clipă ; ba dimpotrivă, priveau toți cu vădită nerăbdare lațul de mătase legănat tot mai aproape și mai aproape, lacom să se strîngă pe gîtul gingaș și cald al fetei. Numai și numai ca să scape cît mai repede de această obsesie de nesuportat, Zavarihin grăbea, împingea cu privirile spre laț această ființă nesfîrșit de slabă și neajutorată, ce-avea să-i stăpînească de acum încolo în modul cel mai ciudat libertatea și gîndurile, dacă nu chiar și banii. Ulterior nimeni — nici măcar veteranii circului care, îndeobște, nu uită niciodată întîmplările ce produc sau ar putea produce nenorociri — n-a fost în stare să-și amintească din practica lor anterioară nimic asemănător ieșirii lui Zavarihin. Să fi fost entuziasmul feroce al spectatorului dornic să vadă o catastrofă, sau sentimentul de vid care-l copleșise deodată pe Zavarihin, întrucît nu se mai putea regăsi pe sine însuși, un vid în care n-avea nici pe ce se sprijini, ori și una și alta, fapt e că ceva îl îmboldise să comită această nebunească faptă : chiar în clipa hotărîtoare, sări de pe locul lui, strigînd un cuvînt atît de nepotrivit în împrejurarea respectivă, încît cei ce erau mai departe rămăseseră cu îndoiala în suflet, neștiind dacă au auzit bine.

Cînd personalul de serviciu al circului, ajutat de voluntari din rîndul publicului îl scoaseră pe Zavarihin afară — douăzeci de mîini numai pe el singur, căci prietenii, dezmeticiți din aburii beției, dispăruseră chiar de la începutul scandalului — acesta pășea clătinîndu-se întocmai ca un om beat, fără să manifeste nici cea mai mică veleitate de rezistență ori de căință. În timpul întocmirii procesului-verbal căuta mereu din ochi victima incidentului, dînd parcă să alerge spre ea ; în orice caz, nu răspunse cu șir la întrebările puse, decît după ce află că, contrar temerilor, totul s-a sfîrșit cu bine. Între timp, în biroul directorial, ticsit pînă la refuz, se înghesuiseră și artiștii de circ ce-și isprăviseră numărul, încă pe jumătate grimați, ca și acei spectatori care, prin depozițiile lor, rîvneau să grăbească sancționarea infractorului. Cu un cap mai înalt decît toți ceilalți, Zavarihin stătea în picioare lîngă perete și, spre indignarea generală, în loc să arunce în jur priviri de fiară hăituită, cum s-ar fi cuvenit, zîmbea cu beatitudine senzației de miracol care îl cuprinsese din treacăt, dîndu-i fiori de groază.

Fără să privească spre coala de hîrtie, iscăli cu chiu, cu vai procesul-verbal dresat de milițian. Se relata acolo cu obiectivitate cum că „în timpul unui număr periculos numit *strabat*, constînd dintr-un salt de la înălțimea considerabilă a circului cu gîtul în laț, cetățeanul Zavarihin, proprietar al unei tarabe de mărunțișuri din piața Blagușei, aflat în stare de ebrietate, a strigat, cu un scop rămas ne-

lămurit : *Praful să se aleagă de tine* ! ceea ce ar fi putut să aibă urmări fatale pentru artista Hella Welton"... În paranteze fusese trecut adevăratul nume al Taniei... De remarcat că nimeni dintre cei de față, iar Zavarihin cu atît mai puțin, nu luase în seamă prezența unui bătrînel bine ras, cu o tichiuță neagră pe cap, care tot timpul se agitase mai mult ca oricine, repezindu-se mereu la vinovat, apucîndu-l de mîini și încercînd să-l scuture, cu tot atît de puțin succes ca și valul ce se repede spumegînd asupra stîncii odioase.

— Știi tu ce făcut ? striga el într-o rusească stricată, plîngînd de emoție. Noi, artiști săraci, tu negustor scîrbos. Plătit o rublă și vrut cumpărat moarte ? *Ermordung* ! Asasin !... Și la urmă izbucni într-o diatribă atît de mînioasă și grăbită în limba germană, încît miliția nul, oprindu-se din scris, se uită plin de interes în gura lui.

— Bine, ajunge... ridică pe neașteptate glasul Zavarihin, dîndu-și abia acum seama că literalmente cade din picioare, istovit de zarva din jur, de aburii beției și, în sfîrșit, de propria-i stare sufletească. Cereți-mi ce se cuvine... vă dau cu ghiotora... pentru toată povestea asta ! Luați tot... Și făcu un gest familiar, vrînd să scoată banii și stîrnind prin aceasta o nouă izbucnire de mînie de care, la drept vorbind, nici nu și-a dat pînă la urmă seama.

...Stelele se ascundeau în spatele norilor, iar în cotețele din Blagușa cîntau pentru a doua oară cocoșii, cînd Zavarihin bătu la ușa unchiului său. Pînă să se trezească bătrînul Pcihov, nepotul se retrase în mijlocul curții și rămase acolo, cu picioarele larg depărtate, privind tăriile. *„Praful să se aleagă de tine !"*... repetă el deodată cu glas întrebător și surd, căutînd să priceapă înțelesul faptei sale. „Slobozește-mă din legăturile tale, nu mă lăsa să mă topesc din cauza ta..." Cam aceasta era interpretarea pe care o dăduse Firsov ieșirii lui huliganice, năzuind, din deformație profesională, să-și poleiască eroii îndoielnici, îndrăznind să-i atribuie negustorului din Blagușa un fel de subconștientă rugă pentru o mare durere, fără de care, dragă Doamne, n-ar fi izbutit niciodată să fie demn de ea... După ce mai repetă o dată blestemul, Zavarihin ascultă zăpăcit ecourile trezite în propriu-i suflet : se petrecea acolo ceva mai presus de puterile lui, ceva ce-l făcea să se împotrivească din răsputeri. Lătrînd scurt, o javră din curtea vecină i se repezi la picioare, să-l sperie pe acest ciudat oaspe de noapte, înfipt locului, cu pumnii strînși și privirea pe cer ; dar, speriată ea însăși, javra fugi și se ascunse.

După ce-i dădu nepotului drumul în casă, Pcihov mai zăbovi cîtva timp prin curte, desfătîndu-se cu răcoarea zorilor. Cînd se

întoarse, Nikolka sforăia, topit în somn fără urmă, cu toate extazele și necazurile de peste zi, cum se topește o bucată de zahăr într-o bulboană lină fără fund.

VIII

Împotmolit pînă peste cap în treburile încurcate ale lui Vekșin, Firsov scăpase momentul înfiripării nefericitei dragoste dintre Tania și Nikolka Zavarihin. O asemenea dragoste, la început, i se păru scriitorului cu neputință, din cauza diferitelor preocupări personale și a nepotrivirii de caracter. Tema cărții, evoluînd, se dezvolta egal pe toate firele sale componente, astfel încît autorul, ulterior, se văzu nevoit să dibuiască singur cum s-a petrecut această primă apropiere dintre cei doi eroi. În roman ei s-au cunoscut, e adevărat, dar în împrejurări destul de sărăcite de conținut, întrucît respectivul episod, cît se poate de important, a fost construit de către autor pe un număr de coordonate componente incomparabil mai mic decît obișnuiește să construiască viața, pentru care chiar și cea mai măruntă întîmplare reprezintă un cristal bine închegat, cu participarea tuturor elementelor existente în lume.

După Firsov, Zavarihin ar fi petrecut-o de cîteva ori pe Tania, după terminarea programului de la circ, ținîndu-se în urma ei la o apreciată distanță, pînă cînd, într-o bună zi, Tania și-a exprimt dorința să afle motivele acestei constanțe atît de măgulitoare, discrete și tocmai de-aceea într-o oarecare măsură decepționante; de remarcat că ea cică l-a recunoscut pe Zavarihin din primul moment (cum o recunoscuse și el, de altfel) după unica lor întîlnire, atît de scurtă, din fața localului din Blagușa. S-ar părea că eroul i-ar fi debitat eroinei un compliment banal, absolut nelalocul lui, dar care exprima întreaga măsură a admirației sale, iar ea ar fi rîs, măgulită și emoționată, pentru că n-avusese pînă atunci parte nici măcar de cea mai simplă aventură de acest gen... În varianta lui Firsov, un singur lucru era incontestabil: că amîndoi, fiecare în felul său, într-atît fuseseră pregătiți pentru cele ce aveau să urmeze, încît tocmai această dublă pregătire le-a ajutat să treacă pe neobservate peste convențiile penibile, aproape inerente oricărui început de relații.

În realitate însă, lucrurile s-au petrecut altfel. Tania a trecut o dată pe la Pcihov, ca să-i ceară un sfat cu privire la viitorul fratelui său. Tocmai cînd ea intră, Zavarihin, în toiul nădușelilor produse de nepriceperea-i de bărbat, se căznea să-și coasă la cămașă niște nasturi rupți la spălat. Un soare orbitor se oglindea în băltoacele de aprilie și fata, după ce umblase mult și grăbit, arăta ca

o frîntură din amiaza-aceea ; lipsa gazdei de acasă contribuise de asemeni la succesul acestei prime și timide stabiliri de contact. Ca să scurteze timpul așteptării, Zavarihin se gîndi să-i ofere vizitatoarei un ceai ; după ce pompă primusul pînă aproape să explodeze, se apucă să spele vasele necesare și, din prea mult zel, sparse un pahar din care cauză atît șuvoiul de apă, cît și chiuveta se înroșiră de sînge. Pînă să găsească Tania ceva cu ce să-i lege rana, Zavarihin își legă strîns degetul tăiat cu un capăt de sfoară găsit întîmplător, și puse pe locul tăieturii niște păienjeniș luat dintr-un colț, numai și numai ca s-o liniștească.

Totul contribuise la crearea unei apropieri între ei : atît îngrijorarea ei, jenantă și totuși măgulitoare, cu privire la o eventuală septicemie, cît și nepăsarea lui trufașă față de propria lui sănătate, nepăsare generată de un surplus de puteri.

— Ei, ăsta-i fleac ! Parcă doftorii voștri pînă acum, mult ce au poftit la noi, la țară ! Și nici c-am avut nevoie de ei. Poporul rus s-a căutat din moși-strămoși numai cu babe și vraci și vezi-l cît de voinic a crescut ! Privind la noi, Europei îi cade căciula din cap și-o trec fiorii.

Zavarihin avusese, de fapt, noroc cu această mică pățanie ; nepricepuți cum erau amîndoi în ale dragostei, ar fi trebuit să caute îndelung pretext pentru acele atingeri tainice și mult dorite ce însoțesc cunoașterea reciprocă. Chiar și ceaiul luat împreună amintea de jocurile cu păpuși ale copilăriei, cînd orice lipsă ori incomoditate doar că sporește înzecit bucuria ; așa se face că-i încînta și masa prea mică, așternută cu o mușama veche, și zaharnița ciocnită a lui Pcihov cu o ultimă bucățică de zahăr, împărțită între amîndoi, și — mai cu seamă — deplina lor izolare de restul lumii. Tania era ceva mai mare de ani decît Zavarihin... Dar tocmai asta îi plăcea lui : cum se ferea ea să-l privească, de frică să nu i se vadă zbîrciturile mărunte, abia perceptibile, din colțul ochilor, și strălucirea neliniștită de sfioasă speranță ce i se aprindea fără voie în priviri... Spre sfîrșitul întîlnirii din casa lui Pcihov, ajunseseră să fie mai curînd tovarăși întru strengării decît prieteni, dar atracția reciprocă se precizase într-atît, încît lui Firsov nu-i mai rămînea decît să ajungă din urmă evenimentele. Reușind să le surprindă abia pe la jumătatea celei de-a treia întîlniri, autorul nu făcu decît să aprobe varianta aleasă de viața însăși și să încerce, printr-o serie de vicleșuguri nu tocmai subtile, să grăbească mersul evenimentelor, care începuseră să se precizeze. Făcîndu-l pe Zavarihin să se rușineze de purtarea lui condamnabilă de la circ, Firsov îl învață să-i ducă artistei flori, în semn de pocăință, și totodată ca să îmblînzească îndîrjirea lui Pugl, deocamdată încă

neprofilată în gelozie. Cu prilejul unei convorbiri între patru ochi, în cursul căreia în năvodul carneţelului său se prinseseră dintr-o dată mai multe găselniţe verbale decît oricînd, Firsov izbuti să-i dea ghes lui Zavarihin, exagerînd celebritatea mondială a Taniei. Un om puternic se simte atras spre cei puternici şi Zavarihin nu-şi dăruia afecţiunea decît numai celor răsfăţaţi de noroc, fugind ca de foc de orice putea să-i pustiască sufletul cu sentimentul milei... Cît despre Tania, nici nu era nevoie să o împingă cineva spre Zavarihin ; numai Firsov şi în parte Pugl cunoşteau starea sufletească de atunci a Taniei, atît de cumplită, cu tot zîmbetul ei senin. Doar ei doi ştiau că ea nu-şi putea întrezări posibilitatea mîntuirii decît doar într-o putere spontană şi nestăpînită ca aceea a lui Zavarihin, o putere capabilă să o apere de spaimele ce se trezeau tot mai des în ea.

Pregătit să înfrunte în orice împrejurare vicisitudinile destinului, Zavarihin achiziţiona numai lucruri de maximă trăinicie, găsind că tocmai acestea erau cele mai frumoase. Printre cumpărăturile mai de preţ făcute de el în luna aceea se cere pomenit un impermeabil cu glugă, croit din acea ţesătură „fără moarte" din care se confecţionează corturile, husele pentru tunuri şi mînecile pompierilor, acelaşi impermeabil care îi va fi de cel mai mare folos mai tîrziu, cînd îl vor copleşi nenorocirile. Îmbrăcat cu acest impermeabil, deocamdată nou, Zavarihin porni să-i facă o vizită vedetei circului naţional. La îndemnul lui Firsov, se înarmă cu un bucheţel de flori de primăvară, dar ca să nu-şi compromită faima de om de afaceri, faimă de care se bucura în ochii prietenilor, pentru eventualitatea întîlnirii cu vreunul din ei pe drum, dosise pînă una alta fragilul său plocon în vastul şi rigidul recipient al buzunarului... Ziua de duminică aleasă pentru această vizită la Tania coincidea cu o străveche sărbătoare a rusilor, menţinută pe atunci cu îndărătnicie pe filele calendarului sovietic. În oraş domnea o linişte solemnă şi pustie, şi dacă meşterul Pcihov se mişca în ziua aceea încet, de parcă ar fi ascultat un dangăt de clopote, neamuţit încă pentru el, gîndindu-se cu smerenie la cele ce nu izbutise niciodată să facă, nepotul său, dimpotrivă, umbla cu paşi de un stînjen şi totul, literalmente totul din jurul său — frunzuliţele tinere pe jumătate desfăcute, de pe copaci, şuierul şfichiuitor al vîntului primăvăratic, semn sigur că ziua va fi frumoasă — totul îi făgăduia împlinirea celor mai nestăpînite dorinţi ale sale.

De cum se deschise uşa de la intrare, Zavarihin păşi în antreu, dîndu-l binişor la o parte — ca să nu-i vatăme cumva organismul de bătrîn — pe Pugl, foarte speriat ; cuprins însă la rîndul său de o respectuoasă sfială, încremeni locului, cu şapca în mînă. Dincolo de prag se deschidea o încăpere vastă, scăldată toată în lumină, făcută

parcă să pictezi în ea tablouri ori firme. Oprită în mijlocul camerei spațioase, la o distanță de vreo zece pași de oaspetele intrat buzna, vedeta circului cu mîinile împreunate la ceafă și capul ușor lăsat pe spate, părea ajunsă la limita unei singurătăți nu chiar desăvîrșite, datorită prezenței lui Pugl, dar sigur pline de o nemărginită tristețe ; și cu toate că dimineața era de două ori mai luminoasă ca de obicei, lui Zavarihin i se păru că fata e toată cernită. În realitate, Tania nu avea pe ea nimic de culoare închisă, în afară de broboada de lînă moale, maronie, de pe umeri ; impresia amăgitoare de deznădejde era produsă de oboseala acumulată pe chipul ei și de finețea siluetei sale care se detașa pe fondul unei imense ferestre de mansardă, descoperind priveliștea unor goluri albastre ce se iveau pentru o clipă pe cerul înnorat, ca să piară îndată. După toate aparențele, Tania stătea de mult așa cu ochii mijiți, legănîndu-se ușor, ca un pendul, în timp ce absolut totul se oprise în jurul ei ; de n-ar fi fost Zavarihin, ar mai fi rămas astfel cine știe pînă cînd, scăldată de torentul de lumină difuz-verzuie ce năvălea pe fereastră, în așteptarea zadarnică a unei minuni care, la vîrsta ei, putea să nu mai vină niciodată.

Auzind tusea ușoară a lui Zavarihin, întoarse spre el privirea-i de mioapă, iar schimbarea produsă în ea fu atît de uimitoare, încît lui i se păru că Tania a îmbrăcat deodată o rochie elegantă de mireasă.

— Spășitul scandalagiu Nikolai Zavarihin a venit nepoftit la ouă roșii și cozonaci... se bîlbîi el din cauza unei sfieli lesne de înțeles, trăgînd în același timp pe nări apetisantul miros de aluat ars. cu o umplutură deosebit de atrăgătoare. Dar dacă am nimerit prost, nu vă jenați, spuneți-mi... Uite c-am și murdărit pe jos aici, în tindă !

— Mai e umed afară ? întrebă Tania, fără să-și recunoască propria voce, numai așa, ca să spună ceva.

— Pe-alocuri, dar într-un ceas-două se zbicește peste tot... la o adică, numai un semn să-mi faceți și m-am topit.

Cu coada ochiului, oarecum neîncrezătoare, Tania îl cercetă pe flăcău, așa cum și-ar fi cercetat destinul, și deodată lui Zavarihin i se păru că această privire cere un singur lucru : îndurare.

— Dimpotrivă, mă bucur tare mult că ai venit, Nikolai... Zavarihin, îi rosti ea răspicat numele, vînd să se deprindă cu el, și zîmbi, întinerită, unei nădejdi ascunse. Îndată un alt pendul nevăzut al întîmplărilor porni să se legene ușor, de parcă, după o îndelungată înțepenire, s-ar fi pornit ceasul din perete. Tocmai ne gîndeam, Pugl și cu mine, ce-am putea face ca să nu ne mai plictisim... Ai picat tocmai la timp. Bineînțeles, mănînci cu noi... Ia loc

la masă. Pugl, du de-aici prelata asta îngrozitoare a dumnealui și, cu această ocazie, mai cere-i proprietăresei o farfurie... Bineînțeles, dacă este în toane bune, măcar astăzi, cu prilejul sărbătorii !

Îl preveni apoi pe Zavarihin să nu-și facă iluzii cu privire la pască ori cozonac : mirosul plăcut de aluat ars venea din bucătăria gazdei. Ea, Tania, și bătrînul — păsări călătoare de la un circ la altul — își aduceau mîncarea de la o cantină din apropiere. Zavarihin refuză categoric, cu o sinceritate convingătoare : mîncase, țărănește, chiar la amiază, „ca să-i rămînă în față ziua mai lungă !" De altfel, venise aici nu pentru ca să stea închis în casă, ci ca s-o ia cu el pe vedeta circului și să meargă amîndoi undeva la plimbare, pînă seara !

Ce se petrecuse aici cu cîteva clipe înainte de venirea lui Zavarihin ? Pesemne ceva chinuitor, vechi și dureros, dacă ar fi să judecăm după gratitudinea nedeghizată cu care Tania se avîntă spre el : doar-doar să nu se răzgîndească.

— Bine... dar să nu-mi mai spui „vedeta circului". Da ? Nu-mi place... Și unde zici să mergem ?

— Unde ne-o fi cheful, că doar, slavă Domnului, deocamdată sîntem slobozi ! Dumneata mănîncă, iar eu, pînă atunci, mă mai uit la pozele astea ale dumitale... Te admir !... Cu un oftat de prefăcută invidie își plimbă ochii peste afișele atîrnate pe pereți. Toate-s cu dumneata ?

— Toate... zîmbi Tania amar.

— Cîtă faimă ! Ți se taie răsuflarea !

Ea îi aruncă o privire mioapă, rugătoare.

— Să nu mă invidiezi : gloria este un munte înalt — cu cît ajungi mai sus, cu atît îți e mai mare groaza cînd privești în jos. Bine, stai aici... Pugl și cu mine isprăvim repede cu masa.

Tocmai atunci îl împinse necuratul să-i amintească artistei de nelipsitul șreang de mătase repetat pretutindeni pe afișe, pe alocuri împletindu-se chiar cu chenarul.

— Să nu fii supărată pentru ce-am făcut atunci, începu el să explice. Am strigat cum am strigat, tocmai fiindcă, orișicît, mai ușor e să te zdrobești de pămînt, decît să mori cu gîtul în șreang...

Nu putea înțelege în ruptul capului de ce a ațintit bătrînul asupra lui niște ochi atît de speriați, și nici de ce, pînă la sfîrșitul mesei, însăși Tania n-a mai răspuns nimic la întrebările și glumele lui. Se înfășurase doar mai strîns în broboadă, încît umerii i se vedeau prin ea ascuțiți. De altfel și Zavarihin se înfioră puțin, de frig, cînd vîntul, năpustindu-se parcă printre cărămizile zidului, făcu să zbîrnie geamurile.

Cît timp mai dură masa, într-o tăcere grăbită, Zavarihin privi în jur. O pereche de perne mototolite, dar mai cu seamă vecinătatea unei mese cu o mulțime de sticluțe, borcane și alte fleacuri, a căror întrebuințare îi era necunoscută lui Zavarihin, indicau că acea canapeluță îngustă, învelită cu un pled în carouri, servea artistei drept pat; nu izbuti să ghicească unde dormea bătrînul... poate acolo, în spatele perdelei subțiri care în momentul acela ascundea, judecînd după mirosul greu și binecunoscut, o lampă de gaz. În afară de mărunțișurile pomenite, vremelnicilor chiriași circari nu le mai aparțineau aici decît geamantanele din colț, așezate unul peste altul și învelite cu o pelerină de dantelă prăfuită, cu o oglinjoară pe deasupra. Totul purta pecétea unei vieți, dacă nu chiar sărace, în orice caz de campanie, excepție făcînd doar prezența, cu totul neașteptată aici, a cîtorva jucărioare de copii, colorate nespus de viu, aruncate peste pled; jucăriile împrăștiau o mireasmă atîtătoare de lemn. Nu se vedeau însă nicăieri nici cîrpe spălate întinse pe o sfoară, nici vreun leagăn, ceea ce dovedea fie existența unei alte cămăruțe, undeva în dos, fie obișnuitul simț de prevedere al femeilor pentru o eventuală vizită a unui bărbat, deocamdată neînsurat.

— Te-am urmărit pe furiș cum ai examinat totul... Parcă făceai o percheziție, zău așa! spuse Tania, strîngînd de pe masă vasele murdare. Hai, spune drept, ce-ai reușit să descoperi la noi?

Lui Zavarihin îi plăcu această sinceritate, care îl ajută din capul locului să lămurească caracterul viitoarelor lor relații.

— Cum să spun... E curat în casă... totul în ordine. Mă ierți mata, aveți numai odăița asta sau încă una?

— Nu, asta-i tot ce am, mărturisi Tania, scuzîndu-se parcă. Dar de ce întrebi?

— Se simte în toate ceva vremelnic, nu se observă rădăcinile vieții... ridică el din umeri. Pînă și o pasăre din pădure are mai multe troace în cuibul ei!

— Păi noi, ăștia de la circ, zîmbi naiv Tania, sîntem chiar păsări... Și nici măcar din cele ce stau mereu într-un loc, ci din cele călătoare. Cum auzim undeva că bubuie o tobă, ori că sună zăbalele, zburăm într-acolo, ca spre lumină. Pugl și cu mine trăim izolat... În afară de fratele meu Dmitri, n-am pe nimeni pe lumea asta!

Zavarihin asculta cu o expresie de politicoasă neîncredere, așa cum se uită lumea, de obicei, la o marfă de calitate îndoielnică. Ba el avea obiceiul să întoarcă marfa pe toate fețele și atunci cînd era vădit de calitate.

— Chiar că-i mai bine așa : cu cît ai rude mai puține, cu atît cheltuiești mai puțin, sări el grăbit. Dar fiindcă veni vorba : copilașul dumneavoastră e la plimbare acum, cu dădaca lui, sau îl țineți undeva în provincie, la vreo mătușă ? Se trase chiar ușor îndărăt, temîndu-se că a stricat treaba prin întrebarea imprudentă. Firește, pentru o mamă e foarte greu cu plozii, cînd e mereu pe drumuri... căută s-o dreagă. Aveți deocamdată unul singur sau o pereche, pentru echilibru ?

Ghicind motivele ascunse ale curiozității lui Nikolka, Tania roși pînă la rădăcina părului. Nu, n-a fost pînă acum măritată... Din cauza veșnicelor deplasări prin țară, n-a prea avut timp să se gîndească serios la o transformare radicală a vieții sale.

— Ah, știu acum de ce ai întrebat... se dumiri ea, urmărind privirea lui Nikolka, și rîse atît de molipsitor, cum n-ar putea rîde niciodată cineva care minte. Ador jucăriile... Nikolai Zavarihin ! Numele rostit sună acum și mai intim în gura ei, ca o parolă a vieții. Nu-mi trebuie nimic, nici dulciuri, nici toalete ; singura mea slăbiciune sînt jucăriile colorate...

— Se vede că în anii copilăriei n-ai prea avut parte de jucărioare, deduse Zavarihin, cu perspicacitate.

— Da, desigur... și din pricina asta, recunoscu ea evaziv.

În jumătatea de oră petrecută aici, acasă la Tania, Zavarihin își oprise de mai multe ori privirea asupra ei, neizbutind să-și afle motivul ciudatei frămîntări ce nu-l mai părăsea. Îl atîța nepotrivirea esențială dintre această tînără fată, inexplicabil de obosită și modestă pînă la timiditate, care netezea mereu, fără nici o nevoie, fața de masă, și ființa cealaltă, albăstruie, înaripată, de pe trapezul de sub cupola circului, Fortuna, biruitoarea morții, capabilă să-i fericească pe muritorii care și-au asigurat din timp bunăvoința ei. Din fericire, pînă în clipa despărțirii lor nu va ajunge să lămurească esența acestei substituiri... Un fel de milă subconștientă îl îmboldea totuși s-o ducă mai repede de aici, cît mai repede și mai departe de bătrînelul acesta neputincios, cu tichiuța pe cap, care iradia în jur o curățenie și o plictiseală de nesuferit, cît mai departe de gazda cea rea, de duhoarea lămpii de gaz, de toată această atmosferă de melancolie și enervare, în care se cufundase și el timp de-o jumătate de oră și mai bine...

— Sînt gata, Nikolai Zavarihin... Unde zici să mergem ?

— Cred că-i mai bine să ieșim afară din oraș, spuse Zavarihin, părăsind cu un sentiment de ușurare fotoliul șubred și strîmt pentru el. E o vreme afară... Văzduhul zbîrnîie, copacii parcă s-ar întinde treziți din somn, iar apele chiar că au înnebunit de tot, nu-și mai găsesc liniștea...

Nu rostise decît două-trei fraze, descriind natura din afara oraşului, dar Tania descoperise atîta farmec firesc, atrăgător, atîta sănătate sufletească în graiul său zgîrcit şi cuprinzător de ţăran, încît aprobă fără şovăială planul lui Zavarihin. Din clipa acceptării acestei plimbări, părea a se fi produs un fel de tămăduire a ei. Se îmbrăcă în grabă, scăpînd toate din mînă, de teamă parcă să nu i se iroseasc̆ă speranţele, iar bătrînul urmărea supus, cu ochi vinovaţi, agitaţia pe care numai el, cel care o crescuse, putea s-o înţeleagă. Peste cîteva clipe Tania — într-un pardesiu impermeabil elegant, cu căptuşeală albastră, moale, cu mănuşi şi o pălăriuţă minusculă care o întinerea foarte mult, datorită nourașului albastru al voaletei — ieşi pe uşă. Înfăţişarea ei măguli vădit amorul propriu al lui Nikolka. Pugl îi conduse în tăcere pînă în capul scării : purta acum un şort verde, scurt, şi ţinea în mînă o măturică de fulgi care n-avea alt rost decît doar, poate, să dea o oarecare justificare existenţei lui pe lume.

— Momento, tinere, îl reţinu pe Zavarihin de mînecă, în timp ce Tania cobora în fugă scara. Rog mult, păzeşti Tania. Este atît de fragil înăuntru, uşor sparge. Eu bătrîn tare, dar este mai solid...

Zavarihin avu destulă răbdare să-l asculte pînă la capăt.

— Nu te mai frămînta, tătucule. Totul o să fie bine... Că doar nu sîntem fiare... Crezi că nu pricep ? Hai, ţine deocamdată asta, pentru tutun ! Ia, ca să-l tratezi rîndul viitor pe Zavarihin cu o cafeluţă... Pescuind pe dibuite în fundul buzunarului cîteva monede mai mari, i le vîrî în pumn lui Pugl, şi i-l strînse uşor ca să nu se rostogolească banii afară.

Foşnetele sonore din hăul scării se stinseseră de mult, iar bătrînul tot mai ţinea monedele în palma întinsă, examinînd bacşişul primit drept răsplată unor servicii pentru care cheltuise o jumătate de viaţă. Furia neputincioasă de pe chipul bătrînului făcu loc încetul cu încetul mai întîi unei expresii de indignare, apoi, după cîteva clipe de cugetare cuminte, unei înţelepte resemnări în faţa desfăşurării firești a lucrurilor. Pentru Hella Welton ar fi fost gata de sacrificii mult mai mari.

— Mujic rus bădăran, da... judecă el neînduplecat, cu glas tare. Aber Tania şi eu facem din acest sperietor om mare !

Gura lui Pugl, aproape lipsită de dinţi, deforma cuvintele mai mult decît accentul său străin.

IX

Bocănind cu potcoavele cizmelor pe trepte, Zavarihin se repezi s-o ajungă pe Tania din urmă. Aşteptîndu-l la ieşire, ea îşi ţinea

pălăriuța cu mîna, să nu i-o ia vîntul, care îi lipea hainele de trupul grațios.

— Ține-te de pereți, că te ia pe sus, Nikolai Zavarihin ! îi strigă Tania în glumă, de departe, ascultînd în același timp, parcă întrebătoare, cum sună acest nume în aer liber. Ce vînt bate în lume, o minune !...

— Tare frumos e acum prin părțile noastre ! Acolo te simți la largul tău, îi răspunse într-un suflet Nikolka, respirînd din plin tăriile. Vînt avem din belșug, de-noată muierile prin el ca într-un rîu, ca să ajungă la fîntînă. Uneori cîntă în depărtări o armonică, iar vîntul rupe cîntecul în fîșii... și se hîrjonește cu el, zbenguindu-se ca motanii. Dar motănelul nostru măsoară pe puțin o verstă în lungime. Așa-i pe la noi !

— Dumneata cînți din armonică ?

— Cîteodată, acasă, acolo, la țară, mai cîntam... Dar numai de fleacuri de-astea nu-mi mai arde mie acum... Unde să cînt ? Și-apoi sînt om în toată firea !... Aruncă o privire în jur, înjghebînd în minte un proiect de plimbare duminicală. Ia stai, am aici pe-aproape un bun prieten ; nu mi-i el nici cumnat măcar, dar cumătru mi-a fi după închisoarea ce ne-așteaptă ! glumi profetic Zavarihin, aproape atingînd cu buzele urechea Taniei, deoarece vîntul, bubuind și hurducăind pe acoperișuri, le smulgea vorbele de la gură. Să dăm mai întîi o raită pe la el !

— De ce ? întrebă ea pusă în gardă de avîntul lui.

— Ai toată încrederea în mine, Hella Welton, vedetă a circului ! peroră el. Bizuie-te cu totul pe neguțătorul Nikolka Zavarihin !

În privirea autoritară, Tania citi făgăduiala unor asemenea minuni, încît, capitulînd necondiționat, se lăsă în voia lui.

Porniră ținîndu-se de mînă și legănînd în mers brațele îngemănate. Cam jumătate de drum, Nikolka tăcu îngrijorat, regretînd poate cu anticipație libertatea de burlac pe care risca să o piardă, ori temîndu-se cumva că nu-l va găsi pe Zotei Buhvostov acasă. Străbătură o piață, pustie ca întotdeauna de sărbători, iar pe la capătul unei uliți, de asemeni pustii, cotind la stînga, pe după un străvechi foișor de pompieri, intrară într-o fundătură. Întreprinderea de transporturi hipo a prietenului său se afla în fundul unei curți nepavate, cu niște plopșori prăpădiți pe margini, zdreliți și jupuiți de osiile trăsurilor întoarse. Rugînd-o pe Tania să-l aștepte doar un minut-două, Zavarihin îi turnă în palmă un pumn de semințe și, intrînd în fugă pe poarta de piatră, de asemeni zgîriată de roți, dispăru în căsuța proprietarului. Judecînd după înfățișarea curții, hardughiile scunde, așezate în semicerc, trebuie să fi fost cîndva grajdurile vreunui bogătaș de pe malul celălalt al rîului

Moscova... Trecu un minut, trecură două și altele multe și Tania, ca să se mai încălzească, începu să se plimbe în sus și în jos pe fundătură, prin fața căsuțelor de lemn îngropate în pămînt pînă la sprîncene, parcurgînd cei vreo patruzeci de pași de la poartă pînă la vechiul foișor din colț. De-a lungul uliței trăgea pătrunzător, gunoaiele spulberate de vînt intrau în ochi și buna dispoziție a Taniei se topea văzînd cu ochii, mai repede decît semințele lui Zavarihin. Pe lîngă toate acestea, un bărbat cu chelie, purtînd pantaloni cu bretele se arătă de după o perdeluță de tul, într-o fereastră joasă, chiar la înălțimea pămîntului; la început bărbatul cu bretele se scobi în dinți, cercetînd-o atent din ochi, mai bine zis holbîndu-se la genunchii ei, pe care vîntul îi dezgolea clipă de clipă; ca să vadă mai bine, aplecă ușor capul într-o parte, după care începu să-i facă semne cu degetul îndoit, arătîndu-i o sticlă, ca o fățișă invitație de a-i ține companie. Tania intră în curte, ocoli căsuța și, dînd la o parte un ham cu o sulă înfiptă în el, se așeză pe banca de lîngă ușa din dos. Încetul cu încetul, toată ființa ei se pătrunse de tămăduitoarea liniște a mahalalei. În față se întindea un spațiu liber, cu sănii mari, de transportat mărfuri, așezate în rînd, pe butuci; alte vehicule se aflau mai la îndemînă, iar în fundul curții se întindea o băltoacă uriașă, plină de azurul primăverii, cu fața încrețită de vînt. Nimeni n-o opri pe Tania, nimeni n-o văzuse măcar, soarele îi încălzea picioarele, iar o grămadă de bălegar, fumuind, mirosea gospodărește, a drum lung și-a cal. Ar fi stat aici și pînă seara, numai și numai să nu întîlnească privirea jalnică, plină de compătimire, a lui Pugl.

Prin oberlihtul deschis se auzea din casă ba un plîns desperat de copil, ba zgomote de bucătărie amestecate cu glasuri rostind cuvinte nelămurite; neavînd ce face, Tania căută să înțeleagă ce se vorbește. O voce necunoscută, răgușită de prea multă sîrguință pascală, încerca să convingă pe cineva că dacă „nu ungi" în dreapta și-n stînga nu faci nimic în sfînta Rusie și, drept dovadă, pomeni ce i s-a întîmplat unui cumnat al lui, care într-o noapte, *reflectînd la prima de asigurări*, a izbit de un mal abrupt un șlep cu grîne, și care apoi, dînd mită, a scăpat de pedeapsa ce-l amenința.

— Bine, Zotei Vasilici, ai să-mi povestești altă dată: nu prea am timp acum, și-apoi ți-am spus că-s așteptat, nu se face! se auzi gîlgîind ca dintr-un butoi un glas, pare-se al lui Zavarihin, deformat de oberliht și de celelalte zgomote. Nu-mi mai turna, ajunge...

— Să nu-mi spui că te-ai îmbătat dintr-un pahar! rîse cel care vorbise întîi, cu glasul întrerupt de sughițuri. Ascultă-mă pe mine, scumpul meu prieten Kolea, eu îți deschid sufletul, ca să-ți fie de

învățătură... Mi l-au chemat pe pilot în fața Inspectoratului de navigație : „Măi tu ăla, mînca-te-ar cîinii, cum s-a întîmplat una ca asta ? Să scufunzi tu un vas în bună stare !“ „Păi așa și-așa, răspunde, și-a luat vînt pe fața apelor și mi-a cam scăpat de sub control !“ Și tot strîngea în pumn un sutar nou-nouț, dinainte pregătit...

— Bine, bine. Îmi spui pe-urmă cum s-a terminat, îl întrerupse de astă dată foarte hotărît cel de-al doilea ; și Tania recunoscu în sfîrșit fără greș glasul de bas al lui Nikolka. Bate drumurile pe la noi, prin Blagușa, un scriitoraș care tot scrie ce vede și ce-aude. Lui să-i povestești bazaconiile astea, că eu n-am ce face cu ele. Mie mi-ar trebui, frate dragă, un căluț bun pînă deseară.

— Ce marfă ai de cărat, Kolea ?... Tocmai azi ți-ai găsit, de sfînta zi de înviere a lui Cristos ?

— Nici o marfă, Zotei Vasilici. Aș vrea să-i fac plăcere unei fete... S-o plimb puțin, să mă țină minte cît o trăi. Împrumută-mi, bărbosule, iapa ceea de-o tot lauzi, pe care ai cumpărat-o de curînd !

— Of-of, gemu bărbosul. Păi e nepotcovită... Și-apoi ce-i azi, lăsata secului, ca să te plimbi ? !

— Scutește-mă de povețe, Zotei, dacă ții la barba ta !... îi răspunse Zavarihin pe un ton de nu prea bun augur ; și Tania auzi pentru întîia oară în viață, într-o obișnuită vorbă de om, pietrișul curgînd cu aspru foșnet. Hai, scoală, mergem să înhămăm... Vezi că-mi îngheață gagica afară, în bătaia vîntului !

— Dar dacă-mi strici bunătate de cal ? Cum ești tu beat acum !... Și dacă, diavole, nu ți-l dau ! ? Ce-o să-mi faci ?... începu Buhvostov să se gudure și să se agite. Zavarihin îi răspunse ceva, cu mînie, dar Tania nu înțelese ce anume. Și-acum trebuie să te superi pe un om mai în vîrstă ca tine, dragă Kolea ? Prea te-ai făcut supărăcios...

— Ăi de n-au fost supărăcioși se odihnesc de mult în groapa comună ! răspunse acesta cu asprime. Și din nou Tania n-auzi sfîrșitul frazei.

Vocile amuțiră un timp. Apoi îi auzi din nou vorbind, afară, cînd gazda, convins pînă la urmă, îl ducea pe oaspe spre grajduri.

— De ce nu mi-ai spus din capul locului că vrei să fii galanton cu o domnișoară ?... Stăpînul casei vorbea slugarnic, grăbit, căutînd, fără succes, să i-o ia înainte lui Zavarihin. Iată-i ! Tania îi și zări. Gazda, un bărbat cu barbă roșie, acum nepieptănată, aproape că alerga, în timp ce Nikolka pășea în fața lui fără să-l învrednicească cu vreun răspuns. Crezi că nu pricep ? spunea bărbosul. Dragostea nu-i ca un chiriaș, s-o poți alunga din casă. Dar te-ntorci pînă se-ntunecă ?...

— Nu-mi umbla cu fofîrlica, Zotei, că m-am săturat. Ți-am spus că n-am de gînd să car nisip cu el... Scoate calul !

Curînd, din șură apăru o trăsurică de curse, cu două locuri, pe roți de cauciuc, iar în urma ei, din grajd, țîșni și iapa la lumina zilei. Într-o tăcere dîrză, smucind mereu iapa murgă, care dansa între hulube, și fierbînd în gelozia lui neputincioasă, Buhvostov începu să înhame. Apropiindu-se de ei, Tania avu tot timpul să prețuiască la adevărata valoare animalul svelt și plin de nerv, ale cărui însușiri le-ar fi remarcat de departe chiar și un profan. Nesuferind nici o comparație cu semenii lui de la circ îmbuibați și strînși în curele ca să arate mai mîndri, avea pe deasupra și un aer neîmblînzit, de sălbăticie. Vîntul îi vălurea ușor pielea mătăsoasă, ca pe o apă curgătoare, dezvăluind jocul ales al fiecărei vinișoare, al fiecărui mușchi... Dîndu-l pe proprietar la o parte cu vîrful unei nuiele de plop, ruptă nu se știe cînd și de unde, Zavarihin — cu ochii întunecați — o pofti pe Tania să urce lîngă el... Pe aceasta o înspăimîntă mîngîierea crudă din privirea supusă, dar și poruncitoare a lui Zavarihin. Atît de mult se înspăimîntă, încît altă dată ar fi fugit negreșit ; acum însă îi era totuna, orice-ar fi așteptat-o în viitor, căci acasă, singură cu Pugl și cu gîndurile ei, îi era și mai urît.

— Vezi, nu-l goni prea mult, Nikolai Egorîci... îl rugă Buhvostov la despărțire, abia auzit și gata să verse lacrimi de ciudă, ba chiar de ură împotriva prietenului său neînduplecat. Să nu mi-l prăpădești... și mai cu seamă ai grijă să nu se coseasc㠠! Avea în vedere acea rănire, frecventă la caii mînați de vizitii neexperimentați, cînd — la vreo cotitură scurtă — se lovesc cu copita peste chișiță. Lasă nuiaua ! Nu-i nevoie... Strici calul de pomană !...

— Păzea... slobozi printre dinți Zavarihin, săltînd-o pe Tania peste un hîrtop, și cu o singură smucitură a hățurilor trecu săgeată prin poarta deschisă.

Trăsura săltă iarăși peste o groapă, băltoaca de sub roți se împrăștie în mii de stropi, după care Zavarihin gîdilă ușurel calul cu vîrful nuielei, ca să știe dobitocul pe cine și unde duce ; îi atinse un loc sensibil și calul tresărind cabră, dar nu-i răsturnă, nici nu o luă la goană, de parcă și-ar fi dat seama într-o clipă că duce un om cu chef, necruțător față de orice pe lume și, în primul rînd, față de el însuși. Din două salturi scoase trăsurica lui Buhvostov din fundătură, la largul liniștii sărbătorești. În tot orașul părea că nu există alte sunete, în afară de țăcănitul sonor al copitelor și foșnetul moale al roților cauciucate. Tania se strînse sfios lîngă rigida foaie de cort a lui Zavarihin, cuprinsă deodată de acea nepăsare fericită

cu care, după cum bănuia ea de mulți ani, trebuia să înceapă adevărata fericire.

Nu avusese pînă acum niciodată parte de o astfel de plimbare cu trăsura ; mai bine zis, n-a stat niciodată într-o trăsură atît de aproape de un bărbat, singură cu el, simțind tot timpul alături cotul lui colțuros și incomod — și asta în văzul trecătorilor prin fața cărora defilau, ceea ce intensifica ciudat plăcerea ; de-aceea simțea cu o ascuțime deosebită vîntul tăios care-i bătea drept în față, necunoscutul acela binecuvîntat și enigmatic ce o aștepta, iar înainte de toate, o încînta fuga neabătută a acestui cal frumos ! Alergînd cu atîta ușurință, jucîndu-se și repezindu-și fără nici o sforțare aparentă copitele, o purta pe ea, Tania, în întîmpinarea destinului ei.

— De ce se teme atîta de dumneata bătrînul acesta greoi, roșcovan și antipatic ? întrebă deodată Tania, dorind să pătrundă în gîndurile omului de alături.

— Cine, Zotei Vasilici ? Cum să spun... Oamenii se tem cel mai mult de cei care nu se cruță nici pe sine în viață, răspunse Zavarihin, jucînd cu măiestrie hățurile înfășurate pe mînă pînă la învinețire. Și apoi, își are și el păcatele lui. Fie vorba între noi, a dat un om pe mîna țariștilor, iar omul acela l-a întîlnit și l-a recunoscut în zilele războiului civil. În timp de război, lucrurile nu prea se tărăgănează : la zid ! Dar Zotei șapte vieți a avut în el : zăcea neînsuflețit într-un șanț, acoperit cu pămînt, și totuși a înviat, al naibii ! Nu pricep cum a putut să iasă de acolo... Nu voia de fel să-mi dea calul... Dar n-am ce zice : face toate paralele ! Mare invenție e și calul. Mi-s dragi caii din fragedă pruncie !

Ieșiseră între timp în piața vastă, pavată cu pietre mari, ca în vechime, aproape pustie, nu se vedea nici măcar milițianul postat de obicei în mijlocul ei.

— Și fratele meu tot așa... adoră caii, spuse încet Tania, dorind să stabilească relații de prietenie și încredere reciprocă, și roși toată.

— N-aud. Ce ziceai ? întrebă Zavarihin, nepricepînd din cauza vîntului.

— Am spus că și fratele meu a făcut armata la cavalerie... repetă mai tare Tania, punîndu-și palma la gură, pavăză în fața vîntului. V-ați întîlnit doar, după cîte îmi amintesc.

— Mda... zîmbi stăpînit Zavarihin. Am avut ceva de împărțit. Dar n-are nimic, întîlniri din astea, cu iz de cuțit, nu sînt chiar nefolositoare : mulțumită lor, afli ce are omul în pipotă...

— Nu înțeleg, tresări Tania și se trase ușor înapoi.

— Cînd te înfrunți cu cineva îi afli cu de-amănuntul apucăturile. Cînd eram copil, numai la bătaie îmi alegeam prietenii... Și n-am greșit niciodată !

Lăsat în voia lui, calul mergea acum la pas. Zavarihin începu să evoce viața de altădată a satului din nordul Rusiei în imagini întipărite pe vecie în minte din cea mai fragedă copilărie : chefuri nebunești plătite cu ultimul ban, fapte măreţe din viaţa de muncă fără cîrtire la plutărit, la tăiat pădure ori pe ogoare. De fapt, amintirile din copilăria lui Nikolka nu erau chiar atît de atrăgătoare cum ar fi vrut el să fie : simţea însă o nevoie ciudată de a înfrumuseța în ochii acestei femei pretinsele farmece ale traiului țărănesc. Clipă de clipă simţea, cu instinctul său de bărbat, privirea piezișă și cercetătoare a Taniei... Această privire trezea în el avînturi de vitejie inconștientă... le trezea însă doar pentru a le fereca pe dată în timiditatea supunerii, tot atît de necunoscută pentru el. Pesemne că tocmai încercarea de a se împotrivi inevitabilei sale robiri îl făcu pe Zavarihin să comită o faptă pe care, în alte împrejurări, chiar el ar fi condamnat-o cu asprime.

Subjugată nu atît de povestirea lui Zavarihin cît, mai curînd, de freamătul molipsitor al emoției lui, Tania nici nu-și dădu seama de clipa cînd lui i s-a oferit prilejul să-și arate atît de nepotrivit vitejia. La drept vorbind, Zavarihin își tratase victima exact așa cum socotea, cu mentalitatea lui de flăcău de la țară pe cale de a se ajunge, că merită să fie tratată orice epavă a zilei și a regimurilor de ieri... Dar în inima Taniei, care se strînsese dureros, aceleași semne se contopiră într-o senzație de adîncă mizerie a unei ființe neajutorate, implorînd îndurare : petecul de altă culoare pe umărul ponositului caftan de birjar, trăsura strîmbată pe-o aripă, cu lacul crăpat al coviltirului de piele, dar mai presus de toate părul ros de ham, pe spinarea celei mai nenorocite gloabe pe care și-ar fi putut-o închipui... Într-un cuvînt, victima lui Zavarihin se dovedi a fi un birjar aproape de aceeași vîrstă cu Pugl ; și spre nefericirea lui, pe tot parcursul cursei nebunești și inegale, nu se nimeri să se afle nici o birjă cu un tovarăș de meserie pe capră, care să-i ajute bătrînului să-l pedepsească pe persecutorul său. Birjarul, de fapt, își dădea silința să nu pară atît de bătrîn ; tot se mai crampona de meseria lui din moși-strămoși, hrănindu-se probabil, împreună cu baba lui, din veniturile mizere aduse de căluțul său, plătind impozitele deopotrivă cu ceilalți nepmani și ieșind dimineața în stație, cu speranța că valurile vieții nu-l vor înghiți, ci s-or îndura de el, spărgîndu-se binevoitor alături. În realitate însă de mult coborîse, împreună cu venerabilul său cal, pe acea treaptă extremă a vîrstei și intoleranței sociale, cînd, cu un simplu bobîrnac, un om poate fi scos definitiv din viață.

Amîndoi, și stăpînul, și melancolicul său susținător, moțăiau smeriți în așteptarea vreunui client, cînd Nikolka, ajungînd în dreptul

lor, într-un acces de inexplicabilă și turbată inspirație, croi calul din răsputeri cu biciul pe spinare. După cum va căuta el ulterior să se justifice în fața Taniei, nu l-a atins decît așa cum fac copiii de la țară, cînd se joacă pe jos cu titirezul. Atacul fusese însă atît de neașteptat, încît biata mîrțoagă, tresărind, zvîrli din picioarele dinapoi, căutînd să se apere, apoi smuci trăsura astfel, încît bătrînul birjar numai printr-o minune nu căzu de pe capră : toate acestea laolaltă erau atît de comice, încît în ciuda sentimentului de milă și firească revoltă, Tania nu izbuti să-și stăpînească un zîmbet, pe care Zavarihin îl luă neîntîrziat drept încurajare a distracției scornite de el.

— E timpul să-ți faci o pereche de cizme din pielea gloabei, tătucule... strecură Zavarihin printre dinți, încetinind mersul calului și mai plesni o dată, mai domol, mîrțoaga. Auzi ce mortăciune scoate în stradă, și încă în zi de sărbătoare !... Nu mai au nici un fel de rușine oamenii !

În tonul lui Zavarihin era un dispreț atît de jignitor, mai amar decît moartea, încît nici o ființă din lume nu i-ar mai fi putut-o ierta. Bătrînul puse mîna pe hățuri, cu mișcări mărunte, agitate, țocăind din limbă, și trase atît de tare, încît calul, după cum i se păru Taniei, aruncă înapoi spre stăpînu-său o privire plină de mustrare... Apoi, ridicîndu-se în picioare și înjurînd la rîndul său, birjarul porni în urmărirea celui care-l jignise. Întregul său bagaj de înjurături fără pretenție, dovedindu-se insuficient pentru o asemenea jignire, se epuiză prea repede, cum era și firesc, în urma unei risipe atît de nechibzuite, iar repetarea micșorînd prospețimea înjurăturilor, micșoră în consecință și gradul de eficacitate. Bătrînul încercă atunci să-l atingă pe flăcăul cel obraznic și pe însoțitoarea lui cu biciușca-i vetustă, de loc amenințătoare, dar și aceasta, de asemeni, fără nici un fel de succes. Trăsurica lui Buhvostov, de neajuns, înainta fără zgomot cam cu o lungime și jumătate în fața birjei hodorogite, gata-gata să se desfacă în bucăți, iar ceea ce era o glumă pentru trăpașul cel luxos constituia un suprem efort pentru semenul său vitregit de soartă. Ar fi fost de ajuns ca Zavarihin să miște ușor din hățuri, ca să lase mult în urmă birja bătrînului ; ca să se distreze însă el nu se grăbea s-o facă, păstrînd mereu aceeași distanță minimă.

— Astîmpără-te, Nikolai... Lasă-i ! Sînt atît de bătrîni ! repeta într-una Tania, rugîndu-se de el, știind totuși dinainte că o face zadarnic. Zadarnic se agățase de mîna împietrită a lui Nikolka, și-l mîngîia cu toată duioșia.

— Lasă, Hella, lasă să-și mai pună și ei sîngele în mișcare, că-i frig afară. Ciuda, cînd n-ai bani, te încălzește mai dihai decît rachiul...

Și-apoi nu vezi cît de îndărătnic este rusul ? Și cînd trage să moară, tot ți-ar arde una, dacă poate ! strecură Zavarihin printre dinții strînși, mototolind cuvintele, ca să fie cît mai expresiv. Te și miri de ce și încotro își mînă ăsta dobitocul nevinovat ! Cu drăcoaica asta a noastră vrea el să se ia la întrecere ? Doar prăpădita lui de mîrțoagă, scumpa mea Hella, n-a prea fost răsfățată cu grăunțe de ovăz, ci a tras din greu, hrănită cu fîn și pleavă. Iar fînul de prin părțile Moscovei e prost din cale-afară... strivit în picioare, otrăvit de-atîta fum, fără sați. Pînă și boul cel mai de rînd, ca să zicem așa, își întoarce capul de la el cu scîrbă, darmite un cal... Ehei, și lovi în spate, pe ghicite, botul mîrțoagei care gîfîia din greu, să nu rămînă în urmă.

— Ești rău, rău, rău ! strigă plîngînd Tania. Oprește ! Lasă-mă să cobor !

— Ah, cum te lași pradă rătăcirii, Hella. Atîta ți-ar trebui, să cobori ! Păi dacă ne ajunge din urmă, te omoară, te snopește în bătaie cu biciușca lui ! spuse trist și înțelept Zavarihin, apreciind după ureche gradul de gîfîială a calului din spatele lui. Eu, de felul meu, nu sînt de loc bătăuș... Altminteri, cum crezi că aș fi scăpat cu viața într-o asemenea harababură ? Dacă ai ști de cîte ori l-au pocnit pe Nikolka Zavarihin cu căpățîna de caldarîm, de cîte ori tot felul de specialiști au încercat să scoată și sufletul din el cu clești din cei potriviți, nu numai că l-ai lăuda pe Nikolka, dar m-ai și răsplăti pentru asemenea stăpînire de sine. Eu însă nu mă plîng, Hella. De ce să mă plîng ? Așa-i viața !

Între timp, strada largă și prăfuită de mahala făcu loc unei străzi mai înguste, dar cu circulație mai vie, pe care cetățenii dichisiți ca de sărbătoare se plimbau, vorba ceea, cu cățel și purcel, unii chiar cu bunicile, sau împingînd cîte un căruț de copil. La apariția celor două trăsuri, se așternu o tăcere de moarte. Amuțiră brusc și plînsetele și rîsetele de copii, înghițite de această crîncenă, nemaipomenită cursă. Oricît de pasionantă se arăta a fi însă această întrecere, oricît atrăgeau atenția spițele strălucitoare ale trăsurii lăcuite conduse de acel stăpînitor al vieții cu șapca în cap și o domnișoară cu voalul fluturînd, alături, strada ghicise de la început toată mîrșăvia jocului. Priveau oamenii, norodul cel simplu, cu același aspru dezgust cu care a privit întotdeauna o execuție, o profanare sau orice alt păcat de nespălat... Frumoasa iapă murgă a lui Buhvostov alerga în trap clasic, cizelat, de parcă ar fi prins gustul acestei întreceri batjocoritoare, iar în urma ei, cu sufletul la gură, hurducînd și înjurînd de mamă, de parcă ar fi plîns în hohote, zbura sărăcia pămîntului în persoană. Chiuind, ridicat în picioare, cu lacrimi de maximă îndîrjire, bătrînul storcea cu lovituri de bici din căluțul

său cu picioare păroase cele din urmă rămăşiţe de puteri, într-un salt hotărîtor, doar-doar l-o ajunge din urmă pe adversar, să pună mîna pe el şi să se prăbuşească dimpreună la pămînt, spre suprema răfuială... Tocmai în aceasta consta jocul viclean al lui Zavarihin : să fie mereu aproape de atins şi cu speranţa aceasta să ţină urmăritorul ca legat de el.

Nemaiavînd nici un rost să-i ceară îndurare pentru bătrîn, răsucită pe banchetă, ţinîndu-şi de boruri pălăriuţa pe care vîntul i-o îndesa mereu pe ochi, Tania privea îngrozită înapoi. Bărbia ei zgîriată pînă la sînge se freca de umărul aspru al lui Zavarihin, dar ea nici nu-şi dădea seama. Şi cu toate că tăcerea consfinţise de mult capitularea ei, jurămîntul de a nu se mai opune niciodată voinţei lui Zavarihin, acesta tot îşi mai continua joaca, pentru a-i arăta însoţitoarei sale, fie şi pe pielea propriului său frate-ţăran, cîtă plăcere îţi poate da puterea folosită la timp... Astfel Tania văzu şi deznodămîntul acestei urmăriri inegale. În faţa ochilor ei, mîrţoaga istovită se prăbuşi din goană pe genunchii dinainte, şi botul rînjit, turtit de caldarîm şi plin de spumă, aproape că dispăru în hamul venit peste cap ; de altfel, animalul se mai zbătea încă sub loviturile biciului, mai scurma din copite, opintindu-se pe picioarele dinapoi... Apoi Tania îşi îngropă cu atîta putere faţa în palme, încît i se tăie şi respiraţia.

Ca de obicei în asemenea cazuri, mulţimea interveni cu întîrziere. Unii ameninţau energic cu pumnii, exprimîndu-şi legitima ostilitate faţă de prea trufaşul învingător, alţii, dispreţuind odihna şi hainele de sărbătoare, alergară de pe ambele trotuare să-i taie drumul lui Zavarihin ; acesta opri calul şi-i aţîţă, rînjindu-şi dinţii într-un zîmbet şi aşteptînd punctul culminant. Treceau secunde chinuite de frică desfătătoare, picioarele calului tremurau mărunt, trupul său uşor şi zvelt se aplecase uşor înainte. Cercul din jurul lor aproape că se închise cînd... deodată, strigînd însoţitoarei sale să se ţină bine de el, Zavarihin îşi croi calul cu nuiaua din nou apărută în mîna lui şi acesta ţîşni ca din puşcă.

— Hei, munţi şi văi !... chiui ca un surugiu Nikolka, lăsînd libere hăţurile, de parcă n-ar fi avut pe nimeni în faţă. Hei, codri întunecaţi ! strigă el şi mai lugubru, iar Tania îşi zise în gînd că probabil şi bunicul lui Nikolka tot cam aşa striga, mînîndu-şi troica de poştie prin noaptea neagră.

Cercul de oameni se desfăcu şi calul se năpusti în spărtura formată, trăgînd după el trăsurica, de parcă n-ar fi avut nici o greutate. Cineva avu ideea să sară pe treapta unui autocamion care tocmai trecea, şi un timp maşina îi urmă în goană de aproape : se vede însă că şoferul avea alt drum şi, în timp ce urmăritorii se

ciondăneau între ei, distanța care-i despărțea se mări iremediabil. După ce coti pe o stradă paralelă, care-l scoase înapoi pe o șosea largă ce ducea în afara orașului, Zavarihin schimbă de vreo două ori direcția, la încrucișări de drumuri. Larma stîrnită de incident și claxoanele mașinii pornite în urmărirea lui nu se mai auzeau, orașul rămase în urmă și o dată cu el și teama Taniei de viitor... La urma urmei, mai mult era obosită de propria-i persoană decît de aventura trăită... Într-un avînt de nemărginită supunere, se strînse lîngă umărul puternic al lui Zavarihin. De sub roata trăsurii țîșni un cocoș, cîinii din mahala îi petrecură cu hămăitul lor și deodată nu mai rămase nimic în jur, în afară de un drumeag puțin umblat și de o liniște străvezie, prevestitoare a primăverii. Iată-i singuri, sub cerul liber.

Drumeagul ducea spre o dumbravă, care deocamdată mai păstra un friguleț stătut și umed. Natura învia în jur, dar n-avea încă destule puteri, ca să ridice lespedea de mormînt ce o apăsa. Domolindu-și pasul, calul înainta, lăsînd pe făgașul încă umed urme de copite între dungile cauciucurilor. Zavarihin tăcea, depănîndu-și distrat firul gîndurilor și urmărind din ochi păduricea de-alături... Și deodată i se trezi în suflet o intenție ce se cerea fără zăbavă împlinită : să-și pună calul la adăpost undeva în tufiș și să rătăcească o oră prin împrejurimi cu domnișoara de care avusese parte. Curînd găsi și locșorul cel mai potrivit pentru început. Legănîndu-se de pe o roată pe alta, trăsurica trecu șanțul, dar cea mai apropiată poieniță intimă și plăcută era ocupată. Acolo sub suflarea rece a vîntulețului de mai, hălăduind prin văi, întins alene pe iarba veche, dormea deșucheat un păsărar beat. Pe o moviliță se vedeau uneltele lui de prins păsări, gata pregătite, iar în colivia de lîngă el două păsări se canoneau, agățîndu-se cu ciocurile strîmbe de sîrmă.

Apropiindu-se de omul adormit, Zavarihin clătină din cap, împinse cu piciorul sticla goală, se aplecă și, fără o vorbă, eliberă zburătoarele captive.

— De ce să piară bietele vietăți nevinovate ? Mai bine să zboare în voie...

— Nu răcește cumva ? se neliniști Tania.

— Pe timpul ăsta ? Moare sigur... Să plecăm de-aici ! rosti mohorît Zavarihin și bombăni îndelung, ieșind din nou în drum cu calul de căpăstru. Nu, de oameni să nu-ți fie milă ! Ba caută să-ți smulgă bucata de la gură, ba îți stau în cale și-ți strică tot cheful. Să mergem, Hella... Poate s-o găsi și pentru noi, bieți orfani, un colțișor ascuns !

După vreo jumătate de verstă, pădurícea se mai îndesi. Desișuri îi ademenau, prietenoase, dar și tăpșane, zîmbindu-le cu verdele ierbii noi. La vreo sută de pași de drum, Zavarihin izbuti în sfîrșit să găsească o poieniță potrivită pentru popas. În timp ce priponea calul de un mesteacăn, îi aruncă Taniei o privire cercetătoare. Cuprinsă de zbucium, ea se făcu mică și-l întrebă bîlbîindu-se, pe un ton de curiozitate și îngrijorare, cum se numesc păsărelele drăguțe cărora le dăduse drumul Nikolka. Nu erau cumva scatii ? De fapt nu știa nimic despre scatii, nici nu i-ar fi putut deosebi de vrăbii, întrebase doar așa, spre a-și masca stînjeneala. Zavarihin o lămuri, spunîndu-i că scatiului, care bate mai curînd în galben, îi plac locurile mai înalte, și că păsărelele din colivie erau simple forfecuțe.

— De ele ți-a fost milă adineauri... stăruia Tania, vrînd dar neizbutind să se convingă de ceva.

— De păsărele ? De ce să-mi fie milă ? Că doar trăiesc mai bine ca noi. Le-am dat drumul doar așa, să nu se piardă marfa de pomană.

Taniei i se păru că persistă în brutalitatea lui, ca să nu se dea înapoi de la cele plănuite ; dar ea voia cu tot dinadinsul să mai creadă în ceva, peste cele ce trebuiau acum să se întîmple negreșit. Vru să-l mai întrebe o dată, mai precis, dar uită ce anume ținea să afle de la acest om înspăimîntător, străin, care totuși o atrăgea prin ceva. Tocmai atunci, cu ochii întunecați ațintiți asupra ei, Zavarihin îi întinse mîna, strîngîndu-i-o dureros la încheietură, și-i propuse oarecum în glumă, să arunce o privire în jur ca să vadă dacă primăvara nu le-a pregătit cumva și lor vreun dar. „Acolo, parcă ar fi mai adăpost...", a adăugat el, pe cît își aducea ea aminte, cu o voce care parcă nu mai era a lui, sunînd răgușit, deși între timp vîntul aproape că se domolise, iar cerul începea să se învăluie într-o pîclă caldă.

Ar fi vrut să-l roage să mai aștepte puțin, să nu se poarte *ca toți ceilalți,* dar era prea tîrziu. Totul se petrecu atît de simplu, cotidian, încît Tania se simți uluită, speriată... După aceea Zavarihin, probabil ca și *toți ceilalți,* a stat cu genunchii la gură, îmbrățișîndu-și-i și scobindu-se în dinți cu un firicel de iarbă, iar Tania rămase culcată cu fața în sus pe impermeabilul lui din foaie de cort, privind cercelușii cafenii ai alunului, gata să polenizeze, atîrnînd chiar deasupra capului ei. În față se întindeau cîmpiile din jurul Moscovei, străbătute de vîlcele cu pădurici rare în zări ce coborau în pantă. Împrejurimile spălate de vînt erau limpezi, cu contururile plictisitor de precise, nelăsînd nimic subînțeles, cum era și viața Taniei. O rază subțirică de soare — deocamdată nu chiar raza, ci numai presimțirea ei — se strecură de sus, prin frunziș, îndurîndu-se parcă de Tania ; și numai datorită acestei raze, văzu ea alături,

chiar lîngă tîmpla sa, o floricică de mierea-ursului viorie, rebegită încă și pufoasă, abia trezită din somnul iernii. Cît vedea cu ochii, nu era în jur decît această floricică ; iar darul de nuntă al primăverii corespundea ca dimensiuni întru totul fericirii Taniei.

Simți deodată un junghi între omoplați, șicană a pămîntului înghețat încă. Strîngînd din umeri și cutremurîndu-se, ea se ridică în capul oaselor, aranjîndu-și cu mișcări dezordonate părul, dibuind agrafele risipite.

Dar mai mult o sperie tăcerea lui Zavarihin. Se încumetă să-i vorbească :

— Ai cam *băut* azi, Nikoluşka, nu-i așa ? *Acolo* am auzit tot, cum ai ciocnit cu roșcovanul. Eu înțeleg : e zi de sărbătoare. Dar cu mine, n-ai să mai bei atîta, nu-i așa ? Ca să nu se mai repete *asta*. Făgăduiește-mi-o, Nikoluşka...

— Ce să făgăduiesc ? întrebă nemulțumit Zavarihin, scuipînd firicelul de iarbă mușcat.

— Făgăduiește-mi că niciodată, niciodată, n-ai să te porți cu mine cum te-ai purtat adineauri cu nenorocita aceea de mîrțoagă ! îi aminti Tania abia auzit și, ca să nu-l supere, atinse cu buzele, stîngaci și grăbit, unde nimeri, obrazul lui asprit de vînt. De-ai fi văzut, Nikoluşka, ce expresie neîndurătoare aveai cînd ai ridicat mîna s-o lovești !...

Această absurdă asociere de idei tulbură ușor conștiința nu tocmai curată a lui Zavarihin...

— A fost cu totul altceva, Hella. A fost jocul vieții... Dar pe tine ce rost ar avea să te lovesc ?... Pentru tine, aș fi în stare să sfîșii pe oricine în bucățele.

Tania îi mîngîia mîna, sfios și cu recunoștință.

— Atunci spune, Nikolai Zavarihin... dar ceea ce spui să fie adevărul curat, căci altfel rău, vai ce rău, are să-ți fie în viață din cauza mea !... Spune, urmă ea tot mai gravă, emoționată... E adevărat că-ți plac ?... Măcar un pic ?!

— Sigur că-mi placi... răspunse flăcăul convins, dar fără prea multă căldură. Pentru mine ești cea mai frumoasă femeie din lume... aproape. Atunci, la circ, cînd ai încercat să te urci și ai ajuns acolo, sus, mi s-a strîns inima de frică... și de încă ceva... Tocmai de-aceea am strigat, pentru că nu știam cum să te smulg din inimă. Mă crezi, Hella ? Atunci, să-mi fi cerut orice, ca să mă pui la încercare, îți aduceam ! Îți aduceam și-un cal în circă.

— Și ce găsești la mine atît de frumos ? stăruia Tania, grăbind pe urmele calde : prea îi era mare dorința de a auzi vorbindu-i-se despre dragoste, fie și cu întîrziere.

— Cum să-ți spun, Hella... Ei iaca, parc-ai fi o lebădă neagră !

Cu vreo săptămînă înainte, tot cu ocazia unei petreceri, avusese prilejul să admire, împreună cu niște prieteni, o lebădă neagră la grădina zoologică.

— Da, cred... Chiar că semăn... rîse deschis și simplu Tania. Mi se roșește totdeauna nasul de frig, nici nu-mi vine să mai ies în stradă. Și-și frecă vîrful nasului.

Zavarihin începu să-i obiecteze serios că nu-i așa! Comparația îi venise în gînd chiar atunci, în seara scandalului, cînd ea a ieșit pentru el în arenă, cu pelerina-i neagră fluturînd, și a început să se înalțe, după expresia lui, în hăul de deasupra capului. Se vede că senzația de frică i-a plăcut atunci atît de mult, încît îi promise Taniei să nu mai scape de-acum înainte nici o reprezentație de-a ei, bineînțeles în măsura timpului liber, căci nu era îngăduit să-și prejudicieze comerțul.

Curios lucru: simpla amintire a circului izbuti să-i strice Taniei definitiv buna dispoziție, cu atît mai mult cu cît nu-i trecuse încă senzația de frig și junghiul din spate, căpătat din pricină că a stat culcată pe pămîntul rece și umed; își mai aminti, cu totul ne la timp, de păsărarul cel imprudent, cu buzele vinete, întins pe iarbă... Strîngînd din umeri, cu plictiseală în glas, ceru să meargă acasă. Zavarihin ridică de jos impermeabilul și, fluierînd încetișor, scutură gunoaiele pădurii lipite de el...

Se întoarseră pe drumul cel mai scurt, tăind de-a dreptul, cum o lămuri Zavarihin. Orașul, într-adevăr, era la doi pași, timpul se răcise, începea să picure; roțile se înnămoleau mai adînc în făgașe, plescăind prin noroi, trăsurica își pierduse cu desăvîrșire strălucirea sărbătorească. Cînd la un hop Tania se ținu de umărul lui Nikolka, mîna ei i se păru lui Zavarihin grea ca plumbul: de nimic nu se temea mai mult în lume ca de femei. Cu toate acestea, pe la sfîrșitul drumului îi propuse Taniei să trăiască împreună ca soț și soție, pentru că, după cum se exprimă el, „nici unei semințe nu i se cade să zboare prea mult fără rost, menirea ei fiind să prindă rădăcini". Riscînd să strice totul printr-un consimțămînt pripit, Tania strînse cu tăcută recunoștință brațul neașteptatului său logodnic. Desigur, forma cam neobișnuită a acestei cereri în căsătorie o cam sperie, dar, oricum, există o omenie, iar pe de altă parte, chiar și cîinii, dacă au un stăpîn bun, se bucură de casă, de liniște și de copii.

...Cînd de după cel din urmă delușor începu să se ridice un cer tulbure, cer de uzină, nespălat parcă de dimineață, Zavarihin îndemnă pentru cea din urmă oară minunea lui Buhvostov, făcînd-o să treacă în trap întins și, aruncîndu-și șapca pe genunchii Taniei,

lăsă vîntulețul să-i sufle în față, doar i-o mătura din cap toate năbădăile dragostei. Orașul îi prindea tot mai mult în strînsoarea lui, întins, inevitabil, cenușiu. La intrarea în mahala, străbătînd un scîrbos vîrtej de praf, Zavarihin începu din nou și neașteptat să vorbească despre proiectele ce și le făcuse pentru viitorul apropiat dar, fie de teama deochiului, fie din vreo altă pricină, făcu, pînă una alta, pe săracul. Acum, după cele petrecute, planurile acestea i se înfățișară Taniei mișcător de modeste, deși cu trei ore înainte Nikoluşka îi păruse ridicol de încrezut.

— Deocamdată nu te poftesc la mine, Hella... Te muți la mine după ce găsesc o casă ca lumea, spunea Zavarihin. Tot vorbind, ajunseră aproape de fundătura unde începuse această călătorie de nuntă a lor. Spuneai mai deunăzi că n-ai nici o cratiță, nici un cui... Ar trebui și tu să-ți mai faci cîte ceva. Omul trebuie să calce cu nădejde pe pămînt, ca să nu-l doboare vreo furtună neașteptată... că în zilele noastre, multe din astea bîntuie prin lume! Opri brusc calul lîngă poarta lovită de roți a lui Buhvostov. Of, am uitat de tot!... Vrei poate să te duc acasă?

Tania șovăi o clipă.

— Nu, mulțumesc... Ajung și cu tramvaiul, n-am decît două stații de mers. Și încercă să se convingă singură că așa-i mai bine, ca să nu înceapă cumva vecinii să vorbească despre ea înainte de vreme, căci, după cum știa din experiență, zvonurile se pot solda cu o compătimire din partea tuturora, mai amară decît batjocura.

— Foarte bine. Ai dreptate, nu stai prea departe... Eu trebuie să-i dau lui Zotei calul în primire și să mai trec pe undeva, să mă văd cu un om, pînă se înnoptează! Așadar... Coborî să-și ia rămas bun și, aducîndu-și aminte, o îmbrățișă pentru orice eventualitate pe Tania, de data aceasta fără s-o strîngă prea tare în brațe. Acum e rîndul tău... Spune drept, ce-i între tine și Stasik acela? Am vrut să te întreb încă de dimineață, dar am uitat...

— O, nici nu te gîndi, Nikoluşka, răspunse măgulită Tania, îmbujorîndu-se la față; și pentru această gelozie întîmplătoare îi iertă numeroasele greșeli de bărbat din ziua aceea. Stasik are acasă o adevărată grădiniță de copii și-i iubește mai mult ca orice pe lume.

Preocupată, își petrecu din privire logodnicul care intra pe poartă; nu știa nici ea dacă era cazul să-i mulțumească lui Zavarihin pentru această plimbare pascală, în linii mari reușită. De fapt, ar fi vrut numai să-și înăbușe în inimă o îndoială, cea din urmă dar și cea mai esențială, de parcă ar mai fi putut da îndărăt, de parcă alegerea destinului său depindea numai și numai de voința ei. Prin poarta deschisă îl văzu pe Buhvostov alergînd ca un nebun din cerdacul casei, după ce s-o fi frămîntat destul așteptînd la fe-

reastră ; acum fugea și întreba din fugă dacă a fost frumos și dacă a decurs bine plimbarea, adică fără *boacăne*.

— Nu ni s-a întîmplat nimic... Dar cred c-ai tras o spaimă, bărbosule !... rîse Zavarihin sărind jos din trăsură. Ia-ți în primire comoara, în bună stare. Cum îi zice ?

— Fortunka ! răspunse Buhvostov pe un ton de mustrare, examinîndu-și calul, netezindu-i părul și abia acum mărturisind cîte parale a dat pe el.

— Face toți banii drăcoaica asta ! îl întrerupse Zavarihin.

Vîrîndu-și mîna în buzunar în căutarea batistei, ca să-și șteargă degetele stropite de noroi, dădu acolo peste bucheţelul de flori destinat Taniei, ce-i drept acum schimbat mult la înfățișare, în urma celor petrecute. Aruncînd florile cu un gest automat și fără nici un regret pe o grămadă aburindă de bălegar, Zavarihin nici nu-și aduse măcar aminte cum de i-a ajuns în buzunar această buruiană, boțită, udă, alunecoasă.

X

Peste vreo două săptămîni, pierzîndu-și răbdarea, Tania hotărî să-i aducă aminte logodnicului său că există. Adresa o află de la Pcihov. Cămăruța în care locuia Zavarihin se afla la etajul doi, într-o casă veche și neîngrijită, cu curtea murdară și coridoare încurcate. Prin unica fereastră a odăii lui, la înălțimea unui calcan vecin, se zărea o dezolantă mulțime de acoperișuri cîrpite și ude ale unor dărăpănături de lemn. Primăvara își schimbase veșmîntul, printr-un burlan de fier, pe lîngă fereastră, răpăia monotonă și flecară ploaia. Duminica toate prăvăliile erau închise ; tocmai de aceea alesese Tania această zi, ca să fie mai sigură că-l găsește pe Nikolai acasă.

Zavarihin, îmbrăcat gata, tocmai se pregătea să plece. În picioare, mînca burlăcește, pe pervazul ferestrei, luptîndu-se cu o bucată de șalău fiert și scuipînd oscioarele într-o cutie de conserve, pusă alături. Apariția neașteptată a Taniei îi compromitea treburile ce nu sufereau amînare. Luat prin surprindere, cu capul de șalău în mînă, se fîstîci, așteptîndu-se la mustrări meritate : dar expresia de vinovăție scrisă pe fața lui i se păru Taniei atît de sinceră, încît îi iertă zăpăceala aceasta din cale-afară de fățișă. Instinctul fără greș, de femeie, îi suflase că la baza purtării lui, în aparență de neiertat, au stat griji și treburi urgente legate de negoțul său, nicidecum nepăsarea ori inconstanța sentimentală. Iar în situația ei, era mai înțelept să nu-și dea în vileag tristețea ori supărarea.

— Nu-ți fie teamă, n-am să te reţin... Văd că vrei să pleci, se grăbi ea să-l liniştească, după o strîngere de mînă rece, şovăielnică. Ai mereu griji, treburi urgente de rezolvat... Nu-i aşa, Nikoluşka ?

— Ei da, mi s-a oferit nişte pînză de in în condiţii avantajoase, de ocazie... o lămuri Zavarihin, îmbujorat de ciudă ca un băieţandru. Nu te supăra pe mine, Hella... E drept că m-am mutat aici de-o săptămînă încheiată, dar n-am îndrăznit nici măcar să te poftesc la sărbătorirea de casă nouă. Chiriaşii dinainte mi-au lăsat zestre armate întregi de gîngănii... Am de gînd să pun tapete noi, dar n-am avut timp nici să mă duc să le cumpăr.

Tania ascultă atentă pînă la cel din urmă sunet, poate chiar şi dincolo de el.

— Puteam şi eu să fac treaba asta... aruncă ea o uşoară aluzie. Dar nu-i nimic. Totuşi te-ai aranjat destul de bine, mă bucur... Nici odaia nu-i prea proastă, pentru că... este liniştită. Ca un punct de plecare pentru un om care are totul înainte, merge.

Îi mai trecu prin gînd că orice mărunţiş se afla acolo la îndemînă, ca în raniţa unui ostaş plecat într-un marş greu, peste munţi.

Şi totuşi, iată : deasupra patului, acoperit cu o velinţă de ţară, cusută din petice, atîrna în cui o armonică ieftină. Ca orăşeancă ce era, tocmai această armonică i se păru lucrul cel mai străin din toată încăperea.

— Cînţi din armonică ? îl întrebă Tania pe un ton voit nepăsător.

— Uneori, în zile de sărbători... Nu-ţi place ?

— Cum să nu !... Dar rîndul trecut, după cîte mi-aduc aminte, mi-ai spus că te-ai lăsat de mult de... fleacurile astea... parcă aşa te-ai exprimat.

— Ce bine ţii tu minte toate ! se minună sincer Zavarihin.

— Da, nu uit niciodată nimic, Nikoluşka. Mai cu seamă mîngîierile nu le uit. Mi-aduc bine aminte ce lucruri *ciudate* mi-ai spus rîndul trecut... Nici nu m-ai crede dacă le-aş repeta : aproape că erau vorbe de dragoste ! Ce-i drept, erai puţin cam băut... Rostea toate acestea pe un ton uşor, fără lacrimi, fără amărăciune. Spune-mi drept... îţi pare chiar atît de rău că am venit ? Înţeleg totul, dar... ştii, mi-era atît de urît singură !

— Nu ţi-e ruşine, Hella ? Cum poţi să spui una ca asta ? se apără Zavarihin, ferindu-se de ochii ei trişti, aţintiţi asupra lui. Treburile mele pot să mai aştepte... Dacă era vorba de nişte lînă, mai zic, dar pînză de in mai găsesc eu pînă la sfîrşitul lunii. Stai, Hella. N-ai unde ? Stai aici, pe pat.

În cele cîteva minute cîte se scurseseră, scotocise în gînd prin toate colţişoarele după ceva cu ce să-şi trateze vizitatoarea. Per-

sonal, nu putea suferi dulciurile, cofetăriile erau închise, pentru că era duminică, iar să se scuze din nou în glumă, invocînd sărăcia cum făcuse rîndul trecut, la Pcihov acasă, nu-i îngăduia amorul propriu.

— Vezi ce-nseamnă să n-ai gospodină în casă ? o întoarse Tania în glumă. Pînă și prînzul ți-l iei în picioare, pe apucate ! În virtutea drepturilor mele de viitoare soție, am să-ți fac numaidecît un ceai ; am adus jumătate de tort cu mine ; mi l-a dăruit Stasik ieri, de ziua mea de naștere, și-i atît de gustos, că nu m-a lăsat inima să-l mănînc fără tine... Vrei să guști ? Și fără să-i lase timpul să se rușineze de stîngăciile lui de primitiv, îi puse mîinile pe umeri și-l atrase spre ea. Nu-i așa că te căiești un pic, Nikoluşka ?... Nu că n-ai venit ieri. N-ai știut ! Dar pentru cele ce s-au petrecut între noi atunci... Ei bine, să nu-ți pară rău, Nikoluşka, fiindcă nu s-a întîmplat nimic ireparabil. De ce să-ți strici sănătatea cu remuşcările ? Nu-i așa ? O să pot pleca ușor din viața ta, ca și tu din a mea... Să mîncăm tortul și plec... Dar nu pentru multă vreme, să nu-ți faci iluzii... Deocamdată însă, cu voia ta, am să mă așez puțin într-adevăr, căci sînt obosită... Văd că n-ai tramvai personal la poartă... Și de cînd te caut în pustietatea asta ! Astfel rîdea mereu și flecărea fără rost, în timp ce desfăcea pachețelul adus, și își atîrnă singură pardesiul pe unicul cîrlig din perete păstrîndu-și totuși pălăriuța pe cap. Și-acum fuga marș la bucătărie, Zavarihin Nikolai... Of, Doamne, ai măcar un ceainic ?

În situația *ei*, așa trebuia să se comporte, ca o ușuratică, fără să se arate capricioasă sau prost dispusă, astfel încît acest om nedomesticit, care nu-și dorea nici un fel de obligații, să n-o simtă ca pe-o povară... Ah, ce bine ar fi fost să se poată debarasa și de propria ei umbră ! Se vede că zîmbetul ei prefăcut, fără griji, izbutise, căci Zavarihin, dintr-o dată conștient de nimicnicia sa mizerabilă, provincială, nu-și mai putea lua privirea de la silueta sprintenă și subțirică a femeii care nici nu-i păstra supărare, nici nu se crampona de el, dovedindu-se tocmai de aceea deosebit de plăcută. „Apetisantă...", îi strigă în urechi bărbatul din el. „Mare vedetă !" îi sugeră vanitatea măgulită. „Și are bani", îi șopti firea ageră a omului de afaceri, făcîndu-l să roșească. Tocmai săptămîna aceasta, în preajma perfectării unei afaceri din cele mai avantajoase, avusese o dificultate de ordin bănesc, supărătoare, în contradicție cu veleitățile sale. Simțind privirea cercetătoare aruncată în treacăt de Tania, își lăsă fără să vrea ochii în jos, nu rușinat de calculul său mîrșav, ci dintr-un sentiment de mîndrie și demnitate, înrădăcinat în orice ființă tînără, neînjosită încă, o demnitate care se opune de la sine ticăloșiei. Cîntări iarăși și iarăși din ochi feme-

ia din fața lui și tot ce purta : o rochie imponderabil de ușoară, cu albăstrele mari, atițător parfumată, pălăriuța plutind peste părul vaporos, frumos ondulat, pantofiorii simpli, dar foarte scumpi. Toate acestea îi dădeau o ușoară amețeală, deși o voce interioară, rezonabilă, îl mai întreba încă dacă este ori nu de buzunarul lui această semicucoană, orășeancă, probabil plină de mofturi. Și cu toate că n-avea de gînd să se întoarcă la țară, încercă să-și închipuie, pentru orice eventualitate, cum ar fi să mînuiască această doamnă elegantă cu îmbrăcămintea atît de fină, țesută parcă din scrum, o furcă în timpul muncilor de primăvară, într-o ogradă țărănească, cu bălegarul cleios pînă la glezne.

Din pricina neîncrederii ce scăpără pentru o clipă în privirea lui, aproape ca o înstrăinare, în sufletul Taniei tresări ceva. Găsi totuși în ea destulă tărie să se apropie de Zavarihin, să-i pună mîinile pe umeri și să se uite adînc în ochii lui.

— Nu te mai recunosc, Nikoluška... Ori ți-ai găsit vreuna mai tinerică ? Dacă-i așa, spune... pînă n-ai opărit ceaiul, ca să nu irosești de pomană bunătate de marfă !

Gluma ei crudă nimeri drept la țintă. Zavarihin zîmbi.

— Mă frămîntă mereu un gînd, din duminica aceea...

— Ce gînd ? se miră încetișor Tania. Din cauza mea ?

Atunci, puțin cîte puțin, cu vorbe stîngace, Zavarihin îi mărturisi repulsia ce o simțea față de oraș, de petrecerile și cerințele lui de neînțeles, de străvechile lui viclenii și capcane în care cade orice ființă slobodă din fire, neîmblînzită, repulsia față de toți oamenii de afaceri cu care lucra, oameni cu purtări alese, dar calculați, posedînd o agerime a minții pentru el inaccesibilă, față de femeile fermecătoare purtînd în ochi momeala vicleană atît de primejdioasă pentru puterea abia trezită a bărbatului, în sfîrșit față de muieri în general !

Cuprinzîndu-i grumazul cu brațele, Tania rîse sincer de spaimele acestui primitiv.

— Dar toate astea nu-s decît născociri de-ale tale, Nikoluška, sperieturi închipuite de tine. Sînt și oameni vicleni la oraș, e adevărat, dar sînt și-atîția alții, plini de suflet, sînt bogați și săraci... Și femeile tot așa, sînt de toate felurile. De unde atîta teamă, atîta scîrbă *de noi* care, chiar dacă nu sîntem uneori de plîns, totuși, după cum vezi și tu, ne dovedim a fi destul de neputincioase ?!

Se uita la el cu atîta căldură sufletească, cu atît devotament, încît sentimentul amestecat de vinovăție și de recunoștință pentru ceea ce a fost învinse în el neîncrederea înnăscută, îl făcu să-și recapete glasul și iată-l izbucnind într-un potop de vorbe. Teama lui ridicolă față de femei se explica printr-o întîmplare din anii

copilăriei lui, petrecuți la țară... De altfel, îi era și rușine să-și aducă aminte de acea întîmplare !... Tania insistă blînd, cerîndu-i să-i spună tot... Așadar, povestea a început cînd a cunoscut-o pe tușa Mavra, poreclită *Băcița*, care îi iniția în ale păcatelor pe cei mai tineri dintre păstorașii cu tuleiele abia date...

— Îl ademenea pe cîte unul cu un măr ori turtă dulce în grădina de zarzavat, ori la baie și se drăgostea cu el...

Tania îi astupă pe jumătate gura cu palma.

— Și cu tine ? îl întrebă ea, cu o curiozitate plină de scîrbă.

— A încercat ! zîmbi el crud acestei amintiri. Dar i-am arătat eu !... Vreo două săptămîni, numai noaptea a ieșit la fîntînă, ca să n-o vadă lumea...

— Ai zgîriat-o cu ghearele ? Ce i-ai făcut ?

— De ce cu ghearele ? Cu pumnul am altoit-o ! Îl am așa, de mic copil... drăguțul de el !... Și cu o privire piezișă, dăruită ca unei ființe străine de el, puse pe genunchi fiorosul său pumn, strîngîndu-l tare de se învineți. Uneori simt așa, de parcă el mă duce înainte și mă face să capăt încredere... Văd, de pildă, un copac lîngă drum și știu că dacă-l apuc mai bine de trunchi îl scot cu rădăcină cu tot... Într-un acces de sinceritate, sau căutînd să găsească în Tania un complice, își deschisese inima, totuși nu chiar în întregime, ci numai pînă la fundul primului ei compartiment. S-ar zice că-s om puternic, Hella, dar plînge inima în mine. Tocmai de-aceea nici n-am mai venit la tine, ca să nu te întunec cu frămîntările mele care m-au copleșit de tot. Dacă ai ști cît de mult trebuie să mă grăbesc pentru ca alții, de-o seamă cu mine, să nu ocupe vadurile cele mai bune pe locurile unde a trecut pîrjolul... (Se înțelegea că nu numai la negustoria lui se referă.) Adunătura asta, de teapa amiculuи roșcovan de deunăzi, peste un an-doi nici cu praf de pușcă nu-i mai urnești din loc ! Iar parale, din păcate... Într-un cuvînt, mi-am făcut rost de biciușcă, dar n-am ce să înham. Te-am mințit adineauri cu pînza aia... Mi s-a oferit o marfă aproape de pomană... Nu pare să fie prea curată, dar nici s-o scap nu pot. Mă roade la ficați, Hella !

— Și ai nevoie de mulți bani ? se informă Tania cît se poate de serios, înfrîngînd ceva în sufletul ei. Poate că îți fac eu rost...

Nu oferise încă nimic concret, temîndu-se să nu-l jignească, dar el și consimți : era cea mai inofensivă ieșire din situația încurcată în care se afla ! Ceea ce-l cuceri pe Zavarihin la această întîlnire a lor fu tocmai felul săritor, fără pic de reținere, în care Tania se oferi să-i sprijine pasiunea, să împartă cu el răspunderea, să-i înțeleagă patima fatală... Și tocmai pentru că se dovedise de astă dată mai puternică, Zavarihin se simți atras nestăvilit spre ea. Se învioră,

însufleţit de proiecte grandioase şi în sfîrşit, abia acum, se bucură din plin de venirea logodnicei sale.

— Ce idee bună ai avut, Hella, să vii la mine ! mormăi el aranjînd masa după priceperea lui de burlac. Numai o clipă, şi-am să-ţi servesc un ceai după toate regulile artei... E aici, jos, unul care ţine un chioşc... un viitor as, ca şi mine, care vinde şi duminica, pe din dos !

Lăsînd totul să-i cadă din mîini, uitînd să tragă uşa după el, fugi după o lămîie care, pentru imaginaţia lui de ţăran, părea să fie deocamdată cea mai mare trufanda din lume.

Rămasă singură, Tania netezi patul, ridică scăunelul răsturnat de Nikolka şi încercă să facă măcar o spoială de ordine în gospodăria lui ; aceasta îi ajuta, măcar în parte, să se justifice faţă de sine. Datorită sărăciei din casa lui Zavarihin, pentru toată această ordine nu-i trebui mai mult de trei minute. Pe fereastră nici o floricică, pe pereţi, nici măcar o litografie ori vreun ciob de oglindă ; toată mobila se compunea dintr-o masă de bucătărie ieftină, o lampă de gaz cu cursori grase pusă de-a dreptul pe podea şi, în completarea scaunului, un fotoliu vienez, strîmb, de fabricaţie moscovită. Ca un fel de acomodare pentru viitor, se aşeză de probă pe patul de fier, care scîrţîi, şi cu acest prilej aruncă o privire dedesubt. Sub pat se ascundea un cufăraş cu capacul bombat şi o pereche de cizme neunse, ţepene de vechi ce erau ; nimic nu trăda ocupaţia locatarului. Deşi la prima vedere totul părea aci larg deschis, în realitate era cît se poate de înşelător. Esenţialul din viaţa lui Nikolka — averea-i mobilă şi visurile lui tainice — erau puse bine, cine ştie unde. Firsov descrisese această încăpere ca pe ceva specific impetuosului mers ascendent al unui capitalist rus de vază care a început de la un ban de aramă ; fie vorba între noi, romanul său cuprindea şi oarecare profeţii ce nu s-au adeverit. Taniei, care nu dispunea nici măcar de intuiţia politică a lui Firsov, i se strînse inima la gîndul măreţului viitor ce-l aştepta pe Zavarihin, în timp ce ea însăşi se socotea de pe atunci *o fiinţă sfîrşită*.

Vrînd să mai îndepărteze praful din casă, căută vreo mătură ori vreo perie, ceva, dar nu găsi nimic ; nu descoperi nimic asemănător nici după uşă, afară, pe coridorul întunecos. I se păru în schimb că aude nişte sunete prelungi, gîlgîitoare, ce nu se puteau confunda cu nici un alt sunet. Înălţă capul, dar sunetul nu se mai repetă. Nicăieri nu se zărea nici cea mai mică pată de lumină. Se pregătea să intre înapoi, în cameră, dar tocmai atunci, îngînînd-o parcă, se auzi un sughiţ de plîns undeva în capătul celălalt, din fund, al coridorului. Nemaiputîndu-şi stăpîni curiozitatea, apăsătoare ca o

vrajă, porni bîjbîind cu mîinile înainte pe dușumeaua roasă și inegală. Plînsul, încet de tot, se auzea acum la vreo patru pași, nu mai departe ; o femeie, pesemne, în dosul perdelei ce atîrna pînă jos, plîngea astupîndu-și gura cu o batistă, cum se întîmplă la o durere nemîngîiată. Un obiect de lemn înalt pînă la piept, cu niște franjuri aspre pe margine, era să cadă, împins de Tania cu genunchiul, pe întuneric... trebui să-l țină cîteva clipe cu mîna, în care timp află și motivul acestui plîns atît de dureros.

— Nu fi proastă, că acum ești, cum s-ar zice, liberă, poți să mergi și la cinema, se auzi o șoaptă nepăsătoare ce căuta să mîngîie. A suferit fie-tu destul, nu-i cazul să te chinuiești și tu acum, atîta... Ce se făcea ea în viață așa, șchioapă ?... Că în ziua de azi și fără cîrje abia-ți duci traiul. Și-apoi, cui îi ardea să asculte scîncetele unei schiloade ? E ca și cînd ai asculta gemetele de iubire ale altuia !

— Cînd a murit era ca un trandafiraș, spunea printre sughițuri cealaltă femeie, stinsă parcă de atîtea lacrimi. A căzut pe spate și a murit...

Atenția Taniei se ațintì abia acum asupra obiectului pe care aproape că-l ținea în echilibru ; ghicindu-i destinația, abia își stăpîni un țipăt. Dincolo de ușă zăcea o fetiță, o adolescentă moartă, iar ea se împiedicase de capacul sicriului. Întîmplarea i se păru a fi un nou semn funest și în presentimentul acesta, tot mai puternic, se topi fără urmă toată energia Taniei... Desprinzîndu-și aproape cu groază degetele din franjurile reci ca niște șopîrle, fugi înapoi, spre lumină, în odaia lui Nikolka.

Un singur gînd de alarmă o stăpînea în clipa aceea : trebuia cu orice preț să-i ascundă logodnicului cumplita stare sufletească. Ochii i se opriră asupra unui ziar vechi, cu o informație importantă privind comerțul particular ; din fericire avu timp, pînă la întoarcerea lui Nikolka, să ia o atitudine convingătoare, de persoană cufundată în lectură.

Printr-o mișcare a sprîncenelor se străduia să nu-și trădeze deruta sufletească, dar inima îi bătea atît de tare și privirea îi era cu atîta deznădejde ațintită asupra rîndurilor pe care se prefăcea că le citește, încît Zavarihin își dădu îndată seama că Tania nu-i chiar în apele ei. Îngrijorat, se așeză alături, iar Tania nu găsi în ea destulă putere să mintă, să recurgă la un fleac oarecare, pînă-i va trece.

— Mi-e frică, Nikoluška !...

— De ce ți-e frică ? De ce ?

— Ah, de moarte... Parcă n-am de ce ! căută ea să explice.

Totuși, de teama de a nu pierde cumva afecțiunea acestui om puternic dar și superstițios, cum sînt de multe ori asemenea ființe în plină ascensiune, nu-i mărturisi nici acum teama de propria-i moarte, care o chinuia de cîtăva vreme.

— Doar nu ești singură pe lume, îi spunea Zavarihin tăind lămîia cu un briceag mare, bun și pentru un cizmar. Ai răbdare, cum îmi fac rost de tapete, ne mutăm laolaltă în cuibușorul nostru... Iar cu mine să nu-ți mai fie frică de nimic !

— Da, dar tapetele trebuiesc cumpărate, apoi lipite pe pereți... trebuie să aștepți să se usuce, iar timpul, indiferent de voința noastră, merge înainte... spre un punct determinat ! zîmbi ea cam în silă.

— Deocamdată nu ești singură, ai cu cine sta de vorbă. Bătrînul cela e mereu lîngă tine.

— Vai, Nikoluška, abia că mi-e mai urît cu el ! îi scăpă Taniei. Apoi din clipa cînd Zavarihin, absolut incapabil de milă, înțelese totuși că trebuie s-o ia de mînă, își deschise larg inima : Să nu crezi cumva că mă deranjează ori mă plictisește în vreun fel... Nu ! Desigur, este gelos pe toată lumea, fiindcă eu sînt pentru el tot ce mai are în viață... Se poartă cu mine ca un fel de dădacă, îmi spală uneori și ciorapii, îmi este credincios într-un fel chiar obositor... ca de altfel și ceilalți tovarăși ai mei de muncă, deși eu nu fac nimic pentru aceasta. Nu că aș fi rece față de ei sau zgîrcită la vorbă, dar nu mă pricep, sînt timidă. Vin toți, mă alintă, îmi dăruiesc de toate, apoi pleacă, iar eu rămîn singură cu îndoielile mele ; de ce m-or fi iubind ei atît de *amar* ? Pentru ce ? Știu, pesemne, ceva despre mine și se căznesc să-mi îndulcească viitorul, anticipat, ca să nu se căiască mai tîrziu.

— Ce-ar putea ei să știe despre tine ? încerca să o descoasă Zavarihin, încruntîndu-se.

— Ei, ceea ce trebuie să se întîmple odată și odată. O durere groaznică de o clipă. Tu nu poți să înțelegi așa ceva, Nikoluška ! Există oameni atît de norocoși, încît nu se lipește nimic de ei : nici molima, nici presimțirea rea, nici lacrimile altuia. Aceștia ajung cu timpul stăpînii vieții, și tu faci parte dintre ei ! Cît despre mine... Își plimbă privirea în jur, căutînd să afle motivul unei senzații mai de mult neplăcute, de care însă abia acum își dăduse seama. Ascultă, de ce e atît de frig aici, la tine ? Mi-au înghețat picioarele. Și-i vară doar...

Nikolka ridică din umeri.

— Trage de afară : curtea noastră parcă-i un puț adînc și îngust... nici la amiază nu răzbate soarele pînă la fund. În schimb, în toiul verii, cînd e arșiță afară, vecinii se laudă că nu mai au nevoie de

nici un fel de vilegiatură : e răcoare ca pe malul unui rîu ! Zbuciumul sufletesc al Taniei nu-l neliniști pe Zavarihin : ia, niște nazuri de orășeancă, o trecătoare indispoziție de femeie ; și cum ar fi fost nepoliticos, după părerea lui, să aprofundeze această problemă ori să-i pună întrebări, hotărî să nu țină seama de toată povestea. Nu te mai gîndi la asta, Hella, începu convingător Nikolka, după ce aduse ceainicul de la bucătărie. În jurul nostru toate sînt amăgire, cum spunea taică-meu. Ascultă-mă pe mine : nici o întîmplare din viață n-ar trebui să te amărască. Eu cînd am venit aici, o cadră de muiere mi-a furat tot bagajul în gară... Crede-mă, nu mi-a rămas nici o zdreanță, să am cu ce mă primeni după baie. Dar a trecut o jumătate de an și, cînd mi-aduc aminte de întîmplarea asta, rîd și-mi văd de treabă. Orice întîmplare și orice durere, toate trec, de n-ar fi decît ca să lase loc altora... De altfel, dacă-mi încredințezi capitalurile tale, să nu-ți fie teamă, Hella : la mine banii sînt în siguranță, ca la bancă. Îți eliberez o poliță și-ți plătesc dobîndă. Eu atîta vreau : să nu mă înnămolesc pe un drum de țară, înainte de a ieși la drumul cel mare și drept. Crede-mă, de dimineață alerg cu limba scoasă prin tot orașul, dar nimeni nu-mi dă pe veresie, că n-am nici o acoperire... Ce acoperire să am ? Asta-i tot bagajul lui Zavarihin ! arătă el din cap, nu fără ciudă și viclenie, pereții goi : se vedea însă că ascunde ceva chiar de el însuși. Și își spun oamenii : dacă moare Zavarihin ? Dacă o șterge ori îl calcă tramvaiul ? De ce nu se gîndesc ei că în cazul acesta pierde Rusia un om de afaceri deștept și rămîn doar niște înțelepți mărunței !?...

Îngrijorată de această neașteptată întorsătură a conversației, Tania cercetă fața lui Nikolka, îmbujorată ca atunci de Paști, în timpul cursei lor nebunești, desfigurată de o însuflețire crudă. De omul acesta o despărțea o prăpastie mai adîncă decît viața însăși : ar fi fost în stare să-i elibereze chitanță chiar și propriei lui mame, pentru toate cheltuielile legate de venirea lui pe lume !

— Parcă așa ceva se plătește, Nikoluska ? Drept cine mă iei ? îl dojeni ea blînd și, indispusă la culme, se ridică chiar, cu gîndul să plece. Cum de-mi poți vorbi de dobîndă, cînd eu mi te-am dăruit toată, fără nici o rezervă ?

Prin cap îi fulgeră un gînd : să fugă pînă nu-i prea tîrziu. Dar... încotro ? De pretutindeni o împresura un spațiu fără ieșire în care vedea — repetați la infinit — doar ochii speriați, holbați a spaimă, ai lui Pugl... Mai era și fratele ei, pe jumătate străin, care o jefuise atunci, în timpul călătoriei, și în care sălășluia infinit mai mult necunoscut arzător decît izbutise Tania să dezvăluie în cursul celor cîteva întîlniri scurte de tot.

Bănuind că a dat greș, Zavarihin își freca stingherit mîinile și bîiguia că în comerț, ca și în politică, nu ajungi departe cu înșelătoria, că fără încredere reciprocă ești pierdut.

— Vorba ceea, frate, frate, dar brînza-i pe bani! îngăimă el surd. Nu te supăra pe mine! Mă port eu așa, deschis, țărănește, dar mi-e sufletul curat, nu-i nici o otravă în el! Și deodată, dintr-un calcul inconștient, recurse la un mijloc brutal, dar eficace: o strînse la piept. Ei hai, haide, nu mă mai dojeni, liniștește-te, șopîrla mea... ageră, albastră, miloasă!

Această mîngîiere autoritară și precipitată, la doi pași de fetița moartă, aflată dincolo de perete, avea ceva nesfîrșit de profanator; dar nicăieri în jur nu aflai altă scăpare. De cum o îmbrățișă pe Tania, ea îi cedă din nou, întreagă, trup și suflet, de data aceasta pe veci și necondiționat.

— Șopîrlă... repetă ea peste cîteva clipe, uimită și recunoscătoare. Iată, mă mărit cu tine și ai să mă pui să stau la casă, să-ți număr banii, ca să nu-ți mănînc pîinea de pomană. Și-o să năpîrlesc în casa ta, o să mă lenevesc de tot... Dar vezi că eu numai păstrătoare nu sînt, o să te duci de rîpă cu mine!

— Pe tine la casă? zîmbi Zavarihin, stingherit de verosimilul acestei presupuneri. Tu ești minunea mea! Nu te las să te apropii de prăvălie nici la un kilometru... dacă nu vrei... Lasă că știu eu cum trebuie să te porți cu o minune!

Își băură, în cele din urmă, ceaiul și Tania îl imită în glumă pe logodnicul ei care sorbea din farfurioară țărănește, suflînd zgomotos în aburul fierbinte. Despre bani, Zavarihin nu mai pomeni nimic, dar Tania înțelese, din convorbire, că nu știu ce marfă trebuie neapărat plătită pînă în trei zile. Zavarihin se interesă de amănuntele vieții de circ, de cîștigul mediu al unui artist, de vîrsta limită pînă la care se poate lucra și cine plătește echipamentul necesar. Cu tot caracterul dubios, afacerist, pe care-l aveau întrebările lui, se vedea bine că încă îl atrage, ca pe un copil, romantismul înșelătoarei și mortalei meserii a Taniei. Nemaiputînd răbda, Tania se hotărî să-i împărtășească intențiile, care în ultima săptămînă luaseră o formă definitivă.

— Știi, Nikolușka, dragul meu, că nu degeaba am deschis vorba cu tine despre casă și tejghea? Ar fi prea complicat și prea lung să-ți explic ce s-a petrecut în mine, dar parcă s-a frînt ceva, deși... glumi Tania cu ochii deodată scînteietori... deși s-ar zice că noi, ăștia de la circ, nu ne putem frînge altceva decît oasele. Arta noastră este o artă primitivă... dar, înțelege! și noi sîntem oameni. Cîndva puteam să-mi execut numărul și cu ochii închiși, acum mi-am pierdut încrederea în mine... De la un timp, un fel de ceață

ciudată, un fel de lipsă de atenție mă cuprinde în ultima clipă, iar după aia mă apucă o spaimă cumplită, frenetică. La noi, la circ, asta se cheamă că mi-am pierdut curajul... Îndrăzneala! Puse mîinile pe umerii lui Nikolka și-l privi lung, pînă în fundul ochilor, deodată nesiguri, feritori. Într-un cuvînt, să nu te sperii, dar gîndește-te bine la ce-am să-ți spun acum. Știi, sînt hotărîtă să mă retrag de la circ... Trebuie să fac asta! Și nu mîine. Acum, chiar în clipa asta. Vezi tu, dragul meu, străbatul clasic nu-i un număr obișnuit... Chiar se vorbește că va fi interzis. Încercă să-l cumpere cu un zîmbet. Ce-i cu tine, Nikoluška? Te-ai întristat cumva?

— Mai știu ce să-ți răspund? Trebuie să mă mai gîndesc. Însăși viața este un continuu străbat, toți ne cam jucăm cu șireangul. Și-apoi, și în apă cînd te-arunci, de pe un mal înalt, tot simți o strîngere de inimă... Dintîi se strînge, pe urmă îți trece. O să-ți treacă și ție!

— Întîmplări și dureri trecute... zîmbi enigmatic Tania, luîndu-și mîinile de pe umerii lui Nikolka.

Începu să se îmbrace și Nikolka nici nu încercă să o rețină. Petrecînd-o pînă jos, în stradă, îi făgădui să se abată pe la ea într-una din zile pentru chestia aceea, cu banii. Norii grei, zdrențuiți, care pînă la urmă nu se prefăcuseră în ploaie, goneau spre zări, lăsînd în urmă negură. Tania plecă grăbită, lipindu-se de zidurile caselor, vrînd parcă să piară cît mai repede din ochii lui Nikolka; în silueta ce se depărta în pripă era într-adevăr ceva nou, infinit de banal. Zavarihin se uita în urma ei cu inima îndoită, neputînd să priceapă esența schimbării petrecute. Elementul uman din oameni îl speria întotdeauna. Se întreba dacă această femeie va putea să se cațere împreună cu el pe povîrnișurile repezi ale vieții, dacă va fi în stare să se agațe, să cadă cu mîinile rănite și iarăși să pornească tîrîș la asalt, ca să pună stăpînire pe lumea asta!... Deocamdată, ce-i drept, n-avea de gînd să-și calce cuvîntul dat Taniei; totuși puțintel îl cam dezamăgise.

XI

Singura salvare a Taniei acum era legătura cu Nikolka. Boala ei, o dată declanșată, se intensifica vertiginos: neîncrederea în propriile-i forțe atrăgea după sine o îndoială, deocamdată vagă, în viața însăși. Înainte de spectacole, se enerva pentru orice fleac și adesea, cu lacrimi în ochi, striga la Pugl, dacă acesta îndrăznea să-i atragă atenția că, pierzîndu-și calmul, poate să-și piardă siguranța mișcărilor și să se nenorocească.

— Ce te privește pe tine ?!... Uf, că groaznic de pisălog te-ai făcut, Pugl ! i-a spus ea o dată, detestîndu-se pe ea însăși pentru nedreptatea ei brutală.

— Faima ta, fetiț, eu crescut. Ești Hella Welton, dar gloria ta, măcar un pic este și al meu ! i-a răspuns Pugl, aproape fără accent, sau cel puțin așa i s-a părut atunci Taniei.

În firea ei blîndă și senină, se manifesta tot mai intens o susceptibilitate exagerată, o exigență meschină față de ceilalți. Îi gratifica tot mai rar pe tovarășii săi de arenă cu o glumă ori un zîmbet de încurajare ; chiar și Stasik începuse s-o evite. Și producțiile ei artistice purtau pecetea acestei schimbări. Păreau fantezii savante, dar lipsite de inspirație, o plată proastă pentru pîinea de toate zilele. Artista se zgribulea ca de frig, se cocoșa, își mușca buzele ; o dată a transpirat chiar, de frică, acolo sus. Sfîrșitul carierei ei era aproape.

Îndeletnicirea omului a constituit întotdeauna pentru Firsov unul din elementele principale, deși nu chiar unicul, în zugrăvirea eroilor săi. Tocmai de-aceea a descris în roman atît de amănunțit profesia Taniei, ca și motivele crizei prin care trecea. „Boala Hellei Welton, spunea el, se manifestase cu puțin înainte de revederea cu fratele ei. În fața sălii arhipline, proaspătă și cu mișcări precise, urca pe frînghie pînă sub cupolă, prevăzînd totul dinainte cu ajutorul unui impecabil calcul mușchiular. Peste cîteva minute, după execuția a vreo zece figuri premergătoare, nu prea complicate, pe trapezul imobilizat, ștreangul de frînghie, domesticit, îi va aluneca insinuant peste clavicule și va putea atunci să se odihnească zece secunde încheiate, pînă în momentul cînd, deodată, în mijlocul unei măsuri muzicale, orchestra va amuți și razele reflectoarelor îi vor înfășura strîns trupul, după care se va așterne o liniște încordată ; găsind din ochi dedesubtul său zgîrietura cunoscută de pe marginea manejului, va trebui, cît se poate de calm, să țintească, mai curînd cu toată voința ei decît cu trupul, dar negreșit ceva mai departe și mai sus de acest punct de reper, ținînd seama de devierea firească a greutății... Atunci va putea să execute saltul ; totuși, din motive lesne de înțeles, artista va mai zăbovi un pic, șovăind parcă, pe marginea prăpastiei, astfel încît clipele, verificate printr-o îndelungă experiență, se vor scurge, numărate și nesfîrșite, copiii de la parter își vor uita acadelele și înghețata, și abia după aceea va urma conectarea voinței de a zbura, rapidă ca o scînteie, sfîrșindu-se cu un șoc de-a lungul întregului trup, care o va face aproape să-și piardă cunoștința — aceasta va însemna ajungerea la destinație... Iar cînd muzica, oarecum zăpăcită de cele petrecute, va aduce spectatorii la realitate, artistei de circ Hella Welton nu-i

va mai rămîne decît să culeagă recolta de aplauze pentru spaima acută a plăcerii procurate, apoi, celebră, teafără, petrecută de ovații, se va retrage ca să se poată odihni nestingherită, și ca să se poată scufunda apoi iarăși în bezna și-n vidul singurătății sale de femeie!"

Mecanismul acestui număr excepțional de impresionant fusese elaborat pînă în cele mai mici amănunte de către puținii premergători ai Hellei Welton în executarea ștrabatului, atît de puțini, încît îi puteai număra pe degete. Frînghia de mătase, printr-un șoc elastic în mușchii gîtului, oprea trupul avîntat ca o rîndunică abia la o distanță de vreo doi metri de arenă, după care executantul nu mai avea decît să-și corecteze poziția aplecată, cu capul înainte, astfel încît, descriind un semicerc, să aterizeze în picioare pe rumegușul arenei și să smulgă de pe gît, încă o dată, ștreangul rămas de rușine... „Dar în seara aceea nefastă, tocmai în clipa cînd Welton, pregătindu-se pentru saltul final, se culcase aproape în aer, gata să se avînte în ștreang, cineva a strănutat asurzitor; afară era moină și orașul era plin de guturai și gripă. Artista deslușì imediat jos, în stal, un bătrîn cu tîmple cărunte care, îngăimînd ceva, scoase grăbit o batistă și i-o oferi doamnei cu care venise, astfel încît Hella socoti mai avantajos să zăbovească o clipă, ca nu cumva repetarea acestui sunet să o surprindă în zbor. Lăsată ușor pe spate, aștepta, de teamă să nu-și împrăștie atenția; dar sunetul n-a mai urmat. Întîmplarea aceasta de minimă importanță a durat doar o fracțiune de minut, așteptarea însă pătrunsese în voința Taniei ca o pană de lemn, spintecînd-o parcă. Încordarea chinuitoare a artistei se comunicase publicului; de la parter glasuri nesigure cereau liniște, cîte unii, ridicați în picioare, căutau pe vinovat, iar galeria începu să fluiere parterul, astfel încît în circ mai bîntui cam jumătate de minut o nebunie tăcută... Ținîndu-se de frînghii, Tania privea de la o depărtare nedeterminată toată masa de oameni ce unduia, cînd fărîmîndu-se în indivizi separați, cînd contopindu-se laolaltă, cu mulțimea ei de ochi, ca niște puncte iscoditoare. Nimeni nu ar mai fi putut acum să-i vină în ajutor artistei, nici măcar bătrînul maestru al circului, Pugl, care se pitise ca un hoț în spatele personalului de serviciu în livrea. Din memoria Taniei se deconectase ceva, astfel încît, înainte de a se încadra, dintr-o zvîcnire, în ritmul pierdut al numărului, trebui mai întîi să se lămurească cum de a ajuns ea, fetișcana nepricepută de la cantonul de lîngă pod — aproape dezbrăcată, numai cu un tricou pe ea — aici sus, pe bara aceasta de fier, nesigură, sub acoperișul unei clădiri ciudate... Visurile noastre nu sînt oare mai înspăimîntătoare cînd nu putem reconstitui legăturile rupte cu realitatea?" Astfel descria Firsov starea sufletească a eroinei sale, folosind metoda, îndrăgită de el, a *cercetării prin lupă*.

Razele reflectoarelor se zbuciumau, parcă molipsite de deruta acrobatei. Apoi cu un suspin jalnic, ca o pasăre împușcată în zbor, artista se avîntă... De data aceasta totul se termină cu bine, mai cu seamă că ea nu-și auzise strigătul. Avu chiar îndrăzneala inoportună de a se înclina în fața publicului cufundat într-o tăcere amenințătoare. Impresia de eșec o mai alungă puțin Pugl, care se repezi în arenă, spre eleva sa, plîngînd fără sfială și cu brațele larg desfăcute. Emoțiile melodramatice ale lui Pugl, neprevăzute în program, fură apreciate de spectatori la justa lor valoare. Niciodată n-a avut el parte de atîtea ovații, triste și dezordonate... În romanul lui Firsov, scandalul se termina cu o recenzie apărută într-un ziar, în care era condamnată cu vehemență „neprincipiala gladiatorie de circ" ; în urma acestei recenzii, direcția intenționase să-i propună celebrității în cauză un alt număr de atracție, dar, între timp, începîndu-se pregătirile turneului de vară, cu toată agitația respectivă, totul fu iertat și dat uitării.

Zilele și nopțile Taniei erau pline de presimțirea inevitabilului. Se antrena și mai sîrguincios în fiecare dimineață pe arenă, silindu-și trupul la o și mai deplină și mai precisă ascultare. Nu numai lui Pugl, dar și ei însăși i se părea uneori că acea clipă de ezitare ce-i putea fi fatală, sub cupolă, a fost doar o urmare a surmenajului. Trebuia să-și mai odihnească trupul, și de n-ar fi fost apropierea nunții, să-l lase slobod pînă-n iarnă, să plece departe, undeva lîngă Rogovo, să colinde poieni neumblate, să se cufunde în iarba înaltă, înmiresmată, cu mîinile puse căpătîi ! Aducîndu-și aminte de propria lui tinerețe, Pugl nu se îndoia o clipă că Zavarihin va găsi posibilitatea să-și viziteze logodnica și acolo, măcar de sîmbătă pînă luni. Bătrînului nu-i trecea prin minte că eleva sa ar putea să renunțe la circ din cauza acelei întîmplări, la drept vorbind de minimă importanță, care nu făcuse decît să-i sporească ostilitatea, copilărește arogantă, față de public.

— O, publicum, căuta el să se justifice în culise, față de colegii care tăceau lugubru. Cînd armasar nu vrut stat două picioare, publicum tot aplaudat. Dar cînd fata puțin cazut în genunchi, el gata fluieră !... Nu așa este ? Și cerșind dreptatea supremă, își înalța spre tavan ochii plini de lacrimile indignării.

În iarna aceea numărul Taniei fusese de cîteva ori înlocuit de altele, întrucît artista nu se simțea bine. Iar acum, profitînd de obișnuita lipsă de activitate dinaintea turneului de vară în provincie, ea era hotărîtă să se depărteze, să se dezobișnuiască, să se dezvețe de circ. Dimineața pornea să cutreiere muzeele, achiziționa diverse mărunțișuri gospodărești în vederea apropiatei schimbări în situația ei familială, dar niciodată, făcînd acestea toate, nu izbutea

să fugă de ea însăși. Cu cît mai departe de casă ajungea în rătăcirile ei, cu atît mai limpede își dădea seama pentru ce o face. Zavarihin nu bănuia nimic din zbuciumul ei, iar Pugl, în speranța concediului pe care plănuise să-l petreacă la mare spre sfîrșitul verii, o implora pe Tania să nu întreprindă nimic hotărîtor cel puțin pînă la închiderea sezonului, care se cam prelungise în anul acela. Cu deznădejde, Tania descoperea că nu știe să facă nimic în viață, decît doar să sară, să facă roata, o redresare pe perj, să se prăbușească în prăpastie ; și iată că echilibrul său psihic era amenințat și de gîndul că în cazul unei rupturi cu Nikolka, nu are nici o meserie ! Atunci se hotărî să facă o probă, ca să vadă cam cum va arăta *dinăuntru* retragerea ei.

Expediindu-l pe Pugl de acasă, cocoță pe masă scaunul cel fără rezemătoare și începu să rupă de pe pereți afișele, scumpe amintiri și trepte ale gloriei sale ; pe timpuri toate acestea trezeau în ea inspirația profesională, astăzi însă ajunseseră să-i fie odioase, ca o grea aducere-aminte ! Aruncînd cel din urmă afiș peste vraful de hîrtii prăfuite, privi pe neașteptate în jos și deodată totul începu să se clatine în jur. De nu s-ar fi prins la timp de cîrligul în care se ținea galeria perdelei, aflat la îndemînă, ar fi căzut desigur și și-ar fi spart capul.

Nu-i mai rămînea acum decît să le dea foc tuturor acestor vechituri prăfuite și nesuferite, din cauza cărora o dureau și degetele zdrelite de pereți, și sufletul. Pe pămînt cobora o noapte liniștită de vară, hogeagul sobei aproape că nu trăgea ; noroc că avusese ideea să deschidă puțin fereastra mai înainte de a fi apucat vecinii să dea alarma, crezînd că-i un incendiu. Pe măsură ce se lepăda de trecutul său și de ea însăși, o moleșeală plăcută, aproape ca de convalescență, îi cuprindea tot trupul. De-ar putea să ajungă cît mai repede la Nikolka, în colțișoru-i strîmt, printre acei pereți de piatră !... Dar și mai bine ar fi dacă Zavarihin ar lua-o și ar duce-o în satul lui depărtat, fără adresă, unde nimeni n-ar putea să recunoască în ea artista fugită de la circ.

Cînd se întoarse, Pugl o găsi culcată pe jos, lîngă sobă, cu capul pe brațul fotoliului tras lîngă ea. Dormea dusă. Fumul ieșise pe fereastră, dar în aer plutea un iz amărui de ars ; scrumul, nevăzut în întuneric, se împrăștiase în odaie ; un fulguleț negru de hîrtie arsă tresălta pe masă, ca viu. Bătrînul deschise larg fereastra ; un cal de birjar tropotea agale prin liniștea nopții. Trasă la față, cum nu fusese cu două ceasuri în urmă, cu buzele mușcate, Tania zîmbea în somn, de parcă ar fi ajuns în sfîrșit la limanul cel liniștit și mult dorit. Ca să nu-i tulbure somnul, Pugl aprinse lumina pe coridor și, în prima clipă, nu putu înțelege ce anume, atît de esențial,

lipsea din încăpere ; abia după cîteva clipe desluși pe tapetul decolorat petele rămase în locul afișelor distruse. Noutatea, ireparabilă ca și hîrtia arsă, îi întunecă mințile, picioarele refuzau să-l țină. Se lăsă jos, pe duşumea, alături de Tania.

— Nu zîmbești, nu zîmbești așa... șopti bătrînul, ca o conjurare, întinzînd o mînă spre ea, dar neîndrăznind s-o atingă, de parcă ar fi fost o sinucigașă.

Deșteptarea Taniei, dureroasă, se făcu în silă. Se simțea atît de prost, de parcă cineva ar fi vrut s-o dea afară din casă, în frig, după ce abia se încălzise un pic, în sfîrșit. Odaia pustie și aspectul jalnic al lui Pugl îi amintiră cele petrecute ; gîndindu-se la inutilitatea sacrificiului, fața i se schimonosi a durere. Își scuturâ rochia și, oprindu-se în fața oglinzii, începu cu gesturi de automat să-și aranjeze părul răvășit. Nu mai putea rămîne acasă. Atunci îi veni cel mai nefericit și cel mai inutil gînd în starea ei : să se repeadă acum, chiar acum, în miez de noapte, pînă la logodnicul ei, să-l trezească din somn și să-și deschidă sufletul, cu riscul de a pierde totul dintr-o singură mișcare.

Mînată din urmă de durere, nici nu știu cînd a parcurs drumul.

— Ce-i cu tine, iubitul meu, om fără suflet ce ești ! De ce n-ai venit să mă iei la tine ? trăgea de el, abia trezit, mahmur, străduindu-se în zadar să aprindă o scînteie a pasiunii din trecut în ochii lui tulburi și cîrpiți de somn. Nici nu știi, nu-ți trece prin minte, cît de tare mă zbucium !... Dumnezeu să te judece, știu că nu ești în stare să iubești prea mult, că ai afaceri, că te gîndești la marfă... Dar dacă poți, măcar un pic, ocrotește-mă, strînge-mă tare la piept, Nikoluşka, nu mă lăsa să plec nicăieri !

— Haide, hai, astîmpără-te, nebuno... Ce-i cu tine ? Astea toate-s închipuiri de-ale tale, doar nu s-a întîmplat nimic ! căută el s-o liniștească în șoapte, mîngîindu-i umărul gol, fremătător, și luptînd amarnic cu somnul ce-l copleșea. Cum poți să spui că nu-s în stare *să iubesc* ?... Ba sînt în stare, și încă cum ! Numai că noi nu umblăm cu cuvinte alese despre dragoste. Mofturile astea nu-s *de noi*. Țăranul zice mai cinstit : am *prins milă de tine*... ca să nu se înșele cumva. Mai rabdă și tu un pic, că n-a mai rămas mult, și-om face nunta... Am adus și tapetele, uite-le colea, în colț. Ba pot să spun că viața a început să se orînduiască bine... Mîine mai închei o afacere bună, iar peste un an să vezi tu ce trai o să ducem, Hellka !... Nu ți-e frică să nu se urce și pe tine ? rîse Nikolka, scărpinîndu-se în urma activității, noaptea mai intense, a insectelor nevăzute. Bine, acuma du-te, că proprietarii mei sînt foarte severi în privința sexului feminin, odată mă zvîrl afară. Sîmbătă ne vedem și-atunci vorbim pe săturate !

Cu o mînă o ajută să se ridice, cu cealaltă căuta alene hainele ca să-şi conducă logodnica pînă la poartă — un rezultat al influenţei ei binefăcătoare ; dar Tania puse cu generozitate la loc, sub pătură, mîna imensă, fierbinte, iar Nikolka nici că se prea împotrivi.

— Lasă, nu-i nevoie, plec şi-aşa, mă strecor încetişor afară, trag uşa în urma mea şi nu trezesc pe nimeni, şopti ea la despărţire, cu buzele tremurătoare, îndemnîndu-l să doarmă şi învelindu-l mai bine cu marginile păturii. Dormi deocamdată, prinde cărniţă, cîştigă bani mulţi, cît de mulţi ! Pe urmă, cumpărăm amîndoi cu un milion fericirea cea mai minunată, mare cît soarele... De la un ţigan, nu-i aşa, la negru ?

Dispăru, luînd cu ea o părticică din căldura efemeră a lui Nikolka ; o căldură ciudată, care o făcu să simtă frigul de două ori mai puternic cînd ieşi în stradă. Pustietatea lugubră a oraşului nocturn corespundea bolii ei sufleteşti. Nu avea nevoie să se prefacă, să-şi poarte de grijă cum arată ; însăşi viaţa de noapte a acestui oraş i se înfăţişa sub nişte unghiuri şi în asociaţii cu totul neaşteptate, oarecum distractive. Trecu un călugăr grăbit cu un geamantanaş în mînă, aruncînd în jur priviri speriate, apoi se mistui în goană un cîine nefiresc de lung... după aceea un grup de cheflii grămădiţi în birje, ţinînd pe genunchi nişte dame, care ţipau în răstimpuri, piţigăiat...

De atunci a luat obiceiul să tot rătăcească noaptea pe străzi... Pînă în zori umbla în neştire pe străzi pustii, aruncînd cîte o privire pe ferestrele luminate, unde lumea nu se culcase încă, petrecînd astfel fără voia gazdelor, măcar pentru cîteva clipe, în preajma măruntelor bucurii ale vieţii acestora. De ce oare aceste hoinăreli în noapte sînt mai plăcute cînd timpul e liniştit, fără vînt, şi plouă mărunt ?

În timpul unei asemenea rătăciri se pomeni faţă în faţă cu Firsov. Scriitorul se întorcea de la o petrecere cu nişte prieteni şi, putintel cam afumat, fredona ceva în mustaţă.

— Slavă lui Alah care te trimite în întîmpinarea gîndurilor mele, frumoasă miss Welton ! strigă el măturînd galant trotuarul cu pălăria-i tîlhărească. Am băut şi noi adineauri cîte un păhărel, şi am pus ţara la cale, cum se şi cuvine unor creatori ca noi. Am vorbit verzi şi uscate despre dispreţul de care noi, ăştia, ne-am bucurat de cînd lumea în Rusia, deşi tocmai nouă, şi nu altora, ne-a fost hărăzit să încheiem bilanţul istoriei... Făcu un semn de dispreţ cu mîna. Ce zici, miss, poate că e mai bine aşa ? Poate se cade să fim trataţi astfel ? Că doar în fiecare din noi, prăpădiţii de creatori, sălăşluieşte un Mozart ori un Salieri ! E adevărat că înţelepciunea

nu admite vîlva, că ea rezidă în cugetarea rece a cronicarului, în scîrțiitul singuratic al penei sale de gîscă. Iar noi hălăduim de colo-colo, ardem de înflăcărare, îi alarmăm pe pompierii de la foișoarele de foc... Dar de ce crezi că facem asta ? Pentru că substanța noastră intelectuală este încinsă în cel mai înalt grad din cauza frecării dezordonate dintre gîndurile cele mai contradictorii... pentru că trăim în epoca celor mai mari revelații și ne aflăm chiar la cotitura chinuitoare de trecere spre fericirea supremă ce va încununa totul. Da, miss Welton ! Cu îngăduința lui Alah, odată și-odată am să zugrăvesc contururile aproximative ale viitorului... E groaznic ce înghesuială e în circumvoluțiunile creierului și în labirinturile inimii, scumpă miss Welton. Să luăm, de pildă, sperietoarea aceasta cadrilată care, insultîndu-ți nobila privire, se bălăbănește acum în fața dumitale. Ei bine, în mine conviețuiesc concomitent, fără a fi înscriși în cartea de imboil, douăzeci și șapte de inși ! Ești și dumneata printre ei, deși, mărturisesc deschis, ocupi o situație de secundă importanță. Am nevoie de dumneata numai și numai pentru ca unul din eroii mei să te sufle altuia. Și din cauză că frățiorul dumitale se află într-o vremelnică neființă, adică în inacțiune, ți-a venit și dumitale rîndul să arzi, miss Welton. Uite, mă tot frămînt și caut să ghicesc cum să procedez mai departe cu dumneata. Sărăcuța mea ! Oftă ca în fața unei file curate, nescrise încă, dar în clipa următoare se sperie de propriul său acces de sinceritate. Apropo, am absolută nevoie de o informație privind circul... Cum ziceți acolo, la circ, acelei figuri afurisite, cînd se sare de pe o bară fixă pe alta cu mîinile întinse ?

Tania îi aruncă o privire piezișă, încordată.

— Banola. Vrei să mi-o atribui mie ?

— Nu pot să-ți spun. Secret profesional, miss Welton. Trecerea oprită pentru străini...

Porniră alături, dar nu pentru că Tania, sau cumva Firsov, ar fi fost dispuși, în noaptea aceea fără rost, să o apuce pe vreun drum anume, ci pentru că tot era mai bine ca ea să-l aibă alături pe Firsov, decît pe nimeni.

— Aș putea să jur că vii de la o întîlnire duioasă cu iubitul dumitale, negustorul, dar undeva acolo, în fundul inimii, simți o nelămurită neliniște... Așa e ? începu Firsov s-o descoasă. Și fiindcă veni vorba despre el, ce mai pune la cale viitorul dumitale domn și stăpîn ? Nu cumva ceva murdărel și cumplit ?

— Îți arde de glume, Feodor Feodorovici !

— Stai prost cu nervii ? Dacă nu mă-nșel, mi-ai explicat odată că circarii sînt oameni primitivi, lipsiți de aceste firișoare vii și dureroase.

— Nu de nervi sufăr, scriitorule. Altceva mă doare.

— Ce anume, domnișoară ? se informă în treacăt Firsov, căutînd să nu observe zîmbetul ei jalnic, cerșind înțelegere.

— Mi-am frînt aripile... Dar mai bine să lăsăm tonul acesta ușuratic de conversație, nu sînt de talia dumitale, Firsov. Vezi că eu, deși umblu, sînt pe cale să mor, iar dumneata nu faci altceva decît să scrii o poveste interesantă în care arăți cum mor eu...

— Crede-mă, asta n-are să-mi dea satisfacție, nici sufletească, nici trupească, o întrerupse Firsov, dezmeticindu-se pentru o clipă. În măsura în care pot să judec însăși viața alter ego-ului meu, această poveste este cu adevărat tristă, miss Welton.

— Pe dumneata cel puțin te bucură faptul că ți-e îngăduit să pătrunzi taine ce n-au fost încă dezvăluite de nimeni. Știu că te prefaci că ești beat, ca să-ți fie mai la îndemînă să pui întrebări indiscrete. Spune drept, ai putea trăi fără porția zilnică de chinuri pe care ți-o procură hîrțoagele dumitale ? Numai din ele sorbi bruma de toleranță față de dumneata însuți, om neîndurător ce ești. Nu te plînge, știu că așa, un pic, îți fac plăcere chiar și atacurile pătimașe ale criticii, care de atîția ani în șir și în auzul tuturor fac din Firsov un personaj mai deosebit în rîndul confraților. Nu-i așa că nuielele și cununile au ceva înrudit între ele ?...

— Ascultă-mă, miss Welton, noi amîndoi cam păcătuim împotriva genului... O intelectualitate exagerată la un artist de circ nu e indicată, scîrțîi Firsov și mai sec.

— Nu-i nimic, acum mie îmi este îngăduit orice, că tot plec, zîmbi Tania sumbru.

— Nu știu, nu știu de unde ai dumneata această strălucită clarviziune ?... Aș prefera să reintrăm în cadrul profesiilor noastre.

Mergeau înainte fără să știe pe unde merg.

— Am citit undeva, chiar într-o carte a dumitale, că înainte de moarte omul are uneori clipe de ciudată luciditate. Începe chiar să întrezărească capătul extrem al existenței... Poate că asta se petrece și cu mine ! Deodată, în glasul ei se auzi o poruncă amestecată cu rugă ca de copil nerăbdător : Fiindcă veni vorba, spune-mi fără bufonade : cîte păginuțe îmi mai acorzi ? Aha, tăcerea este și ea un răspuns. Destul de prost... Acuma îmi explic și masca dumitale de bufon. Cei care rămîn se simt totdeauna un pic cam jenați față de cei care sînt nevoiți să dispară prea de timpuriu... Tăcu, să lase loc vreunui eventual protest, dar Firsov nu spuse nimic. Măcar explică-mi, acum, la urmă... alungă-mi o nedumerire a mea, ultima mea nedumerire. Noapte de noapte rătăcesc prin oraș aproape în neștire, mînată de o speranță... îmi lipesc avid fruntea de fiecare fereastră întîlnită... Nu știu, poate n-am noroc

sau așa-mi sînt ochii, dar oriunde mă uit, pretutindeni culorile sînt atît de șterse, cenușii...

— Aceasta este culoarea vieții, înțelepciunea ei la îndemîna tuturor, ca să apreciem și mai mult mîndrul soare !... spuse Firsov cu o ironie didacticistă.

— Totuși, ce pasionant este să te uiți prin ferestrele altora... Parcă s-ar desfășura în fața ta o mare taină.

Firsov sclipi din ochelari și strînse cu recunoștință, pe la cot, mîneca Taniei, umedă de burniță.

— Ai dreptate, viața este ea însăși o taină ! răspunse el. Ce mult ne-am apropiat unul de altul în ultima vreme, miss Welton... Dumneata trăiești cu gîndurile mele, iar pe mine mă frămîntă spaimele dumitale. Și pe mine mă preocupă de mult aceeași strigătoare discordanță ! Da, miss Welton, ferestrele străine ne atrag tocmai din cauză că ele reprezintă *teatrul*, în sensul cel mai înalt al cuvîntului. Dar nu spre lauda creatorului constatăm că de sute de veacuri se joacă întotdeauna, cu cortina ridicată, aceeași piesă, și încă una, între noi fie zis, destul de banală... N-are nici măcar un conținut moral sau filozofic bine determinat, întrucît lucrurile ce pot fi înțelese și interpretate în o mie de feluri n-au de fapt nici un conținut. Desigur, dramaturgia trebuie să fie simplă, ca un fapt divers petrecut în stradă, care interesează în egală măsură pe oricare trecător. Pentru că, la urma urmelor, orice spectacol este un fel de meniu fix, care nu place tuturor la fel. În cel mai bun caz, pot avea toți același sentiment de superioritate protectoare față de bucătar. Și-au cumpărat bilete cu bani munciți din greu, sînt și foarte numeroși. Și nu-ți convine ca hrana plătită cu bani pești să fie cantitativ redusă în profitul unui serviciu exagerat de îngrijit... Iată de ce o convorbire cu un contemporan poate fi inteligentă numai între patru ochi, fără prezența spectatorilor gură-cască de la teatru. O astfel de convorbire, din care să te poți retrage oricînd, n-o poți avea decît prin intermediul cărții... Ehei, bine mi-ar părea să pot scrie măcar una de felul acesta ! Dar deocamdată, hai să alegem o ferestruică, în chip de material didactic intuitiv, și să vedem ce se petrece pe scenă în momentul de față.

O trase după el pe Tania, care nu se împotrivea, spre o fereastră de la un demisol, la nivelul trotuarului, unica fereastră slab luminată în întunericul adînc la acea oră înaintată.

— Să știi, Firsov, că pentru mine este foarte important... tot ce spui acum ! mărturisi Tania, plină de încordare.

Acolo, jos, într-o odăiță neatrăgătoare, cu hîrtie de ziare pe pereți, o femeie tînără se certa, judecînd după gesturi, cu cineva

aflat în spatele unei despărțituri de scînduri; femeia alăpta în același timp un copilaș care ținea în mînuța lui durdulie, aruncată în lături, o felie de salam. Dintre celelalte amănunte semnificative, Firsov distinse, cu o agerime profesională, cizmele noi, nedescălțate, ale bărbatului trîntit pe pat, o sticlă goală din care ieșea, ca dintr-o glastră, o crenguță de salcie de mult înmugurită, sclipirea colorată a mai multor candele din colț și portretul unui vestit conducător de oști, călare pe un aprig bidiviu, agățat sub ele, pe perete.

— Iată... începu solemn Firsov, cu un gest de conferențiar care invită auditoriul să fie atent. Ai în față o demonstrativă acumulare de viață, o îngrămădire simultană asurzitoare, dezordonată și absurdă... într-un cuvînt, o orchestră lungă de un kilometru și jumătate. Ar fi însă de-ajuns să apropii de orice punct lupa unui conștiincios căutător de urme ca să rămîi uimită de armonia părților componente, de profunzimea motivărilor, de perfecta cizelare a detaliilor și, în sfîrșit, de larga diversitate, cu măiestrie înglobată în acea simplitate extremă, în care oricare dintre spectatori poate găsi un subiect corespunzător etalonului și gustului său. Pe unul îl va zgudui pînă la lacrimi mizeria tragică și puterea întunecată a deprinderilor perimate, altul, dimpotrivă, se va bucura văzînd îndestularea păturilor de jos din capitală și adeziunea lor spontană la noul care a învins: un al treilea va admira în treacăt sfințenia nemuritoare a madonei cu pruncul ei, un al patrulea va sublinia în plan social primejdioasa deviere a capului familiei de la normele vieții... Chiar și un chefliu ca mine, care se întoarce noaptea pe trei cărări la căminul conjugal, va găsi în acest tablou vivant o hrană hazlie corespunzătoare dispoziției joviale. Fiecare citește această carte în felul lui. Numai morții păstrează un punct de vedere mai mult sau mai puțin unic asupra fenomenelor vieții. Păcat că-i închisă fereastra și nu aud ce spune dumneaei; ar fi fost mult mai ușoară alegerea unei teme corespunzătoare... Întocmai așa iau ființă școlile literare învrăjbite, curentele opuse, cicloanele pustiitoare, stîrnite de puternica ciocnire a ideilor care pornesc la atac ori se retrag, duelurile pătimașe, chiar și rugurile pe care sînt arși ereticii, astăzi fără fum și fără miros. E de remarcat că uneori omenirea cheltuiește mult mai multe eforturi în aceste discuții și încăierări decît, poate, pentru creația propriu-zisă. Adevărul a fost totdeauna mai scump oamenilor decît fericirea... Din păcate, în ultimii două mii de ani n-au izbutit încă să lămurească în ce constă acest adevăr. Nici eu nu știu precis ce-i adevărul: eroism, năzuință spre solidaritate, intoleranța speciilor zoologice între ele ori ceva dincolo de limitele cunoașterii de astăzi? Iată ce gînduri se pot naște în capul omului, cînd se

oprește să privească printr-o fereastră străină! Tocmai în asta constă atracția ferestrei privită ca spectacol: dincolo de această rampă ideală n-ai să întîlnești cabotini care să-și citească rolul pe hîrtie, să se bîlbîie ori să spună ceva greșit, ci actori în sensul cel mai strict al cuvîntului, impecabili, actori care, la sfîrșit, pentru îndoielnica plăcere a executării acestui rol, plătesc întotdeauna cu propria lor viață. Iată de ce performanța actorului-om este atît de tragică și grea de sensuri... Noi ăștia, creatorii, oamenii de artă, trebuie să tragem de-aici o învățătură. Să creăm cărți și tablouri închinate vieții la maxima și neîndurătoarea ei incandescență, fără teamă și cu dragostea împinsă pînă la nebunie, așa cum iubești femeia, cea mai dorită femeie din lume, dar și cea din urmă. Privește deci lumea înconjurătoare, miss Welton. Privește prin lupa mea și acest plopșor de lîngă groapa de gunoi, zgîriat și lovit de atîtea roți ce au trecut prin fața lui, amintind un cîine de curte, flămînd. Îl vezi, da? Cîtă sete nestăvilită de viață este în această strălucire stinsă, în bolboroseala fără șir a frunzișului umed, trezit din somn! Chiar și conversația noastră abstractă, desigur, nu tocmai verosimilă — precedînd poate anumite evenimente fatale, ce nuanță distractivă de spectacol ar putea dobîndi, ascultată, să zicem, dintr-o fereastră închipuită! Obosit de această tiradă, Firsov începu să se scotocească prin buzunare după țigări. Într-adevăr, astăzi am cam întrecut măsura cu meditațiile mele inoportune... așa că te rog să mă ierți dacă am bătut uneori cîmpii!

— Dimpotrivă, ai fost în formă, Firsov, răspunse Tania sever și rece. Oare destinul meu ți-a provocat o asemenea inspirație frenetică?

— Nu mă uit numai în fereastra dumitale, ci și în fereastra mea proprie, confirmă împăciuitor Firsov. Mă uit prin ea clipă de clipă întrucît, în meseria mea, ea îmi este pîinea...

— E atît de interesant? Ce-ar fi să mă uit și eu la mine, așa cum sînt astăzi, prin această fereastră?

— Pentru asta ar trebui mai întîi să-mi răsfoiești, măcar în treacăt, opera.

— Oare pot spera să mai apuc terminarea ei? întrebă Tania cam din vîrful buzelor. Sau cărțile se scriu simultan cu desfășurarea vieții?

Firsov clătină dojenitor din cap.

— Mă întrebi pentru a doua oară același lucru! zvîrli el brutal și cinstit. Și nu te mai uita la mine cu privirea asta ghetsimanică! Știu prea bine că *nu vrei*... Dar ce să-ți fac? Am un cîrd întreg de personaje ca dumneata și în vinele voastre curge același

sînge, exact din aceeași sticluță. În sfîrșit, nu-ți pot răspunde, este secretul meu profesional, miss Welton! Poți să protestezi, asta face bine... Ei, de-aici ar cam fi timpul să pornesc spre casă. Mă așteaptă consoarta mea. Iar dumneata... Nu ți-e frică? Ploicica asta perfidă se cam întețește.

— Mă mai plimb puțin... În situația mea, nu mai pot răci. Du-te, nu-ți face probleme: romanele sînt totdeauna mai scurte decît viața, astfel încît autorii lor au timp să și doarmă.

Firsov mătură din nou trotuarul cu borul pălăriei.

— Să-mi fie deci cu iertare...

Cu capul lăsat pe spate, astfel încît și-l sprijinea de felinar, Tania îl petrecu pe scriitor cu privirea, uitîndu-se la el cam piezîș, într-o atitudine de așteptare. Firsov se retrăgea cu un umăr înainte, greșind mereu piciorul, cu umbletul grăbit al omului care nu se simte cu conștiința curată. În lespezile ude ale trotuarului, asemenea unui șirag de fantastice mărgele, cu contururi vagi, se răsfrîngea pînă la o cotitură din depărtare toată aleea de felinare. Cînd să dispară după colț, deodată își aduse aminte ceva, se întoarse și alergă spre ea.

— Uf, am uitat tocmai ce era mai important, îi strigă încă de departe. Zina Vasilievna Baluieva, pe care o cunoști, își sărbătorește poimîine ziua nașterii și m-a rugat să-ți transmit, dacă te văd, că cel mai frumos dar ce i s-ar putea face ar fi să o poată îmbrățișa pe iubita surioară a lui Mitea Vekșin. Ce zici, mergi? La circ te reîntorci abia în săptămîna cealaltă, așa că deocamdată ești liberă seara. Oricum, ca să fiu mai sigur, și, bineînțeles, dacă-mi îngădui, am să trec să te iau marți seara...

Tania nu-și modifică întru nimic atitudinea, nici nu reacționă în vreun fel, consimțind ori mulțumind pentru această evidentă amînare a sfîrșitului său tragic.

Iar Firsov, de data aceasta, dispăru aproape fulgerător.

XII

Înainte de a păși la descrierea zarvei generale iscate cu ocazia sărbătoririi cîntăreței, Firsov petrecu, chiar în ajun, o zi destul de folositoare într-o anumită vizuină din capitală — rămasă cea mai primejdioasă după devastarea și desființarea bombei lui Artemi; cel puțin așa afirma el, ironizîndu-se pe sine însuși. Spre vară, Dolomanova se mutase în casă nouă, la al doilea etaj al unei clădiri modeste, într-o străduță liniștită, cu locatari decenți, intelectuali, avînd aproape toți familii puțin numeroase. Scriitorul își amintea cu neascunsă enervare scurtele întîlniri din trecut cu

Maşa, îndeosebi după ruşinosul său eşec din pridvorul bisericii. Nu se putea mulţumi cu prietenia tăioasă şi puţintel cam ironică oferită de această femeie, *văduva lui Aghei*, cum o numea el cu mînie. În ciuda argumentelor pe care i le aducea raţiunea, nu reuşea să-şi alunge din suflet rămăşiţa de jignire, oarecum copilărească, generată de convingerea ridicolă că, în calitatea lui de autor, ar fi avut dreptul să se bucure de mai multă simpatie şi bunăvoinţă din partea personajelor sale.

Din acest joc de-a intimitatea intelectuală — în timpul căruia, trebuie spus, filozofase mai cu seamă Firsov, ascultat de interlocutoarea sa cu tot atîta artă — scriitorul se alese cu un material destul de preţios, ce-i va ajuta la zugrăvirea celuilalt Firsov şi a umbrei Maşei Dolomanova, din povestirea dusă acum pînă la jumătate. Puţin cîte puţin, autorul începuse să se cam deprindă cu destinul său modest; deodată însă nişte zvonuri absurde şi totuşi persistente, ajunse la urechile lui, îl alarmară; ba chiar, după cum scăpă el o vorbă, îl jigniră de moarte. După spusele lui Alexei cel plin de pete, oamenii şuşoteau că Dolomanova l-ar fi primit în casa ei de-o lună şi mai bine pe Donka Creţul, cel de mult îndrăgostit de ea fără nici o speranţă; ce-i drept, îi acordase deocamdată un rol secundar, de paznic sau de uşier, dar pentru toată lumea era limpede că, aşa cum era Donka, iute din fire şi înzestrat cu un infernal amor propriu, n-ar fi putut niciodată, repetînd expresia aceluiaşi Alexei, să se bage *slugă la Vifornița*, de nu s-ar fi aşteptat la o recompensă corespunzătoare pentru acest sacrificiu. În toată Blaguşa interlopă se crease involuntar impresia că, deşi faţa apelor nu fusese tulburată de nimic, două trupuri vînjoase şi întunecate ar fi zvîcnit la suprafaţă, încleştate într-o năprasnică înfruntare, ca apoi să dispară amîndouă în adîncuri, cel puţin pentru un timp.

La început, ştirea aceasta îl înfurie în aşa măsură pe scriitor, încît, sub impulsul primei impresii, jură să nu mai dea niciodată ochi cu această netrebnică, după toate aparenţele desfrînată la culme; şi pentru că din romanul pe jumătate scris nu o mai putea alunga, se hotărî s-o descrie de acum înainte ascetic, numai din memorie. Dar după o matură gîndire, începu să priceapă că Dolomanova, femeie înzestrată cu o susceptibilitate verificată în fapte, şi de asemeni mîndră pînă la trufie, nu şi l-ar fi îngăduit în preajmă pe acest flăcău — oricît de talentat şi chipeş, dar prea destrăbălat şi prea din cale afară de ahtiat după toate bucuriile vieţii — decît numai cu scopul de a-l folosi ca unealtă pentru îndeplinirea vreunui plan, nedestăinuit încă scriitorului... Într-un cuvînt, toată săptămîna aceea Firsov şi-o petrecu îndîrjindu-se

ori de cîte ori își aducea aminte de Dolomanova ; deodată însă, în ajunul zilei de naștere a Baluievei, de cum se freca la ochi dimineața, își și închipui, cu tot pitorescul iremediabilului, cum va ajunge cîteva ore mai tîrziu, pe la cinci după-amiază, să bată umil și inevitabil la ușa ei neagră, probabil frumos capitonată cu mușama. Timpul ce-i mai rămăsese îl folosi căutînd motive plauzibile pentru justificarea acestei vizite ; dintre toate cel mai bun se dovedea a fi invitația adresată Dolomanovei de a pofti la onomastica de a doua zi a cîntăreței în scopul de a stabili un mai strîns contact reciproc cu ea. Oricît se învîrti el apoi prin redacții toată ziulica, și oricîte treburi își inventă de rezolvat, cît mai departe, la celălalt capăt al orașului, totuși exact cu zece minute înainte de termenul fatal se afla la pîndă după colțul cel mai apropiat, mușcîndu-și țigara și blestemîndu-se pe sine însuși, băiețaș cadrilat și cu barbă, pentru strigătoarea lipsă de voință... Așteptîndu-se la o răcire a timpului, prezisă în buletinul meteorologic, dar care nu avusese loc, purta demiul de totdeauna, deși de pe la orele amiezii aerul de iulie ardea în slăvi ca o flacără albastră. Deocamdată nu se zărea nici un nouraș pe cer, dar judecînd după zăduful împrăștiat în văzduh, după felul cum își curățau găinile penele la umbra gardurilor, și după faptul că gospodinele din Blagușa își adunau rufele de pe frînghie, puteai să prevezi apropierea unei furtuni binefăcătoare. Cel dintîi vîrtej ce se stîrni, ridicînd praful, constitui un suficient motiv de a se adăposti în gangul de la intrarea casei în care locuia Dolomanova. Urcînd după aceea în fugă, totuși nu fără o luptă interioară, două paliere ale scării, mai întîi sună, apoi ciocăni nerăbdător în ușa compactă și austeră, așa cum o prevăzuse, și, în sfîrșit, ca să-și respecte demnitatea de autor, izbi și cu gheata în partea ei de jos.

Înăuntru se auzi foșnetul unei mișcări hotești și, printr-o crăpătură îngustă, în spatele ușii reținute de un lanț, se arătă cunoscutul cap cîrlionțat, cu fața buhăită de viața trîndavă și sătulă pe care o ducea de la o vreme.

— A-a-a ! Scriitorul cu renume mondial ! îl salută Donka Crețul cu o blîndețe felină, înștiințînd îndată, printr-o tuse convențională și prefăcută, pe cineva din casă. Nu ne-am mai văzut de mult. Cum, tot n-ați isprăvit de scris cărticica dumneavoastră ? Toată hoțimea din capitală arde de nerăbdare s-o citească...

— Să scrii o cărticică, frățioare, e ceva mai greu decît să spinteci un buzunar în tramvai, îi răspunse Firsov, pe un ton didactic. Cîteodată, înainte de a apare o carte, ești nevoit să-ți faci testamentul... Deci te-ai mutat aici... cum s-ar spune, schimbare de domiciliu...

— Da, mi-am aflat și eu o chilioară liniștită, pentru mîntuirea sufletului. Am intrat în serviciu ! Binevoiți să-mi dați echipamentul dumneavoastră, să-l atîrn în cuier...

— Și ești mulțumit de slujbă, frățioare ? îl necăji Firsov, lepădîndu-și demiul pe brațele lui. Mîncare primești de ajuns ?

— Ar ajunge pentru amîndoi... și pentru un pat s-ar mai găsi loc. Așa că, dacă vă hotărîți cumva, pentru o mai bună inspirație...

Va să zică și Donka știa ceva despre pasiunea pe care Firsov o nutrea actualei sale stăpîne.

— Cum ești angajat, pe datorie, cu poliță ? îi întoarse ironia Firsov, neizbutind să se stăpînească.

— Ba de loc, Feodor Feodorovici, sper să fiu plătit cu bani peșin...

Acum era clar că, prin mutarea lui Donka în casa Dolomanovei, pe masa de lucru a lui Firsov căzuse din cer o găselniță, o temă din cele mai valoroase, pînă acum ascunsă. Acest fapt compensa într-o oarecare măsură amărăciunile pur personale ale lui Firsov. Autorul nimerise în plină desfășurare a unei acțiuni începute, poate, cu un an în urmă ; dar, stingherit de prezența scriitorului, Donka făcea vădit paradă de noua sa situație de lacheu al Dolomanovei. Firsov se informă, pe un ton ceva mai ridicat, dacă stimata Maria Feodorovna este acasă și, cu demonstrativă rîvnă, Donka îl înștiință că stimata doamnă își repetă în momentul de față rolul pentru cinema, dar lipindu-și în același timp palma, cu o strîmbătură, de obrazul aplecat spre umăr, făcu aluzie la adevărata ei ocupație. Deodată, de undeva dinăuntru, probabil din alcovul aflat în spatele zidului rotunjit, se auzi vocea stăpînei sale care-l striga. Cu mină impasibilă de valet stilat, Donka porni printr-un culoar, mascat de o perdea, să anunțe vizita scriitorului ; curînd se întoarse cu o expresie de răutate pe față.

— Vă poftește... așa că, dacă aveți încredere, îngăduiți-mi să preiau și neprețuita dumneavoastră tichiuță, zîmbi el strîmb, smulgîndu-i lui Firsov pălăria din mînă.

— Ia vezi, nu fi bădăran ! se apără Firsov, amenințîndu-l chiar cu degetul. Vezi că acum te fac zob !... Mai bine dă fuga și ia-mi niște țigări... Restul poți să ți-l păstrezi !

Îi întinse o bancnotă mai mare, păstrată pentru niște cumpărături urgente acasă. Donka îl fulgeră cu o privire care altuia i-ar fi tăiat răsuflarea, dar scriitorul o primi curajos în față. Amîndoi erau în măsură egală nebuni după jocuri de noroc. Acceptînd provocarea, Donka strînse, zîmbind ironic, banii în pumn și-l conduse pe vizitator — după expresia care-i scăpă — în vizuina stăpîne-si, sau — după cum gîndi Firsov în clipa aceea — *în iad*. Străbătură un

culoar rotunjit, avînd o destinație necunoscută, care lăsa o impresie exagerată de vastitate, nejustificată de adevăratele proporții ale apartamentului micuț ; ușa din față era deschisă, Firsov intră în odaie și-și aranjă hainele. Nimeni nu-l întîmpină, nici un glas nu-l îmbie din semiîntunericul camerei. Aruncă o privire în jur. Pentru a da prozei sale dimensiuni mai vaste, cînd descria o locuință, înfățișînd amănuntele anexe ale vieții de zi cu zi, cuprindea inevitabil în această descriere și caracterul, ca și poziția socială a personajului care se mișca în acest cadru ; de data aceasta însă nu-i prea merse. Se afla într-o încăpere mai curînd ovală decît prelungă, împărțită nu tocmai egal în două printr-un dulap ; camera, destul de spațioasă, părea totuși strîmtă, înăbușitoare, din cauza belșugului de lucruri care nu se imprimau în memorie. Pretutindeni pe mobila demodată, capitonată, depersonalizată printr-o mulțime de repartiții, confiscări și alte vicisitudini nelipsite într-un cataclism social, se vedeau bibelouri scumpe, făcînd parte dintr-o realitate anterevoluționară, a căror pierdere a încetat de mult să mai fie plînsă de foștii lor proprietari. Chiar și un ochi atît de experimentat ca al lui Firsov găsea greu ceva de care să se agațe ; totul în jur era străin ca o mască. Numai prin interstițiile unui paravan destul de modest din colț se putea distinge un pat feciorelnic de alb, înalt și incomod, cu nenumărate perne de diferite mărimi așezate într-o manieră mic-burgheză, ca o mică piramidă, una peste alta.

Unica fereastră era astupată de o draperie grea cu festoane ; de după un dulap răzbătea discret lumină electrică.

— Ori ai ațipit acolo, Fedea ? îl strigă prietenește, familiar, glasul Viforniței. Apropie-te...

Din cauză că nu avea timp să-și noteze unele observații de primă importanță, Firsov își vîrî în memorie talmeș-balmeș, fără vreo legătură aparentă, o ghilotină, pe impresioniștii francezi, pe Zola și încă un cuvîntel pe care ulterior nici el nu l-a mai putut descifra.

— Ah, aici era pustnica noastră ! rosti el grăbit, aruncînd o privire în colț, după dulapul uriaș, și așteptîndu-se, pe drept cuvînt, la o continuare a interiorului în același stil. Iată unde te lași pradă dulcii uitări a visării, iar visul, desigur, îl dedici celui care a nimerit atît de nelatimp și regretabil într-un stabiliment al statului...

— Termină cu prostiile, Fedea, că de nu, te dau afară, spuse Viforniță, fără să-și întrerupă lectura. Vino mai bine aici, aproape, și stai jos, turcește... Înfruptă-te din stafidele astea gustoase, de import, și povestește-mi...

Stăpîna casei ședea tolănită pe canapea, cu picioarele strînse sub ea și cu cartea în mînă ; pe o măsuță scundă de alături se afla o tavă cu tot felul de dulciuri și o portocală uriașă în mijloc.

— Nu mă servești astăzi cu șerbetul de rigoare, marca „Trei stele“ ? întrebă Firsov, examinînd tratația Viforniței, cu o expresie dezaprobatoare, pe deasupra ochelarilor.

— Șerbetul trebuie să-l meriți mai întîi... Ei, bietul meu Don Quijote, mai ești supărat pe mine ?

— Cu voia dumneavoastră, poate ați vrut să spuneți Don Juan, o corectă condescendent Firsov, așezîndu-se pe covor, dacă vă referiți la acel episod nereușit din pridvorul bisericii...

— Of, mereu îi confund, rîse Viforniţa închizînd cartea. Hai, spune, pe unde ai mai umblat, ce pînze se văd în depărtările tale și ce mai fac eu în opera ta ?

Firsov luă o nucă mare, o mirosi gînditor și o aruncă la loc, cu un aer disprețuitor.

— În romanul meu, Maria Feodorovna, stați culcată pe o canapea, ca o vestită zeiță feniciană, și citiți pe nerăsuflate un roman din cele sfîșietoare, în trei părți, cu prolog și epilog. Din stradă se aude tunetul prevestitor al unei mari revelații atmosferice cu ploaie torențială și furtună, dar pe zeiță o doare exact în cot. Un excentric îmbrăcat cu preacunoscutul lui demiu, pe vremuri cam țepos, acum însă domesticit, a venit la dumneata în vizită, iar dumneata, drept răsplată pentru toate chinurile lui, te pregătești să-l hrănești cu prețioasele-ți stafide, direct din palmă... înșiră Firsov, monoton și curgător, de parcă ar fi zugrăvit după natură.

— Să te hrănesc din palmă ?... La asta să nu te aștepți... zîmbi Viforniţa. Ei, în care loc anume ți s-a împotmolit romanul ?

— În linii generale, romanul meu înaintează încet, dar sigur. Zilele acestea termin cu circul... îi împărtăși zgîrcit Firsov și se fîstîci, deși ardea de dorința de a-i da amănunte : după recenta convorbire nocturnă, atît de deschisă, Tania îi devenise de două ori mai scumpă și nu-i venea să-i rostească numele în prezenta convorbire, alunecoasă și păcătoasă. Dar spune-mi, de ce stai dumneata închisă în această cămăruță fără aer, ca la închisoare ? Te temi de mînia lui Dumnezeu ori o faci numai așa... dintr-o veche deprindere ?

Se opri brusc și își mușcă buza, dîndu-și seama puțin cam tîrziu că Viforniţa nu admitea nici o aluzie la trecutul ei, iar întrebarea răutăcioasă pe care i-o pusese era direct legată de preferința bolnăvicioasă a defunctului Aghei pentru întuneric. Gazda nu-și manifestă totuși prin nimic nemulțumirea, de parcă nici n-ar fi priceput.

— Nu e ceea ce crezi, Fedea. Doar că tînjesc grozav după niţică liniște... Vreo șapte ani măcar ! răspunse ea liniștit după o mică pauză. Și-apoi, Fedea, am și eu nevoie de odihnă, că lucrez acum... Nu-i vorba de o muncă în sudoarea frunții, totuși obosesc... Mă dor tare ochii, fiindcă nu-s obișnuită cu reflectoarele. Deocamdată filmez

de probă și totuși nu dorm nopți întregi... N-ai auzit ? Îi povesti pe scurt, cu observații ucigător de ascuțite, mergînd la țintă, despre un film în proiect și despre regizorul care descoperise în ea un talent, regizor destul de cunoscut dar la fel de naiv și insistent ca un anumit autor de cărți pe care-l cunoaște ea... Îmi făgăduiește și el gloria, îmi promite să facă din mine o vedetă a ecranului ; dar ce talent am eu, Fedea, judecă și tu ! Se vede treaba că pentru el nu sînt chiar cea dintîi... E un artist ! Se pricepe să scoată cîte o damicelă de celea, de jos, o îmbracă în astrahan, îi ia ochii cu forfota și atențiile cu care o înconjoară și-o face, sărăcuța, să se îndrăgostească de el ca de Domnul-Dumnezeul care a creat-o... Ei, și-apoi se distrează omul, la bătrînețe, ca la vreo jumătate de an pe socoteala statului. Pe mine mă pufnește rîsul și mă amuză, așa că tac din gură... Și-mi zic : lasă-l să bîjbîie, pînă m-o descoperi de-a binelea. Mărturisesc că-mi place să petrec privind mirarea oamenilor... Părăsindu-și apoi, pentru un timp, victima aflată departe, care nu bănuia încă ce primejdie îl paște, trecu la cea tolănită la picioarele ei. De cînd te cunosc, Fedea, nu te-am văzut niciodată în halul ăsta. Te-ai făcut ca naiba, cu barba și mai nețesălată... Ce te frămîntă ? Munca ta neadormită, ori ai neînțelegeri cu nevasta ?

— Cine-i de vină, călăul meu dulce, că ești păcătoasa cea mai nepocăită ? glumi pe același ton Firsov. M-ai dat gata, zău așa, cu afurisiții dumitale de curtezani ! Numai răposatul dumitale soț cît sînge rău mi-a făcut ! Nu pot nici să mă mai scol de la masă, nici la baia de aburi nu mi-a mai dat ghes inima să mă duc...

— Apropo, studioul nostru caută un personaj potrivit pentru un rol de ocnaș evadat. N-ai vrea să pun o vorbă bună pentru tine ?...

— De data asta, n-ai nimerit. Nu mă doare, nici nu mă ustură, stăpîna inimii mele ! scîrții ironic Firsov. Vezi bine că n-ai talent pentru umor. Și de unde ai putea avea ? Numai ură zace-n tine... Și aceea mai ales pentru uz casnic.

Afară se dezlănțuise furtuna, dar nici salvele ploii torențiale de vară, nici fulgerele orbitoare nu pătrundeau pînă aici. Lampa lumina egal pe măsuță și țigara arsă fumega vertical într-un ciob de porțelan. Dolomanova întinse mîna să-și ia altă țigară, cu care prilej lăsă cartea deoparte, pe măsuță, și Firsov recunoscu un volum din povestirile lui din tinerețe, editate înainte de revoluție. De cum își văzu numele pe cotorul ei, simți o vie contrarietate. Era o culegere din primele sale încercări literare, scrise în plin avînt al tinereții, superficial, fără a cunoaște tema, sub imboldul nerăbdării ce-l mîna să se înfrupte cît mai repede din toate deliciile vieții... Mișcarea Mașei făcu să se deschidă capotelul ușor, chinezesc, și scriitorul văzu un picior în ciorap subțire și o vagă dunguță de piele mai sus, sub marginea rufăriei. Relațiile neobișnuite care se stabiliseră între autor

și acest personaj al său, mai ales acum, în toiul acestei altercații glumețe, îngăduiau un anumit grad de familiaritate : era o răzbunare bine calculată, acționînd fără greș. Firsov se întoarse demonstrativ, dar gazda nici nu încercă să-și aranjeze halatul, de parcă n-ar fi știut nimic ; scriitorul își scoase ochelarii, dar nici asta nu-l ajută, întrucît, oriunde se uita, vedea pretutindeni unul și același lucru.

— Cum se face, Fedea, că ai lipsit cînd mi-am serbat mutarea în casă nouă ?... Să-ți fie rușine ! Se poate să-ți uiți prietenii ?

— Se vede treaba că n-am meritat o invitație, că n-am fost socotit demn de ea... răspunse scîrțîit Firsov, încercînd să pareze cursa ce i se întindea.

— Vai-vai-vai ! Cum de n-am trecut pe listă tocmai pe autorul meu ? Casa plină de musafiri și cel mai important să lipsească ?... Nu se poate ! Atunci cine a scotocit prin bufet, și-apoi a fost dus de-aici pe sus ? Probabil tot vreunul din geniile necunoscute ale literaturii. Da, da, mi-aduc aminte, unul mai mărunțel și fără barbă...

— Păi cine să fie altcineva decît poetul dumitale oficial ? continuă Firsov, în același stil, făcînd semn cu capul spre peretele ce-i despărțea de vestibul. Cum de-ai putut să ne confunzi ?... Într-adevăr, păcat că n-am fost aici... Mi-ar fi plăcut tare mult să te văd într-o companie atît de firească !

Pricepu deodată că nu și-a calculat bine lovitura ; în loc să-i răspundă, Dolomanova își aținti privirea undeva, în mijlocul frunții lui Firsov, cu un zîmbet care nu prevestea nimic bun.

— Ei, cum găsești că m-am aranjat ?... Îți place ? întrebă ea, ca în treacăt.

— O-o ! Am să-ți răspund, îngăduindu-mi chiar un mic pronostic cu privire la viitorul dumitale. Dar mai înainte, permite-mi să fac cîteva observații referitoare la genunchi în general, și la genunchii de femeie, în particular... începu netulburat Firsov, căutînd în zadar să-și fixeze ochii asupra vreunui lucru trist și cît mai străin de preocupările lui. De cînd te cunosc pe dumneata, scumpă doamnă Viforniță, m-am întrebat nu o dată care-i menirea frumuseții dumitale recunoscute în circuitul universului ?... Frumusețea care nu degeaba a fost cîntată de versificatorul din chichineața de-alături ? Am stat și m-am întrebat îndelung, de ce naiba a înzestrat natura cu o încărcătură de un asemenea potențial infernal un genunchi oarecum obișnuit de femeie, care nu are, zău așa, nimic zguduitor în el, ceva, să zicem, ca Niagara, ca vulcanul Popocatepetl sau altceva la fel de măreț... Și totuși cei mai de seamă oameni de stat din toate timpurile și de toate națiile au comis, de dragul acestui genunchi, tot felul de pozne, porcării și uneori chiar fapte eroice frizînd crima !

— Și la ce concluzie ai ajuns ? se interesă, fără să se clintească, Dolomanova.

— Mie personal, cu voia dumitale, mădularul acesta mi se pare a fi o acadea destul de naivă, dăruită neamului omenesc drept recunoștință pentru chinurile înmulțirii... De fapt, o păcăleală care nu se dă în vileag decît atunci cînd semințele se coc în mijlocul florii spoliate. Îndeobște, ne costă cam prea scump toate aceste căutări pe brînci și pe orbecăite ale perfecțiunii, însoțite de o inspirație capricioasă și feroce... Dar poftim de ne convinge să ne lipsim de asta ! Natura dă bici, mînînd oamenii prin coclaurile cele mai sălbatice... Și cine poate să prevadă ce minuni și fapte eroice poate să scoată ea din omenire, tot croind-o cu biciușca de copil a dragostei ? Și-i atît de vicleană, afurisita, încît tînărul, orbit de goliciunea femeii, uită de fiecare dată pentru ce anume a fost creată această rotunjime străluminată pe dinăuntru de o lumină trandafirie. Remarcabil este că, după toate aparențele, pînă și cărăbușul — chiar dacă nu scrie sonete într-o chichineață din dos ! — se topește totuși exact la fel, văzîndu-și cărăbușoaia, și începe să preamărească, pe măsura închipuirii sale și pre limba lui cărăbușească, genunchii care-l scot din minți. Ce să-i faci, femeie păcătoasă, natura are nevoie de copilași !... De altfel are nevoie și de povești înțelepte despre ei, fără de care toate acestea n-ar mai fi de loc atrăgătoare. Și iată că, alături de sîrguincioșii truditori întru ale dragostei, păsesc profeții cei mari, descoperitorii adîncurilor... Dar pentru cea mai divină creație a inimii și a minții, natura nu-i răsplătește nici cu o sutime din desfătarea hărăzită muritorilor de rînd... Cel mult, le poate acorda un rug încă din timpul vieții, iar după moarte un monument la Taganka, turnat din fontă de Kasli ! Toate acestea răbufniră afară din Firsov aproape fără oprire. Și deodată, capitulînd, ceru îndurare : Sînt gata să primesc din partea dumitale orice batjocură, dar fie-ți milă și încetează cazna aceasta prostească, neprevăzută în arsenalul nici unei camere de tortură. Acoperă-ți genunchiul, nu face din mine un cărăbuș, dumneata... dăscăliță a păcătoșilor și bucuria celor decăzuți !

Dolomanova se distra sincer de aspectul vizitatorului său, scuturat de un fel de friguri arzătoare și ridicole.

— Uneori mă sperii, Fedea... glumi ea fără voie bună. Sînteți toți deopotrivă... voi, bărbații... o apă și-un pămînt, cînd vă prostiți. De dragul acestei dulceți a vieții înfruntați cuțitul și sînteți în stare s-o jefuiți pe propria voastră mamă. Ia te uită cum te zvîrcolești... Ei, ce zici, îți place la mine ?

Firsov încercă de cîteva ori să-și aprindă o țigară dar, naiba știe de ce, toate țigările, una după alta, se desfăceau din lipitură.

— Nu-i rău cuibușorul, n-am ce zice... Dar cu păienjeniș, începu el, stăpînindu-și cu greu mînia. În asemenea colțișoare fermecătoare, cu mobilă confortabilă, cu franjuri, le plăcea romancierilor din veacul trecut, de felul lui Zola, să-și plaseze frumoasele eroine cu beregata tăiată... Și trupul puțintel dezgolit al frumoasei trebuia negreșit să zacă de-a curmezișul, pe un pat inocent, alb ca zăpada, ca acesta de-aici, încadrat tot așa, cu danteluțe, iar pe covor, într-o băltoacă de sînge negru, închegat, nu lipsea trandafirul călcat în picioare. Într-un cuvînt, natură moartă în maniera lui Snyders... Grozav mai picta afurisitul acesta de olandez tot felul de mortăciuni! Nu, frumoasa mea, dumitale să nu-ți fie frică de mine, ci de ăla din antreu. Mie, firește, toate faptele dumitale îmi sînt de folos pentru romanul meu; dar n-ai făcut bine luîndu-ți drept slugă un bărbat, suflet prea încrezător ce ești! Aș fi curios să știu prin ce anume a izbutit să te atragă pe dumneata acest flăcău năzdrăvan cu un viitor măreț și trist? Prin înfățișarea virilă, prin geniul lui poetic ori prin favoriți, adică prin asemănarea-i cu cineva pe care-l cunoști?

— Fedea, Fedea, ai și găsit cu cine să te răfuiești! îl dojeni Viforniță. Tu ești în felul tău cineva, ți se acordă atîta loc în ziare, cînd te înjură, pe cînd Donka nu-i decît un hoț de rînd. Lasă gelozia și mai bine ia exemplu de la el: mă cîntă în versurile lui și, să știi de la mine... nu pretinde nimic drept răsplată... ca alții! Și unde mai pui că s-a lăsat de băutură. Ce mai, e de neprețuit. Poftim, uite aici și admiră!... Sînt colo, pe pervaz, un teanc întreg de versuri...

— Asemenea versuri, e-he! se scriu cîte opt metri pe oră, iar dacă ar fi să-l mai și hrănești pe autor cu jumări de porc, dublează cantitatea! sări Firsov, pierzîndu-și echilibrul sufletesc. Am auzit eu nu o dată producții de-astea de-ale lui... „Să-mi vîri în inimă o mînă și să mi-o rupi în două"... declamă el cu ironia superiorității. Spune drept, aceste triste versificări de ocnaș îți măgulesc vanitatea, monstru de femeie ce-mi ești?

— Se prea poate ca poeziile lui să nu satisfacă pretențiile unor cunoscători rafinați ca tine, Fedea, răspunse Viforniță cuminte și blîndă. În schimb, sînt scrise cu sîngele inimii, pe cînd tu scrii numai cu cerneală. Și-apoi în clipa de față Donka este mîna mea, a treia și atotputernică. Dacă-i poruncesc acum: ia aranjează-mi-l pe Firsov *la un grand umed*, se și năpustește asupra ta ca vîntul, fără să mai stea pe gînduri...

După asemenea mărturisiri reciproce, era normal să se ajungă la ceartă și chiar la o rupere completă a relațiilor, bineînțeles dacă scriitorul ar mai fi putut, ajuns la etapa actuală, să o alunge

pe Viforniţa din romanul său, iar Viforniţei, dacă i-ar fi convenit să se retragă de bunăvoie din paginile lui. De la o vreme încoace, Firsov era urmărit de o senzaţie cît se poate de neplăcută că ciudata lor convorbire se desfăşura în prezenţa unui martor nevăzut ; dincolo de dulap, în pragul uşii, o dată se auzi chiar un foşnet deslușit ; apoi uşa se deschise izbindu-se de perete, ca un avertisment. Abia într-un tîrziu se lămuri scriitorul că cele spuse nu-i erau de fapt adresate lui, ci acelei terţe persoane pe care Viforniţa o ascuţea acum, cum ascuţi un cuţit pe gresie, în vederea celei din urmă şi celei mai importante acţiuni din viaţa ei.

— O-o, Maria Feodorovna, strecură printre dinţi Firsov, nemaiputînd să se stăpînească, îţi făgăduiesc că în romanul meu am să scot în mod deosebit în relief faptul că figura neuitată a răposatului Aghei Stolearov era mereu evocată în gesturile ori în vorbirea dumitale, atît de plastică şi de colorată...

Îngrozit din nou de propria-i îndrăzneală tăcu, aşteptîndu-şi trist pedeapsa ; dar nici acum nu urmă o izbucnire de mînie. Viforniţa se uită pieziş, cu o curiozitate rece, la îndrăzneţul ghemuit la picioarele ei ; doar umbrele de sub ochii ei se mai accentuaseră, iar obrajii se mai trăseseră puţin.

— Ascultă, Firsov. Am să-ţi spun acum ceva care să-ţi rămînă în minte toată viaţa, rosti ea răspicat, într-un tîrziu. Îţi interzic să mai rosteşti vreodată în faţa mea acest nume... nici măcar în gînd să nu-l pomeneşti, pentru că oricum te aud. Nu mă provoca : sînt cu mult mai rea decît crezi şi decît mă prezinţi cititorilor tăi. Nu ştii cum pot să fiu !... Cînd mă aprind, sînt în stare de orice ! Aşteptă cam o jumătate de minut, cu ochii închişi, ca să-şi recapete calmul. Iar dumneata... în ultimul timp te-ai făcut nu ştiu cum, dezagreabil, arţăgos... şi-n vorbă, şi în general... Tocmai de aceea te şi beşteleşte critica, te judecă întocmai ca pe un hoţ de cai în zi de tîrg. Îţi aduc la cunoştinţă că printre hoţi acest procedeu se cheamă *prişniţă pe buric*... Notează, poate-ţi prinde bine ! Atîta vîlvă se face în jurul tău, lumea zice că în capul tău mişună încontinuu idei care dau de furcă altora, încît m-am hotărît, în sfîrşit, să-ţi citesc şi eu toată opera. Da, ţi-am citit cugetările, am cheltuit bani, dar ştii, nu prea le găsesc interesante. Ba nu numai că nu-s interesante, dar sînt de-a dreptul nepotrivite, uneori chiar nepotolite ; şi te rog să mă crezi, ar cam fi timpul să te astîmperi ! Treabă-i asta, Fedea, ca cei mai remarcabili eroi ai tăi să se dovedească la verificare a nu fi de loc eroi, ci un fel de caraghioşi, nişte maniaci ? În scrierile tale din tinereţe, cel puţin, apar literalmente nişte draci cu coarne ! Vai-vai, ce rău e să răspîndeşti în mase credinţa în necuratul ! Ce eşti tu, un mistic ori ţii de tagma preoţească ?

— Hogea cu stagiu antebelic! îngăimă mohorît Firsov și, prinzînd iarăși cu urechea un zgomot lîngă ușă, își lipi cu recunoștință buzele de mîna Viforniței. Ești o femeie cuminte, înțeleaptă, Maria Feodorovna, Maşa!... Și ce bine e că, măcar cînd și cînd, pot veni, pe ascuns de toți ceilalți, să stau și să tac aici, lîngă dumneata, cu gîndul la ce am mai sfînt pe lume!

Dar iată că, întocmai ca atunci, în pridvorul bisericii de lîngă spelunca lui Artemi, îi izbucni pe neașteptate în inimă patima înșelătoare, atotputernică, față de acest personaj, patimă oprită de toate frămîntările scriitoricești și de toate bănuielile dictate de gelozia acumulată în sufletul lui de cîteva luni încoace. Uitase chiar de eventualul martor la declarațiile sale; nimica nu-l mai putea domoli, nici dezmetici. Cravata îi alunecase într-o parte, ochelarii fumurii zăceau pe covor, în vecinătatea primejdioasă a genunchilor neliniștiți, iar Viforniţa abia dacă prididea să se apere de mîinile lui Firsov, care parcă erau înzecite la număr. Niciodată pînă acum nu-și oprise atenția asupra ochilor lui Firsov, cenușii, bătînd în galben, niște ochi nebunești — tot ce avea și el mai remarcabil pe fața lui de plebeu, comună!... Îl privea pentru întîia oară în ochi, dar cît de pasionant era acum pentru ea să pătrundă prin pupilele lui întunecate și acolo, în fundul lor, să-și recunoască propria-i umbră, fermecătoare și lugubră... Era atît de interesant, încît merita, de dragul acestui lucru, să suporte chiar și mîinile lui Firsov, ce răsăreau mereu, din toate părțile; merita să rabde și bolboroseala lui deșănțată, admisibilă doar în întunericul unui alcov.

„De o lună de zile mă tot jur să nu-ți calc pragul... jur că mă lepăd de tine, dar iată, mă blestem și totuși vin. Și din nou asculți în silă mărturisirile ridicole ale omului cu demiul cadrilat și nu-l alungi, poate numai în speranța că, în continuare, voi fi și mai caraghios. Nu am cu ce să te ispitesc, întrucît averile mele sînt în cel mai strict sens imponderabile și numai eu știu în ce măsură împărăția mea face parte din lumea aceasta... Spre deosebire de atîția oameni care huzuresc fără gînduri în mijlocul frămîntării universale, eu nu pot să-ți ofer nici glorie, nici belșug, nici măcar mulțumirea sufletească. Căci dezolat este deșertul meu, populat de fantome îndurerate, cărora nu li-i dat să se întruchipeze vreodată. Și iată, umblu și-adun în coșul meu toți acești licurici lucind în beznă! Dacă ai vrea, i-am putea urmări împreună, cum rătăcesc pe nesfîrșitele povîrnișuri ale lui Dante, printre peisaje fantastice... Cum țes din acest fir luminos gheme de evenimente și suflete omenești închipuite... Unele dintre fantomele închipuite de mine năzuiesc să aducă la îndeplinire un vis măreț, care se va

stinge însă îndată după înfăptuire, altele cuceresc spaţii inutile, pentru fericire, ori se zbuciumă o viaţă întreagă, mînate de dorul nestins al presupusului adevăr. Lovesc toate cu osîrdie şi pricepere unele în altele, făcîndu-şi răni, dar nu mor, lăsîndu-mi doar mie acest privilegiu. Cînd li se urăşte eroilor mei să stea închişi, cîte unul mai scapă pe-afară... Şi-atunci pe bolta cerească, printre vizitii semeţi, fecioare veşnice şi capricorni graşi ca nişte slujbaşi superiori, trece în zbor cîte o stea căzătoare, urmată de o haită de cîini, triumfînd prematur, iar în urma lor vii tu, cu trena ta de cometă şi o sperietoare cadrilată în urmă, încheind acest cortegiu infernal, în zbor prin umbrele nopţii, spre sabatul sufletelor nenăscute... Toate acestea ţi le dăruiesc ţie, dar... grăbeşte-te, vrăjitoareo, pînă n-or pieri de tot! Ce mai aştepţi? Iată, fire de argint împodobesc tîmplele şi curînd va cînta cocoşul de trei ori!... Într-un cuvînt, să vrei numai şi te voi conduce printr-o mulţime nebuloasă, frămîntată ca o flacără cenuşie, mişcătoare... Şi tu vei decide soarta fiecăruia. Sau am să descriu destinele cui vei pofti, ţi le voi aduce, iar tu ai să le citeşti, ai să le rupi bucăţele şi-ai să le risipeşti ca frunze-n vînt. Apoi, cînd firele subţiri de wolfram se vor fi ars şi lampa se va stinge, vei putea ieşi din cînd în cînd din mormîntul tău, ca să te încălzeşti la căldura simpatiei sau mirării omeneşti..."

Cam aşa arăta, pieptănată de către Firsov, erupţia haotică a vorbelor sale, căreia îi confereau o şi mai mare putere de convingere tunetele ce zguduiau casa şi şoaptele pătimaşe ale ploii torenţiale, bătînd în geam.

Sfîrşi la timp — furtunile din iulie sînt scurte.

— Ai isprăvit? Perfect... încheie Viforniţa. Mă cam speriasem; parcă erai epileptic, mai-mai să faci şi spume la gură. Mă gîndeam: să nu-mi moară cumva pe-aici, că oricum, deşi toţi îl înjură, ar însemna să am bătaie de cap. Şi-apoi toate astea nu-s decît ifose de-ale tale, Fedea. Ce fel de împărăţie poate oferi azi un particular?... Şi încă una populată de fantome! Ai noroc că în spatele paravanului a stat ascuns şi a tras cu urechea nu un critic înarmat cu o bîtă, ci un simplu hoţ. Ţi-ar fi arătat el ţie ce-nseamnă de fapt evocarea vieţii de dincolo de mormînt! Donea, spuse ea, ridicînd uşor glasul, deschide fereastra, drăguţule, că-i cam zăpuşeală în odaie la noi...

În aceeaşi clipă, fără să se mai ascundă, Donka se arătă de după dulap. Trecu la fereastră cu faţa împietrită, fără să se uite la nimeni, ridică storul şi deschise larg canaturile. O răcoare umedă, verzuie, năvăli de afară în adăpostul Viforniţei. Furtuna se ogoise, doar o băltoacă uriaşă din curtea interioară mai tresărea cînd şi cînd,

sub scuturătura picăturilor întîrziate, dar norul principal își cheltuise toată rezerva de tunete, de fulgere și de ploaie ; sfîșiat, zdrențuit, zbura spre răsărit, cu murmur îndepărtat. În liniștea adîncă se auzeau glasuri amestecate cu ciripit de păsările din frunzișul spălat, triumfător, un bariton metalic zbiera ceva cu multă însufleţire, un zăngănit se auzea tot mai stins, depărtîndu-se ; iar toate aceste zgomote ale străzii sunau acum atît de distinct și de înviorător, de parcă gramofoanele, păsările, tramvaiele și oamenii și-ar fi jurat să trăiască măcar o oră în pace laolaltă, fără să se stingherească unii pe alţii.

— Vă aduc șerbet ? întrebă Donka. A mai rămas ceva într-un borcan cu trei steluțe pe etichetă. Sau poate să pun de ceai ? Am și o lămîie de rezervă.

— Întreabă musafirul... Ce dorești, Fedea ?

— Mi-e sete, răspunse inexpresiv Firsov.

— Treci deocamdată în cămăruța ta, Donea... Te strig eu dacă am nevoie. Și fabrică-mi încă o poezie mai acătării... Hai, du-te !

Urmărindu-i plecarea după foșnete, Viforniţa rupse în două portocala de pe măsuță și-i întinse prietenește scriitorului o jumătate din care curgea zeama. Acesta dădu să întindă mîna, dar înainte de a lua portocala își ridică de pe jos ochelarii, scăpaţi ca prin minune de dezastru în timpul declarației ; fără ei, și după cele întîmplate, se simțea ca în pielea goală. Apoi, abandonînd alături de el generosul dar al Viforniței, se apucă să noteze agitat un gînd ce-i venise pe neașteptate în minte. Semăna cu un om care vîră în grabă prin buzunare pumni de nisip aurifer cu intenţia de a-l spăla acasă, în libertate ; se vedea că s-a chinuit îndelung în căutarea celei mai mici fărîmiţe, pînă a dat peste un zăcămînt bogat. Ca să nu-l deranjeze, Viforniţa se retrase la oglindă să-și așeze părul, apoi se duse la fereastră. Firsov scria mereu. Scria cu o îndîrjire nostimă, fluierînd o melodie, mișcîndu-și degetele strîmbe de meșteșugar, zîmbind îmbinărilor de realităţi ce se înfiripau în mod miraculos, adică mai bine zis oglindirilor realității în el însuși, fără a fi cîtuși de puţin stingherit de prezenţa Viforniței, poate pentru că, nu cu mult înainte, îi dezvăluise un aspect și mai comic al persoanei sale, dar poate și pentru că n-avea de ce să se jeneze de prezenţa unei fantome. După ce înflăcărarea lui începu să se mai domolească un pic, iar creionul să se mai îmbătmolească din cînd în cînd pe hîrtie, Firsov ridică spre stăpîna casei o pereche de ochi obosiți, în care ardea luminița unei bucurii tainice. Privirile lor se încrucișară.

Tocmai atunci copacii prinseră a foșni, strălucind din picăturile ce cădeau din frunziș și legănîndu-se dincolo de fereastră, sub asaltul celei din urmă rafale ale furtunii care-i părăsea.

— Ce ciudat, Firsov, începu Viforniţa pe un ton cu totul diferit, nesigur şi puţintel rugător, întorcîndu-se spre el. Iată, rîd de tine, îţi citesc scrierile, mă supăr... dar de fapt nu ştiu nimic despre tine. Cîţi ani ai ?

— Nu atît de mulţi încît să renunţ la prostii şi totuşi destui ca să mă consider un înţelept.

— Eşti însurat de mult ?

— De opt ani... Plus alţi cîţiva de cînd ne cunoaştem.

— Copii ?

— Deocamdată numai în proiect, doamnă.

Cu mîinile la spate, Viforniţa tot mai stătea în picioare, ceva mai departe de fereastră, întoarsă în profil spre Firsov, aşezat ca şi pînă atunci pe jos. Lumina purpurie ce străbătea prin frunzişul ud şi mătasea străvezie a capotului o dezgoli o clipă, pentru cea din urmă oară, pe tînăra femeie, dezvăluind tot conturul trupului său, de la gît pînă la genunchi... pe deasupra şi vînturelţul de seară dădu săritor la o parte ţesutul uşor, zgîndărind din nou imaginaţia observatorului. De data aceasta însă Firsov nici nu clipi. Privi doar, ca un bun gospodar care cîntăreşte din ochi orice lucru de preţ din viaţă, sortit să se spulbere fără urmă, să se distrugă şi să se descompună, dacă nu izbuteşti din timp să-l imortalizezi în veşnica memorie a artei. Scoase iarăşi din sîn carneţelul pe care abia îl vîrîse acolo şi, aruncînd o privire peste fila scrisă de sus pînă jos, mai strecură undeva încă un rînd.

— Ce-ai notat acum ? îl întrebă, geloasă, Viforniţa.

— O corectură la un gînd formulat recent... cu privire la relaţiile dintre un creator şi o creaţie a sa, detaşată prematur.

— Nu te înţeleg... se încruntă Viforniţa. Arată-mi şi mie !

— Nu se poate, scumpă doamnă. Asemenea lucruri, luate în germene, nu sînt prea atrăgătoare. Cînd mîncarea va fi gata, rumenită cît trebuie, o mai îndulcesc un pic şi-atunci ai s-o poţi consuma sănătoasă !

Se ridică de jos, de pe covor, scuturînd scamele ce i se prinseseră pe genunchi.

— Ai de gînd să introduci în roman şi scena aceasta... cum te-ai tîrît în genunchi în faţa mea ?

— Negreşit, doamnă, mărturisi Firsov cu amară sinceritate. Artiştii sînt întotdeauna cinici... nu cruţă nici o valoare, oricît de intimă, oricît de neprefuită ! Dacă poate fi cît de cît de folos, şi viaţa şi-o trimit pe loc, tot acolo, în hăul cel nesăţios. Sînt nişte apucaţi !... Ei bine, te-am cam deranjat, am trăncănit prea mult. Scuză-mă şi dă-mi voie să te salut acum !

Fu nevoit să-și lase în jos mîna întinsă în zadar. Viforniţa simţea chinuitor că Firsov, plecînd, duce cu el însăși fiinţa ei, nelăsînd în schimb nici un pic dintr-a lui. Un nelămurit sentiment de melancolie, provocat de singurătatea ce urma să vină, necunoscută ei, o îndemnase să nu strîngă mîna întinsă de Firsov.

— Știi, Fedea... aș mai vrea să te întreb cîte ceva... și dacă ora nu este prea înaintată, aș rătăci un pic, împreună cu tine, prin împărăţia ta. Mai stai, scriitorule !

— Nu pot, a venit momentul să plec. Se dădu un pas înapoi, cu un gest de neputinţă. În afară de dumneata, mai am în mine o duzină de personaje flămînde. Zbiară, se înghesuie, mă rod pe dinăuntru... Se hrănesc cu carnea mea vie !

— Te sfătuiesc stăruitor să rămîi, Firsov, repetă Viforniţa mai insistent, recurgînd la cea din urmă stratagemă.

— Nu-i chip, seducătoareo, se înclină Firsov, ascunzînd sub această strîmbătură de bufon ceva care nu se cădea să fie nici atins, nici discutat în acea clipă. Apreciez la cel mai înalt grad interesul ce-l porţi problemelor de creaţie, dar... timpul acordat dumitale, scumpă doamnă, s-a scurs !

Înclinîndu-se ceremonios, părăsi fără regret această cameră, care pentru moment nu mai prezenta interes pentru el, întrucît alte ispite chemau acum creionul și imaginaţia sa. În vestibul, rezemat de uscior, Donka îl aștepta cu demiul și pălăria gata pregătite. Îl întîmpină pe scriitor, ţocăind compătimitor din limbă.

— Vai-vai-vai ! Iar nu v-a mers ? glumi el înduioșător. Iaca și pe mine mă urmărește ghinionul în branșa respectivă... Permiteţi-mi, în calitate de tovarăș de suferinţă, să vă ajut la îmbrăcatul paltonului. Nu vă jenaţi, Feodor Feodorovici, toate astea vor fi trecute la socoteală !...

— Mulţumesc, frate... îi aruncă peste umăr Firsov, vîrîndu-și mîinile amîndouă în același timp pe mîneci. Ţine-l mai drept, ce te foiești acolo ca o insectă în vîrf de ac ?

— N-aţi pierdut cumva, să-mi fie cu iertăciune, vreun lucrușor de preţ, briceag sau altceva, în timp ce vă tîraţi pe jos ? Zic așa, ca să nu vă întoarceţi îndărăt de la jumătatea drumului.

— Ţi-e teamă să nu te surprind cumva făcînd vreo treabă nu tocmai curată, hai ? Din cele care nu se fac cu martori ?

— Da de unde ! rîse Donka, făcînd cu ochiul. E prea devreme, nu mi-a venit încă timpul. Mai rabd eu. Dragostea... e vita cea mai răbdătoare din lume. Ce nu poate răbda nici cinstea omenească, nici mîndria ori cugetul, dragostea le rabdă pe toate... și mai adaugă cîte ceva de la ea, pe deasupra. Ia te uită ce paiaţă am ajuns să fiu ! Rîde toată hoţimea de mine ! Mi-am pierdut

somnul, ba a început să-mi cadă și părul, Feodor Feodorovici. Da, da, năpîrlesc rău de tot din cauza ei. Nu-mi vine să cred !... Și cînd te gîndești cîte muieri, de tot soiul, mi-au trecut prin mînă... S-au otrăvit din cauza mea, au înghițit ace, s-au aruncat de pe podul din centrul orașului în apele primăverii, și-acum, poftim...

Coborî scara ca să-l conducă pe scriitor pînă la ieșirea în stradă, vrînd să-i mărturisească totodată, într-un subit acces de sinceritate, toate chinurile dragostei lui de hoț.

— Va să zică ți-a făgăduit o mare răsplată ? mormăi Firsov, furios pe sine însuși pentru această josnică curiozitate.

— Cum să-ți spun, Feodor Feodorovici... Tocmai asta mă și amărăște, că mă pierd cu firea *de pomană*, aproape fără nici o nădejde. Mi-a poruncit să mă mut la ea, în cămăruța aceea, ca să mă aibă la îndemînă... și iată-mă aici. Doamne, rău a mai ajuns Donka Cretul. Să locuiască el într-o gaură de gîndaci, în chip de cățel de cucoană ! Adineauri stăteai de vorbă cu ea, poate o și mîngîiai, în timp ce eu îmi mozoleam chiștocul de creion, căznindu-mă să fac versuri. Pare-mi-se, Feodor Feodorovici, nu-i este gîndul nici la tine, nici la mine, și nici măcar la Vekșin... Cred că are ea un alt drăguț. Sau poate pregătește o lovitură de cuțit... Dar cui ? mă întreb. Și deodată, lipindu-și buzele de urechea lui Firsov, suflă în ea fierbinte : Nu știam că și tu o zugrăvești, cum fac și eu... Și *acolo*, în cartea ta, tot așa, nu se lasă, se opintește ? Dă-mi și mie pentru o singură noapte, să citesc ce-ai scris, Feodor Feodorovici. Nu-ți mototolesc foile, zău...

— Du-te dracului, otreapă murdară ! se înfurie Firsov, așa cum i se întîmpla cîteodată, cînd se apropia prea imprudent de unele din personajele sale.

Dîndu-l pe Donka la o parte, păși drept într-o băltoacă, spre cea mai mare mulțumire a hoțului și, pînă să ajungă la colțul cel mai apropiat, se jură cel puțin de șase ori să nu mai calce în vecii vecilor pragul acestei case blestemate... sau, în orice caz, să nu-și calce jurămîntul înainte de trecerea săptămînii. Se mai domoli un pic la vederea unui arțar vînjos ce se înălța dincolo de lungul zăplaz al spitalului învecinat ; păstrînd în majestatea lui gama majoră a celor trăite adineauri, copacul fosnitor saluta, cu toate brațele ridicate spre cer, furtuna ce se-ndepărta.

La lumina unui felinar notă în carnețelul său, laolaltă cu imaginea fosnitoare, și rugămintea lui Donka de a-i citi manuscrisul — trăsătură adăugată la caracterizarea lui — din moment ce s-au cerut și una și alta așternute pe hîrtie !

XIII

Zinaida Vasilievna își sărbătorea onomastica pe la jumătatea lunii octombrie, iar ziua de naștere în iulie. Tocmai pentru această sărbătorire din iulie se hotărîse Firsov să fixeze adunarea generală a tuturor personajelor din romanul său. Se închegau în grabă cunoștințe și legături noi, dar colocatarii din Arca lui Noe pregăteau pe ascuns cadourile-surpriză. Întorcîndu-se în acea seară de la serviciu cu o pungă uriașă de coacăze roșii, alese nu din motive de ieftinătate, ci numai și numai în virtutea graiului simbolic al culorii lor, Piotr Gorbidonîci aruncă o privire în odaia sa, prin ușa găsită crăpată, și scoase o exclamație de consternare. Într-adevăr, purtarea colocatarului său era un exemplu de samavolnicie nepermisă într-o comunitate!

Într-o stare de strigătoare despuială, deși nu chiar totală, Serghei Ammonîci curăța petele de pe costumul său suficient de ponosit, întins pe podea; dar ceea ce îl revoltă îndeosebi pe Piotr Gorbidonîci, dumnealui mai și fredona ceva în surdină! Alături de el — corp delict! — se afla o sticluță dubioasă, cu conținut mirositor, și un pahar cu apă, din care Maniukin lua cîte o gură, pentru a stropi haina sau pantalonul, în dreptul petei ce trebuia suprimată.

— Cu ce dai aici, luminăția-ta? întrebă Cikilev, ocolindu-l binișor, mijindu-și ochii și adulmecînd, ca să elucideze multilateral problema. Cu ce otrăvești atmosfera obștească?

— Cu niște amoniac, excelență! răspunse Maniukin, foarte bine dispus și transpirat, ridicînd spre el o față îmbujorată. Pe urmă am să mai cîrpesc pe ici, pe colo găurelele și-o să devin din nou apt pentru folosire în viață...

Piotr Gorbidonîci ar fi fost pe deplin îndreptățit să izbucnească și să dea o lecție acestui obraznic; își stăpîni totuși indignarea legitimă.

— Bine, să admitem... Dar dacă vine cineva la mine în vizită?

— N-are cine, Piotr Gorbidonîci. Sînteți burlac, deocamdată locuiți singur... prieteni n-aveți, cu atît mai puțin tovarăși de chef.

— Nu-i un motiv! se înfurie Cikilev, revoltat de o împotrivire atît de sfruntată, lipindu-se ca un scai de colocatar. Dar dacă dă buzna la mine, să zicem, un rău platnic, ca să-mi ofere mită? Nu sînt eu oare dator să bat din picior, să-l bag în sperieți și să chem martori ca să-l trag la răspundere pe vinovat?

— Sînteți dator, luminăția-voastră, îngăimă smerit Maniukin, continuînd totuși să se ocupe și mai departe de amintitele fleacuri,

dăunătoare sănătății. Dacă nu mă înșală memoria, chiar așa scrie legea.

— Și-atunci, unde găsesc eu spațiul necesar?... Cum aș putea să invit vecinele în calitate de martore, dacă în locuința mea este răspîndită pe jos o substanță otrăvitoare, iar pe podea se tăvălește un bătrîn pe jumătate despuiat?...

— În primul rînd nu mă tăvălesc, numai șed așa, ceea ce nu este interzis de nici un fel de dispoziții obligatorii, observă Maniukin, bîlbîindu-se, totuși pe deplin îndreptățit. În al doilea rînd, prezența mea vă poate fi de un real folos, Piotr Gorbidonîci, întrucît, pînă să chemați alți martori, respectivul poate să bage mita la loc în buzunar și apoi să nege totul, ticălosul! În timp ce în doi, îl prindem întocmai ca în clește... Hai! și la zdup cu el!

— Ce prostii nemaipomenite îndrugi și dumneata, Serghei Ammonîci... se indignă Cikilev sincer de-o încălcare atît de fățișă a oricărei logici și realități. Care-i idiotul, oricît de puțină minte ar avea, care să ofere mită de față cu o terță persoană? Mita adevărată se înmînează între patru ochi, și cu atît mai bine pe timp de noapte, ca unul să nu vadă ochii celuilalt și să nu atragă atenția persoanelor străine...

— Cred că aveți dreptate, consimți Maniukin, udîndu-și bucățica de vată cu o nouă doză din lichidul criminal. Nu prea se face să dai mită de față cu alții. În zilele noastre, te reclamă numai și numai din invidie!... Și nu vă e frică, Piotr Gorbidonîci, că între patru ochi vreunul cu scaun la cap ar putea chiar să vă convingă? Ăștia-s niște pișicheri de toată minunea, îți scot prin gaura cheii un vagon de manufactură...

Față de această replică atît de sinceră, lui Cikilev îi secară toate argumentele contradictorii. Mai tremura însă de indignare față de tot neamul omenesc și de furie împotriva autorităților care au trecut cu vederea, din lipsă de vigilență, această epavă a trecutului, atît de primejdioasă.

...În afară de ciocnirea de mai sus, prin nimic remarcabilă, celelalte pregătiri în vederea zilei de naștere a Baluievei se desfășurau normal. Soția șomerului Bundiukov cocea tocmai cozonac și mirosul lui apetisant, greu, se revărsa afară pe fereastra deschisă. În seara aceea nu era pic de vînt, astfel încît, în ciuda înălțimii considerabile de la care venea, acest miros ce nu putea fi nicidecum denumit duhoare, din cauză că era unsuros și dulceag, ajungea nestingherit jos, în stradă. Astfel toată mahalaua fusese indirect înștiințată despre plăcutul eveniment ce se sărbătorea în acea casă cu multe etaje. În același șuvoi sărbătoresc nimeri și Nikolka Zavarihin, care venea la solemnitate cu oarecare întîr-

ziere, după închiderea prăvăliei și încheierea afacerilor din acea zi. Tania sosise cu mult mai devreme, însoțită de Firsov... Nikolka pășea fără grabă, cu umbletul obișnuit, prețăluind din ochi orice ar fi putut să se perinde, cu cîștig, prin punga și tejgheaua sa; întrucît n-avusese timp să cineze, din pricina unor treburi urgente, mirosul apetisant de aluat ars îi aduse aminte de petrecerile de la țară și de tîrgurile anuale ce se țineau de Sîn Petru, sărbătoare ce se apropie de altfel. Se îmblînzi, dacă nu se înveseli chiar... și deodată încremeni, cuprins de un sentiment de surprindere, deocamdată inexplicabil.

Drept în fața lui, pe poarta casei cu multe etaje intra o femeie elegantă, extrem de cunoscută, deși n-avea pe ea nimic să-ți sară în ochi, ori să-ți rămînă întipărit în minte. Zavarihin o recunoscu, dar nu din prima clipă; era femeia care-l păcălise în gară, cîndva, la sosirea în Moscova; și n-o recunoscuse din prima clipă fiindcă era acum cu totul altfel, mai severă, chiar trufașă. Se furișă în urma ei, străbătînd curtea plină de larma copiilor, o pierdu mai întîi din vedere timp de vreun minut și jumătate, apoi se repezi glonț după ea spre cea mai apropiată intrare, singura prin care putea să fi dispărut. Urcă sărind cîte trei trepte deodată, grăbit, astfel încît vizitatoarea, deși prevenită de hîrșîitul amenințător al cizmelor lui Zavarihin, n-avu cînd și unde să se ascundă de urmăritorul ei.

Izbuti să-i aţină calea pe palierul dintre etajul unu și doi. Cu mîna pe balustradă, îi cercetă trăsăturile feței, misterioase pentru el, neclare în lumina difuză a ferestrei de pe scară, cu geam mat. Zîmbind răbdător, niţeluș superior, Viforniţa aștepta urmarea. „Dacă ești tîlhar, mai ai de parcurs o cale lungă și dureroasă...“ păreau să spună ochii ei.

— Spuneți-mi... întrebă el în sfîrșit, cuprins de sfială, numai și numai ca să compare vocea ei cu cea din memorie, cea care-l subjugase odată. Sînteți chiar aceeași persoană... sau numai sora dînșii?

— Închipuiește-ți că nici măcar nu sîntem rude... răspunse Viforniţa, bătîndu-și joc de acest țărănoi necioplit. Și îndepărtîndu-l pe Zavarihin cu o singură privire, îi lăsă în suflet o senzație supărătoare: parcă ar fi trecut prin el.

Din cauza unor reconstrucții ulterioare, numerele apartamentelor din aceste imobile de tipul caselor de raport erau încurcate, astfel încît Viforniţa fu nevoită să mai coboare o dată în curte. Nikolka era însă într-atît de subjugat, încît nu îndrăzni să se mai ţină după ea. Din cauza rătăcirilor nesfîrșite de la un etaj la altul și de la o intrare la alta, ajunse la masa festivă cu o întîrziere

simțitoare, astfel încît Viforniţa avu timp să se retragă nestingherită. Şi astfel, datorită modificărilor introduse de autor în subiectul său inițial, acestor doi oameni nu le mai fu dat niciodată să se mai întîlnească ; și dacă totuși și-au mai ieșit ulterior unul altuia în cale, Zavarihin n-a mai recunoscut-o... Numai în amintirea sa mai dăinuia un sîmbure de emoţie, de alarmă, așa cum rămîne pe corp cîte o cicatrice din copilărie, de a cărei proveniență nu-ţi mai aduci aminte.

Acasă la Zina Vasilievna nimeni nu se așezase deocamdată la masă ; musafirii, împărţiţi cîte doi și cîte trei, la întîmplare, își puneau întrebări fără rost și răspundeau anapoda ; cel puţin așa făceau impresia. În romanul lui Firsov, toate erau deocamdată atît de crude și de neorînduite, încît și după trecerea a douăzeci de minute, de pildă, autorul, care-l adusese aici pe Zavarihin, nu se învrednici măcar să-l prezinte gazdei pe acest personaj cu totul necunoscut, ca s-o felicite, după cum se cuvine, de ziua ei. De altfel, din cauza scandalului ce izbucnise tocmai atunci, nimeni din cei de față nu-i acordă noului-venit prea multă atenţie.

Autorului nu-i mai ardea acum de regulile bunei-cuviinţe ori de verosimilitate. Departe de ceilalţi, pe un scaun de bucătărie, fără ochelari și — el știe de ce ! — în demiul său cu gulerul ridicat, cu coatele proptite pe genunchi și obrazul îngropat în palme, arunca priviri mioape și îngrijorate colectivului gălăgios și agitat la culme, aflat sub ordinele lui. Absolut toate aceste personaje, adunate de pretutindeni la un fel de apel general, se înghesuiau vociferînd care mai de care, încercînd să discute, să stabilească legături trainice sau, dimpotrivă, menite să se destrame pe loc. Zina Vasilievna, de pildă, era firesc să dorească prietenia Taniei, soră a bărbatului iubit, și-n acest caz Zavarihin trebuia inevitabil să fie de față, pe baza drepturilor de logodnic al Taniei, iar Zotei Buhvostov și ceilalţi vlăjgani laţi în spete, cu tipică înfăţișare de pieţași, veniseră în calitate de prieteni la toartă cu Nikolka, viitori cavaleri de onoare și asociaţi ai acestuia. Într-un colţ mai depărtat, la masa încadrată cu sticle și fructe, Sanka Bicicletă, cumințit acum, vîra pe furiș în buzunar un măr verde de soi timpuriu pentru tînăra sa soţie, iar Donka Creţul, ajuns aici numai Firsov știe cum, nu-și mai lua ochii injectaţi de la stăpîna lui tirană, așezată pe o canapea alături de scriitor... Mai erau acolo niște personaje neterminate, cu un fel de bureţi în loc de fețe, personaje deocamdată nefolosite, pe jumătate concepute ; își vîrau capul prin ușă, de pe sală, întrebîndu-se dacă nu le-a venit cumva timpul să apară. Într-un cuvînt, erau ticsiţi acolo ca sardelele, nemaiavînd ce respira, cu tot geamul deschis ; și privindu-i, Firsov

se scărpina din cînd în cînd melancolic la tîmpla stîngă, neştiind cum să-nchege într-un tot turma sa pe cale de a se împrăştia.

În cele din urmă, totuşi, printre oaspeţi se înfiripă o convorbire, la început dezlînată, ceea ce era inevitabil din cauza diferenţelor de caractere, de locul pe care fiecare îl ocupa în roman ori de divergenţele de opinii. Şi cum Dmitri Vekşin rămînea totuşi personajul principal al romanului lui Firsov, discuţia se încinse tocmai în jurul lui.

La început, acest schimb de păreri se desfăşură destul de lînced şi nefavorabil lui Vekşin ; fapt e că, în clipa cînd Firsov îşi dădu seama ce se petrece, discuţia era în toi, iar gazda — ondulată şi împopoţonată — nu-şi mai putea ascunde îngrijorarea, stîrnită de atîtea înţepături reciproce şi digresiuni, atingînd domenii lăturalnice şi nedorite.

— ...firește, în calitate de soră, mi s-ar cuveni mie să mă pronunţ cea din urmă într-o problemă atît de delicată... spunea Tania cu pasiune, dar poticnindu-se mereu, în atenţia respectuoasă a celor din jur : îi cunoşteau faima şi asistaseră la reprezentaţiile ei. În orice caz, să ştiţi că i-aş fi luat parte lui Mitea chiar dacă am fi fost absolut străini. Eu personal găsesc că fratele meu este totuşi un om de treabă... Poate nu e un om bun, cuvînt de altfel impropriu epocii noastre, dar drept, deşi neîndurător ca fierul şi, oricum, cinstit... Cinstit în sensul că nu s-ar da cu duşmanul nici de l-ai bate cu biciul şi nu s-ar pleca, pentru nimic, în faţa nedreptăţii ; într-un cuvînt, va rămîne pururea aşa cum este, orice i s-ar întîmpla. Şi mărturisesc că nu m-aş fi aşteptat să aud aceste vagi aluzii ponegritoare la adresa lui tocmai într-o casă unde, după cum se-aude (aruncă o privire gazdei, care roşi ca para focului), este atît de iubit...

— Iubit şi nu prea ! preciză lugubru Cikilev, cu un glas deocamdată politicos şi, căutîndu-şi inspiraţia, privi complice fotografia din perete, reprezentîndu-l pe părintele gazdei.

— Desigur, Mitea este un om aspru şi, poate, nu destul de darnic în drăgălăşenii... dar asta, în general, e specific oamenilor din timpurile noastre, continuă Tania emoţionată, stăruind — în ciuda faptului că toţi ceilalţi o ascultau cu suspiciune. E drept, continuă ea, că prietenia unor asemenea oameni este mai greu de cîştigat... Dar ştiţi, domniile-voastre, cu cît devotament l-au înconjurat colegii şi tovarăşii lui de arme, de la depou şi de pe front ?... Asta după un interval de timp foarte scurt. Iar Feodor Feodorovici... e aici, puteţi să-l întrebaţi !... mi-a povestit că şi actualii lui tovarăşi îi oferă bani împrumut, chiar dacă nu se duc să-l vadă la spital... Şi în genere, sînt gata să facă pentru el orice.

Înțeleg că prietenia unui om ca Mitea, acum, nu-i chiar de dorit... dar și aceasta dovedește că Mitea are un fel de farmec propriu lui, nu-i așa? Oamenii, cînd sînt mulți, nu se înșală niciodată în aprecierea unui om sau a evenimentelor... luați în masă, oamenii nu pot fi înșelați. Adică, mai bine zis, pot fi mai greu înșelați. Dar de ce tăceți cu toții?... Nu-i drept ce spun?

În căutarea unui sprijin, își plimbă privirea peste cei adunați, cerșind simpatie și înțelegere, dar nu găsi; unii se uitau la tabloul atîrnat deasupra patului Klavdei, înfățișînd un peisaj de toamnă cu un iaz și niște lebede îmbujorate de rușine pentru cel care le-a pictat, alții mîncau de zor coacăze, trăgînd cu îndemînare codițele printre buzele strînse, sau făceau și ei cîte ceva, subliniind discreția generală cu care căutau toți să mușamalizeze lipsa de tact a unei persoane binecunoscute, apreciate și, în linii generale, simpatizate. Numai Firsov, înviorat, dădu aprobator, prietenește din cap, o dată și încă o dată în direcția Taniei, care pălise ușor sub efectul inspirației sale îndoielnice. Încurajată de semnele aprobatoare ale lui Firsov, Tania se avîntă cu forțe noi în apărarea fratelui *mai mic*, fără a nutri prea mari speranțe că-i va putea îmbunătăți reputația cam prea compromisă. Făcea aceasta probabil numai și numai ca să împingă apologia lui Vekșin la extrem, pentru a se poticni negreșit cu acest prilej și pentru a-i facilita prin aceasta scriitorului o nouă schimbare a subiectului, de cea mai mare importanță și abia acum clarificată. Era ceva neplăcut de despotic în felul în care Firsov punea, ca pentru probă sau, mai bine zis, pentru rodaj, în gura acestei artiste de circ, oricum condamnate, unele reflecții ce-i trecuseră lui prin cap.

— Tare mă tem că am să vă tulbur solemnitatea, atît dumneavoastră, dragă Zina Vasilievna, cît și musafirilor... urmă Tania cu tot avîntul; și cum nimeni nu-și putea explica motivul înflăcărării ei pătimașe, peste măsură de îndrăznețe, se uitară toți întrebători la Firsov. Cu toate acestea, aș vrea să vă spun numai atît, că în epocile cînd au loc mari transformări, cînd se produce o retopire a oamenilor și a întregului lor patrimoniu acumulat în decursul veacurilor, cînd se produce o retopire atît de măreață ca la noi, și cînd totul în jur, cît cuprinzi cu ochii, arde în flăcări, atunci orice ființă vie are clipe de durere... deși nu toți în aceeași măsură. Iar cînd te doare ceva, nu se poate să nu scapi un strigăt printre buzele mușcate, ori să nu faci vreo mișcare nepotrivită... Ba în vremuri ca ale noastre se mai întîmplă ca și zeii să se zvîrcolească! De *acest* adaus la substanța cea clocotitoare nu scapă nimic din ce-i viu, altminteri n-ar deveni mai bun, mai elastic, mai sonor. Doar nu de viață prea bună porneau pe vremuri coloniștii ruși spre pămînturi depărtate, nelocuite... își urmă Tania gîndul

cu glas tare. Făcu o pauză, de parcă și-ar fi pierdut firul, pentru că în clipa aceea Firsov nota în carnețelul său : „Deși se mai întîmpla cîteodată să pornească și din plictiseală, din vitejie, din înclinația spre visare ori din neastîmpărul firii de cazac..." Dar pe urmă se obișnuiau ! În clocotul torentului nostru, totul se topește, joacă, se învolburează și curge, astfel încît orice fărîmă omenească se amestecă de o mie de ori cu celelalte mai înainte ca substanța care a erupt să se închege în cristale calitativ noi... Nu am dreptate ? Și *asta* încă nu-i totul. Și-atunci, cine poate ghici dinainte destinul lui Mitea ? Nu mai spun că pentru a-l sancționa pe cineva, trebuie neapărat să ții seama de viitorul celui vinovat, pentru a nu-ți mînji de pomană cu sînge mîinile și demnitatea omenească. Tăria Rusiei rezidă tocmai în faptul că ea, chiar și în vremuri de prosperitate, nu s-a lăsat niciodată ademenită de prezent, luptînd neobosit pentru puritatea supremă, trăind cu speranța vagă într-un viitor mai bun... De fapt, poporul nostru nici n-a trăit vreodată cum trebuie, pentru că s-a pregătit neîncetat pentru ceva care urma să vină, pentru că oamenii au muncit neobosit, fără a se cruța nici pe ei, nici pe copiii lor. Nu sînt chiar absolut convinsă că această însușire este conștientă, dar, pare-mi-se, la nici un alt popor nu găsești un asemenea grad de dezvoltare a tendinței, uneori supărătoare, de necontenită perfecționare, ca la noi. Așadar, să lăsăm cele vii să fiarbă pînă la urmă și să nu cobim, ghicind dinainte unde va ajunge Mitea, pe culmile vieții sau undeva, în infernul spumei din acest clocot. Mie nu mi s-a mai întîmplat ca Mitea să-mi dezmintă încrederea !

— Și-i mult de cînd vă cunoașteți fratele ? o întrebă Viforniţa pe un ton de simpatie, cum numai la ea puteai să auzi, dar și de superioritate.

Fără să vrea, Tania își lăsă ochii în jos :

— Este adevărat că am fugit de mică de-acasă, din cauza sărăciei și a mamei mele vitrege, și că pe urmă nu ne-am văzut mai bine de zece ani... Dar ce-ați vrut să spuneți ? De ce m-ați întrebat ?

— Îmi place tonul dumitale înflăcărat. Ești un model de soră și tare mult aș fi vrut să am și eu o soră ca dumneata. Dar îți asumi o sarcină peste puteri... Tania mi se pare că te numești... Ei bine, Tania, vezi să nu te prăbușești cumva sub povara aceasta exagerat de grea. Sînt aproape de acord că în această clocotitoare ciorbă de piatră, cum te-ai exprimat adineauri atît de bine, acționează în mod spontan diferiți curenți, unii ascendenți, alții, dimpotrivă, descendenți... N-am să-ți ascund că aceasta se confirmă prin unele evenimente chiar și în viața mea personală. Din feri-

cire însă, în afară de destin mai avem în noi și voință... și dacă eu n-am avut destulă, de exemplu, ca să ies prin propriile mele forțe dintr-un joc necurat, numai eu sînt de vină. Și mie mi-a fost dat de Dumnezeu să-l întîlnesc în calea mea pe Mitea... Cînd spuneam adineauri că limpezimea gîndului și o purtare atentă față de aproapele nu sînt tocmai trăsăturile de bază ale caracterului lui Mitea, aveam în vedere unele amănunte din biografia lui pe care dumneata nu le cunoști... și zîmbi din vîrful buzelor.

Nedeprinsă cu discuții atît de lungi, Tania obosise și, de două ori, cu un zîmbet vinovat, se scuzase în fața gazdei pentru timpul ce-l răpea musafirilor ; acum însă nu mai putea să capituleze, și nici să se retragă, lăsîndu-l pe Mitea pradă unor noi răfuieli.

— Iartă-mă, te rog... După cum mi-am putut da seama după o serie de aprecieri destul de răutăcioase la adresa fratelui meu, dumneata ești chiar *acea* Maşa Dolomanova ? Da, da. De altfel, în treacăt fie zis, Mitea mi-a vorbit de dumneata cu mult mai multă căldură... Iar dumneata, dacă am înțeles bine, ești nerăbdătoare să mă înștiințezi că fratele meu este un hoț ! ieși Tania tăios în întîmpinarea atacului ei. Ei bine, nu te mai obosi. Știu acest lucru, și mai știu că se află la închisoare... mai bine zis, în infirmeria închisorii. Îți mulțumesc din suflet. Se vede că faci parte dintre cei pentru care singura mîngîiere o constituie faptul de a spune despre aproapele adevărul *curat*... de preferință, cît mai crud. Și care cred că, cu cît mai mult îi vor ponegri pe ceilalți, cu atît mai curați vor apărea ei... Dar crede-mă, este o părere greșită și, pe deasupra, primejdioasă. Poporul nostru, generos din fire, nu ne învață să ne bucurăm de nenorocirea altuia... Nu degeaba oamenii noștri le ieșeau în întîmpinare ocnașilor cu un colac ori un bănuț în mînă, și se plecau adînc în fața lor, cînd aceștia urcau la locul execuției !...

Dacă toate argumentele lui Firsov, puse în gura Taniei, fuseseră ascultate cu căscături și priviri nedumerite unii spre alții, încheierea acestei discuții, dimpotrivă, stîrni o însuflețire generală, deoarece mai fiecare dintre ei avea anumite păreri și ținea să aducă propuneri practice asupra felului cum s-ar putea stîrpi criminalitatea pe scară mondială și în termenul cel mai scurt.

— Să nu uităm totuși că o asemenea caritate dăunătoare față de criminali se manifesta numai în trecut... sări, prezentîndu-și amendamentul, șomerul Bundiukov, cu atît mai îndrăzneț cu cît nu se mai vedea în jur nici unul dintre reprezentanții delicvenților de drept comun, pe care Firsov apucase să-i taie din romanul său. Și-atunci, altădată, de ce credeți că se întîmpla ? Numai din cauză că poporul de rînd, în stare de înrobire fiind, nu suferea

mai de loc de pe urma furturilor, întrucît nu poseda averi imobile, și nici măcar mobile : pe vremea aceea toată averea și-o purta omul în spate ! Sînt absolut de acord cu Piotr Gorbidonîci că mințile cele mai luminate ar trebui să cugete bine : merită oare să se irosească pentru niște criminali economiile poporului și produsele alimentare, de vreme ce, din aceleași fonduri, s-ar putea deschide universități serale ori șiranduri cu închirieri de bărci pentru odihna și distracția oamenilor muncii ?... De altfel, chiar și înainte vreme, nu-i miluia lumea pe tîlhari cu colaci decît doar de Sfînta Înviere, iar astăzi, în urma sporirii belșugului general și întrucît poporul a fost peste tot locul eliberat de religie, s-ar cădea mai curînd să-i ferece cu colaci de fier pe viață ori, și mai bine, fără vorbă multă, să-i facă săpun... de bună seamă, numai săpun industrial.

Discursul fusese ascultat cu multă atenție, deși fără fățișă aprobare.

— Dacă ar fi să te iei după vorbe și să judeci fără să pui mîna pe conștiință, poți să-i pui omului în cîrcă oricîte ticăloșii, sări stăpîna casei, nemaiputîndu-se stăpîni, îmbujorată la față și mutînd de indignare un pahar dintr-un loc în altul pe masă. Dacă Maria Feodorovna face aluzie la cele șase mii de ruble luate de la artel, apoi chiar la judecată s-a dovedit că Dmitri Egorîci a dat înapoi partea lui, chiar în aceeași seară, pînă la cea din urmă copeică, aruncînd banii sub masă. Și-apoi...

— Astea-s lucruri foarte puțin probabile, care se întîlnesc mai ales în romane ieftine, cînd autorul se teme de prea multă culoare locală sau cînd liniile tematice nu sînt puse la punct... o întrerupse Vifornița, fără să ridice tonul, aruncîndu-i lui Firsov o privire ironică. Eu însă m-am referit la ceva mai important... mai esențial decît banii, fie ei chiar sacrosancții bani ai statului. Desigur, nu-i sînt soră lui Dmitri, ci doar prietenă din copilărie... Dar chiar și mai înainte ca viața să ne fi despărțit, pe timpuri, mi-a fost dat să mă căiesc amarnic de încrederea arătată acestui om...

— Trebuie *să cunoști* bine vina unui om, ca să-l acuzi în lipsă, o preveni cu înflăcărare Tania, anticipînd asupra spuselor ei.

Drept răspuns, Vifornița clătină din cap :

— Crede-mă, dragă Tania, aș fi fost și eu bucuroasă să spun că m-am înșelat ; dar urmele faptei lui Mitea se mai văd, le port mereu pe trupul meu... Ar fi, de altfel, mai sănătos să nu adîncim această problemă, pentru că dacă insiști să-ți dau dovezi, sau dacă te superi ca adineauri, atunci... Ciocănind cu unghiile ei ascuțite pe suprafața șlefuită și sonoră a paharului, urmă : ...atunci voi fi nevoită să fac mărturisiri și totodată să-i întreb pe ceilalți dacă

nu li s-a întîmplat cumva să sufere pe pielea lor acea trăsătură de caracter a lui Mitea... pe care am putea-o numi convențional „tărie de fier!"

— L-ai acuzat odinioară, sau îl acuzi și acum? întrebă Tania cu voce tremurătoare, căutînd să mai cîștige ceva.

— Îl acuz și acum, zîmbi Viforniţa. Să vorbesc?

Pe faţa Taniei se citea tulburarea, suferinţa și lupta.

— E chiar ceva atît de rău? întrebă ea, chinuită de necunoaștere.

— Ei, drăguţa mea, depinde, desigur, de punctul de vedere al fiecăruia... Dar dacă dorești, pot să spun, și-om vedea atunci...

Pînă și Zina Baluieva, care încremenise pe scaunul ei din capul mesei, cu pete stacojii, de culoarea rochiei, pe obraz, nu mai îndrăznea să spună nici un cuvînt în apărarea lui Vekșin, de teamă să nu provoace sinceritatea primejdioasă a musafirei sale. Întrucît nu se știa încă ce anume păcat, mare ori mic, apasă pe conștiința lui Mitea, în condițiile de față puteai bănui orice. În așteptarea unei mărturisiri picante, oaspeții se strînseseră toți în jurul Viforniței, mulți uitaseră chiar și de coacăze, iar Bundiukov, ridicîndu-se puțin, își mări pavilionul urechii cu palma pusă căuș alături ca să nu scape un cuvînt și să aibă plăcerea mai tîrziu să împărtășească noutățile și consoartei sale, momentan absentă. Piotr Gorbidonîci, asemeni unui actor ce-și așteaptă ieșirea în scenă, ori unui tigru înainte de salt, se și pregătise să preia bîrfeala din gura Viforniței. În timp ce se apropiau și ceilalți participanți la joc, Zavarihin suia scara întunecată, scăpărînd cîte un băț de chibrit la fiecare ușă, iar Firsov scria mereu, uitînd să deconecteze realitatea. Și în timp ce croia în ciornă poteci prin enigma densă a romanului, în timp ce făcea în gînd fel de fel de ipoteze cu privire la greșeala încă nelămurită, comisă de Vekșin față de Maşa Dolomanova, și înnoda firele celor mai depărtate capitole, personajele lui trăiau de capul lor, în conformitate cu caracterul trasat fiecăruia.

Era de așteptat ca acum, pe loc, mînată de durerea-i nestăvilită, Viforniţa să dezvăluie încă o taină rușinoasă a lui Vekșin; cînd, deodată, capitulînd, Tania porni spre ea grăbită și prevenitoare, cu brațele deschise; și așezîndu-se pe ceva, alături, făcu chiar o timidă încercare de a o cuprinde de umeri.

— Te rog să n-o faci... începu ea împăciuitor și repede, nelăsînd-o pe cealaltă să plaseze nici un cuvînt... Să terminăm discuția! Și așa i-am plictisit pe toți, și-apoi eu noaptea trecută n-am închis ochii... abia mă mai țin pe picioare. Te rog! Ți-am făcut eu vreun rău? De ce mă chinuiești? Deși, înțeleg, poate că port răspunderea

dacă Mitea, într-adevăr, ți-a greșit prin ceva atît de groaznic: sînt doar sora lui bună! Dar ai să privești, cred, lucrurile altfel cînd ai să afli că nu sînt prin nimic, nici un pic, mai fericită decît dumneata. O să-ți fac o vizită zilele acestea... am destul timp liber, așa că vin și-ți povestesc cîte ceva, și-atunci ai să-ți deschizi și dumneata sufletul, între patru ochi și fără să ascunzi nimic... Ai să-mi dai de asemenea un sfat bun. Am priceput chiar din prima clipă că porți atît de multe în suflet, încît nu te costă nimic să le împărtășești și altora... cu atît mai mult cu cît eu cred necondiționat toate lucrurile bune pe care mi le-a povestit Mitea despre dumneata. Poate că atunci o să ne simțim toți trei mai bine, mai ușurați. Așa a fost totdeauna cu oamenii, de cînd e lumea: orice s-ar întîmpla într-o zi, chiar și ceva ce pare ireparabil, a doua zi tot trebuie să se scoale omul în zori, să muncească, să gătească mîncare, să dădăcească copiii, să trăiască... Nu-i așa că n-ai să mă alungi dacă viu la dumneata? Mă primești?

Astfel, cu sufletul larg deschis, încerca s-o cucerească, s-o înduioșeze, să amîne ceva; deodată însă, cerșind răspuns, întîlni ochii Viforniței, care o priveau țintă, fără să clipească. Împietrită parcă și speriată, se dădu un pas îndărăt, apoi, prăvălindu-se cu fruntea pe pervazul înalt al ferestrei, izbucni în lacrimi, ceea ce era absolut de prisos. În clipa aceea adunarea se împărți în două: femeile se repeziră s-o consoleze pe Tania, în timp ce bărbații se apucară să dezbată, în limitele permise, variantele posibile ale tainei lui Vekșin, manifestînd în privința păcatelor o considerabilă documentare; numărul persoanelor participante la zarva generală, la un moment dat redus la limită, conform voinței lui Firsov, crescuse simțitor spre sfîrșitul incidentului, astfel încît, după scurgerea unei ore, lucrurile se încheiară într-un apartament ticsit la refuz. Dar în timp ce autorul calcula în minte cît material și de care anume va avea nevoie pentru scena următoare, în timp ce în jur domnea învălmășeala intolerabilă pe care personajele numai în închipuirea autorului și-ar putea-o permite, înainte de ridicarea cortinei, Viforniță se apropie de Firsov.

— Ascultă, Feodor Feodorovici... o să ne certăm serios dacă te mai porți și pe viitor atît de imprudent cu mine, începu ea pe tonul obișnuit în convorbirile dintre ei, jumătate glumeț, jumătate serios, ca și cum într-adevăr scriitorul ar fi fost în măsură să dispună de destinul ei. N-am priceput niciodată rolul meu în acea schițare, în acea ciornă inițială de la gară, cu epizodul jefuirii lui Zavarihin; dar, mă rog, să zicem c-ai avut nevoie de mine ca de un simbol, o melodie inițială... care mai tîrziu s-a înglobat în subiect, devenindu-ți, naiba știe de ce, scumpă. Dacă însă ai

renunțat la acest fir secundar, de ce mi l-ai mai scos în cale, pentru a doua oară, azi, cînd am venit aici ? Iată, peste o clipă va bate la ușă și atunci dezvăluirea mea, ce va urma inevitabil, te va duce în niște desișuri din care n-ai să mai poți ieși... Hai, grăbește-te, taie-mă cît mai repede din manuscrisul tău !

— Uf, totdeauna trebuie să strici ceva ! De ce tulburi mereu liniștea și bună-învoirea ? răspunse enervat Firsov, căutînd să scape.

— Ascultă, scriitorule !... Nu tu, cu inspirația ta nefericită, ai stricat, fie și prin prezența persoanei mele, pașnica petrecere de familie din casa acestei doamne grase ? se supără Viforniță. Și-apoi, ce nevoie ai avut să sperii prematur o biată fată pe care și așa ai năpăstuit-o în toate privințele ? Pentru ce lacrimile acestea ce nu cadrează de loc cu caracterul unei artiste de circ, posesoare a unei excepționale voințe, dovedite cu prisosință în executarea numărului de mare succes ? Hai, termină odată, Firsov ! N-auzi că Zavarihin urcă scara ?... Eu nu mai stau o clipă !...

— Bine... Dar mai întîi lămurește-ți aluzia. Spune-mi măcar mie, de despărțire : în ce constă faimoasa vină a lui Vekșin ? În faptul că s-a prăbușit înainte de a-și fi ajuns scopul ? Ori că a căsăpit un om neînarmat ?

Nevrînd totuși să-și împărtășească secretul, Viforniță se împotrivea cu îndărătnicie acestei rugăminți-porunci a lui Firsov. Între timp acțiunea se desfășura cu iuțeală vertiginoasă. Autorul îl făcuse pe Zavarihin să piardă hîrtiuța cu adresa, ca să mai obțină o amînare, dar prelungirea ei risca să frîneze subiectul. Îmbujorată de ocupațiile de la bucătărie, soția șomerului Bundiukov tocmai aducea pe o foaie de placaj o minune a meșteșugului patiseresc, un cozonac uriaș ce părea să amintească brațele sărbătoritei, împletite ca pentru o îmbrățișare, ceea ce marcă hotărîtor începutul celei de-a doua părți a programului serii, anume a celei distractive. Iar Piotr Gorbidonîci, de cîteva minute bătînd ușor în umărul musafirei ce voia să plece, amintea tot mai stăruitor despre directa îndatorire a cetățenilor conștienți de a contribui, zi cu zi, la demascarea celor din jur, mai ales a persoanelor cu pete pe conștiință ori cu reputația compromisă ; în glasul lui, pe lîngă intonații catifelate, răzbăteau acum și altele, dure ca fierul.

— Nici nu-i cazul să ne dezvăluiți secretul dumneavoastră, stimată Maria Feodorovna, îi spunea el insinuant la ureche. Oferiți numai minților noastre un fir conducător... restul descifrăm noi și prin forțe proprii. Nu trebuie s-o spuneți cu glas tare ; închideți ochii și scăpați o vorbă numai așa, ca din greșeală, poate chiar în chip de șaradă, ca să nu se plictisească invitații. Caracteristic, nu vă

anchetez ca un administrator de imobil, atașat pe lîngă umanitate în scop de respectare a celor de cuviință ; vorbesc numai și numai dintr-un interes profund pentru viața colectivității... Zău așa, mor de curiozitate să aflu ce lucru nepermis, ce boroboață a mai putut să facă Dmitri Egorîci al nostru ?

Încordarea momentului crescuse la maximum, cu atît mai mult cu cît, tocmai atunci, dinspre bucătărie se auzi bătaia în ușă a lui Zavarihin ; clipele erau numărate. Aplecînd cam în silă capul, Firsov se văzu silit să admită cearta rivalelor, inevitabilă acum, deși îl lipsea pe viitor de o mișcare din cele mai avantajoase. Și îndată, de parcă n-ar fi așteptat decît învoirea autorului, Zina Vasilievna sări în apărarea surioarei lui Mitea, alegînd în acest scop cele dintîi cuvinte, destul de jignitoare, după care urmă răspunsul stăpînit, dar nu mai puțin jignitor al Dolomanovei. O clipă după aceea se dezlănțui o asemenea zarvă, încît șomerul Bundiukov socoti mai prudent să părăsească pentru un timp încăperea, spre a nu fi atras ca martor la proces în caz de crimă. Simțind nevoia să spună tot ce avea pe suflet, Zina Vasilievna începu să zbiere și mai tare la Dolomanova, răzbunîndu-se pentru singurătatea ei, ca și cum ar fi avut-o în față pe femeia care a despărțit-o de Mitea ; striga și mîngîia în neștire căpșorul Klavdiei, trezită de scandal ; răsărită de undeva în fugă, numai în cămășuță, fetița, deprinsă cu asemenea scene, îmbrățișa doar cît mai strîns genunchii mamei, ca aceasta să se liniștească mai curînd. Viforniței nu-i mai rămînea altceva de făcut decît să se retragă, triumfătoare, pe coridor. Cei de față îi mai admirară fără să vrea, pînă dispăru, frumusețea mîndră și atît de rafinată... În aceeași clipă intră dinspre bucătărie Zavarihin, care izbutise în cele din urmă să nimerească locul petrecerii, mai mult după scandal. De cum păși în încăpere, își văzu logodnica și-l surprinse expresia de amărăciune întipărită pe buzele mușcate.

Tania se prăbușise într-un jilț adînc, cu capul răsturnat pe spetează, iar în jur, schimbînd între ele comentarii și manifestînd o vădită satisfacție, se agitau cîteva din femeile prezente, cu picături calmante în mînă. Zavarihin aruncă spre ea o privire îngrijorată ; apariția logodnicului, sosit tocmai la timp, nu trezise nici o reacție pe fața ei scăldată încă în lacrimi, deși Tania părea că se uită fix la el, numai cu ochiul drept, căci o buclă îi alunecase de pe frunte, acoperindu-i ochiul stîng ! Această privire înfricoșător de indiferentă, atît de nepotrivită cu situația, îl răscoli pe Zavarihin mai mult decît lacrimile, mai mult decît ecourile încă nestinse ale scandalului. Se apropie de Tania, dar nu din compătimire și nici măcar din imboldul de a-și apăra iubita, ci împins de o nevoie arzătoare

de a-și explica pe loc un amănunt enigmatic care schimba multe... Năucit întrucîtva de întorsătura pe care o luaseră lucrurile — o scăpare de-a lui ! — Firsov găsi în sfîrșit cu cale să-l prezinte invitaților pe Zavarihin, nu înainte însă de a fi apucat acesta să îngenunche lîngă logodnica lui și, frămîntat de îndoieli, să o scuture, căutînd să afle despre ce e vorba.

Pînă și bucuria manifestată de Tania, cînd sesiză prezența lui, nu făcu decît să-l pună și mai mult în gardă.

— Știi, i-am luat apărarea fratelui meu pentru că ceilalți din jur tăceau cu toții... Și m-am simțit atît de singură, Nikoluška !

— Nu vorbesc de asta... Ce ai la ochi ?

Iar Tania, tînjind, se vede, atît de mult după o vorbă de mîngîiere, nu-și dădu seama cui îi mărturisește defectul său fatal, în care trebuiau căutate rădăcinile spaimei fizice, de neînfrînt, pe care o resimțea ea în fața spațiului.

— Of, Nikoluška, asta a fost demult !... În timpul unei repetiții cu calul, în manej a sărit șfichiul unei șambriere, biciul acela lung pe care-l mînuiește dresorul de cai... din cauciuc cu oțel, ai văzut tu... Eu eram în stal, m-a nimerit drept în ochi, și iată... Asta se cheamă dezlipire de retină. Își încleștase degetele pe mîna lui puternică, ușor moleșită, și-l ținea strîns, nevrînd să-i dea drumul. Știi, Nikoluška, nu văd nimic cu el, absolut nimic...

Glasul ei trăda nădejde și atîta neputință, încît pînă și forța brutală a lui Zavarihin nu îndrăzni deocamdată s-o respingă.

— Bine, bine, potolește-te, nu mai tremura așa, amărîta mea cu un singur ochi ! Totul trece, totul se uită, se duce ca apele primăverii... Vorbea, recurgînd la șiretlicuri, netezind chiar părul Taniei, poate de ochii celorlalți, ațintiți asupra lor, deși toți se prefăceau că nu se uită.

De îndată ce Tania se mai liniști, Firsov se pregăti să dea semnalul de intrare în capitolul următor. În clipa aceea, zguduită încă de sughițuri de plîns — întrucît era femeie simțitoare din fire și slabă de înger — gazda, cu cuțitul în mînă, începu să socotească în cîte părți să taie colacul tradițional. Cu mîna-i lungă, Zavarihin adună de pe farfuria cea mare coacăzele rămase, cele mai acre cu putință, iar Piotr Gorbidonîci ridică o mînă în sus, reclamînd atenție pentru o comunicare ultraurgentă. Arborase chiar o expresie glumeață, dar cuvîntul îi fu tăiat în mod samavolnic de o bătrînică provincială, legată cu basma la cap, o mătușă de-a sărbătoritei, care de mult încercase să înfiripe o convorbire intimă.

— Cine m-a pus să viu în vizită la tine, nepoțico ! Să fi știut dinainte, Zinocika !... începuse ea cu glas cîntător, dar dispăru îndată, radiată de Firsov din manuscrisul lui.

De altfel nimeni nu-şi exprimă regretul în legătură cu această dispariţie, cu atît mai mult cu cît, în locul ei, tot la un semn al autorului, apăru un mare samovar rusesc, din care ieşeau aburi.

XIV

— În calitate de administrator al imobilului şi de vecin, fiind la curent nu numai cu toate regulile de convieţuire publicate pînă în prezent, dar şi cu cele ce urmează abia să fie date publicităţii, chem onorata adunare la ordine, rosti glumeţ Piotr Gorbidonîci, păşind la îndeplinirea unei sarcini de cea mai mare răspundere şi ciocănind cu linguriţa în pahar. N-a mai rămas decît o jumătate de oră pînă la termenul după care — vă rog să ţineţi seama de acest fapt ! — sînt interzise scandalurile în locuinţe... Astfel încît vă recomand să nu mai începeţi altul.

Cei de faţă, în afară de Tania şi de sărbătorita, tot atît de emoţionată ca şi aceasta, apreciară la justa lui valoare umorul înnăscut al lui Piotr Gorbidonîci.

— Turnaţi-mi cu această ocazie o ceşcuţă mai plină, întrucît, în dubla calitate a domniei-voastre, vă aflaţi cel mai aproape de distribuirea bunurilor pămînteşti, îi ceru pe un ton nu mai puţin vesel şi optimist şomerul Bundiukov, care se întorsese la masă de îndată ce primejdia unui asasinat fusese înlăturată.

— Scutiţi-mă ! încercă să scape Piotr Gorbidonîci cu un gest jucăuş şi evaziv. Caracteristic, prezenţa doamnelor îmi acordă dreptul să mă abat de la pomenitele îndatoriri executive... În schimb, îmi iau angajamentul să prezint adunării o surpriză excepţională, care vă va răsplăti pentru timpul irosit pînă acum ! Într-un cuvînt, să nu vă pară rău că secretul acela, atît de preţios, n-a făcut decît să vă amăgească, fără să vă cadă în mînă. Vă aduc aici un alt secret... poate chiar acelaşi, însă introdus pe scara de serviciu. Aşadar, rămîneţi la locurile dumneavoastră. Mă întorc îndată, dar vă rog să vă daţi osteneala ca nici zgomotul cuţitelor, nici cel al paşilor să nu întrerupă prezenta plăcere.

— Neastîmpărat mai e Piotr Gorbidonîci al nostru. Nu ne lasă de loc să aţipim : ba perfecţionează respectarea ordinii în casă, ba distrează onor societatea cu cîte ceva picant ! spuse cineva cu admiraţie în urma lui, nu se ştie cine, pentru că din acea clipă îşi aţintiseră toţi privirile asupra uşii, arzînd de nerăbdare să vadă surpriza promisă.

N-apucă sărbătorita să toarne ceaiul în paharele invitaţilor, cînd Piotr Gorbidonîci se şi întoarse, furişîndu-se, cu acelaşi umor inepui-

zabil, cocoșat *parcă* sub apăsarea poverii pe care o ascundea în sîn, sub reverul hainei exagerat de umflate.

— Ei, ia să vedem care din dumneavoastră ghicește ? Spuneți pe rînd, stimați cetățeni, ce credeți că am eu aici ? anunță maliţios Piotr Gorbidonîci.

— O sticlă, rosti cu fermă speranță o voce de bărbat.

— O carte groasă, se auzi dezamăgit un glas de femeie.

— Orice carte este scrisă din răutate, completă glasul șomerului Bundiukov, pe care l-ai fi putut recunoaște cu ușurință chiar și printre bubuituri de tun.

— Nici una, nici alta, ci, după cum vedeți, un caiet din cele mai obișnuite, scris din scoarță în scoarță... Punînd pe masă caietul de însemnări zilnice, cu scoarțe negre de mușama, cunoscut deocamdată numai scriitorului, Cikilev făcu un pas înapoi, poruncind dintr-un semn să nu se atingă nimeni de el. Să apreciem deci din ochi cam ce conținut se poate ascunde sub o înfățișare atît de modestă... Niscaiva însemnări cu totul neinteresante, de cheltuieli și venituri gospodărești, sau altceva de același fel. Nu-i așa ? Dar să vă răspund eu pe loc, ca să nu vă perpeliți degeaba — aici nu-i altceva decît spovedania intimă a unui oarecare presupus moșier. A cui, nu încercați să aflați, că nu fac nici o aluzie, nici măcar cu un oftat ! Cel mai caracteristic este că sînt aici — nici mai mult nici mai puțin — o sută optzeci și cinci de pagini !... Te și crucești... Toate acoperite cu scrisul cel mai odios cu putință ! Și totuși, nu-ți poți lua ochii...

— Ce mai pui la cale, Piotr Gorbidonîci ? întrebă galeș Zina Vasilievna și roși toată, aducîndu-și aminte cît de bine îi șade cînd se rușinează.

— Mă pregătesc, fermecătoare gazdă, să vă distrez musafirii, își dezvălui în cele din urmă Piotr Gorbidonîci intențiile, simțindu-se, pe drept cuvînt, sufletul societății aci adunate. De un an de zile tot urmăresc chestia asta, cum dospește... Și cum uită *dumnealui* la plecare să-și încuie sertarul mesei, mă și reped și-mi arunc în el cîte o privire ! S-ar părea că autorul este un beţivan lipsit de griji și plin de voie bună... Totuși, caracteristic ! toate gîndurile lui sînt cu desăvîrșire decadente... Deși se mai nimeresc ici și colo niște chestii din cele mai curioase !

Dacă ar fi să ținem seama de expresia feței lui Firsov, exprimînd pe rînd mirare, o curiozitate aproape copilărească, apoi indignare, pe măsură ce Piotr Gorbidonîci intra tot mai adînc în rolul său, s-ar fi putut ajunge la concluzia că toate acestea se petreceau fără știrea scriitorului. Personajele contradictorii, abia puse față în față în romanul său, închegau acum între ele singure, independent de

voința lui, diferite relații, conform trăsăturilor de caracter ce le fuseseră conferite. Și din moment ce lucrurile începuseră să se petreacă în acest fel, autorului întors cu fața la fereastră nu-i mai rămînea altceva de făcut decît să controleze, neîncrezător, după ureche, ritmul și dialogul în acest nou epizod din romanul încă neschițat pe deplin... Spre seară vremea se stricase de-a binelea. Din cerul scund, slab luminat, se cernea burnița, prinosul de ape răpăia trist prin burlane, acoperișurile ude străluceau, iar dinspre gara aflată prin vecinătate străbăteau chemările tot atît de triste ale locomotivelor.

Pe un ton cu desăvîrșire indiferent, ca să scoată și mai puternic în relief caracterul criminal al gîndurilor lui Maniukin, Piotr Gorbidonîci purcese la lectura faimosului caiet. Un timp nimeni nu putu înțelege prin ce i-ar putea interesa toate aceste banalități lipsite de haz, dar de îndată ce Piotr Gorbidonîci făcu o aluzie, folosind o binecunoscută intonație de-a lui Maniukin, și incognitoul autorului fu dezvăluit, se trezi un interes acut pentru distracția inventată de Cikilev. Pe de-o parte, pentru că puteau astfel fără nici un risc să spioneze și ei, ca printr-o crăpătură a ușii, un om pe care-l cunoșteau, rămas singur cu el însuși, iar pe de altă parte de eventuale remușcări n-aveau motiv să se teamă, întrucît în starea-i actuală, lui Maniukin îi era probabil cu totul indiferent cum și în ce fel se poartă lumea cu el.

— „...nu mă mai doare sufletul, Nikolașa, cînd stau la colț cu mîna întinsă, căci nu din slăbiciune m-am hotărît să recurg la acest cîștig ușor și rușinos. Totuși uneori parcă mă căiesc (n-am de ce să mai mint... sînt acum un boșorog fleșcăit!) : deunăzi am cumpărat și eu un coșuleț împletit, cu căpșuni de seră, patru boabe cu totul, mergeam pe Kamergherski al nostru și le mîncam în văzul tuturor, iar codițele le scuipam direct pe zăpada întîrziată a Moscovei. Nu le-am cumpărat ca să-mi reabilitez demnitatea în ochii mei proprii, ci pentru că, pur și simplu, mi-era poftă de căpșuni : așa mi le doream, de-mi venea să plîng bătrînește. Bătrînii ramoliți sînt mai mofturoși decît copiii și mai pofticioși decît... femeile însărcinate. Și stau tare prost cu finanțele, Nikolașa : deunăzi un binevoitor mi-a propus, în mare taină, să cos niște papuci de casă, din cei de pus în picioare noaptea cînd te duci pîn-afară, să-ți faci nevoile, am uitat cum le zice astăzi... M-am apucat și eu de-o pereche, și nu era greu, dar a trebuit să renunț. Dar să nu crezi cumva că din îngîmfare, Nikolașa! Ci pur și simplu fiindcă nu trecea acul prin carton. Și nu mi-a trecut măcar prin capul meu sec, neghiob, de nobil ce sînt! că pentru scopul amintit există pe lumea asta o sulă! Mi-am înțepat mîinile peste

tot, doar oi putea cîștiga și eu cinstit șaptezeci de copeici, dar afurisitul de ac nu voia de loc să străpungă, nici cînd îl băteam cu piatră !..."

În locul acesta Cikilev sări cîteva rînduri, socotindu-le fără importanță și mormăind doar ceva ; Bundiukov chicoti totuși pentru îmbărbătarea celui ce citea, iar ceilalți își traseră mai aproape scaunele ca să nu scape cumva ceva esențial.

— „Ei, și uite-așa am ajuns și eu în postura de cerșetor, iubitul meu Nikolașa. Judecă și tu cît de greu mi-a venit să povestesc întîmplările vieții mele, în stil de bîlci... De altfel, în capul meu e o harababură cumplită. Mi s-a întîmplat să-mi cobor prețul pînă la douăzeci de copeici, am ajuns chiar să travestesc Vechiul Testament în subiecte amoroase, da. Am dat odată peste niște birjari, oameni de credință veche : mi-au tras o bătaie, de credeam că nu mai scap cu viață din mîinile lor... Uite că mi-am adus aminte cum le zice papucilor aceia, Nikolașa : în popor li se spune călțuni !"

— Nu călțuni, colțuni, îl corectă în cunoștință de cauză Zavarihin. Cu talpă de carton, știu. Dar cu papuci de-aceia îi încalță pe morți, nu-s nicidecum pentru *nevoi*...

— ...„Și dacă ai să fii și tu silit vreodată să stai la colț de stradă, după pilda părintelui tău, citi mai departe Piotr Gorbidonîci, exprimînd (printr-o anumită intonație) mustrare la adresa lui Zavarihin, pentru intervenția lui, să nu-ți pierzi cumpătul, judecătorul meu cel sever ! Înțelepciunea poporului, precum și istoria țării noastre eminamente continentale, ne învață să fim pregătiți pentru orice. Cum nu pot să-ți las prin testament nici bani, nici moșii în Caucaz, nici țărani iobagi, nici măcar un portret al bunicului tău ca să-l admiri în clipe de bună dispoziție, îți las totuși moștenire un sfat folositor, verificat prin experiență. Alege-ți un colțișor discret și ține-ți mîna, făcută căuș, cît mai aproape de corp, nu întinsă ca o barieră departe de pîntec. E mai odihnitor și dă rezultate mai bune. Apoi nu te apuca să te vaiți ; în ziua de azi toți sînt pățiți, nimeni nu crede nici măcar unui suspin de moarte. Cel mai bine e să faci în așa fel, încît să ți se citească pe chip și în toată ținuta corpului o rușine arzătoare, iar dacă n-ai de-ajuns talent, îngroapă-ți fața în palme, ca un om ce și-a pierdut capul de atîta rușine. Oamenii s-au învățat să măsoare după ei, pe furiș, norocul și durerea altora, de unde se și nasc invidia și mila... Tocmai aceasta este calea spre cunoașterea aproapelui ! Caută să ții-nteși locul cel mai nimerit și n-ai să te întorci acasă fără cîștig. Născocește și un fel mai savant de a te adresa oamenilor ; i-am șoptit o dată unuia cu urma unei cocarde țariste pe șapcă : iubite colega, i-am zis, împrumută-mi zece copeici, cît îmi mai lipsesc să

cumpăr o sticlă de băutură, pînă-mi capăt iarăşi latifundiile uzurpate ! Crede-mă, Nikolaşa, o rublă mi-a dat, aşa i-a mers la inimă... ba încă, la plecare, se tot întorcea să se uite la mine"...

Timp de vreo zece minute, Piotr Gorbidonîci a tot citit numai din ochi, neizbutind să dibuiască locşorul care-i plăcuse cu deosebire prin caracterul său de frivolitate amoroasă. Înşelaţi în aşteptările lor, ascultătorii schimbau între ei priviri nedumerite, neîndrăznind totuşi să-l întrerupă pe iniţiatorul acestei distracţii, care se făcuse de rîs. Căutările erau îngreunate şi de scrisul urît şi neciteţ al lui Maniukin ; s-ar fi putut crede că fostul moşier se răzbuna cu anticipaţie împotriva indiscretului vecin, scoţîndu-l cu desăvîrşire din funcţiunea-i de activist obştesc şi administrator de imobil. Oricît căuta să spicuiască mai departe, sărind cîte un rînd sau cîte o pagină, dădea mereu peste aceeaşi plictisitoare flecăreală, cum se exprimă enervat însuşi Piotr Gorbidonîci, ridicînd din umeri. Dar cum în seara aceea, în afară de colacul pe jumătate terminat, nu se mai prevedeau alte distracţii, Cikilev, înfruntînd orice risc, hotărî eroic să citească totul la rînd :

— „Sărăcia are în ea ceva neînţeles de îmbătător. Gustă şi tu din ea, Nikolaşa. Încearcă ! În primul rînd, cînd ajungi la fund, nu te mai temi de nimic şi poţi dispreţui nepăsarea omenească, în al doilea rînd, cînd umilinţa umple golul veşnic şi intolerabil de dureros din tine, parcă te doare mai puţin. Umilinţa, jignirile aduse de alţii presupun o înşelătoare aparenţă a unor relaţii cu viaţa, relaţii de fapt pierdute demult, şi lasă o vagă speranţă cu privire la restabilirea echităţii călcate în picioare. În istorie, ca şi la loterie, uneori chiar şi cei oropsiţi pot avea parte de locul cel norocos... Mi-am făcut cunoştinţe noi pe ulicioara retrasă unde mă duc de o lună şi mai bine, păstrînd secretul faţă de ceilalţi locatari, care au început să creadă că am intrat în serviciu. De altfel, viaţa este foarte şugubeaţă : chiar şi atunci cînd împlîntă cuiva pumnalul în inimă, o face uneori cu umor. Astfel, în stînga mea, stă la colţ şi cerşeşte o domnişoară de vreo cincizeci şi mai bine de anişori... Cine crezi că este ? Chiar acea micuţă verişoară a scumpului meu amic Saşa Agarin, care, după cum se zvoneşte, cînd a aflat de logodna mea, s-ar fi aruncat de pe malul înalt în apele umflate ale Kudemei. Ne-am învrednicit şi noi să ne întîlnim în amurgul vieţii !... Dar am găsit destulă tărie în noi să nu ne recunoaştem : în morminte nu se mai spune bună ziua ! În dreapta mea stă un alt personaj, nu mai puţin arhaic, încins la mijloc cu o sforicică şi cu o barbă impozantă, apostolică ; dumnealui se bucură de un deosebit succes pe lîngă miluitori. Ştii, două săptămîni mi-am tot scotocit amintirile ca să mă dumiresc unde mi-a mai

ieșit el în cale, drăguțul... și deodată am avut ca o revelație : este chiar funcționarul acela civil cu grad de general, Tolstopalțev, care în '905 a încercat să-și cîștige popularitatea printre studenții din capitală preamărind Europa, ce-i drept, fără prea mult succes ; în schimb, într-o singură zi a ajuns vestit în tot Petersburgul... numai și numai din cauza că a tras o bășină în timp ce ridica un toast la un banchet de gală. Iată ce înseamnă bunăvoința neașteptată a Fortunei, Nikolașa !..."

— Mă văd nevoit să cer scuze publicului pentru asemenea pasaje picante, citite în fața doamnelor ! strecură printre dinți Cikilev, cu scîrbă abia deghizată. Mă doare limba numai la rostirea lor... Dar ce-ar putea să fie dacă o asemenea scîrboșenie cade sub privirile generației tinere ?

— Nu le luați în seamă, Piotr Gorbidonîci, îl încurajă cu entuziasm șomerul Bundiukov. Leșurile miros totdeauna urît, dar murdăria altora nu se lipește de cei curați.

Cu toate sforțările lui, Piotr Gorbidonîci n-ar fi izbutit să învioreze, fie și pentru scurt timp, asistența — care în curînd ar fi murit definitiv de plictiseală ! — dacă Tania, mai potolindu-se între timp, n-ar fi manifestat interes cu privire la identitatea autorului rîndurilor citite.

— E deci tot de prin părțile noastre, de pe malurile Kudemei... Cine-i ? Îl cunoașteți ? O fi murit ? întrebă intimidată și totuși cu revoltă.

În întrebarea ei se simți destul de lămurit o aluzie la caracterul sacru al scrisorilor străine, al găurilor de cheie și al jurnalelor intime ce se cereau respectate ; dar Piotr Gorbidonîci se prefăcu a nu înțelege această intonație.

— Tocmai ăsta-i norocul nostru, scumpă cetățeancă, sări el îndată, că autorul acestor rînduri trăiește, aici, prin preajma noastră, și poate fi în orice clipă convocat, luat în primire și cercetat cu privire la esența fiecărei fraze în parte. Și-o să vedeți îndată că nu avem de-a face cu un simplu jurnal, ci mai curînd cu o spovedanie, pe-alocuri chiar — foarte caracteristic ! — un adevărat document al epocii... Și cîtă psihologie conține ! În această privință l-ar putea invidia unii dintre scriitorii noștri care zugrăvesc viața mai mult cu vopsea de miniu și cu funingine ! adăugă, aruncîndu-i o privire mustrătoare lui Firsov și făcîndu-l să tresară.

— În cazul acesta aș vrea să vă întreb... stărui Tania. Nu vi se pare că nu-i tocmai... ei da, tocmai moral, să zicem, să dăm publicității asemenea taine în auzul tuturor și fără autorizația proprietarului ?

— A-a, de asta vorbeați... se încruntă Piotr Gorbidonîci, încrucișîndu-și brațele pe piept. Și ce anume găsiți dumneavoastră imoral în asta? Păi nici eu poate că nu m-aș fi murdărit citind asemenea confidențe, unde fiecare rînd duhnește a descompunere de clasă, dacă ele n-ar conține informații din cele mai utile pentru adunarea noastră. Din acest punct de vedere, nu mă puteți intimida, acuzîndu-mă de fariseism, nici apelînd la conștiința mea! Ca să nu fac afirmări neîntemeiate, sînt dispus să vă arăt în caiet oarecare indicații, din cele mai prețioase, privind o persoană care tocmai a fost pomenită aici... Ehei, eu ar trebui să mă pot afirma pe plan mondial, ca detectiv, în genul lui Pinkerton! Cînd colo, îmi pierd vremea punînd sechestru pe boarfele oamenilor pentru neplată de impozite! Caracteristic, chiar și dumneavoastră, domnișoară, ați înșirat adineauri atîtea argumente neconvingătoare, ba chiar dăunătoare, despre nu știu ce retopire și altele, ca să justificați gradul de decădere la care a ajuns frățiorul dumneavoastră — de altfel absolut fără nici un folos!... Ar fi însă de-ajuns să aducem în biografia lui o rectificare minimă, un singur punctuleț... care a scăpat, să nu zicem intenționat, totuși ca printr-un fel de minune, din autobiografia lui, pentru ca dintr-o dată toate contradicțiile noastre să fie împrăștiate și să apară o variantă nouă, evenimentele să se alinieze într-o coloană ordonată și adevărul, care s-a cam poticnit, să pășească din nou înainte, la braț cu teoria! Piotr Gorbidonîci făcu o pauză ca să capteze și mai mult atenția, ceea ce îl convinse pe Firsov că Cikilev este cu mult mai deștept decît vrea să pară. Iar de n-ar fi existat acest punctuleț, s-ar fi cuvenit să-l inventăm, după cum a spus un geniu popular al omenirii... din păcate, îmi scapă numele lui!... Să-l inventăm pentru a simplifica lucrurile și pentru a asigura un continuu progres fără durere!

— Abia aștepți, Piotr Gorbidonîci, să-l bîrfești iarăși pe Dmitri Egorovici! ghici Zina Vasilievna cu o neliniște crescîndă, iar mîinile ei albe începură să se frămînte pe masă. Ce ai cu el, Piotr Gorbidonîci, om nesătios, de-i tot dai zi și noapte tîrcoale, și-i sapi o groapă după alta?... Roteşti deasupra lui ca un corb, deși zace el și-așa, neînsuflețit, ca un cazac în mijlocul stepei, Doamne iartă-mă!... cu o rană sîngerîndă chiar în mijlocul sufletului! Crezi că nu știu că ai fost luna trecută prin părțile Kudemei să aduni ceva noroi cu privire la el, prin locurile alea străvechi?... Știu totul despre dumneata, corb ce ești!

— Întocmai, m-am repezit pînă acolo... și n-am să mă las pînă nu dau de firul adevărului! confirmă incoruptibil Piotr Gorbidonîci și, cu un gest de înlăturare spre Zinka, i se adresă din nou Taniei, de rîndul acesta cît se poate de prietenește, întrucît o împăcare cu ea urma să aducă încă o daună odiosului său dușman. Să

nu vă faceți prea mult sînge rău, domnișoară, din cauza luminii pe care o voi proiecta neîntîrziat asupra lucrurilor ; pe dumneavoastră personal nu vă amenință nimic rău, chiar dimpotrivă. Mărturisesc că mi s-a întors inima pe dos de milă adineauri, cînd v-ați repezit în apărarea omului îndeobște cunoscut ca spărgător și hoț, întocmai cum v-ați fi aruncat cu capul înainte într-o copcă săpată în gheață ! Ia te uită, mi-am zis, în ce suflet blînd s-a strecurat... unde și-a făcut cuibul, nemernicul ! Și-atunci m-am hotărît să vă aduc la cunoștință un făptuleț, în urma căruia, admit... veți resimți o mică amețeală, deoarece unele lucruri se vor cam întoarce cu dosul în sus... Căci Vekșin poate nici nu este Vekșin, și nici fratele dumneavoastră bun... așa că unii nici n-ar mai trebui să-l bage în romanele lor, cînd stive neîncepute de materiale din cele mai folositoare zac de atîția ani fără să fie oglindite așa cum se cuvine ! Cheia enigmei o vom găsi aici, în acest caiețel, într-un pasaj cît se poate de pasionant, în care-i vorba de o dragoste fulgerătoare... cu implicații foarte importante ! Căci comedia asta se năpustește uneori peste cîte unul de-alde noi ca un vîrtej, îl sucește și-l doboară la pămînt, lăsîndu-i pe descendenții blestemați din naștere să descurce apoi lucrurile o viață întreagă... Și nu numai pe descendenții direcți, dar chiar și pe noi, ceilalți păcătoși. Într-un cuvînt, avînd cu totul altă specialitate, firește, nu vreau să dau sfaturi ; dar în locul unor scriitori, aș fi ales tocmai acea variantă care ar putea să-l scape de mînia criticilor ! și-i aruncă lui Firsov o privire triumfătoare.

— Iertați-mă, dar tot n-am înțeles încă rostul acestui joc... Lămuriți-mă, vă rog ! ceru Tania, uitîndu-se întrebător cînd la Firsov, cînd la Cikilev. Dar amîndoi tăceau.

De fapt, Piotr Gorbidonîci nu comunicase deocamdată nimic rău și, cu atît mai mult, nimic nou despre Vekșin ; e și greu să-l mai ponegrești pe un om atît de decăzut, să mai găsești ceva în plus peste starea la care a ajuns ; totuși o aluzie obscură la o tentativă de camuflare din partea lui Vekșin, poate inconștientă, dar poate nu, stîrni în rîndurile femeilor o curiozitate atît de zgomotoasă, iar în rîndurile bărbaților ipoteze atît de exagerate, una mai năstrușnică decît alta, încît Piotr Gorbidonîci se văzu nevoit să dezvăluie totuși invitaților descoperirea sa.

— Într-adevăr, trebuie să ne spui acum totul, domnul meu ! se amestecă Firsov, bănuind abia acum ceva. I-ai atițat pe ascultători, le-ai arătat un firicel, ai stricat aerul prin ceva suspect ca generalul dumitale de adineauri... și-acum vrei să dai bir cu fugiții ? Și ce te faci dacă presupunerile dumitale sînt neadevă-

rate... și dacă Dmitri Egorîci află cumva de la alții cum, în lipsa lui, îi mînjești porțile cu catran ?

— Nu-i vorba de nici un catran aici... începu să se gudure Piotr Gorbidonîci. Eu nu intenționez decît să arăt, pe baza unor documente incontestabile, încotro duce firicelul meu... de bună seamă, dacă-mi permit doamnele ! Dar mai înainte, țin să vă pun dumneavoastră, scumpă tovarășă, o serie de întrebări, drept confirmare a teoriei mele. Nu vă fie teamă de mine, căci vă sînt cel mai bun prieten și spectator, plin de recunoștință pentru plăcerea ce mi-ați procurat-o la circ... I-am și convins pe trei colegi de serviciu să se ducă să o vadă pe Hella Welton și intenționez personal să mă duc pentru a doua oară, cînd oi fi în concediu !... Să nu vă fie teamă. Din contră, încredințați-vă mie, iar eu într-o clipă voi atinge și deschide, spre vindecare, ca un chirurg, mica dumneavoastră rană... ei da, rana presupusei înrudiri cu Mitka Vekșin ! O voi tampona apoi ușurel, cum aș face-o cu nitrat de argint — harș ! după care veți resimți pe loc o ușurare !

— Bine... puneți-mi întrebările dumneavoastră, consimți Tania, silindu-se să zîmbească și nedorind să stîrnească din nou, prin opoziția sa, publicul care tăcea în așteptare.

— În primul rînd, începu Piotr Gorbidonîci binișor, de parcă s-ar fi strecurat în sufletul Taniei, nu-i așa că dumneavoastră și fratele dumneavoastră cu cîțiva ani mai mic v-ați născut amîndoi undeva în apropiere de Rogovo, în familia unor muncitori de la calea ferată ?

— Da, tata era cantonier... răspunse Tania, căzînd în capcană. Aproximativ la vreo treizeci de verste de Rogovo.

— Pe mine, caracteristic, mă interesează distanțele tocmai în direcția opusă de la canton, zîmbi enigmatic Cikilev. În special, în măsura în care m-am și putut convinge personal de acest lucru, nu se poate spune că era departe de la canton pînă la conacul unui oarecare moșier Maniukin...

— Era destul de aproape. Tăind de-a dreptul, nu făceai mai mult de douăzeci de minute, deși copiii de obicei mai mult fug decît umblă și distanțele lor nu pot fi măsurate. Dacă urcai pe podul de peste Kudema, casa lor se zărea puțin prin pădurice de mesteceni... Prin părțile noastre crește pretutindeni mai cu seamă mesteacăn. Vechiul conac al lui Maniukin a fost distrus de incendiu în '905, cînd aveam opt ani, iar proprietarii cei noi au început să construiască...

— Să n-o lungim, să rămînem mai bine în limitele întrebării puse, o întrerupse, nu fără delicatețe, Piotr Gorbidonîci. Acum vă rog să-mi răspundeți, dacă nu vă este prea greu... e adevărat

că soția moșierului Maniukin, ca și răposatul dumneavoastră părinte... erau cam bolnavi în anii aceia ai copilăriei dumneavoastră ?

— Da, mi-aduc aminte. Cucoana suferea de o formă mai rară de paralizie, o plimbau într-un fotoliu pe roate. Ne-am strecurat o dată în grădina lor, la mere, și am dat peste ea... Parcă văd și acum ochii ei sticloși, ori de cîte ori simt miros de mere !

— Vă mulțumesc. Mărturia dumneavoastră e cît se poate de prețioasă ! se însufleți din nou Piotr Gorbidonîci ; și toți cei de față se minunară de aptitudinile lui înnăscute de judecător de instrucție, care se manifestau în felul în care punea întrebările, aparent fără legătură unele cu altele, ca din întîmplare și pe sărite. N-ați vrea, cu aceeași ocazie, scumpă Tatiana Egorovna, să ne confirmați că mama dumneavoastră, judecînd după înfățișarea dumneavoastră, ca și Marfa, cea de-a doua soție a tatălui dumneavoastră, aveau un fizic excepțional de plăcut, iar mama dumneavoastră vitregă mai poseda pe deasupra... cum să spun... să folosim cuvîntul în sensul lui îndeobște uzitat în viață... o fire deosebit de *sociabilă*. Așa e ? Ca să nu vă obosesc prea mult, mă voi mulțumi pe viitor pe deplin cu simple răspunsuri „da" sau „nu". Mă interesează îndeosebi dacă aceste două femei, demne de tot respectul, se duceau la conacul lui Maniukin, în urma a tot felul de invitații, pentru treburi casnice ; să zicem la tăiat varză, la spălat rufe ori la frecat podele... Dar cîte treburi se pot ivi într-o casă înstărită, a cărei stăpînă este veșnic bolnavă !

Copleșită de chemarea amară și totuși scumpă a amintirilor, pentru ea ca un fel de flori uscate și presate, Tania nu deslușise în glasul interlocutorului său o notă de viclenie. Nu bănuia deocamdată în ce scop irosise Piotr Gorbidonîci atîta amar de vreme pentru studierea cronicii de familie a Vekșinilor ; și nici nu înțelegea de ce, în timpul anchetei, Cikilev evita să-și privească victima, măturînd mereu de pe fața de masă fărîmițe de pîine inexistente ori netezind foile jurnalului lui Maniukin, destul de netede și așa.

— Nu mai țin prea bine minte toate amănuntele, dar știu că din cauza bolii tatii o duceam foarte greu pe-atunci, așa că primeam bucuroși orice fel de muncă cu ziua. Chiar și eu mă duceam să plivesc căpșuni la conacul Maniukin, pînă cînd... Prinzînd privirea lingușitoare a lui Piotr Gorbidonîci, lucind stins ca o luminiță gălbuie, se sperie deodată de uimitoarea lui documentare cu privire la amănuntele copilăriei ei, cu totul străine și neinteresante pentru el. Dar spuneți-mi, vă rog, pentru ce aveți nevoie de... informații atît de cuprinzătoare ?

— Într-adevăr... ți-ai lungit rolul nepermis de mult, Cikilev, iar noi n-am epuizat încă ordinea de zi, care e lungă a dracului, remarcă Firsov cu voce scăzută, dar enervată. Scurtează, te rog... Și n-o mai chinui pe biata noastră invitată !

Cikilev se îndreptă din șale. Strălucea de parcă ar fi primit într-adevăr sarcina de a conduce tot globul pămîntesc :

— O clipă, stimați cetățeni, aveți puțină răbdare, vă invit îndată să judecați nepărtinitor anumite reflecții cikileviste, sugerate de cercetarea trecutului și de confruntarea lui cu prezentul, fosni el pe un ton birocratic, ce excludea dreptul de intervenție din partea oricui. Iată, Tatiana Egorovna, ați luat adineauri apărarea unui criminal, declasat, înrăit, ceea ce este, pe de-o parte, foarte frumos, căci, după cum se spune, tot umanismul este bazat pe asta, pe încrederea în om ! Dar pe de altă parte, caracteristic ! parcă n-ar fi meritat dumnealui să vă avîntați într-o asemenea pledoarie, aș zice plină de risc, căci s-ar putea să eșuați pe un banc de nisip într-un loc neverificat. Tocmai de aceea propun să-l smulgeți pe eroul nostru din pămîntul în care a crescut și, scuturîndu-i ușurel rădăcinile, să le privim în scopul de a stabili cine anume este, dacă merită el ca niște oameni de treabă să-l compătimească și, caracteristic ! dacă nu cumva în situația lui rușinoasă de astăzi există vreo legitate directă de clasă... Își ațintì lung privirea într-un punct aflat undeva, peste capetele auditorilor, așa cum fac oratorii de seamă, ca și artiștii căzuți pradă unei inspirații deosebit de înălțătoare. În scopul acesta, să ne transportăm cu gîndul pe malurile sus-numitului rîu Kudema, care deocamdată nu-i folosit nici pentru navigație, nici pentru piscicultură, în schimb prezintă pe malurile lui un belșug de mici alcovuri verzi, din cele mai prielnice pentru izolarea discretă a oricăror vietăți... fie ele înaripate la propriu ori la figurat. După zvonurile care circulă, Maria Feodorovna ar fi povestit cîte ceva confidențial cu privire la acele locuri unui literat care se află printre noi și care s-a cam îngîmfat, cu totul fără motiv !... Dar să ne mai închipuim prin apropierea acelui rîu o casă cu colonade albe, pe cale de dărăpănare, o casă care a fost cîndva o citadelă a feudalismului nobiliar rus, așezată pe un mic delușor și înconjurată de pîlcuri verzi de mesteceni seculari. Acolo, pe cărările din parc, năpădite de iarbă, rătăcește cu pușca pe umăr, în haine de vînător, boierul prea binecunoscut, pe-atunci în floarea vîrstei de burlac. Nu are însă chef să se plimbe, nici să vîneze și pășește, sărmanul, preocupat numai și numai de un singur gînd : ce întrebuințare să găsească energiilor acumulate în el din cauza alimentației prea bogate în calorii, he-he ! În jur se desfășoară din plin înflorirea naturii, teii împrăștie o mi-

reasmă amețitoare, păsărelele de mic calibru ciripesc despre dragostea liberă, n-ar fi exclus chiar să se apropie o furtună care mărește și mai mult rezervele de electricitate virilă acumulată în boierul acesta, destul de bine conservat. Așadar, Serghei Ammonîci al nostru străbate, copleșit de dor, înșiruirea de odăi pustii din castelul său familial, suie sus, în apartamentul său singuratic, și acolo... caracteristic, nu-i așa ?... spre josnica lui mulțumire, găsește o ființă de sex feminin, atrăgătoare și, caracteristic, cu totul fără apărare, întrucît în virtutea condițiilor sociale de atunci era considerată pe deplin inferioară, o ființă care, cu fustele suflecate în mod ispititor, spăla cu o umilă otreapă podelele murdărite poate în urma unui chef feudal recent. Aș mai putea sublinia aici multe, dar mă abțin din cauza prezenței doamnelor ! Notați că boierul, în calitate de reprezentant nerușinat al clasei sale, nu s-a interesat, să zicem, de traiul amărît al femeii plecate la pămînt în fața lui, cu scopul de a-i veni în ajutor, ca să-și achiziționeze și ea, să zicem, o văcuță, cum ar fi făcut orice cetățean cu carte și civilizat în zilele noastre ; lui, dimpotrivă, i-a trecut prin cap ceva cu desăvîrșire opus și chiar monstruos, în ciuda faptului că avea în fața sa o zilieră smerită, modestă tovarășă de viață a unui muncitor de la transporturi feroviare, aflat pe-atunci pe patul de suferință. Nimic, nici orbirea unei patimi trecătoare, nici avantajul vădit al izolării locului în care se afla, nimic pe lumea asta n-ar fi îndreptățit nerușinata lui faptă... nici măcar dacă victima lui, să zicem, ar fi cîntat în acele clipe vreunul din cîntecele frivole pe care le cînta țărănimea neștiutoare de carte, strivită de oprimarea țaristă din acele vremuri !... Cu o viclenie și o putere de seducție caracteristică unui desfrînat cu experiență ca el, feudal descompus, s-a repezit asupra femeii și a întreprins...

Excepționalul talent de procuror al lui Piotr Gorbidonîci făgăduia celor de față zugrăvirea unui tablou și mai suculent, astfel încît înmărmuriseră literalmente cu toții contemplînd aventura deocamdată nedezvăluită pînă la capăt ; pînă și Klavdia, lungindu-și gîtul fraged, se pregătea să asculte ce a întreprins moș Maniukin, dar tocmai atunci, spre dezaprobarea generală, se amestecă, folosindu-și prerogativele vîrstei, soția șomerului Bundiukov. Cu un glas tăios, de matroană romană, îl pofti pe povestitor să se rușineze cel puțin de invitatele pe care nu le cunoaște, femei nemăritate sau care nu mai sînt măritate și mai cu seamă de copilașii nevinovați reprezentați de fetița gazdei, care ciulise urechile... Ceilalți musafiri șîșîiră supărați, protestînd împotriva severei intervenții a Bundiukovei, în sensul că aventura lui Maniukin n-ar fi depășit gradul regretabil al informației cu privire la întîmplările vieții pe

care o și căpătase Klavdia ; ca să nu mai vorbim de faptul că toți ardeau de nerăbdare să urmărească pînă la capăt purtarea reprobabilă a lui Maniukin, ademeniți în egală măsură și de plăcuta presimțire că această seară distractivă va fi încununată, dacă va voi Dumnezeu, și cu puțină vărsare de sînge.

Într-adevăr, n-apucă Piotr Gorbidonîci să soarbă două înghițituri din paharul său, cînd Tania, deodată îmbujorată la față sări ca arsă din fotoliul său, prinzînd abia acum înțelesul aluziilor lui Cikilev.

— Acum înțeleg eu, calomniator murdar ce ești !... Vrei să spui că fratele meu n-ar fi cel drept care se dă ?! întrebă, gata să se repeadă la el, cu o voce metalică. Și probabil și-ar fi înfipt ghearele în părul lui dacă acesta ar fi îndrăznit să dea din cap confirmînd faptul.

Întrucît însă personal tot n-ar fi putut să-i vină de hac unui bărbat, fie el chiar și de statura mediocră a lui Cikilev, întinse mîna în spate, după Zavarihin, ca să-l cheme în ajutor. Dar acesta — furat de considerentele sale comerciale, ori poate din alt motiv — se trăsese de mult mai la o parte, în fața ferestrei, și gusta din plin răcoarea nopții, ascultînd rezonanța surdă a străzii aproape pustii. Deși nu prea avusese cine știe ce de-a face cu Vekșin, cu instinctul lui de țăran bănuia în el un adversar neîmpăcat, un dușman de moarte. Poate tocmai pentru că știa prea bine unde se afla de la o vreme Vekșin și prevedea că va ieși odată și odată de acolo, Nikolka găsea că, pentru orice eventualitate, nu strică să-și asigure, căsătorindu-se cu Tania, o apropiere de el, cu atît mai prețioasă acum, cînd acesta se afla în situația de vremelnică decădere. De aceea nu resimțise nici un fel de satisfacție răutăcioasă aflînd că Cikilev, care cunoștea profesia actuală a fratelui Taniei, mai descoperise că acesta ar fi urmaș al unei clase lichidate, cu alte cuvinte că făcea parte din neamul acelor cîini vagabonzi pe care, de frica turbării, la ei, la țară, lumea obișnuia să-i strîngă de gît, înainte de seceriș, într-o vîlcea din spatele ariei. Pentru Firsov, în schimb, această destăinuire prevestea o catastrofă, întrucît împrăștia aureola romantică pe care se străduise s-o încropească în jurul eroului său ; hotărî deci pe loc să-l expedieze pe Vekșin, la prima ocazie, la țară, pe malurile Kudemei, să-și lămurească acolo situația familială.

Ca și acum un ceas, în jurul mesei sărbătorești se stîrni din nou larmă și învălmășeală, numai că Tania, de astă dată, nu mai plîngea, ci privea, ca hăituită, fețele îndreptate spre ea. Se străduiau toți, dimpreună cu gazda, s-o convingă că n-are de ce se necăji, doar Vekșin nu putea fi acuzat de această mistificare, pe care n-a

făcut-o nici intenționat și nici din interes ; și-apoi în mijlocul nobilimii, de-a lungul istoriei Rusiei, s-au numărat și anumite personalități necompromise, dacă ar fi să judecăm măcar după monumentele din metale neferoase cîte au mai scăpat ici-colo prin orașe, ca să nu mai spunem că în situația lui de astăzi, o schimbare a stării sociale nu-i mai putea face nici un rău lui Dmitri Vekșin, în afară doar de o mică recalculare în plus a chiriei, care nu l-ar împovăra nicidecum, date fiind sursele nelimitate ale veniturilor sale... Ba mai mult decît orice, Tania ar trebui mai curînd să se bucure că acest hoț n-are să mai defăimeze de acum înainte cinstitul lor nume !

Tocmai atunci, invitîndu-i la prudență și atenție, Piotr Gorbidonîci ridică în sus un deget și toată lumea amuți. Atît ușa dinspre coridor, cît și cea care dădea prin bucătărie spre scara din dos erau deschise din cauza zăpușelii. Deodată se auzi un zgomot apropiindu-se, crescînd uneori atît de puternic, de parcă o droaie de hamali ar fi cărat în casă, atîrnat de frînghii, un obiect lung ce se bălăbănea, agățînd pe drum obiectele rezemate ori atîrnate pe pereți ; pe deasupra păreau toți beți-morți, fără speranță de trezire, singura slabă nădejde de limpezire constînd în faptul că unul dintre ei încerca totuși să îngîne un cîntec, cu o voce prea bine cunoscută, în falset... Invitații se ridicaseră toți, plini de încordare, în timp ce Tania, dimpotrivă, se lăsă la loc în jilțul său, strîngînd din dinți și pălind. Bundiukova își făcu semnul crucii, iar Zina Vasilievna, privind fără să clipească patratul ușii, își chema avid destinul.

— În sfîrșit, pungașilor... De cînd vă așteptăm ! strigă cu însuflețire Piotr Gorbidonîci, salutîndu-i pe noii veniți cu paharul de ceai ridicat, întrucît, în calitatea sa de administrator al clădirii și de animator al petrecerii, se cădea să manifeste toleranță, fie și vremelnică, chiar față de cei mai mizeri dintre toți exponenții neamului omenesc. Dar ce-i gălăgia asta, de ne-ați băgat în sperieți ?

Într-adevăr, era greu de admis că numai doi inși, chiar și în stare de maximă ebrietate, au putut produce o asemenea zarvă.

XV

Cu puțin înainte, într-adevăr, Zavarihin zărise jos pe trotuar două siluete nelămurite care, îmbrățișate, înaintau prin ceață, pe trei cărări. În capitolul de față, Firsov modificase de atîtea ori în decursul serii nu numai compoziția invitaților sau desfășurarea

scandalului, ci și vremea de afară, încît n-ar trebui să ne mire nici ceața, nici sosirea prea la țanc a lui Mitea.

— Bătrîn caraghios ce ești ! Cum de nu m-am plictisit de tine timp de-o seară întreagă ? bombăni o voce cam surdă, pe care Zavarihin n-o recunoscuse de la început.

— Îți asculți, desigur, glasul inimii, îi răspunse, plin de avînt, un alt glas. Dumneata și cu mine, cum s-ar zice, sîntem doar puțin rude... deși foarte îndepărtate... Vorbesc în sensul că toată omenirea se înrudește prin Adam și, în această calitate, tinde să se unească într-o singură familie, recurgînd totuși în acest scop la mijloace atît de energice, încît în cele din urmă, he-he... s-ar cam putea să nu mai aibă cine să se unească. Ia zi, poți să-mi găsești vreo explicație, cît de cît convingătoare, a acestei temeri ale mele care, mărturisesc, mă urmărește de-o veșnicie ?

Din cauza depărtării, Zavarihin nu se putu dumiri despre ce era vorba, trăgînd din frîntura de convorbire auzită o singură concluzie : că amîndoi băuseră cam tot atît de mult.

În ce împrejurări se întovărășiseră, era greu de aflat ; însuși faptul întoarcerii lor împreună însă chemase pe buzele lui Piotr Gorbidonîci un zîmbet de triumf nedeghizat, ce trezi în sufletul celorlalți, inclusiv al Zinei Vasilievna, o involuntară semiadmirație pentru neasemuitele lui calități de detectiv. Schimbară între ei priviri. Puterea de sugestie a calomniei era atît de puternică, încît pînă și Tania, ghemuită superstițios în fotoliul său, începuse să-i compare chinuitor pe cei doi, căutînd între ei asemănarea ereditară... Locul de frunte în cuplul de scandalagii aparținea vădit lui Maniukin.

Serghei Ammonîci se afla într-o stare de remarcabilă voie bună, un pic chiar obositoare pentru cei din jur, necontrazisă de o pată mare, roșie, dar absolut inofensivă de pe cămașa lui, probabil urmă a vișinatei turnate după guler la spate, cum se procedează cu cei ce refuză să bea cu cineva. Îl cuprinsese prietenește cu brațul, nu fără o nuanță de familiaritate — cu atît mai explicabilă în condițiile de față — pe Dmitri Vekșin care, cu o corectitudine filială, îi ajuta bătrînului să-și păstreze o aproximativă stabilitate, deși se vedea bine că și forțele lui erau serios secătuite. În ciuda timpului, era doar vară, purta paltonul său luxos, de blană, puțintel cam mototolit în timpul lunilor de păstrare la magazia închisorii, nu chiar ponosit, dar rupt pe alocuri, cu o pată proaspătă de vopsea pe mînecă. Se clătinau amîndoi în mijlocul odăii și Tania începuse să se simtă stingherită de seninătatea pătrunzătoare a privirii lui Vekșin.

— Steaua cea dublă trimite salutul său celor... obișnuite ! strigă Maniukin, făcînd o reverență și, după ce-l plesni cu dosul palmei pe Vekșin în piept, își opri mîna pe propria sa jiletcă, scandalos de soioasă, prinsă doar în vreo doi nasturi. Iată c-am năvălit și noi, nepoftiți, la această solemnitate sus-pusă, în însuși miezul evenimentelor de importanță istorică-mondială... Cît de ciudat este uneori destinul omului : mai adineauri m-au dat afară dintr-un local, cu o lovitură de genunchi în șezut, și-n timp ce zburam de acolo, mă gîndeam ce altă încercare zguduitoare îmi va mai trimite Domnul. Și deodată mă lovesc din zbor în ceva cald și familiar ! Închid ochii și mă agăț bătrînește, așteptîndu-mă, cum era și firesc, s-o încasez și de la ăsta, pentru motiv de pîngărire... iar între timp în mintea mea se naște o întrebare egoistă : în care loc anume mă pocnește ? Dacă îmi trage una în spate, zic, acolo am grăsime, dacă-mi dă în cap, e os, dar dacă mă nimerește în burtă, în centrul de suflare al omului ? Alunec încetișor de sus undeva, într-o tristă neființă, în pulbere, pe globul pămîntesc pustiu, îmi înalț privirile rugătoare și în bezna nopții ucigașe îl zăresc... pe dumnealui ! Ședea în picioare și cugeta, în bătaia unei ploițe sărace, în mantaua lui de dihor, sub ploaie... Mitri Egorîci, îl strig, tîlhar moscovit, prinț al Danemarcei etc. etc.... Ajută-i lui Lear cel dărîmat să se țină pe picioare ! În punctul acesta al discursului său, Serghei Ammonîci începu să se aplece vizibil într-o parte și Firsov îi oferi un scaun pentru ca bătrînul, de care mai avea nevoie în roman, să nu fie scos prematur din funcțiune ; Maniukin se așeză, după care i se oferi îndată, pe o farfurioară, o bucată de colac cu un adaus de salam, iar Firsov, întorcîndu-se la locul său, însemnă în carnețel cum că toți cei de față au fost plăcut impresionați de priveliștea lui Maniukin mestecîndu-și mîncarea, din care fapt se putea trage o concluzie întrucîtva neașteptată, cum că oaspeții aflați acolo aparțineau totuși neamului omenesc.

Un scaun îi fu oferit și lui Vekșin, dar acesta, probabil, nici nu-l observă ; își plimbă privirea peste cei de față, împăcat pare-se cu situația lui, apoi, fără să-și lepede paltonul, porni ca un automat și-i salută pe toți la rînd, cu excepția lui Cikilev, care se strecurase pentru o clipă afară din odaie, pasămite dintr-un motiv gospodăresc ; nimeni nu îndrăzni să nu-i strîngă mîna lui Vekșin. Ajungînd la Zavarihin, îi păstră îndelung mîna într-a lui și, privindu-l fix cam la rădăcina părului, se sili să-și aducă aminte ceva, poate împrejurările primei lor întîlniri.

— Nikolai Zavarihin, logodnicul meu... Vreau să fiți prieteni, Mitea ! îl informă Tania, mușcîndu-și emoționată buzele. Curînd sora ta o să devină negustoreasa Zavarihina... Te superi ?

Oricît se străduise ea să dea o aparenţă de glumă acestei veşti, fratele ei n-o învrednici nici cu o privire ; se uita mai departe la Zavarihin, dar pînă în clipa cînd începu să vorbească, Nikolka n-ar fi putut să spună cu deplină siguranţă că Vekşin îl vede.

— Regret că nu am puterea s-o împiedic... rosti el cu asprime, pe deplin dezmeticit, făcînd aluzie la căsătoria surorii sale. Aş primi să mi se taie braţul de la umăr, numai şi numai să nu se întîmple una ca asta !... Şi mulţi dintre cei de faţă schimbară între ei priviri, pentru că în cuvintele lui răsunase ceva dureros, un gînd care îl muncea desigur de mult.

Zina Vasilievna, de obicei atît de sfioasă în relaţiile cu el, de astă dată însă aproape severă şi parcă mai întunecată la faţă după cele petrecute mai adineauri, îl ajută să-şi scoată paltonul şi-l conduse pînă la masă, ţinîndu-l de mînă, ca pe un stăpîn al casei ; Vekşin se supusese fără rezistenţă. Tot pe tăcute, fără să-i pese de invitaţii ce se holbau la ea şi în văzul lui Cikilev care, reîntors, încremenise locului, Zina Vasilievna dădu la o parte, cu un gest familiar, un colţ al feţei de masă sărbătoreşti, ca să n-o păteze cumva şi, spre uimirea generală, aduse de la bucătărie o farfurie cu ciorbă aburindă.

— Nu te osteni, doar ai musafiri... protestă încet Vekşin.

— Nu-i nimic, înţeleg şi ei, că doar oameni sînt, răspunse gazda. Mănîncă, Dmitri Egorîci. *Acolo,* la voi, cred că masa se serveşte devreme, iar tu, de bucurie, sigur că ai mai apucat să-i tragi o duşcă...

— Nu am băut astăzi, Zina, mărturisi pe acelaşi ton Vekşin, de parcă numai ei doi s-ar fi aflat acolo. Şi nici nu am poftă, dacă vrei să ştii.

Şedea la masă, foarte drept, slăbit şi cenuşiu la faţă după spital, dar curat şi ras ; învîrtea lingura în farfurie, fără să mănînce însă. Din cînd în cînd, nemăsurat de departe fiind de cele ce se petreceau în jur, îşi ridica fruntea şi mai curînd asculta ceva decît privea spaţiul din faţa lui, neocupat parcă de nimic. Aşezată alături, Tania îl întreba încetişor de sănătate, de planurile sale de viitor, despre toate în afară de trecutul cel mai apropiat, descusîndu-l cu o duioşie sporită, tocmai datorită faptului că toţi cei din jur, privindu-l, ascundeau un adevăr şi o nedreptate. Încercările de a-l face pe fratele ei să vorbească se zdrobeau însă invariabil de semnele lui distrate din cap şi de răspunsurile monosilabice, încetinite... La mijlocul unei intervenţii deosebit de stăruitoare a Taniei, împinse farfuria spre Maniukin, care şedea pieziş în faţa lui la masă, şi-l pofti să mănînce ciorba caldă pînă nu s-a răcit de tot, că-i păcat.

— Adineauri de două ori s-a plîns bătrînul că i-e tare foame, o lămuri Vekșin pe soră-sa. Iar eu, ca un făcut, n-aveam o leţcaie, și nici nu știam de unde aș putea să fac rost.

— Cum vine asta, Dmitri Egorîci ?... N-au mai rămas trecători pe ulicioare, ori n-ați vrut să vă murdăriți... mă rog... din mîndrie, că nu-i specialitatea dumneavoastră ? întrebă insinuant Piotr Gorbidonîci, pe un ton glumeț, cît se poate de amabil, și probabil neașteptat chiar pentru el. Iar celor din jur li se păru că au surzit pe mult timp de spaimă.

Se anunța o încăierare atît de crîncenă, încît șomerul Bundiukov se pregăti din nou să părăsească cîmpul de bătălie, de data aceasta dimpreună cu consoarta, care nu suporta scenele cu vărsare de sînge. Dar alte voci îi sunau pesemne în clipa aceea în urechi lui Vekșin ; la început nici nu-l auzi pe Cikilev, iar apoi îi sări în ajutor Maniukin.

— Chiar că aș îmbuca ceva, spuse el agitat, apucînd cu amîndouă mîinile pomana lui Vekșin, de parcă s-ar fi temut să nu i-o ia altcineva. Am băut azi pe săturate, dar de mîncare n-am prea avut parte, în afară de un aperitiv. M-au cinstit niște casieri fugiți cu banii... Ciudat lucru, erau cinci la număr și toți deopotrivă, de parcă ar fi ieșit dintr-o oglindă. Oh, cît de miloși sîntem cînd dăm de ceasul morții !... De față cu mine, i-au și ridicat. Dar și eu mi-am dat osteneala ; pînă i-a luat, nu i-am lăsat să se plictisească... zău așa, m-am străduit, mai-mai să-mi dau sufletul.

— Iacă, pentru niște străini sînteți în stare să vă dați și viața, Serghei Ammonîci, iar pe prieteni nu vă îndurați să-i cadorisiți măcar cu o vorbă de duh, să rîdă și ei ! îl mustră în numele celor de față șomerul Bundiukov, care nu frecventa cîrciumile atît de teamă să nu pățească cine știe ce, cît și din motive de economie. Zău așa, de atîția ani ne desparte numai un perete, și trebuie să auzim de la alții cu ce talenturi v-a înzestrat Dumnezeu. Pentru bani se poate, iar din prietenie nicidecum... Nu prea aveți spirit de colectiv, Serghei Ammonîci !

Atîțați de povestea neterminată de Cikilev, se ținură toți scai de capul lui Maniukin, cerîndu-i să le istorisească ceva pe gratis, vreo întîmplare mai frivolă din viața lui de moșier, cu atît mai mult cu cît Klavdea dormea acum liniștită în colțișorul ei.

Bătrînul dădu speriat din mîini.

— Vai de capul meu ! Și așa sînt pe cale să-mi încetez activitatea de bărbier. În timpul din urmă, am cotrobăit în memorie și am adunat de pe fund pînă și ce aveam mai scump ; căutam, căutam, și nu mai găseam nimic — s-a răsuflat de tot Maniukin ! Deunăzi mă apucasem să povestesc cum de Crăciun răposatul meu părinte

l-a cumpărat de ocazie, de la niște țigani nomazi, pe dracul chior... E cea mai bună poveste din tot repertoriul meu și totuși n-a rîs nimeni. Doi dintre mușterii au rămas cu ochii holbați la mine ; au uitat chiar să și mestece, dar de rîs n-au rîs, ba parcă li s-au umezit ochii de lacrimi. Dacă ar fi să judeci, s-ar zice că nu eu, ci ei ar trebui să-mi ceară bani pentru simpatia arătată... Cu o mînă tremurîndă de emoție împinse o felie de pîine din fața lui. De altfel, rușilor tare le place să bea, dregîndu-se cu lacrimi sărate în loc de mazăre murată !

— Mă scuzați, vă refereați la foștii ruși, din clasele avute, ori la noi, mă iertați, cei din ziua de azi ? se interesă amenințător Bundiukov.

— La cei vechi, firește... se dădu Maniukin bătut, cuprins de teamă.

— Lăsați, cetățene Bundiukov, nu-l mai speriați, îl apără mărinimos Piotr Gorbidonîci. Lăsați-l să îmbuce ceva, că devine mai vesel.

După lovitura reușită dată rivalului său — rămasă fără răspuns și încă, în prezența stăpînii inimii sale ! — Piotr Gorbidonîci era cît se poate de bine dispus. Nu simțea nici o durere în organism, viața îl chema înainte și pregătea încă o pilulă amară la adresa lui Vekșin. Spre deosebire de clienții de care fusese vorba, rîdea binevoitor de expresiile caraghioase și strîmbăturile cu adevărat hazlii ale lui Maniukin, manifestînd în acest fel condescendența sa față de o ființă inferioară, incapabilă să-și ascundă sentimentele care nu interesau pe nimeni.

În această clipă nu nutrea nici un fel de resentiment împotriva lui Maniukin pentru răul pe care i-l făcuse, încît decise să glumească prietenește cu el.

— Dar dacă renunțați la ocupațiile dumneavoastră obișnuite, spuse el cu desăvîrșire nepăsător, de unde o să vă procurați venituri... fie chiar și pentru a vă plăti hrana și chiria ?

— Mi-am găsit un serviciu permanent, Piotr Gorbidonîci ! Nu mă laud, dar este un locșor foarte liniștit !

— Și nu-i obositor ?... Îmi închipui că trebuie să stați mereu în picioare !... Zic așa, pentru că nu sînteți bun de nici un fel de slujbă mai acătării din cauza mîzgăliturilor dumneavoastră indescifrabile...

— Nu face nimic. Și ce dacă stau în picioare ? spuse Maniukin, dar urechile îi trădară îndată lipsa de deprindere cu minciunile mărunte. Orice slujbă pe lumea asta e bună, Piotr Gorbidonîci, numai omenească să fie !

— Și, vorbind concret, în ce anume constă acest serviciu ? urmă Piotr Gorbidonîci, înfigîndu-i parcă în suflet un sfredel sondă, de naturalist.

Strîns cu ușa, Maniukin se văzu nevoit să-și dea în vileag părerile cu privire la sensul vieții și la volumul activității omenești, ceea ce n-ar fi trebuit nicidecum să facă, de față cu atîția oameni ; oricum însă, tot s-ar fi trădat dacă nu i-ar fi sărit deodată în ochi un amănunt ce-i scăpase pînă atunci. În fața lui Piotr Gorbidonîci, pe masă, cu o linguriță de ceai în el, pusă în chip de semn, se afla caietul său prețios pe care-l credea încuiat și zăvorît. Cu fața schimonosită într-un groaznic rictus și cu ochii pironiți pe descoperirea lui, Maniukin se repezi spre Piotr Gorbidonîci atît de energic, încît răsturnă un scaun aflat în calea lui. Deși s-ar fi putut aștepta la orice din partea individualistului înfuriat — care sub rînjetu-i urît își ascundea cu iscusință intențiile — Piotr Gorbidonîci nu făcu nici un gest de apărare ; puse doar mîna pe obiectul a cărui apartenență principală urma să o discute, astfel încît se văzu îndată că disputa nu se va putea rezolva fără o luptă corp la corp.

— Pare-mi-se că ați citit aici cu glas tare mîzgălelile mele ! rosti cu prețul unui mare efort de voință Maniukin, zguduit de mișcări nervoase ; trebuie spus că jumătatea lui din stînga nu reușea să se țină după cealaltă.

— Mai curînd am luat cunoștință de cîte ceva... Îmi place, în genere, să citesc întîmplări din trecut, răspunse fără urmă de dușmănie Piotr Gorbidonîci. Atîta numai că aveți un scris, într-adevăr... Ce vă învățau pe de-alde voi toate madamele și institutorii ? Zău că nu-nțeleg !

— Cu alte cuvinte, v-a plăcut ? întrebă Maniukin dînd mereu din cap ; aruncă priviri în dreapta și în stînga, dar nu izbutea parcă să ia o hotărîre : probabil că nu găsea pe ce să pună mîna.

— Nu chiar totul... observă sever Piotr Gorbidonîci. Apoi nici stilul nu-i chiar egal. Uneori pare că începe ceva caraghios, dar n-apuci să deschizi bine gura să rîzi, că și dai peste cîte o reflecție savantă ! Eu aș cam scoate pe ici pe colo culorile prea dezmățate și aș elimina pe-alocuri pesimismul, deși în doze mici, pentru atmosferă, nici mie nu-mi displace ; am băgat de seamă că nu prea aveți... asta, cum îi zice ? din aia... a da, vigoare, și nici umor. Ar trebui să scrieți cu mai mult haz. Își dezlipi cu unghia de pe dinți o fărîmiță de bomboană care-i îngreuna dicțiunea și o ținu între degetele depărtate pînă ajunse la punctul final al judecății începute. Dar aveți și lucruri bune. De pildă, pasajul în care demascați liberalismul unui general din Petersburg este foarte reușit ;

impresionant, aș zice. Da, da, scrierea nu-i lipsită de calități, pe alocuri este chiar demnă de un Plutarh !

— Da, chestia cu generalul e bună, are haz, numai că locurile mai triviale... n-ar fi mai bine să le înlocuiți cu puncte, puncte ? interveni blajin soția lui Bundiukov, cît se poate de încîntată că lucrurile se aranjează totuși, după ce părea că ciocnirea nu va mai putea fi înlăturată. Deunăzi am citit o cărticică, am uitat cum îi zice, dar tot așa una care îți merge la inimă. Ce să spun, m-am tăvălit de rîs !

— Da, da, Serghei Ammonîci, ascultă-i prețioasele sfaturi ! sări Piotr Gorbidonîci luîndu-i vorba din gură. În locul dumitale aș aduna cît mai multe asemenea fapte din viața bancherilor, a conteselor, a diferiților arhimandriți... și aș trînti o broșurică drept material de agitație. Vezi bine că în ziua de azi se plătesc bani grei și pentru fleacuri. Priviți și dumneavoastră tagma scriitoricească... Cîte unii, caracteristic, și-au dat drumul rău de tot și umblă ziua în amiaza mare cu demiuri cadrilate !... Iată unde au ajuns !

Nimeni — nici Firsov, care drept răspuns la bobîrnacul primit din partea lui Cikilev privi lung pe deasupra ochelarilor, nici Dmitri Vekșin, care se uita cu ochii stinși undeva în mijlocul mesei, curățate acum pînă la cea din urmă fărîmitură, și cu atît mai mult nimeni altul — nimeni deci nu se mai amestecă, deși acest joc de-a mîța cu șoarecele nu mai distra pe nimeni.

Mormăind ceva cu privire la caracterul mult prea măgulitor al aprecierii, Maniukin întinse mîna să-și ia caietul, dar Piotr Gorbidonîci se grăbi să-l strecoare sub el, acoperindu-l literalmente cu propriul său trup. Situația se complicase într-atît, încît șomerul Bundiukov se pregăti, pentru a treia oară, să aștepte pe după ușă momentul cînd Maniukin își va fi săvîrșit fapta sîngeroasă.

— Acum dă-mi-l înapoi, Piotr Gorbidonîci, ceru încet dar insistent Maniukin. V-ați făcut cheful. Doar n-am să mă bat cu dumneata, bătrîn cum sînt. Îs obosit și, zău, mi-e somn !

— Crede-mă pe cuvînt, aș face-o bucuros, dar deocamdată, să-mi fie cu iertare, nu pot, din considerente de ordin superior, refuză categoric și sec acesta. Căutăm aici un fapt de o importanță primordială pentru noi toți. Dacă vă simțiți jignit, puteți să dați în judecată apartamentul nr. 46, iar noi, punînd mînă de la mînă, sîntem gata să plătim cuvenita amendă de trei ruble, sau cît va fi cazul ; pentru mine, mai presus de orice considerații mercantile, stau interesele prosperității generale. Cel mai cuminte, în cazul dumneavoastră, ar fi să stați deoparte, cu toată răbdarea, pînă vi se vor restitui, cel tîrziu după scurgerea unei jumătăți de oră,

aceste jalnice *memorii*... dacă ţineţi neapărat... Dar la proxima ocazie iarăşi vi le iau...

— Dar... nu vi se pare că atitudinea dumneavoastră este întrucîtva ticăloasă, cetăţene Cikilev ? întrebă Maniukin, străduindu-se să îndulcească cît de cît, cu un zîmbet amabil, brutalitatea unei asemenea interpelări.

Piotr Gorbidonîci ciocăni cu linguriţa în pahar, în semn de chemare, căutîndu-l din ochi pe Bundiukov, dar acesta părăsise încăperea.

— Bagă-ţi în capul dumitale de alcoolic, Maniukin, spuse el cu răceală, că orice unealtă cu ajutorul căreia se obţine binele public este sfîntă. Iar dacă mai insişti încă să-ţi revendici drepturile prosteşti asupra spurcatelor dumitale secrete, poţi să verşi dinainte lacrimi, scumpe Serghei Ammonîci. Dacă m-ar numi, să zicem, director peste globul pămîntesc, n-aş îngădui nimănui să aibă secrete particulare ! Ar trebui ca oricare om să se poată duce la oricare altul, în orice clipă din zi sau din noapte, şi să-i citească stările de spirit cu ajutorul unei maşini cu firişoare magnetice, iac-aşa ! În ziua de azi, cu atîtea realizări în domeniul tehnicii — raza morţii şi gaze de strănutat ! — într-o clipă poţi să distrugi o viaţă !... Nu, nu trebuie să laşi omul în libertate cu gîndurile lui, fără o supraveghere prin lupă ! Gîndul, iată unde se află principalul izvor al suferinţelor şi al inegalităţilor de orice fel, personale şi sociale. Eu unul cred că omul care va izbuti să stîrpească această blestemată gîndire va fi ridicat în slava cerului de către omenirea recunoscătoare ! Zicînd acestea, Piotr Gorbidonîci îşi plimbă ochii peste asistenţă, să se convingă dacă a mai rămas cineva care să nu fie de acord cu el.

Interpretîndu-şi într-un mod cît se poate de larg funcţiunea de administrator al imobilului, Piotr Gorbidonîci obişnuia, în cazuri mai grele, cînd era vorba de o spărtură în acoperiş, ori de o canalizare înfundată, să se răţoiască la locatari în numele viitorului, ceea ce avea invariabil asupra lor un efect calmant. Şi de astă dată, judecînd după felul cum începuse, urma să se producă ceva asemănător. Se aşternuse o linişte încordată. Şi ceea ce era mai nostim, toată lumea uitase de Vekşin, de la care se începuse această lungă discuţie. Deodată Firsov se ridică hotărît de la locul lui şi porni spre Piotr Gorbidonîci, care se ţinea la o oarecare depărtare de ceilalţi, fapt care-i asigura un fel de zonă de inaccesibilitate prealabilă.

— Îngăduie-mi şi mie să spun ceva în numele celor de faţă, i se adresă Firsov, căznindu-se fără succes să-şi vîre la loc, în buzunar, carnetul în care toate acestea fuseseră notate în ciornă. Toată seara

ai acaparat atenția publicului și nu-i prima oară cînd ne șantajezi invocînd viitorul, Cikilev. Ai devenit tare obositor, stimabile...

— Ei, și ce ? se încruntă provocător acesta. Te strînge la cusături contemporaneitatea ? Te gîdilă la lingurică și nu-ți place ?

— Ba tocmai că-mi place... Chiar așa s-o și treci în denunțul ce-l vei scrie cu privire la mine în noaptea asta, rosti răspicat Firsov, ca să nu-i rămînă nimănui nici un fel de îndoială în minte, mai ales lui Bundiukov, care asculta de după ușă. Mai mult chiar, particip și eu activ la această actualitate pentru care am primit nu o dată amenințări din partea dușmanilor ei, în scris și prin telefon... Mi s-a spus chiar că voi sfîrși pe eșafod. Dar, la drept vorbind, m-am săturat pînă în gît de atitudinea dumitale față de această contemporaneitate. Într-un cuvînt... ia dă-i bătrînului imediat caietul !

— Lăsați, Feodor Feodorovici, că doar tot împotriva mea se va întoarce intervenția dumneavoastră... fosni jalnic alături de el Maniukin.

— Număr pînă la trei, repetă Firsov și începu să numere de-a dreptul de la două.

— Nici nu mă gîndesc, răspunse tot atît de răspicat Piotr Gorbidonîci. Și vă rog, fără intimidări ! Am mai auzit vorbindu-se de amenințarea dumneavoastră, cum că ați putea să mă descrieți în așa fel, încît în țara asta se va rîde o sută de ani pe socoteala mea... Pe Cikilev nu-l dai gata cu asemenea lucruri ! N-am nevoie nici de pomana dumneavoastră, cum m-ați descris în chip de înger blînd în suferință alături de Klavdenka. Caracteristic, mă doare în cot de binefacerile dumneavoastră de scriitor, Feodor Feodorovici. Și nu admit ca niște foști nobili să-mi răpească din nou drepturile mele sacre !...

— În schimb eu personal, fiind de origine umilă, am să încerc totuși să vă pun la respect, cu voia dumneavoastră, rosti cu mînie reținută Firsov, după care plesni destul de sonor cu carnetul în aer.

Așa cel puțin a povestit a doua zi Piotr Gorbidonîci soților Bundiukov, că n-a fost decît în aer, și că plesnitura s-ar fi auzit din cauză că s-au lovit între ele paginile cele multe. Dar dacă ar fi să judecăm după îmbujorarea unilaterală apărută pe obrazul stîng al administratorului de imobil, după sentimentul de ușurare al lui Firsov și senzația de sațietate din mîna lui, obiectivul fusese pe deplin atins.

— Va să zică așa ? exclamă după o arhiscurtă înlemnire Piotr Gorbidonîci, palid la față, cu excepția locului pomenit, poate chiar bucuros de ieșirea lui Firsov, care-i făgăduia acestuia nenumărate neajunsuri și plictiseli. O să mi-o plătiți, Feodor Feodorovici :

nimeni n-o să vă îngăduie să vă bateți joc de Cikilev... Pentru toate astea o să vi se mai taie din nas, chiar dacă de data aceasta n-o să ajungeți chiar pînă la eșafod.

Cum ora era înaintată, asistența începuse a se cam rări cu mult înainte de această ieșire nepermisă din partea scriitorului. Cea dintîi se retrăsese Tania împreună cu Zavarihin, pe care Firsov aproape că-l silise s-o conducă : după cele petrecute, ar fi fost primejdios s-o lase singură cu ea însăși.

— Să ne fie cu iertare, dragi oaspeți... dar nu mai avem cu ce vă ospăta ! anunță, înclinîndu-se, soția șomerului Bundiukov, vorbind în numele gazdei, care se afla într-o stare de plîns.

Ultimii oaspeți năvăliră afară, pe coridor, toți, cu excepția lui Vekșin. Urmărind-o cu ochii absenți pe Klavdia, care se trezise din nou de gălăgie, acesta se înfrupta, cu bărbia proptită în palmă și cotul pe masă, dintr-o cojiță de colac, cu urme de zahăr ; privea spre fetiță, dar probabil că nici n-o vedea. Sărbătorita, care-și mai revenise puțin în fire, își petrecea invitații, rugînd pe fiecare în parte s-o scuze dacă n-a fost chiar totul atît de reușit *cum ar fi vrut*.

— Rămîn dator cu cele trei ruble amendă ! îi făgădui scriitorul lui Cikilev, plecînd cu pălăria pe-o ureche.

Piotr Gorbidonîci îl amenință din urmă numai cu degetul cel mic ; dar Firsov, cu toată încrîncenarea lui, simți în spate această mișcare, iar curînd, după apariția romanului său, resimți și în restul trupului ostilitatea stihiei pe care îndrăznise s-o înfrunte.

XVI

Piotr Gorbidonîci nu închise ochii toată noaptea ; numai în zori, cînd să se scoale, îl copleși o scurtă amorțeală, ca după beție. Se făcea că se înalță în fața lui o estradă de scînduri, șapte pe șapte, în mijlocul Pieței Taganskaia, lîngă cinematograf, și că pe acest eșafod era împins spre sfîrtecare scriitorul Firsov ; Piotr Gorbidonîci în persoană, asistînd la execuție în calitate de împuternicit din partea administrației, îl ținea strîns pe criminal de pulpană, să nu scape cumva de topor... Din cauza afurisitului de deșteptător însă nu izbuti să vadă pînă la capăt ce era mai interesant. Pe loc, ca să nu-i piară inspirația, numai în cămașă, se și apucă să scrie denunțul ; dar din penița lui curgea ceva atît de spălăcit și de spurcat, încît mai-mai să-și mute singur falca din loc, de căscat. Tocmai de-aceea hotărî să-și amîne demersul pînă la un moment mai potrivit, mulțumindu-se deocamdată cu constatarea că nici unul dintre invitați nu va îndrăzni să dea publicității jignirea

adusă persoanei lui Cikilev — unii de scîrbă, alții din lipsă de curaj ; iar dacă vreunul, Vekșin, de pildă, ar avea acest curaj, s-ar abține totuși, după o matură gîndire, căci va avea nevoie de el. Viza de flotant a lui Vekșin expirase de mult, iar în odaia lui, întrucît se făceau reparații la subsol, fusese mutat biroul administrației, astfel încît, în lipsa unui colț al său propriu, dormea pe un pat pliant în odaia Baluievei, pe baza autorizației neoficiale a lui Cikilev.

Dimineața, înainte de orele de serviciu, Piotr Gorbidonîci trecu în fugă pe la ea, să se informeze dacă ieșirea de ieri a lui Firsov avusese un aspect chiar atît de jignitor. De fapt ardea de nerăbdare să afle dacă peste noapte totul s-a petrecut acolo cum era de așteptat să se petreacă. Dar oricît se gudură pe lîngă ea, Zina Vasilievna nu-l lăsă să intre în casă, preferînd să iasă ea pe coridor. Îl sfătui încetișor pe Piotr Gorbidonîci să nu se gîndească prea mult la întîmplarea din ajun, întrucît scriitorii sînt mai toți oameni nervoși și, cînd le citești biografiile, vezi că au purtări într-atît de nelalocul lor, încît este mai sănătos să nu ai de-a face cu ei. De altfel, Cikilev era el însuși îndeajuns de bine informat în această privință. Scriitorii ruși sînt niște oameni năbădăioși și dacă vreunul are norocul să scape de streang ori de eșafod, de propriul pistol ori de-al vreunui rival, apoi negreșit caută să moară de beție, cu un adaus de oftică pe deasupra. Și dacă Piotr Gorbidonîci n-a introdus pînă acum vreun proiect de lege privitor la internarea preventivă a acestor indivizi în casele de nebuni, n-a făcut-o din considerentul că, în cazul acesta, după un timp cît se poate de scurt, toată Rusia va fi populată numai de cititori.

Argumentele nu-i aduseră lui Piotr Gorbidonîci liniștea dorită. Firește, o palmă, chiar una însoțită de o vătămare parțială a pielii — ceea ce, fie vorba între noi, nu s-a întîmplat — nu reprezintă o invaliditate care să-l lipsească pe om de posibilitatea de a-și cîștiga pîinea. Așa că n-avea rost să-l provoace pe Firsov la duel, cu atît mai mult cu cît și-ar fi putut nemulțumi superiorii, și îndeobște e cunoscut că nimeni nu este dat afară din slujbă pentru că a mîncat bătaie. Toate acestea nu însemnau însă că a renunțat la o răzbunare cumplită ; doar că trebuia, de formă, să se împace cumva cu cele petrecute, micșorîndu-se pînă la o invizibilitate microbiană, pentru a adormi vigilența dușmanului triumfător, în care timp va căuta să obțină pe furiș și prin orice mijloace o înălțare cît mai mare cu putință, pentru ca atunci cînd va umbri cu persoana lui toată bolta cerească, să se năpustească pe neașteptate de sus, în cele mai fericite clipe din viața celui ce l-a jignit și, înfundîndu-și brațul pînă la umăr în măruntaiele lui, să-i producă

acolo durerea meritată. Răzbunarea însă trebuia să înceapă nu mai înainte de apariția romanului lui Firsov și avantajul incontestabil al acestei amînări consta în posibilitatea de a adăuga la denunț lista celor mai strigătoare pasaje din carte, exemple de libertinaj în gîndire, de calomnie politică, de desfrînare sexuală... — deocamdată atît, dar nu se poate să nu găsească, între timp, ceva mai potrivit și mai murdar. Pînă atunci nu strica să strîngă vreo sută de semnături de cititori, pe cît de indescifrabile cu putință, de la colegi de serviciu ori colocatari, deși firește ar fi fost cu mult mai convingător să facă plîngerea în numele regiunii sau chiar a întregii zone centrale de cernoziom — ca să-l bage dintr-o dată în groapa de var pe ticălosul mîzgălitor de hîrtie!... Astfel, tremurînd din tot trupul de ură, Piotr Gorbidonîci se așează la pîndă în vasta anticameră a literaturii unde se și strînseseră, înghesuindu-se cu toate sculele lor de scris, toți prietenii de demult ai lui Firsov, de cea mai eterogenă proveniență.

În dimineața aceea Zina Vasilievna, după ce făcu în casă curat și lăsă pe masă, pregătită, gustarea de dimineață, se duse la piață cu mult înainte de deșteptarea lui Vekșin. Trezindu-se și deschizînd ochii, Vekșin își plimbă privirile prin odaie, fără să ridice capul de pe pernă; n-avea chef de nimic, în țeasta-i parcă se rostogolea dureros o ghiulea de plumb. Dar afară era o vreme minunată, ploaia cu soare din zori spălase cerul, făcîndu-l siniliu, ceea ce asigură o strălucire vie colțișorului de natură de sub fereastră. Nu era încă prea cald, soarele stătea cuminte pe cer ca priponit, iar jos, pe pămînt, plopii răspîndeau o mireasmă atît de plăcută, încît Vekșin își umflă fără să vrea nările.

Un mieunat leneș îl făcu să se ridice într-un cot. În rombul strîmb desenat de lumina soarelui, revărsată pe podea, Klavdia chinuia o pisică bătrînă, căznindu-se să-i lege de coadă o fundă pestriță rămasă de la bomboanele primite în ajun.

— Ei, nu merge treaba? glumi Vekșin, adresîndu-se fetiței, a cărei rochiță răspîndea reflexe vesele, roșii.

— Alunecă fundița... răspunse sociabil mititica. În aceeași clipă pisica o zbughi pe ușă, cu podoaba ei cu tot, iar Klavdia nu fugi după ea, ci rămase locului, urmărindu-l cu coada ochiului pe Vekșin, care-și trăgea pe picior o cizmă strîmtă... Știu cine ești, spuse ea în cele din urmă.

— Cine sînt? întrebă Vekșin, ridicîndu-și privirea.

— Ești Mitka, hoțul, rosti foarte deslușit fetița. Și ai să fii de-acum bărbatul mamei. Ți-a cumpărat pat, e în magazie, că nenea Matvei dormea pe niște lăzi. Mămica mea e bună, e grasă. Să n-o bați, da? Tăticul dinainte spărgea vasele și înjura mereu.

Spunea... Rosti cu glasul ei nevinovat o vorbă urîtă, accentuînd-o un pic cu denaturarea ei copilărească. Dar nu mi-a fost mult timp tătic... Și ce furi tu mai mult, bani sau altceva ?... Furi și jucării ?

— Hai, du-te undeva... ori vezi-ți de treabă, fetițo, spuse nepăsător Vekșin, ridicîndu-se din pat.

Văzu pe comodă o mașină de ras pregătită pentru el — se vedea că a mai fost folosită ; întinse mîna s-o ia, dar între timp își uită intenția. Pradă unei îngîndurări inexplicabile, își puse în cap o șapcă de doc străină, luată din cui, și se opri în fața oglinzii, încercînd să se recunoască în persoana oacheșului cam mototolit la față și cu favoriți de lacheu care-l privea din apele ei pătate. De sub pat se zăreau niște pantofi de casă, bărbătești, de asemeni purtați și străini ; *astea* toate îl împresurau de pretutindeni. Destinul îi oferea un cuib absolut acceptabil, într-atît de confortabil, încît putea să se introducă în urmele gata făcute, lăsate în cearșafuri de bărbatul care l-a precedat... Cînd Zina Vasilievna intră în odaie cu ibricul în mînă, îl găsi pe Vekșin cu aceeași șapcă, uimitor de prost croită, trîntită pe cap. Vekșin aproape că nu răspundea vorbelor multe și servile cu care îl potopea Zina Vasilievna. Niciodată pînă acum nu simțise atîta înstrăinare, dacă nu chiar dușmănie față de ea ; felul ei de a fi, mîngîietor și lipicios, îl lega de mîini și de picioare. Fără să mănînce, nici să bea nimic, fără să-și scoată șapca din cap, dus pe gînduri, de parcă s-ar fi îndoit de necesitatea de a ieși din casă, puse mîna pe clanță.

— Mănîncă măcar ceva înainte de pleci ! rosti Zina Vasilievna abia auzit, dar Vekșin nu-i răspunse nimic. Nu vrei cîțiva bănuți pentru tutun, Mitea ? îl întrebă, iar el îi răspunse tot atît de încet că mai are jumătate pachet de țigări.

...Vekșin rătăci toată ziua. Îi făcu mai întîi o vizită lui Sanka Bicicletă. După cum aflase încă de cînd era la închisoare, Sanka locuia acum în marginea opusă a orașului. Găsise „o cameră cu antreu" la subsol, într-o curte de trecere îngustă și murdară, înconjurată de clădiri scunde de zid. Niște trepte abrupte și știrbite coborau spre intrarea strîmtă. *Șanuri de cizme A. Babkin,* scria pe tabla de fier, bătută în cuie mărunte, cizmărești. *Primim comenzi cu materialul nostru.* Sub firmă un mic afiș informa despre niște lucruri ce se vînd urgent *de ocazie.* În anunț erau enumerate cu grijă toate boarfele sărace ale lui Sanka : o masă de bucătărie și una de joc, fără un picior, o mașină de tocat carne, un scaun... La nr. 8 și 9 erau trecute o balalaică și încă ceva fără însemnătate, iar dedesubt se făcea invitația : *se va întreba aici.* Ascunzîndu-și cu un zîmbet strîmb vaga compasiune ce-l cuprinse, Vekșin coborî

treptele și intră în casă prin canaturile ușii date de perete. Un preș lucrat în casă îi stinse pașii.

O ferestruică fără geamuri lumina zgîrcit pereții veșnic umezi. În antreul strîmt, pe un raft, erau înșirate niște oale prăfuite, iar de-a lungul peretelui, pe jos, se grămădeau bucățile de lemn din care Sanka își scotea pîinea. Micuța încăpere de dincolo de ușa a doua, de asemeni deschisă, s-ar fi dovedit cu totul improprie pentru locuit de n-ar fi fost vădita muncă depusă de o mînă grijulie de femeie ; cu toată curățenia bine întreținută îți trebuia un timp ca să te obișnuiești cu aerul greu, mirosul de mucegai, penumbra verzuie și liniștea închisă a subsolului. Un petec de tul ieftin, fixat cu niște cuișoare, acoperea unica fereastră ; din tavan atîrna o colivie dar în tot cursul vizitei lui Vekșin, pasărea din ea nu numai că nu dădu glas măcar o dată, dar nici nu se mișcă. Lîngă o comodă veche, jupuită, o femeie tinerică, dar ștearsă, cosea, folosind cu dibăcie lumina slabă ce cădea din fereastră, răsfrîntă pe albul peretelui din față.

— Bună ziua... salută cu totul inexpresiv Vekșin. Acasă-i stăpînul ?

Ceva din privirea acestei femei tăcute, slăbuțe și plăpînde îl făcu să scoată șapca din cap.

— Vai de mine, cum m-ați speriat !... sări ea zîmbind, cu mîna pe inimă. Lui Vekșin, zîmbetul acesta timid și luminos i se păru poate singurul lucru prețios aici, printre vechiturile și improvizațiile din jur. Șura nu-i acasă... E dus la un client, dar se întoarce repede. Deocamdată luați loc !... Ați venit din partea lui Lojkin, după marfă ?

— Nu, am venit din partea mea, răspunse Vekșin, așezîndu-se pe un fel de scaun scund și vîrînd mîna în buzunar după o țigară.

Femeia se neliniști :

— Am o rugăminte... dacă nu vă vine prea greu, nu... fumați aici ! se rugă ea cu o grabă care te cucerea. Nu stau prea bine cu plămînii... și nu mai am timp să mă caut înainte de plecare, iar fereastra noastră este chituită ermetic. Știți, lada cu gunoi a vecinilor se încinge la soare, așa că numai seara putem să aerisim în casă și numai prin ușa de la intrare. Dar Șura a inventat o foaie de placaj, așa că o vînturăm și aerul se primenește...

— Bine, bine, nu fumez, o întrerupse Vekșin și vîrî tabachera la loc în buzunar. Plecați departe ?

În loc de răspuns, femeia se foi vinovată, îmbujorîndu-se chiar la față de rușine ; se vedea că se blestemă singură că i-a scăpat secretul.

— Spuneți-mi... aveți ceva *foarte urgent* cu Șura ? N-ați putea să așteptați vreo două săptămîni ? abia îndrăzni să-l întrebe nevasta lui Sanka și se făcu mică de tot sub privirea de gheață a lui Vekșin. Are foarte mult de lucru în ultimul timp. Și m-am gîndit... are mai multe curse de făcut, nu cred că se mai întoarce pînă seara...

Hotărît lucru, îl lua drept unul din foștii confrați de meserie ai soțului său, venit cu gîndul de a-l chema la o lovitură nocturnă. Glasul îi tremura, cerînd îndurare, se făcuse parcă și mai străvezie din pricina spaimei care-o cuprinsese deodată, tusea îi agită de vreo două ori pieptul ; și Vekșin se gîndi, nu fără temei, că dacă Sanka n-ar fi adunat-o de pe drumuri în seara *aceea*, cînd a întîlnit-o pe bulevard, după o lună-două ar fi ajuns sărmana la morgă.

— Eu sînt Vekșin, Dmitri Vekșin. Nu vă temeți... o liniști el, cu generozitate. Își rostise numele nu din lăudăroșenie, ci numai și numai ca ea să-l primească mai cu încredere, ca pe un prieten vechi, un prieten mai mare. Acuma știți ? Alexandr și cu mine am fost tovarăși de arme... Ce naiba ! Doar am avut amîndoi parte și de glorie și de necazuri destule, am sorbit din ele ca din baltă ! E tare sentimental, mi-nchipui că v-a plictisit tot vorbindu-vă de mine...

Se simțea în glasul lui și o oarecare mîndrie, puțin rușinată, pentru toate privațiunile îndurate în viața lor de ostași, și înțelegere față de tovarășul ce-l părăsise, astfel încît fugarul putea conta pe o deplină iertare din partea lui Vekșin. Așteptînd o înviorare recunoscătoare, Mitea își trase de carîmbi cizmele scumpe, lucioase. Dar cele spuse de el nu treziră nici un fel de ecouri în sufletul femeii, cu totul incapabilă de prefăcătorie.

— Vekșin, ați spus ? Nu știu... Nu, nu mi-a pomenit niciodată... Nici nu-l pot condamna pentru asta, în ultima vreme a avut atîtea pe cap... se străduí ea să-și scuze soțul pentru scăparea de neiertat în ochii vizitatorului, dacă omisiunea n-a fost cumva pe deplin intenționată. Și se aplecă mai mult peste lucrul său.

Vekșin își plimbă ochii în jur : nicăieri nici o aluzie, nu numai la existența lui Dmitri Veșkin, dar nici măcar la trecutul lor comun. Părea că în urma lui Sanka Babkin n-a mai rămas nimic sfînt, de parcă ar fi dat cu mătura, ar fi rîcîit prin colțuri și s-ar fi șters curat pe mîini cu o cîrpă. Vekșin puse la loc foarfeca gazdei, pe care o tot răsucise în mîini, și ca să-și facă de lucru porni să privească fotografiile de familie așezate în rame pe comodă sau prinse în evantai pe perete. Ar fi trebuit negreșit să se afle printre ele măcar aceea făcută pe front, tot escadronul, cu prilejul vi-

zitei unui tovarăș de vază, venit din Moscova. Își aducea aminte că acesta, după vreo lună, le trimisese la unitate o duzină de copii, să fie distribuite celor mai vrednici dintre ei ; Veșkin nu s-a despărțit niciodată de această relicvă pe care o considera un fel de diplomă de merit. Ce făcuse Sanka Babkin cu fotografia lui, de nu se vedea nicăieri ? Pretutindeni întîlni numai această femeiușcă slăbuță, ba cu o cununiță pare-se de albăstrele pe cap, în societatea unor adolescente cu înfățișare vădit nemuncitorească, ba lîngă o vilă, pe terenul căreia o societate suspect de prezentabilă se înfrupta ziua-n amiaza mare din niște dulciuri la pahar, *blanc-manger* sau așa ceva. Într-un singur loc gazda, cu voal de mireasă, apărea alături de Sanka, tîmplă lîngă tîmplă.

Un corp delict : s-au cununat deci cu popă, la biserică ! În ochii lui Veksin, această faptă nu era o simplă apostazie, ci ceva mult mai grav, o adevărată trădare. Mitea resimți ceva ciudat, o tristețe insuportabil de tulbure, pe care n-a izbutit niciodată să și-o lămurească ; avea impresia nu numai că prietenii cei mai buni l-au jefuit și l-au înșelat în întrecerea contemporaneității, dar au și dobîndit pe această cale — în ciuda voinței lui ! — o oarecare prosperitate finală. Numai și numai ca să nu vadă zîmbetul de fericire tîmpă de pe chipul lui Sanka, imortalizat pe carton, se apucă să examineze celelalte fotografii. Îi atrase atenția mai cu seamă una îngălbenită iremediabil, probabil din cauza păstrării îndelungi într-o ascunzătoare umedă. Îi trebui cam jumătate de minut pînă reuși să distingă pe ea chipul unui bătrîn încruntat, cu fața prelungă, cu mustăți țanțoșe și mindir muiat în fireturi.

— Ce arătos e... Se vede că e de la poliție ! spuse tărăgănat Veksin, regretînd că prietenul său se prăbușise într-o asemenea prăpastie. Vă este rudă cumva ?

Soția lui Sanka se întoarse speriată spre el :

— Da, e tata. Era obligat să poarte uniformă, lucra la senat... vreau să spun că un timp... a fost senator.

— Și... acolo... avea o muncă grea ? se informă Veksin, stînjenit de această descoperire. Din clipa aceasta simți că-l enervează orice în jur.

Tînăra femeie ezită o clipă :

— Da de unde ! Cum să vă spun : discutau legile. E greu să faci legi pentru tine, dar să stai și să născocești legi pentru alții... asta-i floare la ureche.

Lui Veksin nu-i plăcu, din nou, aprecierea tăioasă a activității tatălui ei, care sunase fals în gura acestei femei.

— Cred că mai vine în vizită pe la dumneavoastră... oricît, nu poți să-ți alungi tata-socrul cu bățul !... o descosea Veksin pas cu

pas, dorind să măsoare adîncimea decăderii lui Sanka. Ori e înțelept bătrînul și stă în bîrlogul lui ?

— Mda, se cam abține... începu cu un glas de școlăriță nevasta lui Sanka, dar se întrerupse, clătinînd capul din neobișnuința de a minți. De fapt, a murit... Acum doi ani.

Vekșin se uită cu răceală la nevasta lui Sanka, deslușind minciuna insesizabilă, nemărturisită probabil nici bărbatului.

— Și de ce a murit ?

— A răcit... oftă ea adînc.

Cîteva clipe, privirile lor se încrucișară, se sudară aproape, ca să se zmulgă cu durere, dar în acest scurt răstimp nevasta lui Sanka apucă să aprecieze atitudinea oaspetelui față de ea, își dădu seama ce fire energică, voluntară are și, ca atare, înțelese ce primejdie îi amenință viața tihnită. Propria-i vină îi apăru pentru întîia oară în deplinătatea ei, astfel încît nu-i mai rămînea decît să conteze pe generozitatea acestui enigmatic Vekșin... Deodată, contînd cine știe pe ce, începu să-i povestească încîlcit și cu aprindere acestui vizitator temut cît de greu i-a venit bărbatului său să rupă cu lumea hoților, cum la început veneau mereu la ei în vizită tot felul de derbedei, pînă și-au dat seama și au mai domolit-o, cum lui Șura a început să-i fie silă de vechile lui cunoștințe, și i-a mai spus că în ultima lună comenzile au sporit simțitor, slavă Domnului, căci „știți și dumneavoastră, în timpul anilor de foamete, toate șanurile au fost arse ca lemne de foc"... În sfîrșit, căutînd să-l cumpere cu sinceritatea ei inutilă și locvace pe acest oaspe neîmpăcat, răsărit din trecut, începu să povestească ce anume mănîncă ei, ea și Șura al ei, cum izbutesc să facă economii, unde se duc uneori ca să-și petreacă serile de sărbătoare. Era interesant de observat sîrguința ei, inconștientă, ce-i drept, de a deveni cît mai repede *jumătatea* lui Sanka — cu toată ființa, cu obișnuințele ei, cu modul ei de a gîndi și a vorbi.

— Ne place mai mult să mergem la conferințe... Nu costă bani, stăm ca la teatru, și-i și folositor. Se țin acum conferințe de tot felul — despre cruciade sau despre pești care trăiesc pe fundul oceanului. Sanea al meu moare după chestii de-astea... Și eu la fel : încremenesc locului ca să nu-mi scape un cuvînt. În copilărie, pe soră-mea și pe mine ne-au ținut mai mult închise, pînă și aerul trebuia să-l respirăm fiert !... Acum cîteva zile s-a nimerit să ne vorbească despre lună, cum se tot învîrte, sărăcuța, mereu în jurul pămîntului și nu se poate smulge de lîngă el. Poate că are chef să zburde spre soare... dar nu poate !

Ascultînd distrat încercările ei jalnice de a se dezvinovăți de ceva, Vekșin urmărea din ochi cum aleargă pe lucru degetele ei

subțiri, străvezii, *altfel ca ale noastre*, deși spăla cu ele rufele bărbatului, freca podelele și făcea toată gospodăria... În sinea lui recunoștea că, la drept vorbind, nu erau mîini rele, ba dimpotrivă, blînde și bune, dar tocmai de-aceea nesfîrșit de primejdioase, ca sirenele desfătătoare, deoarece atrăgeau spre mîlul cel atît de dulce pe un ostaș pornit în campanii mărețe. Structura gîndurilor lui demonstra în măsură suficientă că, după hibernarea din închisoare, Dmitri Vekșin începea să se mai dezmorțească un pic și, în contact cu oamenii, își redobîndea discernămîntul pe care îl cam pierduse la beție.

...Sanka se întoarse după vreo oră și îndată totul se trezi la viață : cratița de pe lampa cu petrol începu să fiarbă în clocote, pasărea melancolică din colivie porni să-și ciugulească măruntele boabe de cînepă, iar printre gratii zburară vesel niște coji. Iată-l ! Prietenul Sanka... I se păru lui Vekșin mai curat îmbrăcat decît la ultima lor întîlnire, mustățile îi crescuseră mai stufoase sub influența fericirii sale nemărginite, iar fața, de o culoare caraghioasă. arsă de soare și acoperită de pistrui, îi dădea un aer nostim de țărănuș. Cu pantofii scîlciați și haina prea scurtă, ca de împrumut, arăta acum ca un adevărat meseriaș. Mîinile negre, pline de tăieturi și pete de clei, îl uimiră pe Vekșin. Transpirat de pe drum, își trecu degetele răschirate prin păr... dar, la urma urmei, rămăsese același Sanka Babkin, bunul și neuitatul său tovarăș dintr-un trecut nu prea depărtat.

— Șefule ! exclamă el, ferindu-se la început o clipă de prietenul său, ca de o arătare, apoi buimăcit, pocăit sub privirea directă a lui Vekșin, arătînd cu un gest neputincios modestul confort al colțișorului său de piatră. Șefule... repetă încet de tot și lăcrimă de duioșie și bucurie la gîndul că Vekșin a venit să-l vadă în casa nouă.

Văzînd puternica emoție a lui Sanka, Mitea se simți puțintel stingherit, dar această stingherealâ îi făcu plăcere. Cu atît mai întunecat se întoarse spre nevasta prietenului, care, din spatele lui Vekșin, făcea soțului ei tot felul de semne speriate, cu intenția — după toate aparențele — de a-i răpi lui Vekșin aceste lacrimi ce-i aparțineau numai și numai lui.

— Ei, hai să trăiești, Bicicletă, rosti el cu fermitate, în primul rînd ca să aducă un echilibru în această nesuferită cuviosie micburgheză, iar în al doilea rînd ca să arate că nu intenționează, nici măcar la strîmtoare, să-l scape pe prieten din îmbrățișarea prieteniei lui unilaterale. Hai, potolește-te odată, momîie ce ești... Și mai zici că ești meșter la calapoade !

Îl îmbrîncea usurel pe Sanka în umăr, cerîndu-i să se mai potolească ; acesta însă sughița mereu a plîns, furișînd priviri în dreapta și-n stînga și legănînd în mînă bocceluța adusă, poate ca să cîștige timp, sesizînd atmosfera, ori ca să înțeleagă mimica încurcată a soției. Privirile schimbate cu ea, cele pe care le surprinsese Vekșin, îi mai diminuară simpatia față de acest lungan care, rămas doar cîteva luni fără supraveghere și indicații, apucase să facă atîtea greșeli, aproape ireparabile.

— Ce pasăre-i asta din colivie ? Forfecuță ? se interesă Vekșin.

— Nu. E scorțar... răspunse Sanka și Vekșin își dădu seama cît de repede, suspect de repede i-au secat lacrimile. Deunăzi am făcut cheltuiala asta. Luasem niște bani... știi, îmi place să am mereu în casă gunoi și gălăgie. Înțelegi, unde-i viață, lucrul cel mai important e să fie gunoi și gălăgie ! Tu, Xenia, topește-te deocamdată de-aici, îi porunci el sever soției. Te chem eu cînd o fi nevoie.

Aruncînd soțului o privire deznădăjduită, ea porni spre ușă, dar Sanka o chemă înapoi din prag. Vorbiră ceva pe șoptite, se certară chiar puțin, apoi femeia plecă de-a binelea, luînd de pe comodă niște bani mărunți de aramă.

— Ne aduce îndată ceva de-ale gurii și-om cinsti un păhăruț, Mitea, iar tu să-i faci plăcerea să n-o refuzi, stărui Sanka, clipind mereu din ochi, deși Vekșin nici gînd n-avea să refuze. Te stimează grozav... Dar stai jos, odihnește-te, șefule... Ori te-ai odihnit destul ? glumi el făcînd aluzie la închisoare.

— M-am odihnit, dar de stat tot am să stau... zîmbi sumbru Vekșin, așezîndu-se cu nădejde, pentru mult timp. Ei, cum o mai duci ? După cîte observ, înfloritor.

— Trăiesc și eu cum pot, dar nu mă plîng, căci doar nu lucrez de pomană. Privește, ăsta-s eu și astea mi-s boarfele, cîte le-am încropit ! N-am însă noroc cu Xenka, mereu e bolnavă...

— Ia stai. Xenka o cheamă ? se miră Vekșin. Nu Katka ?... Așa mi s-a părut.

— Nu, Xenia. Xenia Arkadievna... îl corectă încet Sanka. Și-a distrus cam devreme sănătatea... Făcu niște ochi mari : Dar să nu te gîndești la rele, am smuls-o din foc la țanc. Și ciudat lucru, șefule, atîta m-am bucurat că eu, cu mîinile mele am salvat-o, am scos-o din vîltoare, încît... nu există nimic mai dulce în viață. Altminteri două războaie în șir le-am petrecut călare, croind cu sabia în dreapta și în stînga, iar acum...

— Ar trebui să te gîndești la ce-ți iese din gură, îl întrerupse Vekșin. Am auzit că vrei să pleci ?

— A și trăncănit ? Păi altminteri nu mai scap *de ei*, de fîrtații ăștia ai noștri. Vine cîte unul nechemat, cere rachiu, ți se bagă în

suflet cu cizmele, iar cizmele au pinteni ! Tulburat, își trase scăunelul mai aproape și-l apucă pe scumpul său musafir de mînecă. Și uite-așa, m-am înțeles cu Xenka într-o noapte : hai să plecăm în tîrgușorul cel mai prizărit din cîte s-or găsi pe lume, unul cu două clopotnițe mititele... să ne ciripească păsărelele în pom și să uităm de necazurile noastre de fiștece oră, mereu tot alea.... Ieși seara în pridvor, iar în jur domnește liniște și odihnă deplină, lipsită de orice gînd și zbucium. Doctorul zice că și Xenkăi o să-i meargă atunci mai bine cu plămînii... Închise ochii. Se părea că meșterul acesta de calapoade compune un cîntec despre bucuriile de care n-a avut parte în viață. Știi tu, tare mi-i drag să văd cerul ape-ape, ca o scoică, nourașii moțăie zvîrliți pe zări ca niște zdrențe și cîte un cîrstei fîlfîie din aripi. Apoi răsare și luna dintr-o vîlcea... Și jur împrejur, pînă la mii de verste, e noapte, numai noapte, o noapte ca smîntîna : adevărata noapte ! Dar mai ales nimeni nu-ți ciocănește în ușă, nimeni nu-ți strecoară în suflet nimic străin. În mijlocul naturii, șefule, n-ai de ce te scîrbi, căci toate scîrbele numai de la om vin. Din prudență, deschise întîi numai un ochi, și acela pe jumătate, ca să-și privească musafirul. Ce ciudat, foștii hoți să vorbească de păsărele !...

— Sînt și-acum hoț ! zvîrli tăios Vekșin, scuturînd cu o mișcare mîinile lui Sanka. Pe mine mîlul și mucegaiul ăsta nu m-au atras niciodată și nici pe tine nu te-aș sfătui să te lași momit, Bicicletă.

Sanka aruncă o privire temătoare spre ușă, jignit nu atîta de sfat, cît de porecla amintită.

— Nu-mi mai spune așa, șefule. Nu-i place Xeniei, o apucă un fel de boală a copiilor cînd aude. Bine, nu mai fac nici eu, numai că... păsărelele să fie mucegai ? Și iarăși zic : iată, de cîtă vreme îmi poruncești tu mie, adică, după cîte înțeleg eu, de cîtă vreme mă îndrumezi spre cele bune, dar nici nu bănuiești cît mi-s de dragi păsărelele. Într-atîta mi-s de dragi, încît nu mănînc o pasăre de nici un fel ! Nu pot, parcă m-aș mînca pe mine însumi... îi scăpă, cu un rîs ce voia să-l scuze. Și Vekșin zîmbi în sinea lui acestei slăbiciuni, atît de ciudate la un bărbat. Pe front e altceva, continuă Sanka. Am mîncat și eu ; acolo uitam de toate... pînă și numele mi-l uitam. Ai auzit vreodată, șefule, graur făcînd ca grangurul ? Ascultă-aici ! Și ţuguindu-și buzele, imită artistic mieunatul pisicesc al păsării și trilurile ei gingașe, drăgăstoase. Mai hrănesc din cînd în cînd un amărît de popă pe care l-am cunoscut la tîrgul de păsări... Beţiv nevoie-mare ; și-a băut și crucea de la piept și, pentru douăzeci de copeici, ar fi în stare să scuipe o icoană... Dar se topește de dragul zburătoarelor ; atît i-a mai rămas în

viață — păsărelele. Uneori stau cu el de vorbă și mi se pare că păsărelele s-au adunat prin tufișuri și mă așteaptă... Ce-i cu tine, șefule, ai aţipit ?... Vrei să spui că nu mă mai așteaptă păsărelele ? strigă el în culmea însufleţirii, zgîlţîind genunchiul lui Vekșin.

— Ce tot îndrugi acolo ?... De cînd cu însurătoarea, te-ai prostit de tot, nenicule, îl dezmetici Vekșin, definitiv convins că toate influenţele rele de la nevasta lui Sanka vin, și că deci tocmai de aici trebuia să-și înceapă tratamentul.

— Nu sînt prostii, șefule ! Și, crede-mă, degeaba încerci să-mi oprești zborul sufletului ! Sanka se sperie singur de intonația amenințătoare din glasul lui și, timp de un minut încheiat, ar fi fost în stare să-i facă lui Vekșin orice concesie. Deunăzi cine crezi că mi-a picat pe cap ? Donka ! Beat mort și cu o muiere după el. Ne-am cam certat... Uite, mi-a rupt ficusul ! Pe urmă a pus mîna pe niște chei și le-a trîntit în pieptul Xenkăi, tare, de au zornăit. Cum vine asta, e musai să arunci cuiva cu cheile în piept ? Of, mai bine ai spune și tu ceva, șefule ! De ce taci ?... Așa a făcut !... Sau și mai rău, vin să cerșească bani pentru băutură, mă cinstesc și pe mine cu rachiu cumpărat pe banii mei, apoi rămîn să doarmă aici. Nici de dat afară nu pot să-i dau : sînt doar prieteni, am lucrat împreună, sîntem însemnaţi cu același semn... rosti el cu buzele tremurînd de atîta amar. Iar eu i-am jurat Xenkăi că nu mai pun nici strop în gură...

Mitka zîmbea reținut și trosnea din degete.

— Va să zică așa... Și cînd pleci ? întrebă el în cele din urmă.

— Depinde de bani. Ne străduim și noi, ne restrîngem cît putem. Xenka lucrează ajururi pentru o prăvălie, tot felul de șervețele cu modele burgheze. Am strîns pînă acum cincizeci de ruble... Dacă mai către iarnă ajungem la o sută, ne luăm și noi valea, ca o piatră rostogolită de pe mal ! Despre banii aceștia numai ţie ţi-am spus. Nimeni nu știe, cîtă-i lumea !

— Foarte bine, spuse legănîndu-se musafirul și-și mușcă buzele. Într-adevăr, ce naiba, ţi-a venit doar și ţie timpul să te lepezi de ghiuleaua ocnașilor. Deocamdată numai atît să-mi spui : facem o șustă împreună ? E vorba de o lovitură nu prea importantă... Mergem la sigur.

Vekșin n-avea deocamdată nimic precis în vedere, dar îl poftea pe Sanka numai și numai ca să-l încerce, străpungîndu-l cu privirea sa de totdeauna, privire care pînă nu de mult stîrnea în acest flăcău entuziasm, îndrăzneală, devotament... Dar iată că Sanka tăcea, cu fața numai pete, de parcă ar fi avut tifos exantematic. Rezemat de perete — între timp apucase să treacă pe lîngă Vekșin și să se așeze pe pat — se apără cu mîinile ridicate, ca de o arătare.

— Nu mă chema, șefule, că nu merg ! mărturisi el în cele din urmă, cu vocea sugrumată, de parcă l-ar fi strîns cineva de gît. Mai curînd îmi fac seama.

— Și dacă-ți poruncesc ? stărui Vekșin, dar Sanka tăcu din nou și Mitka, în sfîrșit, zîmbi amar. De altfel nici nu te chem... Am vrut numai să-ți încerc voința. Nu mai am nevoie de tine în viața asta... Trăiește-ți viața cu ea după pofta inimii.

— Zău ?! Adevărat spui ? Nu glumești ? izbucni Sanka în hohote de rîs, alergînd prin odaie de bucuria eliberării și aruncîndu-și clipă de clipă privirea spre ușă, îmboldit de necesitatea de a bea neîntîrziat, ca să întărească pe veci, să *pecetluiască* oficial măreața hotărîre a lui Vekșin. Stai, șefule, nu pleca, am trimis-o pe Xenka după cvas. Se vinde aici la *cuoperativa* noastră, cu șaisprezece copeici ocaua... Un cvas de pîine, o minune... Te unge pe suflet cînd îl bei. Numai și numai din cauza emoției se repezi spre lampa de gaz și-i învîrti în ambele sensuri fitilul. Știam eu că glumești, șefule. Ce să mai faci cu Sanka acum ? Nu și-a irosit el destui ani din viață de dragul tău ? Ești doar ca vulturul... Ajunge să dai sfoară-n țară, că îndată se adună în urma ta un stol întreg, de sfîșie toată Moscova cu ciocurile lor ! Îmbrățișînd genunchii de fier ai lui Vekșin, îl privi în ochi, de jos în sus, cu rugăminte și deznădejde. Și știi ceva ?... Te rog, pînă nu vine Xenka ! Nu mai veni pe la mine, șefule. Da ?... Să nu mai vii niciodată ! Chiar dacă ar fi să mori, chiar dacă te-ar duce prin fața casei mele cu șireangul de gît... Îndură-te și nu mai bate la ușa mea. Am să te port cît oi trăi în suflet, îți sărut mîinile și picioarele, numai să nu vii... Lasă-mă așa cum ai zis — în mîlul și mucegaiul meu !

Pe chipul lui, schimonosit de frămîntare, se citea un fel de inspirație, ceva de loc obișnuit, cum n-a mai avut și n-a mai simțit nicicînd ; o intonație din acest strigăt, răgușit și rușinos, îi înfipse lui Vekșin cuțitul în inimă.

— Cu alte cuvinte, ne-am înțeles... spuse încet Vekșin, ridicîndu-se fără grabă.

Pesemne că tocmai în clipa cînd Vekșin dădea să plece, nevasta lui Sanka, întoarsă la timp, i-a întins soțului sticla de cvas pe fereastră. Făcînd să-i sară dopul din mers, cu o lovitură în palmă, Sanka își urmă musafirul în antreul întunecos. De data aceasta ușa se închise singură în urma lor, trasă de pietroiul atîrnat la capătul unei sfori trecute prin scripete. Totul era pe cale să se aranjeze cît se poate de bine. Vekșin și pusese mîna pe clanța celei de-a doua uși, să iasă afară și din casă, și din memoria prietenului, iar Sanka nu încercă să-l rețină ; chiar atunci însă se întîmplă ceva cu totul neprevăzut.

— Ce-ai rămas cu sticla în mînă, caraghiosule ? se întoarse Vekșin pe neașteptate, în ultima clipă.

Dorea probabil aici, pe loc, să ducă la capăt o hotărîre luată de dimineață, dar nu cu desăvîrșire coaptă, cînd atenția îi fu atrasă de cureaua cu care era încins Sanka. Își aminti că pe front și-au ascuțit de atîtea ori briciul pe această curea, cu care i-au și fost odată strîns legate mîinile primejdios dezlănțuite.

— Bea, șefule... De despărțire, bîigui Sanka, ferindu-și ochii și tot țopăind neliniștit în fața prietenului ce zăbovea inexplicabil.

Voia oare să scape cu prețul acestui cvas de pomină, cumpărat pe șaisprezece copeici ocaua, sau nu se îndura să-l lase pe neschimbatul stăpîn al soartei sale să plece fără o vorbă bună și fără o gustare ?... Ori mai curînd încerca, după puteri, să umple cu ce s-o nimeri golul căscat între ei la despărțire, ca să nu năvălească în el cine știe ce alte lucruri ireparabile. Fapt e că se întîmplă tocmai ceea ce n-ar fi vrut Sanka să se întîmple.

— N-am nevoie de cvasul tău ! bombăni Vekșin, amintindu-și acum, limpede de tot, în ce împrejurări a văzut pentru cea din urmă oară catarama de aramă a neuitatei curele. Așadar, zici că ai adunat cincizeci de ruble ? Se nimerește cît se poate de bine, nenicule...

— Exact juma de sută... șopti rugător Sanka, în timp ce spuma curgea mereu, cu bășici, din gîtul sticlei aplecate, de parcă nici nu era nimic înăuntru în afară de spumă.

Ca să domolească tremurul sufletesc al lui Sanka, Vekșin apucă nervos capătul atîrnat al centurii lui și începu să-l înfășure pe deget, astfel încît Sanka se apropia tot mai mult de el... Un sentiment chinuitor, ce-i părea cît se poate de filistin, îl împiedica totuși pe Vekșin să-și ridice privirile. Deodată, redevenind stăpîn pe sentimentele sale, luă o hotărîre :

— Apoi, băiete, ai să-mi dai mie treizeci... ba nu, chiar patruzeci de ruble ! rosti ferm, fără să se bîlbîie, spre propria lui mirare și fără să dea drumul curelei. Înțelegi și tu că pot să fac rost de oricît poftesc, dar am nevoie negreșit de bani *cinstiți*, cîștigați cu sudoarea frunții... Într-un cuvînt, ce mai, cinstiți ! Îți promit că ți-i dau înapoi la fel, din cel dintîi cîștig al meu !

Tăcu și dădu drumul de pe deget curelei fatale.

— Chiar acum... îi vrei ? începu Sanka să se gudure, cu o sfioasă speranță. Vezi că Xenka i-a cusut în plapomă... Dar n-are nimic, descoasem noi îndată cu un cuțitaș... un cuțit ascuțit, și gata socoteala ! Nici n-o mai întreb, n-are să simtă nimic Xenka mea... Te pomenești că, pînă plecăm, mai descopăr vreo comoară, rămasă de la vreun negustor care a dat bir cu fugiții, ha-ha !... Cît

ai zis : patruzeci ? Așteaptă-mă aici, șefule, și ia o gură de cvas, bea direct din sticlă... E grozav !

Cu sporovăiala lui obositoare, complice parcă, îi oferea lui Vekșin răgazul necesar să se răzgîndească, să-și găsească *Dumnezeul din el*, cum s-a exprimat mai tîrziu : dar Mitea, cu fermitatea-i de ostaș, nu se lăsă intimidat și nu renunță la planul său. Astfel încît nu-i mai rămase lui Sanka Babkin decît să se strecoare înapoi pe ușa căptușită cu pîslă, ce se închise cu un pocnet surd, ca de mormînt — ca să aducă cele făgăduite.

Apoi intră în acțiune timpul, neobservat pînă atunci de Vekșin numai și numai din pricină că, ori de cîte ori rămînea singur, îl copleșeau din nou aceleași gînduri apăsătoare ce-i veniseră de dimineață. Poate că s-ar fi speriat de sine însuși dacă și-ar fi dat seama cît timp s-a scurs, de data aceasta pe neobservate. Reveni la realitate cînd auzi șoptindu-se de partea cealaltă a ușii... Aruncă însă o privire severă într-acolo și totul amuți, iar prin gaura cheii, lărgită parcă, apăru deodată o pată luminoasă. O dorință vicleană, vîscoasă și de neînvins, îi întunecă mintea : apropiindu-se dintr-o parte, puse genunchiul la pămînt și își lipi ochiul de orificiu. Văzu mai întîi prin el doar un oval din peretele acoperit cu ziare, lipite, apoi gaura începu să se acopere cu ceva ce venea încet, nesigur, hotește. Sanka spiona la rîndul lui, de dincolo. Un timp, pînă se lămuriră, căutară amîndoi să străpungă acest întuneric viu și înzestrat cu vedere, dar necuvîntător, iar cînd înțeleseră, amîndoi deodată, săriră înapoi aproape în același timp. N-apucă Vekșin să-și reia bine poziția dinainte, și pietroiul atîrnat porni în sus, pe ușă.

— Uite-i, i-am adus, i-am adus !... izbucni Sanka în șoaptă dementă, arătîndu-i din prag prada înfășurată într-un petic și legată cu ață. Iartă-mă că te-am făcut să aștepți, șefule ! Uite cum i-am cusut, ca să nu ne atingem de ei pînă la mutare în casa nouă... Ce naiba, nu găsesc nimic ascuțit, s-o despic. Tocmai acum... Xenka mea plînge de se rupe acolo !... Am și plesnit-o, să mă știe de frică... Poate că tu, *progresist* cum ești, ai să-mi condamni înapoierea ; dar dacă nu-ți strunești muierea, ți se suie în cap, ca pe șa, și nu mai poți s-o dai jos... Nu zic bine ? Judecînd după felul în care se prefăcea că arde de nerăbdare să ajungă cît mai repede la conținutul pachețelului prețios, se vedea că tot mai speră în generozitatea lui Vekșin ; tocmai de-aceea nu izbutea nici în ruptul capului să deznoade, cu unghiile sale îngroșate și pe jumătate roase, sfoara legăturii.

Părea că un cumplit neastîmpăr îl stăpînește, scuturîndu-l ca în preajma unui atac de cavalerie ; și Vekșin recunoscu în el, pentru

scurt timp, dar nu fără mulțumire, pe vechiul Sanka, sărac lipit pămîntului, mărinimos, mai beat ca beția, mai tăios ca sabia, mai generos ca pîinea rusească.

— Nu te grăbi, măi, fir-ai al dracului !... Trage de sfoară și rupe-o, nu-ți fie milă, bîiguia și Vekșin, molipsit de înfrigurarea lui ; dar Sanka, mușcînd între timp nodulețul cu dinții, apucase să tragă afară din cîrpuliță un teanc de bancnote toate una și una, nou-nouțe și foșnitoare.

— Ia-le, șefule... Te-a refuzat Sanka vreodată ? Ia tot ce-ți încape în buzunare... și ce nu încape dă-mi adresa să ți-i duc acasă. Data trecută, cînd m-ai întrebat de Xenka dacă-i frumoasă, mi s-a strîns inima : mă gîndeam că poate, vechi prieten ce-mi ești, ai și întins mîna după ea, să mi-o iei... Și știi, poate ți-aș fi dat-o chiar ! Aproape cu lacrimi în ochi, ca să-l măgulească pe Vekșin, arătă cu capul spre ușa închisă de pietroiul pe scripete, dincolo de care, în clipa aceea, se frămînta probabil nevasta lui. Nu te supăra, șefule, dar adineauri te-am mințit. Nu i-am dat Xenkăi nici o palmă. Am ridicat mîna, e adevărat, dar m-am temut ; am pumnul greu și dacă muierea moare, iar pe urmă mă calcă miliția, dau de dracu !... Nu-i așa, șefule ? Oricît de ticăloasă ar fi, și țiitoare de fost hoț, se află totuși și ea în evidența statului, nu-i așa ? Diseară o să-i povestesc pe îndelete ce anume ne leagă pe noi doi, pe mine și pe tine... Cum, în numele omenirii, goneam călare amîndoi în bătaia vîntului, cum trăgeau contrarevoluționarii asupra noastră de după tufe de răchită... și nimic, nici tu boală, nici tu glonț nu ne-a atins, dar iată că ne-a venit de hac rugina cea tîrîtoare ! Eu chiar așa socot că un om cinstit nu poate să nu plîngă soarta noastră... Iar de o femeie, cîtă vreme nu i-au dat lacrimile, trebuie să te temi ! Cum începe să-i picure din ochi, e cu totul altceva : poți să-i pui frîu și dintr-un fir de păianjen, și-o călărești după pofta inimii ! Își strînse economiile în pumn și i le întinse lui Vekșin. Ia mai bine tot, stăpîne, cu cîrpă cu tot, ca să nu mai rămînă gunoaie prin casă...

Nevrînd să-și supere amicul atît de impetuos printr-un refuz, Vekșin dădu să ia toți banii, împreună cu petecul în care erau cusuți, ca să-l arunce apoi la primul colț de stradă... Dar în ultima clipă un considerent nebulos îl îndemnă să-i vîre lui Sanka în mînă zece ruble, pentru orice eventualitate, cine știe ce ar putea surveni în viața lui familială. E de observat că Sanka nu-i mulțumi drept răspuns, după cum, de altfel, nu-i mulțumise nici Vekșin care, de bună seamă, i-ar fi dat la rîndul său lui Sanka și ultimul ban, dacă acesta ar fi întins mîna după ei în condiții asemănătoare. Cele-

lalte patruzeci de ruble le vîrî în buzunarul pantalonului și uitînd, din pricina aceleiași împrăștieri bolnăvicioase, să-și ia rămas bun, porni prin curtea îngustă de trecere, spre stradă. Mergea și se gîndea înduioșat cît de simțitori sînt oamenii simpli, gata oricînd să împartă totul cu un prieten, cînd acesta se află la nevoie!

În fața porții, un băiețaș plin de pistrui, lovea cu piciorul o asurzitoare cutie de conserve. Întorcînd capul spre el, Mitea îl zări pe Sanka în fața ușii locuinței, chiar și ea zgîrcit luminată de soare.

— Șefule!... striga pentru a cine știe cîta oară în urma lui, făcîndu-i semne cu mîna dreaptă să se întoarcă. Șefule, măcar să-ți fi băut cvasul înainte de plecare! Cu stînga îi arăta paharul neatins în care, după cîte se putea vedea chiar de la distanță, faimoasa băutură, rămasă fără guler, nu mai spumega.

Prin bolta scundă a gangului de la intrare, vocea lui Sanka se rostogolea într-un vuiet nelămurit. Vekșin duse de două ori palma la ureche, fără prea mare succes, apoi renunțînd făcu un semn de adio și dispăru după colț. Nu mai păstra nici urmă de supărare împotriva acestui lungan zăpăcit și destul de obositor; de altfel, obișnuit ca toți să i se supună, nu reușise să prindă în bunăvoința exagerată a lui Sanka scrîșnetul vibrant, aidoma celui scos de cuțit cînd îl ascuți pe gresie. Pradă propriilor gînduri, nu se interesă nici măcar în ce chip izbutise să intre în casă nevasta lui Sanka, dat fiind că acea intrare din dos ca și ferestrele erau, cum văzuse prea bine, chituite. Numeroasele inadvertențe de felul acesta, sesizate de către un critic pedant, constituiseră dovada de netăgăduit a neglijenței lui Firsov; aceluiași critic, de altfel, îi aparținea și reprosul aparent pe deplin justificat, cum că imboldurile atribuite lui Vekșin în această scenă îi erau întru totul străine, de parcă n-ar fi fost firesc să fie așa. Se vede treaba că nu-i ușor de priceput că omul cel nou nu apare din clipa înălțării în grad ori a primirii unei diplome, nici o dată cu mutarea într-un apartament nou ori achiziționarea unei perechi de încălțăminte în plus, ci numai și numai ca urmare a unor gînduri, adesea greoaie, gînduri care pînă atunci nu-i erau proprii.

XVII

După jumătate de oră, Vekșin se pomeni într-o stradă pustie, cu desăvîrșire necunoscută lui, cu caldarîmul desfundat, aproape fără piatră. Asemenea deconectări ale conștiinței nu mai avusese decît doar, poate, în clipele de încordate căutări ale vreunei soluții ce-i scăpa cu îndărătnicie. În ziua descrisă, însă, uitase pur și simplu, de cîteva ori, unde se află; la un moment dat i se păru

că se plimbă prin centrul vechiului Rogovo, în vara fierbinte dinaintea începerii războiului cu nemții, iar la două străzi de el, în stînga, imediat după colț, sta pitită în frunziș căsuța Dolomanovilor ; un plop cu vîrful rupt de furtună, aflat chiar în direcția aceea, mărea și mai mult asemănarea. Tot astfel căutase și atunci, desperat, ieșirea din împrejurări grele — tot atît de irevocabil era împresurat și atunci de căsuțele provinciale, ascunse în umbra mălinilor plîngători... Domnea o liniște deplină, de parcă locuitorii ar fi adormit toți pînă la ceasul cînd scade zăpușeala de iulie ; atunci începeau pisicile de rigoare în asemenea locuri să caște pe pervazurile ferestrelor, bătrînii cu scăunele ieșeau pe la porți, tușind în răstimpuri, iar droaia asurzitoare de copii pornea să se zbenguie cu cercurile. Și din nou, uitînd de orice pe lume, Vekșin rămase cu ochii țintă la umbra sa scurtă, de amiază, proptită într-o tufă de iarbă de un verde neașteptat de crud... De altfel, nu băga nimic de seamă, pradă unui acces de orbire sufletească.

Un gînd obsedant, cel de dimineață, fără sfîrșit și fără început, îl legăna pînă la amețeală, de parcă s-ar fi dat în căluși ; numai printr-un efort al voinței, mișcîndu-și buzele, izbuti să rețină o verigă din el, cea care-i trecuse tocmai pe dinainte, în timp ce gîndurile scăpate din prinsoare zburau de trei ori mai repede, tot mai departe... Fața lui Vekșin se strîmba dureros.

„Cu alte cuvinte, nu se poate și totuși se poate. În timp de război sau în momentele de curățire istorică se poate, iar așa, între patru ochi, nu se poate. Un cadavru duhnește în funcție de motivul pentru care a devenit cadavru. Și totuși vinovat nu sînt decît față de cel în viață, în timp ce-i retez brațul ; iar după ce ochii lui s-au închis pe veci, cine mă mai poate mustra ? Nu mai are cine. Și dacă nu mai are cine, atunci *se poate*... Atunci de ce să *nu se poată* ?“

Nici de data aceasta n-ajunse cu raționamentul pînă la capăt. De după colț, învăluită într-un nor de praf saturat de scînteieri de alamă, apăru la pas o procesiune tăcută ; o pată lunguiață, neagră și roșie la mijloc, îi conferea o importanță neliniștitoare. Vekșin nu văzu acest lucru decît după ce urechea lui prinse zgomot de pași tîrșiți și de roți hurducăind în gropile drumului. Pe un dric ancestral se legăna un sicriu îmbrăcat în pînză roșie, în urma căruia pășeau doar vreo zece cetățeni cu înfățișarea oficială și cu servietele la subsuoară ; nu se vedea nici o văduvă, nici vreo altă rudă îndoliată ; nimeni nu plîngea, iar în față se tărăgăna încet fanfara, cu instrumente atît de strălucitoare că te dureau ochii. Muzicanții veneau direct spre Vekșin, care încremenise locului, iar cînd se apropiară de tot, duseră la gură niște

complicate cornuri de alamă, poate ca să-l facă să se dea la o parte ; sunete melancolice și discordante răsunară în liniștea amiezii. În aceeași clipă, de pe garduri și de lîngă case începură să se desprindă copii, femei vînzînd semințe de floarea-soarelui, milițieni sau simpli gură-cască de prin partea locului ; cîte unii se alăturau alaiului și porneau mai departe, ca niște frunze luate de vînt. Printre ei nimeri și Vekșin.

Pe capra dricului, lîngă vizitiu, se cocoțase un băiețaș cu o cămașă de saten albastră, întocmai ca aceea pe care o avusese Vekșin în copilărie. Se bucura că nu e nimeni mai sus ca el și că poate să șfichiuie, cu voia vizitiului, calul care-i ducea tatăl. Vekșin păși alături de una din roți și, cît ținu drumul pînă la cimitir, nu izbuti să se sature privind culoarea aceasta, după părerea lui atottămăduitoare, singura în stare să-i astîmpere și lui apriga sete. Deodată calul se opri pentru o nevoie a sa, și toată lumea rămase în așteptare, în timp ce muzica cînta înainte : calul era doar o ființă vie.

În acea clipă, înainte de a fi sosit la destinație, unul din cei ce mergeau după dric se repezi spre Vekșin, cu o expresie de desperare, dacă nu chiar de frenezie întipărită pe față.

— Spuneți-mi, vă rog, tovarășe, nu veniți din partea stațiunii regionale ? Nu sînteți dumneavoastră Ivan Maximîci ?... Ori măcar îi sînteți rudă ? Mare porcărie ! Toată lumea promite și nu vine nimeni... Iar fără un cuvînt de adio, parcă nici nu-ți vine să bagi omul în mormînt : cum s-ar spune, te-am adus la destinație, coborîrea ! Desigur, n-a fost un general, n-a bombardat orașe, dar a avut și el meritele lui... lui îi datorăm cel puțin în proporție de treizeci la sută soiul de oi cu lîna fină ! Știți, eu personal lucrez într-o altă specialitate, sînt specialist în cartofi, lucram însă într-un birou alături... Și dacă m-am băgat în treaba asta... doar nu mă privește direct !... am făcut-o numai și numai din umanitarism ! Era singur cuc, de curînd transferat la noi de undeva de la dracu-n praznic și nu lasă pe nimeni în urmă, în afară de băiețașul acesta ; n-are nici cine să-i verse lacrimi pe mormînt. Așa că trebuie să țin și locul popei, și-al comandantului și-al văduvei nemîngîiate... N-ați vrea să-i țineți dumneavoastră un discurs colea, măcar de vreo zece vorbe, ai ? Despre om în genere, în viața de toate zilele... Se uită în treacăt în fundul ochilor nemișcați ai lui Vekșin și, dîndu-și seama că nu poate aștepta nimic de la el, se topi, cu trosnete stranii, mistuit de flăcările seci ale amiezii.

La cimitir, rezemat de grilajul unui cavou din vecinătate, Vekșin nu-și mai lua ochii de la micuța pată albastră ce se zărea acolo, pe lîngă mormînt ; aproape în ultima clipă, cineva îl ridică pe băie-

ţaş în braţe ca să vadă mai bine şi spre a nu se rostogoli cumva din greşeală în groapă, împreună cu pămîntul. Între timp mulţimea crescuse aproape de două ori datorită bătrînilor amatori de înmormîntări ce rătăcesc prin cimitire, obişnuiţi să scruteze din timp, cu o curiozitate acută, cele ce vor să vină. O bătrînică spălăcită toată, probabil vreo prescurăreasă din Moscova, rămasă din trecut, se nimeri chiar lîngă Vekşin. Toate neamurile ei, ca şi toţi cei de-o seamă cu ea, odihneau desigur de mult în pămîntul strămoşesc şi, neavînd cui să-şi deschidă sufletul, folosindu-se de prerogativele vîrstei, îl trase de mînecă pe impasibilul Vekşin.

— Ia te uită ! Îl bagă în pămînt ca pe-o buturugă... fără tu o rugăciune, fără prohod şi fără tămîie ! se necăjea ea, deplîngînd, cum obişnuiesc bătrînii, noul cel atît de sărac în ochii ei. Spune şi dumneata, pe cei vii poţi să-i otrăveşti cu duhoare de benzină arsă, iar morţilor n-ai voie să le arzi la căpătîi nici măcar tămîie : eu i-aş face parte, că am păstrat, păcătoasa de mine, un pumn, să fie pentru ceasul morţii, dar mi-e că-mi găsesc beleaua cu ăştia... Nuuu, nu mai există respect în lumea asta ! încheie ea.

Între timp, lucrurile îşi urmau cursul ; ceva mai deoparte, la umbră, trei bărbaţi voinici, cu lopeţi scînteietoare, isprăveau de fumat cîte o ţigară. Discursul îl ţinu pînă la urmă specialistul în cartofi ; Vekşin îl vedea cum îşi înalţă spre cer, una după alta, mîinile, gest care conferă o deosebită forţă emoţională artei oratoricești.

— ...ai pus bazele experienţelor în domeniul zootehniei reproducătoare, scump tovarăş, şi te-ai dedicat acestei munci nobile, pînă în clipa cînd activitatea ta nesfîrşit de devotată a fost curmată de un camion de cinci tone care s-a întîmplat să-ţi iasă în cale... ajungea pînă la urechile lui Vekşin. Plecaţi deasupra rămăşiţelor tale prea timpuriu răpite, jurăm să ducem mai departe creşterea de oi merinos pe drumul trasat de tine, ca să prospereze mereu...

Aici interveni un vîntuleţ milos, bătînd pieziş, unul din acelea ce sălăşluiesc laolaltă cu păsările între crengile vînjoase ale copacilor din cimitire. Vekşin tresări, dar nu deschise ochii decît în clipa cînd auzi ţipătul ascuţit al copilului. Apoi muzica începu să cînte încet de tot şi copilul tăcu, legănat de melodia insinuantă, de o dulce discordanţă. Pata albastră dispăru pentru un timp, deoarece acum puteau, fără nici o primejdie, să lase copilul jos pe pămîntul nivelat.

Vekşin porni alene printre movilițele mormintelor şi grilajele de fontă. Pete de soare zburdau pe cărările curate, presărate cu nisip. Umbla autocontemplîndu-se. Uneori senzaţia de foame făcea să-i amuţească toate gîndurile şi atunci amintirea dădea orbeşte

peste Baluieva, peste grijile ei obositoare și dragostea tristă ce-l aștepta *acasă*. Nu-i venea să mai plece. Aruncă o privire în urmă. Pata albastră atît de scumpă se mai vedea în spate, ascunzîndu-se mereu pe după siluetele oamenilor ce se împrăștiau ; cînd se aprindea în bătaia soarelui, ca un petec de cer, cînd se stingea în umbra frunzișului legănat. Și de fiecare dată, prin fața lui Vekșin țîșnea un stol de amintiri — înălțimea amețitoare a malurilor Kudemei, sonoritatea profundă a zilelor de mai, monstrul cel lung, de fier, năvălind pe pod și tremurul unui trup slăbuț de fată, ce pătrunsese în el pe vecie. Oare nu tocmai de-aceea se lăsase atras în tot epizodul acesta ? Oare nu chiar culoarea albastră de demult, printr-o asociație de idei, îi readusese în memorie, subconștient, rochia roșie a Mașei ? Firsov nu scăpă de asemeni prilejul de a pomeni în acest capitol de înclinarea lui Vekșin, manifestată pentru întîia oară tocmai în acea zi, pentru locurile și gîndurile aflate în marginea vieții. Încercînd să deslușească ceva dincolo de ultima frontieră, se apropia uneori atît de mult de muchia prăpastiei, încît avea senzația că mai bucuros s-ar prăbuși în adîncuri decît ar mai încerca să se descurce în haosul de îndoieli alunecoase și de cumplite descoperiri ce nu trezesc în om altceva decît teama.

XVIII

Abia în clipa cînd dădu cu ochii de turcul pictat pe firmă, Vekșin înțelese pe ce căi întortocheate și pentru ce îl aduseseră în pragul lui Pcihov căutările de adineauri. Bătrînul meșter reparator de primusuri era poate singurul om din lume în stare să-l ajute, în situația lui dificilă din prezent, fără să-l condamne ori să-l batjocorească. Prin ușa deschisă a atelierului se auzea pînă departe prin Blagușa ciocăneala măruntă, metalică ; și această ciocăneală, trebuie spus, avea în ea ceva liniștitor, ca o pomadă pe rană.

— Nu te mai oțărî atîta și nu-ți mai irosi de pomană sănătatea, frumoasa mea. Ia gîndește-te, o dăscălea răbdător Pcihov pe o bucătăreasă voinică, ciupită de vărsat, înmînîndu-i o cratiță de alamă uriașă, ca pentru o familie numeroasă. Vrei, văd, să-ți cumperi și nemurirea pe rubla asta a ta ! Tare caraghioși mai sînt și oamenii de astăzi, urmă el, adresîndu-se de data aceasta lui Vekșin, apărut în ușă ; năzuiesc spre veșnicie chiar și în lucrurile cele mai mărunte... Parc-ar avea de gînd să nu moară niciodată. Vezi pe cîte unul cu piciorul în groapă... dacă mai apucă să vadă un an lumina zilei !... dar își face socotelile pe o mie de ani. Și așa tot neamul omenesc — își află tăria în credința în nemurire, orice-ar face pe lumea asta... Iar dacă ar fi să zdruncini cît de cît această

credință, Mitea, într-un an de zile s-ar duce de ripă ăst turn Babel al nostru !

Îl îmbrățișă pe Vekșin abia după ce mai nitui cratița încă de vreo zece copeici, ca să-și mulțumească clienta pretențioasă. De data aceasta însă nu-și mai plictisi oaspele nici cu întrebări, nici cu o examinare prea stăruitoare ; îl întrebă doar, în treacăt, cu o privire neliniștită, dacă nu-i cumva bolnav ; Mitea nu-i răspunse.

— Dar tu, primusarule, cum o duci ? Ca totdeauna ? Tot e ceva. Am venit la tine să mă mai încălzesc puțin... oftă Vekșin, ferindu-și ochii. Mai trăiește cîinele-babei din urechea ta ?

— De ce să nu trăiască ? Se tîrăște și el cum i-a fost scris, mormăi Pcihov, ducîndu-se să-și închidă atelierul pentru prînz. Ei, tu-mi cunoști rosturile... Intră să-ți vezi bătrînul prieten !

Prin Blagușa se vorbea de mult despre ultimele pățanii ale lui Vekșin, și Pcihov nici că voia să afle mai multe cu privire la cele trecătoare despre om, adică în ce împrejurare a fost prins, sau cum și pentru cît timp a fost pus în libertate ; pe el nu-l preocupa decît sensul drumului cotit străbătut de Vekșin. După înfățișarea neglijentă (nimic nu mai rămăsese din fosta lui eleganță !) și după ochii tulburi ca după o insomnie, își dădea seama că niciodată pînă acum Mitea Vekșin n-a fost într-o asemenea stare de înnegurare sufletească. Aștepta totuși și de astă dată să-și deschidă singur sufletul, ca să-i poată cerceta boala.

Pcihov își puse mîncarea în blid, obișnuita lui fiertură, nici supă, nici păsat ; își servi și oaspetele și începură să mănînce în tăcere. Deodată însă Vekșin își lăsă lingura din mînă în mijlocul mîncării.

— De ce nu întrebi nimic, meștere Pcihov ?

— Apoi știu și eu, Mitea, încotro să-mi îndrept glasul ? Cu tine lucrurile merg repede, ai să te schimbi de pe-o săptămînă pe alta.

— Simt în tot trupul un fel de rebegeală scîrboasă, primusarule, mărturisi Vekșin fără să se plîngă. Uite, azi e cald afară, dar eu nu simt căldura. Și nu pot să pricep ce-i cu mine... Cum se cheamă *asta* ? Nu știu dacă-i bine sau rău ce se petrece cu mine.

Văzînd atîta neputință, Pcihov zîmbi :

— Ehei, Mitea, dragul meu, așa se întîmplă totdeauna. Natura n-are pentru nimic un nume scris dinainte și, întocmai ca și oamenii, ea nu trage concluzii dintr-un nume... răspunse Pcihov la fel de nebulos cum fusese întrebat. O rădașcă, de pildă, urcă pe scoarța unui copăcel... Ei bine, îi trece ei cumva prin minte că uite, eu, rădașca, mă cațăr pe copac ? Sau, să spunem, eu, vulcan, scuip flăcări de foc și zgîlțîi pămîntul ? În natură totul e doar o mișcare a sevelor, iar aceasta poate fi tălmăcită în fel și chip. Cîte minți

luminate, de tot felul, au fost pe lumea asta și tuturora li s-au înălțat monumente scumpe... Așadar, n-a greșit nici unul! Întrucît ceaiul făcea în mod obligatoriu parte din toate mesele lui Pcihov, pe primusul ce vîjîia de zor apăruse un ceainic simpatic, puțin ciocnit. Mult te-ai mai schimbat tu, Mitea, dragul meu. Nu-i mai mult de jumătate de an... cînd venea la mine un domn chipeș și țanțoș, înmănușat și cu privirea tăioasă ca briciul... Iar acum ai năpîrlit, te-ai înnegrit, într-un cuvînt, te-ai slutit, Mitea. De ce oare? N-ai răcit cumva?

— Eh!... oftă vag, șovăind Vekșin. Tare întunecată-i viața, primusarule. Atît de întunecată că te-apucă spaima.

— Păi cum să nu te-apuce spaima dacă ești om întreg și viu! Numai orbii și morții nu se tem de întuneric. Totul vine din beznă și tot în beznă se prăbușește, după scurgerea sorocului... Dar, la drept vorbind, ce te sperie în bezna asta? De fapt, bănuia el cîte ceva, dar voia ca Vekșin să-i povestească singur. De cîte ori am stat eu, așa, de vorbă cu tine și tot nu m-am lămurit spre ce anume te trage mai mult inima în viața asta...

— Apoi nici eu nu știu prea multe despre tine, Pcihov! zîmbi sumbru Vekșin.

— Zic asta, se corectă îndată Pcihov, fiindcă pe unii, ca să zicem așa, îi încîntă mai mult banii, alții umblă după putere, cea mai mare bucurie a lor fiind să jupoaie de piele pe oricine nu li se supune, alții, dimpotrivă, se dedau cu totul plăcerilor dragostei; sînt și unii care se mulțumesc cu o pereche de cizme de box. Tu ce anume vrei, Mitea? Ce cauți? Ce urmărești?

Vekșin dădu doar din cap și pe obrazul său, îndreptat spre Pcihov, zvîcni nestăpînit un mușchi.

— Tocmai aicea-i nenorocirea mea, Pcihov, că am atins tot ce m-a ademenit în viață. În anii copilăriei ziceam că nu există pe pămînt o fericire mai dulce decît ciocolatele celea tăiate în formă de sticluță. Apoi am îndrăgit un cal ofițeresc... Dar nici această bucurie a mea n-a ținut prea mult. Două nopți de-a rîndul am dormit în patul țarului, din lemn sculptat și cu baldachin... fără să mă descalț de cizme... Curiozitate de ostaș! N-a fost nici asta cine știe ce bucurie... Ei, și-am mai avut eu parte de distracții în viață, dar nimic nu mi-a adus mulțumire sufletească. Parcă aș bîjbîi prin negură, primusarule, fără să mă văd nici pe mine. Oare tocmai negura asta să-mi fi tocit de tot dorințele? Iar tu, care pe *toate* le știi, taci... Ai putea să-mi spui ce-i mai important în viață ca să apuc și să duc cu mine cît mai mult!

— Ei, Mitea, ce pot să știu eu, om fără carte? sări bănuitor Pcihov.

Pcihov se uită cercetător la interlocutorul său, negăsindu-l îndeajuns de pregătit ca să-l înțeleagă.

— Cum să-ți spun... În beznă sînt grămădite destule, iar cele ce nu sînt, nici nu merită să știi de ele, se feri el la început; dar pe urmă vechea simpatie față de acest om, veșnic arzînd ca flacăra, învinse în sufletul lăcătușului prudența-i înnăscută. Hai să vorbim deschis, dragul meu Mitea. Acolo unde ai ajuns tu, și dacă ai omorî pe cineva ori ai face ceva și mai și, nu s-ar mai mira nimeni. Iar eu sînt un om de rînd, care-mi cîștig pîinea ciocănind fiare ruginite; cum s-ar zice, îs doftor numai pentru lămpi de gaz, dar vezi tu, am văzut eu destule în viață... Și cînd vine cineva la Pcihov cu vreun lucru de reparat și-l pune pe masă, apoi știe că dacă ating cu ciocanul de lipit... Ei bine, hai, arată-mi... ce cîinele-babei a intrat în tine ?!

Furat de inspirație, Firsov scria apoi cum că în Blagușa totul, în afară de primusul lui Pcihov, ciulise în acea clipă urechile. Meșterul avusese timpul să așeze pe masă cănile și cele de trebuință pentru ceai, pisoiul, pripășit definitiv la el, se postase lîngă gaura din podea, să verifice foșnetele străine auzite prin somn, iar Vekșin tot se mai gîndea. Îndoiala ce-l frămînta se putea exprima în două cuvinte, dar n-avea curajul s-o rostească, iar Pcihov cam ghicise într-o oarecare măsură despre ce-i vorba, astfel încît un timp cele două gînduri diferite privind unul și același lucru se tot rotiră unul în jurul celuilalt.

— Nu pot să scap de-un gînd... un gînd ce mă tot sîcîie, începu de departe Vekșin, căutînd să atenueze fondul problemei printr-o nuanță de ușurință; așa că vreau să mă ajuți în chestia asta, primusarule. Pentru început, spune drept: ți s-a întîmplat vreodată... să omori oameni ?

— De ce mă întrebi, Mitea ? se încruntă Pcihov. Ori ai de gînd să calci pe urmele lui Aghei ?

— Ți-oi spune eu mai încolo de ce întreb... Dar nu te teme de mine, că nu te vînd. Nici eu n-am de ce mă teme: dacă mi s-a întîmplat și mie ceva, a fost ceva îngăduit. Stau și mă gîndesc: nici pe viitor oamenii n-o să poată fără *asta*. Uite, Firsov zice că nici Dumnezeu nu izbutește toate, uneori e nevoit și el să mai corecteze ici și colo... Din nou o-ntoarse în glumă: De fapt, uite ce mă interesează pe mine: vreau să știu dacă te calcă strigoii, primusarule ? Și dacă ți se arată des ?

Pcihov scoase în tăcere ochelarii ce nu-i mai foloseau la nimic și-i puse deoparte. „Te frămîntă de mult treaba asta ?“ întrebară ochii lui limpezi. „Nu te teme, îi răspunseră privirile tulburi ale lui Vekșin, sînt liniștit, chiar dacă-s bolnav !“

— Cum adică strigoii ?... În ce sens ? se informă încet Pcihov.

— În sensul cel mai obișnuit, zîmbi Vekșin pentru întîia oară de la începutul convorbirii lor. Vezi că am avut parte să trăiesc mai mult pe malul rîurilor, chiar și unitatea noastră militară tot pe lîngă un rîu a acționat, așa că am strivit acolo nenumărați țînțari și am prins puzderie de pești și raci. Unora le-am retezat chiar eu capul... și, curios lucru, nu mi se-arată niciodată !

— Cine să ți se arate ? întrebă Pcihov aproape jignit.

— Păi stafiile acestor țînțari și raci. Nu mi s-a întîmplat niciodată seara, cînd îmi scoteam și eu cizmele, la culcare, să-mi răsară în fața ochilor și să se uite la mine mustrător... să zicem umbra șalăului de l-am mîncat în ajun. Niciodată, Pcihov, deși i-am făcut șalăului răul cel mai mare cu putință, i-am luat viața. Ai să-mi răspunzi că aici nu e vorba de conștiință, doar oamenii au o judecată vicleană, mlădioasă : cică țînțarul este dăunător, iar șalăul ne-a fost dat drept hrană. Bine, să zicem că-i așa ! Dar să luăm, de pildă, plăcerea ce o au ticăloșii de orășeni cînd se duc la iarbă verde — să răvășească mușuroaiele de furnici. Neavînd ce face, scormonesc cu cîte un bețișor și se uită cum foiesc bietele furnici, speriate de moarte... Și doar, asta se știe, furnica aduce folos, e muncitoare, tăcută și blîndă. Ei, de-aceea te și întreb : cum de are strigoiul omului puterea să vină la călăul său, iar stafiile furnicilor nu ? Care-i motivul, primusarule ? Să fie din pricina mărimii trupului sau după numărul picioarelor ? Ori poate, cu cît mai multe picioare are victima, cu atît mai mic este păcatul ?

Tăcură amîndoi, ca să se mai deprindă cu cele spuse.

— Zi-i mai departe, îl îmboldi Pcihov. Ce treabă ai cu strigoii și stafiile, de vreme ce știința ne învață că nu există ?

— Cu plăcere, primusarule. Te-oi lămuri eu acușica. Mi s-a întîmplat odată să-l întreb pe răposatul Aghei tot în problema asta : dacă se poate să omori oameni. „Nu face", mi-a răspuns. Înțelegi ? Nu mi-a spus că nu-i voie, că nu se cuvine, ci numai că nu face, că, adică, e primejdios. „Dar dacă miliționanul din post este plecat în deplasare ori trage să moară ?" l-am întrebat. „Tot-una-i. Mai bine să n-o faci... mi-a zis, lăsîndu-și mai vîrtos buza de jos să-i atîrne. Că apoi începe mortul să ți se arate noaptea, să se așeze pe marginea patului și să te gîdile cu degetele lui osoase, de nu mai scapi !" Pe unul ca Aghei puteam să-l cred, că doar era specialist în materie. De la el am alergat într-un suflet la scriitorul nostru, că-i om mai cu carte. „Dacă-i vorba numai de conștiință, îi zic, apoi conștiința vorbește cît timp îi retezi brațul, dar o dată ce l-am tîrît în șanț, mort de-a binelea, ce vină mai am eu față de el, dacă el nu mai există ? Nu pot fi vinovat în fața

a ceva care nu mai este ! În cazul acesta, cine ar mai putea să mă viziteze ?" „Apoi chiar tu, mi-a răspuns Firsov, deoarece omorîndu-l pe el, te omori pe tine, imaginea ta cea vie din ochii lui !..."

— Știi că nu-i prost. Cum a știut el s-o-ntoarcă, să scape ușor... Uite ce-nseamnă să ai carte ! se minună ironic Pcihov. Are curajul să lămurească pînă și lucrurile în fața cărora se cutremură orice minte.

— Apoi și eu am înlemnit cam tot așa, ca tine acum, iar dumnealui mai și rîde : „Nu-ți face prea multe griji, Dmitri Egorîci, mi-a zis, că stafiile nu se arată decît celor cu carte puțină, în mințile cărora mai stăruie încă prejudecățile din trecut ; cît despre conducătorii de oști, țarii cei vestiți, visătorii religioși ori binefăcătorii omenirii, la ăștia nu mai ajung strigoii, că nu-i lasă aghiotanții să treacă." „Și-atunci care-i secretul ? căutam să scot de la el. Ar trebui poate să lucrezi prin procură, să nu-ți murdărești singur mîinile ori poate, cînd e vorba de producție în masă, se acordă un rabat conștiinței ?"

— Are cap, nu glumă, dumnealui cu pricina : nu degeaba îl înjură prin gazete, aprobă Pcihov. Rar se întîmplă la noi să înjure pe cineva pentru prostie !

— Drept răspuns la întrebarea mea, Feodor Feodorovici mi-a cerut mai întîi un foc, apoi a tras adînc în piept, dar știi, atît de adînc, de era să-i iasă fumul și de sub unghii, după care și-a plimbat privirile în jur și, aplecîndu-se la urechea mea, mi-a destăinuit că adevărul este veșnic tocmai fiindcă-i unul singur, dar are atîtea denumiri și fețe !... Și în fiecare veac altele ! Și-atunci chiar că m-am încurcat de tot...

— Ăsta te încurcă rău, lasă-l mai bine în plata Domnului ! făcu Pcihov. Vorbește mai departe despre tine... Ce anume ai vrea să afli ?

— Uite, primusarule, încheie brusc Vekșin, tare aș vrea să aflu, ce sînt eu, la urma urmei ? Sînt animal ori ba ?... Iar dacă sînt animal, în ce sens ? Poate că n-am nici o vină, tocmai fiindcă-s animal în înțelesul cel mai deplin... Și-atunci ce rost are tot zbuciumul ăsta al meu ? Unui urs i se arată stafia unei vaci pe care a sfîșiat-o ? Nu. Ei bine, cu atît mai puțin ar trebui să mi se arate mie, de vreme ce pot să explic orice pe lume prin finalitate ori printr-un accident... Nu-i așa ? O conștiință înțeleaptă este totdeauna mai mult decît o înțelepciune conștientă ! Dar uite, vezi, pînă n-ajung la o convingere definitivă, nu pot să fac nici un pas... Întrucît de aci decurge planul meu principal pe-o mie de ani de-acum înainte. În ce direcție trebuie s-o apuc eu, Vekșin ? Pentru ce să mă zbat ? Că dacă ar fi să se conducă omul numai

după ce-aude și după entuziasm, face niște năzbîtii de nu le mai poate descurca nici într-o sută de veacuri... chiar dacă n-ar fi să judecăm numai după Evul Mediu creștinesc !

Aceste aiureli ale lui Vekșin, ziua-n amiaza mare, și urmarea lor pe care Firsov nici n-a mai notat-o pînă la urmă, aveau o nuanță de neînțeleasă îndîrjire, de înfocare a unei grabe extreme, dacă nu chiar a unei revolte. Pcihov îl asculta fără să-și ia ochii întristați de la musafirul său, iar sprîncenele-i tot mai încruntate se făceau din ce în ce mai negre. Zăpușeala de afară mai scăzuse puțin, venise momentul să-și deschidă dugheana în întîmpinarea clienților, iar el tot mai stătea și se gîndea, de parcă ar fi jucat dame.

— Ești bolnav rău, Mitea, îi declară în sfîrșit. Și cu toate că-mi ești mai drag acum, n-am cum să te mîngîi.

— Tocmai de-aceea mi-au și dat drumul de la gherlă. Cică-s bolnav. Dar eu m-am prefăcut numai : în viața mea n-am fost mai sănătos ! sări Vekșin, cu o exaltare bolnăvicoasă. Numai atît că... pe orice pun mîna, încep să mă îndoiesc de toate și-atunci nu mai am clipă de liniște. Uneori se întîmplă așa că alergi după un tramvai de-ți iese sufletul, te-ai și apucat de bară cu o mînă, dar nu-i chip să sări pe treaptă !... La noi, prin Blagușa, se spune că ești un om înțelept. Vin muierile cele măritate să-ți ceară sfat, vindeci oameni de beție... Spune-mi și mie, șoptește-mi la ureche, primusarule, cine sînt eu ? Poruncește-mi ceva, sfătuiește-mă...

Drept răspuns, Pcihov clătină din cap.

— Am să-ți răspund printr-o parabolă, începu el cu nemărginită blîndețe. De fapt o întîmplare din propria mea viață. Vezi că și eu, curînd după ce am fost la cătănie, am zăcut un timp de boala asta a ta... și m-a învățat cineva să mă las dus de-o mînă înțeleaptă, a altuia, între niște ziduri înalte de piatră. M-am băgat în ascultare la un schimnic, Agafodor, lăsîndu-mă cu totul în voia lui, doar-doar o căta și el puțin spre ursita mea de copil orfan și fără minte. Nicăieri după aceea n-am dus-o atît de greu, Mitea, ca în cei doi ani și jumătate petrecuți la schitul acela, în ascultarea lui Agafodor. Doar în zilele de sărbătoare ce mă mai îndulceam cu o gură de cvas. Altminteri numai cu boabe de secară fierte cu varză îmi duceam zilele. Mă trezea în miez de noapte împungîndu-mă cu toiagul între coaste : „Ce tot dormi ? Nu mai dormi atîta, robul lui Dumnezeu, cel nepăsător, Emelka ! Ia să-mi citești acatistul prea bunului Isus !“ Începuse să cam orbească... Și-așa, mă apucam să citesc, dar mi se împleticea limba și-mi jucau slovele pe dinaintea ochilor, iar el amuțea pe buturuga lui și plîngea. Plîngea, iar eu, privindu-l, învățam să-mi astîmpăr setea...

Lîngă mănăstirea ceea era un loc de tîrg și, firește, se aflau acolo cîrciumi și călușei... bucuriile tinereții ! Noi trăgeam clopotele dis-de-dimineață, iar ăia de colo îi ziceau din armonică. Și cînd m-au trimis o dată în lume cu o însărcinare, am aruncat și eu, păcătosul, o privire în miezul iadului și, înfometat cum eram, am căzut în ispită. De-atunci, cum se însera, am tot sărit pîrleazul să mă duc la o negustoreasă. Îmi făcusem pe furiș o scăricică. Stăteam cu muierea la un pahar de vin, scoteam rotogoale de fum și ne desfătam amîndoi... Și parcă-parcă îmi mai ușuram sufletul. Schimnicul meu era pe-atunci cam bolnav !

— Arde sufletul în mine, Pcihov, se plînse în silă Vekșin, iar tu mă iei cu acadele ca pe un copil. La ce bun toate basmele astea ale tale ?

— Tocmai de-aceea ți le spun, că pe-atunci mă desfătam și eu cu anumite gînduri, căutam răspunsul în petreceri și uitare de toate... Într-o noapte mă întorceam pe cărarea bătătorită peste gard ; și era o lună !... Dar cînd să trec piciorul peste meterezul zidului, ce să văd : dascălul meu sufletesc ședea în grădinița lui pe-o bancă și m-aștepta. Cînd mă vede, tușește... iar scărița luată de la locul ei zăcea colo-n iarbă. Dau să fug înapoi. Dar el îmi zice, rîzînd cu blîndețe : „Sări, Emiliașa, că nu te ia naiba". Zic eu că mi-ar cam trebui scărița, el nimic ! „Nu te teme, zice, că te prind dracii din zbor, preacurvar ce ești !" Și-atunci, ținîndu-mi pulpanele, am sărit în șanț... Abia am ajuns apoi pîn' la pat. Două luni încheiate am zăcut, dar piciorul mi s-a lipit cam strîmb la loc. Și uite-așa a rămas șchiop Pcihov al tău.

— Dar *eu*, eu din toate astea cu ce mă aleg ? întrebă obosit Vekșin.

Pcihov nu-i răspunse pe dată. Cineva de afară, din stradă, bătea să spargă ușa, dar el nici nu întoarse capul. Se uita atent la tînărul său prieten, bucurîndu-se parcă de ceva, deși se vedea că acesta se află la mare strîmtoare. Cînd începu să vorbească din nou, din graiul său pieri pentru un timp coloritul folcloric, rămînînd doar acțiunea goală.

— Uite cu ce te-alegi, dragul meu Mitea, cu o învățătură, că voința altuia te lasă șchiop. Nu ești tu bolnav pe moarte, oricum însă, boala ta e grea și lungă. Te leagă de mîini și de picioare, îți alungă somnul și încă nu s-a găsit leac care să te scape de ea. E drept că multă hîrtie s-a înnegrit tot scriindu-se despre sufletul omului... dar nu poți să bei din căușul altuia. Iar omul cel înțelept nu se sfătuiește decît cu cărțile. Mai rău este, Mitea, că fără suflet omul se face ca un fel de fiară negrăitoare... Așa că nu mai

bate la ușa nimănui cu durerile tale, că te faci de rîs; mai bine sapă în tine însuți o fîntînă cît mai adîncă și răcorește-te în ea. Că sfaturi, iartă-mă, dar deocamdată nici eu nu-ți pot da! Nu știu de-o fi adevărat ce mi-a povestit Nikolka al meu: cică anul trecut vîntul a scos la ei din bîrlog o mulțime de urși. Așa și cu tine... În glasul lui Pcihov vibră o clipă toată durerea adunată, se vede, de-un an întreg, de cînd îl tot urmărește de departe pe Vekșin. Și pe tine vîntul cel mare te-a scos afară din bîrlogul tău, dar nimic nu știi să faci, decît cel mult să smulgi pîinea cu dinții din pămînt și să te ferești de prăpăstiile căscate la tot locul pe drumul cel mare al oamenilor. Te întreb, Vekșin, ai fi tu în stare să construiești peste aceste prăpăstii un pod care să țină rostogolirea înainte a omenirii? Poți să-ți descrii în așa fel visurile, ca să nu le trădeze nici strănepoții tăi? Ai putea să te închipui părinte și stăpîn al întregii vieți pămîntești?... ori să mori de durere după ce ai făcut o faptă rea? Asta să te întrebi! Dar de boala ta nu te teme, Mitea, căci nu orice boală este spre rău!... Se întîmplă uneori de crește cîte-o gîlmă pe mesteceni... Așa-i și zice în popor, *gîlma mestecenilor*. Le-ai văzut? Pornesc de la un singur mugur, de la un ochi bolnav. Poate vreo gîză în trecere o fi înțepat copacul... nimica toată... apoi însă otrava arde în rană o viață întreagă și mesteacănul, în loc să crească lăstar drept, să se facă lemn bun de foc spre bucuria friguroșilor, începe deodată să se învîrtă în jurul lui, pînă formează uite-așa ceva... Luă de pe raft o gîlmă nu prea mare, cît un cap de copil, și dăltuind cu îndemînare o aschiuță, descoperi desenul fin al lemnului savant întortocheat. Uite... Vezi, Mitea, cum s-a mai chinuit bietul mesteacăn, sub scoarța lui, cum s-a zvîrcolit în chinurile morții, neputînd să răzbată în afară ca o frunzuliță verde? A tot căutat altă ieșire... și ce frumusețe a ieșit dintr-asta!... Se înțepenește toporul în ea, se stinge focul, nici cu fierăstrăul nu poți s-o tai: lucru de valoare, ce mai! Așa că apucă-te și tu de sapă fîntîna ta, fără să mai pierzi vremea! Rostogoli din palmă bucata de lemn pe pat și ridică ochii spre prietenul său, sub imboldul unei noi inspirații. Dar de ce n-ai pleca tu, Mitea, undeva mai departe, unde nu-s atîtea zguduiri și unde trăiește poporul de rînd?

— M-am gîndit și eu să dau o raită pe la mine pe-acasă... mărturisi Vekșin, rușinîndu-se de înseninarea de-o clipă. Aș dori să-mi văd tatăl, dacă mai trăiește. Nu l-am învrednicit cu nici o scrisoare, nu i-am trimis un ban din ziua cînd am plecat de-acasă... Sînt mai bine de paisprezece ani de-atunci. Ziceam să mă duc. Mă mai plimb nițel, mă uit în jur, schimb aerul!

— Foarte bine, fă-i bătrînului o bucurie, aprobă Pcihov cu blîndă ironie. Nu strică să te mai uiți și în ochii consătenilor, așa, în scop de control. Dar să nu amîi treaba asta. Pleacă neîntîrziat, așa cum te afli. Numai taie-ți favoriții ăștia de filfizon, că nu șed bine unui fiu rătăcitor. Pe vremuri, oamenii porneau *într-acolo* desculți, ba își puneau și cenușă în cap, în semn de smerenie... Ai bani de drum ?

— Am făcut rost, dar îs bani curați, răspunse în silă Vekșin. Mîine trimit un colet cu daruri ca să nu mă alunge mama vitregă din prag...

— Bine, Mitea, urnește-te, că ți-a venit timpul !... Hai, du-te odată, că-mi scot ăștia ușa din balamale.

Îl conduse totuși pînă în curte, prin ușa din dos. Ca să nu-l compromită prin prezența lui, Vekșin primi să iasă pe-acolo. Pînă la căderea întunericului mai era destulă vreme, dar pe albastrul tulbure al cerului răsărise de mult luna nouă. Rămaseră amîndoi un timp nemișcați, parcă spunîndu-și unul altuia cele ce n-au apucat să și le împărtășească.

— Hei, ce-mi tot veniți pe cap cu toate aiurelile voastre ? bombăni Pcihov cu obișnuita-i asprime blîndă de care se lepădase de vreun ceas. Iaca am să vă las într-o zi pe toți baltă și plec în Turkestan !

— Ce să cauți acolo, primusarule, rîse Mitka, recunoscător pentru întîia oară în ziua aceea.

— Cică acolo-s ieftine zarzavaturile... mormăi Pcihov și-i întoarse spatele.

...Numai că toată convorbirea aceasta, pe care Firsov o născocise ca să-și justifice eroul, de fapt nici n-a avut loc.

XIX

În realitate, Vekșin nu s-a dus în ziua aceea la Pcihov. După ce a îmbucat ceva la prînz, prin piață, a rătăcit pînă-n amurg în orașul cuprins de toropeala prăfoasă a serii. Străbătea străzile înghiontit, înjurat de trecători, dar, preocupat cum era de gîndurile lui, nu observa nimic ; n-auzea nici frînele ce scrîșneau la doi pași de el, nici vorbele grele de ocară ale șoferilor. Ce-i drept, timp de vreo două ceasuri, pînă nu i-a obosit atenția, a mai stat el să examineze fix și cu luare-aminte, ca printr-o lupă, de la multe răscruci, vălmășagul vieții citadine, a urmărit jocul copiilor, accidentele de stradă, a stat chiar să citească inscripțiile de pe

firme. Și oricît de ciudat s-ar părea, multe impresii erau cu totul inedite... Spre sfîrșitul zilei, însă, căzu iarăși pradă gîndurilor, sentimentelor și senzațiilor sale discordante de mai înainte. Dacă la început i se păruse nesfîrșit de interesant să observe torentul vieții, mai tîrziu, către seară, locul acestui interes îl luă o senzație fizică de stingherealâ, mai cu seamă cînd vedea copilași jucîndu-se în cîte un scuar, cetățeni grăbiți, întorcîndu-se de la lucru, vreun ziar lipit de gard, să-l citească toți, ori soldați mergînd încolonați la baia de aburi. În afară de unele stări sufletești cît se poate de firești, rezultate din situația lui de ostracizat, Firsov mai amestecase aici, din aceleași motive dubioase, și alte senzații, atît de încurcate, neclare, uneori chiar fără șir, încît n-a mai putut să le prezinte cititorilor decît prin prisma unei presupuse stări morbide a lui Vekșin. Mai tîrziu, pe bună dreptate, critica l-a învinuit că ideile lui Vekșin și însăși culpabilitatea lui sînt cam trase de păr, deși buba trebuia căutată mai curînd în lipsa de justificare a perspectivei filozofice din care era privită problema, decît într-o carență a concepției autorului în ceea ce-l privea pe eroul său. „Străvechea bază a realității, aruncată în aer cu morala ei cu tot, de explozia cea mare, deocamdată nu se tasase, nu se bătătorise. Fără să-și dea seama, epoca dată se pregătea pentru experiențe de o amploare nemaipomenită..." scria Firsov, încurcînd intenționat cărțile, tot în același capitol, după ce, cu regretabilă întîrziere, se convinsese că sarcina asumată îi întrecea puterile.

Cam pe la jumătatea romanului devenise evidentă zădărnicia încercărilor lui Firsov de a salva — pretextînd o indispoziție sufletească creată de o idee abstractă și obsedantă! — personajul Vekșin, ce-i fusese cu puțin înainte simpatic, deși chiar și atunci cu oarecare rezerve, și care în momentul de față îi devenise odios; oare de cînd și din ce cauză începuse autorul să fie dezamăgit de eroul său? Pînă și purtarea lui Vekșin, așa cum o va descrie Firsov, în timpul vizitei făcute în acea seară la Pirman, o purtare plină de chibzuință practică, gospodărească, exclude cu desăvîrșire orice posibilitate a așa-zisei iresponsabilități juridice. Tocmai de-aceea apare deosebit de comică insistența cu care autorul, mînat de dorința de a provoca o limpezire morală, scoate mereu în drumul lui Vekșin diferite personaje închipuite: ba un tînăr oarecare cu epoleți de locotenent și-o mustăcioară banală, ba — cel mai frecvent — o bătrînică îndurerată, cu o basma cernită și aspect de provincială. În roman îl vedem adesea pe Vekșin stăpînit de o obsedantă teamă că bătrîna se va întoarce brusc și-l va recunoaște pe asasinul feciorului ei după mîinile pe care acesta le tot ascunde la spate, după privirea lui tulbure și acel aer degajat sub

care oamenii își ascund adesea deruta sufletească. Desigur, nu era de așteptat ca bătrîna să întreprindă ceva nepotrivit în plină stradă, cu atît mai mult cu cît Vekșin avea anumite circumstanțe atenuante care să-i justifice cunoscuta faptă, deși este știut că mamelor le este cu desăvîrșire indiferent din ce anume motiv și-au pierdut feciorii. Marea nenorocire era că înflăcăratele cuvinte de importanță istorică mondială, rostite adeseori de Vekșin la mitingurile din acei ani, se făceau acum cocoloș inform pe limba lui. Era un hoț, o lepădătură a clasei sale, pe front oamenii de seama lui erau *lichidați* fără nici o judecată.

Firsov a descris destul de verosimil împrejurările în care Vekșin a revăzut-o în seara aceea, pe partea opusă a străzii. Bătrîna se tîra încet pe marginea trotuarului, ferindu-se de puhoiul de oameni, cu umbletul fără țintă al acelora care, în realitate, n-au unde merge. Se pare că o curiozitate de neînvins l-a făcut pe Vekșin să traverseze strada, spre a se convinge definitiv că bănuiala lui se confirmă. Ajungînd-o din urmă, începu să deslușească pe rochia ei de văduvă *aceleași* dungi liliachii. Ici și colo vitrinele începuseră să se lumineze, atît de mult umblaseră astfel unul după altul, cînd deodată bătrîna se opri. Se opri și Vekșin. Nu mai rămînea decît ca ea să se întoarcă spre urmăritorul ei și să-l pironească cu niște ochi arzători, seci ca piatra... dar în aceeași clipă cineva îl plesni sonor pe Vekșin peste umăr.

Zgomotele străzii îl asurziră, năvălind în conștiința lui, și bătrîna cea infernală pieri undeva, în mulțime ; în locul ei, răsăriseră ca din pămînt, chicotind, Feodor Șcekutin și Vasili Vasilievici Panama Grasul.

— Ne era dor de tine, Mitea, strigă bucuros acesta din urmă, gîfîind și ridicînd pentru a nu știu cîta oară pălăria de paie-panama, elegant așezată pe cap, în timp ce Șcekutin, ursuz ca de obicei, se schimba de pe un picior pe altul, strîmbîndu-și colțul gurii. Ce naiba te-ai oprit locului în mijlocul unui asemenea, cum s-ar zice, carnaval al vieții ? Ori ești afumat ? Iacă, Fedka abia s-a întors de la Irkutsk... Și el a scăpat de acolo cu chiu cu vai, dar nu se pierde cu firea !... De mult ți-au dat drumul ?

— Mai să nu te recunoaștem ! Ce-i cu tine ?... urmă condescendent Șcekutin, ținîndu-și mîinile, nu tocmai goale, după aparență, în buzunarele scurtei sale negre de piele, nepotrivită cu timpul.

— Avem o mulțime de noutăți ! urmă Panama fără să aștepte vreun răspuns, strălucind din cap pînă în picioare. Ai auzit ? Burtică s-a ars urît. A picat mesa într-o învîrteală de doi bani ! Și prințul Babaev a pățit-o iarăși cu o babă împuțită. Ce mai !

Cînd te paște ghinionul, și mergînd pe bicicletă poți să dai peste ceva... să zicem, peste un stîlp de telegraf! Viforniţa s-a făcut artistă, pe Donka îl ţine din scurt... îl strînge în gheare de-i trosnesc băiatului oscioarele, ca unei vrăbiuțe între dinții pisicii. Fritz s-a întors din străinătate și te-a căutat... era vorba de o lovitură la Lodz... dar n-a mai avut răbdare să te aștepte. Să fi văzut! Ne-a arătat o mușcătoare germană, ultimul model: colosală!... Nu există ursoaică să-i reziste... Am rămas ţuţ! Noi, cu producția noastră meșteșugărească! Burghiile electrice să le vezi!... Cuprins de admirație, trecu pe neobservate la jargonul hoțesc; făcea bancuri, țopăia pe picioarele lui scurte încălțate cu pantofi moderni și gesticula cu atîta înfocare, încît trecătorii, din motive de precauție, îi ocoleau pe cei trei, de o parte și de alta.

— Hai, Mitea, să bem pentru fericita ta întoarcere! propuse Șcekutin. Faci cinste?...

— Nu vă cer împrumut, dar nici bani nu am... îi refuză în silă Vekșin. Și-apoi nu-mi arde de nimic, Feodore.

Tot aspectul lui, de nerecunoscut, dar mai cu seamă obrajii supți, parcă înnegriți pe dinăuntru, confirmau exactitatea mărturisirii sale.

— Și noi care credeam, cînd te-am zărit de departe, că mergi în vizită la vechiul tău prieten, strecură Șcekutin printre dinți, amenințător. Ia ginește ce mutră face!

În spatele lui Vekșin strălucea o vitrină luminată puternic, plină de tot felul de giuvaeruri ispititoare: inele și broșe cu pietre scumpe, asemeni acadelelor supte; portțigarete cu viteji și rusalce pe capac, pahare de argint mari, garnituri întregi, pentru tîlharii în plină prosperitate ai acelor vremuri. Toate acestea, multiplicate de oglinzi laterale, năuceau mințile mai puțin rezistente. De după un paravan de mătase verde privea un chip palid, schimonosit de spaimă; Vekșin îl recunoscu pe Pirman, cel care ținea pe vremuri caniota la jocuri de noroc; îl recunoscu, dar nu fără mirare și cu o oarecare întîrziere, din pricina ciocului, pe care nu-l avea parcă ultima oară, cînd l-a văzut în spelunca lui Artemi.

— Ce privire interesantă! Ai băgat de seamă? Cred că-i tocmai momentul să se primenească! observă Vasili Vasilievici cu voce groasă, acoperindu-și gura cu palma și întorcîndu-se cu spatele, ca să nu-și aducă victima ieșită în cale chiar pînă la stare de leșin. Ce zici, intrăm să-i cerem de-o bere?

— *S-a rupt* de noi, s-a burghezit... poate nici nu ne dă, îi atîță Șcekutin pe ceilalți, ca și pe sine însuși.

— Cui să nu-i dea! Mie?! se înfurie deodată Vekșin, repezindu-se spre ușa prăvăliei. Veniți încoa!...

Unul după altul, respectînd ierarhia faimei lor, năvăliră în sanctuarul lui Pirman. Șcekutin îl urma pe Vekșin, iar Vasili Vasilievici încheia procesiunea, mijindu-și ochii în așteptarea distracției. Intrînd în prăvălie, Panama întoarse anunțul în care se spunea că este închis. Fură totuși nevoiți să aștepte o clipă : în prăvălie se aflau niște cumpărători — un individ grăsuliu și sperios, împreună cu tovarășa lui de viață, veștejită de griji, amîndoi din categoria celor care, în așteptarea apropiatului sfîrșit al lumii, achiziționează lucruri de preț la greutate. Cei trei se uitară în jur cu un aer mulțumit... În afară de argintăria pretențioasă și obiectele aurii dintr-un aliaj mai ieftin, așezate pe catifea zmeurie, în afară de pendulele atîrnate între ferestre și apreciate după sunetele lor melodioase, ochiul experimentat al lui Șcekutin dibui dintr-o firidă, în dosul unei perdele modeste, casa de fier cu mărfuri rezervate clienților mai pretențioși. Judecînd după fotografia unui patriarh bărbos, atîrnată într-o ramă deasupra tejghelei, proprietarul acestei întreprinderi se considera drept întemeietor al unei firme ce urma să devină vestită peste vreo treizeci de ani, cu filiale în întreaga Rusie.

— Sal'tare, Efim, mormăi discret Șcekutin. Ei, ce zici ? Li s-a făcut golanilor dor de tine !... Am venit să te vizităm la casă nouă... Văd că te-ai aranjat mișto, șmechere !...

— Ca în *o mie și una de nopți* ! confirmă entuziast Vasili Vasilievici, prețăluind din ochi mobilierul.

Proprietarul magazinului tăcea, uitînd în zăpăceala lui de amabila voie bună salvatoare în asemenea cazuri. Izbutise totuși să facă un semn soției de îndată ce plecară clienții și doamna lui impozantă reușise chiar să se apropie de ușă cînd Vasili Vasilievici îi ațînu prevăzător calea.

— Excepțională femeie ! zîmbi galant Panama, călcînd cu piciorul vîrful ghetuței ei de lac — un adevărat trandafir, și deodată, scuzați expresia, s-o șteargă așa, după sticlete ! Vreți să mă nenorociți, scumpă doamnă ? Rîsul îmi face foarte rău, pot să vă arăt certificatul medical... ca să nu mai vorbim că, pe timp de furtună, un trandafir își poate pierde cele mai frumoase petale !

— Ba pardon ! sări cam nesigur Pirman și pentru scurt timp paloarea feței lui făcu loc unor pete stacojii. Poate că soția mea are nevoie să iasă din motive tehnice...

— Închide gura, frate-miu, că faci praf ! Mai bine să fie pace între noi, spuse ridicînd împăciuitor mîna Șcekutin, pe care discuția aprinsă îl deranja, chipurile, să contemple bibelourile expuse în vitrine. Altminteri, știi tu... Cine se scumpește la tărîțe !...

— Ce vrei să spui ? abia șopti Pirman, speriat de aluzia lui Șcekutin. Am să mă plîng...

— Ți s-a urît cu binele ?! interveni Vekșin amenințător și adăugă cîteva înjurături murdare, la care recurgea de obicei foarte rar.

Se așternu o liniște grea ; chiar și pendulele din perete amuțiră. Pirman se lăsă pe scaunul cel mai apropiat. Și toate acestea îl înveseliră într-atîta pe Panama, încît, uitîndu-se la el, începu să rîdă și Șcekutin, iar nevasta lui Pirman se văzu nevoită să ia parte, măcar printr-un zîmbet, la însuflețirea generală.

— Mitea vrea să spună că nu-i cazul s-o faci pe sfîntul, Efim, tălmăci de bunăvoie Panama. Rîndul trecut, la Korîneț, ți-ai luat pachetul de cărți, dar una tot ți-a scăpat sub masă. Nu-i frumos, Efim, să umbli cu cărți măsluite ! Am văzut noi... avea semn... Și mîna care trișează, știi tu, se retează din umăr... adăugă el semnificativ. Această vorbă scăpată întîmplător dovedea grăitor cît de bine informată era lumea interlopă din Moscova cu privire la biografia lui Vekșin.

De fapt minți se, în interesul cauzei : de data aceea Pirman jucase *cinstit,* oricît de trișor și *manglitor* fusese el la viața lui.

— Hai, că n-avem timp de pierdut... intră în vorbă Șcekutin, poate tocmai din motivul sus-amintit. Ieși c-un *cinci* pentru frații tăi și-apoi ne-om vedea fiecare de treabă !

Suma aceasta strict simbolică, aluzie la un viitor tribut, trebuia, firește, să fie urmată de cîteva nule, în funcție de simpatia nutrită față de prieteni și de cîștigurile realizate în decurs de o jumătate de an. Spre nenorocirea lui, proprietarul comise o greșeală de neiertat :

— Dacă aș jefui lumea ca voi, n-aș umbla în halul ăsta ! țipă el subțire, ca înțepat cu acul, arătîndu-și cotul cîrpit al hainei de doc. Vedeți doar că n-am nici cu ce să-mi cumpăr o haină, nici cu ce să plătesc impozitul...

Tăcerea lugubră care urmă dură cam un minut ; Pirman regreta acum amarnic refuzul său, dar era prea tîrziu.

— Ai merita, Efim, să-ți scuturăm un pic fondul de rulment... dar mai bine să rămînem buni prieteni pe vecie... și să avem și noi o casă deschisă, spuse Panama cu inflexiuni grozav de mîngîietoare în glas, plimbîndu-și degetul peste geamul vitrinei, de parcă n-ar fi avut loc între ei nici o ceartă. Deocamdată, de mult visez eu să-mi fac rost de un lănțuc la ceas. Împachetează-mi, uite, astea două !... Și ce-aș mai face cadou gagicii un ineluș... poate mi-alegi tu unul nu prea scump, cu o pietricică ?

— Vă rog, lăsați-l în pace... că acum vomită ! interveni energic soția lui Pirman, acceptînd cu înțelepciune inevitabilele pierderi. Bărbatul meu are, într-adevăr, dreptate, nu prea merge negustoria acum, vara... Dar să nu facem panică ; spuneți-mi mai bine cum arată... ea, tînăra ? Îți plac femeile plinuțe, de genul meu, ori cele slabe ? E blondă ? Dacă-i bine făcută, îți recomand un inel de acvamarin. Este culoarea naturală a mării, amintește oarecum vilegiatura... cu un adaus de cer primăvăratic !

Panama mormăia și se fandosea, în aparență fermecat de privirile ei catifelate, de atingerile mîngîioase, de lebădă, ale mîinilor ei.

— L-aș prefera pe celălalt, de la margine... și arătă cu degetul un inel mai scump.

— O, ai gusturi bune, Panama !... Ia spune-mi, totdeauna alegi ce-i mai bun în viață ? spunea cu voce cîntătoare soția lui Pirman, scoțînd bijuteria din vitrină și legînd cu o fundă roz cutiuța marcată cu semnul firmei, ca să pună odată capăt pretențiilor clientului. Știam de mult, Panama, că ești un bărbat bine... văd că știi și să trăiești...

— Ah, madam, mă măguliți... se fandosea Panama, regretînd că povestea se isprăvește.

Dorind să facă uitată cearta de adineauri, Pirman sări de după tejgheaua lui să deschidă ușa vechilor săi prieteni. Totul s-ar fi terminat cu bine, dacă n-ar fi comis o a doua greșeală fatală. Scopul principal al vizitei fusese de mult uitat, dar proprietarul, fie de teamă că vor reveni, fie din dorința de a întoarce totul în glumă, vîrî în mîna lui Vekșin hîrtia de cinci ruble de care pomenise Șcekutin ; și, ce-i mai grav, se trezi că spune, îndemnat de umorul lor interlop :

— Ia, că meriți... premiul celor mai simandicoși cumpărători...

Un foc de armă tras în piept n-ar fi produs o asemenea impresie asupra lui Vekșin. Adună în pumn tot docul de pe pieptul lui Pirman și-l strînse atît de tare, încît se auziră pîrîituri la toate cusăturile și fiecare punctuleț din fața victimei se puse în mișcare.

— Măi, măscăriciule !... șuieră Vekșin printre dinți, scuturîndu-l pe bijutier într-atîta, încît acesta, pentru a-și feri hainele, căuta să ghicească direcția brațului lui Vekșin. Cine ești tu, măscăriciule, ca să-mi vorbești mie așa ?!

— Sînt un biet om sărac și pe deasupra radioamator... îngăimă Pirman, cu desăvîrșire sleit de puteri.

Amintirea generozității lui Sanka Bicicletă, care-i oferise un pahar de cvas ieftin cu un adevărat spirit de sacrificiu, întreise mînia lui Vekșin ; și nu se știe ce-ar fi ieșit pînă la urmă, de n-ar fi intervenit Panama.

— Potolește-te, Mitea! strigă el cu prefăcută indignare, adăugînd chiar ceva cu privire la capacitatea specifică a barbarilor de a umbri cele mai nevinovate petreceri. Nu numai că-i strici omului ținuta de gală, dar îi paradești firma: în orice clipă ar putea să se oprească în fața prăvăliei vreun marchiz venit să cumpere un colier de briliante mai ieftin! Vai, vai, cît de urît te porți, măi frate!... și urmă în același fel, dojenindu-l pe Vekșin, pînă în clipa cînd acesta își slăbi strînsoarea pumnului.

...În ciuda hotărîrii luate dimineața, Vekșin nimeri după aceea, împreună cu prietenii, într-un local destul de rău famat, unde darurile vieții se distribuiau celor de încredere pe credit. Dar nu petrecură mai mult de-un ceas și jumătate, la o tratație din cele mai moderate, căci Panama se grăbea să ajungă la o întîlnire, iar Șcekutin se pregătea în noaptea aceea să-și mai încerce o dată norocul. Nici unul din ei nu izbuti, în acest scurt răstimp, să afle de la Vekșin motivele văditei sale deteriorări morale și fizice...

Astfel trecu prima zi petrecută în libertate de eroul lui Firsov.

XX

Abia tîrîndu-și picioarele de oboseală, Vekșin se strecură prin coridorul prea bine cunoscut, plin în acel moment de o duhoare dulce și lipicioasă, căci consoarta șomerului Bundiukov făcea — pe furiș, ca să nu afle vecinii — niște dulceață de zmeură. Piotr Gorbidonîci, care tocmai o culca pe fetița Baluievei, strecură o privire destul de curioasă spre rivalul său, cam năpîrlit. Vekșin își plimbă privirile pe masă și pe pervazuri, dar nicăieri nu se vedea vreo călimară ori măcar o pată care să trădeze prezența cernelii în casă: Klavdia nu mergea încă la școală, iar Baluieva n-avea cui scrie, nici imbold să facă acest lucru n-a simțit vreodată. Cum însă nu mai putea suferi amînare, Vekșin îi ceru frumos lui Piotr Gorbidonîci, iar acesta îi aduse tot ce-i era necesar pentru scris. Serviciul acesta îi dădea dreptul să schimbe cu Vekșin cîteva cuvinte fără importanță, cu privire la timpul de-afară.

— Nu pot să-mi dau seama prin ce anume, dar, caracteristic, Dmitri Egorovici, ce mult semeni dumneata cu *moșul*, colocatarul meu! strecură el o vorbă, ca în treacăt, după cuvintele de dezaprobare la adresa căldurii înăbușitoare. Nu te-a frapat niciodată asemănarea dintre dumneavoastră? În vremurile noastre, o asemenea candoare îngerească numai la Klavdia poți întîlni...

— Mi-e somn, spală putina! făcu Vekșin, care uitase că a cerut cerneala și, întinzîndu-se pe pat, închise obosit ochii.

Ideea de a-i scrie tatălui său îi venise acum, spre seară ; dimineața a avut doar intenția să-i amintească bătrînului că mai trăiește, trimițîndu-i niște bani. Intenția i se născuse în minte încă pe patul din închisoare, cînd gîndul căutase chinuitor o scăpare din întunericul ce se tot îngroșa în jurul lui. Îl urmărea o senzație ciudată : i se părea că, fugărit fiind, abia scăpat de urmăritorii săi, s-a pitit în colțul unei uriașe magazii goale și de acolo privește țintă prin deschizătura dreptunghiulară a ușilor, spre lumina amiezii, inaccesibilă lui. Firsov asemuise emfatic această singurătate chinuitoare, de lup, cu dorul poetic al dezrădăcinatului care, privind cerul nopții, întrevede cu ochii minții depărtata sa patrie.

„Bună ziua, tată... și rogu-te să nu rupi scrisoarea mea mai înainte de a o fi citit pînă la capăt, se așternea în mintea lui Vekșin rîndul cel închipuit. Desigur, v-ați fi simțit amîndoi mai liniștiți, dacă Mitka al tău ar fi putrezit demult în groapa comună în care și-au găsit odihna oameni mai ceva decît el. S-ar părea că nu fac parte dintre cei răsfățați de mici, iertat să-mi fie ; eu, unul, nu prea am avut parte de daruri... Tocmai de-aceea m-am și făcut hain. Viața nu m-a cruțat niciodată nici cînd eram blînd, nici... ba cu atît mai puțin... după ce m-am încrîncenat. Mi-i și groază cînd mă gîndesc că nici măcar rănit n-am fost vreodată, deși am trecut prin atîtea bătălii ! Asta, pesemne, ca să mă ardă mai rău după aceea. Căci iată, m-am poticnit pînă la urmă de atîta răutate ! Totuși nu te grăbi să-ți osîndești fiul, Egor Vekșin, chiar de-a ajuns pînă la tine faima lui proastă. Dacă am tăcut atîta amar de vreme, n-am făcut-o pentru că nu aveam ce pune pe mine, ci pentru că deocamdată nu mi s-a încheiat încă biografia : nu mi s-au tăiat încă mîinile. Și va ține pînă la moarte învățătura ce mi-ai dat-o cu privire la picioarele de lut. Acordă-i fiului tău un răgaz, cît te lasă inima..."

Tot repetînd în gînd aceste rînduri învățate pe de rost, descoperi în ele, cu un sentiment de oboseală, o notă de solemnitate falsă, insinuantă, în timp ce, dacă ar fi fost să-l creadă pe Pcihov, se cădea să apară *acolo* îmbrăcat în zdrențele tăcerii și cu cenușa smereniei pe cap.

Întredeschise ochii, simțind o ușoară atingere pe genunchi. Alături, aproape atingîndu-l cu răsuflarea, Piotr Gorbidonîci i se uita în față. Dar Vekșin se simțea atît de sleit, încît nu găsi în el nici măcar puterea să-l alungă pe Cikilev.

— Eram sigur că v-ați lăsat doar furat de visări. Nu dormiți, nu-i așa ? începu acesta, în șoaptă, ca să n-o trezească pe Klavdia. Și privindu-vă, am căzut și eu pe gînduri...

— Serios ? Și ce fel de gînduri te pasc ? se întoarse Vekșin fără vlagă spre el : convorbirea aceasta îl putea scăpa un timp de încercările chinuitoare de a-și îmbrăca vina în veșmîntul unor cuvinte precise.

— Gînduri diverse, am să-ți spun eu mai pe urmă... încercă să scape de răspuns Piotr Gorbidonîci, așezîndu-se cu ceva mai mult curaj alături, pe pat, și căutînd să-l provoace la o convorbire importantă. Caracteristic, s-ar fi cuvenit să te urăsc, întrucît și dumneata, printre alții, ai avut prilejul să asiști deunăzi la *ciocnirea* ce am avut-o cu scriitorul și, foarte probabil, te-a desfătat priveliștea înjosirii mele... Eu însă nu-ți păstrez ranchiună. Ba dimpotrivă, am venit să mă împac cu dumneata ! Trebuie să știi că a greșit cumplit dumnealui, întrucît aveam tot dreptul să mă interesez de caietul în cauză, atît în calitate de colocatar, cît și în calitate de administrator al imobilului, de colaborator al gazetei de perete și de cetățean devotat intereselor viitorului... În definitiv, chiar și în calitatea de încasator de impozite pe care o am ! Cerșetoria, în afară de imoralitatea ei socială, constituie o sursă de venituri condamnabilă ; este, la urma urmelor, o formă de exploatare a muncii și, ca atare, ar trebui să fie impozabilă după tariful cel mai înalt... Nu-i așa ? Și-apoi ce poate să scrie un individ inferior din punct de vedere social ? Este o curată calomnie la adresa contemporaneității ! Mă veți întreba, poate, cum de am putut eu să scrutez cu o asemenea profunzime un secret personal ? Vă răspund : substituindu-mă persoanei sale. Închipuie-ți că ești în locul acestui șacal închis în cușcă și vei găsi îndată cheia tuturor problemelor nerezolvate ale lumii ce ne dușmănește... Mă ascultați ? Ca să zicem așa, orice geniu reprezintă un fenomen prin excelență antisocial, tinzînd să înjosească moralmente marea majoritate a celor ce muncesc... Și, fie vorba între noi, dacă aș fi într-adevăr directorul globului pămîntesc, le-aș găsi eu tuturor acestor genii o întrebuințare economică-rațională ! Cu atît mai mult cu cît mă trezesc uneori scăldat de sudori reci la gîndul : ce-ar fi dacă tocmai eu, Piotr Gorbidonovici Cikilev, aș fi un geniu, chiar geniul suprem, deocamdată ascuns ? Cînd se întîmplă să am astfel de gînduri, nu-mi mai găsesc astîmpăr. Umblu toată ziua năuc și mă întreb : ce mă fac dacă-i așa ? Pe de-o parte, pare să fie așa, iar pe de altă parte, nu ! În ce constă partea de geniu din mine ? Să-ți explic. Pentru mine orice întîmplare din viață este ca un fel de ou și, caracteristic, nimeni din lume nu știe încă ce va ieși din el, iar eu nu numai că l-am pătruns dinainte, de parcă i-aș fi examinat gălbenușul, dar am și luat cuvenitele măsuri de precauție. Dacă lucrurile ar fi organizate cum trebuie, sub oblăduirea mea,

nu s-ar mai petrece în istorie nici un fel de evenimente sau întîmplări, ci totul ar fi de la un capăt la altul un prospect al progresului! Pentru mine, această etapă nu mai prezintă nici un fel de enigme. Chiar și în vis, ce crezi că mi se arată mai adesea? Nu femei frumoase, ca să zicem așa, din lumea burgheză, în niște atitudini interzise, nici găsirea unui geamantan cu acțiuni de bursă într-o fundătură pustie, cum li se întîmplă altora, ci cu totul altceva. Se face că în jur e tăcere deplină, iar eu demontez tot felul de mecanisme savante... nu numai cele de azi, dar și cele ce or să apară peste o mie de ani. Demontez, resping ce se cuvine să fie respins, iar restul așez în raft. Și, ia bine seama, Dmitri Egorîci! Care crezi că-i importanța invenției mele? În ce constă? În faptul că pentru orice șurub eu am una și aceeași șurubelniță vrăjită, astfel încît ocupația respectivă este accesibilă oricui, chiar și pe baza unui studiu individual fără frecvență și fără cheltuieli suplimentare. Vrei să mă întrebi, poate, ce fel de șurubelniță este asta? Îți răspund sincer: este năzuința spre binele suprem, dorința ca orice din jurul meu să devină mai bun, mai rotund, ca să zic așa, și mai simpatic. Așa sînt eu din fire: cum am făcut ordine la mine acasă, trec numaidecît la vecini, pe străzile apropiate, și așa mai departe, pînă la univers, unde deocamdată mai este încă destulă dezordine! Vorbea, vorbea mereu... Dar deodată, uitîndu-se la ceas, se sperie: se apropia miezul nopții, iar el nu expusese nici jumătate din genialul lui plan de asanare universală. Ce păcat că n-am timp! Altfel ți-aș dezvălui pe deplin teoria mea... Într-un cuvînt, Dmitri Egorîci, să nu te ferești de mine, ci să vii cu tot curajul în întîmpinarea mea. Caracteristic, nu doresc nimănui nici un fel de rău, mă străduiesc doar să simplific viața tuturor prin metoda aplicării adevărului usturător. Tocmai în asta constă fericirea...

— Și prin ce ai vrea să mă fericești pe mine? îl întrebă în sfîrșit Vekșin, doar pe jumătate treaz, căscînd și întinzîndu-se. Dar fără să mai aștepte răspuns, adăugă: Hai, isprăvește odată, că mi s-a făcut somn...

— Oricît m-am străduit, n-am izbutit să cunosc în amănunt povestea vieții dumitale, Dmitri Egorîci. Tocmai de aceea vreau să te întreb mai întîi cîte ceva, iar apoi să-ți răspund în mod indirect, indicîndu-ți o serie de coincidențe din cele mai remarcabile! începu Piotr Gorbidonîci, dar se întrerupse deodată.

Avea acum prilejul să realizeze nemijlocit ceea ce nu izbutise deunăzi prin intermediul surorii lui Vekșin. Intenția lui consta, probabil, nu numai în dorința de a-l lipsi pe Vekșin de aureola pseudoromantică de care era înconjurat în ochii Baluievei; se gîn-

dea desigur și la faptul că-l va dezarma din moment ce-l va discredita în propriii lui ochi. Nu-i mai rămînea decît să picure otrava pe terenul suficient de pregătit, pentru ca îndoiala să răzbească singură pînă în adîncurile în care n-ar fi izbutit să ajungă altfel nici o sapă de foraj din cel mai autentic oțel! Starea de somnolență a adversarului și relativa lui neputință de a se apăra aproape că-i asigurau succesul; totuși, din motive de supremă precauție, Piotr Gorbidonîci se trase în afara razei de acțiune a lui Vekșin.

— Dacă ai izbit cu cuțitul în carne vie, încalte retează și capul... îl îndemnă alene Vekșin.

— După cîte știu, te-ai născut pe malurile Kudemei, aproape de moșia și de conacul prietenului nostru comun Serghei Ammonîci Maniukin...

— Da, în Vodeanеț era un conac, își aduse Vekșin aminte, cu o sforțare, și se ridică într-un cot. Dar nu știam că-i aparținea lui Maniukin...

— Tocmai aici e aici, se învioră Piotr Gorbidonîci, închipuind din priviri și prin gesturi cea mai vie simpatie. Nenorocirea este că tocmai persoanele interesate află la urmă. Dar o să mai descoperi dumneata și altele, și mai și, dacă-l rogi să-ți împrumute pentru o zi măcar prețiosul caiețel. Poți să-ncerci, măcar din motive de rudenie! Ți-l dă, cred. Eu personal aș dori deocamdată să controlez autenticitatea unor informații pe care le conține... Poate că-i o calomnie. Dar poate că nu e. E adevărat că tăticul dumitale, caracteristic, avea o sănătate destul de șubredă?

— Încă din războiul ruso-japonez s-a întors cu vătămătură; s-a chinuit mult, săracul... Dar de ce mă întrebi?

— Exact! exclamă Piotr Gorbidonîci. Dar poate îți aduci aminte: nu cumva a fost internat un timp la spitalul din Rogovo? Iar destoinica dumitale mamă, o femeie cît se poate de frumoasă, după cum mărturisește sus-numitul Maniukin, nu cumva, sacrificînd orice pentru binele familiei, freca în acele zile podelele la conacul din Vodeanеț?... Așa e?... Înțeleg cît de greu îi vine unui om să țină minte asemenea amănunte care au avut loc înainte de a fi venit pe lume. Totuși... Se opri, cîntărind în minte cît anume ar putea să-l coste vreo eventuală greșeală de calcul. Mai rău este că tot ce scrie în caietul cu pricina pare să fie destinat unui oarecare Nikolașa și, caracteristic, nu reiese de acolo nici cine-i acel Nikolașa, nici cîți anișori are... deși sînt aproape sigur că Nikolașa este doar un pseudonim! Lăsați-mă să mai verific o dată...

Coborîndu-și picioarele din pat, Vekșin urmărea, pe jumătate adormit, cum se mișcă pe o bucată de hîrtie chiștocul de creion apărut deodată între degetele lui Piotr Gorbidonîci; după vinele

umflate pe fruntea lui se putea aprecia gradul încordării sale supraomenești. Chemîndu-și în ajutor memoria excepțională, dar și toată patima și toată ura sa, compara datele marii istorii ruse cu evenimentele din cronica familială a lui Vekșin și le transpunea pe canavaua biografiei lui Maniukin, verificîndu-le prin confruntarea cu propriile sale amintiri ; totul părea că se încheagă, ca apoi să se destrame din nou. Vekșin îl asculta cu o răbdare uimitoare, nepricepînd deocamdată despre ce era vorba.

Spre marele noroc al lui Piotr Gorbidonîci, Zina Baluieva tocmai se întorcea de la local. După felul în care umbla pe sală, izbind cu piciorul tot ce-i ieșea în cale, puteai înțelege ce necazuri mari avusese la locul de muncă. Aruncă celor doi bărbați o privire întunecată ca noaptea și Piotr Gorbidonîci se topi discret, retrăgîndu-se în odaia lui ; apucă totuși să-i trimită lui Vekșin o bezea suficient de obraznică, iar acesta, înțelegînd deodată sensul calomniilor lui Cikilev, îi făgădui că o să-i strice, cu prima ocazie, și buna dispoziție, și frizura, dacă mai umblă cu asemenea aiureli... Fără să rostească o vorbă, fără să-l întrebe măcar pe Vekșin dacă vrea să mănînce, Zina Vasilievna stinse lumina, și trase perdeaua ce despărțea camera în două ; din jumătatea ei, se auziră apoi numai suspine și foșnetul îmbrăcăminții lepădate pe dușumea. Stăteau astfel amîndoi culcați, fiecare cu gîndurile lui, privind fereastra scăldată în lumina lunii.

— Nu dormi, Zina ? întrebă încet Vekșin și, neprimind nici un răspuns, adăugă : Habar n-am unde am pierdut șapca pe care mi-ai dat-o...

Plină de farmecul lunii, noaptea nu te invita de loc la somn. Sub ferestre, jos, se plimbau niște tineri, cu chitare. Vekșin se gîndea la născocirile lui Cikilev, rămase întipărite în mintea lui și, oricît de ciudat s-ar părea, nu izbutea să găsească vreun argument care să răstoarne insinuarea privitoare la legăturile lui de rubedenie cu Maniukin. Otrava picurată în suflet de Cikilev începuse să-și facă efectul. Creștea în el o senzație surdă și rușinoasă, de parcă ar fi fost *prins* însușindu-și un nume curat ce nu-i aparținea ; și, fără să știe nici el de ce, n-ar fi vrut nici în ruptul capului ca această născocire mîrșavă să ajungă la urechile Mașei... Deodată i se păru că aude iarăși suspine, înăbușite în pernă ; porni în picioarele goale spre perdea, ca să tragă cu urechea. Judecînd după zgomotele metalice din cealaltă parte, femeia se ridicase în capul oaselor pe pat. Deodată însă perdeaua — adică cearșafurile întinse pe frînghie — lunecară jos. Luna scălda cu razele ei cealaltă jumătate a odăii. Cu cămașa căzută de pe un umăr, Zina Vasilievna ședea pe pat, rezemată de perete. Pe obrajii ei străluci-

ceau lacrimi, părul despletit îi cădea rîuri-rîuri pe umărul rotund. Durerea învinsese în ea ruşinea.

Mişcat de această deznădejde de copil, Vekşin se trezi că trece peste umbra frînghiei ce desena pe jos graniţa interzisă. Femeia se uita la lună, nevrînd să-i răspundă la întrebări, supunîndu-i-se doar... Ulterior nu şi-a mai adus nici el aminte cum s-au petrecut lucrurile.

— O trezeşti pe Klavdia, nebunule, auzi într-un tîrziu.

N-avusese la îndemînă nici un alt mijloc de a alina, cît de cît, atît de nemîngîiata durere a Zinei Baluieva !

XXI

Scrisoarea către tatăl său o scrise abia a doua zi dimineaţa, iar pe la prînz Zina Vasilievna o expedie, o dată cu banii ; apoi zilele începură să se scurgă, destul de mohorîte. Lui Vekşin i se părea că niciodată nu mai fusese într-o asemenea stare de decădere. Cu obrajii raşi, îmbrăcat cu o cămaşă curată şi scrobită, rămasă din timpuri mai bune, dar tocmai de aceea parcă mai întunecat la faţă, rătăcea prin odaie, tîrîndu-şi galoşii încălţaţi pe piciorul gol, căci papucii predecesorului său, de sub patul femeii, i se păreau o ironie a vieţii. Cîteodată rupea o bucată de pîine neagră ori privea fără rost cerul pustiu de august, perindîndu-şi prin memorie, în scop de verificare, conţinutul scrisorii trimise, ori examina recipisa de expediere... Toată săptămîna a pîndit încordat soneria din antreu. Aştepta răspuns de la tatăl său. Trecuseră toate termenele posibile — acordate sub pretextul că e prea mare volumul de corespondenţă, că a întîrziat vagonul respectiv, oprit în vreo gară, ori că s-a îmbolnăvit poate poştaşul — dar răspunsul nu mai venea. Cu fiecare oră care trecea se simţea tot mai prost, tot mai ticăloşit. Femeia căuta să nu-i iasă în cale, ca să amîie clipa inevitabilei despărţiri.

Timp de o lună încheiată nu trecu nimeni pe la el. Numai Donka aduse de la Dolomanova, într-un plic deschis, un bileţel în care ea îi făcea vaga invitaţie de a o vizita. Se vedea clar însă că Donka venise cu alt scop. În tot sfertul de oră cît a stat, spionul aproape că nu s-a uitat la Vekşin. I-a împărtăşit doar, cu voce surdă, nesinceră, noutăţile din lumea interlopă, abia aflate de la Panama, adăugînd însă la ele cele mai recente zvonuri cu privire la Sanka, însoţindu-le de un chicotit elocvent. Mediul nu voia nicicum să-i acorde libertatea lui Sanka Babkin ; hoţii priveau cu ochi răi hotărîrea de a o rupe, fie şi cu preţul sîngelui, cu trecutul.

Vorbiseră, ca întotdeauna, stînd în picioare.

— Pe Sanka îl cunosc bine, e om de încredere, spuse autoritar Vekșin. Degeaba-l ponegrești, Donea !

— Haida-de, răspunse acesta, ridicînd ironic din umeri. Apoi nu știi cum sînt ai noștri ? Spun verzi și uscate. Nu-i cazul să te necăjești pentru toate fleacurile !

Disprețul din glasul lui îl neliniști vădit pe Vekșin.

— Și ce anume spun ?

— Ei, mai nimic ! Vezi, și Șcekutin se minuna deunăzi cum de-ai ieșit tu atît de repede de la pîrnaie. E un tîmpit. L-am lămurit cum că lui Dmitri Egorîci i s-o fi acordat o reducere pentru meritele sale de pe front !

În alte împrejurări, Donka ar fi pățit-o pentru o asemenea obrăznicie, dar tocmai atunci Klavdia intră fugind în odaie ca să-și ia o jucărie și Vekșin nu voia să nesocotească ospitalitatea mamei, făcînd scandal de față cu copilul. Trebuie spus că, într-adevăr, în timpul scurtei absențe a lui Vekșin, avusese loc, nu fără știrea lui Artașez, o discuție sinceră, dar nu prea reușită, în care s-au făcut referiri la activitatea ireproșabilă a lui Mitka în trecut.

— De Sanka să nu te atingi, că are prieteni credincioși ! îl amenință cu glas scăzut Vekșin. De ce i-ai rupt ficusul ?

Donka Crețul clătină doar din cap, în semn de regret.

— Ciudată mi se pare, Dmitri Egorîci, o asemenea lipsă de informare la un comunist, fie chiar și fost comunist. Astea s-au petrecut tot în planul luptei împotriva filistinismului mic-burghez ! E caraghios, nu știu cum... Va să zică avem dreptul să dinamităm bisericile, dar n-avem voie să vătămăm un ficus colea...

— Ține-ți fleoanca ! Auzi ?! Și nu te mai bîțîi atîta în fața mea !... zbieră la el Vekșin, ducînd involuntar mîna la partea stîngă a centurii.

— Ține-ți firea, Dmitri Egorîci, că doar n-ai armă ! rîse provocator Donka. Poate că mă scutură frigurile, de-aia mă bîțîi... M-a înțepat un afurisit de țînțar. Ei bine, am plecat, că mă plictisesc aici, cu dumneata !

Dădu dovadă de o îndrăzneală nemaipomenită, întorcîndu-se în toiul certei cu spatele la Vekșin.

...De altfel nici vecinii nu mai manifestau față de Mitka respectul dinainte. De la un timp îl evitau chiar, mai ales după ce într-o zi un milițian mai în vîrstă se abătu pe la ei ca să verifice actele lui Vekșin. În genere, multe s-au schimbat în luna ce se scursese după ieșirea lui din închisoare ; în constelația locatarilor, atît de familiară lui Firsov, se vădea acum o tendință de dezagregare. În timp ce unii pășiseră în mod vădit pe calea decăderii, alții urcau

cu încredere spre culmi. Astfel șomerul Bundiukov aduse de undeva zvonul despre o importantă înălțare în grad a lui Piotr Gorbidonîci, în cadrul serviciului, ceea ce confirma de altfel o bănuială mai veche a lui Bundiukov, în legătură cu neobișnuitul interes manifestat de Piotr Gorbidonîci trei săptămîni de-a rîndul față de finanțele unor puteri europene. Pe Minus, muzicantul, l-au îngropat fără zarvă la începutul lunii, iar după el începuse să se pregătească de drum și Maniukin. Se făcea văzînd cu ochii tot mai mic și mirosea a mormînt, deși mai încerca încă să se aplece asupra caietelului său care, despuiat de orice aureolă, nu mai interesa pe nimeni. Mai neatent ca oricînd, uita adesea să încuie sertarul mesei și Piotr Gorbidonîci simțea o satisfacție lesne de înțeles văzînd că scrisul lui Maniukin, tot mai grăbit, mai neciteț, prevestea apropierea momentului cînd camera va trece în deplina lui stăpînire. Orele de dimineață Maniukin și le petrecea în pat, privind în tavan și cîntărind ceva în gînd, iar la slujba lui din colț de stradă pornea doar la sfîrșitul zilei, la orele cînd mulțimea de salariați se revarsă spre casele lor. La întoarcere își saluta vecinii făcîndu-le tuturor deopotrivă aceeași strengărească reverență, apoi se întindea pe pat.

Într-o seară, cînd asfințitul zugrăvea pe dușumea pătrățelele-i portocalii, în curte răsună o flașnetă, probabil cea din urmă din Rusia. Cu coatele pe pervaz, Vekșin asculta melodia. Glasul ușor răgușit al cîntăreței de stradă se zbătea ca o pasăre în fundul încins al curții interioare, pavate cu piatră. Era o melodie veche, un cîntec despre marele cuceritor care, de pe zidurile Kremlinului, privea flăcările mistuind capitala necucerită. Ascultînd distrat, Vekșin vedea în gînd o bulboană, în faptul serii, pe un pîrîu, afluent al Kudemei ; deasupra vîltorii totdeauna fremătau libelulele, oglindindu-se în apa întunecată. Pe mal, Mașa își bătea joc de băiețașul care tulbura apele, împrăștiind în jur curcubee de stropi ; dacă închideai cu un coș de răchită ieșirea din vîltoare și scormoneai mîlul de pe fund, peștii se ridicau la suprafață ca să respire și cădeau ușor pradă copiilor... De fapt la ce s-o fi gîndit atunci marele cuceritor, îmbrăcat cu vestonul lui cenușiu de campanie ? L-o fi chinuit și pe el părerea de rău că a părăsit primăvara veșnică pentru cumplitele geruri de decembrie... Tania trebui să-l strige de două ori pe fratele ei, pînă ce acesta să-și dea seama unde se află și să se întoarcă.

Îi cerea din ochi îngăduința de a intra, căci o stare de necontenită îngrijorare o împiedica să treacă pragul mai înainte de a se fi asigurat de o primire binevoitoare. Pantofii ei erau acoperiți de praful lungului drum parcurs, rochița simplă, de culoare deschisă,

se șifonase pe umeri, pălăria și-o ținea în mînă, atîrnată de panglică. Părea să fi parcurs pe jos nu știu cîte verste. Inima lui Vekșin se strînse de milă văzînd privirea rugătoare, nesigură, a surorii sale. Tania îl dojenea pentru faptul că a uitat-o de tot. Știau amîndoi că această dojană nu-i decît un pretext ca să spargă tăcerea întrebătoare dintre ei.

— Ori te-am deranjat, Mitea? Era cît p-aci să vie și Nikolka cu mine, dar în ultimul moment s-a răzgîndit. Ai să te întîlnești altădată cu el... Da?

— Pentru ce?

— Ei așa, să stați de vorbă! Te apreciază foarte mult... cu toate că voi doi... sînteți atît de diferiți.

Devotamentul manifestat de soră-sa față de acest om îl înfurie pe Vekșin.

— Despre ce să stăm de vorbă noi doi, izbucni el grosolan, deși știa că o face să sufere. Dacă-i vorba de vreo marfă mai ieftină, apoi asta nu-i specialitatea mea. Că doar nu vinde rîngi de fier!

Tania încercă să-l contrazică:

— Ești nedrept cu el, Mitea! O fi el negustor, să știi însă că n-o face de capul lui. Are autorizație! Și-apoi... Se opri la jumătatea vorbei.

Se simțea jignită pentru logodnicul ei și i se părea că, apărîndu-l pe Zavarihin, își apără dreptul la fericire.

Vekșin îi prinse gîndul din zbor.

— Ai dreptate, Taniușka, nu se cade ca tocmai eu să vorbesc așa. Că doar ce fac eu, fac fără... autorizație. Bine, dacă vrea să mă vadă, să vină mîine ceva mai tîrziu... Mai găsesc eu un ban-doi pentru bere. Să văd cum arată ăștia de astăzi!

— Nu știu dacă o să poată veni chiar mîine. Este teribil de ocupat, se zbuciumă Tania sub privirile lui atente. E atît de ocupat, încît și eu, în ultimele zile, aproape că nu-l mai văd. Pune la cale o afacere importantă, cu niște in sau grîne, pare-mi-se că vrea să ia ceva în arendă!

— Și bani de unde? o întrebă direct Vekșin.

— Ei, pînă una alta i-am dat eu, aveam ceva economii... Se fîstîci de-a binelea, simțind ațintite asupra ei privirile batjocoritoare ale fratelui. Știi, nu mă amestec în treburile lui, de altfel nici nu mă pricep... Am eu grijile mele, din păcate... pînă peste cap!

Ca să nu se întoarcă la subiectul cel primejdios, începu să-i povestească, grăbită, despre ea însăși. Așadar, erau nevoiți să amîne nunta o lună-două, pînă își aranjează Nikolka treburile... De altfel, era mai bine să nu se grăbească, să-și pună sentimentele la încer-

care măcar printr-o mică amînare! În clipele libere, ea se va consacra educației lui Nikolka, îl va duce la concerte și la expoziții; punea cele mai mari speranțe în talentele lui înnăscute. Va fi probabil nevoită să se mute de la Pugl, care s-a făcut mult prea gelos și meschin, și o obosește cu tutela lui de zi cu zi; trebuie însă negreșit să-i găsească bătrînului o locuință în aceeași casă, ca să nu-l lipsească de ultimul scop al vieții.

— Am de gînd să mă retrag din circ... Nu ți-am mai vorbit de asta? Îi dădea vestea ca în treacăt, deși se frămîntase atîta. Știi, sînt cam obosită...

Deși nu terminase încă de tot cu circul, a găsit în ea destulă voință să refuze un turneu în Siberia!... Stasik i-a comunicat confidențial că tovarășii de arenă s-au înțeles să strîngă bani pentru o masă de adio ori pentru un cadou... Tania îi împărtășea fratelui său toate socotelile sale bănești, toate planurile, și pe cele mai ascunse, neomițînd nici date, termene ori sume, nici măcar amănunte de-a doua mînă, prezentîndu-le totuși în așa fel, încît să-și asigure, prin sprijinul lui, un adaus la hotărîrea de a face acest pas. Se cerea neîntîrziat un leac și, dacă Vekșin ar fi fost un pic mai atent față de oamenii din preajma lui, și-ar fi dat ușor seama că Tania i-ar fi vorbit la fel oricui, chiar și unui străin, dacă ar fi simțit la el măcar un pic de simpatie și răbdare. Oricum, toate aceste amănunte ale fericirii ce o aștepta în viitor le expusese cu o încîntare atît de falsă, atît de stîngace, încît nu-ți venea să crezi nici un cuvînt.

Fiind el însuși într-o stare de depresiune, Vekșin nu se putea orienta prea bine în zbuciumul acestui suflet abătut în calea lui. Iar Tania tocmai de aceea venise, pentru ca fratele ei să o aprobe și s-o binecuvînteze chiar în hotărîrea de a o rupe cu modul de viață și cu profesia atît de scumpă inimii ei, fără de care, după cum își dădea totuși seama, n-ar fi putut trăi! S-o binecuvînteze pentru căsătoria cu un om de care-i era teamă, pe care nu-l înțelegea pe deplin, pentru a cărui ocupație și pentru ai cărui prieteni n-avea decît dispreț.

— Văd că nu-ți place nici una din hotărîrile mele... cu privire la circ și la căsătorie... Dar spune-mi, altceva ce-aș putea face? începu din nou Tania, renunțînd să mai aștepte răspunsul dorit. Înțelege și tu că n-am de unde alege. Nu știu să fac nimic în viață, în afară de săriturile mele în gol și de acele *imprudențe* mortale acolo, sus. Desigur, n-ar fi încă prea tîrziu să mă angajez îngrijitoare la copii ori să mă duc să cos rufărie la o fabrică; dar vezi că ceea ce caut eu nu-i numai o muncă în schimbul unei bucăți

de pîine, al unui buletin de identitate ori în schimbul aprobării tale ; vreau să mă bucur de viaţă ! Am şi eu dreptul... Nu mă sili, Mitea, să spun vorbe şi mai jalnice ! În deruta ei, căută ceva ca să-şi încheie pledoaria într-un mod demn de împrejurări, dar negăsind un asemenea final, probabil în calitate de argument suprem îi spuse în şoaptă complice : Şi, în sfîrşit, înţelege şi tu, Mitea, sînt mai bătrînă decît el cu aproape trei ani... Ai uitat asta ?

Vekşin scoase din dulap o sticlă de apă gazoasă — avea mari provizii pregătite de femeia ce-l iubea — şi umplu două pahare ; dar Tania păru să nu observe acest lucru pînă la sfîrşitul convorbirii lor, deşi rămase după aceea tot timpul cu privirea aţintită asupra roiului de băşicuţe ce urcau în pahar.

— Aş da orice, surioaro, să renunţi la căsătoria asta a ta, repetă Vekşin, de data aceasta mai blînd. Ştii, aş fi în stare să-l şi plătesc pentru treaba asta ! Deocamdată nu-s eu în bani, dar cu prima ocazie am să-i dau logodnicului tău vreo trei mii de ruble despăgubire, ca să-l pun la încercare... Aşa, ca să vedem şi noi mărul pe dinăuntru, fără să-l mai tăiem !

— Ce spui ?! Să nu faci una ca asta, Mitea !... spuse în şoaptă Tania, apucîndu-l de mîini, dar nu de-ajuns de energic pentru ca el să renunţe la intenţia lui. O să se supere !

— Îl iau mai pe departe, cu binişorul ! N-ai grijă. Şi chiar dacă se supără, fii pe pace, nu mă împuşcă... E prea zgîrcit ca să-şi permită un asemenea lux ! zîmbi strîmb Vekşin. Pe duşmanii cei mai înverşunaţi nu te superi, îi ucizi. El şi cu mine nu prea încăpem amîndoi pe acest pămînt... Chiar de-ar fi să rămînem numai noi doi pe lumea asta, prefăcută în pustiu, şi ne-am întîlni la miez de noapte, ca lupii, să ne afumăm amîndoi ceaunul pe acelaşi foc... focul de pe urmă !... şi-atunci cred că am avea cîte un cuţit în sîn. Prea s-au adunat *toate*... şi cam de mult ! Au ajuns lucrurile departe : dacă supravieţuieşte el, nepmanul, voi rămîne pe vecie să trag la jug, iar dacă scap eu, atunci... O asemenea ameninţare în interpretarea mea sună cam caraghios, ştiu, dar... se întrerupse, stingînd cu o glumă flăcările ce izbucniseră atît de inoportun în el. Iartă-mă, dar nu cred în fericirea ta alături de un asemenea om...

În tot timpul acesta, mîngîindu-l în neştire, Tania se străduia să-şi scape genunchiul din strînsoarea de fier a pumnului lui. Deodată ridică ochii spre el. Pe faţa ei se citea o curiozitate adîncă.

— Mă cam tem şi eu de căsătoria cu Nikolka, dar cu mine-i altceva... ştiu atîtea despre el. Dar tu, *pe tine* ce te îndreptăţeşte să judeci oamenii cu atîta îndrăzneală, fără să te uiţi mai de aproape ?

Mitka ridică stingherit din umeri.

— Nu știu... poate de simpatici ce-mi sînt toți ăștia ! N-aș putea să spun ! răspunse el, și în cuvintele lui se simți enervarea. În primul rînd, e vorba de tine, și nu mi-a rămas nimeni mai apropiat pe lume. Atît. Înțelege și tu : ești blîndă, liniștită și-n ochii tăi negustorul apare altfel de cum este numai pentru că... nu știu cum să-ți spun... pentru că se revarsă și asupra lui un reflex al strălucirii tale. Dar e un lup ! Și tu nu de un astfel de tovarăș de viață ai nevoie. Crede-mă, Tania, aș da tot ce am pe lume, și viața mi-aș da-o numai și numai să-ți fie fericirea adevărată, trainică...

— Trainică... adică *dreaptă* ? întrebă ea încetișor și rîse. Dar dacă îți dai și viața din tine, ce-ți mai rămîne pentru întîlnirea din miez de noapte... în pustiul cel de pe urmă ?

— Am vrut să spun, preciză cinstit Vekșin, că aș da orice, afară de *asta* !

Simțiră amîndoi că, din clipa aceea, ceva se stricase ireparabil în relațiile dintre ei ; dar nici una dintre părți nu făcu vreo încercare să șteargă disensiunea, deocamdată neînsemnată. Resimțind deodată cu o deosebită ascuțime dezordinea din înfățișarea ei, cum se întîmplă numai în fața unui străin, Tania trecu la oglindă să-și aranjeze părul, încercînd totodată să-și șteargă de pe obraji stratul cenușiu — praf, cum i se păru ei ; dar nu se lua. Făcea acest lucru concentrat, de parcă nimic n-ar fi fost mai important în clipa aceea.

— Deoarece problema mă privește întrucîtva și pe mine... n-ai vrea să-mi schițezi măcar în ciornă... fericirea ce mi se cuvine ? Ca să văd și eu cum arată ? întrebă ea, vopsindu-și buzele în pauzele dintre cuvinte și deschizînd pudriera.

— Văd că te-ai supărat, spuse Vekșin.

— Cum de n-ai băgat de seamă, Dmitri, în ce hal am venit la tine ?... De patru ore umblu în șir ! Rătăcesc nopți întregi de colo-colo pe străzi, atît de mult mă tem să mă întorc îndărăt acasă, la gîndurile mele, la bătrînul meu, la perna udă de lacrimi. Mă clatin pe marginea prăpastiei, și cînd ajungi aici, orice leac e bun ! Simt că mă podidește sîngele pe gît, iar voi mă oblojiți cu teoriile voastre tămăduitoare ! Ce scump plătesc dragostea ta de frate, Dmitri ! Ciudat lucru ! Oamenii caută totdeauna unul la altul ceva neobișnuit și dacă nu găsesc, se simt jigniți. Totuși, n-ar trebui să fie așa. Nu pentru ceea ce au făcut, nici pentru ce au minunat în ei, nici pentru puterea lor, ar trebui să-i iubim pe oameni...

— Ci pentru slăbiciunile lor ! zîmbi Vekșin.

— Nu... Pentru ce nu au izbutit să săvîrșească în viață, în ciuda sforțărilor depuse !

— Pentru asta ar trebui să-i judeci, Taniușa, nu să-i iubești.

— Și pe tine ?

— În primul rînd pe mine, rosti Vekșin cu asprime, și un mușchi îi tresări pe obraz.

Convorbirea se opri aici. Se pare că Tania trebuia să plece neîntîrziat, ca în drum spre casă să poată face și ceva cumpărături. Fratele ei se apropie și-i strînse cu putere brațele pe la coate.

— Totuși, cît de înrudiți sîntem noi doi, Tanka ! șopti împăciuitor.

— Găsești ? îl întrebă ea și clătină cu răceală din cap, în sensul că nu semănau de loc între ei. Ba în lumina unor zvonuri, mi se pare că nu sîntem rude nici de departe, nici un fel de rude !

Aluzia păru răutăcioasă, deși inconștientă ; dintr-o stranie coincidență, amîndoi se gîndiră simultan la același lucru. Lui Vekșin i se strînse inima, deși în acel moment absurditatea ipotezei lui Cikilev era aproape evidentă ; în orice caz, vizita proiectată în locurile de baștină va clarifica această problemă. Propuse pe neașteptate surorii sale să-l însoțească în călătoria pe malurile Kudemei ; unde voia *să se trateze cu leacul copilăriei,* cum se exprimă el în treacăt.

Tania refuză, invocînd grijile ei care se aglomeraseră între timp.

— Altă dată merg cu plăcere. Ai de gînd să stai mult ?

— Cam o săptămînă... Să transmit salutări din partea ta ?

— N-am cui și nici de ce. Numai lacrimi am lăsat în urmă. M-oi fi născut într-o zi cu ploaie...

Sosi și Baluieva, înainte de vreme, dar oricît de insistent o rugă să bea un ceai înainte de plecare, Tania refuză categoric. Nu mai rămînea nici o oră pînă la închiderea magazinelor.

XXII

Norocul în dragoste o găsise pe Baluieva într-un moment cît se poate de nepotrivit. În conformitate cu niște dispoziții speciale, programele de estradă din localurile de tot felul fuseseră supuse unei epurări din cele mai riguroase. Pe Baluieva au radiat-o pur și simplu de pe state, deoarece cînta într-un stil demodat, neavînd bază științifică de pregătire a vocii, cu atît mai mult cu cît în repertoriul ei se vorbea în exclusivitate de dragoste trupească și încă într-un stil inadmisibil de decadent. Fusese înștiințată verbal despre verdictul pronunțat, chiar în memorabila seară a discutabilei sale fericiri, cu puțin înainte de a fi lunecat perdeaua fatală din odaie, de pe sfoară pe podea.

Drept compensație, pentru timpul trebuitor reconsiderării repertoriului în direcția dorită, i se făgăduise un loc de bufetieră-șefă, cel mai devreme însă pe la sfîrșitul anului, cînd la localul de la subsolul casei în care locuia se va deschide o sală suplimentară, în *stil maur*. Ce-i drept, Firsov, în calitate de prieten, se oferise a compune de urgență, special pentru ea, o satiră de mare actualitate la adresa lui Kato, Harding și Hews, pe atunci țința preferată a umoriștilor de estradă; dar cînd cupletele au fost puse pe muzică, cu acompaniament de acordeon, pe orizontul politic apăru cunoscutul lord Curzon, al cărui nume cerea altă rimă. Reluarea serviciului se amînase deci pe timp nedefinit, banii se topeau văzînd cu ochii și n-avea cui să-i ceară împrumut, decît doar lui Cikilev.

Soția șomerului Bundiukov punea cel mai mult la inimă necazurile vecinei. Ori de cîte ori se întîmpla ca Zina Vasilievna să-și verse durerea în fața ei, la bucătărie, găsea invariabil de dat cele mai prețioase sfaturi practice cu putință. Poseda o vastă experiență în ale vieții, deoarece înmormîntase doi soți înainte de-a-l fi găsit pe actualul, tot atît de vînjos și de trainic ca și precedenții. Cîntăreața i se plîngea mai adesea de amantul său care, în ciuda celor mai extraordinare măsuri, nu se lăsa nici în ruptul capului cucerit pe deplin.

— Știi, dragă, parcă aș ține în brațe aer, așa de absent e lîngă mine, mărturisea Zina Vasilievna, învîrtind la mașina de tocat carne. Stă întins alături, dar parcă și-ar petrece noaptea cu alta! Din cauza asta și slăbesc, dragă, nu dorm nopți de-a rîndul...

Era o vădită exagerare, împrumutată dintr-unul din cîntecele oprite: cel puțin în privința somnului și a sănătății, Baluieva o ducea cît se poate de bine.

— Nu-i nimic, copila mea, nu mai fi necăjită. Ai și tu răbdare, răspunse Bundiukova cu glas cîntător gemetelor ei, fierbîndu-și, ca de obicei, dulceața. Iată, spun oamenii că Adam o sută și cincizeci de ani i-ar fi rezistat Evei... Pe-atunci aveau oamenii viață mai lungă! A încercat ea și-așa și altfel, pînă a învățat-o diavolul cum să-l ispitească... știi, chestia cu mărul. O dată i-a dat să muște, o singură dată, și uite, vezi, și-acum îl mai mestecă. Scuipă, scîncește, se jură, dar de lăsat nu se poate lăsa!

În cursul unei asemenea convorbiri confidențiale, Baluieva n-avu de lucru și se adresă vecinei cu rugămintea de a-i împrumuta cîteva ruble, pe motiv de pierdere de post și înmulțire a familiei. Cu acest prilej, se văzu numaidecît că soții Bundiukov trăgeau mîța de coadă, aflîndu-se tocmai atunci la marginea mizeriei, că pentru dulceața de agrișe și de zmeură abia au mai găsit bieții cîțiva bă-

nuți, cît despre cea de corcoduşe, după care se prăpădeau atît soția cît și soțul, nici pomeneală nu putea fi. După această convorbire, spre seară, jumătate din curte știa că Baluieva, chiriașa de la 46, cîntăreața, a cerut de la vecină parale pentru întreținerea peștelui ei.

Bîrfa aceasta conținea un miez de adevăr, ucigător pentru Vekșin. Zilele i se tărăgănau întunecate, tocmai pentru că musteau de urît, de rușine și de dureroasă nesiguranță. Cu toată tendința de a scoate în relief starea de decădere în care se afla pe atunci Vekșin, Firsov fu nevoit să recunoască, cu strîngere de inimă, că de la pagină la pagină îi era tot mai greu să născocească fapte dubioase pentru eroul său. Pierzîndu-și treptat orice sensibilitate, Vekșin aștepta un răspuns de pe Kudema. Devotamentul lipicios, călduț, adormitor al Baluievei îi apărea ca un fel de mîl de mlaștină ; nu făcea să se împotrivească, spre a nu se înfunda mai rău. Uneori, în miez de noapte, aprinzîndu-și țigara, privea lung, la lumina chibritului, fața mare, pudrată din belșug a femeii care dormea alături. Ziua aproape că n-o băga în seamă ; stătea nemișcat la fereastră în așteptarea răspunsului la scrisoarea trimisă prin poștă și se tot examina în gînd, așa cum sta la fereastră, de parcă ar fi fost îmbrăcat cu hainele vechi ale precedentului bărbat al Zinkăi.

Într-o zi, Baluieva își aduse aminte cîntecul ei de glorie și o apucă o dorință nestăvilită să cînte.

— Nu cînta, o întrerupse Vekșin alene, deși enervat la culme. Mînca tocmai niște somon și frunzărea un ziar vechi nimerit acolo cine știe cum. Unde naiba găsești tu *asemenea* mîncare ?... Parcă a mai fost folosită !

Repezindu-se spre masă, femeia începu să mute, cu aer umil, bucățile de pește așezate frumos pe farfurie.

— Vai de mine, se poate ? Și-a schimbat numai puțin culoarea din cauza căldurii. E foarte cald în vara asta, Mitea, ard pădurile peste tot... Vorbea în șoapte, gata să-și răscumpere vina cu orice preț. Am vrut deunăzi să-mi cumpăr niște lostriță, dar ție nu-ți place și-apoi nu aveau decît calitatea întîi...

— Nu mănînc, nu pot !... Se sculă de pe scaun ca să nu se mai așeze, iar cînd femeia se apucă să strîngă masa, îi porunci printre dinți să nu mai *foșnească*.

Ajunsese în ultimul grad de decădere.

Lui Firsov, cel mai lesne îi era să-l scuze, explicînd totul printr-o nepăsare bolnăvicioasă, efect al trîndăviei ce-l descumpănea, al căldurilor apăsătoare de august și, mai ales, al otrăvii ce-i picurase în suflet Cikilev. Vekșin nici nu mai găsea în el putere să se împotrivească, înțelegînd prea bine că, în gradul de decădere la care

ajunsese, i se putea întîmpla orice, chiar să ajungă rudă cu Maniukin. Fără să precizeze nimic, și de fiecare dată sub pretextul așa-zisei distracții pe care ținea să i-o procure, Piotr Gorbidonîci începuse să-i ofere posibilitatea de a cunoaște personal confesiunea lui Maniukin, propunînd chiar să rămînă la pîndă lîngă ușă, spre a nu fi surprinși. Cu excepția unor aluzii neclare găseai într-adevăr în caietul acela suficiente amănunte pentru a putea presupune înrudirea lui Vekșin cu autorul paginilor, lăsînd deoparte încurcătura, poate premeditată, privind data presupusei aventuri a lui Maniukin. Să scape de această obsesie era cam tot atît de greu cum ar fi, de pildă, să alungi o muscă neagră, plictisitoare, ce te sîcîie și te înnebunește, rotind în jurul lămpii în zăpușeala serii.

Pagina pe care o citea și o răscitea Vekșin ajunsese să se mototolească. Remarcînd atenția ce-i acordă, Piotr Gorbidonîci se obrăznici de tot :

— Atenție, urcă tăticul scara... îl informă într-o zi topindu-se din prag.

După care din odaia de alături se auziră prin perete ecourile cunoscute ale certei celor doi, inclusiv amenințările de a-și provoca anumite vătămări corporale reciproce, urmate de zgomotul căderii unui obiect de uz casnic ; apoi Maniukin năvăli atît de intempestiv în odaia lui Vekșin, încît acesta abia dacă mai apucă să ascundă corpul delict sub fața de masă.

Deși moleșit vizibil de căldură, bătrînul fu cît p-aci să facă obișnuita reverență... dar se răzgîndi și dădu doar din mîini, prefăcîndu-se nepăsător.

— Mai-mai să-mi dau sufletul pe canicula asta afurisită. Crede-mă că mai adineauri mi-a rămas tocul prins în asfalt ; în schimb am adunat șaptezeci de copeici pe ziua de azi... Stăteam și mă gîndeam : oare omul înaintează pe calea progresului datorită năzuinței sale spre bucurie sau datorită experienței în materie de durere ? Am făcut-o pe o cuconiță să verse șiroaie de lacrimi... Și ține minte ce-ți spune ticălosul bătrîn de Maniukin : în ziua cînd oamenii vor izbuti să-și înfrîngă definitiv lacrimile, o să-i vezi cum or să rîdă din te miri ce... ceea ce, între noi fie zis, ar fi groaznic !

— Ai picat tocmai bine... începu Vekșin pe un ton respectuos, absolut neobișnuit la el, și-i oferi un scaun. Aș avea ceva de vorbit cu dumneata, Serghei Ammonîci !

— Iartă-mă, sînt obosit, protestă acesta. Am intrat doar pentru o clipă... Am eu un caiețel în care-mi notez gîndurile, observațiile cu privire la viață, fel de fel de lucruri. Și, închipuiți-vă, ori de cîte ori mă întorc, nu-l găsesc la locul lui. Mare haimana !... N-a nimerit cumva pe la dumneata ?

— Ba da, răspunse Vekșin, oarecum stînjenit. Se află tocmai la mine. Mi l-a adus Piotr Gorbidonîci... în scop de luare de cunoștință !

— Piotr Gorbidonîci ? se prefăcu mirat Maniukin. Și eu care credeam că mi l-a furat pisica. Știți, pisicilor le cam place să fure hîrtii. Prietenului meu, Alexandr Ivanovici Agarin, o pisică i-a mîncat arhiva familiei. Au încuiat-o acolo să prindă șoareci și cînd-colo... au fost nevoiți s-o împuște. Va să zică, și pe dumneata, Dmitri Egorovici, te interesează stilul meu ?

— N-am să-ți ascund, e aici un loc interesant, îngăimă emoționat și jenat Vekșin, scoțînd obiectul în cauză din ascunzătoarea lui. N-ai vrea cumva, în calitate de vecin și prieten, să-mi destăinui și mie cine este acest Nikolașa al dumitale și în ce an s-a născut ?

— Va să zică asta te interesează ! se strîmbă a scîrbă Maniukin. Apoi să știi că nu există pe lumea asta nici un fel de Nikolașa, este un simplu procedeu literar. La vîrsta mea, mai toți îmi sînt, într-o oarecare măsură, feciori. Ascultă sfaturile unui om bătrîn : renunță la născocirile astea nedemne și mîrșave ! I s-a năzărit din senin scriitorului să te includă în neamul meu, ca să-și scape romanul de pieire, iar Piotr Gorbidonîci a prins de veste și repede a și profitat de ocazie. A prins zvonul din zbor și l-a pus în circulație ca să te prindă mai bine în laț. Ehei, în ziua de azi lucrurile s-au simplificat ; înainte vreme, pentru o asemenea jignire adusă mamiței ieșeai bătut... Acum culcă-te ! Și dă-mi haimanaua ceea de caiet : trebuie să notez în el convorbirea noastră.

Plecă, luîndu-și proprietatea regăsită.

...Cînd Zina Vasilievna se hotărî, în cele din urmă, să se ducă la Cikilev cu sărut-mîna, acesta scria ceva la masă ; redacta, pare-se, un referat din cele mai importante cu privire la ridicarea pe o treaptă mai înaltă a unui lucru și așa foarte înalt, poate chiar a perfecțiunii omenești pe globul pămîntesc. Rămase în fața lui, în picioare, cu brațele căzute de-a lungul trupului, voinică, smerită, pe jumătate învinsă ; și Piotr Gorbidonîci nu-și lăsă condeiul din mînă mai înainte de a se fi pătruns ea definitiv de conștiința amarnicului său destin.

— Bani împrumut ? Caracteristic, îți dau, cum să nu-ți dau, începu el în sfîrșit să spună, ca din carte, în clipa cînd Baluieva își epuiză toate cuvintele supuse și vinovate. Dar mai întîi, îngăduit fie-mi să examinez sub diferite aspecte problema ce ați atins-o adineauri, Zina Vasilievna ! Trebuie să vă spun că, în calitatea mea de persoană obștească, nu pot fi de acord cu cele ce am avut prilejul să observ de mai multă vreme, locuind ușă lîngă ușă. Trebuie să recunoști că, prin purtările dumitale, nu numai că favo-

rizezi atitudini neserioase din partea locatarilor casei ce o administrez, dar și, caracteristic! oferi un exemplu nedorit propriei dumitale odrasle care, la vîrsta ei fragedă, soarbe cu nesaț toate impresiile vieții. Pe de altă parte, în calitatea mea de salariat al statului, învestit cu încredere, nu am dreptul să încurajez imoralitatea și să patronez desfrîul, oferind bani în acest scop...

— Tot un drac, Cikilev, și-așa mă lasă curînd... Așa că lasă-mă să mă mai încălzesc și eu puțin la lumina soarelui! rosti cu glas obosit femeia pe care numai teama de a-și pierde iubitul o mai ținea acolo.

— Pardon, n-am terminat, o întrerupse Piotr Gorbidonîci, oferind abia acum un scaun solicitantei. Și dacă eu, în această calitate a mea, n-am luat încă măsurile de rigoare pentru curmarea răului, apoi mă căiesc amar de acest lucru și te previn că n-am făcut-o numai și numai din lipsa de semnalare din partea celuilalt Cikilev din mine, a cărui unealtă sînt. Iar o unealtă, te rog să ții seamă, este menită să stea în raft pînă în clipa cînd e apucată de mîner, spre a căpăta cuvenita întrebuințare. Dar nu-ți pierde cumpătul, Zina Vasilievna, căci în Cikilev trăiește și o terță persoană, denumită convențional *Om*! În semn de maximă sinceritate, ridică un deget. Deși este de multă vreme nedreptățit de către cei doi nemernici mai sus-numiți, simt totuși că mai pîlpîie în mine. Și cum îl mai batjocoresc cei doi! Cum încearcă să și-l ia slugă!... Una-două, e nevoit să facă pe mortul ori să-și ridice lăbuțele sus, doar-doar o scăpa. Că-i șmecher mare Omul acela! S-au împlinit exact douăzeci și cinci de anișori de cînd omul din mine îi înfruntă pe cei doi, aproape că ar fi cazul să-și sărbătorească jubileul. Și slujbașii mai sus-menționați nici nu bănuiesc că acel Om e mai de temut decît ceilalți doi laolaltă, deoarece este mai în vîrstă ca ei și-și aduce aminte de multe lucruri; și-și aduce aminte nu cu mintea cea uitucă și deșănțată, ci cu propria-i piele plină de semne! În romanul lui Firsov care, pe bună dreptate, va fi dat la retopit, un scriitor oarecare spune că omul este o maimuță cu aripi de înger, ceea ce, într-adevăr, ne ponegrește pe toți în primul rînd în calitatea noastră de sindicaliști cu simț de răspundere. Dacă ar fi cazul să-l comparăm pe Om cu ceva, eu unul l-aș asemui mai curînd cu un tun care se încarcă pe gură cu sîngele cel vărsat, cu durerea femeii, cu oasele ostașului căzut și cu nedreptatea omenească... din praful acesta de pușcă nu lipsește nici lacrima de copil. Mult material și de tot felul intră acolo; în schimb, cînd trage o dată, nu mai rămîne nici tun, nici afet... cum s-ar zice, numai o abstracție matematică! Dacă, în cazul de față, Piotr Gorbidonîci nu dispunea de suficientă cultură pentru expri-

marea profeţiilor sale, în schimb, era mai mult decît clarvăzător, ceea ce constituia un exemplu viu al unui obiect aproape neînsufleţit înflorind sub imperiul pasiunii. Acest Om vă deschide porţile sufletului... nu fără a risca să sufere noi represalii din partea celor doi indivizi mai sus-menţionaţi. Aşadar, bagă cu îndrăzneală mîna aici în buzunar, că n-are dinţi, ia cît îţi trebuie pentru tutunul lui Mitea şi pentru sifoane, iar Cikilev o să stea discret deoparte, aşteptînd cu cea mai mare răbdare să-ţi treacă nebunia... Căci nici nu pot denumi altfel slăbiciunea ce o arăţi acestei lepădături din flori, unde mai pui, de origine neproletară ! Să nu cauţi la Cikilev gelozie, căci n-ai s-o găseşti ; nu-i cazul să fii gelos cînd e vorba de o boală.

— N-ar trebui să te temi, Piotr Gorbidonîci. Ce-i al dumitale e pus deoparte ! se milogi Baluieva, plictisită de literatura lui Cikilev.

— Iată în ce constă greşeala dumitale fatală ! se legă de vorba ei Piotr Gorbidonîci. E uşor să-l calomniezi pe Cikilev : că-i plac femeile durdulii, că-i gata să rabde orice, doar-doar şi-o satisface poftele. Dar uite că nu-i aşa ! Cine ştie, poate că atunci cînd o să vii la Cikilev cu banii, să mi-i restitui, poate nici n-am să-i mai primesc. Am să te las să pleci cu ei, fără reproşuri, ca pe-o Magdalenă pocăită, şi-am să adaug pe deasupra şi vreun cadou pentru fetiţă !

— Ce faci cu mine, Cikilev ?... Îmi dai sau nu-mi dai banii, om rău ce eşti ! exclamă Baluieva, legănîndu-se ameninţător.

Şi atunci se văzu că Piotr Gorbidonîci îi şi pregătise banii, puşi însă nu în buzunar, ci la îndemînă, sub saltea. Ce-i drept, nu ţinea prea mulţi bani acasă, din spirit de precauţie, dar, întrucît deocamdată nu se prevedea vreo plecare pe teren, nimic n-o împiedică pe Baluieva să bată din nou la uşa lui Cikilev peste o săptămînă. Ca să-i uşureze inevitabila trecere la relaţii familiale, Piotr Gorbidonîci hotărîse să-i dea banii cu ţîrîita, deprinzînd-o treptat cu înfăţişarea lui, cu modul de-a gîndi, cu permanenta stare de dependenţă. Mecanismul acestei domesticiri consta în faptul că nu-i cerea nici o chitanţă cînd îi înmîna în plic diferite sume, însoţind gestul doar cu o mustrare glumeaţă : „Sînt eu un om atît de rău cum se crede ?"

Întîmplător, Vekşin auzise acea conversaţie, dar, spre norocul lui Piotr Gorbidonîci, numai sfîrşitul ei. În ultima jumătate de an, nimic nu stîrnise în sufletul lui Vekşin asemenea fîstîceală, deşi, ce-i drept, de scurtă durată. Se apropie din proprie iniţiativă de Baluieva, încercînd un sentiment de extremă jenă care se transformă însă instantaneu în mînie, la gîndul laşităţii care o făcuse

să împrumute bani tocmai de la Cikilev. Astfel, în cele din urmă, lucrurile se întoarseră în așa fel, încît nu el își mărturisi vina în fața Baluievei, ci ea îl sili pe Vekșin să-i accepte iertarea.

— Vezi în fața cui ai ajuns să te înjosești ?! o dojeni el.

— Dragostea îmi poruncește, îi răspunse ea ferindu-și ochii. Curînd am să te pierd... și încerc să amîn această zi măcar cu o săptămînă. Mereu te visez alături de *ea*. După tine, am să-i disprețuiesc pe toți ceilalți și n-are să-mi mai pese de nimic. Mă doare sufletul, Mitea...

— Cei buni întotdeauna suferă, își aduse el aminte de cuvintele lui Pcihov și ciuli urechile, auzind în spatele lui trei sunete neașteptat de melodice și plăcute. Cît ți-a dat ?

— Ce-ți pasă ?... Mi-a dat un pumn de bucurie ! se sperie femeia cu anticipație.

— Nu-i frumos, Zina, să-ți transformi iubitul într-un ticălos ! Mai bine te-ai lipsi... Dacă nu primesc zilele astea scrisoarea ce o aștept, am să-ți ofer eu o căruță de asemenea bucurii. Deocamdată du-te de-mi cumpără vin pe banii lui !

— Dar mîine ce fac, Mitea ? vru ea să se opună ; se supuse însă, văzînd nerăbdarea scrisă pe fața lui.

Sunetele nemeșteșugite de adineauri se repetară, apropiindu-se. Era clar : în colțișorul ei, Klavdia începuse să se joace cu un dar primit de la Piotr Gorbidonîci, o trăsurică cu o muzicuță pestriță ; părea că în întuneric se rostogolesc ciobulețe colorate de sticlă. Vekșin se apropie de fereastră. Strada era lungă, cenușie și atît de uscată, de-ți era parcă teamă să arunci un chibrit. Acolo, jos, Baluieva alerga pe trotuar, cu un șăluț pe umeri. Se apropia furtuna, fulgere frînte scăpărau fără zgomot pe cer. Se întuneca repede. Pe marginea de fier a pervazului căzură pieziș cîțiva stropi de ploaie, apoi se opriră.

Auzind deodată un fosnet, Vekșin se întoarse. În prag, ca o pată ștearsă, ghici chipul cuiva.

— Ai adus ? întrebă Vekșin, dar nu primi nici un răspuns. Cine dracu-i acolo ? repetă el mai repezit, simțind o adiere rece și ostilă atingîndu-l din întuneric.

— Eu sînt, șefule, rosti sfios chipul și făcu un pas nesigur spre Vekșin.

XXIII

— M-ai speriat, apucatule !... De ce intri fără să bați la ușă ? Poate stau și fac bani falși aici, pe întuneric ! rîse ușurat Vekșin. De n-ar fi simțit în suflet acea umbră de îngrijorare, poate l-ar fi bucurat venirea lui Sanka.

— Nu m-a mai răbdat inima, șefule, și am venit! îngăimă Sanka.

Nu aprinseră lampa. Un fulger îi lumină deodată, așa cum ședeau la masă, aproape prietenoși. Vekșin se scobea în dinți, orbitor în cămașa descheiată la piept, fără guler. Ridicîndu-se de la locul său, Sanka parcă-și întindea spre el brațele peste masă. Cel dintîi bubuit de tunet, în trei cascade, acoperi primele lui cuvinte.

— Poftim, șefule, i-am adus! încheie, și după glasul lui șovăitor, întrerupt, se înțelese că este ușor afumat.

Norii învăluiau tot mai mult cerul, o adiere umedă, răcoroasă, răbufnind dinspre fereastră, înfiora plăcut după căldura de peste zi.

— Rău faci că umbli beat în fapt de seară! Ce mi-ai adus acolo? îl întrebă Vekșin îngrijorat, în loc de salut.

Și Sanka izbucni în vorbă grăbită, stîngace, încurcată, repetîndu-se mereu, probabil din cauza stării în care se afla, pornindu-se pe mărturisiri, făcînd pauze ciudate, de parcă ar fi așteptat o negare, dezlănțuit în așa hal, încît uneori Vekșin era nevoit să-și strîngă dinții ca să nu întrerupă această izbucnire de sinceritate forțată.

— Ți-am adus rublele ce mi-au rămas din cele cincizeci, știi tu... Nu mai pot să îndur acest chin, crede-mă... Am băut dintr-un alt cîștig, iar ăștia i-am păstrat ca ochii din cap! Cînd mi-aduc aminte că noi doi ne-am avut în toate ca frații, că ți-am dat orice am avut fără șovăire, iar banii ăștia parcă nu m-am îndurat să ți-i dau, mă seacă la inimă, mă sfîșie. Tu ar fi trebuit să-i refuzi, e adevărat, dar eu n-aveam dreptul să-i păstrez! Cîtă inimă rea mi-am făcut din pricina ăstor zece ruble. Nu mă înduram să le arunc pe foc. Și-apoi soția, cătrănită la față, se tot uita la mîinile mele... Eu îi ziceam: „Taci din gură, filistină, neam de burgheză ce ești! Tu nu poți să pricepi cîtă durere au în ei banii ăștia. Sînt doar, cît mă vezi, cu totul și cu totul al stăpînului meu: dacă-mi poruncește, iar m-apuc de *manglit*. Dacă-mi poruncește, fac și moarte de om... Ce-i drept, de cum l-am aruncat la gunoi, parcă aș fi lepădat un bolovan de pe umeri. Trăiască Donka! Îmi cam părea rău de el: l-am crescut jumătate de an, l-am stropit cu apă de ceai, l-am scos afară în ploaie, iar acum, gata, l-am aruncat. În schimb, cîtă plăcere simți cînd dărîmi ceva, șefule, cîtă bucurie... La ora asta aș putea să dau foc și lumii întregi, fără să mă cutremur!

— Pe cine ai aruncat? se întunecă Vekșin, auzind numele lui Donka.

— Apăi ficusul nostru! îi aminti cu un rîs ușor Sanka. Nimic nu ne-a mai rămas: nici ficus, nici chicus... nimic, în afară de

prietenia ta. Ia-i odată, ia banii ăştia blestemaţi, descarcă-mă, şefule, că-mi ard mîinile...

Se căznea să vîre în mîna moleşită a lui Vekşin o bancnotă de zece ruble mototolită, umedă de sudoare. Vekşin o luă, nu chiar îndată, numai şi numai ca să scape de el; fapt semnificativ — îl interesau atît de puţin banii, încît şi uită unde i-a pus, neatribuind nici un fel de importanţă greşelii ce o comitea, greşeală de neiertat, cum s-a văzut ulterior. În clipa aceea se gîndi emoţionat la prietenia tot atît de trainică ce-l lega de Artaşez, în persoana căruia vedea, într-un chip ciudat, o întruchipare a tuturor contemporanilor săi.

Cîteva sunete ale muzicuţei Klavdiei se-auziră din nou în spatele lui, silindu-l să se întoarcă la realitate.

— Ei bine, îi iau, dacă aşa vrei tu... pentru liniştea ta. Dar să ştii că strîmbăturile astea de muiere isterică nu-mi plac de loc, Alexandre, îl preveni Vekşin, supărat de-a binelea. Dacă te porţi aşa, să ştii că te gonesc de lîngă mine. De altfel, am mai observat eu şi mai înainte la tine această sensibilitate nelalocul ei, uneori chiar, iartă-mi vorba, de-a dreptul neserioasă. Nu stai prea sigur pe picioarele tale, Sanka, te cam clatini... Să fie din cauza staturii tale? Uite, şi-acum! Om în toată firea, însurat, şi te bîţîr tot, de parcă ai avea boala copiilor!

La această mustrare meritată, Sanka nu mai ştiu ce să răspundă.

— Hei, tare aş mai bea ceva! Mi s-a uscat gîtul... spuse el într-un tîrziu şi, bîjbîind pe masă, se apucă să toarne ceva într-o ceaşcă, împrăştiind lichidul pe jos şi pe genunchi, atît de tare-i tremurau mîinile. Eşti un copil, dar şi un om ciudat, şefule. Totdeauna ai fost ciudat, adică naiv... Nu vezi ce se petrece în jurul tău. Aşa-mi vine acum să te sărut, că te-aş săruta chiar, de n-aş fi atît de neras... Săltîndu-se de pe loc, se întinse peste masă, vrînd parcă să-l îmbrăţişeze, dar dînd pe întuneric de mîna lui Vekşin întinsă în cale-i, sări îndărăt ca ars.

— Haide-hai, te rog, fără pupături!... ridică tonul Vekşin.

— Nu zbiera la mine şi nu mă ameninţa că mă dai afară. Sîntem legaţi prin sîngele vărsat laolaltă, aşa că nici n-ai cum să fugi de mine... cum nu pot nici eu fugi de tine! Sorbi lung din ceaşcă şi o mirosi speriat. Aveţi pe cineva bolnav aici? Parcă miroase a doctorie...

— Mămica a luat picături cînd s-a dus la Piotr Gorbidonîci să-i ceară bani, se auzi în spatele lor o voce subţirică de copil.

Aşezată pe scăunaşul ei, aproape de masă, fetiţa asculta atent convorbirea celor mari.

— Du-te și te culcă, drăguțo... rosti Vekșin cu un glas metalic și Klavdia se îndreptă, ascultătoare, spre canapeluța ei din colț.

...Înainte de a începe ploaia, Baluieva, agitată și cu un aer de nemărginită vinovăție, se întoarse nu numai cu sticlele de vin, dar și cu o pungă de cumpărături. Abia apucă să închidă fereastra, cînd se și dezlănțui furtuna, aruncînd în geam pumni de stropi, ca măzărichea. Fulgerele dese, smulgînd din întuneric imagini separate, confereau mișcărilor omenești sacadarea unui film de cinema rulat cu încetinitorul, din care cauză nu se putea înțelege ce fel de cîrpă cu franjurile tăiate a scos Sanka din buzunar și de ce femeia, între două scăpărări consecutive, a aruncat priviri în jur, cu mîinile vîrîte sub milieul de dantelă de pe comodă.

— Ascunzi restul banilor? o întrebă Vekșin cu răceală, urmărindu-i mișcările prin oglindă. Ți-am poruncit doar...

Săltîndu-se ușor de pe scaun, aprinse lumina.

— Nu te supăra, Mitea, dar ni s-au isprăvit toate din casă, nu mai am nici cu ce să dreg supa... îi răspunse ea grăbită. Nu zic că n-avem ce mînca... mi se oferă un loc la teatru, ca brodeză. Învăț eu repede, sînt îndemînatică. O să ai de toate pînă te întremezi!

— Mai bine ai tăcea cînd sînt străini în casă, o întrerupse Vekșin, deși, după toate aparențele, Sanka dormea cu ochii deschiși, atît de nemișcat privea o cută a feței de masă.

Sătul de singurătate, Vekșin se temea, în subconștientul său, să nu-și piardă musafirul. Pe masă apărură ceva sălăți, pîine și, deocamdată, o primă sticlă. Oricît de puternic tuna afară, zgomotul de vase îl aduse pe Maniukin, apoi și gazda fu nevoită să ia parte la ospăț... A fost cea mai lungă furtună din toată vara. Tunetele aproape neîntrerupte și vuietul burlanelor acopereau atît de tare vorbele, încît cele ce se spuneau la un cap de masă se cereau repetate la celălalt.

— Bea, Alexandre, pentru legătura noastră de sînge, repeta cu glas surd Vekșin, turnîndu-i mereu în pahar tovarășului său. Tu și cu mine sîntem oameni neînsemnați, facem și noi ce putem... ș-om muri cînd o fi să fie. Prietenilor de ieri nu le cerem nici milă, nici îndurare. Și să nu-ți fie teamă în privința mea: la o adicătelea ies eu afară din groapă și te scot și pe tine!

La aceeași masă, cu mîna petrecută pe după umărul lui Maniukin, Baluieva se spovedea cu o sinceritate atît de nestăvilită, încît din cînd în cînd cîte o lacrimă se rostogolea pe fața ei zîmbitoare, din belșug pudrată.

— Eu sînt bună la chef, boierule, că pe loc mă fac și veselă și vorbăreață, mărturisea ea, dîndu-și capul pe spate și dezgolind

faimosul ei gît, după care se înnebunea Cikilev. Uite, vezi, tu eşti boier de neam, iar maică-mea a fost o spălătoreasă amărîtă... Dar nu sînt din alea, nu te disprețuiesc nici un pic. Eu, Zinka, femeie simplă, cînt despre durerea omenească, despre despărţire şi dorul sufletului... cînt, cîtă vreme mai sînt tînără, iar cînd s-o împietri sufletul din mine, m-oi întoarce la albia mamei. O să îmbătrînesc curînd, ştiu, tocmai de-aceea mă şi grăbesc să mă bucur de viaţă! Nu mi se mai dă voie să cînt despre durere, cică acum să cînt despre fericire... Dar tare aş vrea să zăresc şi eu barem de departe fericirea asta! Că despre durere, de la vîrsta de unsprezece ani ştiu, de cînd m-a ademenit un cerşetor cu o bombonică şi m-a pus să cînt prin curţi în sunete de flaşnetă... Iată de cînd ştiu ce-i durerea! Şi am cîntat, boierule, vărsînd lacrimi şiroaie, iar oamenii cei cu stare plîngeau de se rupeau la toate ferestrele, uitîndu-se la mine, o fetişcană în zdrenţe. Şi nu numai că m-aş fi deprins cu durerea, dar am privit-o ţintă în ochi şi prin ea m-am înţeles şi pe mine însămi... Durerea te învaţă adevărul, chiar dacă nu eşti prea deştept!... Iar fericirea, nici măcar în basme nu i-a fost nimănui spre bine. Răposata maică-mea obişnuia să spună: durerea are o sută de urechi, iar fericirea o sută de gheare şi toate pentru omul de lîngă tine! Durerea împarte şi cea din urmă brumă de avere ce o are, iar fericirea se îngrădeşte de alţii cu un zid cu meterezuri, iac-aşa! Iar dînsul, directorul nostru cel nou, m-a certat... doar că nu m-a luat la palme, ca pe-o stricată... Cînd am plecat de la el, mă simţeam de parcă mi-ar fi pus o gîrliţă în grumaz. Dar matale, boierule, mă respecţi măcar un pic? Vorbea şi se uita în fundul ochilor atenţi ai lui Maniukin.

— Ducesă, muza mea, fata mea cuminte... Te ascult cu admiraţie, exclamă patetic acesta, gesticulînd cu mîna liberă atît de energic, încît vinul negru se vărsă din pahar în cinstea spuselor lui.

Din cauza furtunii de-afară, bătrînul şi femeia nu auziră nimic din învoiala de hoţi care avea loc alături de ei. Abia acum îşi aduse Vekşin aminte de bileţelul primit dimineaţa. Şcekutin îi propunea să facă o incursiune prietenească la prăvălia şi în cămările bijutierului cunoscut; de altfel, după părerea lui Vekşin, planul n-avea în el nimic criminal. Era mai curînd o distracţie, o şotie. Nu făceau altceva decît să tragă de sub un nepman covoraşul de aur pe care acesta se instalase atît de comod. O presimţire statornică îi spunea că nu va primi mai înainte de sfîrşitul săptămînii temutul răspuns de la tatăl său, astfel încît operaţiunea Pirman, lipsită de primejdii, l-ar fi ajutat într-o oarecare măsură să agrementeze plictiseala ce precede de obicei o plecare. Avantajul acestei operaţii consta de asemenea în faptul că aceşti bani — furaţi, într-adevăr, dar de la

un escroc — căpătau întrucîtva un aspect de bani cinstiți... Dezmeticit ca prin farmec din beție, Sanka căzu pe gînduri cam un minut mai înainte de a consimți să ia parte la această lovitură.

Ospățul lor se compunea din discursuri fierbinți și libațiuni nu mai puțin generoase. Ocupat în odaia de alături cu redactarea unui nou denunț — nici măcar prea interesant, ci făcut numai așa, spre a nu-și pierde deprinderea — Piotr Gorbidonîci nici nu bănuia ce întrebuințare găsiseră acumulările lui bănești, cîștigate în sudoarea frunții. De altfel, toate împrejurările concurau acum în favoarea lui: cheltuirea nesăbuită a banilor împrumutați o va sili pe Baluieva să i se adreseze înainte de termenul acordat pentru un nou ajutor, ceea ce, la urma urmei, va apropia momentul triumfului său deplin.

XXIV

Cînd Vekșin deschise ochii, soarele lumina o dezordine destul de neplăcută pe masă; fereastra era însă deschisă, iar aerul din odaie, deosebit de proaspăt, primenit de furtuna din ajun, mirosea înviorător a țelină, deoarece Zina Vasilievna apucase să se întoarcă de la piață. Atunci văzu pe scaunul de lîngă el un plic cu ștampila din Rogovo pe timbru, dar nu puse mîna pe el mai înainte de a se fi îmbrăcat și ras cu grijă. Pe măsura apropierii clipei cînd urma să citească scrisoarea, nerăbdarea făcea loc șovăielilor stîrnite de neîncredere. Se așteptase la o scrisoare stîngace, cu greșeli, pe o foaie de hîrtie întîmplătoare, și iată că avea în față o misivă executată cu o caligrafie de contopist, cu înfloriturl pretențioase, așa cum nu se scriu de obicei scrisorile de acasă. Tocmai de-aceea simți o ușurare cînd Zina Vasilievna, venind din bucătărie cu cafetiera în mînă, îi anunță venirea scriitorului.

— Întreabă de tine, Mitea, dar pe drum s-a abătut pe la Maniukin... i-a adus niște scrumbii... Treceam și m-am uitat pe ușă. Se vede treaba că-l mai hrănește pe bătrîn, ca să nu-și dea sufletul înainte de vreme, cît timp nu și-a terminat încă scrierea despre Blagușa...

N-apucă Vekșin s-o certe pentru spionarea ei înjositoare, cînd Firsov, fluturîndu-și pălăria încă de pe sală, îl salută, așteptînd permisiunea de a intra. Era într-o dispoziție minunată, se strîmba moderat, risipind în jur considerații abstracte, cu care încerca să camufleze observarea realității atît de necruțătoare în acea dimineață. Părea în așteptarea vreunei întrebări oarecare din partea gazdei, ca să pornească discuția pe orice temă ar fi; dar locatarii apartamentului 46, probabil din instinct de conservare, evitau în acea dimineață convorbirile primejdioase.

— Te previn, sumbrul meu prinţ... îl asurzi ca de obicei Firsov din prag, paralizînd orice capacitate de rezistenţă a victimei, că n-am cu dumneata absolut nici o treabă... aproape ca totdeauna. În timp ce unii, cu un explicabil tremurici pe la încheieturi, deschid o scrisoare primită de-acasă, alţii se grăbesc să strîngă discret de pe masă corpurile delicte ale chefului din ajun ; numai noi ăştia, pierde-vară şi mîzgălitori de hîrtie, umblăm de colo-colo de dimineaţă prin lumea largă şi, furişînd priviri indiscrete în unghere întunecate şi interzise, arătăm cu degetul cele nepermise, gustăm cu vîrful limbii, căutînd ceva mai picant, privim sau adulmecăm culorile şi mirosurile mai vii din viaţă. Dar nu te teme de mine, Dmitri Egorîci. Nu ţi-am adus nici un fel de dezamăgiri ; am venit numai să-ţi spun că totul este minunat pe lumea asta, mai cu seamă atingerile fermecătoare ale floricelelor, mîngîierile păsărelelor şi adierea zefirului, zîmbetele şi darurile dragostei, aceste şperţuri gingaşe, oferite în numele unor scopuri practice destul de vulgare... sau toate încîntările trecătoare ale raţiunii, precum şi capcanele senzaţiilor, tot atît de viclene... Pentru că victima fermecată de aceste chemări nici n-apucă să se dumirească bine pe cine a întîlnit şi ce caută, că se şi trezeşte scoasă în brînci afară din existenţă.

— Mă pregăteam, ce-i drept, să merg la baia de aburi. Intră totuşi, Feodor Feodorovici, intră... că pentru dumneata găsim noi oricînd o clipă liberă ! îi răspunse prietenos Vekşin.

— De ce-o fi atît de vesel astăzi Feodor Feodorovici al nostru ? observă Zina Vasilievna, nu fără o umbră de invidie.

— Pentru că, prea graţioasă doamnă, după îndelungi căutări am găsit, în sfîrşit, acum cîteva zile, nuanţa majoră care lipsea din paleta mea. Un personaj din cele mai sumbre, apărut de curînd la periferia existenţei : Anatoli Araratski îl cheamă. Nu s-a stins încă focul suspinelor în pieptul lui, dar fumul tristeţii s-a irosit de mult. Haleşte ouăle cu coajă cu tot şi-i un formidabil monument de nesimţire şi de absurditate ! În schimb, povesteşte minunat !... Într-o săptămînă a devenit favoritul cîrciumii de jos şi al Blagueşei nocturne. Credeţi-mă că mă duc să-l ascult cum asculţi o pasăre cîntătoare... Închipuiţi-vă cele mai extraordinare frămîntări din timpurile noastre debitate cu o faţă împietrită, cu amănunte scînteietoare şi fără cea mai mică urmă de pesimism ori deznădejde. Aşa că bietului Maniukin nu-i mai rămîne decît să-şi dea demisia !

— În locul meu n-au pus încă pe nimeni ? se interesă în treacăt Baluieva. Am auzit că ar fi angajat pe postul meu unul de bate step...

— Ai dreptate, e acolo unul care scutură din picioare în sunete de xilofon, dar nu prea i-am dat atenţie, răspunse Firsov, străduindu-se în continuare să obţină ceva de la Vekşin. Te sfătuiesc, Dmitri Egorîci, ca mai înainte de a pleca în locurile de baştină, să-l asculţi pe acest astru ce răsare pe firmamentul nostru. N-ai să te căieşti !

— Cred că toarnă la minciuni... se încruntă Vekşin.

— Firește, sări convins Firsov, dar în artă important este nu despre ce minţi, ci cum o faci ! Adevărata artă constă tocmai în alegerea materialului, adică în substituirea generalului prin particular... şi invers ! Vreau să spun că, într-o oarecare măsură, arta este altceva decît o înşelăciune bazată pe consimţămîntul nescris al părţilor interesate... Tocmai de aceea, nu ţi se pare cumva, Dmitri Egorîci, că personalitatea creatorului de artă este totdeauna mai importantă decît subiectul ?

— Nu prea mă pricep, răspunse Vekşin, evitînd astfel cursa întinsă de Firsov, deşi în jocul început între ei îl măgulea ceva. Ţi-am spus o dată, Feodor Feodorovici, dumneata eşti preot recunoscut în templul în care oficiezi, iar eu rămîn un simplu muritor...

— Lasă chestiile astea, Dmitri Egorîci. S-a dovedit doar destul de grăitor că anumite temple sînt bune de folosit pentru păstrarea furajelor...

Drept răspuns, Vekşin îşi miji ochii şi, atingînd în sfîrşit gradul necesar de bunăvoinţă, îl întrebă pe scriitor de la obraz ce caută pe-aici, la o oră atît de matinală.

Firsov, glumind, îşi dădu silinţa să-l convingă că a trecut pe la el doar din simpatie, iar dacă pe interlocutorul său îl însufleţesc aceleaşi sentimente, ar putea acum cel mai uşor să şi le manifesteze, comunicîndu-i scriitorului cîteva informaţii cu privire la activitatea lui de astăzi.

— Mă înţelegi, desigur, Dmitri Egorîci ? N-am de gînd să-ţi iau pîinea de la gură ! Lucrez mereu, din răsputeri, la romanul meu, am realizat cîteva episoade destul de interesante, dar nu pot face nici un pas mai departe fără ajutorul dumitale.

Vekşin luă maşinal o ţigară din pachetul neînceput oferit de Firsov.

— Apăi şi eu sînt un novice în profesia mea, spuse el gînditor. Iar dacă am *o asemenea* reputaţie, asta numai din cauză că niciodată în viaţa mea n-am lucrat prost... Totuşi, întreabă-mă. Ce te frămîntă ? consimţi el. Apoi tăcu, oarecum stingherit de prezenţa Baluievei, pînă în clipa cînd aceasta, simţindu-se, părăsi odaia, punînd în prealabil un pahar de cafea în faţa musafirului. Suge-

reazã-mi cel puţin ce anume te interesează... Tehnica *noastră*, superstiţiile, operaţia propriu-zisă... sau altceva ?

Printre picături, Firsov însemnase în carneţelul său grija cu care Vekşin evita să folosească terminologia specifică profesiei sale şi totuşi ce schimbări se produseseră în înfăţişarea lui de îndată ce s-a atins acest subiect ; schimbări pe care nu se putea să nu le surprindă un observator experimentat ! Se cocoşase văzînd cu ochii, mîinile i se îngreunaseră, vîrfurile urechilor îi ardeau ca focul, privirea lui căpătase o fixitate încruntată, şi vorbea acum mai sacadat. Să fi fost la mijloc ruşinea firească a omului ce-şi arată nuditatea ? Nu. Apăreau mai curînd deprinderile profesionale ale nocturnului hăituit ; un timp se simţi în el chiar ceva aducînd a lup fugărit, prins în cătare, amintea într-o oarecare măsură pe Anghel Stolearov, un Stolearov, ce-i drept, deocamdată numai în germene.

— Am nevoie de toate, *în ansamblu*... începu prudent Firsov. Şi de aspectul lexical, şi de relaţiile dintre oameni, de legile şi obiceiurile din mediul vostru, de superstiţii şi semne... Orice amănunt al unei opere apare la punctul de intersecţie a numeroase coordonate şi cu cît sînt aceste coordonate mai numeroase, cu atît mai fin este şi amănuntul !

— Hei, asta-i poveste lungă, Feodor Feodorovici, îl preveni ironic Vekşin. Cea mai scurtă şi cea mai exactă descriere a globului pămîntesc o constituie însuşi pămîntul.

— De acord... răspunse Firsov, zîmbind acestui gînd ce-i aparţinea de fapt chiar lui, şi fusese la timp sugerat interlocutorului său. În cazul acesta ar fi mai raţional să examinăm mecanismul unui episod oarecare, izolat. Am de altfel unul aproape în întregime schiţat în ciornă... Mai bine zis, am schema lui, adică sufletul lui. Am să încerc acum, cu ajutorul dumitale, să-i găsesc întruchipare.

— Nu te mai tocmi, Feodor Feodorovici, că n-am de gînd să-ţi fur pîinea de scriitor, doar n-o fi mai dulce ca a mea... Arată-mi schiţa aceea, iar eu cu cea mai mare plăcere am să corectez ce nu e bine.

— Ce să-ţi arăt din moment ce deocamdată n-are trup ? se fîstîci Firsov. Dar cum altă soluţie nu se profila, cedă, cam în silă. Bine... găseşte-mi dumneata un caz oarecare, chiar mai de demult, din practica ce-o ai... Cu atît mai mult, cu cît şi pe dumneata o să te intereseze la un moment dat să citeşti despre acel caz într-o carte !... Eu am să sugerez numai, în prealabil, direcţia în care trebuiesc întreprinse cercetările. Mă tem că nu mă înţelegi, Dmitri Egorîci, dar unele eşecuri recente în activitatea mea creatoare

m-au făcut să ajung la concluzia că eroul zilelor noastre are numai de cîștigat cînd îl privești nu prin lupa adevărurilor morale îndeobște cunoscute, cea mai mare parte îngropate sub straturile catastrofalei deplasări sociale de curînd produse, ci prin prisma adevărurilor politice, deocamdată singurele valabile... Nici măcar în lumina unei tragedii lirice nu-mi pot prezenta eroul, întrucît cea mai ultraeroică personalitate în momentul de extaz amoros ar arăta bizar, dacă nu și mai rău, profilîndu-se pe cerul învăpăiat al realității noastre !... De aceea trebuie să-l zugrăvesc numai și numai prin intermediul procesului de muncă în care se contopesc mintea, vitalitatea și voința lui !... Scriitorul își aduse brusc aminte că a mai discutat pe această temă cu cineva, poate chiar în ajun ; de altfel figura lui Vekșin oglindea o atît de înfrigurată îngrijorare, încît găsi cu cale să pună aici punct. Într-un cuvînt, să descriu pe cît posibil o spargere de proporții nu prea mari, după toate regulile artei noastre comune. Ca să evit totuși riscul de a stîrni oprobriul cititorilor prea scrupuloși, va trebui să sacrific pe cineva. În acest scop, în calitate de om pățit și răspățit, vom alege un personaj de minimă valoare, compromis din punct de vedere social... știi, ca să nu-mi pară rău...

— Adică, cum spunem noi, *o pramatie,* interveni grav Vekșin, trecîndu-și limba peste buzele uscate.

— Exact !... Deoarece o pedeapsă dată unui inveterat răufăcător trezește totdeauna în mulțime un sentiment de profundă satisfacție ! Să admitem acum că v-ați propus următorul scop : *să cuceriți* fortăreața vreunui negustor de manufactură sau, și mai precis, o anumită întreprindere înfloritoare, de pildă unul din magazinele de bijuterii răsărite pe cele mai frecventate străzi ale capitalei, consecință directă a întîmplătoarei îmbogățiri a respectivului în cadrul unei spelunci, în momentul de față desființate...

Se înțelege că în această clipă amîndoi, și autorul, și eroul său, se gîndeau la aceeași lovitură, lovitura plănuită la magazinul lui Pirman ; dar Vekșin nu bănuia încă rolul de autor pe care imaginația lui Firsov o juca în acest episod, iar scriitorul, cunoscînd dinainte locul acestei întîmplări din roman, depindea întru totul de anumite detalii particulare din comportarea personajului său, care începuse să trăiască independent. Interacțiunea lor atinsese în acel moment o tensiune maximă și Firsov se căznea din răsputeri să rețină în memorie mișcările eroilor și fazele episodului, clarificate treptat, ca să-l încadreze în ele pe alter ego-ul său, scriitorul ce figura în propriul lui roman.

— Să-ți zugrăvesc o întîmplare mai de demult, dar tare nostimă... începu Vekșin cu sclipiri ciudate în ochi.

Sub imperiul inspirației, prins în jocul abia început, se apucă să povestească lucrurile ce urmau să se întîmple a doua zi. Ținîndu-și răsuflarea, uitînd chiar și de condei, Firsov urmărea planul lui Vekșin, elaborat pînă în cele mai mici amănunte. În sinea lui însă, cu condeiul celuilalt scriitor, scria în roman că o asemenea convorbire cu un personaj creat de tine constituie o desfătare efemeră, dar unică în felul ei, singura răsplată a muncii de ani și ani, cîteodată înfiorător de grea, a scriitorului. Și cu toate că fazele loviturii, participanții, topografia locului, totul îi era cunoscut dinainte, amănunte noi, unul mai minunat decît celălalt, îi fulgerau prin minte, asemeni unor scîntei independente de voința lui, avînd cînd valoarea unui corp delict, cînd semnificația unei neașteptate descoperiri psihologice. De bună seamă că, în proiectul deocamdată numai schițat al operațiunii Pirman, Firsov era nevoit să țină seama și de trăsăturile de caracter ale lui Vekșin, de hotărîrea și francheța lui, tăioasă ca sabia, de inventivitatea lui Sanka, în aparență naivă, frizînd însă o viclenie diabolică, de îndrăzneala îndrăcită a lui Donka Crețul, invitat de asemeni să ia parte la lovitură, ca și de înțelepciunea tîrîtoare a lui Șcekutin, pe care nu o dată l-a căutat glonțul, fără să-l găsească... Într-un cuvînt, de trăsăturile de caracter ale tuturor participanților pe care autorul trebuia să-i cuprindă în planul său, ca acesta să dobîndească un aspect de ansamblu, finit și convingător.

Povestirea lui Vekșin conținea în rezumat toate datele necesare pentru a scrie un capitol nu prea savant, dar cuprinzător, cu privire la o lovitură nocturnă, cu spargere — toate datele, începînd de la distribuirea rolurilor și sfîrșind cu un chef grandios într-o speluncă de la marginea orașului... Dar Vekșin n-a apucat bine să pună punctul final, parcă îmblînzindu-se puțin, cînd Firsov și începu să taie autoritar cu condeiul său acest plan de o mediocră impecabilitate. În primul rînd, fu dat peste cap sfîrșitul fericit al loviturii plănuite.

— Trebuie să te dezamăgesc, incomparabilul meu Dmitri Egorîci, dar în versiunea mea episodul se sfîrșește cu un răsunător eșec!

Vekșin îl străpunse cu privirea pe interlocutorul său, vrînd să se încredințeze cît de temeinice îi sînt temerile.

— De ce? Nu-ți plac sfîrșiturile fericite? îi aminti el ironic un articol foarte recent despre Firsov, în care, cu o obositoare persistență, se tot vorbea despre concepția defectuoasă a scriitorului asupra lumii și vieții.

Gluma aceasta atît de nelalocul ei îl înfurie pe Firsov.

— Așa va să zică ! Dumneata, care-mi umbli lela prin cimitirele Moscovei, mai citești și diverse articolașe critice ? întrebă el sarcastic, făcînd o transparentă aluzie la faptul că purtările lui Vekșin îi erau cunoscute pînă în cel mai mic amănunt.

— Păi să mă bucur și eu cînd se vorbește de un prieten al meu !

— Dacă nu te-ai grăbi să ajungi la baie, Dmitri Egorîci, ți-aș fi putut răspunde la un nivel literar corespunzător. Vezi bine, stimabile, că omul care are la instrumentul lui o singură coardă cade mai anevoie pradă melancoliei... Cît despre *viață*, ea are o mulțime de corzi ! se stropși la el Firsov, dar, observînd la timp enervarea zugrăvită pe chipul interlocutorului său, se abținu de la alte comentarii. Într-un cuvînt, ai ales un caz de colaborare mult prea ideal...

— Explică-te... îi porunci Vekșin posomorît.

— Nu pot să fac decît o aluzie... În locul dumitale aș acorda mai multă atenție relațiilor cu ceilalți participanți. Știi ce se poate întîmpla cînd nu se ține seama de asemenea lucruri în clipe de mare primejdie ?

— La cine te referi, Feodor Feodorovici ? Crezi că a apucat vreunul să cînte ? mormăi amenințător Vekșin.

— Am avut în vedere... încercă să se lepede Firsov... că nimeni în viață și în istorie n-ar trebui să se bizuie prea mult pe farmecul său excepțional... Tocmai aici se rupe mai adesea ața...

Nu se știe după ce considerente se călăuzea scriitorul încercînd, în dauna propriilor sale interese de creație, să-l prevină pe fostul său favorit despre căderea ce-l amenința ; nu rostise cuvîntul *trădare* numai și numai de teamă să nu-l sperie pe Vekșin. De remarcat însă că în momentul acela Vekșin gîndea atît de independent de creatorul său, încît nici nu ținu seama de avertisment.

În tăcerea care urmă apoi, Vekșin cercetă în gînd, unul după altul, chipurile tovarășilor săi de mîine. Stăteau smirnă în fața ochilor lui ca la apel și, cu toate că de la distanță în fiecare se ghicea cîte o trăsătură sau notă personală neliniștitoare, n-avea nici timp, nici interes, și nici nu simțea nevoia să descifreze stările sufletești ale celor cărora le putea porunci. Era mai simplu, mai ușor și îndeosebi mai puțin împovărător pentru conștiință. Și-apoi se grăbea să ajungă la baia de aburi.

— Fleacuri... n-o să îndrăznească, zîmbi el strîmb și greoi, în felul lui Aghei. Pentru o chestie ca asta s-ar putea să fie luați rău la refec, sau, cum ziceți voi, trași la răspundere. Iar la noi cu asta nu se glumește !

Audiența se terminase. Vekșin trase un sertar al scrinului, să-și ia primenelile necesare, pregătite de Zina. Firsov îl văzu în oglindă, cu privirile o clipă coborîte în pămînt, cuprins din nou de îndoieli, amintindu-și, poate, din proprie experiență că uneori ura este mai puternică și mai chinuitoare chiar decît frica animalică... Apoi pe fața lui se zugrăvi o siguranță dîrză : „Nu, nu vor îndrăzni"...

Firsov se ridică și el de pe scaun.

— Te conduc...

Ieșiră împreună.

— Să știi că-s de acord cu criticul tău, prea le complici pe toate, spuse Vekșin în timp ce coborau scara. Trebuie să trăiești, să scrii și să gîndești mai simplu, simplu de tot... în așa fel, încît totul să fie pe înțelesul oricărei minți, cît de neputincioase. De altfel nici nu înțeleg ce dracu ai căutat aici, să-ți murdărești condeiul descriindu-ne viața ? Ca să-l zugrăvești pe Vekșin ar trebui să intri în pielea lui cu cap cu tot, iar dintr-un asemenea vestmînt, crede-mă, nu prea ieși curat. Că doar *asta* n-o poți scrie cu cerneală...

Firsov nu-i răspunse nimic.

— Apropo, am uitat să-ți spun... își aduse el aminte peste o clipă. M-am întîlnit cu Maria Feodorovna pe stradă acum vreo două zile. M-a întrebat de dumneata și m-a rugat...

— Vifornița nu roagă niciodată, ea poruncește, observă mohorît Vekșin. Și ce anume ți-a poruncit ?

— Ca întotdeauna, să-ți transmit salutări. „Nu-l mai poftesc pe Mitea la mine, mi-a zis, ca nu cumva soția lui cea nouă să-mi zvîrle cu vitriol în ochi ; transmite-i însă din partea mea... întocmai așa cum spun : Sincerele mele felicitări pentru fericirea conjugală de care se bucură." Chiar în fața mea ți-a pus la cutie o carte poștală : doi porumbei sărutîndu-se și un al treilea cu o scrisorică sub aripă... N-ai primit-o încă ? Ai s-o primești curînd... Dar n-o lua prea mult în seamă, Dmitri Egorîci, că știi și dumneata cum este : autoritară și ironică... Nici pe ea nu se cruță ! Deodată, îndurîndu-se parcă de interlocutorul său, Firsov îl apucă de braț și începu să-i șoptească, confidențial și prietenos, că ar fi mai bine să renunțe la baie și să plece chiar acum pe Kudema, să-l vadă pe taică-său... Nu preciza nici scopul proiectatei vizite, nici adresa exactă, ca să evite întrebarea de unde cunoaște el, autorul, intențiile cele mai ascunse ale lui Vekșin. Uite, ai și schimburi pentru drum, Dmitri Egorîci, poți să iei o birjă și să te duci direct la gară.

Cu o mișcare a corpului, Vekșin scutură mîna lui Firsov.

— Ți-am spus că ar trebui să scrii mai simplu... totuși, nu chiar într-un asemenea hal, frate dragă. De bine, de rău, am ajuns și eu

ce sînt pentru că am destinul meu propriu, pentru că sînt un om *viu*. Lasă-mă deci să rămîn ce sînt. Ei, eu o iau la stînga... *Mersi*... și întinde-o !

Se depărtă, fără să-și mai ia rămas bun, prea îi era ciudă pe scriitor, nu pentru cuvintele jignitoare transmise din partea Dolomanovei, ci pentru deruta ce-i semănase în suflet. Cînd ajunse cam la zece pași de baia de aburi, coti într-o parte și, mult prea curînd, în ciuda distanței și chiar fără nici un fel de căutări, se pomeni în fața unei case necunoscute, unde nu mai fusese niciodată pînă atunci. Urcînd scara, nu știa încă ce are de gînd să facă în apartamentul Dolomanovei... Întrucît însă, dintre toți cei patru care urmau să ia parte la lovitura de a doua zi, nestăpînitul Donka Crețul trezea în el cele mai mari îndoieli, hotărî — în timp ce apăsa pe butonul soneriei — că de fapt se ducea acolo cu scopul de a privi, prin surprindere, în ochii lui Donka — ochi căprui cu scînteieri verzi.

XXV

— Nu-i acasă și nu știu cînd se întoarce... îl informă Donka, fără să aștepte întrebarea, pe deasupra lănțucului care ținea ușa ; și ar fi trîntit-o la loc, dacă Vekșin n-o oprea cu vîrful cizmei.

— De unde știi că n-am așteptat în gang pînă a plecat cucoana ta ? Lasă-mă să intru, că nu-ți fac nimic, vreau să mă uit numai... stărui Vekșin.

— Dacă intrăm la apă mîine, o să ne tot uităm unul la altul, glumi sinistru Donka, astfel încît prezicerea nebuloasă a lui Firsov parcă-parcă începu să se justifice întrucîtva.

— Tocmai aici e aici, că eu am chef să te admir astăzi, cît mai sînt în libertate, repetă Vekșin. Hai, Donka, nu-mi pune la încercare răbdarea. Deschide !

Ușa se deschise și prin ea se arătă obrazul buhăit de somn al lui Donka.

— Nu cumva se revocă ?

— N-am zis asta... De ce dormi ziua-n amiaza mare ? Ai să te umfli, prostule, la atîta somn nu rezistă nici o frumusețe.

— Chiar că m-am îngrășat... Dar nu-i nimic, am să trec stăpînei totul la socoteală ! mormăia Donea, cam cu gura închisă, lăsîndu-l pe musafir în antreu. Sper că n-ai să-mi disprețuiești bîrlogul... Deocamdată stau cam prost.

În odăița lui Donka, răcoroasă și pe drept denumită bîrlog din cauza întunericului verzui ce domnea în ea, încăpea cu greu un pat și, lipit de el, o măsuță plină de mucuri de țigări și foi de

hîrtie, cu schițe în creion, destul de reușite, reprezentînd din memorie diverse femei cunoscute, în fel de fel de poziții. Aici se consuma Donka de dor și de amor, căutînd o ieșire nerăbdării și speranțelor lui în frenetice manifestări poetice ; nu se vedeau totuși nicăieri nici un fel de ciorne, deoarece versurile i se înjghebau de la sine în minte, întocmai cum se naște un cîntec popular... Odăița avea o singură ferestruică în zidul gros, în felul celor de cazemată, la înălțimea umărului, bună poate să scoți capul la aer curat într-un acces de frenezie ascetică, de n-ar fi fost pe jumătate baricadată de provizii respectabile de țigări și tutun de toate felurile. Un arțar aplecat spre geam se mișca ușor și o rază de soare, străbătînd frunzișul, luneca peste desene, de parcă ar fi căutat printre ele vreunul mai indecent.

— Ce-i cu atîta tutun la tine ?... Ori faci negustorie ? îl întrebă Vekșin.

— Ca să nu fiu nevoit să plec de-acasă. Maria Feodorovna a noastră pleacă des de-acasă, fără să zică o vorbă... Și-atunci... nu știu cînd se întoarce, ca acum, de pildă. Așa că, uite, sînt silit să-mi duc aici traiul ăsta nenorocit, întocmai ca la închisoare.

— Și dacă i se năzare să plece pe-o jumătate de an ?

— Stau și jumătate de an fără să crîcnesc, dragă Mitea, rosti Donka cu o voce care zgîria.

— Pătimaș om ești tu, Donka, recunoscu Vekșin, după ce îi examină bîrlogul și, timp de cîteva clipe, un sentiment de admirație față de atîta răbdare și îndrăzneală reținută învinse în sufletul lui chiar și ostilitatea surdă ce-l învăluise. Duci o viață interesantă, ca dracul într-o buturugă din pădure !

— Nu prea, Dmitri Egorîci... Mai curînd ca un valet lîngă o regină, îl corectă pe același ton Donka.

— Nici asta nu se potrivește, sări fără să vrea Vekșin ; un valet este un fel de lacheu, i se cuvine să poarte livrea, iar tu arăți ca o sperietoare cu picioarele tale desculțe, vîrîte în papuci.

— Ce să fac eu cu livreaua ?... îi ținu piept Donka. Tot va trebui să lepădăm toate de pe noi și să ne descălțăm cînd ajungem la răsplată !

— Nu te lăuda, robule... Și zi, nu ți-ai meritat încă pînă acum un locșor cald în palatele regești ?

— Rabd și eu, ce să fac... recunoscu Donea cu nepăsarea dinamitei, și o roșeață cenușie îi întunecă mai mult obrazul, și așa oacheș. Dar nu mă plictisesc, Mitea. Timpul trece ușor dormind și făcînd poezele. Firsov mi-a făgăduit să bage cîte ceva din ele în romanul lui... Te pomenești că ajung și eu vestit ! Azi-dimineață am compus un vers caraghios „Legat în lanț, dulăul nu-și simte înjosirea..." și așa mai departe și se sfîrșește în felul următor :

„Nu-l judeca deci aspru atunci cînd dă din coadă!“ Vrei să-ți citesc? Tot n-am cu ce altceva să te tratez... Sînt și vreo două versuri care te privesc...

— Lasă-mă și netratat, refuză sec Vekșin. Ei hai, să nu ne mai ciondănim! Cu privire la problema cea mai importantă, ține minte: de orbeți răspunzi cu toată freza ta, laolaltă cu capul.

Drept răspuns, Donka aruncă o privire speriată spre ușă.

— Sst! Vorbește mai încet!... Merg cu voi numai așa, ca să mă mai aerisesc un pic, *dumneaei* nu mă lasă. Ferească sfîntul să vie tocmai acum și să tragă cu urechea, că mă dă afară pe brînci: are un auz fin ca de vulpe...

— Nu mă interesează, îl întrerupse Vekșin. Ai verificat măcar o dată cum lucrează ăia?

Întrebarea rece, pusă de sus, îl făcu pe Donka să se schimonosească.

— Ești cam boieros, comisarule, îți place să le ai pe toate de-a gata... Cred că ai flecărit destul despre palmele bătătorite pe la mitinguri. Dar tu, văd, te cam ferești să ți le murdărești cu pămînt!... Își înăbuși cu un oftat adînc izbucnirea inoportună și adăugă în jargon hoțesc, ca să se exprime mai laconic, cum că în nici un caz orbeții n-or *să cînte*!

Orbeți, în lumea hoților, li se spune ajutoarelor folosite în operațiile mai importante, angajate cu plată sau după o înțelegere de părtășie, ca să sape o galerie subterană cu ieșire la destinație. Dar cum prăvălioara învecinată, liberă deocamdată, de unde trebuiau ei să ajungă pe sub pămînt în prăvălia lui Pirman urma să fie închiriată în vederea deschiderii unui chioșc de către nevasta lui Sanka, nebănuită de nimeni, Vekșin socoti de cuviință să-l pună pe Donka în gardă în privința tinerei perechi.

— Pe Sanka să nu mi-l ponegrești, îl preveni Vekșin, că-i *de-al meu!* Ține minte: și la Kazan dacă-l calci pe picior, să vii într-un suflet aici, la mine, în Blagușa, să-ți ceri scuze... Ai înțeles?

Celălalt scrîșni din dinți.

— În locul tău, Dmitri Egorîci, mai mult m-aș teme de flăcăul ăsta decît chiar de Șcekutin! Făcea aluzie la ostilitatea pe care Șcekutin, cunoscutul *șnifer*, o nutrea în ascuns față de Vekșin, pe care-l invidia pentru faima-i trufașă, prea repede cîștigată. Eh! Nu-mi place de loc Sanka ăsta al tău... Mai bine te legai tovarăș cu dracul în persoană!

— Nu mă interesează aluziile astea ale tale, Donea, îi reteză vorba liniștit Vekșin. Mai bine vezi-ți de tine!

Un timp se înfruntară, ochi în ochi, gata amîndoi de orice. Apoi buzele lui Donka se lățiră într-un zîmbet forțat.

— Ei, dacă de vorbele mele nu vrei să ții seama, altele n-am deocamdată de unde să iau. Așa că, pînă una alta, am să mă culc, Dmitri Egorîci, că m-a cam pălit somnul, iar tu, dacă vrei, poți să stai să mă păzești! Știi, vorba ceea: soldatul doarme, slujba merge înainte... Și trîntindu-se pe pat, cu fața într-o pernă subțire, începu să sforăie, suspect de repede.

Aici, în singurătatea lui Donka, nu răzbătea nici un sunet de afară, astfel încît Vekșin rămase oarecum singur cu sine însuși. Și îndată se simți copleșit de aceleași gînduri obsedante dinainte, pentru că nici nu mai avea altele în cap. Deodată se gîndi că n-ar fi crezut dacă cineva i-ar fi spus atunci, în anii petrecuți pe malurile Kudemei, că într-o zi, sub masca operației Pirman și sub pretextul verificării aluziilor lui Firsov, va ajunge aici, în acest josnic, păcătos bîrlog de hoț, ascunzîndu-și cu grijă sie însuși adevăratul scop al vizitei, numai și numai spre a se convinge că Mașa nu are încă pe nimeni, și că deci el, Mitka, n-a început să ispășească fapta inumană ce se pare că a comis-o cîndva... și pe care abia urma s-o afle. N-a fost gelos pe Aghei, pe care-l considera un fel de calamitate abstractă, numai întîmplător înzestrată cu chip și înfățișare de om.

Tot gîndindu-se astfel, își aduse aminte de scrisoarea primită de la tatăl său. O scoase din sîn și rupse șovăitor plicul.

„...Plecăciune și salutări frățiorului meu cel mare, domnului Mitri Egorovici, din partea fratelui și smeritei sale slugi Leonti, care scrie această scrisoare. Astfel începeau mult așteptatele vești de-acasă. Plecăciuni și binecuvîntarea sa părintească îți trimite de asemeni, stînd deocamdată sus pe cuptor și mestecînd într-una, precum i se și cuvine unui erou al muncii smerite de-o viață întreagă, părintele nostru comun, al amîndurora. De cînd ai părăsit domnia-ta casa, se simte mai prost. Se tot plînge de dureri în capul pieptului și se cere la doftor, dar n-are nici o putere să se ducă. Și-apoi fapt este, de asemeni, că nu avem parale. Iar toate cele ale casei, care s-ar fi cuvenit să le împărțim pe din două, am ajuns să le vindem pe toate: iartă-mă, în numele lui Dumnezeu. Tăticul se zvîrcolește zi de zi, iar mamei i s-a umflat piciorul...

„Să-mi fie cu iertare dacă îți tulbur liniștea. Am auzit că umbli cu haină de raton. E foarte bine, că blana ține mai cald. I-am citit tatei scrisoarea și a zis că tot așa ș-o ții și pe viitor. S-a vlăguit de tot de puteri, dar deocamdată minte mai are. Noi o ducem greu: n-avem în casă nici o bucată de zahăr, nici cizme de piele, iar de paște n-am mîncat nici un ou încondeiat. Mitri Ego-

rîci, boierule, află că mi-am găsit de lucru : fac opinci din coajă de tei și încai vor să mă deie afară fiindcă fac prea puține, doar paișpe bucăți pe zi. Rogu-te să-mi răspunzi la scrisoarea de față și să ierți nevrednicia noastră, iar dacă e cu putință, trimite-i bătrînului ceva bănuți, să-și cumpere încălțări. Acolo, la dumneavoastră, aveți doar de toate pe daiboj, iar noi cu mila dumitale o să ne mai îndulcim puțintel traiul.

„Mă bătea gîndul să o peteșc pe Paraska din Demeatino : poate că-ți mai aduci aminte, o mîndrețe de fată. Dar ce să fac, dacă n-avem bani pentru cele cuvenite. Mama zice să vindem vaca și să mă însor. Dar fără vacă la casa omului, știi și dumneata, frățioare, că nu-i bine ; și ne e cam frică — încep să curgă plozii, că țăranu-i ca o creangă de răchită : unde o înfigi a și prins rădăcină. Și mai e un bai : o vreau pe Praskutka, dar și Axiutka e mîndră foc.

„După cum se arată, n-ai pierdut orice dragoste de a noastră casă părintească. Și iarăși să ne fie cu iertare, ne interesează cam ce gînduri ai domnia-ta față de noi, dacă dorești ori ba să stăpînești o parte din casă, cu atît mai mult că de zece ani n-ai dat semn de viață. Poate cînd s-o jerpeli de tot ratonul domniei-tale, vei fi nevoit să îmbraci haine de șiac și ți-o veni pofta să lucrezi pămîntul. Să nu zicem vorbă mare, că la noi în Rusia se poate întîmpla orice ! Dacă ăsta ți-i gîndul, ar fi mai bine să-ți vinzi blana cea scumpă, iar nouă să ne aduci banii, că la noi oamenii sînt proști, nu se pricep la blănuri, căci deocamdată stăm cam slab cu cultura..."

Nu găsea nimic în gîndurile acestea vîscoase, intenționat neexprimate pînă la capăt, în afară de batjocură și încă o batjocură fățișă. Frămîntă îndelung între degete scrisoarea lui Leonti, mestecînd-o parcă. „Mă ia peste picior și are tot dreptul... îi sugeră gîndul său cuprins de o ciudă vagă. Și asta pentru că el îl întreține pe tata, spre rușinea fiului cel mare, a fiului rătăcitor. Îl hrănește și-l întreține pe bătrînul ajuns în mintea copiilor, probabil rămas fără dinți !" Și-l aducea acum aminte foarte limpede pe acest Leonti, jumătate frate cu el, abia scăpat cu viață în anii aceia, căci fusese cam firav din născare, pruncul care încă se mai tîra în patru labe... Cînd a plecat la Rogovo, își aduce aminte, l-a petrecut și Leonti ăl mititel, fluturîndu-și alene mînuța din brațele tatălui lor... și deodată simți un dor nestăpînit să-l privească în ochi pe acest necunoscut, doar o găsi acolo cheia misterului.

Se ridică încet ca să nu-l trezească pe Donka și dădu să plece, cînd deodată făcu o mică descoperire. Așa cum stătea culcat, cu spatele spre el, cămașa i se suflecase mai sus de brîu, și pe mijlocul său vînjos, dezgolit, se tîra o gînganie scîrboasă, atît de adînc

părea că doarme Donka. Pe perete însă, deasupra unui covoraș bătut în cuie, atîrna un ceas de aur de modă veche, corp delict care trăda din plin meseria proprietarului, iar pe capacul lui lustruit se oglindeau clar ochii lui Donka urmărind mișcările lui Vekșin.

— Ei, hai, nu te mai preface, îl strigă Vekșin și-l întrebă cît e ceasul. Întoarce-ți mutra spre mine.

— Nu te grăbi, că abia pe seară se întoarce, îi răspunse Donka fără să se clintească.

— Te-am întrebat cît e ceasul... repetă Vekșin fără să-și ridice glasul; se vede însă că vibra în el ceva deosebit, căci deodată Donka tresări, se săltă mai întîi în coate, apoi, scărpinîndu-se, se ridică în capul oaselor.

— Uite, arătă el cu degetul o pată de lumină care se mutase între timp de pe masă pe perete: cînd o ajunge la cuiul de colo, o să fie două fără un sfert.

Înainte de a pleca, Vekșin îi mai porunci o dată să urmărească pregătirea galeriei subterane; părăsi casa cu un sentiment dezolant de nesiguranță. În stradă, își aduse aminte de un adaus, scris de-a curmezișul pe scrisoarea mototolită, de la Leonti, adaus pe care, copleșit de mînie și durere, îl sărise. Se opri în loc să-și bea pînă la ultima picătură paharul amărăciunii.

„Mai scrie-ne, frățioare, de ce acuma îți zice domniei-tale Koroliov? Ne-am bătut toți capul, dar degeaba, tot nu ne-am dumirit. Mama zice că ți-oi fi dat acest nume drept evidențiere. Și la noi, la Predotecea, și-a schimbat unul numele, că-i zicea așa fel, de nu voia să se mărite cu el nici o fată. Dar numele nostru ce cusur are? Și să ne mai răspunzi așa, la o adicătelea, ce culoare are blana cea de raton mai sus-pomenită?..."

Această ultimă picătură amară, de pe fund, o gustă de două ori, parcă să se convingă, și poate că ar mai fi parcurs-o din ochi și pentru a treia oară, dacă cineva nu i-ar fi rostit numele chiar alături... Eveniment însemnat pentru acea străduță pustie, la colț tocmai vira o mașină neagră descoperită în care își flutura pălăria din pai străin un filfizon în vîrstă, cu o înfățișare îngrijită, unul din cei care pe atunci erau adesea împușcați pentru viața luxoasă ce și-o puteau permite doar jefuind averea statului. Iar alături de Vekșin se oprise Mașa Dolomanova.

I se păru acum de-a dreptul fermecătoare, căci chipul nu-i mai exprima sfidarea de altădată, nu găseai nici o amenințare în sprîncenele ei avîntate, nici încordare în desenul poruncitor al buzelor ei, nici aerul acela fatal care te paraliza și care-i făcea pe trecători să se întoarcă după ea și să-și întipărească chipul ei în minte. Arăta mai omenoasă și cu atît mai inaccesibilă lui Vekșin, ca o

femeie din alt mediu social ; ar fi trebuit să considere deosebit de generos din partea ei faptul că a consimțit să se oprească pe stradă lîngă un aventurier cu haine de doc mult prea largi pentru el, de o proveniență suspectă.

— Ai trecut cumva pe la mine ? se informă Dolomanova, manifestînd parcă o oarecare bucurie și pătrunzîndu-l cu privirea pînă în fundul sufletului. Era evident că știa totul despre acțiunea plănuită pentru acea seară.

— Nu, mi s-a făcut dor de Donka al tău, îi răspunse pe același ton Vekșin. Ce caraghios cățel ți-ai mai găsit !

— Nu-l vorbi de rău măcar tu, Mitea. Zău că-i băiat bun. Mai bine i-ai spune Zinei Vasilievna să-ți strîmteze puțintel haina în umeri. Parcă ar fi de furat !... Și-i arătă cît și de unde să-i ia în cusături, pentru ca mîneca să cadă la locul ei.

Nu-și ascunsese intimitatea cu Vekșin nici față de vecinii care se holbau la ei din ferestrele casei, nici în fața influentului admirator cineast, probabil director undeva, care, depărtîndu-se, tot își mai flutura obiectul luxos de paie, capabil să-l împingă la o crimă pe un Panama-Grasul.

— Basta ! Ia-ți lăbuța de pe mine, trebuie să plec... șuieră printre dinți Vekșin, dar nu plecă, neîndrăznind să-i întoarcă spatele, de parcă și-ar fi dat seama că, văzut astfel, arăta și mai caraghios.

Niciodată parcă n-o urîse într-atîta pe această Mașa Dolomanova, de care avea totuși acum mai multă nevoie ca oricînd. Zîmbetul condescendent al buzelor ei ușor vopsite puse vîrf la toate. Mitea sări fără regret într-o birjă care tocmai trecea pe-acolo, exact în clipa cînd Dolomanova, în mod cu totul neașteptat pentru ea însăși, părea dispusă să-i spună ceva afectuos și în același timp cît se poate de util.

XXVI

Șcekutin, expert în materie și bine documentat în ramura sa, pretindea că invenția *spargerii cu subsol*, care în jargonul hoțesc înseamnă infracțiune cu săparea unui tunel subteran dintr-o clădire alăturată, ar fi datînd încă din vremea culturii antice a Egiptului. Cînd se întîmpla să fie prins și anchetat, folosea argumentul marii vechimi a acestui procedeu pentru a demonstra inevitabilitatea profesiei sale în activitatea practică a neamului omenesc, ceea ce îi asigura, chiar de la primele sale cuvinte, buna dispoziție a judecătorilor. Dacă ar fi să-l credem pe Șcekutin, cu prilejul jefuirii mormintelor faraonilor, *orbeții* deschideau drum pe sub pămînt aproape ca în zilele noastre, fiind chiar nevoiți să sape galeriile mai largi, ca să poată scoate prada, destul de voluminoasă

pe vremea aceea, în lipsă de bancnote. În decursul vremurilor, progresul tehnic și dezvoltarea intelectuală a oamenilor au ușurat simțitor operația, scurtînd și durata ei, fapt care a făcut ca o asemenea aventură, destul de periculoasă pe vremuri, să capete astăzi aspectul distractiv al unei performanțe sportive, în care obstacolele nu fac decît să mărească satisfacția succesului.

În ultimul capitol al părții a doua, descriind lovitura la bijutier, poate de dragul efectului și al plauzibilului, Firsov înghesuise de-a lungul cîtorva pagini amănunte de prisos privind, de pildă, cele mai uzitate metode de cambriolaj sau informații tehnologice privind așchierea rapidă a oțelului, ceea ce l-a făcut mai apoi pe un critic naiv să vorbească despre romanul lui ca despre un manual de popularizare a metodelor de spargere „din mers" a caselor de bani străine. Autorul recursese la toate aceste mașinații, menite să abată atenția cititorului, spre a camufla temporar trădarea incontestabilă care începuse să se manifeste încă de pe atunci. După ce își obosise de-a binelea cititorul, recurgea și la încercatul procedeu al încurcăturii generale, în care scop a introdus în acțiune, pe lîngă cei patru inși mai sus pomeniți, nu numai pe dușmanul jurat al lui Vekșin, Lionka zis Burtică, eliberat înainte de termen, dar chiar și pe Kotka Ochi-Rău, înviat din morți special în vederea acestei operații. Ca să nu mai vorbim de faptul că tolomacul de Kotka Ochi-Rău, care nu se dădea în lături de la nimic, ca și cel dintîi, din motive de notorie lipsă de talent, nu era bun nici să facă șestul pentru mai-marii în grad, din care cauză și fusese împușcat la începutul romanului lui Firsov, în cursul devastării speluncii lui Korineț. În timp ce cititorii, indignați, criticau inadvertențele strigătoare ale autorului, banda apucase să pătrundă pe brînci în prăvălia lui Pirman. Se întîmplase tocmai să fie două zile nelucrătoare la rînd, cînd prăvăliile erau închise, ceea ce îngăduise orbeților să termine treaba la timp, deschizînd cale tresnitorilor, adică celor ce trebuiau să spargă casa de bani. În colțul de peste drum, sub un felinar, Sanka stătea la pîndă și silueta lui familiară de lungan exercita asupra celor ce munceau o influență tot atît de liniștitoare, ca și convingerea ce o aveau toți că Efim Pirman n-ar trebui să se plîngă de partenerii săi de mai ieri, ci mai curînd să încerce o împăcare cu ei, bizuindu-se pe excepționala sa capacitate de a rămîne pe linia de plutire chiar și pe timp de cea mai cumplită furtună. Astfel toate verigile operației ar fi funcționat cu logica angrenajelor dintr-un mecanism de ceasornic, de n-ar fi intervenit o împrejurare neprevăzută.

În seara aceea fatală numitul Kotka a cam tras la măsea pînă la un grad nepermis, probabil sărbătorindu-și învierea din morți,

pentru care fapt a și fost pedepsit *propria manu*, chiar în tunel, de către Șcekutin, care ducea o luptă susținută împotriva manifestărilor nesănătoase la locul de muncă. Se pare că după aceea numitul Kotka ar fi șters-o, cu buza spartă, cum era, iar peste un sfert de oră, a urmat acel eșec cu totul lipsit de glorie care a făcut atîta vîlvă în Blagușa. În realitate însă nu în fuga lui Kotka trebuie căutată cauza căderii, ci în dispariția lui Sanka Bicicletă, care tocmai atunci își părăsise postul devenit cu totul inutil, doar nu era să se lase prins de razie !

Tocmai atacau ușița secretă din firidă, cînd din tunel țîșni în prăvălie Donka Crețul, trecu pe lîngă tejghea ca zvîrlit de arcuri și cu o lovitură peste mîna lui Șcekutin îl făcu aproape să scape gura de lup pregătită pentru Vekșin.

— Fugi !... strigă el cu un rînjet sălbatic pe față, drept răspuns la privirea rea, strecurată printre gene de Șcekutin.

Îl văzură deodată cu toții trecînd, pe sub fereastră, fără a se feri, pe omul acela înalt și oacheș de la poliția judiciară, spaima pungășimii din capitală, despre care se compuneau încă de pe atunci cîntece de inimă albastră. Se îndrepta spre intrare, unde și începuseră să se audă fosnete suspecte, și se zări chiar o față de sub cozorocul unei șepci. Timpul se fărîmiță în fracțiuni de clipe... Omul legii trecu în grabă, cu pas sever, prin fața a încă unei ferestre ; și deodată, ca în vis, trecînd de următoarea, apăru în prag. În el nu trăgea nimeni niciodată, fiindcă era socotit ca un fel de destin ; tocmai de-aceea, pesemne, Șcekutin trase de două ori într-acolo, în întunericul de după ușa cu geamuri.

Văzînd cum dispar prin spărtura din perete cizmele lui Donka, Vekșin se cufundă și el în tunel, cu picioarele înainte, ca să privească primejdia în față. Cînd începu schimbul de focuri între Șcekutin și cei de-afară, Vekșin aproape dispăruse în întunericul salvator al spărturii — îi mai rămăsese afară doar degetul cel mic de la mîna stîngă ; dar tocmai acel deget fu atins de arsura unui foc de armă. Cineva se repezi în urmărirea lui, dar Vekșin răsturnă stiva de cărămizi pregătită la ieșire și ajunse dintr-un salt în curtea din dos, înfășurîndu-și din fugă cu o batistă degetul care sîngera. Izbuti, printr-un vicleșug maiestru să-l înșele pe cel mai apropiat dintre urmăritori, în timp ce toți alergau în direcția de unde se auzeau împușcăturile ; așa că nu întîlni pe nimeni în fundătura din dos.

...Acasă o găsi pe sora lui ; tocmai se pregătea să plece pentru că se făcuse tîrziu. Pe masă se vedea cafetiera goală și resturi de pască ; Baluieva respecta cu strășnicie sărbătorile bisericești, neavînd parte în viață de altele. Fetița ei, pe un scaun, alături,

maimuțărind apucăturile celor mari, sufla zgomotos peste farfurioara cu cafeaua subțire și rece. Tania se afla cu spatele la ușă... Baluieva ghici cea dintîi ce s-a petrecut, mai curînd datorită apariției neașteptate a lui Vekșin decît pentru că îi văzuse mîneca ruptă la umăr. Fără să rostească o vorbă, Mitka îi arătă degetul înfășurat în batista plină de sînge. Vederea sîngelui le sperie cumplit pe cele două femei, dar nu și pe Klavdia, care-și întipărea netulburată în minte, pe toată viața, amănuntele zarvei ce urmă.

Căutînd o cîrpă să-l panseze, Baluieva trase afară sertarul de jos al comodei și acesta căzu greu pe jos. Toți patru rămaseră cam o jumătate de minut, privind întrebător peretele care-i despărțea de Cikilev.

— Grăbește-te și nu face prea multă gălăgie... spuse apoi Vekșin, căci în cazul unei presupuse trădări trebuia să se aștepte la o urmărire neîntîrziată.

Femeia nu-l întrebă nimic; înțelegea un singur lucru: că-l pierde pe vecie. Cu fîșii rupte dintr-o cămașă începu să-i panseze mîna spălată, încă umedă. Degetele ei, resemnate înaintea inimii, își făceau treaba repede și precis.

— Nu vă speriați, mi l-a strivit unul cu ușa, în tramvai... Pînă la nuntă îmi trece! glumi cam jalnic Vekșin, ascultînd cu încordare zgomotele străzii venind pe fereastra deschisă.

— Dar de ce miroase a mucegai sau a pămînt? îl întrebă Tania, luîndu-i haina la cîrpit.

— Ei, am agățat-o în vreun cui... căută să scape fratele și cu mîna rămasă liberă îi ridică de bărbie capul lăsat în piept. Ce curios. Mi-ai fost totdeauna nu numai surioară, ci de-a dreptul *soră*... De ce oare? Noi n-am avut copilărie, nu înțeleg de ce ești atît de blîndă, bună să fii călugăriță și să cînți în strană... Și cînd te gîndești că te joci cu moartea! Îi gîdili cîrnei oasele cu biciușca... Pentru ce? Dar chiar și eu: ar fi trebuit... Închise ochii și-și mușcă buza, cînd Baluieva îi vărsă peste rană o jumătate de sticluță de iod. Și cînd colo, iată-mă hoț!... Hoț adevărat, fără circumstanțe atenuante. Adineauri alergam prin orașul ăsta mare... prin capitală, orașul *meu*... luîndu-mă la întrecere cu cîinii, de parcă eram tot numai spate. Tu, Tania, nu te grăbi să mă smulgi din inima ta, mai așteaptă puțin; dar milă să nu-ți fie de mine... și să nu mă adulmeci, că n-are nici un rost! Tot n-am să-ți spun nimic. Iacă, am să plec acum... în vacanță, iar tu caută-ți norocul oriunde, numai lîngă Zavarihin nu. Uită convorbirea noastră de rîndul trecut și iartă-mi dragostea *autoritară*... Știu doar prea bine: trebuie să iubești oamenii în așa fel, încît să simtă mai multă căldură, nu ca să ai tu sufletul cît mai liniștit. Asta-i! Era extrem de emoționat,

ceea ce-i explică probabil vorbele fără șir, mult prea sincere pentru caracterul lui.

— Unde ai de gînd să te stabilești ? Atît găsi Tania să-l întrebe.

— Oriunde. Doar pentru un hoț este loc destul pe pămînt...

Cînd pansamentul fu terminat, Vekșin o dădu cu bruscheţe la o parte pe Baluieva, cu care nu schimbase nici un cuvînt, și începu să-și vîre la nimereală prin buzunare diverse obiecte mărunte de care putea să aibă nevoie la drum. Și dacă nici măcar pe soră-sa de sînge n-o îmbrățișă la despărțire, nu-i de mirare că o neglijă cu totul pe femeia care, stînd fără lacrimi la o parte, cu gîndul la fala lui Mitka din trecut, nu îndrăznea nici măcar să-și ridice ochii ca să-l privească în față, așa cum era acum, jalnic și rătăcit.

Abia din prag, cu șapca cea nouă pe cap, se întoarse spre ea și-i făcu semn de adio cu mîna bandajată.

— Asta-i tot, Zina, ne-a sunat ceasul despărțirii. Iartă-mă, ăsta-s eu. N-am ce-i face. Îți mulțumesc pentru tot, iar în genere... să nu-ți faci sînge rău din cauza mea ! Și ieși.

În odaie rămase un gol, lung și neîmplinit, ca într-o casă de unde abia a fost scos un mort. Și deodată Baluieva pricepu că și-a pierdut cel din urmă iubit dinaintea lui Cikilev, cel mai dorit, pentru care suferise mai mult. „Primenelile ! Și-a uitat primenelile !..." bîigui ea, ieșind în fugă și alergînd prin coridor, spre capul scării, prin fața lui Cikilev, care se prefăcea că cercetează starea tavanelor în vederea reparațiilor curente. Cikilev nu-i spuse nici un cuvînt femeii care încălca în mod flagrant dispozițiile privind liniștea obligatorie în timpul odihnei de după miezul nopții.

— Mitea, ia-le ! Ți le-am spălat !... strigă Zina Vasilievna, aplecîndu-se peste balustradă în golul întunecat ca un mormînt. Să-mi scrii măcar o dată pe an, Mitea !

Dar lacrima tîrzie nu-l mai ajunse din urmă pe fugar. Scara răsuna toată de ecouri. Tania fu nevoită să facă un efort ca s-o smulgă pe abandonată de lîngă prăpastia aceasta prea ispititoare și sonoră. Se întoarseră în odaie și rămaseră mult timp, în tăcere, lîngă masă.

— Se vede treaba că de la una ca mine nici bun rămas nu-ți iei... spuse în sfîrșit femeia și începu să plîngă încet, ca să n-o trezească pe Klavdia, care adormise între timp.

După ce stropi cu lacrimi dorul dintîi, Baluieva mai făcu o cafea. Nici ea, nici Tania nu erau nevoite să se prezinte dis-de-dimineață la lucru. Ședeau îmbrățișate, privind cum în nichelul cafetierei apare treptat punctul orbitor al soarelui răsfrînt în ea.

PARTEA A TREIA

I

În gubernia aceea pînă și soarele răsare mai devreme. Totuși soarta ei nu-i mai dulce decît boabele strepezite de tulichină.

Împădurită, netedă, a rămas de izbelişte, departe de drumurile cele noi, iar cele vechi au amorțit, uitate și răsuitate. Vestită pe vremuri prin iarmaroace de pomină, prin vase de lemn și prin biserici, nu-i mai rămăsese acum decît o singură mîngîiere : că rîul cel mare își adună și de pe suprafața ei nestăpînitele-i puteri. În locuri unde înainte primăvara treceau plute pe apele umflate, pline, acum trec vaporașe, și asta e ceva, chiar dacă vara mai rămîn ele uneori împotmolite pe bancuri de nisip, spre marea bucurie a bufetierilor fălcoși.

Oameni cu un fel de trai necunoscut locuiesc în mijlocul cîmpiilor nemărginite, pline de brînduși și clopoței, iar plozii lor cu părul cînepiu vînd fragi și zmeură pe cheiuri.

— Măi, flăcăiașule, glumește cîte un călător, buhăit de somn și de băutură, de ce ți-s așa de mărunțele și amare fragile ? N-or fi cumva boabe de tulichină ?

Iar copiii schimbă între ei priviri, îi răspund vorbărețului printr-un zîmbet și-și lasă ochii în pămînt. Pînă și zurgălăii de prin partea locului au un sunet parcă mai stins, mai dulce decît în alte părți.

Pămîntul fiind cam sărac, oamenii s-au deprins din moși-strămoși să bată drumurile țării pentru un codru de pîine. O pildă grăitoare în acest sens îl oferea chiar Demeatino. Pesemne drept pedeapsă pentru lipsa de respect față de părinți, satul s-a aciuat printre mlaștini ; totuși altădată n-a fost comună mai bogată în tot ocolul ; și nici vreuna care să trimită prin toată țara oameni mai ageri la minte și mai plini de optimism. Bătrînii se lăudau spunînd că pe vremea lor înfloreau mai mîndru grădinile, că clopotele bisericilor sunau mai măreț, chemîndu-se între ele la ceasul asfințitului, și că la nunți jucau oamenii cu mai mult foc ; dar acum cercevelele ferestrelor, frumos sculptate de meșteri străvechi, și-au pierdut culorile, dușumelele s-au tocit de nu mai poți pune

un ou într-un loc fără să se rostogolească, și nicăieri prin partea locului nu găsești un cerdac care să nu se fi lăsat pe-o rînă. Năpădite de mușchi, cu șoproane înalte în jur, izbele zîmbesc cu gura strîmbă, iar frumusețea lor plînsă privește de sus pe veneticii care încearcă să pună Kudemei zăbală electrică... Carnea cea veche cade treptat de pe oase, iar cea nouă ori n-a crescut încă, ori e greu să te obișnuiești cu ea; și iată că osul cel viu, dezgolit, sperie privirile.

Toate acestea Mitea Vekșin le vedea cu ochii lui în drumul de la gară spre Demeatino, umblînd cînd pe șine, cînd de-a lungul terasamentului, pe taluzul necosit, cu o cărăruie curată. Un vuiet domol se ridica de pe pajiștile din jur, mustind de viață felurită; și totuși liniștea cea măreață de amiază domnea peste ele, pentru că totul acolo se contopea laolaltă — vertiginoșii nori din adîncurile azurii, valurile stîrnite de vînt prin mătasea ierburilor pe cale a se zbici, cosașii țîrîind în neștire, ca și pasărea ce plutea pe sus cu o aripă înainte, se prăbușea și iar se înălța, topindu-se de-a binelea în triumful năvalnic al vieții... Numai Vekșin, simțindu-se străin aici, căuta să evite pe oricine, temîndu-se de întrebări nedorite și, oricît de mult se simțea în sfîrșit atras de faimosul pod de peste Kudema, nu îndrăzni să se apropie, căci acolo se afla acum postată o santinelă. Uneori nu-și mai amintea locurile pe unde trecea și nici ele nu-l recunoșteau.

Stăpînit de acest sentiment, coborî spre apa întunecată, neprietenoasă, de sub arini și, aplecîndu-se, vîrî în ea mîna rănită. Totul încetă ca prin minune: durerea, gîndurile, însăși frămîntarea lui. Iar cînd își întinse trupul pe povîrniș, uitarea puse de îndată stăpînire pe el; răcoarea pătrunzătoare a pămîntului i se răspîndi prin toate mădularele. Se făcea că cineva îl strigă pe nume, prin vis, dar nu răspunse, deși printre genele mijite mai vedea încă firele de iarbă avîntate spre cer, legănîndu-se ușor.

Se trezi deodată plin de neliniște. Pielea obrazului, arsă de soare, îl ustura, un inexplicabil sentiment de deznădejde îi strîngea inima. Se apropia furtuna: tufele de pe mal mai că se culcau la pămînt sub năvala vîntului, pe fața rîului alergau creste albe. Așa cum o știa, pe timp de furtună, Kudema își schimba înfățișarea; încrețită, dușmănoasă, se burzuluia împroșcîndu-l cu stropi, de parcă el ar fi fost cel care avea de gînd să-i pună hamuri de argint... Un nor vioriu, scînteind și bubuind, tocmai năvălea peste pajiștea din Demeatino, cînd călătorul ajunse la casa părintească.

În afară de o buturugă proaspăt tăiată în spatele casei și de un cerdac pe care nu-l știa, aproape că nu găsi aici nimic nou; portița cînta cu glas de om în bătaia vîntului. Mitea se încheie la

gulerul cămășii, își potrivi hainele și păși pragul casei cu capul descoperit. Inima i se strînse în piept : nimeni nu-l întîmpina strigîndu-l pe nume, bătrînul Egor nu era la locul lui, pe laviță, cum și-ar fi dorit-o din tot sufletul. În aerul zăpușitor, închis, din casă, se auzea bîzîit monoton de muște.

— E cineva acasă ? întrebă Mitea, anunțîndu-și sosirea.

Îndată pe cuptor se auzi tușind și se mișcă ceva. Mai întîi coborîră niște picioare desculțe, pline de vine, apoi niște mîini tot atît de noduroase bîjbîiră prin aer, iar la sfîrșit se arătă o barbă albă pe un obraz întunecat, desprins parcă dintr-o icoană. Dar nu era Egor, nici măcar umbra lui Egor.

— Eu unul sînt totdeauna acasă, vezi bine, spuse bătrînul cel necunoscut, examinîndu-l pe Vekșin de pe înălțimea cuptorului. Nu ești cumva podarul ?

— Nu, nu sînt podarul, răspunse Mitea, căruia încă nu-i venea să-și creadă ochilor. Sînt un om colea, un trecător...

— Apoi văd și eu că nu ești podarul. Pe podarul nostru l-au luat pe front încă de pe timpul războiului cu nemții, și nu s-a mai întors. O fi căzut pe-acolo... ori și-o fi luat pe undeva slujbă ! Iar eu cum stam culcat, am auzit un glas ca al lui... și se uită încă o dată cu asprime la Vekșin.

— Îmi pare rău, dar nu-s eu, repetă Mitea amărît, îndurerat. Nu știi cumva, moșule, unde s-a mutat familia Vekșin care ședea aici ?

— Vekșin ? N-am auzit, începu să turuie bătrînul, molfăind din gură. Iacă, pe Serioga vizitiul îl cunosc, are un fiu de lucrează pe Kudema. Umblă, cică, să așeze o roată uriașă pe rîu ca să macine grînele și totodată să scoată lumină din apă. Da de unde să iasă lumină, că doar apa nu-i gaz !... Cînd o risipi el acolo banii statului, tocmai bine-și face de drum pînă în Siberia, aracan de el. Așa-i neamul lor. S-au deprins cu Siberia ; că de cînd e lumea și pămîntul, au acolo țintirime. Am și eu doi nepoți prin ale meleaguri, surghiuniți acolo, și o fiică cu ginere-miu... Trăiesc toți în belșug. Aș avea și eu chef înainte de adormire să mă mai joc o țîr' cu nepoții, dar se vede treaba că nu mi-a fost dat. Iaca, zac aici și mă mănîncă muștele... Într-adevăr, muștele roiau în jurul lui ; din cînd în cînd prindea pe dibuite un stol întreg și le strîngea în pumn, cu o mișcare obișnuită ; scăpau însă nevătămate din strînsoarea lui slabă. Uite, cantonierul i-a făgăduit noră-mi să-mi facă rost de un bilet de tren, să mă duc și eu la nepoți, că din cauza picioarelor tare greu mi-ar veni să bat atîta drum pe jos. Of-of, că mult au mai umblat pe pămînt picioarele astea ale mele și multă piatră au călcat. Am spart piatră la Perm... în

Ialaburg, pe Kama, în port... Ai auzit de Ialaburg, nu? Eu zic că, în cincizeci de ani cît am dat cu tîrnăcopul, am spart vreo doi munți de piatră, dacă nu doi și jumătate... M-au tras chiar în poză și mi-au dat o rublă întreagă. Pe-acolo totul e făcut din piatră scoasă din pămînt, și o biserică pe deasupra, de zici că-i o pompă de apă. Chiar dracii au durat zidurile bisericii... așa se spune... siliți de un blestem...

Bătrînul singuratic era bucuros că poate schimba o vorbă cu omul de omenie care îi intrase în casă și sta acum aproape smirna în fața lui, căutînd chinuitor să pătrundă sensul acestei vieți de rînd. Poate din cauza veșnicului întuneric, ochii bătrînului erau mari, cum nu-i prea au țăranii, și în luciul lor aproape lipsit de limpezime se oglindeau cu o surprinzătoare precizie toate lucrurile care, nemaifiindu-i necesare, nu-i mai pătrundeau în minte și în inimă: cele două ferestre cu balsamine înflorite în ghivece și furtuna de afară care pieptăna cu șiroaiele ploii pletele cenușii ale mestecenilor.

Între timp se întoarse acasă soția acarului ce-l înlocuise pe Egor la canton; din fericire își aduse aminte de o familie Vekșin, nu demult instalată la Demeatino. Mitea era nemîncat și foamea îi mai atenuase întrucîtva deznădejdea. Auzind glasul nurorii sale, bătrînul se tîrî grăbit înapoi, în vizuina lui de pe cuptor, și amuți.

Mitea ieși afară din casă. Furtuna se depărta. Numai în direcția Rogovului, pe bolta cerului limpezită și rece, mai atîrnau zdrențe de ploaie. În schimb, la cea mai mică adiere de vînt, picături mari te udau tot, de sus, din copaci. Drumul spre Demeatino trecea prin pădure. Se apropia seara, senină și răcoroasă. Pînă să ajungă la destinație, Mitea se făcuse ciuciulete și înghețase de-a binelea.

II

Soarele tocmai apunea, rămas în urma lui, și prin negura cenușie ce fumuia din belșugul de rouă se ivi ca o arătare roșie cunoscuta clopotniță — Vekșin ajunsese în lunca din Demeatino. Își grăbi pasul; umbra lui fugea înainte, nerăbdătoare să ajungă la casa părintească. Probabil din cauza felului său de viață, în anii rătăcirilor, căpătase un mers într-atît de neauzit, încît nici un cîine nu sări lătrînd la vizitator; doar un viței îl întîmpină cu un muget nepăsător printr-o deschizătură dintre două garduri de nuiele înalte. În sat domnea o liniște umedă, dulce... Deodată însă chiar prin fața lui Vekșin țîșniră două femei tinere și puțintel cu chef, însoțite de un bătrîn năbădăios cu o barbă de in falsă, judecînd după rîsete tot o fată, travestită pentru cine știe ce petrecere. Toate

trei își fluturau batistuțele și zbierau în gura mare un cîntec indecent. Apoi, țipînd și îmbrîncindu-se, trecură în fugă strada niște băiețandri, grăbindu-se spre forfota din ograda unei gospodării de unde răzbătu pînă la Vekșin, apoi se stinse, o frîntură de îndrăcite triluri de armonică.

Vekșin îl prinse de umăr pe băiețașul cel mai mărunțel, rămas puțin mai în urmă din cauza cizmelor uriașe, prea mari pentru el.

— Țicnitu-v-ați oare cu toții, pravoslavnicilor? întrebă el în stilul local, care-i venise foarte oportun în minte.

— Ia mîna de pe mine... Ce vrei? Ne măritǎm sora... se smulse prichindelul din strînsoarea lui și, pornind în goană să-i ajungă din urmă pe ceilalți, trăgea cînd și cînd de urechi mîndrețea de povară, trăsnind a dohot, din picioare.

Ținta spre care grăbeau era o casă streșenită, ca din bătrîni, învelită cu paie înnegrite, străvechi, a treia de la margine. Prin ferestrele larg deschise și luminate din belșug, lîngă care se îngrămădeau puzderie de copii, străbătea în afară un tropăit surd, zgomotul petrecerii și un cîntec. O presimțire inexplicabilă îl făcu pe Vekșin să urce scara împodobită cu panglici de toate culorile... și din clipa aceea, toate lucrurile concurară spre umplerea cu vîrf a paharului amărăciunii pregătit fiului rătăcitor.

De la podișca din față pînă la fînar, casa era ticsită de lume; dar lui Vekșin îi făceau toți loc să treacă, oamenii ghicind instinctiv în el un oaspe întîrziat, deși nepoftit, dar de seamă, în ciuda îmbrăcăminții atît de puțin arătoase, și încă ude de ploaie. Împins în rîndul întîi al spectatorilor, fu nevoit să-și caute un loc mai dosnic, în spatele cuiva, ca să nu atragă atenția supărătoare a lumii. Clasica petrecere a nunții rusești era în toi. La masă ședeau cu un aer trufaș druștele și nașii, rudele bosumflate ale miresei și pe lîngă ei un milițian localnic grav, cu tot echipamentul; ceilalți, vecini și gură-cască, se așezaseră în jur, de-a dreptul pe jos, ca să poată urmări mai bine picioarele unui țărănuș care, în mijlocul odăii, făcînd podeaua să tremure toată, executa un dans destul de complicat. Dansatorul cînd sărea în sus, străduindu-se să se plesnească cu palmele peste fluierele picioarelor, cînd luneca șchiopătînd ușor prin cercul liberat în jurul lui, cînd, în sfîrșit, bătea din brațe ca din aripi, gata parcă să zboare departe de necazurile pămîntești. Remarcabil în toate acestea nu era faptul că totul se încadra într-o muzică amețitoare, gîfîind de viteză, și nici galoșii noi purtați peste cizme, care nu numai că nu-l îngreunau pe dansator, dar dimpotrivă, păreau că-i dau aripi și îmbold spre o activitate din ce în ce mai inspirată, ci faptul că el își executa dansul cu o expresie fixă, cu fața întoarsă undeva într-o parte,

de parcă s-ar fi urmărit singur într-o oglindă nevăzută, în timp ce exercita obligația nupțială de care se săturase pînă-n gît. La fel arătau și cei doi armoniști, cocoțați sus pe cuptor, sub tavan. Se străduiau băieții și, achitîndu-se conștiincios de importanta sarcină primită, un băiețaș îi înviora din cînd în cînd cinstindu-i cu o tescovină de cea mai bună calitate.

Vekșin îl examină pe ginere. De statură mijlocie și de o constituție bolnăvicioasă, ședea alături de o mîndrețe de fată, vrednică urmașă a acelora care aduseseră de mult o binemeritată faimă satului Demeatino. Ginerele era singurul om care nu se uita la dans, iar aerul lui gînditor dădea un aspect ciudat de bătrîneță chipului său prea fin pentru un țăran ; o notă de îngrijorare se citea în privirea distrată a ochilor duși adînc în fundul capului, cum au oamenii frămîntați de gînduri obsedante, nu tocmai curate, care-i macină pe dinăuntru. Simțindu-se observat de străinul strecurat pînă aproape în față, mirele începu să-și mîngîie moțul de păr de pe frunte, cînd deodată își aduse aminte de ceva. Poruncind dintr-un gest muzicanților să tacă, se ridică de la masă și, avînd grijă să-l ocolească pe dansatorul care încă nu se oprise, ca să evite o eventuală vătămare a persoanei sale, se apropie de noul venit.

— Bun sosit în mijlocul nostru, prea scumpe Dmitri Egorîci... Profund mișcat ! spuse el într-un stil de conțopist amabil, și de îndată Vekșin recunoscu în el pe Leonti ; nu după înfățișarea lui, întrucît nu și l-ar fi putut aminti după atîta amar de vreme, ci numai și numai după specificul exprimării lui atît de apropiat de tonul și de caligrafia scrisorii. Sîntem oricînd bucuroși să-i primim pe binefăcătorii noștri !

Îl poftea cu un semn larg al brațelor, exprimînd din timp scuze pentru sălbăticia cîntecului țărănesc, neplăcută desigur unei urechi rafinate, pentru ritualul creștinesc de care probabil un comisar s-ar lipsi bucuros și pentru toată solemnitatea aceasta provincială cu ospățul prea sărac, cu totul nepotrivit cu gustul unui orășean. Cu capul ușor plecat spre umăr, părea să-și admire ruda apărută pe neașteptate. Îl examina, observînd orice cusur pe fața cătrănită a lui Vekșin, în hainele sale nu tocmai arătoase.

Falsa amabilitate a lui Leonti îl sperie și-l zăpăci pe Mitea. Iar între timp, în dreapta și în stînga oamenii șușoteau, emițînd fel de fel de presupuneri, deoarece pînă și aici, în depărtatul Demeatino, ajunseseră oarecare frînturi de vești despre răsunătoarea carieră a lui Vekșin, absolut suficientă spre a stîrni uimirea întregii plase de care ținea satul. Neavînd încotro, îi îngădui lui Leonti să-l ia de umăr și să-l tragă spre masă. Cu capul în piept, se lăsă purtat spre locul de cinste nehărăzit lui. Nașul, care — judecînd după

ochi și după culoarea nasului — ajunsese în culmea fericirii, îi făcu mîrîind loc lîngă el pe cojoacă.

— Prea m-ai luat nu știu cum, Leonti... Mi-e și rușine, îngăimă Vekșin, atras parcă într-o capcană și simțindu-se stingherit mai ales de ochișorii iscoditori ai copiilor, îndreptați spre el de pretutindeni.

— Nu-i nimic, trebuie să te deprinzi cu onorurile. Profund mișcat! Pare-mi-se c-ai venit pe jos de la gară, Mitri Egorîci, iar noi, în prostia noastră, te așteptam să vii cu trei cai înhămați la trăsură... în conformitate cu blana de raton! rîse blînd Leonti și umplu ochi paharul oaspetelui cu un lichid galben, gros și mirositor. Pînă mai alaltăieri, mereu dădeam fuga la marginea satului, cu rîndul, pîndind zurgălăii trăsurii dumitale. Dar nici măcar praf nu se vedea...

Ce să spun, Mitri Egorîci, ai contribuit mult la fericirea mea, dar în locul dumitale mi-aș fi păstrat, din cele patruzeci de ruble trimise, măcar cinci ca să-mi plătesc o căruță, pentru a cruța încălțămintea... Că-i greu să și cari cadourile în spinare, și-apoi pe timp de ploaie poți răci ușor. Bea în cinstea noastră, frățioare, și felicită-mă. L-am distilat chiar eu, din zahăr curat... Rog să guști din producția mea.

— N-o fi cam mult, Leonti? se îndoi Vekșin, luînd în mînă paharul și uitîndu-se în dreapta și-n stînga.

— Nu-i nimic, prinde bine după atîta oboseală. Profund mișcat! Hei, voi de colo, guralivelor, ia cîntați ceva în cinstea frățînelui meu Mitri! porunci el cu un semn spre colțul din stînga, de unde se holbau la ospăț droaie de fete nemăritate. Ia și dă-l pe gît, oaspe scump, ca să nu se zgîiască lumea la dumneata...

Supunîndu-se obiceiului strămoșesc, de care auzise numai din povestiri, Vekșin își goli docil paharul și îndată în minte îi năvăli un val de uitare, veselie și lipsă de griji, în timp ce vocile subțiri de fete intonau un cîntec tărăgănat, supărător, dar care în același timp îți făcea plăcere.

— Cum de te însori tocmai acum... în toiul muncilor? întrebă Vekșin, dînd să-și înfigă furculița în ceva nelămurit.

— Păi ce fel de munci mai avem în clipa de față, cînd grînele au și fost duse la arii? Oare toți anii aceștia i-ai petrecut prin străinătăți, iubite frățioare, de-ai uitat viața noastră din Rusia? Ce-i drept, sîntem în post, dar după Adormirea Maicii Domnului nunțile sînt îngăduite. Nu m-a mai răbdat inima... Cum să rabzi... Uite ce mîndrețe de fată! îl informă Leonti pătrunzător, de parcă i-ar fi încredințat o dulce taină, fără totuși să-și privească mireasa, oploșită alături, cu o vagă tristețe în priviri; împărtășindu-i tot-

odată cîteva considerente de ordin gospodăresc, nu se știe cînd a apucat să-i umple a doua oară paharul. Mult le mai place oamenilor de pe la noi, Mitri Egorîci, să se ospăteze pe socoteala altuia... Ia te uită cum înfulecă, de parcă n-ar fi mîncat de un an de zile!

— Raționezi greșit, răspunse cam aiurea Vekșin și se minună singur, îngrijorat de lipsa de agilitate a limbii sale, ce i se mișca atît de greoi în gură. În Rusia lumea totdeauna a petrecut și-a făcut haz de necaz, asta-i!

— Că bine zici! consimți cu un oftat Leonti, vîrînd autoritar paharul plin între degetele strînse ale lui Mitka. Dansatorul nostru, de pildă, de-l vezi aici, în față, nu-i un om ca oricare altul... deunăzi i-a trăsnit casa! I-a ars cu vite cu tot, n-a scăpat de la foc decît galoșii... Om mai amărît ca el nici că se poate... Dacă n-ar juca și n-ar bea acum, nu i-ar mai rămîne decît să-și puie șireangul de gît. Poate ai să mă condamni, conform învățăturii marxiste, și nu mi s-ar cădea mie, cu înapoierea mea seculară, să te contrazic pe dumneata, Mitri Egorîci: eu numai atîta zic: dacă înainte vreme oamenii beau la noi de necaz, acum, ține minte vorbele mele, o să se apuce să bea de altceva. Dar din ce cauză, asta n-am să-ți spun, frate drag, cîtă vreme nu bei pînă la fund tot ce se cuvine, ca să ne ajungi din urmă...

În discursul său străbătea răceala unei minți treze.

— Știi, Leonti, să nu mă mai cinstești, că m-ai cam dat gata... refuză cît se poate de serios Vekșin, căutîndu-l între timp cu nelinișie crescîndă, peste tot, pe Egor Vekșin, la care de fapt venise. Nu îndrăznea totuși să întrebe, întrucît nu chiar dragostea filială îl mînase încoace, ci acea verigă logică a căinței, deocamdată singura cale spre tămăduire.

— Înțeleg prea bine că nu-s de soi bucatele noastre, și nici băutura, dar cum se poate să mă refuzi într-o asemenea zi? Apropie-te de noi, Mitri Egorîci, nu ne respinge. Să nu iscodim dinainte ce ne așteaptă în întunericul din jur. Amăgirea trece, iar pămîntul rămîne... grăiește sfînta scriptură, iar dacă nu scrie așa ceva acolo, păcat că s-a omis. Iaca, noi doi, rude de departe, abia de ne cunoaștem, poate mîine ne-om despărți pe vecie, dar astăzi soarta ne-a adus față în față pe poteca cea strîmtă a vieții... și trebuie să prețuim această întîmplare! Ai vrea desigur să cunoști gîndurile mele, și eu pe-ale dumitale. De-aceea te și cinstesc, frățioare, ca să poți privi în inima mea deschisă și să vezi cam ce se află acolo. Nici domnia-ta să nu te ascunzi de mine! Ei, haide...

Atîta stăruia, iar ceilalți se holbau în jur cu atîta încordare ascunsă, în timp ce drușca, în urma cuvenitelor indicații primite,

îl copleşea cu fel de fel de linguşiri, preamărind virtuţile născocite ale lui Dmitri Vekşin, încît acestuia, ca să scape dintr-o dată de toţi şi de toate, nu-i mai rămase altceva de făcut decît să dea peste cap şi-al doilea pahar.

— Ai să ajungi departe, Leonti... Foarte departe, rosti Vekşin, ameninţător şi furios pe sine însuşi, mai cu seamă pentru subita relaxare a voinţei sale, dînd să culeagă cu degetele dintr-o strachină o ciupercă marinată, verzuie şi alunecoasă.

— Cu ajutorul lui Dumnezeu, Mitri Egorîci, şi a preacuvioşilor părinţi... stăruia Leonti, acoperindu-şi lucirile ciudate, nesigure, ale ochilor cu pleoapele tremurătoare lipsite de gene şi ospătîndu-l pe rînd din toate bunătăţile nemeşteşugite de pe masă. Şi totuşi, deşi ne cunoaştem atît de puţin, se vede că a vorbit glasul sîngelui din dumneata, Mitri Egorîci, de vreme ce, ghicind de departe momentul, ai poftit taman la această sărbătoare a mea. Gustă, te rog, gustă... Vai, atît de mult m-ai mişcat, că nici nu pot să-ţi explic... Iartă-mă, frăţioare... auzi, strigă : „Amar"... o clipă, şi-o să-ţi deşir mai departe gîndul meu ! Se întoarse să-şi sărute mireasa, nu mai înainte însă de a fi micşorat, gospodăreşte, fitilul lămpii, care începuse să fumege. Într-un cuvînt, te-aş fi poftit chiar eu la nunta mea, dar prietenul meu din Predotecea, Fedosei Kuzmici, m-a sfătuit să n-o fac ; zicea că şedinţele cele obşteşti de-acolo, de la oraş, nu îngăduie domniei-tale să-şi piardă vremea cu asemenea fleacuri. Zicea că în ziua de azi, dumneavoastră, cei de-acolo, învîrtiţi nişte treburi mondiale, sau încă şi mai şi, de vreme ce n-aţi izbutit să împărţiţi lumea cu Dumnezeu... Şi aşa mi-a venit să te întreb, frăţioare, cam cu ce vă îndeletniciţi mai mult acum, cu treburi de-alea comerciale sau, spre o pildă, chibzuiţi la ce-o să fie de-acu înainte ? Nu pot să dorm nici noaptea, atîta mă frămîntă.

— Cum să-ţi spun, Leonti... şovăi cu răspunsul Vekşin, căutînd în zadar în mintea-i toropită de aburii beţiei o vorbă rea care să reteze cît mai de la rădăcină această obrăznicie înţepătoare ce i se vîra în suflet. Ne mai ocupăm şi cu treburi comerciale... iar uneori sîntem nevoiţi să lichidăm nişte ticăloşi !

— O ! plescăi Leonti compătimitor din buze. Asta înseamnă, frăţioare, că aveţi mult de lucru, că fărădelegi astăzi sînt... cu duiumul... Vedeţi numai să nu vă puneţi pielea-n cui !

Trebuie recunoscut, fie şi cu întîrziere, că datorită informaţiilor culese de Cikilev, în acest moment i se prezenta autorului o ocazie ispititoare de a atribui decăderea eroului său originii sale sociale, ca odraslă a moşierului Maniukin. Ar fi fost de-ajuns să scoată din text cuvintele *mama vitregă,* apărute pe alocuri, şi să modi-

fice două-trei date calendaristice, pentru ca stigmatul predestinației istorice să treacă definitiv, fără posibilitatea vreunei obiecții din partea tatălui, asupra celui mai apropiat urmaș al său, ca și cum viciile și virtuțile sociale ar fi transmisibile pe cale ereditară. Concesia aceasta, de fapt minimă, care nu stingherea cu nimic subiectul, i-ar fi ajutat autorului să evite oarecare explicații, destul de șubrede, ale decăderii lui Vekșin, precum și judecățile aspre ale criticii. Autorul însă preferă să lase ca totul să se desfășoare de la sine. Așa stînd lucrurile, cu atît mai mare fu patima cu care autorul îl înzestră pe Leonti cu trăsăturile neputinței și răutății, semne fatale ale pieirii.

Se pare că tocmai purtările fals mîngîietoare ale lui Leonti din acea seară odioasă, ca și maniera de a vorbi, vîscoasă și atîtătoare, fără să mai pomenim despre conținutul batjocoritor al spuselor sale, toate aceste *încolăciri de șarpe*, cum se exprimă Firsov, îl determinară pe Vekșin să aibă acea ieșire destul de nepotrivită pentru o petrecere de familie, ieșire semnificativă și pentru felul în care autorul, cu mijloace lozincarde, încerca să-l scoată din încurcătură pe eroul său, alunecat definitiv pe panta decăderii. În realitate nu se produse nici un fel de ciocnire între Leonti și Vekșin, dar răchia lui Leonti, băută aproape pe inima goală, exercitase asupra musafirului o acțiune mult prea fulgerătoare.

Tocmai atunci un țăran înalt, mai în vîrstă, îmbrăcat cu o bluză militară verde, rămasă din războiul civil, ieși în mijlocul încăperii și spectatorii se lipiră respectuos de pereți, făcîndu-i loc.

— Parcă e mai strîmtoare la voi în casă, măi Vekșinilor? Ori am mai crescut eu? rosti el, glumeț, atingînd tavanul cu mîna și încercînd cu piciorul trăinicia dușumelelor.

În jur se auziră rîsete de încurajare la adresa acestui dansator vestit pînă peste șapte sate, iar armoniștii își plimbară, de probă, degetele peste clape, conștienți de răspunderea încercării ce-i aștepta.

— Cine vrea să-mi fie pereche? urmă impunător voinicul și rămase în așteptare, cu mîna în șold, ca la o sărbătoare împărătească, așteptîndu-și adversarul la trîntă.

Drept răspuns, urmă tocmai acea ieșire prostească a lui Vekșin care, pe măsură ce i se suia beția la cap, tot mai mult ardea de dorința de a dovedi că n-a uitat încă tradițiile locurilor natale, că nu s-a desprins de obiceiuri. Nu vedea decît privirile ironice ale băiețașului cel sever întîlnit pe stradă, a cărui simpatie dorea s-o cîștige acum cu orice preț... Și tuturor li se păru că un fel de neastîmpăr sălbatic, de neiertat, îl făcu pe Vekșin să se ridice de la masă.

— Zi-i, zi-i așa !... strigă el clătinîndu-se și apucînd-o din greșeală pe nașă, care i se nimerise în drum, de obrazul gros și ciupit de vărsat : femeia țipă subțire și-l împrînci peste masă, unde se auzi zornăit jalnic de sticlă spartă. Cu aceasta începu totul. Să petrecem, nuntașilor... La o parte ! îi strigă lui Leonti, care încerca să-i strîngă cît mai dureros degetele... În clipa următoare se afla față în față cu trupeșul său adversar, prinzînd cînd cu umărul, cînd cu cotul zvîcnirile spasmodice ale armonicii... În clipa aceea numai una din ele cînta, iar cealaltă se odihnea alături, cu burduful pestriț întins în voie, iar proprietarului ei i se vedeau numai vîrfurile cizmelor răsărind din paiele așternute mai la o parte.

Nu jucase niciodată în viața lui, nici nu încercase măcar, dar acum i se prezenta o ocazie cu totul deosebită : visul și copilăria se prăbușeau în ruine, iar el călca cioburile în picioare, așa cum fac rușii, ca să nu mai rămînă nimic. Zvîrlindu-și brațele dezordonat în lături, în contratimp cu muzica și stîrnind rîsetele spectatorilor, executa mișcările haotice ale unui om purtat de torent.

— Țineți-l, oameni buni... că dărîmă casa, rosti dojenitor băiețașul cu cizmele de uriaș, de dragul căruia, trecînd prin zeci de verigi logice, se executa acest dans.

Lăsînd picioarele să-i atîrne de pe cuptor, se uita sever și disprețuitor la cele ce se petreceau, iar nasul îi era călărit de niște ochelari de jucărie, din sîrmă îndoită. Ironia aceasta de copil, dezmeticindu-l pe Vekșin, îl opri în loc, ca pe un titirez în plină mișcare. Apoi casa începu să se aplece pe-o parte și Mitea se prăvăli la pămînt, împreună cu ea.

Se trezi culcat pe niște saci goi, în întunericul și aerul închis al unei magazii, plin de o deznădejde surdă și simțindu-și corpul ca pe ceva străin. Undeva, mai departe, prin peretele subțire străbăteau sunetele neclare ale unei convorbiri, amestecate cu zgomot de vase spălate, iar din spate i se revărsa pe ceafă răcoarea înmiresmată a pajiștii, țîrîia un greier și, cînd izbuti să se întoarcă cu fața în sus, în ciuda durerii din grumaz, printr-o deschizătură pătrată între bîrne văzu lumina unei stele mari, grele, de miez de noapte. Îl apăsa însă o durere în tîmple... și setea îl chinuia. Treptat îi răsăriră în minte toate amănuntele rușinoase ale petrecerii : perdeaua de la fereastră smulsă în cădere, ochii răi ai celei mai apropiate babe, în care n-o recunoscuse pînă atunci pe maică-sa vitregă, apoi — mai curînd ghicită — atenția răbdătoare, indiferentă, cu care omul din popor privește înălțarea și nimicnicia consătenilor ajunși vestiți. Primul său gînd fu să fugă. Căută pe dibuite ușa și dădu peste un samovar care încă nu se răcise

de-a binelea. Cu mișcarea următoare, imprudentă, atinse ceva de fier, probabil o balanță, agățată pe perete, și îndată — atras de zgomotul căderii — apăru Leonti, care parcă nici nu se culcase.

Era acum neîncins, desculț, cu cămașa descheiată la gît. Flacăra lumînării ridicate la nivelul obrazului lăsa să i se vadă ochii de nepătruns cu care-și pironise fratele.

— Te-ai odihnit bine, Mitri Egorîci ? îl întrebă el fără mînie, simpatie sau satisfacție produsă de priveliștea desăvîrșitei decăderi a lui Vekșin. La noi totul e bine, totul e în regulă.

— Adu-mi puțină apă, ceru Vekșin, simțind că nu-i în stare să se ridice. Ce poznă oi mai fi făcut, caraghiosul de mine ?... Și încă în văzul tuturor !

— De fapt, n-ai făcut nimic rușinos ! La nunți se întîmplă altele și mai și, iar oamenii pe la noi sînt deprinși, că au văzut de toate. Te-am scos afară la aer și ți-am șters cu un smoc de iarbă murdăria de pe haină, dar ne-a fost teamă să te lăsăm — nopțile sînt senine, cu rouă, răcești ușor... Ei, și-atunci te-am adus acișilea, în magazia asta, tot să zaci și să te dregi : mi-am zis că aici ești la largul domniei-tale și nici nu te bîzîie țînțarii la ureche... Dar dacă vrei, sprijină-te de umărul meu, Mitri Egorîci, și te-oi duce în podul grajdului, unde avem fîn !

Ținînd lumînarea cît mai departe, de teamă să nu-i dea cumva musafirul peste mînă și să provoace incendiu, îl ajută pe Vekșin să iasă pe scara din dos. Aici, pe treapta de jos, făcură popasul de rigoare. În răcoarea pătrunzătoare a nopții forțele îi reveneau mahmurului mai repede. O ceață alburie scălda bătrînele sălcii plîngătoare din vîlcea și, de n-ar fi fost durerea din tîmple provocată de beție, noaptea i s-ar fi părut lui Mitea fermecător de frumoasă. Norii călători, enigmatici, luminați de jos de razele lunii care tocmai răsărea, păreau să fi mas pe cer deasupra satului. Nu departe, pe cîmp, un cîrstei spinteca stăruitor liniștea. Cînd și cînd, pe ramura de mesteacăn atîrnată lîngă scară, o frunză trezită din somn tresărea șoptind ceva despre vînturile de peste zi. Pînă și cîinii amuțiseră.

— Mai bine te-ai duce la nevastă-ta... rosti Vekșin, cerșind parcă înțelegere, atît de greu îl apăsa tăcerea ce se așternuse între ei.

— Nu face nimic, mă așteaptă ea... Pînă se dezbracă, pînă una alta... răspunse absolut netulburat Leonti. Să-ți aranjez mai întîi unde să dormi, după aceea pot să mă ocup și de celelalte... Profund mișcat, Mitri Egorîci ! Nu mă așteptam să pici chiar azi. Mîine să te scoli cît mai tîrziu ! Dis-de-dimineață or începe copiii să vină la tinerii căsătoriți după turtă dulce, după obiceiul nunților

de la țară... N-au răbdare niciodată! Și s-or apuca oamenii în toată firea să spargă oale pe sub ferestre, ca să-i trezească pe însurăței din somn. N-avem ce-i face, astea-s rînduielile vieții țărănești... Iar dacă ni le ia, atunci nu ne mai rămîne decît teama, teama grea a țăranului, teama de vreme rea, de gărgărițe, de oamenii puterii la beție. Iar cîtă vreme mai zace teama în om, eu așa zic, că nici nu este om, ci vită adevărată!... Între altele, te rog să mă îndrepți, frățioare, dacă nu mă exprim întocmai așa cum scrie la carte! Te-ai mai limpezit puțin; pricepi ce-ți spun? Iar dacă mai ai cumva ameteli, ori îți vine așa, cu greață, îmi pot amîna celelalte. Zic așa, că mi se frîngea inima de durere în timpul petrecerii cînd vedeam cum îl mai cauți din ochi pe tata. Iar dînsul, bietul, ohoho, de cînd a răposat!... Dar n-am vrut să-ți fac inimă rea prin scrisoare. Și-apoi banii de la domnia-ta... că tare mi-au picat la țanc în preajma nunții și n-am avut curaj să ți-i trimit înapoi... Cu atît mai mult cu cît, parcă dinadins, mă aflam într-o situație *materistică* fără ieșire. Și-atunci Fedosei Kuzmici m-a sfătuit să-ți ascund domniei-tale amintita împrejurare a morții bătrînului, iar suma primită s-o trec la socoteala îngrijirii mormîntului și-a ălorlalte rosturi creștinești. Între altele... că vezi, Mitri Egorîci, deocamdată i-am pus o cruce vremelnică... un an ține... iar pe urmă o putem înlocui... Înțeleg și eu, frățioare, că patruzeci de ruble sînt bani grei, mai cu seamă cînd te gîndești că în zilele noastre viața de dincolo de mormînt a fost pe de-a-ntregul anulată în conformitate cu cerințele științei, astfel încît mormintele părintești nu mai sînt altceva decît niște rămășițe ale trecutului. Cu deplină dreptate se spune că mai bine e să păstrezi amintirea părinților în inima ta, deoarece astfel îi ai totdeauna aproape... și-apoi vine și mai ieftin! Dar dacă îți pare rău după bani, apoi nu te rușina, Mitri Egorîci, spune-mi-o deschis, de la obraz, iar eu, fără să țin seama că i-am primit fără recipisă, îți trimit cele patruzeci de ruble prin mandat poștal... numai să-mi vînd cînepa.

— N-am nevoie de banii tăi, spuse Vekșin cu limba împleticită, în loc de alte cuvinte mult mai la locul lor, cu care s-ar fi cuvenit să-și exprime nesfîrșita mînie.

— Ai dreptate, dacă între neamuri nu te înțelegi, apoi... Cum te mai simți, ți-a trecut greața? Atunci hai și-om ajunge cu ajutorul lui Dumnezeu pînă în pod, să-ți găsești culcuș. Iar mîine dimineață, după ce gătesc treburile gospodărești, ne repezim amîndoi pînă la tata, să-ți arăt unde hodinește...

Grajdul nu era departe. Prin ușile larg deschise răzbătea o adiere de ierburi uscate, mireasma lor caldă. Leonti se cățără pe o scă-

riță, să bătătorească un locșor pentru dormit, apoi îl trase de mînă pe oaspete care încă nu-și revenise de-a binelea.

— Cum au rodit grînele as-vară ? întrebă Vekșin, numai și numai ca să-și alunge sentimentul de arzătoare rușine, și iarăși constată cu ciudă că imită lingușitor felul de-a vorbi al țăranilor.

— Bine... Apoi, somn ușor, frățioare ! se mărgini să-i răspundă Leonti, topindu-se în foșnetul fînului.

Așadar, și această umilință finală făcea parte din compoziția leacului ce trebuia să-l întremeze cît mai grabnic pe Vekșin.

III

Zorile îmbujorau bolta cerului, cînd Vekșin coborî hoțește din podul grajdului și fugi... dispăru, ca să scape de alte umilințe. Cele cîteva zile petrecute apoi în sînul naturii, zile de vagabondaj, mai bine zis oboseala produsă de rătăcirile lui fără rost prin împrejurimi, îi aduseră o oarecare limpezire în deruta sufletească ce pusese stăpînire pe el. Durerea o suporți mai bine cînd nu stai locului ; tocmai de-aceea trecea cu pas grăbit prin sate a căror existență nici n-o bănuise înainte, prin fața unor oameni tăcuți și a unor case întunecate, cu acoperișurile de paie răvășite ; și-n peregrinarea lui, privea atent copiii domoliți, drumeagurile năpădite de ierburi, înfrunta îndîrjirea elementelor naturii și foamea. În jurul lui se întindea pămîntul ! Pămîntul ce creștea cu aceeași osîrdie de mamă bună scaieții, merii și stejarii, pămînt scump inimii, nearat și nesemănat după recentul dezastru.

În strălucirea amiezii de august, toate arătau uneori negre, de semănau cu un lot de minereu cuprins de flăcările unei măreț șarje ; după toate socotelile, tocmai din acest minereu urma să iasă omul cel nou, mai desăvîrșit... La gîndul acesta, în mintea lui Vekșin se iscară îndoieli, îndoielile ce preced firesc cufundarea într-o baie de foc de durată necunoscută și cu regimul de temperatură încă nestabilit. „Dar dacă se înșală și-apare de acolo un altul ? se întreba Vekșin, îndată însă, zîmbind, dădea din mîini : Nu face nimic, deocamdată las' să ardă și să se topească !"

Nu orice gospodină îndrăznea să primească în casă, pentru o noapte, un asemenea drumeț, fără desagă și cu o lumină atît de stinsă pe obraji ; și dacă-l primea cineva, numai în silă împărțea cu el coltucul uscat de pîine și ciorba rămasă de la ciobanul satului : *glia mumă* îl primea nu tocmai așa cum se cuvine. Sfîrșitul lui august era însă neobișnuit de călduros, așa că Vekșin renunță să mai ceară găzduire oamenilor ; ziua dormea în vreo claie de fîn întîlnită pe drum și umbla mai mult noaptea sub cerul necuprins

din prag de toamnă, pe care doar cînd și cînd, în zvîcnet fermecat, cădea cîte o stea, și lumina, după obiceiul pămîntului, nelipsita pălălaie depărtată a te miri cărui incendiu. Vechile sale nedumeriri, pe jumătate copilărești, cu privire la existența omului pe pămînt făcuseră loc altor reflecții, deocamdată tot atît de stîngace, privind rostul lui însuși pe pămînt. Era cu desăvîrșire singur în gîndurile sale de atunci, dar nici prezența cuiva alături nu i-ar fi folosit, căci orice sugestie, tinzînd să-l ușureze, l-ar fi împins în acele momente într-un impas cu totul de altă natură. Trebuia *prin el însuși*, cu mintea sa, să-și pună frîu și să se îndrepte pe făgașul părăsit al vieții. Astfel, încetul cu încetul, ilustrată de propriul exemplu, se cocea în el imaginea *hamurilor electrice*, capabile nu numai să supună masa eterogenă a oamenilor, acea forță care de veacuri s-a tot scurs fără rost prin văile istoriei, dar să-i și atribuie un înalt sens istoric. De aici a luat naștere în mintea lui Firsov o idee, furată de la Vekșin și folosită nu o dată ulterior, ideea despre comunismul conceput ca o *turbină* puternică și inteligentă, pusă în mișcare prin eforturile înfrățite, nemuritoare ale întregii omeniri.

Și deodată, cînd aproape se lămurise netemeinicia elucubrațiilor lui Cikilev cu privire la diferitele grade de rudenie, Firsov îi impuse eroului său, din considerații tematice greu de înțeles, o seamă de idei care-l înrudi iar cu același personaj, aproape perimat. Deci Firsov îl făcu pe Vekșin să ajungă la concluzia că în Rusia însuși timpul continental se scurge mai încet decît în Apus, în virtutea distanțelor uriașe, a spațiilor geografice exagerat de mari pe suflet de locuitor și-a iernilor aprige care țineau pămîntul ferecat cîte o jumătate de an. Astfel se forma în decursul veacurilor, intensificată încă de împilarea orînduirii politice, rămînerea în urmă față de progresul mondial, care rămînere în urmă transformase treptat Rusia într-un fel de tren regimentar al Europei trufașe și înfloritoare. Iar principala nenorocire nu consta în amărăciunea înfrîngerilor inevitabile și pur temporare, nici în sărăcia materială, care nu și-a pierdut niciodată în Rusia înfățișarea de bună-cuviință și demnitate, ci în faptul că, încetul cu încetul, țara se obișnuise cu rolul acelei fete urîte din horă (cenușăreasa care făcea totul, spre huzurul altora) creînd alături de nefericita Alionuška și figura lui Ivan cel sărac cu duhul, erou al basmului mult îndrăgit, ale cărui pățanii, chiar dacă se încununau uneori cu succes, aceasta nu neapărat datorită înaltului geniu național. Cel mai prost era însă că, în acest fel, caracterele oamenilor se modelau istoricește după destin, astfel încît aproape în toată activitatea creatoare a acestui popor

neînfricat și pus pe șotii, de fapt plin de optimism, în filozofia lui, ca și în cîntecele lui, pretutindeni începuseră să răsară uimitoare exemple de poetică exaltare a unei smerenii și-a unei blîndeți ce frizau uneori sărăcia spirituală. Și tocmai de aceea, prost ar mai fi stat lucrurile în Rusia dacă, o dată la două veacuri, n-ar fi apărut invariabil pe capra ei cîte un vizitiu energic, care să pornească în goana mare după ceilalți, scoțînd tot ce putea ca efort din faimoasa troică rusească. Asemănarea dintre aceste gînduri ale lui Vekșin cu cele ale lui Maniukin era, într-adevăr, demnă de atenție... De altfel, nu puteai să nu fii de acord și cu îndoielile exprimate de critici în ceea ce privește verosimilitatea unor asemenea gînduri la un hoț, fie el și moscovit, sau, să zicem așa, *vremelnic*.

După ce-și mai astîmpără puțin focul lăuntric, Vekșin se întoarse la Demeatino, tăind curmeziș tot județul dintr-un capăt în celălalt.

Ultima noapte și-o petrecuse pe o căpiță înaltă de ovăz, ud de rouă, rebegit, ascultînd țipetele cucuvelelor din pădurica învecinată, urmărind cum se sting una după alta stelele la orizont. Deși petrecuse pe front multe nopți în aer liber, nu mai fusese niciodată atît de singur față-n față cu natura patriei ; și cît era noaptea de lungă, nu și-a putut alunga impresia că o mie de ochi îl urmăresc de pretutindeni, cercetînd cam la ce ar putea fi el bun în viitor... În zori, tocmai bine cînd ațipise, veni un urs să se înfrupte din ovăzul proaspăt cosit ; poate că și aceasta avusese un tîlc. După plecarea ursului, Vekșin părăsi căpița să se încălzească la un foc de vreascuri și fumul lui păru să-l satureze mai bine decît pîinea. Pe urmă drumeagul din pădure, după ce-l plimbă un timp pe vagabond printre mlaștini și poiene, îl scoase exact în dosul curților din Demeatino.

Tot satul ieșise la cîmp, în afară de Leonti care, în virtutea funcției sale comunale, redacta o hîrtie oficială de mare răspundere. Fără cizme, îmbrăcat sumar, ca să nu-și stingherească inspirația de contopist, îi făcu semn lui Vekșin printr-o înclinare a capului că l-a văzut și că nu se miră de absența lui de-o săptămînă, apoi rugîndu-l, tot printr-un semn, de astă dată din mînă, să aștepte puțin, continuă să compună, cu fruntea încrețită, întorsături și rotunjiri verbale în stare să cufunde în somnul cel mai adînc chiar și cea mai neadormită conducere. Ca să nu-l stinghereaască, Vekșin ieși în prag. Cîntau cocoșii, un tăuraș mugea lîngă fîntînă, apoi peste bîrnele podului hurducăi o căruță pornită să aducă snopii. Era încă devreme, dar de pe acum se revărsa de pretutindeni o căldură dogoritoare și mirosea a ars, de parcă iarăși ar fi prins să fumege totul în jur. Deodată auzi în spatele lui bocănind cizmele lui Leonti ; în ciuda căldurii, se îmbrăcase la mare ținută, cu hainele lui de postav.

„Desigur, ca să-și cîștige considerația localnicilor", presupuse Vekșin.

— Hei, multe treburi s-au mai adunat azi... dar n-are a face, frățioare ; de vreme ce ți-am făgăduit, am să te duc la tata, spuse Leonti fără prea multă amabilitate, dar și fără vreo imixtiune stînjenitoare în gîndurile lui, oricum fără urma de ironie de mai deunăzi.

Oricîtă osteneală și-ar fi dat Firsov să-l ponegrească, în scopul unei comparații favorabile lui Vekșin, Leonti arăta acum mai așezat decît la nuntă, atingînd o bună-cuviință peste măsură de dulceagă, prin care străbătea totuși — deși ascunsă cu grijă — ancestrala îndîrjire strecurată în țăran de multiplele jigniri îndurate.

Vekșin se sculă în picioare și, făcîndu-i loc să treacă, se pregăti și el de drum.

— E departe, Leonti ?

— Păi să tot fie un ceas și jumătate, dus și întors.

Cărarea șerpuia pe malul pîrîului ; se cosise tocmai otava, așa că puteau să meargă mai plăcut chiar pe marginea apei, în mireasma fînului proaspăt. Tăcură amîndoi cît timp ținură gardurile, apoi, ca să deschidă vorba, Vekșin își ceru a doua oară scuze pentru purtarea lui nesăbuită la nunta lui Leonti.

— Dimpotrivă, Mitri Egorîci, am fost foarte mișcat... de altfel băusem și eu cam peste măsură, răspunse Leonti cu obișnuitul său tic verbal, fluierînd mai întîi, ca să scape de-o grijă ce-l frămînta ; apoi începu să-l laude pe Vekșin pentru ideea de-a hoinări prin locurile natale, întrucît o asemenea ocupație, în aer liber, nu numai că întărește sănătatea, dar și limpezește unele minți nechibzuite. Ar trebui ca *domniile-voastre*, cei de la oraș, să vă abateți cu toții mai des prin părțile noastre, frățioare. Iată, m-ai întrebat deunăzi cum sînt grînele. Eu ce să zic : care n-au putrezit de ploaie, s-ar părea că-s destul de mîndre. Am semănat cîte nouăsprezece duble... dar nici nu știi, pesemne, dacă e mult ori puțin ! Ori știi ?

— Vrei să zici că trăiești prost ? evită răspunsul Vekșin, aducîndu-și aminte de belșugul de la nuntă.

— N-aș zice asta, frățioare... Dar de unde să ne așteptăm la mai bine ? Vorba cîntecului : pămîntul sărăcește, poporul crîcnește. Mai deunăzi mi-au trimis de la județ o adresă... ne fac de ocară pentru starea proastă a drumurilor. Dar ce vină are țăranul ? Căruța noastră trece și prin mlaștini, iar omul de ce are cap și brațe ? Apoi și președintele aproape de două săptămîni zace de beție, iar eu nu-mi văd capul de treburi : fă și aia, fă și aia, vezi-ți și de soțioară și de serviciu !...

— Adevărat, ești și secretar la comitetul executiv, își aduse Vekșin aminte de strigăturile druștei la ospățul de nuntă. La noi, în Rusia, e bine să ai o funcție, Leonti, căci orice funcție aduce venit bun.

— Afară de a mea, răspunse Leonti. Cu ce crezi că m-aleg? Un pud-două de cartofi pe an! Nu umblu după bunul altuia. Tot ce vreau e ca nici de-al meu să nu se atingă nimeni.

— Și chiar atît de amărît ți-i traiul? întrebă iarăși Vekșin, ca să-l ațîțe.

— N-am spus asta, protestă speriat Leonti. Nu am cu ce să mă laud, dar în fiecare zi sîntem sătui.

— Atunci o duci chiar foarte bine, rîse deschis Vekșin. Cei de la oraș mănîncă așa, cu pauze. O zi mănîncă, două se odihnesc... Dar ho, nu te mai *foi* atît, Leonti, că n-am de gînd să-ți cer nimic. Ai o gospodărie pe cinste. Ești tînăr, descurcăreț... ai să ajungi departe!

Izbucniră amîndoi în rîs și aceasta, chiar dacă nu-i apropie, îi îndemnă să fie mai deschiși, mai sinceri.

— Ce te iei de mine, Mitri Egorîci? Zău așa. Nu mă plîng. Astăzi toată lumea parcă ar fi zăcînd de tifos, atît te toropește aerul vieții. Fedosei Kuzmici de la Predotecea așa mi-a explicat: că prea mustește pămîntul de sîngele soldaților, comandanții de oști și-au făcut cu prea multă sîrguință datoria în războiul cu neamțul. Și de-atunci, zice dînsul, domnește neliniștea în lumea asta și are să mai domnească pînă cînd tot ce-a fost îngropat în pămînt, trup și os, va fi încolțit în chip de iarbă neprihănită. Asta are să țină cam vreo patru ani, iar pe urmă are Domnul grijă să se mai născocească ceva.

Vekșin simți o înțelepciune mohorîtă, strămoșească, adiind din aceste cuvinte. Rămînînd puțin mai în urmă, îi aruncă lui Leonti o privire piezișă. Acesta umbla retezînd cu o vărguță ruptă în drum măciuliile pufoase ale scaieților crescuți alături, și tot fluiera îmboldit de un fel de mîncărime pătimașă, nestinsă.

— Îl pomenești pentru a treia oară. Cine-i acest Fedosei Kuzmici al tău? N-o fi popa?

— De ce neapărat popa? E un cetățean ca toți cetățenii, mai de mîna a doua. Acum e paznic. Umblă în jurul magaziei, înarmat cu o pușcă cu alice, să nu se atingă cineva de cele trei albii, un butoiaș cu dohot și un ham prost croit ce se află acolo; dar pe timpuri, ehehei! a fost cineva printre țărani, un cărturar de frunte! Am citit multe cărți din podul lui, toate fără început și fără sfîrșit. Și are cap, nu glumă! Cam prin anii războiului cu japonezul, a făcut o bicicletă de lemn, de-au scris toate ziarele despre ea... Mi-a arătat

și mie... Dacă vrei să vezi, să trecem pe la el. Toate au pornit de la un fleac, o poză de prin străinătate pe care a văzut-o, și a intrat omul la idei. O vedea și-n vis... începuse chiar să slăbească de atîta patimă. Unii se duc la biserică, alții cresc zarzavaturi în grădină, iar el ședea și-și meșterea bicicleta din lemn de stejar. A muncit șase-șapte ani și pînă la urmă a mers călare pe ea... o jumătate de verstă a ținut. Ai băgat de seamă podișca de lîngă pădure, cea de i-au mișcat blănile apele primăverii ? Pînă acolo a ajuns. După aceea a luat foc mașinuța lui și a ars în flăcări, de-ți era mai mare dragul să te uiți. Și după ce s-a vindecat de boala asta, s-a făcut și el om ca toți oamenii... Chiar acum ne pregătim să-i exprimăm recunoștință din partea sovietului sătesc pentru felul bun cum a asigurat paza.

Ghicind neîncrederea tovarășului de drum, Leonti adăugă amănunte pe care nu le-ar fi putut născoci singur, auzite probabil de la cel în cauză, despre cheful făcut de ziariștii sosiți la fața locului și toastul ridicat de căpetenia zemstvei în cinstea inventatorilor ruși.

— Ori e nebun ? se îndoi Vekșin fermecat de izbitoarea autenticitate a neghiobiei ce i se povestise. Să-și irosească atîția ani din viață pentru o asemenea prostie !

— Bine, dar n-a durat-o din lemn de plută, frățioare, ci din cel mai bun soi de stejar !

— Totuși vorbești aiurea, Leonti ! Cine a mai auzit să se construiască o mașină din lemn ?

— Apoi alt material n-avea omul la îndemînă, îl lămuri Leonti și în glasul lui străbătu din nou o notă de enervare. Construiește omul din ce are, ce să facă...

Părăsind pîrîul, cărăruia urca acum pe o coastă pietroasă, acoperită pe alocuri de talpa-mîței, clopoței și mai spre muche de brîndușe înalte, ruginii. Văzduhul sticlos de amiază zbîrnîia de țîrîitul abia auzit, dar înnebunitor al greierilor de august. Oricît îl examină Vekșin, profitînd de o pauză, pe însoțitorul său, nu izbuti să ghicească trăsăturile esențiale ale firii lui Leonti, ceea ce la început îl amuză, apoi îl sperie, iar pînă la urmă îi zgîndări rana din inimă. Profitînd parcă de moment, pînă nu se va fi răzvrătit interlocutorul său, Leonte îl rugă să-i ajute într-o veche și chinuitoare îndoială de-a lui.

— Dacă pot, cu plăcere ! consimți Vekșin.

— Iată. Dumneata, frățioare, judecînd după toate, cred că ai ocupat posturi de seamă... Și eu așa gîndesc, că acolo, ai găsit matale cheia vieții ăsteia păcătoase ; că adică, ai trecut prin toate pe lumea asta, i-ai venit de hac pînă și lui Dumnezeu, și nimic nu ți-a mai rămas tăinuit. Să nu crezi cumva că umblu să te descos,

că să aflu vreun secret profesional sau altceva de felul ăsta... Dimpotrivă !

— Întreabă-mă de-a dreptul, Leonti, nu te sfii, îl îndemnă cu toată bunăvoința Vekșin, emoționat de această delicatețe absolut nețărănească, ca și de plimbarea prin liniștea pajiștilor, în drum spre mormîntul tatălui său.

— Mai întîi, spune-mi drept, frățioare... ai mîncat vreodată stridii ? întrebă foarte încet și gînditor Leonti, continuînd să urce dealul, cu aceeași privire ațintită undeva în gol.

Vekșin rămăsese un pic mai în urmă, așteptîndu-se la un atac, inevitabil după o asemenea introducere.

— Nu, nu m-am învrednicit... Dar de ce mă întrebi ?

— Eu și mai puțin am avut parte. Este o delicatesă adusă din străinătate, nu se găsește pe-aici, pe la noi... și tare aș fi vrut, frățioare, să le aflu gustul ! Am citit undeva, într-o carte veche, cum le înfuleca unul care își toca de sîrg capitalurile părintești... Între altele, se pare că trebuiesc mîncate cu zeamă de lămîie ! Și m-a apucat așa, o poftă și o ciudă la gîndul c-o să mor fără să fi pus măcar o stridie de-astea în gură !... Aproape ca și pe Fedosei Kuzmici al meu, cînd își dorea bicicleta ! Și știi ce anume mă doare ? Că mi-a fost trezită conștiința în măsură îndestulătoare pentru a mînca stridii, dar n-am cu ce-mi astîmpăra pofta ! Și nu mi-aș dori atîta s-o înghit, cît mai curînd să aud cum suspină. Un cunoscut de-al lui Fedosei Kuzmici, care a lucrat la clubul vînătorilor, la bufet, i-a spus că o stridie adevărată scoate cu acest prilej un fel de geamăt... Păi pentru așa ceva, de simplă curiozitate, frățioare, merită să te dai peste cap, numai să faci ceva ! Nu zic că toată lumea, dar mulți ar fi în stare de *orice*, numai să-și stingă pofta de stridii ! Și mă paște așa, o dorință... aș vrea să știu... de ce oare ți-ai luat, personal, o asemenea povară pe umeri, să-ți pricinuiești și matale, și celor din jur, neobosit, asemenea tulburări și necazuri ?

Își formulase întrebarea pe un ton de reflecție abstractă, astfel încît nici n-ar fi fost nevoie să i se răspundă ; dar în cazul acesta, însăși tăcerea ar fi constituit un răspuns. Și-apoi, din graiul tărăgănat, cîntător, al lui Leonti mustea o asemenea otravă tainică, o atît de nepotolită frenezie străbătea aproape în fiecare cuvînt, încît lui Vekșin i se năzări deodată să afle : de ce oare în prezența lui, interlocutorul său se zvîrcolește așa, ca perpelit pe dinăuntru ?

— Oricît vorbesc cu tine, Leonti, aud mereu în vorbele tale ca un fel de scrîșnet de pietriș. Te mistuie o flacără rea...

— O observație cît se poate de prețioasă, frățioare ! consimți acesta. Sînt un om rău, da. Dar de ce ? Din cauza celor la care n-am putut încă ajunge...

— Ia să mai lăsăm șiretlicurile, Leonti !... Dai mereu în mine, dar degeaba. M-ai luat drept altul, iar eu nu-s decît un trecător. Deocamdată n-am nici un rost, dar știi cum ? Nici unul ! Sînt un om dezbrăcat, gol, fără adăpost. Parcă de ce crezi că mi-am schimbat numele ? De Koroliov cine poate să știe ? mărturisi Vekșin, dezvăluindu-și întrucîtva împrejurările vieții. Asta nu înseamnă că n-aș ști ce să răspund acestui scrîșnet neîncetat al tău, că n-aș găsi cuvinte ; atîta doar că în situația mea de astăzi mi-e rușine să le rostesc cu glas tare...

— De mine să nu-ți fie rușine, frățioare. Spune ! sări Leonti, și făcu o aluzie tot atît de nebuloasă : Doar nici eu nu-s chiar pe de-a-ntregul Vekșin...

— Nu de tine mi-e rușine mie, ci mai curînd *de mine însumi* ! rosti Vekșin fără să-i fi înțeles încă aluzia. Dă-mi voie să te întreb și eu ceva... Cît mă cunoști ? N-am schimbat o vorbă în copilărie, nici nu m-ai fi recunoscut, atunci, la nuntă, dacă nu semănam cu tata... Înțeleg deci că nu prea ai de ce să ții la mine !

Leonti se uită la el cu înțelegere.

— Că bine ai observat și asta, Mitri Egorîci... De ce să te mint ? Nu-mi ești de loc la inimă. Ba dimpotrivă. Și am prins ură pe domnia-ta cu mult înainte de a te fi văzut. Îmi țin și eu limba că de ! n-am putere, dar inimii mele numai eu îi poruncesc.

— Dar explică-mi, de ce mă urăști ? Doar eu ți-am dorit totdeauna numai binele. Care să fie cauza ? Unde-i buba ?

Un timp Leonti umblă în tăcere, strivind în dinți un fir de pelin rupt din mers.

— E musai, frățioare, să-ți explic unde-i buba asta a mea ? întrebă el încet.

— Mă rog, dacă nu vrei, nu-mi explica...

— Mulțumesc frumos, frățioare... Adînc mișcat !

Prin această precauție, Leonti aproape că-și exprimase părerea ce-o avea despre Vekșin : se temea de el. Convorbirea se întrerupse, cu atît mai mult cu cît, între timp, aproape ajunseseră la destinație. Cunoscînd bine împrejurimile, Leonti îl condusese tot pe scurtături. După ce trecură din piatră în piatră un pîrîiaș băhlit, afluent al Kudemei, trebuiră să mai străbată pieziș o șosea veche, plină de gropi. Locul de veci al lui Egor se afla pe o costișă însorită, dincolo de terasamentul înalt al șoselei, pe care creștea o iarbă înaltă și creață.

— Uite, chiar acolo s-a întîmplat... spuse Leonti cînd ajunseră la vreo zece pași, arătînd spre moviliţa abia vizibilă, cu o cruce deșirată, ce aducea de departe a indicator de drum.

Rămînînd mai la o parte, Leonti își făcu de lucru cu punguța-i de tutun, fabricaţie proprie. Era ora pustie a amiezii, nici o pasăre nu fîlfîia din aripi prin apropiere. Toate păreau a se fi depărtat... întorceau spatele ca să nu tulbure această întîlnire a fiului rătăcitor cu tatăl purces la odihnă... Numai Firsov, lăsîndu-și condeiul din mînă, îl urmărea de la masa-i de lucru, neîndrăznind să-i dicteze eroului său vreun gest cît de neînsemnat, acum, în acest moment întrucîtva de ispășire a vieţii lui scandaloase. Ţinea să verifice cîtă omenie izbutise să adune în el omul cel gol, Vekșin, în răstimpul mult prea scurt al încercărilor sale premergătoare.

În romanul lui Firsov, scena arăta cam în felul următor :

„Un om cu înfăţișare de meșteșugar, cu haina mototolită și o cîrpșoară murdară înfășurată în jurul degetului, stătea în picioare lîngă moviliţa sub care putrezeau oasele tatălui său. Urma să facă un gest pe care mai înainte ritualul, tradiţiile te învăţau să-l faci, iar astăzi, în urma desăvîrșitei abrogări ale acestora, trebuia să-l găsească singur. Nimeni nu putea să prevadă ce va face Vekșin : se va prăvăli cu fața în tină, să îmbrăţișeze pămîntul natal pe care-l acoperise de oprobriu, sau se va așeza să se odihnească și să fumeze o ţigară, după un drum atît de lung, ori cine știe ce altceva să facă, profitînd de pustietatea din jur și de lipsa de sancţiuni de care se bucurau anumite ștrengării în epoca aceasta de tranziţie. Era doar un simplu hoţ, cu alte cuvinte ultimul dintre ultimii vlăstari ai generaţiei lui eroice, pornite la asaltul marii cetăţi... Dar... era un om viu, iar cei care n-au pierit în atacuri erau acum chemaţi să ducă mai departe viaţa și să construiască o lume întreagă, nu numai în afară, ci și *înlăuntrul* lor, căci altminteri toate sacrificiile și sforţările lor ar fi rămas zadarnice..."

Printre altele, fie spus, Vekșin nu-și puse genunchiul în pămînt, cum scria Firsov în cartea sa, din lingușeală sau din motive de concizie. Rămase mult timp în picioare lîngă mormîntul părintesc : cerneala se uscase pe pana lui Firsov, iar Vekșin tot nu se clintise de acolo. În jurul lui toate erau atît de orbitoare și de fierbinţi, încît, fără să vrea, îi trecu prin minte cît de frig și de întuneric trebuie să fie acolo, în veșnica beznă a pămîntului. O nevoie necunoscută îl făcu abia acum să se aplece maşinal și să pipăie cu degetele pămîntul. Era aspru și cald la suprafaţă, în bătaia soarelui, și ceva mai umed în adîncime, unde mai stăruia roua dimineţii, deși soarele începuse să dogorească. Avu impresia că și-a lipit obrazul de fața

nerasă a tatălui său ; iarba scurtă și țepoasă mări asemănarea. Astfel a repetat și el mișcarea străveche, proprie omului.

Pe drumul de înapoiere, Leonti îi povesti cum s-a întîmplat nenorocirea. Tirul de artilerie, din tunuri cu bătaia lungă, dezlănțuit de Kolceak, ajunsese pînă aici ; și cînd, după trei ani, țăranii au început să împartă între ei fînețele dintre Demeatino și Predotecea, împuterniciții satului au găsit pe un hotar un obuz neexplodat. Printre respectabilii bătrîni care coborîseră de pe cuptoarele lor de dragul acestei importante sarcini obștești se afla și Egor ; după spusele lui Leonti, Vekșinii stăpîneau pe atunci casa din Demeatino, rămasă moștenire mamei vitrege a lui Mitea după moartea unei mătuși care n-avusese copii... Strînși grămadă în jurul obiectului de oțel ruginit pe care-l găsiseră, țăranii îl contemplau cu o ură mohorîtă, îl izbeau cu picioarele ; începuse să picure, dar lor tot nu le venea să plece fără să-și fi vărsat focul. „Dați cu el de-o piatră, blestematul !...“ scăpă unuia din ei și îndată se înțeleseră în cor să nimicească pe loc spurcăciunea, ca să nu nenorocească cumva vitele cele nevinovate. Ridicară așadar obuzul și, făcîndu-și semnul crucii cu limba în gură, că mîinile le erau ocupate, îl repeziră de sus pe o stîncă din vale.

— Fedosei Kuzmici spunea că a izbucnit ca o vîlvătaie furioasă de vulcan... așa a văzut el de departe, își încheie descrierea Leonti. Dînsul a scăpat teafăr numai pentru că din pricina muierii, care l-a îndopat cu cvas de primăvară și l-a stricat la burtă, s-a fost dus și el, ca omul, prin tufiș. Starostelui de la Predotecea i-a smuls numai șapca din cap, dar Egor, care se socotea oarecum o persoană de origine militară, se apropiase de marginea rîpei și dădea porunci...

Era ușor să-i evoci în gînd pe acești năzdrăvani bărboși, legănînd buturuga umplută cu moarte și intonînd în același timp îndemnul hei-rup ! cu hodorogite glasuri. Dureroasa lipsă de concordanță dintre această întîmplare și condițiile în care s-a produs îi învălmășî lui Vekșin sentimentele. Căpătase convingerea stranie că e făcut ca la hoț chiar și o tragedie să apară drept o farsă !

Se întoarseră pe alt drum căci, înainte de plecare, Vekșin dorea să vadă șantierul deschis pe Kudema de autoritățile cele noi. După cîte spunea Leonti, acolo se lucra neîntrerupt zi și noapte și, spre maxima ispită a populației din jur, timp de douăzeci și patru de ore pe zi se auzea scrîșnetul înfiorător a cel puțin trei sute de cazmale și alte unelte ce mușcau din străvechea argilă continentală. Poate din cauză că drumul întoarcerilor pare totdeauna mai scurt, pînă ajunseră în Demeatino nu izbutiră să ducă decît o singură conversație care, fie vorba între noi, lămuri totuși numeroase nedumeriri ale amîndurora. Convorbirea desfășurată cu anumite întreruperi și abateri, constase dintr-un șir de întrebări

neformulate cu glas tare, la care se răspunsese în același fel, numai în gînd.

— Ei ? Hai, destăinuiește-mi măcar acum, la urmă, de ce n-ai vrut adineauri să-mi vorbești de buba aceea ? începu Vekșin pe jumătate în glumă.

— Apăi știu și eu ? Paza bună trece primejdia rea... oftă țărănește Leonti.

— Nu vezi în ce zdrențe m-am întors acasă ? rîse amar Vekșin. Oare, așa înțelept cum ești, nu ți-ai dat seama pe cine ai primit în casă ?

— Înțeleptul judecă omul nu după ceea ce a fost ieri, ci după ce va fi mîine, rosti cu asprime și răceală Leonti. Ai un *carahter* cam țepos, tocmai de-aceea te-ai și oprit puțin în calea spre adevărul cel luminos, cum se spune astăzi ! Dar cine știe unde te va arunca mîine soarta ? Iar nouă ce ni-i hărăzit ? Să ne trăim aici traiul scormonind pămîntul, ca să scoatem pîinea din el. O piatră n-o prea poți arunca unde vrei în sus, dar nimic nu-i mai ușor decît s-o rostogolești la vale... Țăranul are la ce se gîndi în ziua de azi !

În profeția lui Leonti, rostită cu o nepăsare de gheață, se ascundea un fel de adevăr irealizabil ; năștea o nădejde arzătoare. Sub imboldul unei scăpărări de-o clipă, Vekșin se întoarse. Nu mai vedea nici crucea, nici cotitura de drum unde bătrînul Egor se spulberase ca să intre în veșnicie. Panglica cenușie a drumului se îngusta, pierzîndu-se în vale, apoi se înfigea iarăși ca o săgeată în orizont, în trecut, laolaltă cu stîlpii de telegraf și cu cîntecul neîntrerupt al firelor, laolaltă cu tinerețea lui pierdută, cu dorul lui pentru Mașa de altădată. Dorind fierbinte să-și întipărească în gînd aceste locuri dragi, se străduia parcă să le soarbă cu fiecare respirație.

Reluară firul convorbirii abia după ce făcură vreo două sute de pași.

— De unde știi tu, Leonti, ce sînt eu acum ?

— Mi-a scris cineva, frățioare. O persoană care te-a urmărit în viață.

— O rudă sau... numai așa, vreun vecin ? scăpă o vorbă Vekșin cu răsuflarea tăiată, deși înțelegea prea bine despre cine-i vorba.

— O rudă nu prea îndepărtată, deși nici n-ar părea că-i rudă... răspunse cam în silă Leonti.

O ostilitate prost ascunsă, cu o nuanță involuntară de răutăcios triumf, se simți în cele spuse de Leonti cu privire la adevăratul tată.

— Serghei Ammonîci... ți-a scris despre mine... ori ți-a povestit ? întrebă Vekșin, luîndu-l mai pe ocolite.

— S-a întîmplat de-a trecut odată pe-aici, răspunse direct Leonti la această întrebare prost deghizată. În ziua de azi umblă prin țară atîția tați hoinari, cît și fii rătăcitori... Acum vreo doi ani... era pe la asfințit, și-am ieșit și eu pînă afară, pe scara din dos... l-am găsit acolo în picioare, cu capul gol... Și s-a așezat în genunchi, tăticul, așa cum se obișnuiește la noi, la ruși... se cerea în casă, să se mai încălzească la foc, netrebnicul ! Era prin octombrie, iar la noi, în prag de toamnă nu mai poți umbla cu căruța... Mare artist ! Umbla să înduioșeze țăranul cu lacrimile lui...

— Și l-ai recunoscut din prima clipă ? se minună Vekșin.

— Mai curînd l-am ghicit după tresărirea inimii. Umblau de mult zvonuri despre noua noastră căpătuială, și ne pizmuiau oamenii pentru îndestularea ce ne-a picnit. De păcatul mămichii aflasem de mic... M-a chemat o băbuță miloasă să culeg zmeură la ea în grădină și mi-a povestit în șoapte mie, un boț de copil, că mama a adus o dată de la Vodeaneț o comoară. Sînt uneori băbuțe din astea cărora tare li-i drag adevărul... Toate mi le-a otrăvit — pîinea din gură, bucuria copilăriei, chiar și somnul ! Pe de-o parte, parcă mă simțeam slobod de orice îndatoriri față de pămîntul acesta, fără neamuri... pe de altă parte însă, chiar și cînd beam apă acasă, tot mi se părea că am furat-o ! Într-un cuvînt, am simțit eu cine întindea brațele spre mine, din noroi, vărsînd de zor lacrimi. Hei, ce mamă de bătaie i-am tras, să mă țină minte !... Pe burnița aceea de toamnă, mi-am vărsat tot focul, pentru Rusia pe care au adus-o în halul în care a ajuns și pentru toate cuculenele care își părăsesc ouăle prin cuiburile altora... Și-acum du-te, i-am zis, la Nikolașka al tău cel împușcat, să te încălzească el !

Judecînd după orizontul care se apropiase de ei și norul retezat de geana zării înalte, prin apropiere trebuia să fie un mal de rîu. În timp ce se îndreptau într-acolo prin iarba veștedă și alunecoasă, Vekșin apucă să mai pună o întrebare despre Maniukin :

— Și i-ai făcut vînt bătrînului ? Chiar l-ai izgonit ca pe-un cîine ?

— Ei, nu chiar așa. I-am trimis un coltuc de pîine, să aibă pe drum. Cu un codru de pîine poți să atingi omul mai rău decît cu biciul... Și-apoi, frățioare, mă uit și eu și zic că există pe lumea asta dușmănie, dar mai există ceva și mai dureros decît dușmănia. Ce zici ? Nu prea ești de aceeași părere ?

Priveliștea ce li se deschise înaintea ochilor dincolo de geana rîpei îl făcu pe Vekșin să nu ia în seamă această ultimă aluzie

a lui Leonti. Măreția desfășurată a unui șantier, impunător pentru vremurile acelea, îți tăia răsuflarea. Construcția uzinei electrice de pe Kudema era în toi, o forfotă de furnicar domnea de ambele părți ale rîului, mai sugrumat în acest loc de maluri. Informațiile lui Leonti cu privire la numărul muncitorilor erau vădit depășite ; lucrau acolo pe puțin patru sute de oameni. Unii băteau cu maiuri palplanșele, alții trebăluiau cu însuflețire nu se știe ce, din pricina depărtării nu puteai înțelege ce anume. Dintr-un gropan adînc, săpătorii aruncau și rearuncau pămîntul peste trei caturi, iar sus încărcătorii umpleau roabele, înșirate în mersul lor probabil scîrțîit pînă aproape de barajul în construcție ; cînd și cînd în adîncurile gălbui strălucea stins cîte o cazma. Vînjoși cai țărănești cărau de departe pe drum căruțe cu piatră spartă, cărămidă și alte materiale... Toate acestea se topeau fantomatic în pîcla dogoritoare ; pînă sus, la înălțimea unde se aflau Leonti și Vekșin, rar dacă răzbătea vreun sunet — liniștea amiezii cu țîrîitul neadormit al cosașilor acoperea zgomotele șantierului.

— De mult au început ? întrebă încet Vekșin.

— De cum s-au topit zăpezile. Mereu mă abat pe-aici... nu știu de ce, dar mă trage ca la băutură. Mă așez și privesc, privesc ceasuri în șir ca la o arătare...

— Te trage, zici ? întrebă Vekșin cu o privire furișată spre Leonti, pricepînd cu toată ființa dorul acesta al omului rămas în urmă.

— Pe mulți i-a tras de-a binelea, întocmai ca o bulboană. Numai de la noi, din Demeatino, au plecat vreo trei inși, cu căruțele. Paracliserul din Predotecea a tot stat culcat și el uite-aci, și-a ațintit privirea și s-a tot uitat... Și-a fugit și el ! Ai ochiul ager, frățioare ? Uite-l colo, lîngă stegulețul acela roșu, așază niște bîrne... În brigada aceea numai șeful să tot aibă vreo patruzeci de ani, ceilalți sînt tineri, unul și unul... Nici pe vreme rea cică nu izbutesc șefii să-i bage la adăpost, de parcă cine știe ce dulceață ar fi să scormonești noroiul ! Și-o fac strîngînd din dinți, fără un cîntec, ca niște osîndiți... te și prinde spaima !

— Să te simți puternic e mare lucru ! De ce să-ți fie teamă ?

— Fiindcă ne urcăm la înălțimi înspăimîntătoare, frățioare. Iată, noi dăm mereu tîrcoale pe-aci, ne ciorovăim ca frații, zîmbim, și cînd colo, *asta* a și început. Iar dacă privești îndărăt, nici dincolo de geana zării nu se mai vede începutul.

— Încă puțin și-ai să te duci și tu acolo ! glumi Vekșin.

— Nu, Mitri Egorîci. Mie nu-mi duce grija. Sînt un singuratic, n-aș putea îndura ditamai îmbulzeală de omenet. Și la nuntă

m-am perpelit rău, dar n-aveam încotro. Era nunta mea. Ei, haide să fugim de ispită !

Nu mai scoaseră nici un cuvînt pînă acasă. Numai pe la sfîrșitul drumului, Vekșin îl rugă pe Leonti să mai îngrijească de mormîntul tatei.

— Bine, răspunse acesta, preocupat de grijile lui de toate zilele. În privința crucii, nu te frămînta : cînd s-o strica, pun alta. Ba o și vopsesc. Mi-a rămas niște vopsea albă, o amestec cu gaz și o vopsesc...

Acasă, tăcut, scoase în prag bocceaua de drumeț a oaspetelui. Găsi în el atîta sinceritate să nu-l poftească la masă ; ori poate bănuia că și lui Vekșin i-ar veni tot atît de greu să șadă la aceeași masă cu el. Despărțirea nu dură de loc mult. O urare — „drum bun" — și-atît. Leonti se întoarse spre spălător, ca să nu piardă vremea de pomană, iar Vekșin, după cîțiva pași, ajunse la marginea satului.

Cobora spre lunca de la Demeatino, cînd o voce de copil îl opri. O fetiță necunoscută de vreo șapte anișori alerga după el, purtînd ceva într-o basma albă, așa cum se obișnuiește să se dea de pomană.

— Iaca, mi-o zis să dau ploconul aista frățiorului rătăcitor... rosti ea, gîfîind din fugă și neînțelegînd cuvintele învățate pe de rost, cu intonația cîntătoare proprie celor din gubernia lor.

În legăturică se afla un codru de pîine, un ou copt în cenușă și două bucățele de zahăr, ca să mai îndulcească puțin supărarea. Vekșin primi pomana și o mîngîie pe cap pe trimisa lui Leonti.

— Ce neam ești tu cu Leonti, mititico ?

— Cumnată... zîmbi ea blînd, iar surîsul ei se oglindi fără voie și pe fața lui Vekșin.

— Apăi dacă ești cumnată, trebuie să-ți fac și eu un dar, o reținu Vekșin, cotrobăind prin buzunarele sale goale, în căutarea vreunei monede.

Se înțepă în ceva de o proveniență de neînțeles în primul moment ; o broșă grea, de aur, luată în învălmășeală, cînd cu fuga, de pe tejgheaua devastată a lui Pirman. În timp ce i-o prindea în piept fetiței, aceasta, fericită, nu-și mai lua ochii de la darul care răscumpăra cu vîrf și îndesat ploconul lui Leonti.

Drumețul o împinse ușor de umăr și, în timp ce fetița urca la deal, urmări cu zîmbet mișcarea grăbită a piciorușelor ei desculțe, scăpărînd de sub rochița veche și ponosită.

IV

Întrucît pierduse trenul, pomana lui Leonti se dovedi cît se poate de binevenită ; următorul trecea la noapte. Vekșin își petrecu o bună parte din timpul ce-i mai rămăsese plimbîndu-se prin Rogovo și zgîndărindu-și conștient, la fiece pas, inima cu amintirile ; durerea mai slabă nu-i îngăduia să se gîndească la cea mai puternică. Pe locul casei șefului de gară Sokolovski, mistuită de incendiu, se înălța acum o cîrciumă cu două caturi și un nume necunoscut pe firmă ; în ograda fostei case a Dolomanovilor, o femeie oacheșă și tăcută își hrănea din prag găinile. Întors în gară, Vekșin mai moțăi vreun ceas pe o bancă de pe peron și, în sfîrșit, urcă în tren pe furiș, fără bilet și fără acte.

În vagon, la lumina slabă a feștilei ce ardea pe socoteala statului, nu puteai distinge mai nimic ; pasageri erau puțini și aproape toți fără bagaje. În fața lui Vekșin, trei țărani moțăiau, legănîndu-se toți o dată ; doi dintre ei, așezați de o parte și de alta, oameni mai în vîrstă, îl țineau strîns pe cel de la mijloc, un flăcău de vreo douăzeci de ani, cu fața prelungă — îl duceau în orășelul învecinat, la balamuc. Cît timp în vagon era întuneric, acesta nu-și trăda prin nimic boala ; dormita și mesteca ceva. Dar cum străbătea în vagon lumina mai puternică a vreunei gări, în dreptul căreia opreau, flăcăul începea să se agite, mugea și se zbătea, încercînd să se smulgă din brațele însoțitorilor săi, și chiar din propriul său trup parcă ; atunci în ochii lui duși în fundul capului licărea o durere animalică, mută.

— Ia te uită ! E miezul nopții și ce mai forfotă de oameni ! Unde or tot fi călătorind ?... își exprima pentru a nu știu cîta oară mirarea bătrînul vînjos așezat în stînga nebunului, cu o venerabilă barbă căruntă care-l făcea să semene cu un sfînt din icoane. Și cînd te gîndești că numai șurupuri-șurupuri și rotițe e totul în jur !... adăugă el, lăsîndu-se cu o tainică satisfacție în voia namilei de oțel care, se vede treaba, pentru întîia oară în viața lui îl ducea departe de locurile de baștină. Ce presiune, domnule, ce presiune ! Cum mai gonește !

— Strașnică mașină, Pavel Paramonîci ! îl susținu cu tonul unui cunoscător într-ale tehnicii celălalt țăran, mai slab decît primul și numai cu mustăți, pe jumătate ascuns în umbră ; amestecîndu-se mereu în vorbă, bolnavul dat în grija lor îi tot întreba pe rînd despre niște copii *chiori*.

Înainte de a ajunge la stația următoare, al doilea țăran, în calitatea lui de om mai cu experiență în ce privește binefacerile civilizației, începu să tragă mai des cu coada ochiului spre culoarul

vagonului de alături și, în cele din urmă, făcu tovarășilor săi de drum un semn binecunoscut : pînă și nebunul părea să înțeleagă că n-au bilete. Ieșiră deci toți trei, cumpăniți și fără grabă, pe platforma de frînar. Bănuind că vine controlul, îi urmă și Vekșin. Luminile haltei de care se apropiau înălbeau tot mai mult întunericul cețos de afară ; se vedeau acum opincile de tei și sumanele tovarășilor de drum ai lui Vekșin.

— Mai cu seamă să nu-ți pierzi cumpătul, Pavel Paramonîci... Cîtă vreme ești cu mine, nu ți se va clinti un fir de păr din cap ! îl asigură pe cel mai în vîrstă țăranul mustăcios și mărunțel ce purta pecetea tuturor durerilor pămîntului, și se apropie de ușă zăngănind din ceainic. Ne plimbăm puțintel prin gară, ne aprovizionăm în ăst timp cu apă fiartă... iar după ce trece controlul, urcăm într-un vagon de la urmă și bem cîte un ceai.

— Isteț mai ești, cetățene... îl linguși în glumă Vekșin, încercînd să stabilească, în locul legăturilor rupte, măcar astfel de relații cu acești oameni din ținuturile pe care le părăsea, poate pentru totdeauna. Cu atîta istețime, te pomenești că ai pus deoparte capital, nu glumă !

— Păi dar cum ! Doar sărăcia este muma deșteptăciunii ! răspunse sfidător acesta, lăsînd să-i lunece privirea spre Vekșin.

Abia după ce coborîră pe peron, țăranul mai în vîrstă îi explică, de teamă să nu-și capete dușman în timpul drumului :

— D-apoi, îl ducem pe ist nepot la balamuc... Mi-a fost văr răposatu tătine-su. I-au rămas acasă unsprezece guri, sărmanul ; cînd se deschid toate o dată, chiar că te apucă nebunia ! Și ce-am zis, să nu mai luăm bilete, că avem de mers cu trenul vreo patrucinci stații doară, cel mult șase...

— Cînd pleci la drum, nu lega prietenie cu nimeni, Pavel Paramonîci, îl povățui mustăciosul, că tocmai ăla pe care-l crezi mai cumsecade îți trage de viu cizmele din picioare.

Interlocutorii se măsurară o clipă unul pe celălalt, dar noaptea îi despărți îndată...

În versiunea lui Firsov, pe drumul întoarcerii de la Kudema, Vekșin cică ar fi trăit un episod ciudat, pe care critica îl explica, nu fără temei, mai curînd prin starea patologică a însuși autorului decît prin cea a eroului său. S-ar părea că în penultimul vagon, în care se urcase de îndată ce trenul se urni din loc, nu era nimeni ; doar pe o bancă, într-un colț depărtat, zări îngrămădit ceva — un sac zdrențuit și peticit, de toate zilele, ori poate o femeie care dormea încotoșmănită și îmbrobodită. Așezat pe bancă, Vekșin urmărea din ochi scînteile locomotivei ori vălătucii de aburi gălbui ce străbăteau întunericul dincolo de geamul pe jumătate

deschis ; un vînt rece de noapte clătea pe dinăuntru vagonul. Săturîndu-se de privit, închise ochii obosit, dar curînd după aceea fu deșteptat de o atingere sfioasă pe genunchi : cineva îi solicita atenția, cerîndu-și parcă în același timp iertăciune.

— Nu-ți fie cu supărare, maică, închide rogu-te fereastra... se auzi o voce dulceagă de bătrînă. M-a tras curentul, de parcă mi-a smuls careva brațul din umăr...

— Treci pe banca cealaltă, cu spatele, acolo nu trage !... răspunse Vekșin, copleșit de o stranie toropeală și furios că a fost trezit din somn.

— Amețesc prea rău dacă merg cu spatele. Hai, fă-mi hatîrul !... Și se făcu deodată că bătrîna sta chiar aci, în fața lui, și s-a proptit cu mîinile pe genunchii lui Vekșin. Uite, nu pot să dorm... mă tot gîndesc, mă tot gîndesc la *el* ! Nu mi-a fost dat să-l mai văd, din cauza ta, maică... În șoapta aceasta insinuantă, în vorbele-i hodorogite, pe care (oricît de ciudat s-ar părea) nu reușea să le acopere zgomotul ritmic al roților, era ceva într-adevăr înnebunitor, atît de cunoscut i se părea. Îndeplinește-mi rugămintea, maică, și îngăduie-mi să te privesc măcar o dată în ochi ! Că tare mult aș fi vrut să-l mai văd o dată ! Și mă gîndesc, mă tot gîndesc la el...

— Dar ce, l-am fotografiat ?!... se supără Vekșin, smulgîndu-se cu greu din brațele visului, numai și numai ca să scape de această tovărășie apăsătoare.

Deschise ochii, asurzit de zăngănitul trenului în mers și orbit de lumina felinarului atîrnat pe pieptul însoțitorului de tren.

— Ce fotografie ! Biletul ți l-am cerut... rosti deasupra capului său un glas, probabil nu pentru întîia oară, judecînd după tonul insistent.

Flăcăruia galbenă a felinarului alungă definitiv coșmarul. În colț se legăna, pe același loc, sacul semănînd cu o bătrînă ; iar alături se scărpina stăpînul sacului, trezit la controlul biletelor. Și cu toate că prin dreptul ferestrei treceau, legănate, fîșii de cer și de pădure, fără nici o clădire pe nicăieri, fața lui Vekșin oglindea un necaz de loc prefăcut.

— Am trecut de Erghenevo... îl înțepă controlorul, nu fără o bucurie răutăcioasă.

Cu o exclamație de prefăcută ciudă, Vekșin se repezi afară și, după ce străbătu în goană vreo patru vagoane, smuci o ușă și ieși pe platformă. Din întunericul vertiginos ce hăpăia mănunchiurile de scîntei, plete ale locomotivei, îl cuprinse în brațe vîntul, sonor, compact. În acest loc linia ferată, suind la deal, făcea un viraj, ocolind o mică mlaștină ce lucea stins, brăzdată de firicele de

iarbă. Cînd se deschise în spatele lui ușa, Vekșin se aplecă și, ținîndu-se de bare, se pregăti de salt ; dar nu sări, căci tocmai la timp recunoscu una din vocile celor ce deschiseseră ușa, grăbiți chipurile să coboare.

— Lucrul ăl mai de seamă, Pavel Paramonîci, e să nu-ți pierzi niciodată cumpătul ! îl auzi el pe mustăcios dăscălindu-și tovarășul de drum, în timp ce amîndoi îl țineau pe nebun, să nu sară cumva pe ușa deschisă. Cum oprește în gară, ne și mutăm în ultimul vagon. Apoi ne mai rămîne o stație... Uite, se și văd luminile !

— Degeaba ai alarmat lumea adineauri, acum abia e controlul, îl mustră prietenește Vekșin.

Omul îl recunoscu.

— Țăranului nu-i strică nicicînd chibzuiala și luarea-aminte, îi răspunse el, mult mai prietenos ca înainte. Dar tu unde mi te-ai urcat, flăcăule ?

— La Demeatino... am fost acasă să-mi văd tatăl.

— Hei, mi s-a întîmplat și mie pe vremuri să merg la cîte vreun tîrg pe la voi, la Demeatino. Ptii !... făcu el elogios, referindu-se poate la fapta lui Vekșin, poate la tîrgurile din Demeatino, renumite pe vremuri în toată gubernia ; și-l apucă pe bolnav mai cu nădejde de braț.

Judecînd după frecventele licăriri de lumină la macazuri, trenul se apropia de un mare nod feroviar. Pînă la stație mai avură răgaz să schimbe între ei informații cu privire la recoltă, la starea vremii, precum și la năravurile slujbașilor mari și mici ai căii ferate. Vekșin rămase din nou uimit, constatînd ce sentiment de îndestulare și de alinare lasă în suflet o convorbire, oricît de scurtă, despre aceste nimicuri de toate zilele, ce vin în ajutor vieții, fără a împiedica omul să trăiască.

V

Spre marea uimire a lui Firsov, ori de cîte ori se ocupa mai îndeaproape de vreunul dintre personajele sale, ceilalți se împrăștiau văzîndu-și de treburile lor mărunte și neînsemnate de zi cu zi, dincolo de cadrul romanului... Și-atunci chiar că avea de lucru condeiul său neîndurat ! Astfel se întîmplase și cu apartamentul nr. 46 unde, în zilele ce urmară fugii lui Vekșin, se așternuse o liniște plictisitoare, cenușie. Pentru fiecare dintre locatari erau în curs de pregătire anumite evenimente, dar dintre toate, cel mai de seamă părea să fie căsătoria lui Cikilev.

Postul de brodeză la teatru, făgăduit Baluievei după cel de bufetieră, nu se eliberase încă, apoi i se mai îmbolnăvi, cu totul inopor-

tun, fetița... Într-un cuvînt, îndatorîndu-se tot mai mult la Cikilev, Zina Vasilievna se zbătea și se împotmolea, obișnuindu-se treptat cu gîndul apropiatei și inevitabilei capitulări. Vekșin răsărea în amintirea ei ca o vedenie dragă, dar iremediabil pierdută, „cea din urmă vijelie din viața ei mizeră", cum se spunea într-unul din cîntecele fostului ei repertoriu. De o lună încheiată Vekșin dispăruse de parcă l-ar fi înghițit pămîntul și nici o veste despre el nu răzbătuse pînă în Blagușa. Zina Vasilievna nu numai că-l iertase, dar poate îi era chiar recunoscătoare iubitului plecat fără urmă pentru lacrimile vărsate din pricina lui, căci lacrimile, după cum spunea același cîntec de stradă, pentru orice femeie sînt „cunună de mireasă și-o mare mîngîiere..."

De fapt, Zina ar fi amînat totuși la nesfîrșit nunta cu Cikilev dacă o catastrofă neprevăzută, pur temporară, n-ar fi grăbit această tristă victorie. Exact în momentul cînd toți așteptau cu încordare și teamă înălțarea lui Piotr Gorbidonîci la vreo înălțime înspăimîntătoare, de unde ar fi putut să se poarte cu oamenii în deplină conformitate cu imaginația lui de slujbaș al statului, acesta fu deodată, în cel mai ingrat chip cu putință, îndepărtat din serviciu din motive de restructurare. La început, Cikilev privi acest lucru ca o glumă deplasată a destinului, ca o scăpare ce urma să fie îndreptată chiar a doua zi printr-o ridicare în grad, ca o încercare a credinței și a destoiniciei lui, cu atît mai mult cu cît niciodată nu luase mită, contînd pe o răsplată în viitor, nici nu fusese prins vreodată murmurînd ori măcar scoțînd vreun suspin de dezaprobare, nici măcar tăcînd, cînd nu era cazul; dimpotrivă, aproba într-un suflet, din timp și cu ghiotura, fără alegere, tot ce se petrecea în instituția lui. În primele zile, sperînd într-o minune, Piotr Gorbidonîci se mai duse la serviciu, deși un altul, stînd pe scaunul lui, umbla în hîrtiile-i cele mai prețioase, trimițînd chiar unele la coș, ceea ce constituia un adevărat sacrilegiu. Nu-i mai rămînea deci decît să se supună acestui inexplicabil capriciu al șefilor, privindu-l ca pe un fel de fenomen climateric ce nu suferă discuție.

Cu acest prilej se confirmă și proverbul care zice că necazul nu vine niciodată singur. Curînd avură loc alegerile de administratori și Piotr Gorbidonîci eșuă în chipul cel mai lamentabil. În fața tuturor locatarilor acestei arce a lui Noe, adunați laolaltă, Cikilev fu atacat de pe frontul canalizării de către un cetățean zburlit care locuia la demisol. În realitate, canalizarea era într-o stare aproape perfectă și nici măcar nu constituia problema cea mai de seamă: pur și simplu, adversarului lui Cikilev i se făcuse lehamite de nulitatea acestuia în domeniul administrației, cum

i se întîmplase cîndva și lui Cikilev, înainte de a fi fost ales. Piotr Gorbidonîci răspunse moderat insinuărilor și glumelor acestui dușman neașteptat, atît de smerit pînă mai ieri, iar cînd adversarul îl califică cu un epitet străin — *marabu,* conștient de calitățile sale, Cikilev se retrase din ședință. Se aștepta ca ceilalți să-l urmeze, să izbucnească în lacrimi, să-l aducă înapoi cu forța; se resemnase chiar să piardă una din mînecile hainei în această dispută, dar desfășurarea evenimentelor dovedi încă o dată un lucru demult recunoscut: răutatea și nepăsarea omenească. La vot luară parte doar cîteva băbuțe necuvîntătoare, întrucît chiriașii cei mai cu greutate se retraseră în momentele decisive ca să-și facă obișnuita siestă de seară. În rezoluția strălucitor redactată de către adversarul său, fostul administrator fu declarat incapabil fără drept de apel, iar în locul lui fu ales chiar autorul rezoluției. În chipul cel mai umilitor, i se retrase pe loc lui Piotr Gorbidonîci ștampila ce se aplica pe devizele de reparații, pe bonurile de ridicare a gunoiului și altele.

Loviturile soartei își puseră pecetea pe întreaga înfățișare a lui Cikilev. Din ochii lui se revărsa acum o lumină blîndă, ca de amurg, în orice cuvînt al lui se simțea o stingere înceată. În toate purtările sale străbătea ceva gînditor, chiar omenesc, cum se întîmplă de obicei celor de soiul lui, după ce au fost bine săpuniți; astfel încît, atunci cînd Zina Vasilievna bătu la ușa lui ca să-l roage să-i amîne termenul plății, i se făcu fără să vrea milă de Piotr Gorbidonîci, ceea ce-l ajută pe acesta să-i arunce pe grumaz șireangul conjugal.

...Într-o zi, la început de iarnă, cînd pe străzi se topea în dîre murdare zăpada dintîi, scriitorul trecu pe la Maniukin pentru nu știu ce treburi misterioase. În general, relațiile dintre Firsov și acest fost moșier camuflat deveniseră suspect de frecvente și numai neplăcerile personale îl împiedicau pe Piotr Gorbidonîci să se consacre în întregime cercetării lor. Speranța lui de a-și aranja situația cu ajutorul unei anonime calomnioase se spulberase cu desăvîrșire; după calculele lui, nu-i mai putea fi de folos decît un denunț important, referitor la ceva monumental — de pildă, vreun stîlp al societății pînă atunci socotit nepătat ori vreun monument trecut cu vederea, ridicat în cinstea cine știe cărui dubios notabil din veacurile trecute, și asta bineînțeles nu în cimitir, ci preferabil într-o piață din cele mai frecventate, unde oamenii muncii, împreună cu membrii familiilor lor, se plimbă fără să bănuiască nimic. Stăpînit de acest gînd și dispunînd de acum înainte din belșug de timp liber, Piotr Gorbidonîci începu să colinde străzile Moscovei, în căutare; dar nu găsi nimic care merita să fie adus la cunoștința superiorilor, în afară de vechile catedrale. Începu atunci să strîngă dovezi împotriva lui Firsov, ceea ce, spre

răscumpărarea vechilor jigniri pricinuite de acesta, pe lîngă faptul că ar fi putut provoca o zdruncinare a sănătății scriitorului, i-ar fi putut aduce lui Cikilev și recunoștință din partea unor persoane din lumea literaților, interesată în cauză, pentru vigilența manifestată... Desigur, la consfătuirile lor secrete, care acum aveau loc tot mai des, Maniukin și Firsov vorbeau totdeauna în șoaptă, deci ascundeau ceva și, pe cît izbutise să tragă cu urechea Cikilev, discutau de fiecare dată despre *viața curentă*. Așadar, discuțiile lor semănau întrucîtva cu o uneltire, iar o uneltire este pe jumătate complot! Drept dovadă a acestei uneltiri ar fi putut servi rîndurile — după cum descoperi Piotr Gorbidonîci cu prilejul uneia din cercetările sale — de curînd scrise de-a curmezișul pe coperta jurnalului lui Maniukin lăsat moștenire: „Lui F. F. Firsov, cu condiția să ia asupra lui cheltuielile legate de înmormîntarea mea într-un chip demn de un om". Aceste cuvinte ascundeau indiscutabil ceva, doar e la mintea cocoșului că cheltuielile de înmormîntare nu puteau fi cît de cît compensate de valoarea infimă a caietelului în cauză!

În seara aceea, negăsindu-l pe Maniukin acasă, Firsov vru să întrebe de el la soții Bundiukov, dar în trecere zăbovi o clipă în dreptul odăii Zinei Vasilievna. Prin crăpătura ușii se auzeau niște sunete neînchipuit de discordante pe care cineva căuta zadarnic să le încadreze într-un fel de melodie. În ciuda orei tîrzii, împins de curiozitatea sa profesională, Firsov își îngădui să strecoare o privire indiscretă în locuința ocupată de cele două reprezentante ale sexului frumos, dintre care pe cea mai în vîrstă, Zina Vasilievna, o întîlnise jos, la intrare, în drum spre farmacie. Îl zări din profil pe Piotr Gorbidonîci: cînta dintr-un pieptene învelit în hîrtie, executînd totodată niște mișcări caraghioase, iar în fața lui, pe pat, cu mînuțele aruncate în lături și un șervet ud pe frunte, zăcea puiul de femeiușcă. La lumina lămpii de la căpătîiul ei, izbuti să vadă jalnicul surîs al Klavdiei, semănînd, după o comparație izbutită a lui Firsov, cu o floricică strivită. Piotr Gorbidonîci n-avea ureche muzicală, nimeni nu l-a auzit vreodată măcar fluierînd în momente de bună dispoziție, încît în clipa de față nu se știe care din cei doi dădea dovadă de mai multă bunătate și răbdare.

După expresia ochilor Klavdiei, Piotr Gorbidonîci își dădu îndată seama de prezența străină. Cei doi bărbați schimbară între ei priviri mai curînd întrebătoare decît dușmănoase, astfel că după două-trei contacte verbale, destul de discrete, ar fi putut să aibă loc între ei o împăcare. Înduioșat de încercarea comică de a distra *fetița* bolnavă, Firsov era dispus să ceară scuze pentru *gestul* său nu tocmai cugetat la sărbătorirea onomasticii Zinei Baluieva și făcu

un pas spre Piotr Gorbidonîci cu intenția de a-i strînge mîna ; își îngădui însă o privire scrutătoare de literat, proprie de altfel oricărui meșteșugar, de la croitor pînă la dricar.

Parcă ar fi scăpărat o scînteie între ei, Piotr Gorbidonîci se făcu verde la față.

— Caracteristic, cetățene, cum ești în stare să strici cheful copilului ! rosti Piotr Gorbidonîci răspicat, cu glas metalic, vîrîndu-și degetele mari sub reverul hainei. Fii bun și liberează locul !...

O asemenea sensibilitate bolnăvicioasă putea fi explicată prin necazurile din ultima vreme, cu slujba, astfel încît Firsov hotărî să repete încercarea de apropiere.

— Aș fi vrut foarte mult...

— Ce să mai vrei ?! țipă Cikilev cu vocea în falset. Năvălești în odaie la un copil bolnav cu demiul ăsta soios, cu care umbli prin toate speluncile și talciocurile, și te mai crezi mare scriitor de nu știu ce... broșuri !... Vă știu eu !... În ieșirea aceasta străbătea străvechiul dispreț pe care întotdeauna filistinul, atins în amorul său propriu, l-a resimțit față de tagma scriitoricească. Dar să nu crezi că Piotr Gorbidonîci nu se va ridica din nou de sub roțile istoriei... Și-atunci am să te demasc, n-avea grijă. Toată șleahta voastră am s-o demasc ! Am să ajung acolo unde se cuvine și-am să arăt ce anume și împotriva cui uneltiți în taină cu condeiele voastre subversive ! Deocamdată, te rog...

Împunsese aerul cu degetul de parcă ar fi împușcat ușa. Atunci avu loc o a doua răfuială a autorului cu nesuferitul personaj, răfuială tot atît de urîtă ca și cea dintîi.

— Dacă-i vorba pe-așa, rosti Firsov cu voce șuierătoare, anulez și această seară cu fetița bolnavă și dansul de cățel pe care-l executi în fața ei, cetățene Cikilev !... Le scot definitiv din carte ! Datorită mie, de azi înainte numele dumitale va fi dat oricărei lepădături mic-burgheze ! făgădui el cu voce sinistră și ieși din odaie, cu un sentiment nu chiar de satisfacție, ci mai curînd de ciudă apăsătoare ; era supărat pe el însuși pentru această nepermisă ieșire, pentru fanfaronada care nu cadra cu titlul său de literat, pentru nesuferitul demiu și mai cu seamă pentru primejdioasa familiaritate în raporturile sale cu personajele romanului.

Se pare că Firsov mai avea un motiv să taie acest pasaj din cartea lui : nu prea era cazul să revină asupra scenei scrise mai înainte cu privire la afecțiunea manifestată de Cikilev față de Klavdia, deși, fără această mică justificare în ochii cititorului, ar fi reieșit că numai și numai lipsurile și singurătatea au împins-o pe Zina Vasilievna la această amară căsătorie. Un oarecare rol l-au jucat aici, fără îndoială, și vremelnicile ei dificultăți bănești, cu atît

mai mult cu cît trista experienţă a acestei femei o învăţase să iasă în acest fel din impasurile vieţii. Dar argumentul principal în acest consimţămînt al ei fusese cu totul altul : mama se simţea ruşinată în faţa fetiţei pentru întreg şirul de soţi efemeri, dintre care nici unul nu fusese tată bun Klavdiei. Se agăţase de această bizară prietenie dintre fetiţa ei şi odiosul logodnic, bucurîndu-se chiar că dramul de omenie ce-l bănuia în Cikilev trăsese mai greu în cumpănă decît tonele întregi de îndoieli.

Era atît de obosită de toate, încît în ziua cînd Cikilev o peţi în mod oficial nu mai găsi în ea destulă putere să se ridice de la locul ei şi să închidă uşa, ca să scape de curiozitatea vecinilor care o pîndeau.

— Numai mizeria extremă şi nesiguranţa zilei de mîine mă silesc să-ţi dau consimţămîntul, Piotr Gorbidonîci ; se vede treaba că nimic nu-i ruşinos, cînd n-ai încotro altfel... mărturisi ea atît de simplu şi deschis, încît se auzi pînă în cel mai îndepărtat colţişor al etajului. Să ai totuşi în vedere că nu poţi pune prea multă nădejde în mine : în anii copilăriei cîntam prin curţi, acompaniată de flaşnetă. De atunci, ori de cîte ori aud sunetele ei, mă apucă dorul de ducă, de rătăcire prin ploaie şi vînt, te miri pe unde !

— N-are a face, prea scumpă Zina Vasilievna. În ziua de azi asemenea rătăciri sînt interzise printr-o ordonanţă obligatorie, observă serios Piotr Gorbidonîci. N-ai să poţi fugi de mine mai departe de bariera Semionovskaia !

— Apoi cînd e vorba de suflet, nu există ordonanţă şi dispoziţii ! oftă femeia, clătinînd din cap. Te-am prevenit, ca să nu fie mai tîrziu cu supărare...

...Spre a evita orice zvonuri răuvoitoare cu privire la huzurul suspect al fostului inspector financiar, Piotr Gorbidonîci sărbători nunta cu o rară modestie. Invitaţi foarte puţini. Pentru motive uşor explicabile lipsea chiar şi Firsov. În convorbirea din ajun, cînd se întîlnise cu el în faţa casei, Zina Vasilievna a scăpat cu un zîmbet strîmb o vorbă : nimeni nu invită oaspeţi la propria lui înmormîntare. Încredinţînd toate grijile legate de ospăţ neobositei Bundiukova, mireasa şedea la masă ca în doliu : sorbind din cînd în cînd cîte o înghiţitură dintr-un pahar cu vin dulce, arunca priviri vinovate pereţilor, martori ai scurtei ei fericiri. Tania, care se împrietenise cu Baluieva pe baza comunităţii durerilor lor sufleteşti, ţinuse toată seara mîna acesteia, mare şi umedă, în mîna ei fierbinte şi uscată... Şi fiindcă veni vorba de ea, arăta acum incomparabil mai bine decît înainte, mulţumită, pe cît se părea, de intimitatea cu Zavarihin. Acesta o ajutase să-şi uite temerile ridicole de care fusese pînă nu de mult stăpînită. Nunta lor se

amîna mereu — Zavarihin era prea prins de treburi și, zi de zi, soarta afacerilor lui atîrna tot mai mult literalmente de un fir ; se amîna acum de pe o lună pe alta, nu de pe o săptămînă pe cealaltă, ca înainte. Pe la sfîrșitul mesei sosi și el, mai matur ca înainte, concentrat în energia sa, elegant în felul lui, dar cu o față oarecum îndîrjită. Așezați alături, în calitate de viitori soți, cei doi logodnici nu schimbară între ei în decurs de un ceas nici zece cuvinte, astfel încît Bundiukova, înzestrată cu spirit de observație, înțelese că ceea ce se amîna acum nu mai era căsătoria, ci despărțirea lor definitivă.

Seara s-ar fi desfășurat într-un mod cu totul cenușiu și deplorabil de n-ar fi fost de față chiriașul nou, cel care ocupa fosta odaie a lui Vekșin, un viitor astru al bursei negre, cunoscut de elita comercială a capitalei sub numele de *regele cremei de ghete*. Era un holtei cu înfățișare impunătoare, astmatic, uimitor de dibaci și descurcăreț în viață, ceea ce-i permitea să spună în glumă că nu putea fi împușcat decît cu șrapnele. În pauzele dintre feluri îi copleși pe invitați cu anecdote atît de năucitoare și povesti întîmplări atît de pasionante din propria-i practică, încît Zavarihin rămase cu gura căscată. Prezența nepmanului la această masă sărbătorească nu mai putea arunca, după părerea lui Cikilev, nici un fel de umbră asupra unui funcționar sovietic îndepărtat din lumea finanțelor. Ba dimpotrivă, dintr-un fel de răzbunare față de roata istoriei, atît de neprevăzut și neprevăzător întoarsă de cei mari, sau poate și în speranța de a-și găsi un protector pentru zile negre, Piotr Gorbidonîci îi făcea stăruitor curte nepmanului, turnîndu-i mereu în pahar dintr-o sticlă specială și punîndu-și tot sufletul în toasturile destul de sincere și suficient de tare rostite, de parcă amintita roată a istoriei ar fi putut să-l audă, să se cutremure și să se căiască de nedreptatea comisă față de acest apostat.

— Vă rog gustați din acest vin... îl poftea stăruitor Piotr Gorbidonîci pe importantul oaspe, spre maxima invidie și gelozie a șomerului Bundiukov. Țineți seama că este un vinișor foarte interesant, trei ruble și jumătate litrul... așa că beți-l pînă la fund, să vă priască pînă și ultima picătură !

— Pare să fie... un fel de madera... consimți vag regele cremei de ghete, dîndu-și în același timp osteneala în sectorul peștelui.

— Nu mai pomeni de prețuri la o masă sărbătorească, e urît, Piotr Gorbidonîci, șopti Zina Vasilievna cu îngrijorare la urechea soțului său. Un musafir de soi pricepe și singur !

— În ziua de azi, un comerciant trebuie să-și facă o părere despre orice, șuieră printre dinți Piotr Gorbidonîci cu o expresie

amabilă pe față. Așa că, draga mea, caracteristic ! te rog să nu vii cu amendamente la comportările mele ! Știu eu ce fac !

Pentru Zina Vasilievna, aceasta fu prima dovadă concretă că noul ei trai de toate zilele a și început, ceea ce o trezi la realitate. Întîlni privirea atentă a Klavdiei îndreptată spre ea peste masă și se simți scăldată de un val de dogoare istovitoare : nu trecuseră nici două ore de cînd se măritase și se simțea definitiv îmbătrînită. Deși nu se cuvenea, în calitatea ei de mireasă, sub un pretext gospodăresc oarecare ieși numaidecît din odaie ca să-și verifice neîntîrziat această senzație. În camera Bundiukovilor atîrna pe perete o oglindă ovală, de modă veche, cumpărată prin intermediul lui Cikilev la o licitație, de dragul ramei sculptate. Din apa moartă a cristalului, pe alocuri cojit, se uita la ea o femeie trupeșă, cîndva capricioasă, acum slăbită de parcă ar fi fost bătută cu biciul, îmbrăcată cu o rochie elegantă strînsă pe corp, o rochie de culoare deschisă, ce părea totuși de doliu.

— Te-ai jigărit de tot, Zinka... își spuse ea și, lipindu-și fruntea de propria-i imagine, rece ca gheața, încercă să verse o lacrimă, dar nu izbuti. Halal să-i fie pe ce a pus ochii !

În această mărturisire făcută sie însăși era un amarnic adevăr. Cînd Piotr Gorbidonîci, triumfător și grăbit, a pășit în sfîrșit în fortăreața cu răbdare și stăruință cucerită, ea a rămas rece și neînsufletită, fapt de care, la drept vorbind, se putea face și abstracție, întrucît Zina Vasilievna, plină de conștiința păcătoșeniei sale, s-a arătat totuși ispititor de supusă... ca să nu mai vorbim de atît de atrăgătoarele cearcăne vinete, pline de chemări, de sub ochii ei, cearcăne ce constituiau pentru Piotr Gorbidonîci o trufanda supremă.

După ce se sătură să se tot uite în oglindă, Zina Vasilievna ieși. Coridorul i se păru deznădăjduitor de lung și pustiu. Toți vecinii se adunaseră, dimpreună cu oaspeții la masă, în camera din colț, de unde răbufneau vălătuci de fum de țigară și se auzeau salvele bubuitoare ale vocii regelui cremei de ghete... Dar ființele cele mai dragi inimii ei părăsiseră una după alta casa. Pe urmele lui Minus și al fratelui ei, Matvei, plecase și cel ce-i răpise inima, Mitka Vekșin... și acum iată că și Maniukin, care-și trăise din plin viața, se pregătea de ultimul său drum.

VI

Cînd se întîmplă nenorocirea cu Maniukin, toți vecinii se simțiră ușor vinovați, cum e și firesc în asemenea cazuri ; își imputau că n-au avut destulă grijă, că nu s-au apropiat îndeajuns de el, că au îngăduit... Totuși, după o matură gîndire, se socotiră pînă la urmă cu conștiința împăcată. Își aduseră aminte că Maniukin a în-

ceput să-și piardă din puteri cu mult înainte de a se fi mutat în casa lor, încă de pe-atunci se plîngea adesea de inimă, iar în ultimul timp nici măcar nu o ducea prea prost cu banii, fără îndoială datorită protecției oarecum interesate a lui Firsov ; altminteri, de unde ar fi putut să apară în romanul său fragmente din jurnalul lui Maniukin ? Restul, probabil, se dovedise impropriu pentru publicare... Pe masa lui Maniukin se afla mereu, acoperit cu un ziar, ceva de mîncare, chiria și-o plătea regulat, avea bani și pentru lumină, și pentru impozite. Cu o săptămînă înainte de catastrofă, chiar și Zina Vasilievna rămase surprinsă de voioșia lui ; bătrînul i-a spus în treacăt, pe coridor, bineînțeles în glumă, că fărădelegea lui Cikilev (cum califica el căsătoria lor) n-ar fi fost cu putință dacă el, Maniukin, ar fi întîlnit-o în viață pe Zina cu vreo patruzeci și ceva de anișori mai înainte... Nu se mai ducea acum la „slujba lui", în colț de stradă, ci mai mult stătea întins pe pat, într-un fel de toropeală... Iar dacă un foșnet prin preajmă îl făcea să tresară și apoi să zacă fără viață o oră și mai bine, aceasta se datora de bună seamă trecutului său destrăbălat, în stare să distrugă, după cum se știe, și cea mai solidă sănătate.

Nenorocirea se abătu asupra lui într-o dimineață, în zori, curînd după ce Firsov îl surprinsese pe Piotr Gorbidonîci „cîntînd" din pieptene. Fetița era pe cale de însănătoșire și fostul administrator, care-i acordase atîta atenție și îngrijire, ca să nu mai vorbim de cheltuieli, gusta o binemeritată odihnă în jumătatea lui de odaie. Pe la miezul nopții, însă, lui Cikilev i se năzări că cineva îi fură haina, atîrnată lîngă ușă, și se repezi într-acolo, lipăind cu picioarele goale, ca să se convingă de netemeinicia spaimei sale ; apoi, foarte mirat că întunericul nu-i tulburat nici măcar de sforăitul lui Maniukin, care-l enerva cumplit de obicei, cheltui de pomană cîteva chibrituri ca să lămurească motivul. Patul lui Maniukin era gol, ceea ce nu era nicidecum de mirare, avînd în vedere viața dezordonată ce o ducea...

Piotr Gorbidonîci se mai trezi o dată, spre zori, extrem de necăjit de cuvîntul indecent, rar folosit, cu care-i otrăvise și în vis existența cetățeanul de la demisol, ajuns administrator al imobilului, în locul lui. Ca să nu-l uite, străbătu pe întuneric zona de frontieră și se așeză pe marginea patului lui Maniukin. De astă dată chefliul dormea îmbrăcat, deoarece cu puțin înainte își vînduse plapoma sub pretext de inutilitate ; spunea mereu că are de gînd să-și călească organismul prin frig și abținere de la orice lux.

— Serghei Ammonîci... îl scutură fostul administrator, care mai era torturat pe deasupra și de arsurile lui obișnuite la stomac ; își

aducea foarte bine aminte că l-a scuturat astfel de umăr pe colocatarul său pînă cînd acesta s-a trezit bodogănind tot felul de prostii, amintiri ale celor trăite peste zi. M-auzi, Serghei Ammonîci, am visat, caracteristic! un cuvîntel: *marabu*. Ce înseamnă marabu? Oricît de dezechilibrat ai fi, eşti totuşi om cu destulă carte...

— Marabu? întrebă buimac Maniukin. A da, Marabu... a fost un ministru în anii revoluţiei franceze... Dar de ce mă întrebi?

Piotr Gorbidonîci şedea pe marginea patului, necăjit, ţinîndu-şi cu mîna dreaptă piciorul desculţ şi îndoit, iar cu stînga nelăsîndu-l pe Maniukin să adoarmă deoarece, dacă-l lăsa, acesta reîncepea numaidecît să sforăie.

— Serghei Ammonîci... reîncepu el şi mai stăruitor, întrucît comparaţia cu un ministru străin avea în ea ceva injurios şi căpăta o nuanţă făţiş politică. Dacă tot nu dormi, fă bine şi explică-mi omeneşte ce fel de ministru era!

Frecîndu-se la ochi, Maniukin se ridică, lăsîndu-şi picioarele jos de pe pat şi deodată băgă de seamă că mîna dreaptă nu-l asculta, de parcă i-ar fi amorţit în timpul somnului.

— Uf, de ce m-ai deşteptat, persecutorul meu?... Ce zor-nevoie ai de-un ministru în miez de noapte?

— Ăla de-i zice Marabu...

— D-apăi nici nu-i ministru, Piotr Gorbidonîci... Dimpotrivă, e o pasăre cu ciocul coroiat!

— Aşa?! Ei bine, ce-o să mai plîngi pentru această batjocură! scrîşni din dinţi Piotr Gorbidonîci şi se întoarse fuga în colţul său, unde adormi curînd.

Oricît se chinui apoi Maniukin, nu mai reuşi să adoarmă. Încercă să numere pînă la o mie, dar inima nu-i dădea pace şi-l sîcîia mîna amorţită. Părăsi atunci patul şi, în lumina slabă a ceasului dinaintea zorilor, se duse la fereastră. În jur totul era în ordine, pe maidanul din faţă cădeau fulgi sfioşi de zăpadă. Cu un suspin de resemnare silită, Serghei Ammonîci se aşeză la masă, înfăşură lampa cu un fular vechi şi scoase caietul. În ultima lună, acesta se umpluse vizibil, dar nu cu cine ştie ce episoade sau gînduri, ci mai ales cu socoteli şi fel de fel de liste de cheltuieli, socotite pînă la copeici, notate cu nişte semne pe care numai autorul le putea înţelege. Deschizînd la nimereală caietul, Serghei Ammonîci citi, cu recea nepăsare a unei curiozităţi suspicioase, reflecţiile parcă străine, scrise de o mînă necunoscută; părea că le citeşte de pe malul *celălalt*, unde se încheie toate socotelile.

„...Şi atîta spaţiu se deschide acum înaintea sufletului şi ochilor mei, Nikolaşa, încît mi s-a tăiat răsuflarea. Parcă aş sta undeva

pe o stîncă înspăimîntătoare, cu fața spre nemărginirea din urmă, și aud cum din spate se apropie cineva, deci mi-a venit timpul să cobor, iar scara nu se vede nicăieri, așa că va trebui să sar... și vai, ce frică mi-e ! De aici văd și aud totul, deși nu-mi mai folosește la nimic ce-aud și ce văd. Ținuturile necuprinse ale Rusiei se întind jur împrejur la picioarele mele, iar pe mine aproape nici nu mă interesează cum se chemau ele ieri și cum se vor chema mîine... deși am umblat și eu, ca și alții, prin toate coclaurile, m-am bucurat de pajiștile și zorile pămîntului nostru drag, i-am umplut zările cu larma glasului meu și șoapta chinului sufletesc, mi-am trăit, la sînul Rusiei, traiul... Într-un cuvînt, de am fost bun ori rău, tot atît de greu va fi să-mi scoți osemintele din acest pămînt, cum este greu să scoți un cuvînt dintr-un cîntec. Astăzi, primind din mîinile mele de părinte minuscula părticică din Rusia ce mi-a fost dată, mă întrebi, fără cuvinte, ce văd eu de aici, de pe singuratica mea stîncă, iar eu îți voi răspunde, cîtă vreme mi se mai mișcă limba în gură...

„Această Rusie, așa cum o văd eu astăzi, nu este o culegere de dulci legende din trecut, nici o îngrămădire de mesteceni, ce cresc tot atît de bine și în alte țări, nu-i nici măcar vreun oarecare scop venerabil, descris în manualele din care afli mărețele fapte istorice petrecute în decursul veacurilor în imperiul rusesc, după cum nu-i nici un cod al hotărîrilor de nezdruncinat, lăsat de diferiți diriguitori din timpuri imemoriale, căci de-ar fi fost așa, n-ar fi avut loc marea revoluție din anul șaptesprezece ! Rusia este înainte de toate norodul cel viu care populează un spațiu geografic, stăpînit din moși-strămoși ; iar cele vii neschimbate rămîn și în anii de fericire, și în anii de restriște, Nikolașa ; ce-i viu crește și se lărgește, înfrîngînd înghesuiala lumească : curge și nu seacă. Sufletul poporului crește în anonimat și deodată plesnește ca un mugur, și atunci în fața lumii apare ceva nemaivăzut... Cu amărăciune recunosc că cei din starea mea socială n-au cunoscut poporul decît în chip de feciori de casă, băieși, dădace și dijmași. Cățărați pe grumajii lor, priveam cu evlavie și fără griji, prin faimoasa fereastră a lui Petru [1], viața străină, care nu semăna cu a noastră : a deschis-o cam sus țarul Petru, și ne cam lua amețeala tot privind de acolo pînă jos, la picioare, de-aceea s-a și întîmplat ce s-a întîmplat !

„Sîntem cu toții niște biete picături, puternice numai atîta timp cît ne aflăm în oceanul care-și năpustește talazurile, macină stîncile, înfruntă cerul... tocmai de-aceea se și cuvine să privim prosperita-

[1] Aluzie la orașul Petersburg.

tea poporului drept unicul etalon al activității noastre... De-aceea nu mă întristez prea mult cînd sus-pomeniții mesteceni sînt tăiați cu fierăstrăul, iar conacelor boierești li se dă foc din preaplinul inimii, sau cînd cele sfinte sînt lovite cu nesaț, deși n-ar prea trebui să se facă asta măcar din respect pentru părinți, căci prin asemenea fapte îi învățăm și pe copilașii noștri să se poarte la fel cu noi în anii cei disprețuiți ai bătrîneții. Mă bucur din toată inima cînd văd poeticele rîuri înhămate la cîte o mașină, în numele fericirii omenești. Uneori îmi apare un alt chip al Rusiei noastre, capabilă de fapte mari; dar ferească Domnul forța în creștere a poporului de păcatul trufiei și al mulțumirii de sine; ar trebui să-l ajutăm pe Cel-de-sus în treaba asta, căci a devenit cam nepriceput... o fi îmbătrînit și el... Calul face un salt măreț din veacul cel naiv al lui Gostomîsl, dar... în ce epocă, Doamne ?..."

Simțind deodată o slăbiciune, Maniukin lăsă din mînă caietul și căzu pe gînduri; meditația lui aducea însă a picoteală de somn, iar somnul a amorțeală. Rezemat de spateaza înaltă a fotoliului rămas în casă de la vechiul proprietar, fugit în străinătate, privea pierdut lampa înfășurată cu fular, neînțelegînd prea bine proveniența unui firicel ușor de fum ce se ridica din oblojeala luminii... și deodată avu chef să-și aprindă o țigară. Cu degete ce nu-l ascultau prea bine umplu cu tutun o foiță și, lipindu-și țigara, întinse mîna să ia portțigaretul de pe marginea mesei. Deodată i se păru însă că din spate se furișează spre el Cikilev cu un fel de pocnitoare în mînă; inima i se strînse dureros în piept și săltă. Nu mai ajunse pînă la portțigaret și căzu horcăind înapoi în fotoliu. Țigara rămase neaprinsă, pagina necitită: pe Serghei Ammonîci îl lovise damblaua.

Abia peste o oră, Piotr Gorbidonîci fu trezit de mirosul de fum răspîndit de lampa lui Maniukin; nu era el prea sensibil la nenorocirea altuia, dar cum se temea de moarte mai rău decît de concedierea din serviciu, starea lui Maniukin îl făcu literalmente să-și piardă capul. Ca să nu-și mai facă inimă rea, îl rugă pe șomerul Bundiukov, pînă sosește salvarea, să întoarcă fotoliul cu fața la perete; între timp soția lui se repezi să-l aducă pe administratorul imobilului și să cheme un doctor care locuia în apartamentul de sub ei. Acesta, un tînăr medic igienist, deși o primi ursuz în primul moment, întrucît fusese trezit prea brusc din somn, se dovedi pînă la urmă, cînd se dezmetici, un om de-a dreptul fermecător. Nu numai că urcă pînă la ei și dădu toate indicațiile necesare, dar, în scop de culturalizare, desenă schematic corpul victimei pe una din puținele pagini rămase albe ale jurnalului lui Maniukin, peste care dăduse, și pe el, punctat convențional, arătă concret

traseul cheagului de fibrină, cauza fatală a celor întîmplate. Minunîndu-se de aceste revelații ale științei medicale, Piotr Gorbidonîci îi trecu această schiță Klavdiei care, folosindu-se de același creionaș, adăugă capului desenat un barbișon și niște coarne.

— Te pomenești că aude tot ce vorbim despre el! se trezi deodată Baluieva, întrerupînd conferința în momentul cel mai interesant.

— Păi de ce să n-audă? Doar n-a murit încă, răspunse grav Piotr Gorbidonîci. Și eu cred că-l interesează cel puțin tot atît cît pe noi ce se spune despre el...

Pe coridor îl reținu pe doctorul care pleca și-i puse o întrebare delicată: dacă n-ar accepta să-l ia pe bolnav cu el, întrucît acesta ar putea să aibă și pe viitor nevoie de ajutor medical; se fîstîci însă, dîndu-și seama că-i cere prea mult unui medic pe care nimeni nu-l plătea pentru osteneală. În felul acesta, din vina lui Maniukin, deși fără o intenție răutăcioasă a acestuia, Piotr Gorbidonîci se afla într-o situație cît se poate de dificilă; i se părea totuși prea înjositor să se mute la viitoarea lui soție cu o săptămînă înainte de nuntă, mai cu seamă că această nuntă pînă în ultima clipă se dovedise a atîrna de un fir de păr.

Din această situație, aproape insolubilă, îl ajută să iasă excepționala operativitate a succesorului său. Toți locatarii casei urmăreau cu îngrijorare și admirație remarcabilele eforturi pe care acesta le făcea ca să se descotorosească de Maniukin. Marea dificultate consta în faptul că, din cauza riscurilor legate de transportarea bolnavilor de felul lui, în spitale nu se primeau decît cei ridicați de pe stradă. Cu toate acestea, noul administrator al imobilului, fost avocat clandestin, izbuti să convingă, cu argumente juridice, cum că persoana în cauză, *de facto* fără familie și rude, n-are nici casă, așadar, e lipsită de adăpost în înțelesul etico-social obișnuit, cu alte cuvinte, își duce traiul oarecum pe stradă și *ed ipso* intră în dispozițiile respective... În aceeași dimineață, Maniukin porni pe o targă în direcția corespunzătoare.

VII

În tăcere, ca să nu deoache, Piotr Gorbidonîci începuse să observe de la un timp încoace un fel de căință din partea destinului care-și îngăduise față de el comiterea unor nedreptăți strigătoare la cer. Fără să mai vorbim de faptul că la ultima tragere a cîștigat la loterie un obiect de uz casnic prețios, precum și de capitularea Zinei Vasilievna, o impresie cît se poate de mîngîietoare îi lăsase întîlnirea în tramvai cu un fost coleg de serviciu. Om de tipul lui

Cikilev, fostul coleg, care nu scăpa niciodată prilejul de a-și zgîria colegii cu gheruța criticii, pe distanța a trei stații, deși de mult ar fi trebuit să coboare din tramvai, îi povesti lui Piotr Gorbidonîci multe, întrebîndu-l în același timp despre treburile lui, despre sănătate și despre căsătoria lui proiectată, fapt în care nu puteai să nu vezi un ecou favorabil al celor petrecute în sferele respective. Acesta auzise cică de undeva că o persoană semisuspusă din lumea finanțelor, aflîndu-se la baia de aburi — ba încă, ceea ce era deosebit de prețios, pe treapta de sus, unde este căldura mai mare — într-un moment cînd toate forțele minții și ale inimii, de bună seamă, erau abătute într-o altă direcție, l-a întrebat deodată pe colegul de serviciu subaltern, care îl ajuta, ce se mai aude despre un oarecare *Kicilev*, stîlcire de nume pe deplin scuzabilă atît prin felul cordial cu care fusese rostită, cît și prin înalta temperatură a spațiului înconjurător... Curînd după aceea urmă și mult doritul consimțămînt al Zinei Vasilievna de a se căsători cu el și, într-o asemenea perspectivă, pînă și deteriorarea lui Maniukin apărea ca un modest dar de nuntă din partea destinului, după care trebuiau neapărat să urmeze și altele. Într-adevăr, peste cîteva zile, la administrația imobilului veni pe neașteptate o inspecție — numai prin voia providenței, întrucît era puțin probabil să fi ajuns la destinație scrisoarea trimisă de Cikilev privitor la delapidarea fondurilor cu prilejul reparării acoperișului și la alte tertipuri suspecte ale succesorului său, care pe deasupra se dovedise a fi fost pe vremuri un procesoman țarist.

În chipul acesta, seria de demiteri jignitoare se cerea privită numai ca un fel de concediu suplimentar de care, de altfel, Piotr Gorbidonîci avea multă nevoie pentru a se mai întrema și a-și pune la punct rezervele de forță necesare noilor obligații familiale. Cu mult înainte de a se fi contopit, prin spargere de perete, spațiul locativ al celor doi logodnici, spre a se pune la îndemîna invitaților la nuntă un apartament luxos din două camere, Piotr Gorbidonîci s-a ocupat serios de problema achiziționării unor mobile impunătoare, pe cît cu putință provenind din palatele slujitorilor de seamă ai orînduirii răsturnate; eventuala degradare ușoară, pe alocuri, a acestor mobile nu conta, întrucît fochistul imobilului, un bătrînel liniștit, dulgher la bază, putea fără grabă, între două beții, să-i redea farmecul inițial.

Obiecte de lemn aidoma unor eșafoade, răspîndind mirosul închis de pivniță sau poate chiar de mormînt, erau urcate mereu în viitorul apartament al lui Cikilev; pînă una alta, Piotr Gorbidonîci mai strîmta și coridorul cu cîte o astfel de piesă, în stare demontată. În locul patului lui Maniukin, zvîrlit afară din odaie scîn-

dură cu scîndură, fusese instalat un dulap de concepție monumentală, iar alături, un ornic masiv, vechi și cumplit vis al lui Piotr Gorbidonîci, bătea atît de îndelung timpul, încît n-apuca să sfîrșească bine de sunat un sfert de oră, că și apuca să-l înceapă pe celălalt; și glasul acestui ornic poseda o atît de mare capacitate de a sfredeli sufletul, încît Piotr Gorbidonîci fu nevoit să-i înfășoare arcurile cu niște finet, deoarece, după scurgerea unei săptămîni, începuse să sară din pat în timpul nopții, gata să se repeadă cu bîta în mînă împotriva acestui monstru trosnitor și zăngănitor... Cikilev calculase pe cel puțin douăzeci de ani de-acum înainte planul deplin al măsurilor pentru propria sa înălțare, inclusiv obligatoria reducere la neputință a odiosului Firsov, prevăzută tocmai către sfîrșitul acestei etape; iată însă că vanitatea lui și fusese în parte satisfăcută.

— Caracteristic! filozofa el cîteodată după cină, în timp ce consoarta lui cosea sau tricota ceva folositor în vederea viitorului lor trai în comun. Dacă un cetățean nu aleargă după acele averi ce se cer ascunse de autorități pe calea îngropării în pămînt sau zidirii într-un perete de piatră, aceasta înseamnă, în primul rînd, că și intențiile lui sînt curate. Și dacă intențiile lui sînt curate, atunci și mîinile lui sînt demne de încredere, în care caz bunăvoința superiorilor față de el nu va mai fi arbitrară. ...Și o dată ce mi-am asigurat bunăvoința superiorilor, ce sînt eu atunci, Zina Vasilievna?

— Un stîlp... răspundea aceasta oftînd și brodînd punctele unul după altul, urmate fiecare de un căscat.

— Stîlp, stîlp, dar în ce sens stîlp?... Vezi că unii stîlpi sînt folosiți ca să sprijine gardurile!

— Un stîlp al statului! încheia fără răutate Baluieva, care devenise pe neobservate o demnă nevastă a lui Cikilev.

...Căsătoria Zinei Vasilievna nu tulbura cîtuși de puțin liniile tematice ale romanului lui Firsov; de-aceea numai vădita ostilitate a autorului față de noul ei soț putea să explice tonul înciudat și de regret cu care constata cît de repede și fără de urmă se ofilea în această femeie, năpădit de buruienile vieții, vechiul ei vis despre *dragostea neîmplinită*, pe care o cînta în una din melodiile ei de cîrciumă. Într-un acces de enervare, scriitorul extinsese chiar și asupra Klavdiei implicațiile create de această căsătorie nedorită, închinînd o pagină plină de îndîrjire — ce-i drept, tăiată ulterior, în varianta definitivă a romanului — trezirii în această fetiță tăcută și cuminte, mult prea inteligentă pentru anii ei, a unui drăcușor firav, dar ironic, cu vaste cunoștințe în domeniul vieții, și o privire impalpabil de fugară printre genele coborîte, fremătătoare, probabil moștenită de la mama ei.

Autorul n-avea nici un motiv să presupună că trupeşa cîntăreată de şantan are să se ofilească întocmai ca o păsărică în colivia aurită a lui Cikilev, deşi îi atribuise oarecare semne de năpîrlire încă în preajma căsătoriei. Cu atît mai ruşinoasă era vădita reavoinţă a autorului, cu cît, parcă înadins ca să satisfacă poftele lui Cikilev, Zina Vasilievna — care nu cunoscuse pînă atunci trai îmbelşugat şi nici nu s-a bucurat vreodată de atenţie — începuse, dacă nu chiar să fie mai frumoasă, dar parcă să înflorească, nu însă în chipul cel mai de dorit. N-ar fi exclus ca, după atîtea umilinţe şi necazuri îndurate de inima ei peste măsură de iubitoare, să-i fi fost pe plac, la început, viaţa sătulă, liniştită şi asigurată de care avea în sfîrşit parte; dar Firsov, în îndîrjirea lui, se şi grăbi să anticipeze, dînd cititorului de veste că peste un an-doi cîntăreaţa se va transforma într-o Cikiloaie autoritară şi rea, în faţa căreia va păli soţul ei îmbătrînit şi se va domoli chiar şi Bundiukova cea îndărătnică. Toate acestea permit, din păcate, să presupunem că autorul privea căsătoria Zinei Vasilievna ca o infidelitate a femeii faţă de el personal, o infidelitate cu atît mai de neînţeles, cu cît abia cu două luni înainte Firsov nu fusese nici o clipă gelos pe Vekşin.

Dar şi mai ciudat e că Zina Vasilievna încerca ea însăşi faţă de Firsov acest sentiment de vinovăţie, ceea ce putea fi uşor constatat după stingherealа ce-o resimţea în prezenţa lui şi după felul cum se repezea să-i facă o cafea, neştiind cu ce să-l mai îmbie, ori de cîte ori trecea pe la ea; scriitorul continua s-o mai viziteze din cînd în cînd, în lipsa consortului, aducînd cîte o ciocolată pentru Klavdia, totdeauna cu carneţelul în mînă. Dar dacă înainte Firsov năvălea aproape fără a cere permisiunea în cele mai ascunse colţişoare ale sufletului acestei femei, acum nu mai îndrăznea să-şi arunce privirea în aceste unghere decît după un şir întreg de complimente lungi şi adormitoare. Nici nu era prea plăcut, de altfel, să contemple acest scrum al visurilor, pe rămăşiţele căruia de multe ori se instalează naiva fericire omenească.

În săptămînile de care e vorba, Firsov lucra cu o deosebită înfrigurare; romanul se apropia de sfîrşit, iar el era năuc de oboseală. Mergînd pe stradă, vorbea singur cu glas tare, scandalizînd miliţienii din posturi, iar cînd discuta cu cineva, auzea numai ceea ce coincidea cu conţinutul capitolului la care lucra. Omenirea se compunea acum pentru el din cele cîteva măşti tragice corespunzătoare personajelor din romanul său; celelalte voci nici nu mai ajungeau la urechile lui. Era ca un fel de stup cu o uriaşă populaţie închisă în el, pentru a cărei hrană nu-i mai ajungea recolta zilnică a sufletului său. Şi chiar dacă n-apuca în timpul zilei

să pună mîna pe condei, istovit de această necontenită forfotă dinlăuntrul său, spre seară era întotdeauna vlăguit de puteri.

Începuse pe atunci un capitol din cele mai importante, închinat Dolomanovei celei noi, și inspirația sa creatoare se contopea în mod bizar cu dragostea pururea nepotolită ce o nutrea pentru ea ; inspirația și dragostea se încălzeau una pe alta. Ca să nu forțeze dozajul, trecea doar din cînd în cînd pe la Maşa și, cu toate că de fiecare dată între ei doi nu se petrecea absolut nimic, pînă și momentele acestea scurte ajungeau să-i obosească într-atîta pe amîndoi, încît începuseră să se urască. Firsov îi aducea frînturi încă informe, sîngerînde, din romanul său, ca pe niște flori ale inimii sale învăpăiate, apoi își petrecea seara așezat de-a dreptul pe podea, lîngă canapeaua ei, fără să-i mai pese de spionajul lui Donka, expunîndu-i pînă la istovire Dolomanovei proiectele sale de viitor, pentru realizarea cărora n-ar fi ajuns nici viețile a o sută de Firsovi — într-atîta o iubea... De ce ? Asta era altă treabă. Ea îi surîdea, cu zîmbetul ei straniu, cînd el, cu glas tremurător de fachir, de dragul ei și numai al ei, chema din întuneric chipul celeilalte Manka Viforniţa, un chip mistuitor, care îl atrăgea ca într-un iureș și-l înspăimînta cu puterea lui constructivă, Manka feciorelnică, dar și păcătoasă, ironică și inaccesibilă în același timp. În asemenea clipe, Dolomanova privea ca fermecată, neîndrăznind să se miște, în oglinda pe care Firsov o ținea în fața ei ; îi făcea reproșuri poate tocmai ca să nu piardă această oglindă, ca să n-o scape și s-o spargă cumva ! În roman, Firsov descrisese chinurile alter ego-ului său într-un fel și mai aprig, mai frenetic ; și deoarece autorul n-ar fi putut să urmărească toată drăcovenia asta decît pe propriul său exemplu, nu ne rămîne decît să admitem, cel puțin pentru un timp, că tocmai astfel s-au petrecut lucrurile și în realitate.

Cîte unii dintre vechii săi *amici* și colegi de breaslă găseau puțin probabile relațiile lui Firsov cu eroina sa ; prea se lungiseră în timp, iar în practica lor personală, flirtul cu muzele se încheia de obicei victorios, după cea dintîi beție. De altfel, chiar și prietenii săi adevărați îl sfătuiseră pe Firsov să mai revizuiască un pic, înainte de a trimite cartea la tipar, maniera exagerat de solemnă în care fusese prezentată idila lui în paginile romanului, unde, pe lîngă plimbări destul de banale prin atelierul său de creație, puteau fi găsite perle îndoielnice, de soiul acesta : „...Uneori, ajunsă în pragul autoaprinderii, Maşa își îmbrăca haina de blană și-l tîra pe scriitor în stradă. Lumina se stingea în ferestre, peste mahalaua pustie se șterneau străveziile văluri albăstrii ale nopții. De sub pologul viscolului care se depărta apăreau stelele. Cei din urmă fulgi

de zăpadă, oaspeți întîrziați, venind din negura depărtată, zburau în jurul felinarelor, căutîndu-și locul precizat matematic, în care urmau să se așeze odată și odată, conform unor legi ineluctabile, ca să mai strălucească o dată și să dispară apoi, nebăgați în seamă... Autorul și eroina lui umblau alături, croind prin zăpadă cea dintîi urmă, ca în noaptea aceea binecuvîntată, în care Aghei și-a primit răsplata ; atîta numai că erau acum și mai despărțiți, despărțiți de însăși puterea cumplită a atracției reciproce. Undeva, în adîncurile clătinătoare ale nopții, se năștea trei note triste și chemătoare dintr-un vers ce n-a fost niciodată cîntat ; iar ei nu se mai puteau împotrivi acestui vers, care suna ca un semnal al unui început diferit..." Sunetul acesta ciudat, din trei note, găsea un sprijin în indicația contradictorie a lui Firsov, după care „cei doi căutau în zadar unul în celălalt acea fericire veșnică pe care o conține însăși zădărnicia oricăror căutări".

Unei introduceri atît de haotice îi corespundeau convorbirile, tot atît de lipsite de obiect, dintre personajele mai sus pomenite, convorbiri care uneori nu aveau nici un raport direct cu realitatea din jur.

— Nu, Firsov, totuși nu ai dreptate... începea iarăși și iarăși Dolomanova, deși, în decursul precedentului sfert de oră, acesta nu-i oferise nici un motiv de dezacord. Nu vreau să apăr ceea ce a fost condamnat de viața însăși... Dar nu-i așa că o faptă omenească urîtă, eliminată din realitate de însăși logica intrinsecă, smulsă deci din realitate și aruncată, să zicem, pe o pagină de-a ta, încă nescrisă... nu-i așa că o astfel de faptă apare și mai semnificativă, și mai negativă decît este ea într-adevăr ?

— Temerile dumitale pentru Dmitri Vekșin sînt premature și inutile, îi răspundea însoțitorul, politicos și deschis, foarte nemulțumit de devierea spre această temă. N-am de gînd să depun mărturie la tribunal împotriva lui... măcar pentru faptul că în acest caz aș fi nevoit, în timpul judecării procesului, să pomenesc și de o fărădelege a lui, poate cea mai gravă, comisă împotriva dumitale, dar despre care n-am aflat nimic pînă în clipa de față...

— Nici n-ai să afli, Firsov, împacă-te cu acest gînd.

— ...Păi tocmai. De-aceea mă și limitez la o sancțiune generală, dată în comun, urmă netulburat autorul. Mie personal îmi este absolut suficient că în scena evadării din roman, după operația Pirman, eroul a fost nevoit să stea ascuns o oră întreagă într-o ladă de gunoi închisă... pînă la terminarea raziei.

În fața unei asemenea lipse de consecvență și de seriozitate, Dolomanova clătina doar din cap.

— Cît de netrainice sînt afecțiunile unui autor! Îmi pare foarte rău, Feodor Feodorovici, că după pasiunea de scurtă durată, ce-ai avut-o pentru Mitea, și care mă cucerise la început, ți-ai pierdut atît de repede orice iluzie în privința lui... cu mult mai înainte de terminarea acestui amărît de roman al tău!

— Despre ce pasiune poate fi vorba? Am avut nevoie de un pretext pentru a proba cîteva din reflecțiile mele, deocamdată în curs de confecționare, cu privire la cultură, la ceea ce are omul în pipotă și altele. Or, să fim sinceri, din acest punct de vedere Vekșin n-a prea corespuns speranțelor mele...

— Și ăsta-i motiv să te răzbuni pe el, Firsov?... Oare ești într-atîta de gelos? Din cauza mea, te pomenești... Apropo, fiindcă veni vorba, ești gelos din cauza mea sau din cauza tuturor femeilor din romanul tău?

— Gelos din cauza dumitale? De ce-aș fi, Maria Feodorovna? se strîmbă scriitorul.

— De ce? Măcar pentru faptul... că-l iubesc, Feodor Feodorovici.

De data aceasta un capriciu ciudat îi mînase în gerul de afară: dorința de a hoinări prin orașul adormit. Întîlniră în cale un maidan acoperit cu zăpadă imaculată. Cum era și firesc, îl străbătură unul în spatele celuilalt, pe urma proaspătă lăsată de cineva. Dolomanova mergea înainte, Firsov nu-i mai vedea fața; așadar, ca să verifice sinceritatea acestei mărturisiri, hotărî să recurgă la un vicleșug ce-i veni în gînd.

— Cred că a fost o glumă, doamna mea. Hm! Asta-i dragoste? mormăi el din spate, icnind jignit. E păcat să înalți la rangul unei iubiri o neînțelegere care s-a prelungit prea mult. În general, prea adesea, din trîndăvia minții, dăm unor noțiuni curente — înclinații firești, atracții sau pasiuni! — denumirea pe care ar trebui s-o rostim cu capul descoperit! Am să mă explic îndată, doamnă... Există o dragoste față de patrie, față de un copil, dar putem iubi și... să zicem... berea cu rizeafcă sau chiar posibilitatea de a face rău celor din jur — tot felul de iubiri... nu-i așa? Una este ca o binecuvîntare, alta ca un ștreang de gît, una este dictată de admirație, alta de lăcomie, una-i divină, cealaltă bestială... Desigur, mai există și o altfel de dragoste: dragostea oarbă, mai haină ca boala și mai îmbătătore decît rachiul, o dragoste amară născută din suferință, cum sînt dragostele Baluievei... Dar dumneata ești cu totul altfel, nu semeni nici un pic cu această femeie dolofană și bună. Prin ce a putut să te rănească pe dumneata ticălosul?

Întorcîndu-se pe jumătate spre el, Dolomanova rîse deschis de această manevră a lui Firsov, tot atît de neizbutită ca și cele dinainte.

— Nu mai umbla cu cioara vopsită și nu căuta să te lingușești pe lîngă mine, Feodor Feodorovici. Nu-i prima dată cînd încerci să găsești cheița cu care să deschizi acest lacăt !

— Nu pot să-mi închipui ce dimensiuni ar putea să aibă o durere care să-ți *pricinuiască* o asemenea dragoste.

— Nu te mai osteni de pomană, că tot nu-ți spun. Și nu fiindcă ar fi un secret... Ai fi în stare să născocești ceva și mai rău ! Dar în ziua de azi nici nu găsești cîntar cu care să poți cîntări durerea mea. S-ar părea că este imponderabilă, și totuși e mai grea decît piatra, m-a tras la fund ! Pînă și soarele îl văd acum ca printr-o perdea de mîl, mi se arată verde, ca unei înecate...

— Cum s-o fi explicînd această senzație stranie ? întrebă ironic Firsov, privind-o cu coada ochiului.

— Cum ? Să-ți spun... Și apucînd cu mîna ei înmănușată puțină zăpadă, o strînse în pumn pînă ce bulgărele se fărîmă de tot. Am s-o iau însă mai de departe... Știi, adesea mi se pare că totul din jurul nostru — zăpada, steaua de acolo, faptele noastre și noi înșine — nu sîntem decît niște consecințe, niște rezultate logice ale unor fenomene și furtuni nesfîrșit de lungi și de depărtate... incalculabile și totuși — notează asta pentru cei care trag cu urechea ! — pe deplin *matematice*, Firsov ! Vorbea, recurgînd vădit la cuvintele și gîndurile lui Firsov cu care acesta, îndrăgostit cum era, o înzestrase fără să-și dea seama pe Dolomanova în locurile de cea mai mare răspundere din romanul său. Iată, de pildă, acum... parcă nici n-ai fi aici, lîngă mine ; aud numai de departe un glas cunoscut... Și-mi pare că simt iarăși și iarăși vîntul ; dezlănțuit și uriaș cît cerul ! Și podul ajurat de peste Kudema îl simt mai aproape... Uite, inima mi se strînge și bate mai vijelios în piept cînd privesc de la înălțimea lui !... Apoi o forță vîjîitoare mă zvîrle la pieptul băiețașului *stîngaci*, îmbrăcat cu o cămașă albă. Uneori mi se pare că toate acestea au rămas în urmă și nu mă mai dor, că totul a fost pîngărit, călcat în picioare ; dar știi, mai simt și acum mîna lui uite aici, pe umăr... și atinse pe demiul lui Firsov locul unde se coase mîneca. Atunci cînd mă gîndesc la asta, nu mă mai interesează nimic din ce mi s-a mai întîmplat după aceea în viață... Ei ? Spune-mi acum : oare nu-i asta dragoste ?

— Nu, Maria Feodorovna, asta nu-i dragoste, ci numai regretul usturător pentru ceva ce nu s-a înfăptuit... E drept că și intensitatea acestui sentiment este un etalon pentru măsurarea omului,

chiar dacă nu-i dragoste, se corectă Firsov, dorind să mai îndulcească puțin soarta ce-o pregătise acestei femei în romanul său. Nu pot să-ți spun nici un cuvînt de mîngîiere ; boala nu-i mortală, dar nici nu scapi de ea... Iar cînd te aduce la nebunie, acest regret, această desăvîrșită orbire sufletească, te poate determina să faci cine știe ce !

Pas cu pas, fără să mai scoată o vorbă, se apropiau de marginea orașului ; casele pe lîngă care treceau erau tot mai scunde, copacii se înmulțeau, cerul se întuneca deasupra lor. De pe crengi supraîncărcate cădea uneori zăpada afînată, iar văzduhul purificat de ger căpătase o transparență de basm, de ajunseseră să vadă aproape cu ochii lucrurile de dragul cărora își deschiseseră amîndoi sufletele. Începeau să spere că s-au rătăcit : aprinzînd însă un mănunchi de chibrituri deodată, Firsov citi inscripția de pe o tăbliță albastră, deasupra capului său : dincolo de această răscruce pustie începea Blagușa. Astfel se întipări în memoria lui Firsov sinteza lucrurilor : Dolomanova nădăjduia să găsească o cale de trecere — o cale ce trebuia să existe neapărat undeva pe-aproape ! — spre realitatea învecinată, o realitate de vis și de copilărie, unde să-i întîlnească pe Mitea de altădată.

Acesta se afla prin apropiere ; la urechile lor ajungeau mereu scandaloase ecouri ale activității lui Vekșin. Gloria părea să-i surîdă iarăși : o stea căzătoare luminează mai puternic spre sfîrșit. În lumea hoților din Moscova se răspîndise zvonul că Dmitri Vekșin își demonstrează cu succes măiestria într-un regat european, ducîndu-i de nas pe cei mai perspicaci Pinkertoni ai Apusului. Vasili Vasilievici Panama, zis Grasul, rămas după moartea lui Șcekutin păstrătorul tradițiilor pungășești, povestea ca pe un fapt autentic cum că Vekșin, după ce a îmbătat într-un restaurant de lux o personalitate renumită din lumea detectivilor și după ce i-a făcut un cadou fistichiu, pare-se o cafetieră cu fluier, l-ar fi trimis la culcare, zicîndu-i cam așa : „Aș putea să te compromit în ochii capitaliștilor, stimabile, în calitatea de funcționar al statului ce-o ai, întrucît eu, oricît m-aș fi decolorat, mai sînt și-acum de nuanță roșie !..." Asemenea informații erau însoțite de exagerări fantastice : de pildă, cică o firmă producătoare de case de fier, una din cele mai importante, i-ar fi oferit lui Vekșin, prin anunțuri inserate în ziarele de pe întreg continentul, un post permanent de expert în safeuri bancare, dar că acesta ar fi refuzat din considerații politice lesne de înțeles, ceea ce însemna că spărgătorul rus a fost promovat, devenind „maestru de categorie internațională"... Astfel, ca bun prieten, zadarnic se stră-

duia Vasili Vasilievici Grasul să întreţină, printr-o aureolă romantică, faima eroului decăzut, gata în realitate să se transforme într-un borfaş de rînd, unul din cei pe care societatea îi mătură aşa cum se mătură gunoiul de pe o masă mare.

VIII

Oricît de neverosimile păreau, ştirile despre presupusul „turneu" al lui Dmitri Vekşin în străinătate măguleau vanitatea profesională a plevii omeneşti din capitală, cu atît mai mult cu cît uneori se părea că timpurile măreţelor înfăptuiri ar fi trecut pe veci. În urma dispariţiei orînduirii care genera bogăţii nesăbuite şi în urma desfiinţării categoriei sociale reprezentate de aşii finanţelor, arta îmbogăţirii rapide se meschinizase în decurs de numai cîţiva ani ; maeştrilor manglitori, cu activitate atît de bogată, încît materialele unui singur dosar ar fi ajuns pentru a se putea susţine o disertaţie de specialitate, nu le mai rămînea decît să mucezească din cauza inactivităţii ori să se lanseze după plevuşcă în apele cele mici, unde-i prindeau şi-i făceau de rîs tîrgoveţele de rînd.

Tristeţea şi dezorientarea cuprinseseră întreaga pungăşime moscovită, după ce într-o singură zi mohorîtă din toiul iernii, zi de neuitat, a fost curmată brusc, din motive cu totul neserioase, şi cariera abia pusă pe roate a lui Kotka Ochi-rău, şi a lui Vasili Vasilievici Grasul, care s-a fript la degete cu prilejul înstrăinării unui lingou de aur al *farmazonilor,* după care, „din motive tehnice", s-a închis şi *bomba* lui Bencik Blîndul. Proprietarul bombei a şi fost curînd după aceea trimis într-o localitate din regiunea polară, cu totul şi cu totul neprielnică atît sănătăţii lui zdruncinate, cît şi activităţii sale clocotitoare. Chiar a doua zi după aceste evenimente regretabile, Donka Creţul îi aduse Dolomanovei plăcuta veste că Vekşin n-a fost plecat în străinătate şi că, dimpotrivă, ar fi căzut mesa într-o unitate de vînzare a alcoolurilor din provincie ; cică ar fi căutat să scape de urmăritori străbătînd în fugă piaţa oraşului ticsită de lumea ieşită să se plimbe duminica, iar de un crac al pantalonului său atîrna o căţeluşă levretă, aparţinînd unei neveste de nepman din localitate.

— Vai, săracul !... Nici că există cîine mai rău decît scîrnăviile astea mici care tremură din tot trupul, spuse Donka agale, contînd pe faptul că prin umilirea rivalului său va izbuti să-şi apropie ceasul propriului său triumf. O afurisită de-astea dacă-şi înfige colţii, numai cu carne cu tot o smulgi.

— Cine ţi-a băgat în cap asemenea prostii ?!... Un ticălos minte, iar altul duce minciuna de colo-colo !... aruncă Dolomanova pe jumă-

tate întoarsă spre el ; dar nu-l izgoni în cămăruța lui decît după ce ascultă totul pînă la sfîrșit.

— Un prieten venit mai demult din provincie mi-a spus. A văzut cu ochii lui. Ședea la fereastră într-o berărie... Dacă vrei, îl chem aici ! Zicea că Mitka nici n-avea pantalonii pe el, el știe de ce... I-o fi lepădat, să-i fie mai ușor la fugă, deși toamna poți răci !...

— Ascultă, Donea, zvonul ăsta să nu-l mai repeți nimănui, spuse inexpresiv Dolomanova și-i întoarse spatele, în timp ce colțurile gurii i se strîmbară ca de otravă. Dacă te mai aud, o pățești, să știi ! Poți să-ți iei adio de la viață.

Donea clătină din cap, admirîndu-i calmul.

— Nu-i nimic, de-o fi să mor de mîna ta...

— N-am nevoie să mă murdăresc, găsesc eu o mînă gata murdară, pentru un douăzeci de copeici colo...

...Curînd frecvența căderilor crescu atît de mult, încît drojdia societății mai întîi se zburli, apoi tăcu chitic, aruncîndu-și unul altuia priviri speriate. Cei osîndiți cădeau mai adesea în plină operație, încît se năștea fără voie bănuiala că în mijlocul lor existau urechi indiscrete. Cînd Petea Copilul, un flăcău excepțional de puternic și blînd din fire, favoritul tuturora și debutant într-ale șutelii, reuși să scape din mîinile milițienilor care îl așteptau la locul cu pricina, mai întîi bănui că l-a vîndut, din răzbunare, păianjenul de Artemi, pe care prietenii lui îl și aduseră la *judecată,* cu pătura în cap și bătut măr. Ceva mai tîrziu se lămuri că l-au batjocorit de pomană pe bătrîn : omul acesta, cu aspră fire de ocnaș, nici n-avusese cum să afle despre debuturile lui Petea, deoarece abia în ajun fusese eliberat de la pîrnaie, unde zăcuse timp de o jumătate de an, și-și petrecuse prima noapte într-un vagon gol. Katia Mîna-a-doua, pe care Petea o părăsise cu puțin înainte, și care fu bănuită la rîndul ei, se dezvinovăți cu prețul scump și straniu al minunatelor ei cozi, cîntate cîndva de Donka. Cozile tăiate și învelite într-un ziar le aduse la proces și, în văzul tuturora, le zvîrli în fața ibovnicului care îndrăznise s-o ponegrească.

Cineva îi trăda cu o îndîrjire diabolică, de parcă ar fi vrut să se răzbune pe această hrubă a societății, numai și numai pentru că îl păstra și pe el, răzbunătorul, în pîntecul ei întunecat. O neagră tristețe domnea acum în lumea hoților, convorbirile se desfășurau în șoapte sperioase, fiecare cerceta pe furiș chipul vecinului sau interlocutorului său. Nimeni nu mai avea încredere nici în pereți, nici în ibovnică, nici în vin ori în liniștea nopții. Mîna de fier a miliției judiciare scotea de ceafă, unul după altul, din bîrloguri chiar și pe cei care se socoteau pe deplin la adăpost... Și deodată o veste îmbucurătoare învioră întrucîtva mofluzenia mocnită a lumii

interlope. Știrea reușitei evadări a lui Sanka Bicicletă se răspîndi într-o clipă, cu amănunte exagerate, fantastice, prin speluncile rămase încă în capitală. Această evadare îndrăzneață din duba închisorii, în plin mers, însoțită de splendidele aventuri ale urmăririi, din care pînă la urmă izbutise să scape, părea un semn prevestitor al izbînzilor viitoare.

Pregătirile în vederea acestei evadări erau stăruitor legate de numele lui Vekșin, care n-ar fi putut să confirme acest lucru, întrucît nu se arăta în lume, iar Sanka nega participarea lui, desigur ca să nu-l implice pe înaltul său protector. Norocul fabulos și vechea prietenie cu Vekșin îl înălța acum pe Sanka în ochii tuturora ; se bucura ca niciodată de atenție și stimă în lumea hoților. Se aflase printre altele că, în lipsa lui Sanka, Vekșin a ajutat-o pe soția lui, rămasă singură, cel puțin o dată, înainte de a se întoarce Sanka în marea familie a pungașilor... Nu se știe de unde făcea rost Xenia de bani pentru bețiile ei care se țineau pe atunci lanț. Cu nepăsarea unei neofite candide vizita toate speluncile pe care le frecventase cîndva bărbatul ei. Desfrîul îi împodobise obrajii cu doi trandafiri morbizi : sănătatea șubrezită nu putea să înfrunte intemperia ce se abătuse asupra ei. Calea de retragere spre o viață pașnică era acum pentru ea definitiv tăiată : *nu mai avea timp* ! În schimb fața ei, bîntuită de vîntul deznădejdii și al primejdiei, într-atît se subțiase, încît era acum uimitor de frumoasă. Și iată că după o scurtă întrerupere în fericirea lor, Xenia trecea acum din nou prin viață, mînă în mînă cu Sanka, copleșiți amîndoi nu de chinul regretelor, nici de falsa semeție a deznădejdii, ci de o patimă întunecată, deocamdată nedescifrată de nimeni. Apăreau pretutindeni împreună și ceilalți băgară de seamă că prezența lor sporea veselia chefliilor, îmbărbăta pe cei căzuți pradă ghinionului, aducea noroc jucătorilor. Retragerea temporară a lui Sanka era acum tălmăcită ca un vicleșug care-i ajuta să șteargă urmele vechi. Generoasă în felul ei, lumea interlopă nu făcea nici o aluzie la trădarea pe care fusese cît p-aci s-o comită cu puțin înainte această pereche.

Atelierul de calapoade al lui Alexandr Babkin rămase în continuare închis ; după ce a stat la gros, nici pe el, nici pe nevastă-sa nu-i mai trăgea inima îndărăt, în subsolul lor drag, dar, la urma urmei, mult prea strîmt și umed. Norocul pungașilor îi zîmbea din nou celui pe care-l năpăstuise : Sanka izbuti în două lovituri mărunte ; ba în săptămîna aceea și alții din șleahta lor avură parte de niscaiva noroace minuscule. De acum înainte *bafta* lui Sanka devenise obiectul unei uimiri tot atît de mari ca, de pildă, viața de măturător și de lacheu pe care Donka o ducea de la un timp

pe lîngă Dolomanova. Pe Donka aproape că nu-l mai vedea nimeni în vreunul din *cotloanele* Blagușei, cum numeau ei colțișoarele discrete, semiîngăduite, locuri de înțelegeri și de odihnă, cum era și localul din subsolul clădirii cunoscute. Dar și cînd venea totuși, arareori, nu se atingea de vin, iar în fața lui amuțeau toți, atît de primejdios devenise, tras la față, încordat ca un arc. Chiar și în lipsa lui, nimeni nu-și îngăduia să glumească pe socoteala acestui faimos duel de voințe amoroase, iar femeile așteptau toate, naiba știe de ce, să apară în ziare un anunț în chenar negru cu privire la moartea prematură a unei stele de cinema abia apărută pe firmament, răpusă într-un gang de cuțitul unui nelegiuit necunoscut; însăși Dolomanova glumise o dată trist, spunîndu-i lui Firsov că va muri probabil subit, după prezicerea lui, chiar în *pat*... În orice caz, toate păreau să pregătească acest eveniment; se isprăvise chiar și turnarea filmului care o avea pe ea ca protagonistă, montat după un scenariu al lui Firsov de un regizor, după toate aparențele și el nebun după Viforniță.

La începutul iernii, cînd filmul văzu lumina ecranului, răsfățatul public al capitalei avu prilej să bombăne, nemulțumit de încă o producție cinematografică mediocră. În film, o doamnă luxoasă, de origine socială îndoielnică, ducea pe calea peirzaniei un poet, talentat desigur, dar peste măsură de înflăcărat, cu ajutorul căruia se răzbuna pe eroul principal; acesta se poticnise, după ce fusese pe cale să inventeze o mașină capabilă să asigure un fel de fericire mecanică; apărea în film și-un moșier gras și destrăbălat, un fel de trepăduș care trăgea să moară, țopăind... noroc că l-a demascat la timp un vigilent administrator de imobil. Poate de unde, în virtutea specificului său, cinematograful nu reține prea mult atenția asupra unei secvențe izolate, ecranul izbutește mai bine ca oricare altă artă să ascundă realitatea aflată dincolo de aparențe: fapt e că la avanpremiera desfășurată în prezența ziariștilor, toată sala a aplaudat din oficiu maniera regizorală, logica abilă a scenariului și mai cu seamă farmecul actriței pînă acum necunoscute, un farmec răscolitor, pe care uneori, oricît te-ai strădui, nu izbutești să-l înțelegi cum trebuie. Nici un spectator nu bănui însă că prin fața ochilor lui s-au perindat înșiși eroii vieții, *acea* Manka Viforniță, *acel* Vekșin, *acei* Maniukin, Donka și Cikilev, a căror răsuflare nerăbdătoare se auzea neîntrerupt de partea *cealaltă* a afișelor de pe stradă.

— Ascultă-mă, Firsov... Ce se petrece aici? îl întrebă Dolomanova pe scenarist, suflîndu-i fierbinte în ureche ca să nu fie auzită de cei de alături. M-au filmat și m-am supus cu strictețe cerințelor de redare a caracterului și trăirilor ce mi-au fost impuse... Dar în

întregime, abia acum văd toată această tărășenie, și nu pot să mă dumiresc : ce anume se petrece aici ?

— Frumoasa mea, avem de-a face cu un fel de teatru, un teatru convențional, de factură orientală, un teatru de vicii și virtuți șablonizate, îi răspunse Firsov, mușcîndu-și ușor buza de jos. Un teatru cu măști ce se pun înainte de ieșirea în scenă, deocamdată aflat în germene. Individualul și particularul, sufletul și zdrențele interpreților, totul se predă la garderobă, în culise, în schimbul unui număr, iar de participat, nu participă la reprezentație decît viciile și virtuțile clasice. O asemenea artă prezintă avantajul de a nu-i obosi nici pe actori, nici pe spectatori. Un alt avantaj, destul de însemnat, îl constituie faptul că, în timpul spectacolului, poți să răsfoiești un ziar sau chiar să te repezi la o baie de aburi, dacă e vreuna prin apropiere, fără nici o pierdere pentru film...

— Oh, pentru mine n-are nici o importanță dacă-i bine sau rău așa... Dar explică-mi, fără răutăți : *este nevoie* de așa ceva ?

— Poate că da, ca tot ce-i omenesc pe lume, răspunse șovăitor Firsov. Dacă va izbuti să supraviețuiască trei sute de ani, se vor scrie pe socoteala lui cărți reverențioase. Eu personal sînt partizan al unui altfel de teatru, dar mai știu eu ?... Oamenilor nu prea le place să-și schimbe distracțiile pînă nu le gustă pînă la capăt, pînă nu se plictisesc de ele !

La premieră, Firsov se afla în aceeași lojă cu Dolomanova. Mohorît, jenat și plin de răbdare, urmărea pe ecran jocul umbrelor sale, dintre care nici una nu dispărea fără să strîngă, de despărțire, pînă la durere, în pumn o inimă. Considera acest scenariu, scris într-o formă negativ-ironică, drept intervenția sa într-o discuție ce pe atunci tocmai începuse, ca să dureze apoi zeci de ani — o discuție cu privire la rolul ideilor în creația unui artist, la primejdiile disprețuirii fenomenelor de viață spirituală și așa mai departe ; iar acum îi era oarecum rușine de succesul răsunător al pamfletului său... Și lucru ciudat : ori cineva a recunoscut-o pe eroina lui deocheată, ori vreun agent al miliției judiciare a scăpat o vorbă vecinului, cert e că înainte de a se sfîrși proiecția, deodată, ca un fel de scînteie păru să străbată sala de spectacol. Și cum tocmai atunci se întîmplă să se rupă filmul, toată lumea se întoarse spre loja în care fosta Viforniță, îmbrăcată ca întotdeauna în negru, îi îngăduise lui Firsov să-i explice ceva. Nimeni nu știa mare lucru despre ea ; dar chiar și cele două-trei crîmpeie dintr-o biografie vie, fremătătoare, îmbogățite de sîngele viu al experienței proprii, șoptite la ureche de la un scaun la altul, deveniseră laitmotivul unei alte muzici, neasemuit mai inteligentă și mai pătimașă decît cea de pe ecran. Între timp, în film începuse să

bîntuie principalul simun oficial, în persoana *tovarășului Egorov*, dar nimeni nu se mai uita pe ecran ; ba unii, sistuiți de cei din spate, porniseră prevăzători spre ieșire, să aștepte acolo și s-o vadă mai de-aproape pe Dolomanova, cînd aceasta va încerca, pînă în cele din urmă, să fugă de excesiva curiozitate a spectatorilor.

— Știi, m-am plictisit, spuse deodată Dolomanova. Hai să mergem. Vii la mine, scriitorule, să bem o cafea ?...

— ...drept mîngîiere pentru victima principală ? întrebă Firsov, întregind vag cele neexprimate de ea și, văzînd că nu primește nici un răspuns, adăugă că de dimineață se simte de parcă l-ar scutura frigurile.

În timp ce Dolomanova, la garderobă, își trăgea în picioare șoșonii, sub privirile candide ale unui prim grup de vreo zece admiratori sfioși, Firsov angajă o birjă găsită la ieșire, prăpădită ca vai de ea, lăsată pe-o rînă... apoi își așteptă partenera în stradă, urmărind cu invidie vrăbiile rebegite de pe gard, care manifestau totuși un optimism într-adevăr rar în situația lor : aproape că n-a fost la Moscova vreme mai urîtă ca în acea seară. Zăpada căzută cu puțin înainte se transforma într-un terci rece și toate speranțele într-un geruleț apropiat, ca și speranțele în fericire, se topeau laolaltă cu zăpada. Ceva nedefinit plesnea și pleoscăia multiplu în jur, o umezeală scîrboasă se scurgea de pe acoperișuri după gulerul ridicat al paltonului, vuia sonor prin burlane. Lumea înconjurătoare se estompa în negura ceții și-a înserării, numai casele de pe partea cealaltă a străzii și copacii se mai distingeau, atîrnați parcă la nimereală prin pîclă... Și răsărind în mintea lui Firsov, se scurse ca de la sine în carnetul său gîndul că nu există timp mai nimerit pentru o sinucidere ! Deodată, o pată roșie, neclară, începu să crească apropiindu-se din fundul bulevardului, mascată uneori de trunchiurile copacilor ori de tufișuri. Conținînd în ea un fel de mîngîiere neașteptat de blîndă și plăcută ochilor, această pată roșie lua caracterul unei minuni ce conferea un înțeles deosebit, chiar o frumusețe supremă vremuielii din jur... În sfîrșit, iată misterul : un meseriaș cherchelit își ducea de mînă fetița, iar aceasta strîngea la piept ceva iubit, rotund și roșu, după toate aparențele primit în dar de la tăticul ei — un balon de copii, foarte simpatic, deși nu se înălța din cauza umidității (ba chiar fetița era nevoită să-l țină strîns cu brațul liber, ca pe orice alt obiect, să nu cadă).

— Văd că nu te mai saturi privind ! Pe cine admiri, scriitorule ? auzi deodată vocea cunoscută.

Firsov tresări și urcă tăcut în birjă. Birjarul trase coviltirul de piele, hățurile plesniră, îndemnînd la drum biata necuvîntătoare prăpădită și călătoria începu.

Drumul i se păru lui Firsov lung și plictisitor, deoarece Dolomanova, deși lipită strîns de el, se afla acum mai departe ca oricînd. Tocmai spre capătul drumului îl întrebă la ce se gîndește, iar el nu-i răspunse mai înainte de a-și fi alungat din minte stăruitorul balonaș de copil.

— N-ar trebui să ne întristăm că minunile nu se pot cumpăra din comerț, răspunse scurt Firsov. Pe vreme rea pot fi înlocuite chiar și de o fărîmă a sufletului, dacă îl ai, desigur !

— Știi, Firsov, niciodată n-am priceput pînă la urmă cărțile tale, nici pe tine nu te-am înțeles... și nu numai din vina mea. Iată, mai adineauri mi-ai bodogănit atîtea cu privire la artă și tot n-am înțeles pentru ce fel de artă ești...

— Ei bine, oftă Firsov și aruncă o privire în jur ca să-și dea seama dacă mai are destul timp pentru explicații. Din păcate, în cinci minute ajungem. Totuși... să-ți explic. Sufletul omenesc, *milady*, este un mecanism destul de ciudat. Nu suportă, ca o mașină de cusut, de pildă, să umbli în el cu șurupelnița. Nu suportă nici pilule care să-l apere de rele, ca organismul. Dimpotrivă, cere numai produse naturale. Cu alte cuvinte, deci, sufletul omului dorește să contemple *personal* tot ce alcătuiește existența, adică veșnicia, lupta dintre lumină și întuneric, începuturile și sfîrșiturile, precum și toate celelalte, pentru care e nevoie atît de o selecție riguroasă, ce se face uneori o singură dată în viață, cît și de reflecție, și asta cu ochii proprii, larg deschiși, nu în interpretarea unor creatori operativi din tagma scriitoricească. Inspirației omenești nu-i place ca lucrurile să se petreacă altfel ; fără discernămînt se ofilește și moare, și-atuncea omul dă înapoi cînd e mai sigur că pășește cu pași mari înainte ! Într-un cuvînt, sînt pentru arta care-l face pe om mai bun, mai generos, iar nu pentru vreo ramură oarecare de artă, administrativ-economică sau, să zicem, sanitar-locativă... Mă înțelegi acum, instigatoare ce ești ?

— Tot nu înțeleg... rîse Dolomanova.

Dar nu mai avu timp să-i explice mai departe, întrucît sosiseră la destinație. Firsov sări cel dintîi din birjă și, plin de abnegație, înfundîndu-se pînă la gleznă în fleșcăiala producătoare de răceli, o ajută pe Dolomanova să treacă peste băltoaca ce se întindea pînă în pragul casei.

IX

În antreu, Donka, înclinîndu-se subliniat, de data aceasta fără nici un fel de bufonadă, chiar cu o oarecare stimă, o anunță pe Dolomanova că o *domnișoară* necunoscută o așteaptă de mult. Toată seara, după aceea, cît timp jucă dame cu Donka, în odăița

lui, Firsov se tot gîndi ce anume îl făcuse pe Donka să-i spună *domnișoară* Taniei Vekșina și abia după ce plecă, mai tîrziu, cînd ajunse în stradă, pricepu că Donka i-a dat cel mai potrivit calificativ, care ar fi fost și mai exact dacă adăuga și epitetul *bătrînă*. În înfățișarea Taniei se simțea ceva extrem de demodat, chiar un fel de neglijență, din cauza îndelungii nepăsări față de sine, așa cum se întîmplă multor oameni cînd au preocupări obsedante și inutile, sau cînd se hotărăsc să săvîrșească o faptă nobilă, cu primejdia vieții. Pe lîngă aceasta, lui Firsov i se mai păruse că Tania arde de nerăbdare să săvîrșească această faptă, poate chiar pentru că era pe deplin pregătită pentru deznodămîntul pe care nici autorul nu mai putea acum să-l amîne sau să-l anuleze.

Tania o aștepta pe Dolomanova de mai bine de-o oră, și-n acest timp Donka îi citise din versurile sale, mînat desigur de nevoia arzătoare de a-și încredința unui suflet simțitor visurile, cuprinse în sonorități verbale. Încrederea lui sumbră fusese, probabil, cîștigată de frămîntata neliniște din ochii Taniei, care-l făcea să ghicească în ea un dezechilibru sufletesc înrudit cu al lui ; iar Taniei, nu prea exigentă în materie de poezie, îi plăcuseră versurile lui capricioase, în care clocoteau parcă aceleași doruri și presimțiri, dinaintea unei ascensiuni mortale pe culmile cele mai înalte. Pe lîngă versuri profetice, în lirica lui Donka se întîlneau și altele, colorate, de o senzualitate nemărginit de sinceră și într-atît de firească, încît își pierdeau parcă tonul și caracterul lor neîngăduit ; ascultînd aceste pasaje, Tania roșea mai curînd de plăcere decît de rușine, ca și cum s-ar fi dat într-un leagăn amețitor și primejdios. Părea că o prietenie stranie s-a înfiripat de la prima vedere între ei, ca să se curme deodată.

Scoțîndu-și capul pe sală la auzul soneriei, Tania o văzu pe stăpîna casei scoțîndu-și pălăria în fața oglinzii, netezindu-și mașinal cuta oboselii din colțurile gurii, și mai văzu mîinile lui Donka prinzînd săritor demiul lepădat de Firsov ; nu porni însă în întîmpinarea lor, ci se întoarse la locul ei, lîngă fereastră, astfel încît cele două femei se putură studia reciproc, de la suficientă distanță, înainte de a fi fost rostită fraza introductivă, fraza-cheie a întîlnirii lor.

Prezentîndu-se stîngaci drept sora lui Mitea, Tania aminti că s-au mai văzut *într-un loc* și că, probabil, Dolomanova a rămas cu o impresie nu tocmai plăcută de la această primă întîlnire, asta desigur din vina ei, a Taniei. Lăsă apoi gazdei posibilitatea să-și exprime atitudinea față de vizita neașteptată ; dar aceasta tăcu în continuare, neluîndu-și ochii, neașteptat de triști și de atenți, de la vizitatoare, din care cauză Tania încercă o senzație neplăcută

de nuditate. Era atît de emoționată, încît nu observă semnul prietenos, de încurajare, pe care i-l făcuse Firsov ; poate chiar nu-l observă de loc pe scriitor, care urmărea cu un deosebit interes desfășurarea întîlnirii. Lui Firsov instinctul său profesional îi șoptise că tocmai în această întîlnire va găsi firul conducător către enigma nedezlegată ce-l chinuia de-atîta vreme.

— Mitea mi-a vorbit de dumneata... nu prea mult, dar cu multă căldură... începu șovăitor Tania, făcînd involuntar un pas înainte, fără a provoca același lucru din partea cealaltă.

— Da, mi-ai mai pomenit de acest lucru și data trecută... și m-am bucurat foarte mult pentru Mitea, că nu și-a pierdut deocamdată capacitatea de a vorbi bine despre cei apropiați, răspunse Dolomanova cu o ironie vagă și crudă, poate ca să nu se creadă cumva că numele lui Vekșin asigură necondiționat drumul spre inima ei.

— Am vrut să spun, lămuri Tania cu o înflăcărare cuceritoare, că Mitea îți spunea totdeauna Mașa, de-aceea nici nu-ți știu numele întreg... n-am avut cînd, mai bine zis nici nu m-am gîndit să-l întreb pe *dînsul*, în timp ce așteptam. Făcu un gest pe jumătate întrebător, de asemenea neluat în seamă, spre antreu, unde rămăsese Donka. Mă înțelegi ? Nu îndrăznesc să mă adresez dumitale într-un fel mai intim, ne vedem doar abia a doua oară...

— N-are importanță... răspunse Dolomanova, simțind, fără să vrea, o stranie înflăcărare. Iar Firsov, rămas în ușă, oricît de atent cerceta această făptură, de fapt creată de el, nu izbuti să descifreze nici jumătate de rînd din gîndurile ei de-atunci. Hai să nu mai îngrămădim lucruri de prisos acolo unde și așa nu mai este loc... încheie gazda.

Încurcată, Tania rămase cîteva clipe cu privirile în pămînt ; numai scopul urmărit de ea, un scop ce nu suferea amînare, o ajută să facă față văditului eșec al introducerii sale. Tulburarea, dezorientarea ei păreau a fi îmblînzit-o întrucîtva pe Dolomanova.

— Cred că ai ceva urgent de discutat cu mine... Spun asta pentru că Firsov și cu mine venim direct de la o vizionare și, la drept vorbind, am cam înghețat pe drum. Nu vrei să iei cina cu mine ?

— Nu, vai de mine... se grăbi să răspundă sincer Tania și îndată se sperie la gîndul că exclamația ei ar putea fi interpretată ca un refuz de a sta la masă cu o femeie de-o reputație incertă, oarecum dubioasă. Nu că m-aș grăbi... mărturisesc că nici n-aș avea unde merge !... Dar stînd la masă, mi-ar veni cam nu știu cum să vorbesc despre *asta*. Știi, de azi-dimineață, de cum m-am tre-

zit, am priceput deodată atît de limpede că atunci, ultima oară, am fost nepermis de tăioasă cu dumneata... Și aproape fără motiv, întrucît chiar dacă am unele informații, ele sînt cît se poate de reduse și neclare... și unilaterale pe deasupra. M-a apucat o dorință nebună să vin cît mai repede... imediat chiar ! ca să-ți cer scuze... Și iată-mă, am venit, încheie Tania cu un zîmbet vinovat.

— Ți-a trebuit atît de mult timp ca să ajungi la mine ? o întrebă Dolomanova plină de neîncredere. De azi-dimineață ?

— N-am ieșit chiar imediat. După micul dejun m-am abătut mai întîi pe la circ, din obișnuință, să mai miros puțin praful de-acolo... Te înveți cu asta mai rău decît cu tutunul ! Și-apoi, am venit pe jos. De la un timp îmi place să umblu pe străzi, mă simt mai bine între oameni, dar și noaptea, tot așa, e plăcut să te plimbi, deși nu e lume... Aruncă o privire atentă și îngrijorată gazdei. Nu știu dacă ai observat : cu cît se adună mai mulți oameni într-un loc, cu atît mai... cum să-ți spun... nu că ți-ai simți prea acut singurătatea, dar scapi mai neobservat... parcă te pierzi, te dizolvi în mulțime... L-am întrebat chiar o dată pe Firsov ce se va întîmpla cînd vor fi pe pămînt o sută de miliarde de oameni, dar nu mi-a răspuns...

— N-am răspuns pentru că m-ai întrebat în treacăt, în foaierul circului, înainte de cel de-al treilea gong, sări Firsov de lîngă ușă, unde rămăsese, atins la coarda sensibilă, trădîndu-și astfel prezența. Omul devine mai neobservat pentru că mulțimea din fața sa este însuși poporul lui.

Dolomanova privi atent spre el.

— Vezi ce autor deștept avem ? zîmbi ea și, apropiindu-se abia acum, în loc să-i strîngă mîna Taniei, își trecu brațul pe după umerii ei. Ți-am văzut paltonul în antreu, e jilav tot... Unde ai izbutit să te murezi în halul ăsta ? Cred că te-ai udat și la picioare. Văd eu, văd că te-ai udat... Vrei să-ți dau papucii mei ? Sînt moi și calzi ca două sobe, îți schimbă imediat dispoziția... Hai, vino cu mine !

Fără să mai aștepte răspuns, o conduse pe Tania în colțișorul ei cald și primitor, luînd în drum un șal de pe speteaza scaunului. Cei doi bărbați din antreu nu le mai văzură — auziră numai convorbirea lor : la început vocea Taniei, stingherită și plină de recunoștință, apoi a gazdei, neliniștitoare prin ambiguitatea ei abia deghizată. Bănuind că dezlegarea principalei enigme este acum aproape de tot, Firsov amuți.

— Fă-ne o cafea mai tare, Donea, și adu tot ce avem în casă ca dulciuri... Adu și ceva consolator, să ne mai încălzim ! dădu dispoziții Dolomanova, și tocmai cînd Firsov se pregătea să prindă

în carnetul său păsăruica cea impalpabilă, își aduse aminte și de el. Feodor Feodorovici, du-te și dumneata, te rog, de-l ajută pe Donea !... Sau lungește-te acolo, pe patul lui, cu un ziar în mînă, pînă-i masa gata. Și vezi de închide ușa bine, Donea !

Rămase singure, cele două femei se așezară în niște fotolii joase, lîngă o masă tot atît de joasă ; întrucît însă li se păru rece și inconfortabil acolo, se mutară pe canapea, cu picioarele adunate dedesubt, și rămaseră astfel tăcute pînă se stabili între ele acordul necesar ca să se asculte una pe cealaltă și, mai cu seamă, să se gîndească amîndouă la unul și același lucru.

— Mă tem că te-ai plictisit așteptîndu-mă ?

— O, nu face nimic. Am acum destul timp liber. Din diferite motive, aproape că m-am retras de la circ... totuși nu găsesc în mine forța necesară să rup și ultimul firicel...

— Am auzit... Dar dacă-i atît de primejdios, n-ai putea să pregătești un alt număr ?

— Toate celelalte știu să le facă mulți... zîmbi Tania cu un oftat. Desigur, s-ar putea, dar nu te lasă gloria !

— În orice caz, regret foarte mult că n-am apucat să te văd la circ, zise prietenește Dolomanova. Îmi spunea Firsov mai deunăzi că era ceva extraordinar de sobru, ceva sculptural și înfiorător, aproape zguduitor. Dar vorba lui, poate o să am totuși parte...

Deosebita atenție pe care Dolomanova i-o acorda de data aceasta deșteptă în Tania o sinceritate impulsivă, caldă.

— Nu mă pot dumiri nici eu cum de-am ajuns aici... începu grăbită, încălzită de laudele primite. Dimineața parcă mai merge, dar pe măsură ce se apropie seara, mă simt tot mai prost, mă frămînt tot mai mult, iar cînd arunc o privire jos, de sub cupolă, parcă se clatină toate dedesubt, zvîcnesc cercuri-cercuri : parcă n-am mai urcat niciodată sus și mi-am pierdut toată deprinderea. Auzeam că aviatorii, tot așa, cu trecerea anilor, își pierd deprinderea de a zbura ; dar la noi, la circ, nu știu să i se mai fi întîmplat cuiva una ca asta... Nici cei care lucrează fără alonjă și fără plasă nu se tem. I-am întrebat și pe bătrînii noștri... tot așa spun că una ca asta nu s-a mai pomenit. Se vede că așa sînt eu, ca și Mitea, puțin apucată. Și cu el la fel se întîmplă : îl obsedează un gînd și-i tot bîzîie în urechi, i se tot învîrte în cap pînă la nebunie, nu-l lasă să închidă un ochi. Se vede că am terminat definitiv cu circul... Și-atunci m-am gîndit să mă mărit, deși deocamdată nu-s decît logodnică și, după toate aparențele, situația aceasta amenință să se prelungească, iar la vîrsta mea, să fii logodnică cu vechime nu-i de loc măgulitor... Nu-i așa ? Logodnicul meu e om de afaceri, i-e gîndul numai la bani și la mărfuri care

aduc parale... Poate că și eu o să ajung așa cu trecerea anilor, o zgripțuroaică, prea mă tem de pe-acum să nu-l pierd. Colegii de la circ mi-au adus o mulțime de cadouri, tot lucruri de preț, cum s-ar zice, de despărțire, cu prilejul retragerii : dar pentru mine cadourile astea sînt ca niște coroane mortuare, chiar mai rău... Mi-e și rușine că nu mă doare nimic, sînt sănătoasă tun... Nu îndrăznesc nici să mă arăt doctorilor, să nu creadă cumva că mă prefac !

— De ce îți prezinți povestea vieții în culori atît de groase ? Nu cumva dinadins ?... Ce te face să ai o părere atît de proastă despre mine ? o dojeni blînd Dolomanova și duioșia care răzbătu în glasul ei trezi în inima Taniei speranța că va duce la bun sfîrșit cele plănuite. Nu știu de ce am crezut că și el este artist de circ...

— Da de unde, e un simplu negustor, și încă unul din cei de astăzi. Mitea nu poate să-l sufere din cauza asta, deși Nikolka nu-i chiar atît de rău. E tînăr și încă nu s-a stricat definitiv... Și-apoi mi-e totuna : parcă omul se uită în ce groapă se ascunde de frică ? Și uite, mă bălăngănesc prin tot orașul ca o pendulă, căutînd să fug de mine însămi... Și cînd te gîndești că fratele meu se află exact în aceeași fază : fuge de el însuși și se ajunge mereu din urmă ! Zîmbi fără să vrea acestui joc uimitor de coincidențe, care aduse din nou conversația lor pe direcția dorită. L-am visat acum cîteva zile : se făcea că ne-am întîlnit în fața unei porți necunoscute și am dat să-l îmbrățișez, iar el a ațintit asupra mea în tăcere niște ochi goi de tot, nu era nimic în ei... Mi-a rămas în minte un colț de casă cu tencuiala căzută, un colț văzut *prin* ochii lui ; aș recunoaște această clădire și într-o poză ! Dacă ar fi să adîncim problema, cred că oricine i-ar plînge de milă, chiar și dumneata... Nici eu nu caut neapărat să-l justific, ar fi chiar caraghios în vremurile noastre, cînd în jur se petrec cele ce știi ! Dimpotrivă, l-am sfătuit chiar să se predea : să se prezinte și orice i-ar face, tot s-ar simți mai ușor... Cît timp poate un om să ducă în cîrcă un asemenea munte ? Iar el mi-a răspuns că a te preda în silă înseamnă să minți, iar minciuna este ceva foarte complicat, care-ți dă bătaie de cap... cere tot timpul s-o înnoiești și nu te lasă în pace nici noaptea. Zice că are tot timpul... dar tot el recunoaste că oamenii cu *asemenea profesii,* ceea ce-i mai prost, se învață încetul cu încetul să se hrănească din sudoarea și din durerea altora și se deprind cu asta în așa hal, încît devin nesimțitori, cam ca plosnițele care nu-și simt propriul lor miros. Iar Mitea — mi-a spus Zina Vasilievna mai demult, în mare taină ! — nu uită nici o clipă, nici noaptea, ce-a ajuns ! Și-atunci parcă își

pierde suflarea și rămîne astfel nemișcat un ceas-două, ca un mort la miezul nopții, cu ochii deschiși.

Cu degetele strîns împletite, ca în rugă, Tania își acoperi gura și așteptă, cu ochii închiși, să mai treacă valul care o apăsa pe inimă și pe minte.

— Dă-mi voie, Tanecika, lasă-mă și pe mine să-ți spun măcar o vorbă... o întrerupse Dolomanova, apucînd-o de mînă ; nu-și dădu nici ea seama cît de rece, ca un sloi de gheață, rostiră buzele ei acest nume. În primul rînd, mă bucur din suflet de această întîlnire a noastră, căci, să-ți spun drept, rîndul trecut nu mi-ai plăcut de loc. Prea ai sărit orbește în apărarea unui subiect... și nu știai nimic despre el ! Uite, și-acum, aș putea spune că ești foarte imprudentă. că-ți faci griji pentru Mitea, deși deocamdată nimic nu-l amenință. Mereu pomenești de el, iar în casa aceasta... parcă n-ar fi cazul s-o faci. De altfel, știe că ai venit acum aici ?

— Vai de mine... Nu mi-ar fi îngăduit niciodată, îi scăpă cinstit Taniei.

— Foarte bine, dragă Tania, căci, să știi, după o anumită întîmplare, nu pot să sufăr nepăsarea cuiva față de mine... Dacă observ ceva, mă fac foc și devin rea, necruțător de rea ! Cît despre dumneata, nu-ți face nici un fel de griji din cauza acestui om, pentru că între dumneata și el nu există nici un pic de asemănare și chiar evadările voastre, cum te-ai exprimat, se datoresc unor motive diferite... Crede-mă. În virtutea experienței mele personale, am ajuns să cunosc omul pînă-n fundul sufletului. Mitea e zgîrcit în sentimente, în timp ce dumneata ești cheltuitoare din fire, ai fi în stare să te împarți tuturor... deși nu merită s-o faci, pentru că n-ar ajunge mai mult de-o picătură de sînge fiecăruia, și nici fratele dumitale n-ar aprecia prea favorabil o asemenea faptă ridicolă din partea dumitale. Ce să facă el cu o picătură de sînge, fie chiar și sînge de om ?... Nu degeaba spunea el că-i de fier. Așa e, este de fier, iar fierul nu-i iubește pe oameni, ci-i disprețuiește, tocmai pentru că oamenii sînt calzi, gingași, și se pot încovoia de durere. De-aceea nu mai are pe nimeni lîngă el : fierul ruginește singur ! Și boala lui este cu atît mai cumplită, cu cît cel mai des își găsește leacul de partea cealaltă, de partea lui Aghei... dincolo de-o moarte cinstită. Firsov și-a luat mare belea pe cap, propunîndu-și să-l descrie pe Mitea, să-l aducă în dar patriei multiubite !... Își smulge părul din cap, îl doare, și nu știe cum să scape de el mai repede. Cu fratele dumitale, Tania, nici azi nu-i a bine, și ar putea ajunge și mai rău, așa că nu-i cazul să-i iei apărarea... Mai curînd întoarce-i spatele ! Nici să nu te mai uiți la el pînă nu te

strigă pe nume cu glas omenesc. Orice pe lumea asta, după ce scapă de sub roata cea mare, se înmoaie ; chiar și piatra. Deocamdată ar fi bine să uiți de el pentru un timp...

Tania făcu un gest de vinovată neputință.

— E peste puterile mele.

— Nu te înțeleg... Și de ce n-ai venit la mine cu această problemă mai demult, după prima noastră întîlnire ?

— Ieri era prea devreme, iar mîine poate va fi prea tîrziu, zîmbi Tania printre lacrimi involuntare, cu ochii în pămînt.

— Dar de ce ? Tocmai asta aș vrea să aflu de la dumneata : *de ce* ?

— Așa, un obicei al meu, mărturisi stînjenită Tania.

— Ce fel de obicei ?

— Ei, cu trecerea anilor, din cauza necontenitului efort... mai bine zis din cauza violenței pe care mi-o impunea meseria, mi-am format un obicei... înainte de orice reprezentație trebuie neapărat să mătur în casă, să-mi pun rochiile la loc, să spăl vasele, într-un cuvînt, să deretic... Și nu numai în casă... făceam ordine deplină și în gîndurile ce le lăsam în urmă. Acolo, în înălțimi, nu trebuie să mă las distrată de nimic străin de acel moment. Nu numai soarta fratelui meu nu-mi dă liniște, dar chiar și... ai să rîzi de mine, chiar și un nasture pe care nu-l găsesc !

— Ai spus doar că te retragi de la circ ! își aduse aminte Dolomanova.

— Obișnuiesc să fac asta și cînd plec undeva, altminteri, dacă-mi aduc aminte de vreun fleac oarecare uitat, îmi strică toată călătoria. Știi, uneori un singur fir de nisip, dacă-ți intră în pantof, te chinuie tot drumul !

Cu o mișcare hotărîtă și prietenoasă, Dolomanova o apucă de mînă.

— Și ai de gînd să pleci singură ori cu soțul ? o întrebă ea pe neașteptate și apăsat.

Roșind, Tania începu să curețe cu unghia o pată închipuită de pe cuvertura canapelei ; se vedea clar că va încerca să scape printr-o minciună.

— Nu știu încă... dar Nikolka mi s-a plîns o dată că negustorii mai cu experiență îl concurează prea tare : s-au înmulțit peste tot ca mușteie ! L-am sfătuit să încerce mai bine să-și facă drum în provincie... Mi-ar veni și mie mai ușor într-un loc unde nu-i circ, departe de ispită. Căci *aici*, parcă pot să stau și să nu fac nimic ?... Tocmai în virtutea acestei *eventuale* plecări am și simțit dorința să *pun la punct* toate treburile familiei. Că doar dintre

noi doi eu sînt mai în vîrstă... Eu am rămas cea mai mare în familie...

Dolomanova începuse să priceapă că toate acestea sînt mai curînd o boală decît un capriciu. Atrăgeau atenţia obrajii supţi ai Taniei, privirea ei vagă care parcă nu-şi găsea un punct de reazim ; se mai adăuga la aceasta un fel de înflăcărare febrilă, verbiajul ei, cu repetarea unor fraze, şi mai ales acea neliniște pe care o cunoştea, neputincioasă frămîntare a unui osîndit... această neliniște o observase cîndva şi la tatăl ei, înspăimîntat de venirea bătrîneţii. Toate acestea îi spuneau că nu are dreptul să-i refuze Taniei această conversaţie obositoare şi deocamdată fără rost.

— Bine, să presupunem că noi două ne-am împăcat... consimţi cît putu mai rezervat Dolomanova. Ce mai vrei de la mine ?

— Imediat îţi spun, dar mai înainte făgăduieşte-mi că n-ai să te superi. Orice mi-ar spune de dumneata *cealaltă,* după părerea mea eşti o femeie cu suflet, deşi nu te cunosc prea bine ! Iar lui Mitea, care a pierdut aproape irevocabil partida, în viaţă, nu i-a rămas nimic în afară de speranţa că oamenii, la urma urmelor, sînt în esenţă *buni* !

— Oamenii nu sînt nici răi, nici buni, sînt înainte de toate oameni, oameni *vii*... şi toate decepţiile ni le pricinuiesc propriile noastre greşeli... comise cu sau fără voie, o corectă Dolomanova, oarecum emoţionată, prevăzînd parcă întorsătura pe care putea s-o ia conversaţia. Şi amîndouă simţiră că, începînd din acea clipă, sinceritatea şi prietenia abia înfiripate între ele porniseră să scadă. Dar mă rog, n-are a face, te ascult !

— Să vezi, începu Tania cu răsuflarea tăiată. După cum am putut să observ în ultima vreme, o hotărîre mîntuitoare aproape că s-a copt... dacă nu în inimă, cel puţin în mintea fratelui meu ! Şi asta-i mare lucru ! E tot atît de greu, mă înţelegi, cum ar fi să te desprinzi de pămînt ca să zbori, pînă începe să te poarte aerul ! Sînt convinsă că Mitea îşi va lua zborul, cu condiţia să i se întindă la momentul oportun o mînă de ajutor. Cît de des ni se întîmplă să regretăm că am întîrziat... indiferent din care motive !

— Şi după părerea dumitale, cine ar trebui să facă această faptă nobilă... să-i vină în ajutor lui Mitea ? zîmbi insinuant Dolomanova, luîndu-şi mîna de pe umărul Taniei.

— Dumneata, desigur. Cine altcineva ? îi sugeră candid Tania. Doar vă iubiţi şi acum, ca şi altădată... Ştiu eu. Vă iubiţi cum puţini oameni ştiu să iubească în zilele noastre ! Dacă ar fi numai să ne aducem aminte de acea primă întîlnire de pe malul Kudemei...

Afirmația aceasta îi scăpase cu atîta sinceritate încît, în primul moment, Dolomanova clătină fîstîcită din cap.

— Cum de posezi asemenea informații exagerate cu privire la sentimentele altora, scumpa mea ? se miră ea sincer. A, da, pesemne ai citit fragmentul din romanul lui Firsov, publicat în revistă, despre dragostea aceea de copii nevinovați ; cum ne îmbrățișam noi doi *atunci*, pe podul de peste Kudema. Ce-i drept, episodul este descris cu destulă măiestrie, cînd citești te ustură ochii ca atunci cînd tai ceapă ; numai că toate sînt niște minciuni sfruntate, o lirică mieroasă, adevărată tromboneală, cum se zice la noi, în lumea hoților. În primul rînd, în ziua aceea ploua, o ploicică lină de vară, așa că nu sufla nici măcar o adiere de vînt. Și-apoi... Străfulgerarea unei bănuieli îi schimonosi Dolomanovei obrazul. Ori ți s-a lăudat Mitea, în calitate de frate, cu succesele lui ?

— Vai de mine ! Niciodată !... Dimpotrivă, nici măcar un cuvințel n-a suflat despre *asta* ; s-a mirat doar, adînc îndurerat, de alegerea ce ai făcut-o în viață și a adăugat cu regret că tare nefericită trebuie să fii.

— Drăguț din partea lui ! zîmbi aproape recunoscător Dolomanova, dar inima Taniei se strînse din cauza rînjetului răutăcios ce-i șerpui în colțul gurii. Din păcate, greșești, sărăcuța de tine... Te înșeli ! Și nu-ți doresc să simți vreodată pe propria-ți piele cît de adînc și de cumplit te-ai înșelat ! Ba chiar ar fi mai bine, drăguța mea, să nu te bagi în tot mîlul acesta și să nu zgîndărești amintirile noastre vechi, abia domolite ! Cu băiatul ăsta am eu o socoteală a mea, pînă dincolo de mormînt !...

Tania parcă tocmai această izbucnire ar fi așteptat-o.

— Vezi ? Îl urăști fiindcă l-ai iubit prea mult... Și-l mai iubești și-acum ! Altminteri nici n-aș fi venit la dumneata... sări cu înflăcărare Tania, luminîndu-se chiar puțin la față. Am observat de rîndul trecut. Cu cît vorbeai mai cu înverșunare despre Mitea, tot mai frumoasă te făceai, și mai mîndră... Zina Vasilievna a înțeles aceasta mai bine decît noi toți. Și-a mușcat atuncea buzele pînă la sînge, n-ai văzut ? Atîta numai că această iubire a dumitale este puțin cam hăituită... să zicem, de viață ! și-i în stare să muște la auzul oricărui foșnet imprudent prin apropiere. Se întîmplă uneori... Te superi că vorbesc atît de deschis ? Ce rost are ? Împăcați-vă ! Și ar trebui să faci chiar dumneata primul pas... Te temi că n-are să te înțeleagă ? Desigur, nu sînt în măsură să vă pricep obiceiurile, nu cunosc etica *mediului* actual al lui și-al dumitale... Simți că alunecă, făcînd imprudent această presupunere oarecum nechibzuită și privi cu rugăminte și teamă fața Dolomanovei, acum cu desăvîrșire imobilă. Mie mi se pare totuși, nu știu de ce, că la

mijloc este numai o neînțelegere sufletească... Sînt gata să admit că ți-a greșit prin ceva, dar poate fără voia lui : mi s-au făcut anumite aluzii cum că i se întîmplă să fie neatent chiar în relațiile cu prietenii... Asta nu înseamnă însă că nu iubește oamenii ! Zilele acestea cineva... a, da, chiar Firsov... a căutat să-mi argumenteze cu înflăcărare că nu se știe ce este mai sacru, mai înalt : oamenii sau ideea abstractă despre binele omenesc. Zicea că dragostea pentru *oameni*, dragostea simplă, fără idei și fără plan, nu duce la nimic, te istovește numai, și că te poți împotmoli în această compasiune stupidă întocmai ca într-o mlaștină. Adevărul constă în faptul de a zări în fața ta prin nevoi, chiar prin sîngele contemporanilor tăi, steaua călăuzitoare... Crezi că nu-i așa ? Eu cred că așa este. Chiar și tribunalul cel mai neîndurător ține seama de trecutul omului legat în lanțuri, aflat în fața lui, pe banca acuzaților... și dacă nu poți fi înțelegătoare cu Mitea de dragul lui, măcar iartă-l în numele trecutului vostru scump, în numele frumoaselor amintiri ce v-au rămas amîndurora moștenire indivizibilă, pe viață. Doamne, dacă aș fi avut eu parte de asta !...

N-o întrerupse nimeni, dar sufocată de lipsa dovezilor se încurcă, se simți sleită. Acum se vedea clar că această implorare fără rost, dictată de inima ei, se va prelungi încă mult dacă șirul conversației nu va fi îndreptat spre anumite fapte, tocmai acelea pe care Dolomanova dorea atît de mult să le ascundă oricui, din pricina unui dureros sentiment de rușine.

— Te rog, liniștește-te, drăguța mea... nu-i cazul să pledezi pentru fratele dumitale. Poate chiar nici, n-ai dorit asta, ci pur și simplu ai ajuns la mine din întîmplare, în căutarea unui suflet de om, ca să te mai încălzești puțin, ceea ce, de asemenea, dovedește că nu ai absolut pe nimeni apropiat. Se vede că data trecută ai observat că sînt fierbinte și nu te-ai înșelat : sînt chiar dogoritoare. Așa că toate astea se explică prin starea nervoasă în care te afli, la care ai ajuns tot frămîntîndu-te în singurătate. Și eu am trecut prin asemenea încercări, timp de o lună, ba și mai mult, după moartea lui Aghei... abia am reușit să mă refac. Te-am sfătuit adineauri, Tanecika, să nu te frămînți atîta din cauza fratelui dumitale. Știi de ce ? Fiindcă am avut prilejul să-l cunosc mai îndeaproape pe acest om. Repet, nu merită să-ți faci inimă rea din cauza lui Vekșin. Dacă îi este scris să se ridice din pulbere, se va ridica și fără dumneata... rezemîndu-se puțin pe umărul vreunui prieten neprevăzător sau, în cazul cel mai rău, călcînd pe pieptul sau țeasta vreunui naiv întîlnit în cale. Admit că-i iubește cu adevărat pe oameni... ba nu chiar pe oameni, ci omenirea, știu eu... o omenire cam impersonală, teribil

de depărtată și plăcut tăcută, chiar nebuloasă, văzută prin veacuri... și tocmai de-aceea, infinit mai comodă, mai la îndemînă de iubit! Dar dragostea asta pentru omenire și dragostea pentru semeni sînt lucruri absolut diferite, poate chiar opuse. În catalogul *dragostei,* Firsov numește aceasta *iubire provizorie,* o iubire fără confirmare de primire... Nu, nu-l acuz pe Mitea, doar nici eu nu sînt mai bună decît el... Dar cu atît mai mult, în cazul ăsta, înseamnă că baţi la o uşă greşită, păsăruica mea călătoare!

Diminutivul sună atît de aspru, aproape irevocabil, încît inutilitatea rugăminților devenise acum evidentă. Nu-i mai rămînea Taniei decît să facă pasul suprem.

— Tocmai de aceea iartă-l! Iartă-i tot răul ce ţi-a făcut... șopti ea hotărîtă și alunecă pe podea. Dar totul eșuă din pricina unei piedici neprevăzute.

Ar fi căzut desigur în genunchi, dacă ar fi avut prevederea să împingă din timp la o parte scăunelul ce-i stătea în drum; dar înainte de a înlătura piedica neprevăzută, Dolomanova o prinse în brațe și o făcu să se așeze la locul dinainte, astfel încît scena nu se mai desfășură înduioșător, cum ar fi vrut Tania, ci într-o zăpăceală falsă și ridicolă.

— Nu, drăguța mea, nu-ți pot îngădui această plăcere, rosti sever Dolomanova. E și demodat, și de prisos. Probabil că boala dumitale te-a împins să faci asta și, la drept vorbind, ai comis adineauri ceva cel puțin tot atît de lipsit de tact. Iată: intervii pentru Vekșin și nici măcar nu știi bine *pentru ce* anume ar trebui să-l iert. Nici data trecută, la onomastica aceea, nu te-ai străduit prea mult să lămurești la ce făceam atît de amenințător aluzie... De ce oare? Te-ai temut, poate, să nu afli vreo *noutate* care să te depărteze pe veci de fratele dumitale! Așa e? Ţi-a fost milă, dar nu de Mitea, ci de dumneata însăți, drăguța mea, deoarece datorită experienței dumitale de viață, deși mai redusă în comparație cu a mea, ești în măsură desigur să-ți dai seama cît de jos poate cădea un om. Am pomenit adineauri numele lui Aghei, un nume pe care nici hoțul îndrăzneț din cămăruța de alături nu îndrăznește să-l rostească în această casă, l-am pomenit pe deplin conștient... Dar dumneata, din aceeași prudență, nici nu te-ai interesat măcar cine putea fi acest om. A fost, să-ți spun eu... călăul meu personal, ca să zic așa, un călău permanent, domestic... Scuză-mă, dar nu găsesc un cuvînt mai delicat. Iar pe mîna acestui călău, știi cine m-a dat? Mitea, fratele dumitale! Te-am mințit adineauri... Copilăria noastră, a lui și-a mea, s-a desfășurat întocmai ca în fragmentul publicat de Firsov. A descris în el, cu o uimitoare exactitate, Rogovo din anii aceia, primăvara aceea atît de apăsătoare

dinaintea revoluției... totul, cred, în afară de rătăcirile mele de prin împrejurimi. Adevărul este că nu-mi plăceau plimbările lungi, în locuri mai depărtate... și nu că aș fi fost cumva o fricoasă. Eram doar *susceptibilă*. Acasă mi se spunea prințesa. Unii mai săraci cu duhul și-au închipuit poate că această prințesă a *vrut* să-și lege viața de Aghei, că i-au plăcut poate din cale-afară de mult clipele petrecute cu el pe iarba fragedă de aprilie. Dar nu-i ăsta adevărul, drăguța mea! Firsov își roade unghiile și își stoarce creierii, doar o pricepe ce dracu am căutat eu prin desișurile acelea... ca să dau acolo peste Aghei! Dar dumitale am să-ți mărturisesc cîte ceva. În realitate Mitea, venind pe ascuns la Rogovo, mi-a dat întîlnire în acel desiș de pădure... N-aș fi mers, dar l-am înțeles: era în ilegalitate și nu trebuia să-l vadă nimeni. Cît m-am bucurat atunci c-o să-l văd! Nu mai aveam răbdare să ajung la locul întîlnirii... Iar Mitea, deși stabilise el acel loc, n-a venit, pușlamaua! A fost reținut cică la o ședință. Pe vremea aceea era — cum se spune astăzi — un activist de frunte. Și în timp ce prințesa se plimba rebegită de frig pe malul Kudemei, a ieșit din desiș Agheika. Avea niște brațe lungi, armăsarul, așa cum ai dumneata picioarele... Și ce nu mi-a făcut, nerușinatul, încă de-atunci, scumpulița mea! M-a chinuit în fel și chip!... Ți-aș spune eu la ureche, dar parcă nu se face să vorbești astfel unei fete, chiar dacă a ajuns de măritat. Și vezi bine cîtă putere am găsit în mine: nu m-am plîns nimănui în lumea întreagă... astfel încît nici nu-și închipuie nimeni cum m-am zbătut eu atunci, ca un șarpe, cum mi-am înfipt dinții în fața de piatră a lui Aghei, cum am mușcat pămîntul dezghețat, eu însămi mai neagră la față ca pămîntul. Of, dacă Mitea ăsta al tău s-ar fi aflat și la o mie de kilometri departe de-acolo, în vizită la însuși Dumnezeu, chiar și-atunci *ar fi trebuit* să zboare în ajutorul meu, fie și pe-o singură aripă, și-aceea frîntă. Asta e!... Înțelegi acum, Taniușa, unde ți-ai vîrît tu, fără voie, mînuța ta de copil nevinovat? Dolomanova tăcu, își aprinse țigara care se stinsese între timp, trase un fum și scutură cenusa de pe genunchi. Fără să mai vorbim, drăguța mea, că puteam și să răcesc, doar cu o bluziță ruptă pe mine, pe pămîntul gol din aprilie... Uf, ce rece mai era!...

Tania privi lung cerul care se stingea dincolo de fereastră.

— Și ce fel de ședință a avut? Poate una importantă? întrebă ea cît se poate de nepotrivit, cu buzele albe, fremătătoare.

— Nu l-am întrebat... Și nici nu prea mă interesează ce au discutat acolo, zîmbi Dolomanova sumbru, numai din buze. Probabil ceva privind fericirea generală...

— Atunci n-a fost decît o coincidență ! exclamă cu înflăcărare Tania, o simplă coincidență nefericită !

Cealaltă îi reteză avîntul, cu o înclinare îngăduitoare din cap :

— Extraordinar ! Cît de just ai observat, drăguță, consimți ea cu scînteieri răutăcioase în ochi. Ești tare ageră la minte ! Acum văd și eu limpede că nu s-a întîmplat mai nimica ; a fost un simplu *caz particular*, cum se spune... așa că, la drept vorbind, nici n-aș avea de ce să-l iert pe Mitea. Iar pe de altă parte, ce cred eu mă privește numai pe mine !... Și-atunci, de dragul cui să mă prefac că-l iert ? De-al dumitale, artistă celebră, de dragul preceptelor creștinești ori de dragul prețioasei păci sufletești a lui Mitea ? Mie, poate din cauza ticăloșiei mele, mi se pare că dacă s-ar acorda oamenilor ceva mai multă atenție, ar fi mai puține dureri pe lume ! Și cu asta am isprăvit. Să punem punct și să ne bem cafeaua... Și încă ceva : jură că ai să te porți astfel, de parcă n-am fi vorbit nimic. Despre asta nici Firsov nu știe... Chiar și eu, crede-mă, mă străduiesc să nu-mi aduc aminte mai mult de o dată pe zi. Nu te supăra că m-am înfierbîntat puțin : prea mi s-a părut imoral să ceri iertare unui mort, fie el și-n viață, și încă cu gura altuia. Mărturisește că Mitea știe totuși despre acest demers al dumitale.

— Pe ce am mai sfînt !... o imploră Tania, tremurînd din tot trupul.

— Bine, cu atît mai bine... Și repet, nu te teme pentru fratele dumitale, căci nu-i fac nici un rău. De altfel, poți să-ți dai și singură seama : numai să fi vrut, și făcea Aghei *orice* pentru mine. Așa încît să uităm de această convorbire a noastră. Să zicem că ai venit la mine să ne cunoaștem mai de-aproape ; deocamdată nu ne-am împrietenit încă, dar am schimbat cîteva vorbe între noi, ca între femei ; și asta nu-i rău pentru început. Nu știu de ce, dar îmi vine să cred că toată zarva s-a stîrnit nu din cauza presupusei dumitale boli, ci din pricina emoțiilor atît de firești prin care treci înainte de nuntă. Hai, liniștește-te... mărită-te, iar deocamdată zîmbește-mi măcar o dată... Hai ! Și ridicîndu-i capul de bărbie, îi pîrjoli Taniei sufletul pînă-n străfund.

Trebuia să fi dispus de o deplină stăpînire de sine ca îndată după aceea, prietenește și fără nici un fel de trecere, să-și întrebe musafira despre pantofii de casă moi, îmblăniți, din picioarele ei — dacă încălzesc bine, așa cum i-a lăudat. Răspunzînd ceva în șoaptă, recunoscătoare, Tania se sculă de pe canapea și, neîndrăznind să plece, mai rămase să privească o poză oarecare de pe perete, pricepînd cu greu conținutul ei. N-avea nimic de spus, nimic de gîndit.

Drept răspuns la o bătaie în ușă, Dolomanova deschise și din antreu pătrunse un adevărat alai sărbătoresc.

În față, Donka purta o tavă rotundă cu un serviciu complet de cafea pentru trei persoane; în urma lui, probabil conform unei prealabile înțelegeri, pășea — cu un șervet sub braț și o expresie servilă pe față — Firsov, încărcat cu dulciuri și gustări; ultimul, în speranța că se va înfrupta și el din bunătățile ispititor mirositoare, luneca motanul cel negru și jigărit al lui Donka, tovarăș de bîrlog cu el. După ce toate fură așezate pe masă, Firsov trecu la îndeplinirea îndatoririlor de ajutor al lui Donka; iar Dolomanova, ca o stăpînă înțelegătoare, îi porunci din ochi lui Donka să-și aducă și lui o ceșcuță. Acesta zîmbi ironic și porni să execute plăcuta poruncă, astfel încît Tania, dacă n-ar fi fost încă răvășită sufletește, ar fi avut prilejul să remarce originalitatea relațiilor stabilite în această casă stranie. Chiar atunci însă se auzi sunînd la intrare și, după jumătate de minut, Donka anunță impasibil din prag că un *bătrînel o caută* pe domnișoara Tania.

În antreu, ud pînă la piele și foarte emoționat, o aștepta Pugl, căruia de la un timp încoace, presimțind posibilitatea unui accident, obișnuia să-i spună la plecare unde pleacă. Bătrînul ședea ca pe ghimpi pe scaunul oferit de Donka și, de n-ar fi fost opreliștea din partea acestuia, ar fi năvălit fără îndoială așa cum era, cu paltonul pe el și cu galoșii în picioare, spre eleva sa. Vestea ce o aducea o umplu pe Tania de bucurie și emoție.

— Am sărit într-un picior ca paiețaș, îi șopti la ureche Pugl, iar ea, deodată sleită de puteri, legănîndu-se ușor, îl asculta cu ochii pe jumătate închiși. Pe urmă putem pleca unte vrem, acum nu se pote. Aici gloria atevarat, tot Germania! Și bani... Eu socotit pe drum că dacă teschit tebit de tutun liniștit, putem trăi sută de ani.

O mică tutungerie în apropierea circului i se părea acestui bătrîn circar încununarea visurilor; visa că tinerii artiști, după repetițiile de dimineață, se vor abate pe la el spre a-i împărtăși speranțele lor, iar el, răsplătindu-le încrederea, le va da îndrumări, povestindu-le în același timp întîmplări din anii de aur ai tinereții sale.

Tulburată și îmbujorată la față, Tania se întoarse spre gazdă și-i ceru scuze că trebuie să plece neîntîrziat: zbuciumul ei de adineauri se topise aproape fără urmă, atît de minunat se dovedise efectul unei singure înghițituri din leacul acesta misterios. Invocă un eveniment important, întîmplat cu cîteva ceasuri în urmă și care, după cum spunea ea, schimba radical multe împrejurări...

— Dar ce anume, dacă nu-i secret? întrebă Dolomanova, ghicind că Tania însăși arde de nerăbdare să-i povestească.

— Am primit o ofertă foarte măgulitoare cu privire la un turneu... ei, într-o țară străină.

— Mai mult să n-o întrebăm, că se teme de deochi !... glumi Dolomanova, adresîndu-se scriitorului care, mijindu-și cu tristețe ochii, o urmărea pe Tania dintr-o parte, pe deasupra unui păhărel de coniac.

— Cel mai important este *cine* îmi propune acest turneu, explică totuși Tania, cu bucurie și înflăcărare. Cred că în ziua de azi cu greu s-ar putea întîlni în lumea noastră, a circului, un nume mai venerabil... moșul meu e năuc de fericire ! Da, într-adevăr, este cea mai de seamă consacrare profesională a mea. Îți mulțumesc pentru marea dumitale răbdare și, dacă pînă la plecarea în străinătate o să mai am spectacole, te invit neapărat... Ai să vii, nu-i așa ?

— Voi veni... răspunse Dolomanova, după o clipă de tăcere.

Citind îngrijorarea în privirile lui Firsov, reținu mîna Taniei într-ale ei și o mîngîie ușor, iar scriitorul făcu de despărțire un gest degajat, în scop de camuflare, exprimînd din ochi o încurajare : Vezi cît de bine se aranjează totul, în ciuda temerilor dumitale ?

Ieșiră toți în antreu s-o conducă pe artista norocoasă. Întorcîndu-se apoi în odaie, Firsov o mai văzu pe fereastră pe Tania străbătînd strada, împreună cu bătrînul. Vîntul stîrnit între timp, zvîrlind măzăriche înghețată, lipea hainele pe silueta ei mlădioasă, ușor aplecată înainte : mica și scurta ei umbră alerga alături, însoțind-o.

— În febra pregătirilor te pomenești că uită. Urmărește tu afișele, Feodor Feodorovici. Mergem împreună... Fă-ți un nod la batistă, să nu uiți !

— Scutește-mă, te rog ! Nu merg... mormăi mahmur Firsov. Nici așa nu stau destul la masa de scris. Ar trebui să-mi termin romanul.

— Ești prost dispus ! Iar ai neînțelegeri cu nevasta ?

— Nevasta, premiera, vremea...

Era de mirare cît de repede reușise să se cherchelească în seara aceea, cu o cheltuială relativ redusă a mijloacelor. Numai că beția se manifesta acum la el nu în purtări gălăgioase, nici în judecăți pripite sau vorbe multe și fără rost, ci printr-o tăcere concentrată și plină de tîlc : după fiecare păhărel golit se apropia de fereastra prea devreme întunecată și scruta întunericul pustiu. Nu era însă nimic interesant acolo jos, doar ninsoarea viscolită hălăduind prin lume, capie și umedă.

X

Într-adevăr, Zavarihin mereu i se plîngea logodnicei că abia mai poate face față concurenței. Drumul pe care trebuia să-l străbată un negustor în anii noii orînduiri se dovedea, așadar, spinos și plin de hîrtoapele stagnării artificiale în afaceri ; n-avea însă de gînd să se dea bătut și să plece din capitală ! Deși, în ciuda diverselor stratageme, urca la deal mai încet decît ar fi vrut, Zavarihin izbutea totuși să smulgă din noroi, chiar de sub picioare, și să adune grămadă bănuții mărunței, din care mai tîrziu urma să se înfiripe adevăratul capital de bază. La început, în larma îmbătătoare a talciocului, distingea doar forfota copeicilor sau cel mult foșnetul grav, solid al rublelor ce-și făceau loc printre ele ; dar deodată învăță să recunoască fără greș trosnetul ușor și insinuant al bancnotelor de-o sută. Și din clipa în care își aruncă în afaceri prima lui mie, ca pe un năvod în adîncurile lumii, și-și scoase de acolo cea dintîi pradă mai serioasă, începu să simtă de îndată lipsa de aer, de experiență, lipsa și mai acută de timp pentru treburile sale personale. Tot mai des era nevoit să execute acrobații obositoare, mai ales ca să-și ascundă stocul de marfă și evidența sumei de afaceri, spre a eluda impozitele fiscale. Tocmai se răspîndise în piață zvonul despre numirea în raionul lor a unui inspector financiar cu totul neobișnuit, care fusese cu puțin înainte asuprit pe nedrept, ceea ce — după cum se și dovedi mai apoi în practică — tripla de obicei zelul oricărui funcționar îndîrjit. În fața halbelor de bere, Zotei Vasilievici îi asigura pe prietenii săi tăcuți că l-a urmărit de două ori îndeaproape pe acest omuleț care se plimba *inconito* printre tarabe : însemna dumnealui mereu cîte ceva pe-o hîrtiuță : probabil că-i încondeia pe cei asupra cărora urma să-și exercite vigilența și zelul îndată după intrarea lui în funcțiune...

Întîlnirile dintre Zavarihin și logodnica lui erau tot mai rare și mai lipsite de bucurie ; Tania n-ajunsese să fie pentru el o povară, dar fosta lui pasiune, nemaiîncălzită de admirația în fața unei minuni, aproape că se răcise. O compătimire tristă, vinovată, față de această femeie chinuită distrugea și cele din urmă rămășițe ale sentimentului, otrăvit de altfel și de amintirea supărătoare a datoriei bănești neplătite. De cele mai multe ori, întîlnirile lor se reduceau la un schimb de vești pe care nu le găseau în ziare și la discutarea amănuntelor viitoarei lor căsătorii care, după cum bănuiau în sinea lor și unul și celălalt, avea puține șanse să se mai realizeze. De la primele schimburi de cuvinte, Tania simțea îndreptată asupra ei privirea rece și critică a logodnicului, așa că nici nu mai încerca să-și păstreze fericirea : pradă desperării, exagera și nesuferita ei vîrstă,

și înfățișarea sa atît de cotidiană, de neîngăduit pentru o mireasă — începuse să fie chiar geloasă pe ea însăși, așa cum mai fusese cîndva. În același timp însă, nu-și putea înfrînge întotdeauna dezgustul ce creștea în sufletul ei față de vicleșugurile dubioase ale logodnicului, nedibuite încă de cei în drept numai pentru faptul că Zavarihin se bucura de un noroc aproape agresiv, norocul oamenilor în plină ascensiune.

Zavarihin își ospăta de obicei logodnica cu ceai și covrigi tari de consistența porțelanului, pentru care prinsese slăbiciune datorită amintirilor păstrate despre vestitele cîrciumi rusești de altădată : iar în timp ce-și bea ceaiul, se tot uita pe furiș la ceas, iar uneori, la o anumită oră, se repezea pînă în stradă să stea de vorbă cu niște vizitatori enigmatici care nu îndrăzneau să vină deschis în casa lui. Tania ajunsese să-i recunoască de departe dintr-o privire, pe furnizorii lui Zavarihin, care dădeau tîrcoale casei ori îl așteptau în gang : hamali căzuți în darul beției, misiți cu pufoaice pînă la genunchi, băieți nervoși și ferchezuiți, cu privirea ticăloșită. Într-o zi, Zavarihin o părăsi „pentru un minut" și se întoarse abia peste două ore, vizibil amețit, cu un tort uriaș, cam stîlcit... Pentru că tot mai adesea nu-l găsea acasă, se înțeleseră ca de acum înainte să vină el pe la Tania în serile cînd era liber, ceea ce-i asigura posibilitatea de a dispărea pe cîte o săptămînă. De atunci, de fiecare dată cînd venea la logodnica sa, trebuia să întîrzie, reținut în drum de vreo ocazie „secretă", deci neîngăduită de lege.

Toate aceste secrete ale lui, chiar dacă nu întotdeauna criminale, cum era dispusă Tania să creadă, o enervau tot atît de mult, ca și sinceritatea mergînd pînă la lăudăroșenie cu care uneori vorbea despre afacerile lui. Recurgînd la precauții din pricina cărora își pierdea respectul de sine însăși, Tania încerca să-l aducă pe logodnicul său la sentimente mai bune : dar acesta, ascultînd-o totdeauna pînă la capăt, îi zîmbea cu răceală, în semn de refuz ; trebuie să recunoaștem însă, spre meritul lui, că refuzîndu-i sfaturile, nu s-a referit niciodată la exemplul rău pe care i-l dădea Vekșin.

— Ai un suflet bun, *Taniușa* mea, și te minunezi de orice pe lume, îi spunea Zavarihin. Acest nume nou, impus de Tania în locul fostului *Hella*, mult prea sărbătoresc, îi prevestea lui Nikolka trista plictiseală conjugală ce-l aștepta. În viață însă nu există nimic prea rușinos. Pe o pajiște verde zace o piatră grea, iar firicelul de iarbă, răsărind, o ocolește și se înalță spre soare... A păcătuit cu ceva ? La fel și Zavarihin. Conform vechiului său obicei țărănesc de a-și exprima gîndurile cu glas tare, aluneca, aproape

de la primele cuvinte rostite, pe panta unei filozofii simpliste, dar de fiecare dată tot mai armonioase — singurul lui scop în viață fiind o îmbogățire rapidă, în compensația întreruperii impuse de revoluție. Parcă este cu putință să furi ceva mării ? Iar marea — adică chiar viața cea liberă a poporului — e de nesecătuit : oricît ai lua din ea, tot acolo se întoarce. Numai la suprafață, în viață domnește liniștea și căldura, cîtă vreme luminează soarele, iar mai încolo, în adîncuri, în întunericul apei, multe se mai petrec : totul e în mișcare, foiește laolaltă, unii trec peste alții și cu toate acestea, vezi bine, nimic nu se împuținează, iar omul, regele naturii, își trage de acolo cîștig și hrană !

— Dar e rușinos, Nikoluška, obiecta, îmbujorîndu-se la față, Tania. Numai fiarele pădurii trăiesc astfel !...

— Conștiința, Taniușa, nu-i decît ceea ce este mai avantajos pentru fiecare, rostea ceva mai aspru Zavarihin. N-a mai rămas din ea nimic, au mîncat-o toată oamenii în anii cei de foamete, în loc de pleavă... Dacă ne-o ajuta Dumnezeu, curînd vom începe să strîngem alta ! Ehei, frații mei seamănă acum, fără mustrări de conștiință, pe pămînturile moșierești, iar de n-ar semăna, am crăpa cu toții de foame. Așa că n-ar trebui, draga mea Taniușa, să asemuiești oamenii cu fiarele. Tocmai acolo, în adîncurile poporului, în miezul lui, zace aurul cel mai curat... și încă ce aur ! Răposatul unchiu-meu se deprinsese cîndva, mai demult, să se înfrupte din pădurea statului, tot pe ascuns. Povestea că o dată s-a dus și el să vadă niște marfă la fața locului ; se oprise lîngă un pîrîiaș și o măsura din ochi. Și iată că iese spre el din desiș un unchieș cam nerătos, cu opinci de tei în picioare, cu bărbuță și-o căciulă ca un fel de buturugă pe cap. „De ce umbli, prostule, fără pușcă prin pădure ? i-a zis unchiețul. Dacă-ți iese înainte vreun urs ?“ „Dar barosul ăsta, răspunde unchiul, ce cusur are ?“ și arată pumnul. Unchiețul a zîmbit îndurerat. „Ia întoarce-mi-te, băiatule, cu spatele...“ Și s-a întors unchiu-meu, iar moșul, cînd i-a tras un genunchi, pricepi unde, s-a pomenit unchiul taman pe malul celălalt. Povestea asta ne-o spunea totdeauna cu lacrimi în ochi, atîta l-a mișcat întîmplarea. Și avea într-adevăr răposatul o mînă... Chiar să doboare și-un urs !

— Bine, bine... îi ierta toate Tania. Lasă asta și sărută-mă odată ! Ce mai stai ?

Zavarihin se încrunta și-i îndeplinea porunca. Dar nici că ți-ai fi putut închipui ceva mai cast pe lumea asta decît atingerea buzelor lui nemișcate și seci.

Pentru o prefăcătorie mai subtilă n-avea nici chef, nici timp : apoi, la ce-i folosea ? Așa se face că pînă la urmă observară

toți — și vecinii de dugheană, și cunoștințele — că se răcise de logodnica lui. După toate semnele, și mai ales după apucăturile lui impunătoare, Zavarihin își *croia drum* prin viață și Zotei Vasilici, care punea mult preț pe prietenia cu acest talent înnăscut, deși mai tînăr ca el, nutrea gîndul să se înrudească cu el din vreme, în vederea relațiilor viitoare, poate chiar și de firmă. Și cum de cînd îi lumea voinicii cei neînsurați și netrecuți prin spaime pot fi cel mai ușor încătușați cu o coadă de fată mare, chemase telegrafic de prin pădurile Vologdăi, tocmai de pe malurile vestitului lac Kubenskoe, pe o nepoată de-a sa, care-și irosea acolo tinerețile, după descrierile altora o adevărată perlă printre frumusețile locale. Și după ce sosi nepoata în capitală, se adeveri că nu puteai afla în lumea întreagă o altă fată ca ea, în cele ce privește firea și mîndrețea — era frumoasă de nu-ți puteai lua ochii de la ea, deopotrivă cu Nikolka la vîrstă și statură, și unde mai pui că avea douăzeci și doi de anișori numai, și amîndoi ochii teferi ! Tania nu se putea lua la întrecere cu ea ! Însuși Firsov, ducîndu-se o dată în fundătura lui Buhvostov, sub pretextul închirierii unei sănii, se convinse de toate acestea. Ba mai mult, cu ochiul lui de meșteșugar în ale sufletului omenesc, mai semnală pe deasupra la fata cea nou-venită un rîs trist și deosebit de atrăgător și o viclenie de orășeancă în purtări, întrucît de copilă petrecuse cîte o lună și mai bine pe an la taică-său, la Petersburg, unde acesta avea permanent comenzi în ramura acoperișurilor, la Ministerul de Externe. Dar calitatea ei cea mai mare, ca nevastă, era siguranța ce-o inspira viitorului soț, că n-o să-i împovăreze niciodată cu dureri și spaime clipele libere, și așa foarte rare și scurte.

După planul lui Zotei, urma să-i pună flăcăului frîul în cap și zăbala în gură pînă n-a șterge-o cine știe unde de lîngă artista lui, cam beteagă, cum se adeverise între timp. În acest scop, în căsuța lui Buhvostov fusese aranjată o adevărată capcană, de felul celeia cu care se prind urșii în taigaua siberiană, momiți de mierea amestecată cu rachiu. Victima fusese poftită la un mic ospăț cu băutură multă, ca și altădată, iar în tindă se pregătiseră ca nicicînd găleți cu apă, o prelată veche pe jumătate putredă și un stingător de foc, proaspăt încărcat, adus din grajd. De cum se prezentă oaspetele cel mult dorit, Zotei Vasilici îl și introduse din greșeală din curte în cămăruța din colț unde, la lumina unei lămpi de petrol numărul șapte, se îmbăia într-o copaie tînăra zeiță din Vologda. Zavarihin avu impresia că i-a aruncat cineva în ochi ceva roșu, îmbătător, rotund, strălucind de aur și scăldat în smîntînă. Strigînd în spaima ei de fecioară, mîndrețea de fată

se mistui în întuneric, aruncînd cu ce nimerea și ea în flăcările lămpii răsturnate, ce se răspîndiseră într-o clipă peste toată dușumeaua. Și în timp ce gazdele stingeau de zor incendiul neprevăzut în plan, izbucnise cu succes și celălalt.

La masă Zotei îi mulțumi în cîteva rînduri musafirului pentru aportul adus în salvarea avutului său, scuzîndu-se în treacăt pentru întîmplarea ce se datora numai „unei scăpări femeiești".

— Se vede că era moleșită de pe drum și n-a mai răbdat-o inima să aștepte pînă dimineața... Că-i mare murdărie și înghesuială în vagoanele din ziua de azi!

— Cine-i? îl întrebă scurt Zavarihin, ferindu-și ochii și scormonind cu lingura prin bucata de pește alb.

— Păi cin' să fie, o piatră-n casă rămasă de la răposatul meu cumnat. A venit să mai stea pe la noi. Kapa o cheamă... Da de ce întrebi?... Vă cunoașteți? V-ați mai văzut cumva?

— De unde s-o cunosc? Dar e așa, cum să spun, ca o jucărioară cioplită în lemn; nu s-ar frînge și nici nu te-ai sătura de ea pînă la moarte, strecură printre dinți Zavarihin și cu toate că, spre a-și păstra neștirbită demnitatea, n-ar mai fi trebuit să vorbească, adăugă: Mîndră-i, ca o coacăză de munte...

— Ce tot vorbești, doar n-o fi minunea minunilor! protestă naiv Zotei, despărțindu-și barba în două. Bea, Nikolașka, nu lăsa pe fund! Tu n-ai de gînd să ne chemi odată la nuntă? Ori tot se mai fandosește albăstrița asta a ta? O șfichiui pe Tania cu rîsul lui răutăcios mai rău decît cu biciul, pesemne drept răzbunare pentru grijile ce i le pricinuise indirect, cînd cu iepșoara lui favorită.

Toată seara Zavarihin, căzut pe gînduri, nu mîncă nimic, mirosind doar din cînd în cînd o cojiță de pîine și oftînd din rărunchi, de parcă ar fi mutat munți din loc; într-un cuvînt, se comportă cum se și cuvenea, judecînd după momeala înghițită. Și deși nu mai scăpă nici o vorbă despre fată, toți cei din casa lui Buhvostov, care-l pîndeau prin toate crăpăturile, erau siguri că n-o să se mai depărteze armăsarul mai mult decît îl lasă frîul, ba chiar și fără frîu, de-acum încolo o să tot dea tîrcoale casei, căutînd să se adape din bulboana cea lui sortită, pînă și-o pierde mințile de fericire... Așa se și întîmplă, după cum sortise prietenul, aceasta însă dincolo de cadrul romanului lui Firsov și într-o variantă oarecum mai tristă.

O apropiere între ei abia peste o săptămînă fu îngăduită, și-aceea cu totul întîmplător, de parcă ai casei s-ar fi plictisit să mai țină ascunsă comoara cea neprețuită. În săptămîna ce urmă, Zavarihin n-avu parte să stea alături de ea decît doar la biserică,

în timpul vecerniei, după care merseră cu toții să se dea în scrînciob — vînătoarea se desfășura după toate regulile verificate din bătrîni. Curînd, Zavarihin începu să se abată și de două ori pe zi prin fundătura lui Buhvostov, sau își pierdea vremea pe la poartă, în dauna îndeletnicirilor sale negustorești. În sfîrșit, după vreo lună, drept răsplată a răbdurii lui perseverențe, Zotei îi îngădui prietenului s-o plimbe pe tînăra fată pe prima pîrtie de zăpadă, pînă-n primul sat de lîngă Moscova... Găsiră pe dată un cal cu nimic mai prejos *celuilalt*, de rîndul trecut, îl înhămară la sanie și iat-o pe Kapa cu cizmulițe înalte apărînd în pridvor! Era o înserare calmă, fulgi rari de zăpadă pluteau îndelung prin văzduh, alegînd un loc mai uscat să se așeze.

În ciuda gerului, fata își luase doar o băsmăluță ușoară de lînă, înflorată, pusă astfel încît i se vedea cărarea.

— Nu vă temeți de răceală? se informă delicat Zavarihin, luînd hățurile în mînă.

— Nu mi se întîmplă niciodată nimic, dacă nu vreau să se întîmple... rîse ea: rîsul ei fîșîi ca un firicel subțire de mătase.

Cedînd unei vii ispite, Zavarihin mînă calul pe aceleași uliți pe unde trecuse cu Tania jumătate de an mai înainte. Mulțumită locurilor pustii și întunericului care se lăsase repede, i se prezenta o bună ocazie să guste din vrăjita băutură a dragostei pregătită de Zotei; totuși, din prudență, întrucît bănuia și el ceva, Zavarihin nu dădu loc, deocamdată, nici unui incident semnificativ; lăsînd calul să zboare în trap întins, el tăcea, tăcea mereu, comparîndu-le în gînd pe cele două iubite, iar în acest timp, din echitate, evita să se uite la fetișcana de alături, tăcută ca și el, plină de zăpada zvîrlită de sub copitele calului, cu capul acum descoperit de tot, mai curînd din strengărie decît din cauza vîntului. Avu însă norocul să găsească locul cunoscut, în zăvoiul pustiu, unde mai fusese cu Tania și unde acum era și mai plăcut de stat, pe pilota de zăpadă ușoară. Toată prevederea lui se topi. Fata nu puse nici o întrebare și nici nu se arătă nedumerită cînd Zavarihin, mînînd calul în vale și sărind din sanie, legă hățurile de un copac; dimpotrivă, în strălucirea ochilor batjocoritori ai însoțitoarei sale, privind pe sub genele coborîte, Zavarihin citi o vădită încurajare.

Cu mîini hulpave de hoț, desprinse blana de urs cu care-și înveliseră pe drum picioarele și, cu ea subsuoară, se îndreptă spre tăpșanul cunoscut, ca de acolo să admire amîndoi, netulburați, fără teama de a căpăta guturai, salba sclipitoare a luminilor Moscovei. Dar n-apucă să dispară el în dosul primei tufe, că tînăra fată și întoarse sania în poienița cea mică, încercînd s-o

şteargă. Zavarihin o ajunse din urmă în locul unde drumul începea să urce din vale, în timp ce ea, biciuind mereu calul, încerca să iasă la drum ; cînd să se zvîrle, cu blana de urs cu tot, peste spătarul saniei, o lovitură de bici îl atinse şi pe el. Înfăşurîndu-i-se în jurul capului, curelușa îl plesni pînă la sînge pe obraz, de la ureche pînă la colțul gurii, și totul i se întunecă pentru cîteva clipe înaintea ochilor. Cînd deschise de încercare un singur ochi, sania nu se mai vedea. Numai vîntul, tot mai aprig, mișca firicelele de iarbă deasupra zăpezii abia așternute, iar pe povîrniș, în sus, se zărea pămîntul negru, spintecat de tălpicele saniei... Cunoscînd firea lui Zavarihin, Zotei dăduse de dimineață dispoziții să se pregătească pentru nepoţica sa o haină căptușită cu blană de dihor și cu tot ce trebuia pentru cununie ; iar exact după o zi și o noapte, ajunse la el și Zavarihin, rușinat și cu plasture pe obraz, cu blana de urs în brațe. Termenul rupturii definitive cu Tania depindea acum numai de timpul necesar ca să adune banii cu care să-și plătească datoria. Nu-l răbda însă inima și într-o zi se repezi la Tania cu jumătate din suma datorată, ținînd pregătită pentru cealaltă jumătate, după sfatul nerușinat al lui Zotei, o poliță la purtător.

Ușa nu era închisă, ceea ce indica un eveniment ieșit din comun, iar în prag Pugl, întîmpinîndu-l, îi făcu semn să nu scoată o vorbă. Cu o expresie de evlavie pe față, bătrînul aducea la bucătărie o tavă, cu care probabil dusese tratație unui oaspe ales, venit în vizită la Tania. Emoția lui Pugl, ca și paltonul scump, dintr-o stofă străină, cu desene, ce atîrna în cuier, alături de bastonul pus sub oglindă de-a curmezișul peste niște mănuși de-asemeni de proveniență străină, dovedeau excepționala însemnătate a celor ce se petreceau în casă. Dincolo de ușă se vorbea într-o limbă pe care n-o înțelegea și, în afară de vocea Taniei, pe care o recunoscu îndată, Zavarihin auzi două voci de bărbat, una mai surdă și hodorogită, cealaltă mai tînără, mai precipitată.

Apariția lui Zavarihin fusese, după toate aparențele, atît de inoportună, încît bătrînul preferă să zăbovească o clipă cu tava într-o mînă, în fața ușii crăpate, ca nu cumva în lipsa lui să pătrundă nepoftitul și să se trezească înaltul oaspete cu o asemenea sperietoare în fața ochilor.

— Liniște !... îi șopti Pugl și, cu îndrăzneala unui încercat îmblînzitor de fiare, aplică palma pe gura lui Zavarihin, cu desăvîrșire buimăcit. Este acolo Manhold !

Tania înțelegea destul de bine ce-i spunea distinsul oaspete și chiar vorbea puțin limba germană ; translatorul încerca totuși

să redea, pînă și în intonații, spusele interlocutorului său. Avînd în vedere celebritatea artistei, Herr Manhold îi oferise cel mai înalt onorariu plătit vreodată în patria lui pentru numerele de atracție excepționale. Pe lîngă aceasta, în cazul unei autorizații suplimentare din partea autorităților sovietice, impresarul îi garanta lui miss Welton un turneu nu mai puțin triumfal printr-o serie de capitale europene, ceea ce urma să dubleze cîștigul ei... În ambele cazuri, Zavarihin n-ar fi crezut cifra pomenită de vizitator, dacă însuși Pugl n-ar fi repetat-o, cu respect, după translator. Dîndu-și șovăitor consimțămîntul, Tania făcu în încheiere o aluzie cum că răspunsul definitiv n-ar depinde numai de ea, dar Manhold o liniști spunînd că *totul* fusese aranjat *pretutindeni*, și că vizita lui trebuia considerată numai ca un semn de respect față de munca artistului de circ, a cărui trudă în sudoarea frunții și inspirație o încercase și el în anii tinereții.

Recunoașterea venită din partea unui străin celebru o ridică iarăși pe Tania în ochii lui Zavarihin, așternu din nou vechiul văl fermecător prin care o văzuse. Și-o închipui din nou *acolo*, sus, în tricoul ei albastru lipit pe corp ca o mănușă, gata să-l cufunde și pe el, dimpreună cu toată mulțimea care aplauda, într-o cutremurare ușoară și pătrunzătoare. Ba poate că tot zbuciumul Taniei n-a fost decît prefăcătorie, iar povestea cu ochiul un șiretlic spre a verifica sentimentele lui Zavarihin față de ea! Urechile îi ardeau de vinovăție și stînjeneală la gîndul că fusese cît p-aci să cedeze altora comoara ce-i căzuse ca unui prost în mînă, iar frumoasa apetisantă din casa lui Buhvostov i se părea acum o plăcintă de secară, din cele ce se făceau la ei la țară de sărbătorile împărătești.

— O, Herr Manhold are cap nu mai mic decît glop pămîntesc! sporovăia între timp Pugl, închipuind sub nasul lui Zavarihin tot felul de combinații cu degetele mîinii libere. Făcut cînd fost tiner trei robinson zburători! Am văzut cu ochiul meu *corps de volant* cu făclii, îl știe lumea întreg! Și el propus la Tania meu turne mondial!... Deodată, înfuriindu-se, îl împinse în piept pe Zavarihin, care rămăsese cu gura căscată. Ce vrei tu? Hella Welton nu pentru pui țăran născut! Ești phui-phui, tomnule Zavarihin!... fluieră el în încheiere, clătinîndu-și palma la tîmplă.

Dincolo de ușă se auziră mișcîndu-se scaune și, în învălmășeala de rămas bun ce se stîrni, bătrînul izbuti să-l împingă pe logodnicul năucit afară, pe palierul scării, unde acesta rămase în picioare cu banii aduși și cu căciula în mînă. Auzi cum toată lumea ieși în vestibul, iar Tania rîse, drept răspuns la ultima glumă a vizitatorului, rămasă netradusă... apoi simți duhoarea ne-

obișnuită pentru el a țigării de foi ținută între degete de Manhold. Becul electric de pe palier era stricat și Pugl, din atenție față de gloriosul său compatriot, îi lumina drumul cu o lumînare găsită pe undeva, atît de transportat, încît nici nu băga de seamă că stearina fierbinte îi curge pe mînă.

— Și eu înțeles puțin rusește, glumi Manhold, cît se poate de mulțumit de tratativele încheiate cu succes, și observă abia acum silueta lui Zavarihin, nemișcată și monumentală ca o statuie de piatră din cele care proptesc construcțiile arhitectonice. Asta cine este ?

Întrebînd, își exprima interesul firesc față de noua realitate rusească, interes ușor colorat de mirarea etnografică ce i-o stîrnea acest specimen omenesc atît de diferit de persoana lui. Pe Zavarihin îl înfurie nu atît gestul cu țigara în direcția lui, cît răspunsul disprețuitor al lui Pugl, cu o nuanță de scuze :

— A ! Asta numai... mujic rus ! și rostind apoi în limba germană o frază caraghioasă, schiță un gest ușuratic : „e un nimic !"

Înainte de-a apuca Tania să intervină, Zavarihin ajunse dintr-un salt lîngă bătrînul Pugl care înlemnise de frică ; timp de cîteva clipe rămase aplecat deasupra lui, privindu-l țintă în moalele capului.

— Am să te fac nod și pe urmă am să te întorc pe dos, prin gîtlej, moșule, dacă mai dai din mînă cum ai dat adineauri !... îi făgădui el cu voce stinsă și, vîrîndu-i în mînă lumînarea pe care o scăpase de spaimă, porni să coboare fără grabă scara, spre marea uimire a vizitatorului neamț, înzestrat cu mult spirit de observație.

...Peste o oră Tania îl găsi la el acasă. Contrar așteptărilor ei, nu era beat ; ședea trîntit pe pat cu armonica în palme și cînta printre dinți ceva cam de felul acesta :

Moscova, o, Moscova,
Cu cupole aurii,
Vai și-amar ! Nu pot răbda
Ale tale viclenii !

Așezîndu-se alături, fără o vorbă, Tania încercă să-i cuprindă umărul cu brațul și să-i smulgă de pe clape degetele parcă împietrite. Zavarihin tăcea înverșunat. Izbuti să-și lipească bărbia de gropița claviculei lui dezgolite sub cămașa descheiată la gît și își lunecă mîngîietor obrazul pe pieptul lui puternic. El o lăsă, continuînd să tacă — fără mînie, dar deocamdată și fără ier-

tare. Pînă în cele din urmă, Tania reuși să smulgă din mîinile lui și să împingă la spate lădița aceea dezgustătoare, cu suspinele ei muzicale, mirosind a clei de tîmplărie. Sub masca jignirii profunde, lui Zavarihin îi venea mai ușor să-și ascundă tulburarea ce-o resimțea la gîndul că fusese cît p-aci s-o trădeze. Furișă o privire spre ochii logodnicei, vrînd să se convingă că nu bănuiește nimic, dar nu întîlni nimic acolo, în afară de obișnuita ei implorare. Și deodată, copleșită de fericire, Tania citi pe fața lui prevestirea patimii, simți cu tot trupul vîntul acela întunecat, atît de cunoscut, ce-i străbătu pe amîndoi deopotrivă...

Rămaseră apoi culcați alături, cu brațele întinse de-a lungul trupului, și Tania îi expuse lui Zavarihin, care nu scăpă o vorbă, condițiile viitorului turneu. O preveni să nu facă vreun pas pripit ca să nu se aleagă cumva cu mai puțin decît se putea obține. Suma oferită Taniei nu era chiar atît de mare ; în străinătate, ca și oriunde, riscurile și tinerețea unui artist nu se bucurau de cuvenita apreciere !... Dar lui Zavarihin, care cîștiga banii printr-o istovitoare ședere în tarabă, cu prețul unor stratageme primejdioase și pline de înjosiri, această sumă i se păru amețitoare, întrucît Tania o procura literalmente cu prețul unui efort de jumătate de minut acolo *sus*, după care, conform părerii larg răspîndite, un artist poate să se dedea trîndăviei ! Pe Tania o emoționase nu atît cîștigul scontat, cît recunoașterea valorii de către *străini*, recunoaștere cu atît mai prețioasă, cu cît izbutește să deschidă ochii nepăsători ai *celor apropiați*... Acum chiar că trebuiau să amîne căsătoria pînă la întoarcerea ei din străinătate ; de altfel Herr Manhold, care cunoștea proiectele artistei, intenționa să prezinte turneul drept un *Schwanengesang*, cîntecul lebedei, adică spectacol de adio al celebrei Hella Welton, care părăsea arena circului. Proiectase și niște afișe colosale în acest sens.

— Știi, Nikoluska, m-am hotărît să primesc, spunea ea privind tavanul ce atîrna greu deasupra ei. M-au solicitat cu o nerăbdare atît de aprigă, încît mi-am recăpătat încrederea în mine pentru cel puțin... nu știu cîți ani de-acum înainte ! Mi s-a părut deodată că sînt mai tînără și mai frumoasă, căci de mult nu m-a mai lăudat nimeni atît de mult... Taci, taci ! se grăbi ea să oprească printr-o sărutare eventualele obiecții. Și-apoi aș vrea și eu să văd capitalele, muzeele, chiar și circurile, să nu mă las prea depășită de viață. Am să-mi cumpăr o mulțime de nimicuri femeiești... și-o să capete cîte ceva și iubitul meu soț, dacă se poartă frumos. Hai, exprimă-ți dorințele neobrăzate. Ce să-ți aduc de-acolo ?

— Eu unul te-aș sfătui să refuzi... rosti surd și nesincer Zavarihin, ghicindu-i starea de spirit, cu ochii țintă la același punct din tavan.

— De ce, Nikoluška ?... Doar sezonul a și început, așa că n-ar fi decît pentru două-trei luni, cel mult patru. Mai important mi se pare ca un oarecare om de pe-aici să nu mă uite în acest răstimp !... Dar o să ne învoim cu el ca în fiecare seară la o oră anumită... urmează să ne înțelegem... să ne gîndim amîndoi la același lucru, așa că aflu eu îndată dacă se întîmplă ceva... Pe lîngă asta, știi, am și telefonat la noi, la direcție, și mi-au dat să înțeleg că turneul meu ar fi de dorit, așa că sînt acum o persoană importantă. Făcu o pauză, acordîndu-i logodnicului său răgazul necesar să reflecteze și să-și schimbe părerea, dar acesta tăcea. De ce nu vrei să mă lași, Nikoluška, de ce ?

— Cine știe ce se mai poate întîmpla !... Pe-acolo, pe la ei, pînă și trenurile merg mai repede, și toate sînt neobișnuite pentru noi, rușii. Cred că mai cuminte ar fi să rămîi și să ducem la bun sfîrșit ce-am hotărît... să nu ne facem inimă rea și să dăm din mîini... dacă va fi cumva prea tîrziu...

Zăboviră astfel aproape pînă la căderea nopții, căutînd să se convingă unul pe altul și urmărind în ascuns scopul exact opus celor ce spuneau. În zadar așteptase Tania ca logodnicul să-i interzică plecarea, bărbătește, amenințînd-o cu despărțirea ; acesta, dimpotrivă, se străduia din răsputeri să se lase convins de argumentele ei privind necesitatea de a primi angajamentul. Cînd, în cele din urmă, Tania se sătură de acest prefăcut duel între pretinsa bărbăție și falsa virtute, se hotărî să facă o ultimă experiență.

— Și-apoi, nici banilor nu-i cazul să le dăm cu piciorul, Nikoluška... nu-i așa ? spuse ea, atrăgîndu-l spre ea și scrutîndu-i necruțător sufletul. Dacă toate se vor realiza după făgăduielile lui Manhold, știi tu cu cît bănet mă voi întoarce din Europa ?

În ciuda tenului lui bronzat, Tania văzu fața lui Zavarihin îmbujorîndu-se de rușine. Își întoarse privirea, cruțîndu-i sentimentele, iar el, prins asupra faptului și apreciind gestul ei de pe urmă, o cuprinse recunoscător din nou în brațe. Cu acest prilej, Tania înțelese definitiv că propunerea lui Manhold, atît de binevenită din toate punctele de vedere, îi înapoia, în primul rînd, logodnicul pierdut.

Viitorul îi apărea Taniei ca o beznă adîncă și ostilă, în care era nevoită să pășească fără balustradă !... Dar treptat se aprindeau acolo lumini, răsunau ritmurile de aramă ale galopului din circ. Amintirile recunoscătoare o trăgeau îndărăt, în clădirea scumpă inimii ei, scăldată într-o lumină sărbătorească, mirosind

a năduşeală de cal, cu mii de spectatori şi o prăpastie rotundă deasupra lor, pentru sfidarea căreia, după cîte se părea, fusese născută Tania. Şi nu mai avea destulă putere spre a se împotrivi chemării ce se auzea în mijlocul nopţii.

XI

Cînd bufetul cel nou fu tîrît în odaie şi aşezat în locul patului, iar cufărul cu boarfele lui Maniukin fu dus în pod, rămase pe jos un carneţel cu scoarţe de muşama. Piotr Gorbidonîci văzuse de mai multe ori acest obiect în mîinile lui Firsov, astfel încît nu puse o clipă la îndoială apartenenţa lui. L-a pierdut probabil în timpul uneia din ultimele vizite făcute bătrînului, cu puţin înainte de catastrofă, şi scriitorul nu şi-o fi amintit, desigur, în ce împrejurări şi unde l-a pierdut. Se aflau în el însemnări şi schiţe de planuri, notate fără nici o ordine cronologică, în vederea romanului pe care tocmai îl scria pe-atunci ; într-un cuvînt, rîndurile scrise în grabă îl arătau pe Firsov văzut din culise, încît puteai să urmăreşti perfect, cam de vreo doi ani încoace, circulaţia sevelor intelectuale din organismul autorului... Dar oricît răsfoi carnetul, apriga dorinţă de răzbunare îl împiedică pe Piotr Gorbidonîci să aprecieze fericita ocazie de a arunca o privire în însuşi leagănul unei opere literare.

Cele dintîi file din carnetul lui Firsov conţineau doar frînturi de fraze-cheie, mai curînd nişte notaţii pentru desemnarea ideii şi a tonalităţii, a ceva ce urma abia să se nască într-un viitor nu prea apropiat. Cu o tristeţe uşor de înţeles, Piotr Gorbidonîci cerceta ciornele mîzgălite, urmărind primele contururi ale unor personaje şi evenimente izolate, însoţite de mici scheme grafice pentru verificarea legăturilor logice din planurile literare ale autorului ; numai că, din păcate, nicăieri nu se vedea nimic deosebit de criminal. Începînd cam de pe la mijloc, întîlni schiţări mai mari, făcute de probă, fără început şi fără sfîrşit, aglomerări de cuvinte amintind nebuloasele din cer ; o mişcare de rotaţie abia simţită, în centru, începea să desfăşoare aripile subiectului. Părea gata-gata să se coacă ceva ademenitor ; dar de îndată ce Piotr Gorbidonîci, prinzînd poftă, se înarma cu un creionaş să facă însemnări, totul se curma radical, pentru ca autorul, parcă rîzîndu-şi de el, s-o ia de la început pe pagina următoare ; şi aşa pînă la turbare, de nenumărate ori. Pe lîngă aceasta, probabil că pentru Firsov tocmai sosise momentul ispititor cînd toate cele adunate fir cu fir, într-o chinuitoare nesiguranţă, încep să se ceară aşter-

nute pe *hîrtia cea mare*; sosise deci momentul cînd — după cum i-a șoptit autorul într-o zi lui Vekșin — planul cel mai precis și cel mai complet îl constituie însăși opera... Dar acolo, în opera propriu-zisă, Piotr Gorbidonîci nu mai avea acces.

Năvalnica bucurie ce l-a cuprins pe Cikilev la găsirea acestui obiect atît de promițător ceda treptat locul unui sentiment de enervare împotriva norocului său berc; deodată însă i se deschise în față ceva ce-l făcu să-și redobîndească încrederea în triumful final al *binelui*. Cam pe la jumătatea carnețelului începea cămara cea tăinuită, cu o plăcută mireasmă de stătut, în care Firsov păstra, claie peste grămadă, tot felul de troace scriitoricești, avînd cît de cît legătură cu personajele romanului. Erau adunate acolo expresii culese la circ sau din lumea interlopă, amănunte profesionale care nu i-au fost niciodată de folos, inimi străpunse pentru un motiv sau altul și jiletci ciopîrțite cu acest prilej, o garnitură întreagă de fapte omenești mai mult urîte decît frumoase, nori de tot soiul, croiți în toate felurile — ba străpunși de razele soarelui, ba mînjiți de noroi, călcați parcă în picioare, aurul mărunt și insuficient spălat al gîndurilor ascunse, sămînță de virtuți, vicii și pasiuni, deocamdată — în așteptarea semănatului — acoperită de o pojghiță poetică... Într-un cuvînt, toate proviziile adunate în vederea uriașului montaj ce urma să aibă loc. Deducția ce s-ar fi putut trage era că un pictor, un artist nu poate crea fără culorile durerii, ale singurătății, culori ce au în artă scopul de a scoate și mai bine în relief mărețele fapte autentice, tinerețea și soarele. Ca o confirmare a regulii, Cikilev găsi în carnet o notație ce urma probabil să servească drept moto romanului lui Firsov, dacă n-ar fi fost respinsă înainte chiar de publicarea lui:

„Gunoaiele sînt produsele vieții. În închisori și la cimitire nu există gunoaie".

Mai departe, numai și numai pentru înșelarea vigilenței eventualilor cititori, cum își dădu îndată seama Piotr Gorbidonîci, erau mîzgălite niște versuri de calitate îndoielnică:

De mănînci cu cumpătare
Și respecți regimul dat,
Înainte de mîncare
Un rachiu e indicat.

(După unele indicii, Firsov intenționa la început să-l înzestreze cu harul poeziei nu pe Donka Crețul, ci pe însuși Cikilev, ale cărui opere urmau să oglindească înclinarea lui pentru adevăruri pozitive, în cazul de față de domeniul sănătății publice.)

Un artist mediocru își construiește ideea pe cel mult zece coordonate, iar pentru douăzeci, i se înalță monumente în locurile cele mai frecventate. Viața însă își ticluiește evenimentele pe un număr infinit de coordonate... Nu cumva deosebirea dintre talente sau între concepțiile despre lume și destinele personale ale creatorilor de artă depinde de numărul coordonatelor și de obîrșia lor ? (Pe hîrtiuța pregătită, Cikilev însemnă cu caracter polițienesc : „A se descifra și a se supune celor de cuviință spre avizare".)

O inscripție pe perete la W.C., cînd Donka și Sanka se acuză reciproc de *trădare* : „Grinka Tuzov trăiește cu soacră-sa".

Lovitura de sabie dată de Vekșin. Porunca biblică *să nu ucizi* avea în vedere comportarea individuală a omului, nu cea socială. Însuși Moise l-a ucis pe supraveghetorul egiptean, pedepsindu-l pentru cruzimea lui. Iar în evul mediu : valoarea unei vieți omenești este invers proporțională cu măreția ideii, a statului, a epocii create tot de om.

Pcihov, vorbind odată despre mare : Totdeauna mai mărunt și mai ieftin este lucrul din care avem mai mult... Dar atunci în ce constă adevăratul umanism : în afirmarea caracterului sacru al fiecărei existențe, unice în felul ei, căci nu se repetă, sau în înfrîngerea acestui străvechi tabu, din ce în ce mai perimat în virtutea progresului ?

Pe șantierele noastre mari te uimește totdeauna belșugul de cărămidă spartă, aruncată în dreptul straturilor surpate de pămînt.

Anat. Arar. Să se împuște singur la judecată.

De-ale lui Pcihov : „...Din moment ce fiștecare vis depinde de existență, unde o să ajungă omenirea cînd toate cele pămîntești vor fi atinse ? Iar cînd le va cunoaște pe toate de-a fir-a-păr, n-are s-o apuce dorința de a ști un pic mai puțin ?" Apoi a încheiat, conform unei logici de neînțeles : „...sau poate lumea nu mai este făcută pentru oameni și pentru copilașii lor, ci pentru știu eu ce păsărele și gîze ce nu s-au spurcat încă ?" Apoi : „Astăzi în lume se războiesc între ei Lucifer și Belzebut, al treilea se pare că nu există. Cînd unul îl înfrînge pe celălalt, învingătorul se împarte îndată în două, și jumătățile încep să se mănînce între ele..." „Și-o să se întîmple mereu așa ?" — l-am întrebat. „Nu, mi-a răspuns, numai pînă în clipa amarei cunoașteri..." Multe-i mai vin în cap omului cînd toată ziua ciocăne fierul !

(Probabil ca un memento, era desenat un pește cu gura căscată în sus, semănînd cu o pungă de tutun, iar pe ea trei litere, mîzgălite stăruitor cu cerneală, nu se puteau citi bine. Pe margine,

o însemnare cu scrisul de ţînţar al lui Cikilev : „A se cerceta, citindu-se la lumina unui bec albastru.")

După revederea şi împăcarea dintre ei, Zavarihin caută un mijloc să-şi răscumpere în faţa logodnicei vina trădării pe jumătate înfăptuite. Se gîndeşte să-i facă un cadou şi cu acest prilej dovedeşte că nu ştie ce ar putea să-şi dorească femeia *iubită*. Îi dăruieşte şase scaune curbate pentru viitorul lor *cuibuşor*. În chip tragic, Tania nu înţelege că, primind propunerea de a pleca în turneu prin Europa, n-a făcut decît să amîne o căsătorie care nu va avea loc niciodată. Zavarihin n-o să se însoare pînă nu-şi va asigura rolul de stăpîn atotputernic în familie.

Caii noştri nu suferă zăbala... *Fericirea* Taniei ar fi de o sută de ori mai amară şi mai chinuitoare decît nenorocirea acum inevitabilă, tocmai pentru că ar dura, prin forţa lucrurilor, mai mult.

— *Hei, puneţi mîna pe pungaş !...*
— *Vă mulţumesc... Mare borfaş !*
— *Roşcatul ăsta e tîlhar ?*
— *L-am prins cu mîna-n buzunar !*

a început să cînte în tramvai un mic vagabond, de îndată ce m-am gîndit la Vekşin.

În piaţă, de vorbă cu Zavarihin înainte de închiderea prăvăliei : „Nu, stimabile Firsov, omul fără avere este ca un copil. Oricine trebuie neapărat să aibă ce pierde. E drept că-i primejdios să ai puţin, dar şi mai primejdios e să n-ai nimic. Dacă n-ai rădăcini, te apleacă vîntul pînă la pămînt şi ar putea chiar să te smulgă, Dar şi cînd s-o sătura omul sărac lipit pămîntului să-şi mai poarte de izbeliştе sufletul care nu-i aduce nici cîştig, nici bucurie, ci numai griji şi strîmtorări, apoi e în stare, stimabile Firsov, să-ţi trîntească o năstruşnicie, de s-or cutremura şi morţii ! Cînd se întîmplă la noi, la ţară, să crape o vacă, muierile plîng şi bocesc trei zile la rînd ; iar mai deunăzi, dincolo, la colţ, a ars ditamai prăvălie... S-a întocmit procesul-verbal, au dat pe gît cîte un păhăruţ şi s-a dus fiecare la treaba lui, mulţumit că i-a băgat Dumnezeu în traistă. Aşa că, prea stimabile Feodor Feodorovici, nu prea cred eu în cooperaţia asta a voastră : un om tocmit nu poate păzi avutul altuia cum şi-l păzeşte stăpînul !" I-am obiectat că nu sînt ale altuia, că avutul obştesc e al tuturora ! A rîs, a zăngănit din chei şi s-a apucat să-şi închidă prăvălia !

Vekşin într-o clipă de sinceritate : „O lovitură de sabie ! Doar atît. Apoi m-am aplecat spre el, dar în ochiul lui tot mai era lumină... nu se mai stingea de loc, afurisita !"

Dolomanova vorbind despre trecut : „Sînt, pesemne, mult prea tare ca să mă încredinţez fie şi unui jurnal personal"... Inexact : pur şi simplu cei înnămoliţi pînă-n gît în păcate şi zbucium sufletesc se tem şi să se privească în oglindă !"

De ales odată maniera de povestire : generozitatea excesivă a expunerii sau punctarea zgîrcită a aluziei. Cea de-a doua pare mai avantajoasă, întrucît lucrurile abia sugerate mobilizează mai mult imaginaţia cititorului — ce-i drept, numai a celui inteligent. În acest sens, ieri, Maniukin l-a sfătuit în glumă pe Cikilev, de faţă cu mine, să mai economisească hîrtia, să nu calomnieze în denunţurile lui pe larg, ci numai să şoptească ce trebuie în direcţia dorită, să facă o aluzie, astfel încît să pună în mişcare capacitatea de suspiciune a adresantului : astfel îţi atingi mai bine ţinta şi izbuteşti mai pe deplin. Cikilev s-a prefăcut că nu înţelege despre ce este vorba.

În aceeaşi conversaţie, Cikilev : „...Caracteristic ! Eu în calitatea mea de umanitarist, am totdeauna grijă să nu-l sperii pe petiţionar cu un refuz deschis formulat. Dimpotrivă : îi pun fel de fel de întrebări, cît se poate de cordial, îi vorbesc frumos, îi dau toate speranţele posibile, şi numai pe urmă îl refuz. Întrucît mie, în calitatea mea de umanitarist îmi este profund străin, chiar odios binele particular. Eu urmăresc întotdeauna numai binele obştesc !" (Alături, o rezoluţie a lui Piotr Gorbidonîci, cu un scris avîntat şi stropi de cerneală : „Extrem de ruşinos pentru un scriitor, fie el şi mediocru, să asculte la uşa altuia !")

Ieri, la o adunare de literaţi, dintre cele mai plicticoase, un prieten — făcînd parte dintre vacile cele slabe din biblie care le mănîncă pe cele grase, păstrîndu-şi totuşi silueta sportivă — m-a interogat îndelung şi sîcîitor cu privire la romanul meu : în încheiere, mi-a cerut o rublă, pentru pileală, la bufetul aflat în dreapta, dincolo de o uşă de nuc sculptat !... Un personaj cît se poate de periculos din planctonul literar ! Tu şi cu mine, Feodor Feodorovici, mi-a spus, ne scăldăm în aceleaşi ape, dar cine poate şti ce i se întîmplă omului pe întuneric !? Şi mi-a făgăduit ceva din ochi... Cerneala se îngroaşă şi se întinde, mîna mi-e tot mai leneşă şi gîndul mai fricos.

(Mai departe, probabil în cursul unei convorbiri cu un criminalist expert, Firsov a scris cu litere caligrafice *Dac, Til Oscup şi cu mine* — iar mai jos, cu un vîrf de chibrit, desenase *o gură de lup*, cea mai simplă sculă pentru spargerea unei case de fier.)

Cikilev se laudă : „Şi un obiect neînsufleţit tot îl fac să-şi plătească restanţele !"

Maniukin, ieri, într-o dispoziție lirică : „...Nu, să nu vorbiți mierla de rău ! Are niște bobițe de grăsime, ca strugurii... ce mai, e minunată pe varză ! Dacă tragi într-un stol de mierle cu alice de sitari, omori cinci deodată, poate și mai multe. Mi-aduc aminte un locșor admirabil pentru vînătoarea de mierle, aproape de moșia mea, Vodianeț, în spatele cantonului lui Egor, cantonierul de-acolo, într-un zmeuriș des. Mărturisesc că, după vînătoare, tare-mi plăcea să mă odihnesc în gospodăria lui Egor. Mă urcam în *podul grajdului*. Se purtau *frumos* cu mine..." S-a oprit deodată, citind ceva în ochii mei, și a început să îndruge, stînjenit, despre o veche credință vînătorească după care, o dată pe an, vînătorul își încarcă pușca pentru el însuși, și dacă rămîne în viață, asta se întîmplă numai din *mila fiarelor* față de el.

De băgat în jurnalul lui Maniukin o povestire de-a lui despre măsurile *părintești*, fără vărsare de sînge, cu ajutorul cărora tatăl său, Ammos Petrovici, ar fi pus capăt răscoalelor locale ale țăranilor. Zice-se că-și punea toate decorațiile pe piept și numai așa apărea în fața țăranilor. „Aia de s-au răzvrătit împotriva mea, pregătiți-vă !" Mișcare și gemete în mulțime. „Instigatorii să fie duși sub copac !" Aduceau la locul indicat, lîngă iaz, trei țărani mai pîrliți, cu opinci din coajă de tei. „Spînzurați-i unul cîte unul, începînd din flanc !" Cei însărcinați cu execuția păleau, vinovații cădeau în genunchi și atunci îi ierta. Maniukin pretinde că țăranii tare îl mai iubeau, pentru că îi trecea atît de ușor mînia. Odată, însă, cică a aruncat cineva după el, în trăsură, cu o piatră care i-a trecut chiar pe lîngă tîmplă. De vreme ce exista o asemenea înțelegere patriarhală, de unde a venit piatra ?

„Întorcîndu-se de la mormîntul tatălui său, Vekșin zărește în treacăt aripa albastră a unei gaițe pe fundalul frunzișului îngălbenit al unui stejar, și în sufletul lui crispat se deschide o crăpăturică spre cerul copilăriei, care-l ușurează un timp."

Baluieva către Mitka, în noaptea cînd a căzut perdeaua cea despărțitoare : „Să nu ne purtăm *ca toată lumea* ! Mai lasă-mă o clipă, nu mă atinge. Mă simt de parcă aș fi toată învăluită în promoroacă și mă tem că se scutură !" Deosebirea dintre ei și Tania cu Zavarihin : Cu toată neprihănirea, Tania se grăbea cu gîndul, dorind ca toate să se petreacă mai repede, cît mai repede, *ca la ceilalți*.

Vekșin, drept răspuns la faptul că am pomenit despre *veacul de aur* al civilizației : „...Mereu vrei să mă blagoslovești cu *fericirea* asta și să mi-o vîri furiș pe gît, ca pe o mîță în sac. Nu te grăbi, arată-mi-o pe față, să văd dacă merită prețul ce-l ceri"... O mustrare îndreptățită la adresa noastră, a scriitorilor, care ar

trebui să devină o prevestitoare a viitorului, iar noi toți, deocamdată, tare ne ferim să dăm năvală cu pana noastră în necunoscutul ce ne așteaptă.

„Cineva din lumea interlopă continuă *să toarne* fără milă, la fiece pas. S-a produs o asemenea zăpăceală, încît — după afirmațiile lui Sanka B. — doi dintre ai lor s-au prezentat de bunăvoie la judecătorul de instrucție, spre a declara că n-au luat parte la un jaf care nu demult a stîrnit vîlvă. A se verifica, la primul prilej, dacă sînt întemeiate bănuielile lui Sanka Bicicletă cu privire la Dolomanova : cică Maria Feodorovna, ținută la curent de către Donka, s-ar strădui cu înverșunare să se răzbune *pe toți*, pentru intimitatea cu Aghei. Voi verifica, deși e puțin probabil !"

Cele două principii ale invidiei : A. De ce nu am eu ceea ce ai tu ? B. De ce să ai și tu ceea ce am eu ?

De aici rezultă trei soluții ale problemei privind felul de a pune mîna pe o comoară : 1. Să stingi strălucirea din ochii adversarului ca să nu existe vreo diferență între pupile. 2. Să desființezi condițiile în care această strălucire ar putea să apară în ochii cuiva. 3. Să obții tu această strălucire...

Pe care din aceste soluții o va alege Vekșin ?

Tot dintr-un cîntec al Baluievei :

...Intru după gratii,
numai paturi văd,
unul lîngă altul,
Cavalerii *șed...*"

Acum cîteva zile, în timp ce o așteptam pe M.F.D. în nesuferita cămăruță a casei ei, Donka m-a întrebat dacă n-ar putea să-și tipărească poeziile pe cont propriu, într-o *cărțulie cu poleială pe muchie* : „Spune-le că le dau bani cîți poftesc..." O absurditate ! N-aș ține în raftul meu o asemenea cărțulie ! De meditat : în ce moment anume afișul și litografia ieftină devin operă de artă și invers. O interferență asemenea celei din romanul meu. De scris niște *povestiri triviale*...

Ar fi interesant de știut, cine i-a putut sugera lui Donka această idee năstrușnică ? Și cine i-a sugerat lui Vekșin un gînd atît de neașteptat : „Omul este *om* numai cînd se află în număr mare, altfel ori e rege, ori fiară, ori hoț ca mine, Dmitri Vekșin". Singur n-ar fi ajuns niciodată la acest gînd : nu cumva Firsov *celălalt*, alter ego-ul meu, se amuză șoptindu-i asemenea gînduri ? De arătat în roman că personajul îl conduce uneori spontan pe autor, cînd acesta a pierdut controlul asupra lui.

Versurile finale dintr-o poezie a lui Donka :

...E soare dincolo de trecătoare,
Dar drumul către culmi e-ntunecos !...

„19 octombrie. Tania se antrenează la circ. Înaintea turneului în străinătate, va da cîteva spectacole de adio la Moscova. Pretutindeni afișe. M-am întîlnit cu Manhold. O conversație pe marginea arenei, în timp ce Tania lucra sub cupolă. Manhold a făcut în treacăt o aluzie... a spus cum că lumea pășește într-o fază în care omenirea va avea nevoie nu de generali, savanți ori filozofi, ci mai curînd de oameni generoși. Nu-i chiar atît de rău pentru un fost clovn ! Și-apoi... strabatul ! Mă emoționează teribil grația nepăsătoare a acestui joc cu moartea !“

În prezența mea, Donka i-a comunicat Mariei Feodorovna că Vekșin ar fi ajutat-o pe soția lui Sanka în timpul absenței silite a soțului său, aruncîndu-i bani pe fereastră. Cînd aceasta a dat o apreciere elogioasă faptei, s-au lămurit unele amănunte, păstrate pentru la urmă de Donka. Se pare că acest ajutor meschin, dat o singură dată, într-un plic, cu o notiță explicativă, a fost aruncat în timp ce nevasta lui Sanka era plecată la magazinul de artă meșteșugărească, să-și ducă broderiile, și se compunea numai din 75 de ruble, cuprinzînd probabil și cele patruzeci datorate. N-a fost cine știe cît. Pentru prima oară am văzut-o pe M.F. pierzîndu-și într-o asemenea măsură stăpînirea de sine. Părerea exprimată de ea după un minut : „Șaptezeci și cinci de ruble ? Dar în comparație cu cîștigul lunar al broderiei, e destul de mult. O sumă mai mare ar fi fost o jignire adusă prieteniei omenești ! Ar fi putut fi socotită — ținînd seama de *succesele* de atunci ale lui Vekșin — drept generozitatea unui hoț față de *alt hoț* !...“ Dar banii aceștia tot nu erau curați, așa că renunțați la aceste considerații prea subtile, scumpă M.F.

O întrebare a Zinei Baluieva, întrebare pe care, îngrijorată, mi-a pus-o în taină, cu puțin înainte de căsătoria ei : „Cînd va fi comunism *deplin*, i se va îngădui omului să fie trist ?“ Am scăpat spunîndu-i în glumă că-i va fi îngăduit, *numai* dumineca și sărbătorile legale. N-a înțeles gluma, dar s-a liniștit vizibil.

— M-am întîlnit cu soții Cikilev la *Ruslan*. Privirile tuturor erau atrase de rochia catastrofal de „la modă“ a tinerei căsătorite, executată, precum se vedea, după o idee a lui Cikilev, de geanta ei din imitație de piele de crocodil și de șiragul de mărgean la gît, semănînd a mușcături conjugale. Zina nu m-a observat, deși mă aflam în loja de alături, și nici la scenă nu s-a uitat măcar o dată — privea mereu numai și numai în jos, la parter, unde în rîndul

trei ședea Vekșin, negru la față și cu hainele mototolite. În pauza a doua Vekșin a plecat. Cikilev șuiera mereu : „Draga mea, trebuie să te uiți prin binoclu (luat cu chirie de la plasator !), doar l-am plătit..." În decurs de o oră, femeia s-a tras la față văzînd cu ochii. Odată și-odată, din toate aceste găteli înflorate și parfumate va sări afară o pisică vagabondă și în două salturi se va întoarce îndărăt, pe acoperișuri.

O idee absurdă și obsedantă a lui Vekșin : „Atît judecătorul, cît și reformatorul sînt în egală măsură obligați, măcar o dată pe an, să ia personal parte la o execuție, ca să nu uite cum arată pe viu sîngele menit să fie vărsat. Nu-i vorba aici de etică, ci de însăși practica pămînteană a convietuirii. Fiecare lacăt pus pe un cufăr este dovada unor supărătoare imperfecțiuni ale neamului omenesc..." Și iarăși mă întreb : cum de-i pot veni asemenea idei unui hoț ? Nu cumva sînt de la Pcihov citire ? Să trec pe-acolo, ca din întîmplare, către seară, cînd el și cu Vekșin șușotesc între patru ochi, încuiați în casă.

Cikilev să dea o apreciere asupra lui Basmacikin, după ce va fi citit *Mantaua* : „Acest omuleț de nimic, caracteristic, o să-și facă odată și-odată o manta, ba încă una grozavă... și-atunci o să arate el unora ce poate, în mărimea sa naturală !" (Adnotarea lui Cikilev : „Aha ! Va să zică te-ai speriat de noi, mîzgăliciule !")

Titlul unui capitol, din punctul de vedere al lui Vekșin : „Triumful ticălosului de Zavarihin, sau Povestea unei fete seduse la vîrsta de douăzeci și nouă de ani".

La sfîrșitul capitolului despre întoarcerea de pe Kudema, în loc de bătrîna *aceea*, Vekșin l-a întîlnit în tren pe Zavarihin. Călătoresc în tăcere, legănîndu-se fiecare în cîte un colț al vagonului gol. Ură și noapte. Iar cînd ajung să nu mai poată suporta ura : „Hai să terminăm odată, căci altminteri murim sufocați... Ce zici, prietene, ieșim ?" La prima haltă ies amîndoi în cîmpul noptatic, coboară de pe terasament. Ultima lor bătălie hotărîtoare, la cuțite. Din cauza întunericului, nu se vede sîngele. Între timp trenul a plecat...

„Se pare că Zina Vasilievna e însărcinată. Așadar, Piotr Gorbidonîci s-a consolidat pe pozițiile cucerite."

„Am lămurit unele chestiuni cu ajutorul lui Donka. În timpul fugii după operația Pirman, Vekșin a fost rănit — dar nu înainte de a se fi prăvălit în tunelul săpat, cum am scris în roman, ci în timp ce dădea să iasă de acolo, în curte. Cineva a încercat să-l

împuște, nutrind poate o groaznică intenție: Vekșin să moară ca un animal, în patru labe. Puțin probabil să fi tras vreunul dintre cei ce efectuau razia: l-ar fi putut prinde de viu. De ce oare Vekșin, atît de necruțător în informațiile ce-l privesc, mi-a ascuns acest lucru? Și de unde știe Donka despre împușcătura cu pricina? Nu cumva a tras chiar el? Dar în cazul acesta, cunoscînd relațiile mele cu Vekșin, și-ar fi manifestat bucuria răutăcioasă! Și n-a făcut-o..."

„Pirman nu s-a plîns nicăieri, n-a comunicat numele celor care au dat lovitura, n-a recunoscut bijuteriile găsite asupra cadavrului lui Șcekutin..."

„Atenție mărită: Donka o tutuiește pe M.F.D., iar romanul nu este încă gata!"

„Întrebarea este nu dacă Vekșin a îndrăznit într-adevăr să rîvnească la nevasta lui Sanka — în etapa respectivă a prieteniei lor sacre și a decăderii sale — ci dacă însuși Sanka, în devotamentul său nelimitat, ar fi îngăduit sau nu una ca asta..."

Citirea carnetului îl pasionă pînă la urmă în asemenea măsură pe Piotr Gorbidonîci, încît nu auzi decît a treia oară invitația la masă. Îndoind colțul paginii, ca să nu piardă locul, trecu în bucătărie, dar absorbit cum era de gînduri supărătoare, nu resimți nici pe departe satisfacția pe care i-o aducea de obicei mîncarea. Îl frămîntau gînduri legate de cele citite; nu se dumirea ce întrebuințare, cît mai ucigătoare, să dea acestei incontestabile comori. Dacă unele însemnări din carnețelul descoperit puteau să-i aducă scriitorului — pe care-l ura din suflet! — doar unele necazuri trecătoare, în schimb multe altele, datorită frivolității lor dubioase (mai ales dacă le lumina dintr-o parte, cu o lanternă corespunzătoare), erau tocmai bune de întrebuințat în chip de pietroi agățat la gîtul adversarului înainte de a-l zvîrli în apă. Așadar, găsirea carnetului trebuia privită drept cel mai subtil dar al soartei pocăite, făcut lui Cikilev în cursul ultimei luni...

Din nefericire, în lipsa unor dovezi directe cu privire la paternitatea carnetului, scriitorul ar fi putut ușor să nege totul. După o matură gîndire, Piotr Gorbidonîci hotărî să-l trimită proprietarului, cu însemnările sale, subliniindu-și astfel generozitatea, dar și neadormita vigilență și viclenie. Înainte de a-l trimite însă, autentifică prin notariat patru copii de pe acest document, astfel încît, pentru cazul că una din ele ar arde, a doua la fel, iar cea de-a treia ar păți ceva și mai neprevăzut, tot să mai rămînă una.

XII

Trebuie spus de altfel că după ultima dintre însemnările lui Firsov, citite de Piotr Gorbidonîci, se întindea pe vreo zece pagini o harababură întreagă de amănunte haotice, îngrămădite claie peste grămadă, dintr-un capitol probabil de cea mai mare importanță în romanul lui Firsov. Dacă bietul administrator al imobilului ar fi posedat însă obișnuința de a se descurca în haosul primordial al ideilor unui autor ca în contabilitatea încurcată a impozitelor și a impozabililor, dacă ar fi știut să întrezărească grădina de mîine într-o sămînță purtată de vînt și să cultive, în locul autorului, gîndurile neexprimate definitiv, dacă s-ar fi încumetat să rătăcească prin labirinturile de săgeți indicatoare și de pasaje pe întinderea a trei niveluri, într-un cuvînt, dacă ar fi știut să înșire pe firul logicii mărgeluțele dezordonate, uneori rostogolite pe sub cîte un rînd, atunci capitolul ce i s-ar fi înfățișat lui Piotr Gorbidonîci i-ar fi procurat o adevărată desfătare, întrucît privea viitoarea decădere a principalului său dușman, Vekșin.

Ar fi aflat, înainte de toate, că cele povestite s-au întîmplat pe la începutul lui noiembrie, cînd un viscol țepos mătura pămîntul, iar de sus, abisul nopții răzuia orașul cu un șmirghel necruțător de zăpadă. Birjarii, luați prin surprindere de o iarnă fără seamăn de timpurie, ridicau coviltirele birjelor, iar pietonii înălțau superstițios capul la răscruci, silindu-se să priceapă pricina nestăvilitului iureș al beznei de taiga. Vîrtejuri se furișau cîntînd prin crăpături și burlane ; iar Firsov, care tocmai pornea în explorarea lumii interlope, își exprimă mirarea, în carnețelul cel nou, consemnînd într-un rînd separat : „Cum de nu-i plesnesc obrajii vîntului ?"

Același felinar, sub firma speluncii de la subsol unde cu un an mai înainte l-am cunoscut pe Maniukin, se hîțîna desperat în cîrligul de care atîrna... atîta doar că suflul epocii măturase literele cele vechi de pe firmele din oraș, aducînd altele, ceva mai moderne. Dar sensul rămăsese același : băutură, veselie nestăvilită, mîngîiere... Într-un cuvînt, cu cît mai frenetic se dezlănțuia vremuiala de-afară, cu atît mai strînse legături se înfiripau aici, înăuntru, în convorbiri de la inimă la inimă, între prieteni.

Și mesele erau acum așezate altfel, iar palmierul african din colț arăta mai despletit ca înainte : chiar și cele artificiale se învechesc și îmbătrînesc, dacă nu de altceva, măcar de trîndăvie... Numai firidele din pereții umezi, împrospătate cu vopsea de ulei, erau tot aceleași, după cum același Alexei dezgheț și plin de pete alerga într-un suflet pe potecile de rumeguș. Numai că fața

lui Alexei, îmbătrînită cu un an, purta pecetea unei îndîrjiri cenușii, și nu se mai auzea romanța bulevardieră a cîntăreței voinice. Cinci inși triști și cocoșați, în tricouri, cîntau din mandoline, executînd cu mîna dreaptă mișcări puțin atrăgătoare, în timp ce un pianist fără ceafă izbea melancolic în clape... Iar muzica lor gîdilicioasă nu se potrivea de loc cu larma localului.

Demiul cadrilat se zărea din nou pe sub pletele cenușii ale vrăjitoarei africane, dar acum nu mai speria pe nimeni, deși din cînd în cînd condeiul lui tot mai nota două-trei cuvinte pe o cutie de țigări scîlciată... Scriitorul, ușor cherchelit și el, își cinstea cîțiva prieteni, poate pe cei mai nefericiți dintre toți, pe cei mai demni de milă și compătimire.

— N-ar trebui să mai bei, Xenia... o rugă încetișor Sanka Bicicletă pe nevastă-sa, rupînd în două, cu o prefăcută nepăsare, un rac fiert. Știi doar că n-ai voie... Nu mai bea...

— Acum mi-e totuna, soțul meu sever ! zîmbi Xenia, și scuturînd de pe halbă un smoc de spumă amară și cam murdară la culoare, își duse berea la gură. Acum mi-e îngăduit orice... Nu-i așa, Feodor Feodorovici ?

— Nu știu, zău... clătină din cap scriitorul în semn de îndoială și, privind-o pe deasupra ochelarilor, își întipări în minte bujorii consumării și ai bolii fără leac de pe fața ei, bujori gata să se scuture, dureroși la privit, unul lîngă bărbie, celălalt chiar lîngă tîmplă.

În seara aceea Firsov mai mult fuma decît bea, vîrînd mucurile la nimereală pe sub palmier.

— Nu-mi purta grijă, Sanea, îi spuse cam nepăsător nevastă-sa. Mi-e scris să mai trăiesc încă nesfîrșit de mult... Și știi cum am ajuns eu la asta, Feodor Feodorovici ? Cîtă viață mi-a mai rămas, am schimbat-o în bani mărunți, mărunți de tot, așa că am acum o mulțime, și dacă trăiesc zgîrcit, cît se poate de zgîrcit, mai va pînă să se termine. Fiecare bănuț îl păstrez îndelung între degete. Mai întîi mă satur admirîndu-l, înainte de a-l cheltui... Uite-așa merge acum la mine, Feodor Feodorovici !

— Și tare mai suferă, Feodor Feodorovici. Mereu lăcrămează ca și-acum ! se plînse în treacăt Sanka.

— Nu de suferință plîng, Sanea, ci mai curînd... Xenia căută prin aerul din fața ei cuvîntul de care avea nevoie. Mai curînd din cauza... asta... Ei da, din cauza *contemplației* ! Voi rămîne îndatorată bolii mele cît oi trăi, căci ea m-a învățat să nu mă mai tem de nimic în lume, așa că acum nu mai ascund nimic din cele ce mă privesc. Din cauza dumneaei, a bolii, m-am făcut și eu om, nu mi-e frică de nimic, mă uit doar la toate, cu ochii mijiți. Iată,

eu și răposata soră-mea ne-am petrecut copilăria la bunicul... avea o moșie mare, mare, și erau acolo de toate : un rîu și o pădure deasă, chiar și-un munte avea bunicul... tot al lui... ce-i drept, nu prea mare... se chema Dealul-Kuma ! Și uite, mă minunez... acum un an, nu mai mult, încă mai ascundeam secretul acesta pînă la istovire, pînă-mi năduşeau scîrbos palmele, iar acum, orice primejdie nu face decît să mă înveselească... Astea-s lucruri care trebuiesc prețuite, Sanea ! Zîmbi într-un fel oarecum neputincios, la gîndul fericirii atinse. Maică-mea avea o manie : copiii să doarmă sub cerul liber. Și m-am obișnuit să adorm cu ochii la stele... urmăream cum șoptesc între ele, acolo sus, iar cîte una strălucea o clipă și deodată dispărea...

— Astea-s stele căzătoare, *meteorii*... îl lămuri soțul ei pe Firsov, cu voce surdă.

— De atunci am înțeles că așa se petrece și cu oamenii... Și ei zboară prin întuneric o mie de veacuri, ghemuiți ca niște pietre fără cuget, iar cînd ating marginea pămîntului, încep să ardă și, topindu-se, luminează cît timp ține calea lor cea pămîntească, apoi dispar în întuneric pînă la proxima ocazie. Iar cenușa lor, a fiecăruia în parte, cade jos. A ta, Feodor Feodorovici, o să cadă în chip de carte scrisă despre mine și Sanka, iar a mea o să cadă ca o lacrimă pe... asta... ei bine, pe pămîntul acesta al meu, blestemat și drag !

Sufocată aproape, trase aer cu gura deschisă, apoi își înmuie buzele în bere, dar izbucni într-un acces dureros de tuse, iar bărbatul ei întinse mîna și-i șterse cu o ciudată evlavie, o lacrimă gata să-i cadă din ochi.

— Ai un suflet gingaș, plutești pe deasupra celor lumești, Xenia Arkadievna... rosti emoționat Firsov. Dar de ce te grăbești să iroseşti și cel din urmă bănuț al vieții ? Asta nu se mai cheamă generozitate, ci risipă...

Era puțin probabil ca Xenia, chinuită de tuse, să fi auzit aceste cuvinte.

— Și nu mă plîng, Feodor Feodorovici, de faptul că nu am avut parte de prea mult soare... continuă ea după ce-și trase sufletul. Am ajuns chiar să îndrăgesc vremea cea rea... Uneori îmi îngheață picioarele de ude ce sînt, dar eu tot bine mă simt ! Și cît oi trăi, o să-i mulțumesc lui Dumnezeu că mi-a trimis mie, așa tîrfă cum sînt, un soț ca Sanka Bicicletă, cel mai de treabă om din lume ! Se vede că-s neam cu marinarul acela din cartea ta... Îți mai aduci aminte ? În zilele războiului civil... zîmbi, adoptînd intonațiile cîntătoare ale unei povestiri din popor. Ce frumos scrii de el, Feodor Feodorovici, cum s-a răzleţit el de detașament... era parcă bolnav

de tifos... și s-a culcat, sărmanul, lîngă un gard, să se odihnească ; iar în seara aceea pîclea peste tot pămîntul o moină nemaipomenită. Și s-a întîmplat ca prin acele locuri să treacă în zbor o mîndră zînă, ducîndu-se într-ale ei... L-a zărit pe sărmanul vagabond și l-a îndrăgit, spre nenorocul ei, așa cum se întîmplă adesea cu alde noi, femeile... Cum am pățit-o și eu cu tine, Sanea ! A prins milă de el numai și numai pentru că rătăcea fără casă și fără rost. S-a cutremurat toată, sărmana, l-a dus pe marinar în palatele ei din cer, l-a vindecat și i-a asigurat o viață de familie pe cinste, cu tot belșugul înconjurător. Și flăcăul a început să se întremeze, iar peste o săptămînă s-a rotunjit dumnealui la față, că de ! mînca de trei ori pe zi... Îți mai aduci aminte, Feodor Feodorovici ? „Poate nu i-a impus chiar el zînei îndelunga operă de binefacere, dar sigur îi crea dispoziția necesară acestui lucru..." cită din memorie Xenia. Și niciodată, pe cît își aducea aminte Firsov, textul său răutăcios, biciuitor, n-a coincis atît de perfect cu starea sufletească a celei care-l recita. Într-un cuvînt, puse Xenia punctul pe i, marinarul acela devenise pe lîngă ea, cum se zice la noi, în lumea asta a noastră deocheată, un *pește* în toată regula...

Între timp, în local se petrecuse ceva cu totul neobișnuit. O dată cu orchestra tăcură și celelalte zgomote, chiar și vorba și zăngănitul vaselor ; în clipa aceea, dinspre ușa de intrare veni ca o adiere rece de vînt și foarte aproape de masa lui Firsov se stîrni o mică zarvă ; dar nici Xenia, nici cei doi care o ascultau, prinși de povestirea ei, nu întoarseră măcar capul să vadă ce se-ntîmplă.

Sanka atinse îngrijorat cotul nevestei ; prea dogorea toată, de parcă într-adevăr se consuma, arzînd în zbor.

— Păi chiar el a scris-o, proasto... De ce-i mai povestești ?

— Las-o, Babkin. Eu le-am scris *numai* cu cerneală... îl opri sever Firsov.

— Și-așa, stătea o dată marinarul nostru tolănit, în așteptarea prea scumpei lui zînișoare, aruncînd cîte o privire de pe pilota de nori, în umbra de sub el... urmă Xenia, și deodată mîngîie recunoscătoare mîna lui Firsov. Sub el se întindea Rusia noastră și peste toată această țară se cernea o ploicică măruntă. Și nu știu ce-o fi pățit deodată acel flăcău, că numai ce-și lepădă toată îmbrăcămintea ușoară de noapte, confecționată din aripioare de libelule, scotoci pînă găsi cizmele lui de cauciuc, își trase bluza cea veche peste flanelă și, pînă să se întoarcă zîna, se aruncă de sus, fugind de nesuferita sa fericire de zi și de noapte în mocirla asta a noastră... Cum îi zice ?... Ei da, pe pămîntul nostru afurisit și drag ! Cu mîna asta ai scris, Feodor Feodorovici ? Lasă-mă s-o sărut... Uite-așa ! încheie nevasta lui Sanka și vocea i se frînse ;

în ochii ei umezi, duși în fundul capului, străluci din nou ceva care-l zgudui adînc pe Firsov.

— Nu-i vorba cine a scris-o, e vorba cine povestește !... mormăi el posomorît. Eu unul cred că dacă torni carne de om încinsă într-o oală de tuci, de-aia de băgat în cuptor, și fereci oala în niște cercuri mai acătării ca să nu plesnească și o arunci departe în cer... ar putea să servească vreo sută de ani în loc de soare !

— Ca să-i încălzească pe cei înfrigurați... întări Xenia care, între timp, se mai liniștise puțin. La drept vorbind, simt în același timp două lucruri, Feodor Feodorovici. Dacă ar fi să ascult glasul inimii, l-aș înțelege pe marinarul tău, căci *acolo*, sus, n-ai parte nici de acru, nici de amar, nici de zăpadă, nici de necaz... Și-apoi, chiar banii ți-e teamă să-i păstrezi asupra ta, darmite fericirea... Ar trebui să stai numai cu spaima-n sîn : nu cumva s-o pierzi. Atîta !... Oare nădejdea să fie mai sățioasă decît fericirea, Feodor Feodorovici ? De-aceea ți-or fi înjurat prin gazete basmul ; numai mie, să-ți spun drept, tare mi-a plăcut.

— Ai dreptate, m-au cam mustruluit rău atunci... Pînă și băieșii și frizerii m-au compătimit ! confirmă ironic Firsov.

— Da. Și Sanka la fel, n-a înțeles nimic, deși i l-am citit de două ori cu glas tare...

— Parcă era ceva de înțeles sau de neînțeles ! se apără soțul Xeniei. Marinarul acela avea nivelul foarte ridicat !... Dacă și-ar permite fiecare să zacă o jumătate de an într-o fericire atît de deplină, fără să-și dorească nimic și nici să nu năzuiască la ceva, apoi toată producția de pe pămînt s-ar opri în loc și ar îngheța pe vecie chiar și sufletul... Nu degeaba ne-am ridicat noi împotriva celor bogați ! Poate că marinarul acela i-a văzut de sus pe foștii săi tovarăși, care se duceau să-și dea viața pentru o cauză sacrosanctă și nu l-a mai răbdat inima ! M-am întîlnit și eu o dată cu un prieten de-al meu, față în față, și am sărit din tramvai în mers, ca să nu mă recunoască. Mi-am însîngerat palmele, așa am plesnit cu ele pe asfalt...

Se opri deodată, de parcă ar fi atins un fir electric neizolat, și comoția se transmise instantaneu vecinilor de masă ; scriitorul și soția lui Sanka se întoarseră ca la o comandă. Șezînd la aceeași masă ca și atunci, exact cu un an înainte, Vekșin privea distrat tejgheaua bufetului din celălalt capăt al localului. De după reverul de catifea al paltonului se vedea o cămașă strălucitor de albă ; pălăria din fetru de calitate foarte bună, tot o amintire a turneului din Varșovia, și-o pusese alături, pe marginea feței de masă, destul de murdare. Ca și în seara cînd Firsov a apărut pentru întîia oară în Blagușa, stropi nezvîntați încă străluceau pe umerii

lui Vekșin, iar în fața lui se răcea în pahar ceaiul obișnuit, fără nimic dulce alături. Și cu toate că, după cît se părea, nimeni n-a observat prezența acestui om, acaparase totuși atenția încordată a tuturora. O sfidare la fel de obraznică și necruțătoare ca și la începutul iernii trecute se citea în calmul cu care Vekșin, căutat fiind de poliție, înfrunta deschis orice risc, ca și în mișcarea lentă cu care sorbea cîte o înghițitură din ceai, după care punea paharul la loc... Totul era ca în trecut, dar în același timp în toate se descifrau trăsăturile unor schimbări ireversibile — și în felul înfrînat, plin de avertisment, al mișcărilor și-al privirilor sale, gata parcă să izbucnească, și în cuta adîncă, parcă o tăietură, ce-i străbătea fruntea de la o tîmplă la alta, și mai cu seamă în atitudinea adunăturii din Blagușa față de idolul său, o atitudine pînă mai ieri plină de respect, iar acum schimbată... oare numai și numai în urma căderilor fatale și inevitabile după o înălțare de scurtă durată?

Și iată că întîmplarea vru să se repete experiența care i-a oferit lui Firsov, cu un an în urmă, un atît de bun prilej de a-și caracteriza eroul. Pălăria lui Vekșin alunecă deodată pe rumegușul umed. Toată lumea văzu acest lucru, întrucît nimeni n-avea altă ocupație; cu toate acestea, nici unul dintre muștériii tăcuți de la mesele de alături nu se repezi s-o ridice, ca rîndul trecut. Firsov se întreba: de ce Dmitri Vekșin și-a pierdut în ochii lor aureola glorioasă a nenorocirii, pe care omul cel simplu din popor o venerează în orice împrejurări? O fi la mijloc teama superstițioasă de a atinge, măcar și prin pălărie, un om osîndit la chinuri groaznice? Puțin probabil. Ori poate, venindu-i momentul, dacă nu să ardă, cel puțin să se zdrobească în avîntul căderii sale, cum el tot mai stăruia înaintea ochilor, meteor zăbovind pe bolta cerească — ajunsese prea comun, pînă la trivialitate, de mult ce a fost văzut, ceea ce provoca o supărătoare familiaritate, pe lîngă invidie și îndîrjire. Sau — și asta e posibil — nu cumva în speranța lui Vekșin, vie deși nedemascată, de a reveni la suprafața vieții, cei din periferia societății au ghicit un dispreț plin de scîrbă față de mediul lor? Dar înainte de a apuca Firsov să-și treacă în carnețel aceste presupuneri, se întîmplă ceva scandalos, un lucru ce n-ar fi fost cu putință acum un an. O pisică jigărită ca vai de ea, apărută de undeva, din încăperile dosnice ale localului, se apropie agale, mirosi pălăria lui Vekșin fără nici un fel de respect și, după cum li se păru tuturora, plecă manifestînd față de ea un vădit dispreț.

Poate că, din toată sala, numai Vekșin nu dădu atenție acestui fapt, atît de semnificativ pentru propriul său destin... După cîteva clipe, Firsov se întrebă dacă, în genere, putea să mai străbată ceva

în conștiința întunecată a acestui om care nici măcar lui, autorului său oficial, nu-i răspunse în nici un fel la salut, deși acesta avusese grijă să dea gestului o nuanță de familiaritate artistică, încurajatoare și degajată! Iar ceea ce urmă veni să confirme cele mai pesimiste prevederi ale lui Firsov.

Sanka nu mai apucă să-și oprească nevasta: ca o ciută rănită, Xenia se smulse din mîinile lui; se auzi doar cum îi pîrîie bluza ruptă. Și îndată, de parcă lumea atîta ar fi așteptat, totul se dădu la o parte, oameni și mese, ca în spațiul ce se formă să se înfrunte ca pe ring cei doi: Vekșin, cu desăvîrșire nemișcat, și nevasta lui Sanka, furioasă la culme, dezbrăcată de orice decență. Cu părul vîlvoi și cu dinții clănțănind ca de friguri, cu mîneca sfîșiată la umăr și obrajii îmbujorați, părea beată în ultimul hal. Cu mîna dreaptă se tot pipăia la piept, cu înfrigurare, furișînd cîte o privire în decolteul peste măsură de lărgit al bluzei; căută apoi să scuture din talie ceva extrem de important, de neînlocuit, dar din păcate nu căzu nimic — lucrul căutat fusese desigur pierdut pe undeva, cum se întîmplă de obicei în grabă. Și cu toate că pînă la o încăierare generală, cu vărsare de sînge, mai era destul de mult, cei cîțiva vatmani de la măsuța de alături, veniți să se cinstească în ziua de salariu, începură din timp să se strecoare unul cîte unul spre ieșire.

— Aicea sînt! Îi aveam aici, îi găsesc îndată... Așteaptă o clipă, pentru Dumnezeu! Buzele Xeniei tresăreau spasmodic, ca după otravă. De o lună și mai bine îi tot port cu mine, aproape că au putrezit... Ia te uită afurisitul cum s-a mai împopoțonat ca să vină la cîrciumă și să se joace cu moartea!... Vrea să ne arate nouă, proștilor, cît e el de grozav și ce ticăloși sînt ceilalți în fața lui, toți pungașii, guzganii de sub mese, gunoaie împuțite... care tremură pentru mațele și gologanii lor! Și ce dacă tremură? Tremură, tîmpitule, tocmai pentru că sînt oameni! Oameni!! Ai înțeles? Tu ai să putrezești, iar ei vor trebui mîine să ridice cu orice preț case, să-și crească copiii, să trăiască! Ce crezi, că ești de fier dacă nu te doare, nu ți-e frig și nu ți-e rușine? Înseamnă că ești o vită, atît! O vită nesimțitoare și primejdioasă... Hai, diavole, împunge-mă cu coarnele cît mai sînt în viață, căci nu mi-a mai rămas mult... mîine, poimîine dau ortul popii!

— Taci, nebuno, trezește-te! Ia seama... te împușcă, bîiguia alături de ea Sanka, palid, speriat, aproape plîngînd și neîndrăznind să se atingă de nevastă-sa, care nici ea nu s-ar fi lăsat!

— Lasă-mă! Ești măscăriciul și robul lui. Priviți-l, oameni buni... Nelegiuitul! Se mai laudă cu revoluția, dar te pomenești c-o fi furat pe front pesmeți și tutun de la soldați... Hai, mărturisește,

nu-i așa c-ai furat? Și mai îndrăznește să-și arunce pomana pe fereastră... Ia-ți-i, ia-ți înapoi banii ticăloși, furați, afurisitule!

Făcîndu-l astfel de rîs, mai că-l plesnea peste ochi pe Vekșin, care tăcea. O îmboldea nevoia febrilă, cum ghiciră îndată toți cei de față, de a înapoia ajutorul pe care toată lumea știa că Vekșin i-l dăduse în timpul anchetării și detențiunii lui Sanka. Se pipăia, ba mai bine zis se frămînta cu amîndouă mîinile peste tot, fără să-i vină în minte că ar fi trebuit să-și ascundă sînul dezgolit; întorcea pe dos toate cusăturile bluzei; nu găsea însă nicăieri banii dosiți și nici nu mai putea da îndărăt, după furtuna de ea stîrnită; pe fața ei deodată îmbătrînită se zugrăvise o deznădejde cumplită, de copil, iar mîinile îi fremătau umilite.

Deodată, cu un sughiț de plîns, sleită de puteri și nerușinat de despuiată, se prăbuși pe podea în mijlocul celor care formaseră cerc în jurul lor.

— Sanea, am pierdut banii! Banii lui!... șopti neputincioasă; și, înnebunită de durere, își presăra pe cap rumegușul ud, murdar, de pe jos, și prindea cu mîinile pantalonii negri, bufanți, ai soțului, vîrîți în cizme, cum obișnuiau să poarte hoții. Vai, ce nenorocită sînt, Sanea!... Hai, de ce taci?! Spune-i că o să-i dau banii înapoi! Negreșit i-i dau! Îi adun din hoții, fur la biserică ca să-i dau tot din *aceia* din care mi-a dat! Zău, Feodor Feodorovici, azi-dimineață îi aveam aici, mă frecau sub piept. Uitați-vă, oameni buni, m-a și ros! A rămas locul roșu! Și, dezvelindu-se ca în fața lui Dumnezeu, arătă scriitorului și întregii adunături, cutremurate, locșorul de pe piept, sub sutien, unde păstrase banii pierduți.

Nu-i de crezut că Firsov, în asemenea condiții, a putut să observe cît de emoționat era Alexei cel plin de pete care, după spusele lui, ar fi dat cu șervetul un pahar jos de pe o altă masă; nici nu l-a văzut, desigur, cum pretinde, pe unul din mandoliniștii în vîrstă, cu tricou, îngropîndu-și obrazul în palme, după ce, bineînțeles, și-a strecurat instrumentul sub braț. Toate aceste amănunte pur *autoricești* le-a observat probabil ulterior, cu inima, iar nu cu ochii, în realitate, așa că n-ai putea pune mîna în foc că nu-s inventii. Cert e un singur lucru, că absolut toți clienții din local, ca și salariații, cu excepția lui Vekșin, au urmărit *în picioare* cum se mistuie definitiv în fața lor, cuprinsă de flăcări, o viață măruntă, de importanță mai mult decît secundară și atît de nedorită într-o scriere contemporană. Înainte de a fi rămas din Xenia doar un pumn de scrum, două voluntare, casierița și încă una, o femeie de ultimă speță, o ridicară de pe jos pe nevasta lui Sanea și, învelind-o peste cap cu paltonașul ei, o duseră ținînd-o de-un braț și de altul în curte, unde o culcară pe zăpada miloasă și curată.

Întîmplarea îl trezi întrucîtva pe Vekșin din meditația lui ; și toată lumea observă cu cîtă bărbăție a suportat el această insultă adusă în public, fără a face măcar o încercare de a curma ori a o pedepsi pe îndrăzneață. Dar dacă ar fi schițat măcar un gest, n-ar fi fost bine nici de el, nici de eleganta lui îmbrăcăminte, adusă din străinătate : poate că toți cei din jur atîta așteptau, fierbînd de răutăcioasă nerăbdare, spre a se năpusti cu cuțitele în mînă asupra eroului de ieri ! Avea dreptate Firsov în afirmația sa cea mai de seamă : în tăcerea lui Vekșin era ceva din răbdarea fierului trecut prin strîmtele valțuri ale laminorului tocmai pentru a putea fi folosit de către oameni.

Din nou îl încercă pe scriitor ispita vicleană de a explica îndîrjirea nevestei lui Sanka împotriva unui fost luptător în războiul civil, fie el chiar și decăzut, prin originea ei nobilă... Dar n-apucă nici măcar să respingă această pîine, mult prea ușoară a meseriei sale, cînd se ivi neîntîrziat o întrebare strîns legată de prima : prin ce a izbutit această ființă străină și cu desăvîrșire nefolositoare să-și atragă aici, la periferia vieții, o simpatie atît de generală și, pe cît se vedea, atît de adîncă și trainică ? Și îndată se născu a treia întrebare : de ce tocmai de la biserică voia să fure banii pe care să-i arunce în față lui Vekșin ? Pentru că banii de-acolo sînt și mai păcătoși ori pentru că de acolo putea să-i fure cu mai puțină teamă de pedeapsă ?

XIII

După ce nevasta lui Sanka fu scoasă afară din local, încetul cu încetul lumea adunată buluc începu să se împrăștie. Firsov, cît era el de scriitor, socoti totuși prea dură purtarea lui Sanka Bicicletă care, în ciuda multlăudatului său devotament pentru Xenia, nu numai că n-a reținut-o și n-a încercat s-o acopere cu trupul lui în timp ce se zbătea pe dușumea, dar nici măcar nu s-a repezit după ea afară și nici mai tîrziu n-a întrebat-o pe casieriță ce face tovarășa sa de viață. În momentul acela pe Sanka îl preocupa ceva mult mai important. Rezemat de perete, îl urmărea pe furiș pe Vekșin cu o privire scînteietoare, așteptînd momentul oportun... Dacă acesta s-ar fi ridicat să plece, ar fi alergat probabil să-l ajungă pe scară, pentru a-l ruga s-o ierte pe Xenia, sau poate cu altă intenție. Dar Vekșin, oricît de ciudat ar părea, n-avea de gînd să plece și nici nu-l băga în seamă pe fostul său prieten. În clipele acelea era preocupat de un gînd cît se poate de important, din care nu decurgea nimic deosebit, în afară de lămurirea faptului dacă îndeobște merita sau nu să mai reflecteze asupra vieții.

Nerăbdarea îi dădu ghes lui Sanka, făcîndu-l să se desprindă de perete. Cînd Mitka sorbi iarăși din paharul de ceai, se grăbi să dea buzna în amorțeala lui, supunîndu-se unui imbold deocamdată neclar. Cu mișcări de automat — spre surprinderea chiar și-a lui — ridică de jos pălăria lui Vekșin și, suflînd pe ea ca să scuture firele de rumeguș, o puse la locul dinainte, pe colțul mesei, serviciu care autorizã oarecum îndrăzneala de a se așeza la masa tovarășului mai mare în grad, fără a-i aștepta îngăduința.

— Știi, șefule, dă-o naibii, nu fi supărat pe Xenka mea... E pe dric, șefule! începu el cu glas tremurător, făcînd niște mișcări rugătoare, nesigure. O duce prost de tot... doar ultimele două zile i-a fost ceva mai bine; altminteri, noapte de noapte mă tot îndeamnă șoptindu-mi la ureche, să ne facem seama amîndoi. Doctorul a zis că mai are vreo două, trei săptămîni de trăit. Atît. Ai văzut cum arată la față?

După cele întîmplate adineauri puteai să te aștepți la orice din partea lui Vekșin; probabil însă că, sub imperiul meditațiilor pomenite, apucase s-o ierte pe nevasta lui Sanka.

— Nu-i nimic, Alexandre. Dacă boala este luată din timp, trece, răspunse Vekșin, aproape grijuliu, drept răspuns la lașitatea de neiertat a lui Sanka. Dar vezi, grăbește-te, să nu fie prea tîrziu. Ar trebui s-o duci imediat la spital...

— Chiar că n-ar fi rău s-o duc la spital! se grăbi Sanka să ofteze. Dar vezi că doctorii or să întrebe... că doar sînt și ei salariați... cine-i femeia asta și unde domiciliază. Doamne-Dumnezeule, d-apoi pînă să răspund, mor pe loc de rușine! Dacă ar fi ridicat-o de pe stradă, dacă ar fi scos-o de sub tramvai, era altceva... Băgați-o unde știți, ca să nu fie deranj și dezordine! Dar așa? Nu-i trecută cu domiciliul nicăieri, că vezi, noi doi, din cauza împrejurărilor, ne adăpostim deocamdată pe unde se nimerește... am găsit niște vagoane goale pe linia ferată Savelovskaia. Nu-i vorba, hotelul e mare și gratuit, toate camerele sînt la fel, cu ventilație curentă... mare confort: poți să-ți alegi pe care vrei!

— Tocmai de-aceea, deșteptule, te sfătuiesc stăruitor să-ți duci de urgență nevasta la spital! Tușește, iar *acolo* o să-ți răcească mai rău, îi curmă vorba Vekșin, pe care-l plictisea vădit vorbăria lui Sanka. Chiar nu ești în stare să-i explici cîte prostii și răutăți a îndrugat astăzi?

— Încă o dată îți mulțumesc din suflet pentru sfat, șefule, se repezi Sanka, deodată potolit. I-am împuiat urechile toantei, i-am spus cît îți datorez eu ție... Și, într-adevăr, ce-aș fi ajuns eu fără tine? Un netot, un sălbatic, un meșter de calapoade din cei de rînd, de care și-ar fi bătut joc orice client! Pe cînd așa, uite, tu

m-ai scos pe calea activității conștiente... adicătelea, vreau să zic, pe calea înțelegerii superioare. Poate, la urma urmei, am mai greșit noi un pic, tu și cu mine... se întîmplă ! Uite, acum cîtva timp Xenka și cu mine am alunecat urît de tot în mocirla filistină, dar tu ai venit și ai curmat totul cu mîna ta de fier !... Într-un cuvînt, ne-ai scos de acolo... Și i-am zis doar : vezi că dînsul nici pentru treburile lui nu are vreme !

— Iar umbli cu cioara vopsită, Alexandre... Nu-mi place ! îl preveni Vekșin, începînd, puțin cîte puțin, să deosebească sensul ascuns al cuvintelor rostite.

— De ce ?... Ori nu-i adevărat ?... Doar mi-ai luat întotdeuana parte ! Pentru ficusul meu, cel de-acasă, nu l-ai luat pe Donka de gît ? Ba l-ai luat ! E o simplă plantă, și tot n-ai lăsat-o fără apărare... nu se mai astîmpăra Sanka, zgîndărindu-și sufletul cu rîvna întunecată, nesățioasă a venerației. Vezi, știu tot despre activitatea ta. Dă-l dracului de ficus... de mult s-ar fi cuvenit să fie stîrpiți cu desăvîrșire toți ficușii din lume ! Știi de ce l-a rupt Donka ? Eu cred că a intrat pe la noi în treacăt, în timp ce Xenka mea gătea la plită și se îmbujorase, iar dînsul e mare amator de parte muierească. S-o fi înfuriat că ea, așa tîrfă cum a fost, nu s-a lăsat ; și-a început atunci să spargă toate în jur, într-un cuvînt, s-a necăjit omul. Este o fiară, știi, o fiară din cele negre, netede, pieptănate, care pasc pe pajiștile iadului... Cînd ne-am cununat, eu cu Xenka, am văzut pe un perete la biserică *Judecata de apoi* și era și portretul lui Donka acolo. Ehei, cîte ți-aș putea spune despre el !...

— Lasă, Alexandre, e tîrziu, mi-i spune altădată, îl întrerupse Vekșin și-și vîrî mîna în buzunar, să facă plata.

— Iar n-ai timp, șefule ! De cîți ani tot năzuiesc să stăm de vorbă deschis, de la suflet la suflet, *despre ce este mai important* între noi, iar tu... ba nu găsești timp pentru mine, ba nu-mi dai *crezare*. Și dacă mi-am pus în gînd să te previn de ceva rău ?

— Ce anume ? întrebă Vekșin, furișînd spre el o privire.

— De mine-i vorba, șefule ! rosti neînfricat Sanka, bătîndu-se cu pumnul în piept.

— Păi ce rost ar avea să mă previi ?... Ești un om bun, liniștit... Ce mai, ești *de-al nostru* ! zîmbi pentru întîia oară în seara aceea Vekșin, pregătindu-se din nou să-i facă semn lui Alexei cel plin de pete.

— Să te mai previn și despre Donka... Poate vrei să știi la ce a vrut să mă împingă ?

— La ce ? repetă Vekșin fără să se schimbe la față, renunțînd totuși să-l mai cheme pe Alexei.

— A căutat să mă convingă să-ți fac de petrecanie. E străin de noi, zicea de tine; ăsta n-ar sta să mănînce cu noi la aceeași masă, cum nu s-ar vîrî într-o gaură de șoareci — i-e scîrbă de noi! Mi-a făcut chiar unele aluzii cum că tu, prin Artașez al tău, îi torni pe hoții din Moscova... Te-o fi urmărit pesemne cînd ai fost în vizită la el, a doua zi. Nici pe Șcekutin nu poate *să ți-l ierte*! Își face la noi practica, zicea de tine, iar după ce capătă experiență, se dă bine pe lîngă autorități și se pune cu vînzarea pe noi! Să vezi, zicea, c-o să stîrpești toată șleahta noastră! Toți hoții din lumea asta! Cică în scopul de a ajunge în viitorul cel luminos fără derbedei dintr-ăștia, fără balast. Cam astea mi-a spus...

— Interesant, se exprimă în cele din urmă Vekșin, fără vreo intonație ori subliniere mai personală. Dar tu, Babkin, nu cumva minți?

— Să n-am parte, cît oi trăi, de libertate! jură desperat Sanka; iar de la masa vecină, Firsov văzu clar o lacrimă scînteind în ochii lui. Mi-a făcut chiar o aluzie că s-ar ocupa personal de *comisăraș*, dar mai are de îndeplinit în viața asta o trebșoară delicată, cu care n-a isprăvit încă.

— Ce trebșoară... Nu ți-a spus?

— Nu spune. O face pe misteriosul, dar eu cam bănuiesc despre ce-i vorba.

— Despre ce? Spune ce bănuiești?

— Apoi, are și el un foc la inimioară... Dar nu te mai preface, șefule, știi doar prea bine! Dameza-i foarte interesantă... Eu așa zic, că în tot cinematograful nu găsești alta mai mișto ca ea!... Dar de ce oare, nu pricep, s-o fi încurcat cu un hoț de rînd?

— Ai văzut tu ceva, ori numai așa, te bate gîndul? îl cercetă Vekșin în treacăt, ca să nu se dea de gol în fața acestui naiv.

— Cum să-ți spun, șefule... n-am stat sub pat, nici nu m-am uitat noaptea prin gaura cheii, se codi Sanka, trecîndu-și vîrful limbii peste buzele crăpate. Dar după cîte mă pricep și eu în treaba asta, s-ar zice că s-a stabilit între ei un deplin *contact*. Se lăuda ieri, într-un loc, că o să plece dincolo de Baikal... iar eu am făcut-o pe prostul: Dar gagicele, zic, cui le lași, scumpul meu domn? Drept răspuns, s-a șters cu palma pe gură și s-a exprimat cum că muierile sînt peste tot locul deopotrivă.

— Era băut? se interesă sec Vekșin, din ce în ce mai întunecat la față.

— Tocmai aici e aici, se cam *spurcase*... și-am auzit că dînsa ar fi amenințat că-l dă afară chiar și pentru un strop de băutură. Pe-urmă, să vezi, avea bani cu ghiotura, tot după un post înde-

lungat, așadar, a *rezolvat* și cealaltă chestiune... ei da, problema asta! Răsfirîndu-și toate degetele într-un gest rotit, explică și esența celei de-a doua oprelişti a Mașei. Zvîrlea banii în dreapta și în stînga... și parcă era mai frumos ca oricînd, ticălosul!

Timp de-o fracțiune de minut, Vekșin netezi cu mîna marginea mesei, lăsînd inimii răgaz să-și potolească bătăile, iar bănuielilor adunate mai demult putința de a se contopi într-un bloc de dovezi, deocamdată inform... Dar, la urma urmei, Donka ar fi putut să se destrăbălează și de necaz, de dor nepotolit!

— Ce să caute el iarna dincolo de Baikal?... se îndoi cu glas tare Vekșin, gîndindu-se la altceva; și Firsov, care grăbea pe ascuns momentul revelației, auzi ca un verdict în cuvintele ce urmează, deocamdată lipsite de semnificație: Dacă-i vorba de odihnă, ar putea să se ducă oriunde. Doar avem în țară destule locuri tihnite, unde nu te bat vînturile... De pildă, pe malul însorit al mării!

Cei doi îl socoteau pe scriitor așa de departe de cele pămîntești, cu alte cuvinte nu numai inutil, dar și nereprezentînd nici o primejdie, încît vorbeau aproape deschis în fața lui. Firește, o parte din cele spuse fusese acoperită de orchestra de mandoline, care încerca să se răzbune, prin intensitatea zdrăngănelii, pentru pauza silită din timpul scandalului; dar cealaltă jumătate a conversației ajunse la urechile lui Firsov în toate amănuntele ei. Numele Mașei Dolomanova nu fusese pomenit nici măcar o dată. De ce? Să fi înțeles oare Sanka Bicicletă caracterul sacru al relațiilor dintre ea și Vekșin? Doar *șeful* nu i-a împărtășit niciodată nimic din tainicele întîmplări de pe Kudema. Totuși bănuia ceva, de vreme ce își vîra acul calomniei, de probă, ici și colo, mereu prin apropiere, fără să-și desprindă privirile de pe obrazul lui Vekșin, pîndind momentul cînd acesta își va pierde răbdarea. O făcea sub pretextul unei cordiale îngrijorări pentru prietenul său și Firsov, la măsuța lui, se minuna cu cîtă dibăcie ucigătoare scotocea lunganul acesta, în aparență naiv, în sufletul lui Vekșin; de altfel curînd se va lămuri de unde provine această măiestrie a lui Sanka.

Prevăzînd ce întorsătură ar putea lua convorbirea ce devenea treptat o înțelegere, Firsov se pregătea să-i prevină pe cei doi că de astă dată aude tot, pînă la ultimul cuvînt, dar că n-are cum să-și schimbe locul, nefiind nici o masă liberă; tocmai atunci însă, în ușa din dos apăru din nou nevasta lui Sanka. Neînsoțită acum de nimeni, potolită, de o paloare mortală, cu zăpada așternută din belșug pe umeri și probabil rebegită de frig, făcu de cîteva ori semn din cap, foindu-se lîngă draperia ușii, în speranța că va atrage atenția soțului ei; cînd în sfîrșit se convinse că a fost văzută, se

strecură ca o umbră vinovată, de-a lungul peretelui, spre cuierul de la intrare, verificîndu-și tot timpul nasturii de la bluză — dacă sînt încheiați sau nu.

— Bine, mai discutăm noi... vom reveni la această temă dureroasă... spuse cu o ușoară ironie Vekșin, *atîrnîndu-și zîmbetul pe obraz ca un lacăt*, după cum se exprimă excesiv de plastic Firsov. Iar dacă afli ceva în plus despre această pereche, îmi cunoști adresa; deocamdată du-te, ești așteptat. Și spune-i nevestei tale că nu sînt supărat pe ea...

Cîteva minute după plecarea lui Sanka, Vekșin rămase neclintit locului, într-o tăcere concentrată, apoi, contrar obiceiului, îi comandă lui Alexei cel plin de pete tot ce, după expresia lui ciudat de glumeață, *ar putea să stingă arșița sufletului într-un deșert*. De mult nu mai avusese parte Firsov de atîtea observații rodnice într-o singură seară. De la locul de observație, din imediata apropiere a lui Vekșin, văzu cum începea să ardă în acesta flacăra cea întunecată și cum se străduia el să stingă limbile de foc jucăușe ce-l cuprinseseră, turnînd peste ele lichid din diferite sticle. Deodată urechile i se îmbujorară, fața i se făcu și mai cenușie, iar nasul — conform portretului făcut de Firsov, butucănos — chiar ajunse să semene cu o buturugă. Se pare că ceva asemănător li se întîmplă oamenilor pe eșafod, cînd trupul se acomodează dinainte cu ceea ce va deveni peste cîteva minute... Un singur lucru nu știa Firsov, dacă Vekșin s-a îmbătat, ori sta așa, încremenit, fără să-și ridice măcar ochii, de teamă să nu vadă ceva de zece ori mai rău decît orice execuție. Firsov evita să se uite la el de-a dreptul, ca nu cumva, atrăgîndu-i nelatimp atenția, să-l provoace la vreo faptă nebunească. Tocmai atunci, după cum se exprimă pitoresc Firsov în romanul său, „dracul scoase acel hoit uriaș și împuțit în calea lui Vekșin, ca să-l încerce"...

În local coborî un vizitator nou, cu trupul atletic și fața buhăită, fără căciulă, cu cizme impermeabile de culoarea bronzului și cu o scurtă de vițel, descheiată; o sirenă tatuată pe pieptu-i gol, ițindu-se peste marginea tricoului vărgat, dovedea apartenența lui la tagma marinărească. Zăpada ușoară prinsă în coama-i zburlită amintea că deasupra Blagușei bîntuia cel dintîi viscol al noii ierni... Cel abia sosit era o epavă alcoolizată, cu desăvîrșire inadaptabilă la viață, rămășiță a marelui cataclism din Rusia, o epavă ca multe altele, purtate pe-atunci de vîrtejurile vieții curente. Și totuși, asemenea lui Vekșin, această epavă nu era sfărîmătură din cetatea zdrobită, ci așchie din ciocanul pus și el la grea încercare.

Noului-venit îi era și frig, și greață. Se simți dintr-o dată îmbătat de mirosul binecuvîntat al mîncării de pe foc și-al berii văr-

sate, dar și mai mult de calda dospeală a rumegușului mocnit. Tropăi din picioare, scuturîndu-se de zăpada topită pe el, și-și încălzi cu suflarea palmele, vinete ca și carnea de cal; apoi își plimbă rapid prin încăpere privirea înlăcrimată de ger, alegîndu-și victima potrivită... O dată, mai în toamnă, fusese adus aici de vremea rea, îi plăcuse, și de atunci venea aproape seară de seară în spelunca aceasta, să-și preia tributul de la delapidatori și lași. Dar cum aceste vizite erau totdeauna însoțite de tulburarea buneicuviințe, Alexei cel plin de pete pufni îndată spre vizitator — ce-i drept, de la o depărtare prudentă — dînd din șervetul lui, de parcă ar fi vrut să alunge o mare molie omenească.

Din dispreț față de primejdie, Vekșin se așeza totdeauna cu spatele spre intrare, astfel încît la început noul-venit nici nu-l observă. Rătăcea în zadar printre mese, gata să se agațe de orice privire întîmplătoare ori curioasă, de orice cuvînt nesăbuit, de orice picior întins imprudent în drumul lui... Toată lumea bănuia primejdia și se ferea, prevenită de cotcodăcitul lui răgușit și amenințător, care acoperea larma și muzica. În cele din urmă descoperi oaza lui Vekșin, cu sticlele încă neîncepute; ba pe deasupra îi fu pe plac cetățeanul singuratic și liniștit care, prin aspectul său de om indispus, îi făgăduia o pradă îmbelșugată... Oprindu-se alături, aștepta măcar o mișcare a sprîncenei lui Vekșin, ca să-și aplice după caz tactica, intervenind cu obrăznicie, cu familiaritate sau încercînd să intimideze; dar Mitka rămase tăcut ca și mai înainte: pentru el nu exista în clipa aceea nimic mai important decît Donka și Mașa Dolomanova, și închipuindu-și-i aievea, nu-și putea lua ochii de la perechea fericită și nesățioasă întinsă aici, la picioarele lui. Sămînța aruncată de Sanka încolțise, scosese cea dintîi rădăcinuță lungă.

— Caraghioasă treabă !... În jur se-nalță cupe pline, răsună tobe și trompete, iar un *homo sapiens* n-are în ce să-și înece necazul !... Ha-ha ! Unde ești tu, Belzebut, să-l vezi pe omul care a cucerit în persoană muntele Ararat cum face sluj în două labe, ca un cățel, lîngă masa altuia ?... A-ah ! rosti noul-venit cu un oftat de rușine punînd de probă palma grea pe umărul victimei alese.

Vekșin scutură cu ușurință mîna obraznică și înălță capul, cu o expresie de plictiseală și enervare. În fața lui, cu mîinile în șolduri, noul-venit încerca să sugereze cel puțin un vulcan în erupție, dar Mitea îl văzu așa cum era: un om rebegit de frig și foarte flămînd, nu chiar atît de beat cum căuta să arate, făcînd paradă de acest lucru tocmai pentru a-și putea cîștiga, ca de obicei, cina și paharul de vin. Dar nu înșelătoria aceasta atrase atenția lui Vekșin, ci adevărata și binecunoscuta jale a vagabondului fără adă-

post, ajuns pe culmea ananghiei, suferința adîncă, încinsă de rușine, încercată de curînd și de el, în timp ce stătea în picioare lîngă masa de nuntă a fratelui său Leonti.

— Stai jos, îl autorizâ printre dinți Vekșin, sperînd poate să-și alunge cu ajutorul durerii acestuia propria-i durere ; dar și prin el, doar ceva mai estompat, vedea limpede cum se împletesc acolo, în adîncuri, vorbele drăgăstoase, răsuflările, brațele goale ale Mașei Dolomanova și ale lui Donka.

— Îmi dați voie să mă prezint : Anatoli Araratski... începu vagabondul, turnîndu-și în același timp, într-un pahar, din două sticle deodată, cu intenția de a-l umple mai repede. Dar poți să-mi spui simplu Tolea... Dă-i drumul ! Ca să nu te ruinez, n-am de gînd să iau masa... numai să-mi comanzi lîngă bere zece ouă coapte în cenușă. Măi, tu de colo, de la ușă... Alioșa !... Vino-ncoace... Ai auzit comanda acestui cetățean ? Să mi le alegi mai negre, să miroasă a fum... Și o porție dublă de votcă... Mai adaugi niște babușcă uscată, dar nu bătrînă, ci din cele care n-au cunoscut maternitatea, nici copilăria fragedă. Cam așa să fie ! îi arătă lui Alexei trei degete umflate. Hai, șterge-o !... Besssmeticii ! În timp ce epoca noastră se avîntă pe aripile visului, în timp ce mergem unii pe jos, alții cu taxiul spre zările albastre ale viitorului, unde mîine-poimîine totul va fi pe *daiboj*, păcătoșii nu vor să dea unui om în avans, pe credit, nici măcar un ou răscopt !... Ca în zilele afurisitei orînduiri țariste. Of, Doamne, Dumnezeule, cîte se petrec în jurul tău, de căscat ce ești !

Apărut aici în locul lui Maniukin, își cîștiga și el pîinea prin *vorbe* ; într-adevăr, cuvintele îi trosneau cîteodată apetisant pe limbă — alese, precise, uneori chiar pretențioase, capabile să-l năucească pe protectorul de ocazie prin ingeniozitatea, avîntul și caracterul neașteptat. Fără să mai aștepte o altă invitație, Tolea dădu pe gît amestecul din pahar, clătină din cap, apreciind farmecul ascuns al universului, mirosi o coajă de pîine și strînse cotul lui Alexei, sosit în fugă cu comanda.

— Mai adu-mi, drăguțule, vreo cinci ouă, la pachet, și pune un picușor de sare într-o hîrtiuță... Le iau cu mine pentru zile negre. Să plătească el, nepmanul afurisit, speculantul ! Ai zis ceva ? Bă-a, profitorule !... și amenințîndu-l prietenește cu degetul pe Vekșin, care continua să tacă, puse din nou mîna pe sticlă. Apropo, voiam să te întreb, Alioșa, și mereu uit : de ce ești așa mucegăit la față ?

— O fi de-atîta aburealâ omenească, rînji chelnerul la el, cu răutatea omului hăituit, vîrînd un al doilea tacîm pe masa aglomerată a lui Vekșin. Vezi, colea e agățat un tablou din viața vînă-

torilor, pentru culturalizarea oamenilor, ca să nu înjure de mamă. Se chema înainte *În zori*, iar acum arată ca un *miez de noapte*: s-a trecut, s-a veștejit. Pînă și alpacaua ruginește din cauza voastră, porcilor! îi trînti el obraznic chiar în față lui Tolea și fugi, fluturîndu-și șervetul.

— E cam atins de filoxeră! Totuși e băiat bun, lămuri puțin cam încurcat bețivul. Îl cunosc... Sîntem prieteni vechi. Uneori, după închidere, stăm amîndoi la o bere și punem țara la cale, forfecăm tot globul pămîntesc. Deștept băiat! Și nu-i de mirare, că prin cîrciumi și pe la aziluri găsești toată drojdia vieții, partea din dos a existenței... Iar un negustor deștept, totdeauna își caută marfa întîi pe dos. Că știut este, oricît ar face pe nebunul cineva acolo, sus, pînă la urmă tot cade aici, la fund, la picioarele lui Alioșa, cum a căzut și subsemnatul, Anatoli Araratski... Îți dai seama? Asta-i, vezi?... Și făcîndu-i lui Mitka obraznic cu ochiul, goli cel de-al doilea pahar.

Vorbea cu glas tare, făcînd gesturi largi și avea purtări enervante, astfel încît vecinii, cei mai de-aproape, prinzînd chef după întîmplarea cu soția lui Sanka, așteptau cu nerăbdare ca intolerabila-i bădărănie să le procure încă o distracție gratuită. Lui Vekșin îi rămase însă, tocmai bine, răgazul necesar pentru punerea în aplicare a unui plan care se copsese încet; numai sub impulsul unei curiozități acute, aproape bolnăvicioase, nu-l alungase de îndată pe acest individ îndobitocit.

— Mănînc acolo, că n-o să ai parte multă vreme de așa baftă... îl sfătui el încet.

— N-are nimic, las-să mă ardă, să mă ciupească un pic... mormăi fericit celălalt, plimbîndu-și palma peste piept, după dușca trasă. Nu m-am dumerit deocamdată ce fel de om ești: speculant, unul din ăia de la bursa neagră, ori ăi fi vreun împuternicit al diavolului! Hai?... Oricum, de la ușă mi-am dat seama că ești o persoană însemnată. În privința asta, grozav le adulmec, nenicule, mă pricep puțin și la magie, chiromanție și la asta... cum îi zice!... Mă pricep la toate drăciile astea. O să ai parte de bogăție, de glorie și onoruri, dar, speculantule!... ferește-te de pisici, de munți și de foc. Și-acum, pune o rublă pe pian și dă laba încoa să ți le spun și pe celelalte!

— Să nu mă crezi fraier, auzi?! Tacă-ți gura, că nu-mi place să facă cineva gălăgie fără rost prin apropierea mea! fosni dintr-o suflare Vekșin, fără să-și ia ochii de la el. Ce naiba ești?... Profet, anarhist, ori vreun țipar din ăi de se strecoară pe ferestre în casele oamenilor?...

Întrebarea fusese pusă fără umbră de zîmbet, dar vagabondul simți o primejdioasă notă de batjocură în cuvintele din urmă, prea din cale-afară de nepotrivite pentru un mătăhălos ca el. Aruncă o privire rapidă și cercetătoare asupra binefăcătorului său de ocazie. Fruntea înaltă a lui Vekșin avea luciri stinse, iar în orbitele ochilor ardeau mocnit, nimicitor, pupilele lui întunecate ; pentru a evita complicații în viață, era mai sănătos să nu privești în ele. Ce-i drept, din cauza băuturii luate pe inima goală, senzația realității își pierdea din ascuțime, demnitatea personală amuțea, totul, totul părea în jur mai trandafiriu, chiar și noroiul în care se afunda din ce în ce, ca și în uitare.

— Ce sînt eu ? Sînt cel mai pur anarhist... începu răgușit vagabondul, cercetînd băutura din pahar la lumină, cu un aer de cunoscător. Și nu anarhist *teoretician*. Înțelegi ? Totul e să pui în practică ! Vorbesc de schimbarea fundamentală a orînduirilor de pe globul pămîntesc. Am să-ți dezvălui un secret, dar mucles, nu spui la nimeni... Ai înțeles ? Și ținîndu-și buzele, își lipi de ele degetul arătător. De Mahno ai auzit, nu ?... Dar de omul lui de încredere ? Cum nu ?! Discipolul favorit... Varavva ! Unul care s-a declarat regele tuturor celor ce muncesc de prin părțile Cernigovului ! Ai umblat numai prin străinătăți, de nu-ți mai aduci aminte de nimic ? Toată Rusia de jos a răsunat de faima lui. Era cel mai de seamă autodidact, un geniu al loviturilor de stat anarhice. Înțelegi ?... Deși puțin cam idealist : nega orice pe lume în afară de sexul feminin. Ha... chiar că era de neînțeles de unde avea în el atîta forță a pămîntului. Era mărunt... și nici măcar vînjos nu era... un pirpiriu !... Mă rog, un simplu contabil al unui ghetman oarecare, ruinat... purtînd stigmatele degenerării ereditare, deoarece toată viața a stat închis într-o clădire și s-a tot uitat pe fereastră, că ce treabă avea el, decît să înregistreze purceii morți ? Dar cînd a început să răsune... ei, asta, trîmbița cea sacră și chemătoare ! Atunci a prins să se dezvolte în el vocația pînă a ajuns unul din cele mai originale personaje ale timpului nostru !... Iar eu... eu eram mîna lui dreaptă ! Nu știi ? Să-ți spun... Avea de gînd să-și facă intrarea la Moscova într-un sicriu ! Da, da ! Purta nădragi de brocart, croiți din odăjdii arhierești, cu desene mari, numai arhangheli și heruvimi... Și-avea Varavva un alai compus din șase apostoli care trăgeau într-una în tavan cu pistoalele, ca să facă impresie. Și să vezi, între altele, ce visuri de copil își făurise... numai că nu i-a fost dat să le vadă realizate !... Cînd era beat povestea, cu lacrimi în ochi, cum o să vie, ca să-l prindă pe el, un feldmareșal cu epoleți de aur curat, cum o să-l execute, cam ca pe Pugaciov, în fața norodului adunat în piață ! Și cînd colo, ce crezi ? a fost împușcat pe furiș, în timp ce cer-

ceta o instituție de cultură, o farmacie, în scop de a prelua de acolo o băutură spirtoasă. Mare commmedie ! Mă aflam în dreapta lui... și-o întrebam pe fetița care făcea serviciu acolo, la ce-i bună cutare și cutare doctorie și cum trebuie luată, cînd deodată : pac !... M-am întors, iar dînsul, gata, intrase în istorie... Îți închipui ! Hai, treacă de la mine, pune rubla pe masă și mă spovedesc... n-ascund nimic. Îți făgăduiesc că timp de douăzeci de minute ai să te tăvălești, speculantule, pe rînd, cînd de rîs, cînd de milă.

— Bea și taci, nu te mai obosi de pomană ! spuse nepăsător Vekșin, uitîndu-se la ceas. Astea-s bărbi !

— Chiar așa, mint... Dar de unde știi ? se miră vagabondul, fără urmă de regret. Și despre Ararat tot așa, am mințit... Dar nu mă-ntrebi de ce mint ? Doar n-o fac ca să trezesc în tine mai știu eu ce interes, în scopul de a-ți stoarce bani, ci numai și numai de rușine... Pentru că-s om al mării, din flota baltică, îmi zice Anatoli Mașlîkin, am navigat și pe tropice, și sub tropice, și-atît mi-a înghețat organismul, încît acum simt mereu nevoia să-l încălzesc. De n-ar fi fost o *uneltire* mîrșavă din partea unei persoane cît se poate de suspecte, aș fi fost poate la ora asta cel mai de vază om din flotă. Ascultă ! Dă-mi împrumut o rublă, una singură, și-o să-ți dezvălui cu privire la acest domn un cumplit secret de stat, care s-ar putea să-ți prindă bine. Măi, caraghiosule, un secret este ca un cec în alb, poți să treci pe el orice sumă, după inspirație ! Te foiești, zgîrcitule !... Păi se-nțelege ! Pretindeți fapte mărețe, diavolilor, iar cînd e vorba de plată, casierul a plecat la baia de aburi ! Rușine să-ți fie !... Am în trupul meu șapte găuri făcute de gloanțe și am strîns de gît, în total, unsprezece atamani, cu mîinile astea ale mele !... și-și întinse, ca pentru vînzare, palmele umflate de grăsime, fără o cută.

— Minți... și ceea ce-i mai supărător, nici nu știi să minți ! repetă Vekșin, aducîndu-și aminte, fără să vrea, de un alt povestitor, auzit tot aici.

— De ce te superi ? gînguri împăciuitor Mașlîkin. Dacă unsprezece și șapte ți se pare mult, mai las puțin, doar oameni sîntem ! Să fie șapte și trei... Tot nu-ți ajunge ? Ține minte ce-ți spun : ești un om rău, hain la suflet. Dă-mi odată afurisita aia de rublă și-ți arăt o șmecherie... Ai văzut cum se înghit ouăle cu coajă cu tot ?

— La ce bun s-o mai văd și pe asta ? ridică Vekșin din umăr, copleșit de belșugul de timp ce trecea ucigător de încet.

— Ei, așa, în cinstea ta... Te uiți și-mi dai o rublă : prețul înjosirii unui fost om. Te pomenești că vinzi tricotaje în piață, iar eu am luptat, cum s-ar zice, pentru cauza omenirii !...

— Păi luptă și mai departe. De ce te-ai lăsat ? Nu-ți mai îngăduie sănătatea, ori nu te plătește destul de bine ?

Vagabondul își opri privirea neîncrezătoare asupra interlocutorului său de ocazie, ca și cum s-ar fi uitat la un epileptic.

— Păi cum să mai lupt dacă m-au călcat în picioare. M-au alungat !... Iar acum, de șapte ori rănit, stau cu limba scoasă, ca un cîine sub masa unui speculant ! Și cine crezi că sînt ăi de l-au clevetit pe Anatoli ?... Să fi fost măcar slugi de-ale capitaliștilor, dar nu ! chiar frații mei de sînge, cei cu care am mîncat dintr-o strachină ciorbă împuțită, în numele sfintei noastre cauze !...

— Gura ! îl întrerupse căscînd Vekșin. Ai făcut tu ceva, că nu degeaba... Ai fi furat, ca omul ?... Spune drept.

— Să mă trăsnească Dumnezeu chiar aici, pe loc, dacă am rîvnit la bunul vreunui tovarăș... gemu și se zbătu Mașlîkin, atins la coarda simțitoare și, ca să fie mai convingător, își ridică mîinile și le agită deasupra capului într-un gest de blestem. Am suflet de muncitor, de marinar de Baltica, un suflet curat, fără o pată... dacă te uiți prin el se vede ca-n albastrul cerului... iar de boarfele cîinilor de burjui nu merită să-ți pară rău ! Pentru ce atunci i-au dat lui Mașlîkin cu piciorul în fund ? Aș mai fi în stare să-mi dau viața, dacă ar fi să pornim mîine la atacul mondial !

— De ce s-o dai ? Nu mai ai ce face cu ea ? rîse amar Vekșin doar din colțul gurii, apoi se uită la ceas și se gîndi iarăși că e prea devreme să meargă *acolo*, că n-au început încă. Ce rost are să-ți dai viața ? Pentru ce ?

— Cum pentru ce ? Parcă nu știi ! se bîlbîi celălalt, presimțind o capcană. Pentru... ei, da, pentru fericirea omenirii !

Cîteva clipe, Vekșin îl examină cu răceală.

— Dar știi tu, *om mare* ce ești, în ce constă acea fericire ? îl întrebă el lugubru.

— N-am pipăit-o, dar am văzut-o în mîinile altora... zîmbi Mașlîkin, fără provocarea dinainte.

— Și, ca să zic așa, cam ce crezi tu că e ?... O pereche de obiele uscate și o dușcă înainte de culcare ? Asta-i fericirea ?

Un lucru pricepea acum Mașlîkin din ce în ce mai bine : venise momentul să plece înainte de-a o păți ! Cu omul acesta nu făcea să se încurce.

— E secret, se făcu el că șovăie, aruncînd priviri speriate în jur, ca să mai cîștige timp ; și ca să scape, glumi : Dă rubla-ncoa și-ți spun...

— Îți dau, dar să nu-ți pară rău că-ți vinzi secretul prea ieftin ! se învoi amenințător Vekșin și, scotocind într-un vraf de

bancnote, scoase din buzunar și puse pe marginea mesei o rublă galbenă, cea mai mototolită. Hai, îndrăznește...

Vekșin se încrîncena : totul în acest om decăzut îl scotea din sărite : fanfaronadele lui sub care se ascundea de teama de a nu fi luat la palme, felul obositor de a se lăuda cu trecutul în scopul de a smulge o rublă sau o litruță de la vreun naiv, nepăsarea jignitoare cu care arunca vorbe atît de sfinte și mari pe care nici el nu se mai socotea îndreptățit să le rostească ! Poate că în trecutul lui Mașlîkin s-o mai fi găsind totuși vreo filă curată ; cu atît mai viu se recunoștea în el Vekșin, așa cum va deveni după un an-doi, dacă nu va avea norocul să se zdrobească mai întîi, lovindu-se în plin avînt de vreun obstacol.

Un nod amenințător era pe cale să se lege în această primejdioasă convorbire despre curate nimicuri ; era însă prea tîrziu pentru Mașlîkin ca să bată în retragere ; tot localul urmărea cu pasiune desfășurarea discuției, așa cum se urmărește o încăierare la cuțite ; era o dispută tot atît de aprigă, deși fără vărsare de sînge. Așa cum pe vremuri, în circiumile din Rusia, amatorii de distracții urmăreau lupte între atleți ori întreceri între păsări cîntătoare, la fel și acum urmăreau toți eventualele dueluri morale ori spirituale ; și se strîngea lumea de pretutindeni în jurul adversarilor, poate tocmai din cauză că adevărul, Dumnezeu și fericirea, ca și stelele privite dintr-un puț, se văd și se înțeleg mult mai bine de pe fundul vieții.

„Uite — așa o să mă vadă și pe mine Masa, curînd, chiar foarte curînd, și-o să rîdă de mine, printre lacrimi..." se gîndea Vekșin, urmărind zbuciumul mîinilor lui Mașlîkin, dintre care una nu îndrăznea să apuce banii, iar cealaltă nu putea să se despartă de sticlă. Deodată un spasm de ură și de frică animalică zgudui tot trupul vagabondului.

— Priviți, fraților ! Oameni buni ! Uitați-vă cum mă mai mușcă de inimă șarpele ăsta, vipera asta de la bursa neagră ! strigă Mașlîkin, cerînd parcă întregului oraș adormit să-i fie martor. Se ridicase în picioare și, țintuit parcă de privirea fixă a ochilor lui Vekșin, se lipise de zid. Ce te uiți așa ? Crezi că mi-e frică ?! Dacă ție ți s-a urît să mai trăiești pe lume, ticălosule, nici în sufletul meu nu-i zahăr și miere !... Și deodată se înmuie : Iaca, mă predau, mă vezi în fața ta cu măruntaie cu tot, spintecat pîn-la buric ! Alege-ți coltișorul care-ți place din mine și scuipă ! Soarbe-ți vinul și scuipă încetișor, distrîndu-te din plin în schimbul mîncării ce mi-ai dat... apoi du-te, intră îndărăt în iadul din care ai ieșit ! De ce-ți vîri ghearele tale lungi în cele șapte răni ale mele ? Mă doare... Și cînd mă doare nu mai știu

ce fac! Ferește-te, porcule, că te mușc!... Doar ești o zdreanță mai prăpădită decît mine! Ai crescut hrănindu-te din sîngele eroilor, din foamea poporului, ciupercă tîrîtoare!... Și mai vii să mă întrebi de fericire! Ia fă-i rost lui Mașlikin de un mandat pe șapte ani, să aibă voie să facă *orice* pe lumea asta, fără nici un fel de obiecții, și ți-o arunc aici pe masă, caldă, fericirea întregii omeniri!

— Crezi că ți-ar ajunge șapte? se îndoi fără grabă Vekșin.

— ...și în primul rînd, țipa vagabondul, fără să mai asculte nimic, rupînd parcă bucăți de carne sîngerîndă din propria-i ființă, în primul rînd am să stîrpesc toată ticăloșia din lumea asta, cu slugile ei cu tot... ca să mă așez apoi în centrul locului astfel golit și să-mi trag sufletul. Și-am să scap atunci și de tine, afurisitule!

— Cum ai de gînd să faci treaba *asta*, singur ori încredințînd-o altora? îl mai întrebă Vekșin, drept încheiere, rece și răspicat.

Dar sleit, stors de orice vlagă, alunecînd cu spatele de-a lungul peretelui, vagabondul căzu înapoi pe scaun. Umerii îi tresăreau, deși ochii rămăseseră cu desăvîrșire seci. Și toată lumea se uita la el cu ciudă și compătimire.

— S-a zis cu revoluția!... suspină el, mîhnit că nimeni nu-i sare în ajutor unui apărător înfrînt al revoluției, cum se mai considera încă, drept justificare a existenței sale. Și-și îngropă obrazul în palme.

Atunci Vekșin, pregătindu-se în sfîrșit să plece, se ridică și, de adio, împinse și răsturnă halba plină pe genunchii lui Mașlikin.

— Să înveți minte să mai vorbești de revoluție la un pahar de bere, lepădătură!... rosti el destul de tare, cu un dispreț mai usturător decît o palmă, mai zdrobitor decît cea mai cumplită bătaie.

Pendula din perete arăta aproape miezul nopții. Timpul cel mai potrivit, pe de o parte să ajungă la *întîlnire* (întîlnirea altora!), iar pe de altă parte ca să nu se perpelească prea mult în frig așteptînd să se stingă lumina la fereastra binecunoscută. Va fi acolo, la fața locului, și nu se va lăsa pînă nu va lămuri totul! Bănuiala semănată în sufletul lui de Sanka nu mai putea fi suportată. De acest lucru depindea acum nu numai propria lui viață, dar și alte două vieți. Plecă, lăsîndu-i lui Alexei cel plin de pete un pumn de bancnote, trîntite fără socoteală pe masă, fără să-i fi aruncat măcar o privire lui Mașlikin — palid, ud, zguduit de cele petrecute.

Asemenea palme n-a mai primit vagabondul. Se vede treaba că și lui îi venise rîndul să capete ce i se cuvenea, așa cum oricui

îi vine rîndul să se învețe cu situația sa cea nouă... Totuși în clipa următoare Mașlikin se repezi după cel ce-l insultase, dar nu cu cuțitul, ci numai și numai cu intenția — după cum striga cît îl ținea gura — *de a-l răsplăti cu o sărutare* pentru disprețul arătat față de primejdia morții — probabil întrupată în persoana lui. Travestindu-se ca să-și înșele destinul, deznădejdea își pusese masca iertării generoase ; pentru bețivul umilit era singurul mijloc de a-și păstra reputația de excentric, bătăuș și erou, reputație care-i asigura aici hrana. Spre nenorocul lui însă, izbuti să-l apuce pe Vekșin de mînecă tocmai în momentul plecării... Întorcîndu-se, acesta îl împinse ușurel în obraz și fostul marinar, pierzîndu-și echilibrul, zbură printre mese pînă la locul de unde pornise, adică pînă la lădița cu palmierul, pe care se și așeză, aruncîndu-și probabil penultima ancoră din viață... Pedeapsa nu corespundea delictului ; dar deși simpatia martorilor — ca și în episodul cu nevasta lui Sanka — numai de partea lui Vekșin nu putea fi, nimeni, ca și atunci, nu îndrăzni să-și exprime dezacordul decît cel mult printr-un zîmbet tîrîtor de indignare scîrbită.

...Dacă ar fi să-l credem pe Firsov, înfocarea manifestată de Mașlikin în ceea ce privește răfuiala cu toți nemernicii pămîntului îi sugerase lui Vekșin ideea de a se proclama singur executorul verdictului în judecata hoțească pusă la cale. Pentru justificare, în romanul lui Firsov își mai făcuse loc o scenă — scrisă cam prost și în treacăt — despre o ceartă ce ar fi avut loc între Mașlikin și Donka Crețul, care în seara aceea chefuia, fără să bănuiască nimic, într-o altă cîrciumă. În realitate, de cum ieși din local, Vekșin uită cu desăvîrșire pînă și existența fostului anarhist. Toate gîndurile i se topiră, nemairămînîndu-i decît zăpada din jur și chinul bănuielii, un dor nestăpînit de a năvăli cu orice preț în casa pe care și legat la ochi ar fi fost în stare s-o găsească, pe orice viscol.

XIV

Cît vedeai cu ochii, peste lumea întreagă ningea cu fulgi uriași. Ninsoarea abundentă troienea strada, roia în jurul felinarelor cam chioare, se prindea pe copaci și fațade, transfigurînd fantastic plictisul liniar al realității urbane ; și iată că n-ai mai fi putut găsi pe pămînt loc mai fermecător decît Blagușa ! În tăcerea nopții nu se auzeau decît șoaptele omătului ; doar din cînd în cînd un șuier prelung și surd răsuna peste acoperișuri, și atunci avalanșele de zăpadă se rostogoleau fumegînd, iar cerul se învăluia tot mai de nădejde

într-o negură albă. La acea oră, din miez de noapte, nici un cîine vagabond nu mai rămăsese afară, doar vîntul și hoțul.

Cu capul în piept, înotînd aproape pînă la genunchi prin zăpadă, Vekșin ajunse la o răscruce și pe dată, drept compensație pentru nenorocul lui în dragoste, fortuna își manifestă ironic bunăvoința față de el : un troian prelung, înfundat pe la mijloc — un moșneag cu căluțul lui — își aștepta unicul mușteriu la colț de stradă. Și, uimitor lucru, de îndată ce zăpada fu scuturată, răsunară tropote, se auzi fornăit și răbufni străvechea duhoare de cal, iar bătrînul, fără întrebări curioase, dar și fără înțelegere, porni îndată ducîndu-l pe Vekșin în direcția dorită.

Viscolul bătea din față și curînd îl troieni pe Vekșin cu cap cu tot ; dar acesta nu simțea nici cum îi curgea pe ceafă răcoarea zăpezii topite, nici cît de proaspăt și bun, după fumul din tavernă, se arată a fi aerul limpezit de omăt. Călătorea, drept și nesimțitor, izbindu-se de spinarea gheboșată din fața lui ori de cîte ori sania se cufunda în zăpadă, nedistingînd nimic în jur, nu din cauza că nu închisese ochii în noaptea dinainte, ci numai fiindcă întreaga lui ființă era stăpînită de gîndul la rafinatul sacrilegiu ce avea acum loc *acolo,* într-o locuință cît se poate de corespunzătoare. Uneori, exact ca în izbucnirea luminii de magneziu, apărea în față lui toată absurditatea vizitei sale nechibzuite, acum inutile, făcute la miez de noapte în casa Dolomanovei ; o vizită la care nu avea nici un drept, pe care n-avea nici un motiv s-o facă și prin care nu putea să repare absolut nimic, după atîtea greșeli comise, după părerea lui, de ambele părți. Cîteodată îi venea să sară afară din sanie, căci în cazul unei evadări îi mai rămînea un grăunte de speranță, atît cît conține orice lucru necunoscut. Dar o forță nemiloasă îl țintuia pe pernă, sub prelata trasă pe genunchi, și-l silea să-l îmboldească mereu pe acest diavol bătrîn în umăr, ca să-și biciuiască mai tare mîrțoaga lenește.

Planul lui consta în a năvăli prin surprindere, cît de rapid și neașteptat cu putință, servindu-se eventual de un șperaclu, acolo, în intimitatea lor, înainte de a apuca amanții, preveniți de fosnetele de pe sală, să se descleștezе din îmbrățișare. Și dacă nu i-o fi dat să mai surprindă ultimul suspin în întuneric ori mireasma morbidă a crinilor nupțiali, atunci măcar să atingă cu o mînă întîrziată cearșafurile încinse de trupurile lor și să se convingă de caracterul ireparabil al celor petrecute...

Pe un asemenea viscol părea de-a dreptul cu neputință ca cineva să iasă de bunăvoie din casă ; dar tocmai vremea asta îi făgăduia succesul, de n-ar fi fost mîrțoaga, probabil furată de la abator. Pe măsură ce distanța pînă la destinație se scurta, pe Vekșin îl încerca

tot mai mult teama că a scăpat începutul propriei torturi, întrucît de mult coborîse pe pămînt această noapte vijelioasă, atît de propice amanților, cînd bucuriile firești ale îmbrățișărilor sînt și mai mult sporite de sentimentul răgazului nemărginit, netulburat de nimic din afară, și al singurătății în doi sub un polog de omăt. În schimb, noaptea aceasta adîncă, fără urme și fără martori, era tot atît de potrivită și pentru o crimă fulgerătoare, ca o trăsătură de condei, în stare să-i covîrșească măcar cu groaza, pentru un scurt răstimp, stăruitoarele imagini infernale sugerate de închipuire. După calomnia strecurată atît de meșteșugit de Sanea, cu privire la Donka și la Dolomanova, imaginile acestea căpătaseră viață, se mișcau, se îmbrățișau în fața lui Vekșin, mărite ca pe un ecran, îngăduindu-i să urmărească cele mai scandaloase amănunte. Pe tot parcursul unei străzi nesfîrșite, aceste imagini îi chinuiseră în așa măsură sărmanul creier, în timp ce calul abia se tîra, încît Vekșin ar fi recurs poate la singurul mijloc de a scăpa de ele pe vecie, cu ajutorul unui glonț trimis în propria-i tîmplă, dacă dintr-o dată nu s-ar fi pomenit ajuns la destinație.

Dracul îl adusese exact la timp și îndată, cu o agerime suspectă, se mistui în viscol împreună cu sania. Maşa nu dormea încă ; numai fereastra ei mai era luminată, ceva mai puțin viu ca de obicei. Pesemne mai citea încă înainte de a adormi, în timp ce Donka, în cămăruța lui, tocmai își scotea poate ciorapii, ori — cu ochii la lumînare — se scărpina gînditor pe sub cămașă, la coaste, revăzînd în minte frînturi din întîmplările de peste zi, cum obișnuiesc să facă oamenii în asemenea ocazii, toți, chiar și călăii. Trebuia deci să aștepte... mai bine după colțul casei de peste drum, pentru cazul cînd Maşa, atribuind poate desfătărilor sale înțelesul caznei destinate lui Vekșin, ar fi aruncat mai întîi, din precauție, o privire în stradă !... Dar n-apucă să împingă portița, pentru a se strecura în curtea vecină, cînd lumina din fereastră, identificată de el prin numărare de la marginea clădirii, se stinse, deschizîndu-i astfel posibilitatea de a păși la executarea planului. Ce l-o fi îndemnat totuși să mai zăbovească un timp ascuns după un pom, poate nici el n-ar fi știut să-și spună. Prevăzuse cumva cu flerul ascuțitului său zbucium întîrzierile posibile, pînă se vor întîlni cei doi, pînă va fuma Donka încă o țigară sau se va mai fi întîmplat te miri ce pe parcurs ? Această sugestie a rațiunii, exprimînd inevitabilitatea celor ce aveau să urmeze, îl zgudui pe Vekșin... Drumul cel mai scurt spre „locul crimei" ar fi fost pe fereastră, dar în apropiere nu se afla nici un copac, nici un burlan. Pierzîndu-și cumpătul, traversă strada, se repezi în gang și rămase o clipă acolo, să-și tragă sufletul.

Era tocmai bun momentul pentru o *asemenea* faptă. Fără zgomot, sărind cîte două trepte, începu să suie scara. Îi veni ideea să se prefacă beat, de parcă s-ar fi abătut pe-aici cu chef, în drum de la o speluncă la alta. Sub această mască i-ar fi venit ușor să zăbovească acolo, să pună întrebări de prisos, în cazul cel mai rău să se strecoare singur pînă în cuibușorul lor cald încă, explicînd ulterior acest lucru prin starea de ebrietate. După ce trecu de primul palier al scării își dădu seama că această prefăcătorie n-ar duce la nimic, deoarece ușa o va deschide cu siguranță însuși Donka, dezbrăcat, cu pieptul lui de atlet dezgolit, nedezmeticit încă după triumful său. Vekșin duse fără să vrea mîna la buzunarul din dreapta, unde-și ținea pistolul... Dar de îndată ce se trezi în fața ușei Mașei, uită totul. Mîna îi tremura în timp ce apăsă de cîteva ori, cît mai adînc și fără succes, pe butonul soneriei. Presupunerea dinainte se confirma : se întîmplase un fenomen frecvent pe vremea aceea, lumina fusese întreruptă de la uzină, ceea ce, într-o oarecare măsură, era de asemeni în favoarea lui Vekșin. Începu atunci să bată la ușă, cînd blînd, cînd autoritar, pînă în clipa cînd glasul Mașei, oarecum încordat, întrebă de după ușă cine e.

— Lasă vorba și deschide. Miliția judiciară !... răspunse Vekșin sub îndemnul unei inspirații răutăcioase, cu o voce de bas răgușită, sunînd străin. În așteptare, își trase în grabă pe mîini, fără să-și dea seama de ce, mănușile din piele de antilopă, care se umeziseră în buzunar.

Nici n-ar fi trebuit să-i deschidă Donka : după înfățișarea lui, Vekșin ar fi ghicit cu cea mai mare ușurință ce anume se întîmpla aici. Maşa îl recunoscu îndată pe vizitatorul din prag, deși era aproape pînă la sprîncene troienit de viscol și avea ca un fel de turban de zăpadă pe cap.

— Ce urît, Mitea !... Nu mai știi nici să glumești ca lumea ! clătină ea din cap a dezaprobare, cu destulă dezinvoltură pentru cineva surprins în flagrant delict.

Vekșin o măsură din ochi cu asprime ; tot ce vedea îi confirma bănuielile. Maşa luase pe ea în grabă un capotel pe pielea goală și cu un gest peste măsură de cast, sîrguincios, cum se și obișnuiește în *asemenea* cazuri, își ținea cu mîna stîngă gulerul care se cam căsca la gît. O lumînare lungă, abia aprinsă, pe care o ținea în mîna dreaptă, proiecta pe soba de teracotă din spatele ei umbra zveltă a capului, ciufulit de contactul cu pernele. Flacăra agitată îi trăda mînia și emoția... Nările lui Vekșin se umflară cercetător, dar în antreu nu mirosea a nimic, doar a mere Antonovka.

— Să nu-ți închipui că am venit în vizită, Maşa... începu Vekşin.

— E şi o oră cam nepotrivită pentru o vizită, admise ea cam în silă.

— Am treabă cu Donea... ceva urgent... Cheamă-l, dacă n-o fi prea ocupat. Fă-mi serviciul ăsta în numele vechii noastre prietenii!

Se uitau ţintă unul în ochii celuilalt, dar nici unul nu era în stare să prezică ce va urma peste o clipă.

— Nu s-a întors încă, spuse Maşa după o scurtă tăcere şi ridică privirea spre lănţucul de la uşă, gata să închidă din nou. Mai bine treci mîine.

Vekşin începu atunci să se curețe de zăpadă pe umeri, zvîrlind-o înspre afară, dincolo de prag; îşi scutură şi pălăria căutînd între timp mereu din ochi paltonul ori şapca lui Donka; dar cuierul se afla în întuneric, după dulap, şi nu găsea nici un motiv să se uite acolo.

— Bănuiam eu că n-am să-l găsesc. Ce păcat! mormăi el; şi din nou, neştiind nici el pentru ce o face, începu să-şi scoată mănuşile, încet-încet, de parcă fiecare mînă ar fi avut cîte o sută de degete. S-a instalat de nădejde aici, la tine, Maşa!

— Păi sînt văduvă şi ştii că-s cam fricoasă... îi răspunse ea cu tîlc. El e bărbat voinic, îmi taie lemne... şi e bine să-l am aici pentru cazul că năvăleşte careva în miez de noapte, aşa ca tine acum!

— Şi zi, chiar cu adevărat te-ai îndrăgostit de el? întrebă Vekşin bănuitor, fără nici un ocol.

— Caraghios mai eşti, Mitea, zise femeia rîzînd încetişor. Păi cum să nu mă îndrăgostesc? Mai întîi şi-întîi e un geniu, trebuie să recunoşti... Pînă şi Firsov l-a remarcat... atîta doar că nu-i şlefuit încă. Şi-apoi mi-a făcut cadou nişte ciorapi...

— Or fi de furat? zîmbi Vekşin, dar Maşa tăcu. Cum de te-ai dăruit, pe-o nimica toată, unui vulgar pungaş de buzunare? Găseai cumpărători şi mai bogaţi!

— Aşa mi-a fost scris, ridică ea din umeri şi într-o clipă se întunecă la faţă, arătînd mai bătrînă, ca din cauza unei îndelungi oboseli. Hai, ajunge, ar cam fi timpul să te simţi... Nu prea-mi placi astăzi. Crezi poate că eşti grozav de elegant, dar mi-e şi silă să mă uit la tine; parcă ai veni de la morgă, atît eşti de mozolit... Pleacă de-aici, altminteri te pomeneşti că te visez la noapte! Şi deodată, îndemnată parcă de curiozitate, se uită atent la el, apropiind chiar lumînarea de faţa lui. Ori poate ai venit să mă omori? În cazul acesta, scuză-mă că te mai ţin de vorbă. Vezi-ţi mai repede de treabă... Cam trage aici la picioare şi-apoi, ştii, mi-e tare somn.

— Ia te uită !... Și eu care, în prostia mea, credeam că pot sta de vorbă cu tine măcar un ceas... ca *atunci*, pe malul Kudemei ! spuse Vekșin de încercare, făcînd un semn din cap spre odăile ei. Pot să intru ?

Maşa se trase înapoi, făcu chiar un pas îndărăt spre antreu.

— Nu, la mine n-ai ce căuta, refuză ea grăbit și categoric. Dacă vrei să bei ceva, găsesc eu o sticlă, dar să te duci undeva *acolo*, jos, te rog !

Cele spuse sunau cu atît mai jignitor, cu cît nu se simțea în vorbele ei intenția de a jigni ; dimpotrivă, arăta mai curînd a înțelegere față de starea de plîns a unui decăzut. Vekșin își zise în gînd că-l ațîță cu tot dinadinsul, stîrnindu-i mînia, ca să-i abată atenția de la dovezile de netăgăduit. Hotărî atunci să recurgă la un alt mijloc, mai sigur și mai la îndemînă, ca să-l scoată pe Donka afară din locșorul cald, probabil de sub plapomă, unde aștepta cu o nerăbdare ușor de înțeles ca discuția lor să ia o dată sfîrșit.

— Iartă-mă, Maria, că-ți dau un sfat fără să mi-l ceri. Vreau să spun că nu faci bine că-l ascunzi, și el, destul de urît că îngăduie să fie ascuns după fustele tale, rosti Vekșin intenționat tare. Și-apoi ce rost are să stricăm frumusețe de mobilier, și să-ți spargem vreo oglindă de preț, cînd oricum îl găsim, chiar de s-ar fi pitit în buzunarul Sfîntului Nicolae făcătorul de minuni !

— Mă amenințI, Mitea, ori mi se pare mie ?

— Nu amenințI, îți dau numai un sfat, ca prieten vechi, c-ar fi păcat să iasă cu șucăr și să ne trezim cu curcanii pe cap...

Toate acestea fuseseră rostite cu sonoritatea răspicată și cu acea excepțională plasticitate verbală proprie jargonului, care în lumea delicvenților de drept comun înlocuiește politețea.

— Să știi, Maria, că Donea a mai aruncat și altă dată cu pietre în Sanka al meu... cică el ne-ar fi *turnat* atunci, la Pirman, și că ar fi stat două luni în pensiunea statului doar așa, de ochii lumii ! Am tăcut o dată, de două ori, dar ieri s-a repetat figura, văd că nu se mai astîmpără ! Sanka mi-e ca un frate, ne leagă sîngele vărsat laolaltă pe front... pricepi tu... ? De aceea am venit, ca să verific...

— Părerea mea este că ar trebui să-l verifici pe cel asupra căruia a căzut bănuiala... Ce amestec are Donka aici ? întrebă Maşa cu o ciudată șovăială în glas.

Vekșin își puse mîna pe inimă.

— Îmi dau seama, dragă Maria, cît de dureroasă este pentru tine această convorbire și, crede-mă, n-aș fi venit să-ți tulbur fericirea... dar vezi că Donea al tău s-a legat și de nevasta lui Sanka, de ofticoasa. Știi că e focos din fire, nu prea alege în pri-

vința asta... De, ca poeții ! Se zvonește că ea l-a respins nu de scîrbă, că doar îi femeie de stradă, ci pe considerentul că tot mai bine e să ai o boală decît două. Eu cred, Maria, că din cauza femeii care i-a dat peste bot, vrea acum să se răzbune pe bărbatul ei. Și eu, să știi, n-am nici un chef să trec asemenea lucruri cu vederea... Ieri l-a ponegrit pe Sanka, astăzi pe mine, iar mîine-poimîine, mai știi, o să spună că trăiești cu el !... A și făcut aluzie ! Și știi și tu, nici printre hoți, clevetitorii nu se bucură de respect.

Tăcu, așteptînd să audă vreun scaun răsturnat și să-l vadă pe Donka apărînd dezbrăcat, să se repeadă în două salturi, urlînd, din întuneric, ca să-i ceară socoteala celui care l-a insultat, în care caz Mașei Dolomanova nu-i va rămîne decît să se delecteze privind duelul dintre cei doi rivali, în numele ucigătoarei ei frumuseți ! Dar, ca și pînă atunci, nu se auzi de nicăieri nici un zgomot, în afară de tic-tacul îndepărtat al pendulei din casă. Nici măcar vreun arc de oțel nu zăngăni și Vekșin se gîndi fără să vrea : cît de strașnică trebuie să fie opreliștea impusă lui Donka, dacă acesta se află în casă, pentru că el, Vekșin, mort să fi fost și tot n-ar fi putut rămîne locului la auzul unor asemenea învinuiri.

Maşa tăcea și lumînarea din mîna ei ardea acum din nou lin de tot, atît de nemișcat era aerul nopții ; ardea însă deosebit de viu, subliniind uimitor matul oacheș al tenului și farmecul cuceritor al acestei fețe ușor încruntate cu o șuviță de păr căzută, ca din greșeală, pe frunte. Pe Vekșin îl apucă pofta să mai biciuie trupul gol al rivalului său, spre a-l face să iasă mai repede din ascunzătoare.

— Degeaba te mai îndoiești, Maria, degeaba ți-i milă de ticălos. Mai bine i-ai îngădui să-și părăsească pătuțul pentru un ceas-două, ca să stăm prietenește de vorbă, așa în trei, iar după ce se vor lămuri lucrurile, ți-i căpăta prietenul îndărăt, viu și nevătămat, în perfectă stare... Doar nu sîntem fiare, ca să despărțim două inimi care se cheamă ! Tărăgăna dinadins vorba, profitînd de faptul că Maşa înțepenise în îndîrjirea ei. Zic asta pentru că nu de ieri se întîmplă printre noi mîrșăviile astea. Doar și la Korîneț, ca să-l prindă pe Aghei, cineva a îndrumat *oaspeții* ! Și pare-mi-se că măcar asta nu de la Sanka se trage... Ce nevoie avea el să înfunde un bătrîn nevinovat ? În timp ce Donea al tău era direct interesat.

Dolomanova scutură cu mînie din cap, făcînd să se clatine și flacăra lumînării.

— Știi tu prea bine că banii cu pricina, pătați de cerneală, au adus razia la Korîneț !... Pirman i-a plătit bătrînului caniota din

banii tăi, cîștigați de la tine, iar acesta, din lăcomie, i-a și pus în circulație !... Șovăi, dorind vădit să dea impresia că urmărește, printr-o presupunere pripită, neverosimilă din punct de vedere cronologic, să-și apere cu orice preț amantul ; apoi se prefăcu speriată. Și ce motiv ar fi putut să aibă Donea ?

— Unul direct !... Poate n-a primit bani de cap de om vîndut dar avea el un motiv și mai puternic decît cîștigul : s-o văduvească mai repede pe femeia iubită. Doar cîtă vreme trăia Aghei, îți dai seama, nu putea să-și facă mendrele. Știi bine că nici eu nu-l prea aveam la suflet pe răposatul, dar nici așa, Mașa... Chiar și într-o încăierare trebuie să păstrezi unele reguli !

În ciuda încetinelii aparente, jocul dintre ei se desfășura într-un turbat ritm de alternanță a vicleșugurilor și argumentelor nuanțate, încît nici unul dintre ei — cu toate aparentele inadvertențe ademenitoare ale adversarului — n-avea răgazul necesar să ghicească adevărata direcție a manevrei. Era puțin probabil ca Mașa să fi crezut, chiar ea, că bacnotele pătate de cerneală, abia trecute pe la masa de joc, ar fi putut, în aceeași zi, să aducă miliția judiciară pe urmele delictului. De ce atunci a susținut această versiune absurdă, prefăcîndu-se că dorește fierbinte să abată bănuielile de la Donka, dacă nu cu scopul de a atîța gelozia lui Vekșin, căutînd să-l convingă că Donka se află alături, sub plapoma ei, în timp ce în realitate, probabil, nu era acolo ?... Intenția ei însă aproape că nu-i pătrunse în conștiință, deoarece izbutise dinainte să-i ghicească dublul vicleșug de femeie care consta tocmai în a-i adormi bănuielile, de parcă nu s-ar fi plănuit pentru noaptea aceea nimic care să amenințe credința lor reciprocă pînă la moarte ! Iar asta dovedea o dată în plus că Donka era aici, că stătea ascuns și răbda loviturile verbale date de Vekșin : și în cazul acesta nu numai că nu merita lovitura de cuțit plănuită, ori ocara, dar nici măcar să fie scuipat în față nu merita.

În schimb, încercarea Mașei de a-l înșela n-avea chef s-o treacă cu vederea.

— Nu mai încurca lucrurile, Maria ! Știi prea bine că teancul acela de bani pătați a rămas pe loc...

La rîndul ei, se înfurie și Dolomanova.

— Să n-o mai facem pe proștii, Mitea, spuse ea, dînd cărțile pe față. De ce să nu admitem că eu, chiar eu am vrut să scap de Aghei? Că voi, cavalerii de străzi, nu sînteți în stare să oferiți decît cel mult o pereche de ciorapi ! Fiecare cu meteahna lui. Tu se vede că preferi să-i înfrunți pe cei dezarmați... ca pe *ofițerașul* acela de pe front. Aghei nu putea suferi astfel de fanfaroni și obraznici,

îi trăgea de urechi. A scrîntit-o el mai tîrziu, dar în vara *aceea*, în 1917, era ca un stăpîn atotputernic peste toată Kudema... Pe vremea aceea l-a păruit într-o zi rău de tot pe președintele Zemstvei, la o adunare, apoi a plecat pe fereastră. S-a depărtat fără grabă, în timp ce uriadnicii scoteau, în urma lui, triluri de privighetoare. Un altul, pentru asemenea dovezi de bărbăție, s-ar fi căpătuit cu o pensie pe viață ; dar *al meu* era prost... incult, cum ar spune Firsov. Iartă-mi comparația, dar ai meritat-o !

Socotind lămurită problema, Dolomanova schimbă subiectul :

— Viscolește rău afară ?

— În iarna asta n-a mai nins *atîta*.

— Tot acolo stai ? La cîntăreața ta ?

— M-am mutat... și adăugă, codindu-se : S-a măritat.

— Atunci unde locuiești ?

Mizînd pe o greșeală din partea ei, Vekșin făcu un gest nehotărît.

— Pe unde apuc și eu. De cîteva zile am închiriat o cameră... separată... pe liniile de garaj ale căii ferate Savelovskaia.

Folosi poate cea mai convingătoare imagine a existenței unui om fără adăpost, pe care închipuirea lui obosită ar fi putut-o dibui în memorie. Ce-i drept, aspectul său nu prea corespundea celor spuse, dar la acea oră din noapte mergea orice, și merita să încerce, mai cu seamă că mintea lui i-ar fi putut îngădui să verifice în sfîrșit informația lui Sanka. Mașa însă acceptă această născocire prea din cale afară de repede și fără obiecție.

— Înțeleg acum de ce umbli noaptea fără rost, zîmbi ea, de parcă n-ar fi simțit falsitatea răspunsului lui. Și Vekșin pricepu prea tîrziu înțelesul ascuns al acestei capcane de simpatie și milă. Poți să te și îmbolnăvești în condițiile astea ! Dar eu nu sînt răzbunătoare... Și dacă în clipa de față nu mai ești chiar atît de mîndru, mută-te pe cîteva zile la Donka în cămăruța... pînă-ți faci și tu vreun rost. Oricum, e mai bine acolo decît într-un vagon neîncălzit. Ce zici, să-i poruncesc lui Donka să mai pună un pat ?...

Înălțîndu-și privirea, Vekșin cercetă pieziș fața Mașei. Părea liniștită de tot ; doar un colțișor al gurii zvîcni o clipă, apoi se domoli. O viclenie deosebit de subtilă se ascundea în această propunere umilitoare de a ocupa un colț în cămăruța celui care se bucura poate de favorurile cuvenite unui amant ; acceptînd totuși provocarea, sub imboldul aceleiași necruțătoare inspirații, Vekșin îi mulțumi zîmbind. Puțin probabil ca Mașa să-i fi oferit prilej de-a se convinge de netemeinicia mușcătoarelor sale bănuieli... dar oricum, avea ocazia să prevină legătura dintre ei, dacă nu era prea tîrziu.

— Parcă mai poate fi vorba de mîndrie ; sănătatea-i doar mai de preț... spuse smerit Vekșin, păstrînd tonul jocului dintre ei. Dar nu ți-e frică de mine ?

Mașa întoarse întrebarea așa cum îi convenea.

— Nu mă mai tem de nimic în lume, Mitea : viața mea a rămas toată în urmă... Și-apoi parcă pot să știu eu pe cine primește Donka fără să mă mai întrebe, pe ușa din dos, ca să doarmă la el ? Mai bine ți-ai purta ție de grijă, Mitea !

— Atunci, ce zici, să mă mut chiar mîine ? întrebă Vekșin cu aerul unui meseriaș conștiincios.

Ca să apuce lănțucul de la ușă, Mașa trecuse lumînarea în mîna stîngă și Vekșin coborî fîstîcit, privirea, cînd umărul ei gol străluci în deschizătura capotului.

— Cînd vrei, numai azi nu... răspunse Mașa sec. Și încă ceva : aici nu-i han, așa că n-ai să rămîi mai mult de trei nopți și să nu vii tîrziu acasă. Acum pleacă...

N-apucă Vekșin să pășească dincolo de prag, cînd ea și dădu să închidă ușa. Toate păreau să făgăduiască o viitoare împăcare : mustrările abia camuflate de ironie, cu neputință în cazul răcirii sentimentelor, convorbirea ce se prelungise atît, și mai ales oferta de a-l adăposti un timp, pînă va găsi un adăpost. Așadar, deocamdată lucrurile n-ajunseseră încă la acea stare de irevocabilă fatalitate, cînd oamenii nici nu se mai întorc unul spre altul la despărțire. Aceasta confirma profunda convingere a lui Vekșin că, oricare ar fi fost vina lui față de Mașa, aceasta nu se va hotărî să-l execute prin intermediul lui Donka. Numai gîndul că un tîlhar, un poet-ocnaș, un hoț, chiar dacă a ajuns astfel *prin mila lui Dumnezeu*, cum i-a spus o dată Maniukin, măgulindu-l la o beție într-o speluncă, numai gîndul că un asemenea om ar fi putut să se atingă de taina lor de pe Kudema, i se păru lui Vekșin de-a dreptul profanator... Dar cu cît argumentele liniștitoare își făceau mai convingător drumul spre rațiune, cu atît mai puternic, în ciuda lor, creștea în el bănuiala că Mașa încerca să și-l apropie nu în numele unei împăcări, ci mai curînd ca să-i arunce în obraz rămășițele durerii sale infernale, pe care el nu și-o putea explica. Mașa nu era femeia care să ierte și nici Vekșin nu s-ar fi simțit atras de ea dacă ar fi fost astfel. Probabil că în curînd urma să se întîmple ceva, conform planurilor ei viclene ; așadar, calculase că-i vor ajunge pe deplin cele trei zile fixate. Toată această încîlcitură trebuia descurcată, și nu putea face asta decît începînd prin a lămuri unde și-a petrecut Donka noaptea aceea de viscol ; așa că, pentru a se convinge dacă Mașa a mințit ori ba, Vekșin trebuia negreșit să aștepte întoarcerea acestuia.

Coborî scara și jos, la intrare, rezemat de balustradă, începu să aprindă o țigară de la alta. La intrare era umed, dar cald ; domnea o liniște desăvîrșită, nu se auzea nici un cîine, nici vreun copil bolnav, nici picurul streșinilor, căci toate păreau înghițite de fosnetul pătrunzător al ninsorii ce răzbea pînă la el. După zgomotul surd făcut de o cheie întoarsă în broască, Vekșin înțelese că s-a deschis puțin ușa unui apartament de jos — probabil vreo bătrînă cu somnul deosebit de ușor privea prin crăpătura ușii tăciunele arzînd mocnit în întuneric. Fu nevoit să-și arunce mucul de țigară sub picioare și să întoarcă spatele... Dar sentimentul de stinghereală și neliniște stîrnit de privirea străină ațintită între omoplații lui nu-l părăsi ; supunîndu-se necesității, ieși în stradă. Oricum, prea ar fi fost de nesuferit, prea odios să se întîlnească aici față în față cu norocosul său rival care, venind vesel fluierînd, era așteptat de gagică în colțișorul ei cald ; Donka i-ar fi urat negreșit noapte bună rivalului postat pe scară, și asta el n-ar fi putut-o suporta. Ieși în gangul apărat de vînt și, după o duhoare mocnită, caldă, ghici apropierea gunoiului.

Rezemîndu-se de poarta roasă în acel loc de osiile și roțile căruțelor, proptindu-și umărul într-o adîncitură dintre cărămizi, Vekșin încerca să-și găsească o poziție cît mai comodă, astfel încît să nu cadă de oboseală și de somn. Spre a face abstracție de timpul care uneori încremenea locului, închidea ochii, deconectînd orice în afară de auz, atunci însă îl copleșea îndată o toropeală îndelungă și vîscoasă, un fel de înțepenire a gîndurilor... Într-un tîrziu, la o cumplită înălțime deasupra capului, începură să-și răspundă unul altuia două-trei glasuri, dintre care unul solemn și puțin cîntător îi aparținea, fără îndoială, lui Artașez. Pe acest glas îl acoperea clipă de clipă un altul, pe care-l recunoștea numai pe jumătate, iar acestuia îi răspundea un rîs de femeie care se spărgea în cioburi sonore. Și cei trei vorbeau despre el, despre Vekșin ; numai că trebuia să facă un efort istovitor pînă la nebunie, pentru a înțelege cuvintele ce se rosteau.

În primul rînd, își dădu seama că nu era Artașez cel care vorbea cu Mașa, ci același Donka !

„Să nu mă duci... începea glasul. Ți-am dat ciorapi."

Urmă un strat de rîs ațițător, ca un zornăit de sticlă.

„Te iubesc pentru că nu-ți este milă de mine... răsuna mai departe vocea lui Donka, exprimînd cele mai ascunse gînduri ale lui Vekșin. Ești însăși Kudema, un rîu, o apă curgătoare... Ochii tăi sînt în stare să vadă pe întuneric chiar și ceea ce nu vede altul la lumina soarelui. Cugetul meu este peste tot zgîriat de gheruțele

tale, și cînd, în sfîrșit, ai să mă ajungi cu cuțitul în mînă, tot am să fiu al tău !..."

Încetul cu încetul se incluse și Vekșin în acest cor, ca o strună componentă ; atunci trupul lui lunecă de-a lungul peretelui, iar în conștiința trezită năvăli teama înnebunitoare de a scăpa cumva momentul, atît de important acum.

Deschizînd cu greu pleoapele înlăcrimate, încercă să se încălzească tropoind pe loc sau izbind, așa cum fac golanii, cu umărul în zidul de cărămidă ; nu izbuti însă din prima clipă să-și recapete capacitatea de mișcare pierdută. Pe stradă nu se vedeau nicăieri urme proaspete pe zăpada nepătată : Donka nu se întorsese deci. Zăpada se mai cernea încă din înălțimi, dar se vede că rezervele ei începuseră să scadă... De altfel, nici n-ar fi verosimil să pretindem că într-o singură noapte un oraș ca acesta a fost înzăpezit pînă la acoperișuri ! Viscolul aproape că se potolise și din cînd în cînd puteai să vezi cu cîtă curiozitate se roteau în jurul celui mai apropiat felinar fulgii de zăpadă, ultimii sosiți din abisuri. Ca să se împotrivească mai bine pierderii simțirii, Vekșin privea fulgii ce jucau dureros pe dinaintea lui pînă în clipa cînd din nou ajungeau la conștiința lui aceleași glasuri ce-și răspundeau sub bolta înaltă de sticlă, cum însă venind dintr-o depărtare chinuitoare... Negura nu începuse încă să se strălumineze, dar vuietul deșteptării se răspîndea mai simțitor prin mahala ; sirena unei uzine pătrunse prin vata norilor, iar portarii și gospodarii ieșeau în stradă înarmați cu lopeți și cazmale.

Donka tot nu venise... Cu mușchii gurii, Vekșin își aminti deodată cît de strîmb a rînjit în clipa cînd cobora scara, de la Mașa, convins fiind că Mașa nu va îndrăzni niciodată să se atingă de *Kudema*. Și deodată îl săgetă gîndul că, tocmai în aceste momente din comportarea lui ar putea să-și tragă hotărîrea, pînă acum insuficientă... Și iarăși, întocmai ca și la începutul acestei nopți viforoase, se născu în el aceeași neliniște apăsătoare ; numai că acum ceea ce-l încerca era senzația de neînvins că sentința a și fost executată. Vekșin se surprinse că ascultă sunetele ce veneau din bolta înaltă de sticlă, acum însă venind dintr-o depărtare chinui*de acolo,* prin grosimea pietrei, va trăda adevărul.

De n-ar fi venit portarul cu treburile-i gospodărești în curte, ar fi dormit astfel în gang pînă dimineața... Firsov a mai născocit, fără nici un rost, o scenă neverosimilă în care ni se povestește cum și-a băut Vekșin ceaiul de dimineață chiar în casa portarului, căutînd să afle de la o tătăroaică pistruiată, care vorbea prost rusește, amănunte despre viața Mașei. În realitate, Vekșin abia dacă se mai ținea pe picioare după noaptea petrecută astfel, cum se și

cuvenea unui om condamnat și executat. Portarul, om voinic, cu care nu era cazul să se certe, își vîrî capul în adăpostul lui Vekșin și-l sfătui, recurgînd la o expresie indecentă, rostită cu accent tătăresc, s-o ia din loc ! Pentru Firsov era cu mult mai avantajos să respecte întocmai întîmplările acelei dimineți și să descrie cum Vekșin, sub povara temerilor sale de bărbat gelos, a colindat cu nerăbdare toate speluncile din capitală în care Donka ar fi putut să-și petreacă noaptea. Fără să mai punem la socoteală că, astfel, scriitorul putea să zugrăvească, într-o formă instructivă și pitorească, tipologia variată a nepmanilor și traiul lor nocturn, pînă-n zori, cînd lumina zilei, nemiloasă, dezvăluitoare, începe să alunece peste chipurile lor lucioase, palide de desfrîu, aprinzînd în ochi, fie și-n treacăt, luciri de tristețe și de nostalgic regret după puritatea sufletească pe veci pierdută.

XV

În pofida sforțărilor eroice ale portarilor, ale membrilor lor de familie și ale unor activiști voluntari din rîndul locatarilor, nici pe străzile mai umblate nu fuseseră curățate trotuarele, cu atît mai puțin partea carosabilă, iar peste noapte, în ciuda speranțelor, din cer începuse să se cearnă o măzăriche înghețată. Din cauza înzăpezirii, pînă la amiază Vekșin abia izbuti să colinde cîteva dintre colțișoarele tăinuite unde Donka, înainte de faimosul legămînt cu Viforniţa, își irosise talentul și tinerețile. Nicăieri, nimeni nu-i putu da vreo informație mai cu temei despre el... În genere se părea că în ultima săptămînă n-a ieșit din cuibușorul atît de bine orînduit ; ori, asta nu prea intra în obiceiurile lui Donka cel inconstant și veșnic în mișcare — peste o zi-două trebuia să iasă negreșit la iveală... Dar Vekșin voia chiar acum, neîntîrziat, să-l vadă și să-l privească în ochi ! Și pornea mai departe... Pe tot globul pămîntesc mai rămăsese un ultim loc necercetat : tripoul Batașoaiei, pe care Vekșin îl lăsase dinadins la urmă, tocmai fiindcă avea cele mai puține șanse să-l găsească acolo.

Așa cum mersese vestea, în acest paradis accesibil tuturora, puteai, pentru orice preț, să găsești uitarea după inevitabilele necazuri provocate de meserie ; puteai să-ți încerci norocul la barbut ori jocuri de cărți sau numai să caști gura la alții, dar oamenii mai cu experiență ocoleau superstițios această bombă de ultimă speță. De la început, în lumea interlopă tripoului Batașoaiei i se spunea : *pensiune pe socoteala statului*. Denumirea aceasta, care conținea, un avertisment, se născuse dintr-o serie de coincidențe fatale, oarecum ciudate, și de căderi explicate ulterior prin excesiva ospitalitate a gazdei, urmare a lăcomiei ei de bani. Spre deosebire de spelunca

lui Artemi, destinată numai celor aleși, erau admiși aici, laolaltă cu elita lumii interlope, și tot felul de specialiști în diverse branșe ilegale mai rare, ca de pildă delapidatori ocazionali sau *barosani* provinciali, veniți să-și irosească banii cîștigați cu japca, și alții cu o reputație absolut neverificată. Însăși biografia Batașoaiei, despre care se spunea că ar fi avut pe vremuri o fabrică de samovare în Tula, era înlocuită de o legendă unică, destul de șubredă, privind trecutul ei, legendă bazată pe informațiile mai mult decît îndoielnice primite de la niște țărani din satele învecinate cu moșia ei. Se spunea că de tînără ea ajunsese vestită în tot ținutul datorită pasiunii ce-o avea de a se plimba călare în toiul furtunilor, sub ploile cele mai grozave și pe drumuri desfundate ; de cum începea să bubuie în cer și să joace fulgerele prin văzduh, poruncea să se pună șaua pe Purice, calul său negru ca pana corbului și tot atît de nebun ca și ea... Cică într-o zi ar fi văzut-o cineva, la lumina unui fulger, trecînd în galop șfichiuită de ploaie, îndrăcită, cu pletele ude împrăștiate pe umeri, iar din spate cică necuratul o ținea strîns în brațe !... După revoluție, iapa ei infernală, rechiziționată, încăpuse pe mîna unui comisar de prin partea locului, om pipernicit la statură, însărcinat cu aprovizionarea ; se afirma că vrăjitoarea ar fi venit la el în birou, și ciocănindu-l cu inelul în frunte, i-ar fi spus : „Nu-i făcut Puricele meu să-l încalece un tîmpit ca tine !“ Bineînțeles, comisarul ar fi putut s-o facă să dispară pe blestemata aceasta de bătrînă, blagoslovind-o, după practica rămasă din moși-strămoși : dar comisarul respectiv, om cu vederi progresiste, a cruțat-o din considerente antireligioase. Cînd, după răzmerița izbucnită mai apoi, activiștii din județ, hotărîți să stîrpească duhurile, o conduceau pe Batașoaia, în picioarele goale, s-o „purifice“, aceasta ar fi sărit pe Puricele adus de necuratul și ar fi scăpat ca prin minune de gloanțele mitralierei : cică de-atunci e ea căruntă ; promoroaca din acea noapte geroasă apucase să se aștearnă pe negrul diavolesc al părului. Caracterul poetic al acestei povestiri nu tocmai autentice crease în jurul Batașoaiei o aureolă cît se poate de prielnică patroanei unui *salon* spre care își îndreptau pașii pungașii mărunți, mai puțin experimentați și ahtiați după acest fel de romantism interlop, sau voinicii care și-au pierdut pînă și ultimele urme ale rațiunii în fumurile beției.

Deși nutrea față de Batașoaia o veche ostilitate, Vekșin porni drept într-acolo, din ultima speluncă pe care o vizitase înainte. Luneca din nou printre troienele Moscovei, într-o sanie joasă și comodă, gîndind pe drum cu mintea trează că n-ar fi rău, prin vreo faptă deosebită, s-o facă pe Maşa Dolomanova să se căiască pentru atît de absurda ei îndîrjire față de un prieten din copilărie, de parcă nu i-ar fi ajuns și-așa lui Vekșin încercările grele prin care trecea de la o

vreme. Îi veneau mereu în cap diverse mijloace cu efect puternic și imediat, pentru care s-ar fi cuvenit să primească răsplată, insuficiente însă ca să-i dovedească Mașei că a greșit. Nu, cel mai bine pentru Vekșin ar fi fost să ajungă om mare, să zicem un savant, specializat într-o știință cît mai puțin accesibilă, în care ceilalți specialiști, puțini, cît să-i numeri pe degete, ar fi toți în pragul morții, și ca om de știință să descopere ceva colosal, încît întreaga omenire să amețească admirîndu-l pe Mitea în înălțimea lui, iar printre mulții admiratori să se afle și Mașa Dolomanova !... În romanul lui Firsov destinul lui Vekșin, tocmai în acest sens, fusese rezolvat, deși astfel nu se obținea mai mult decît necesara îmblînzire sufletească, singura în stare să-l tămăduiască pe erou. În năzuința lui Vekșin de a se înălța deasupra celorlalți oameni, Firsov vedea în primul rînd acel *avînt* puternic, capabil să aducă un trup aproape neînsuflețit de pe fundul vieții la suprafață, în lumina soarelui...

Legănîndu-se, toropit de somn, în sania care se scufunda dintr-o hîrtoapă într-alta, și culegînd în căușul palmei atîrnate afară zăpada vîscolită, Vekșin într-atîta se lăsase furat de visuri, încît, prin ceața închipuirii sale înfierbîntate, începuse să distingă pe Mașa în lacrimi sub fereastra lui... Îl alarma doar un pic faptul că, din pricina profundei sale ignoranțe, nu izbutea să-și aleagă disciplina științifică în care ar putea să-și cîștige cît mai repede și mai răsunător renumele. Altfel era hotărît ca în viitorul cel mai apropiat să ajungă, chiar și făcînd uz de forță, la o personalitate celebră, cît mai răsunătoare ! Va face tot ce-i cu putință pentru ca, după o confesiune sinceră, să intre măcar ca paznic la acea celebritate, să se oploșească în prag, ca un cîine credincios, urmînd ca după aceea, jurînd o totală abnegație de sine, să se înfunde în știința acelei celebrități... numai de l-ar aștepta Mașa, de-ar avea răbdare măcar vreo douăzeci, treizeci de ani ! Și din nou Firsov se străduia aici să arate cît de aproape era eroul său de soluționarea problemei care-l chinuia, cu privire la *scînteia înțelepciunii din ochii omului*, și cît de departe de el puterea de a-și înțelege vina față de Mașa Dolomanova.

Cu excepția unor ocoluri fără importanță, Vekșin traversă orașul mai cu seamă pe bulevardele principale ; și iată că îi ieșiră în drum, mai des ca de obicei, lipite de pereți, afișe mari, negre, cu o siluetă albastră zburînd în diagonală și un cuvînt străin scris pe margine, aducîndu-i aminte de ceva cît se poate de supărător și atît de neglijat, încît era acum tîrziu ca să se mai amestece. Iată din nou același lucru, dar în dimensiuni mărite — același zbor albastru, pictat pe cîteva panouri de placaj adunate laolaltă ; un

vîntuleț sprințar legăna această velă scîrțiitoare, atîrnată în golul dintre două clădiri alăturate : era o reclamă ce anunța primul dintre cele patru spectacole de adio pe care Tania urma să le dea în țară, înainte de a-și începe turneul prin străinătate. Prin dreapta lui Vekșin pluti clădirea scundă a circului din Moscova, semănînd acum cu un uriaș troian rotund. Cu totul neașteptat chiar pentru el însuși, Vekșin sări jos din sanie și, poruncind birjarului să-l aștepte, se îndreptă spre intrarea artiștilor, unde o condusese o dată pe sora lui.

Prin ușa nu prea bine închisă, vîntul strecurase în clădire un mic promontoriu ascuțit de zăpadă. La acea oră de după-amiază repetițiile cu caii tocmai se terminaseră și mirosea puternic a grajd. În afară de grăjdarii și îngrijitoarele care-și vedeau de treabă, pînă la manej nu întîlni pe nimeni. Numai cînd să intre în arenă, un tînăr îl întrebă pe cine caută. Vekșin îi răspunse printre dinți : „interes de serviciu" și dîndu-l nepăsător la o parte de umăr, trecu în întunericul uriaș, rece, inconfortabil al circului, străpuns de razele rătăcitoare ale unui reflector unic. Voci repetate în ecou, zdrențuite, se ciocneau și pluteau în emisfera cupolei, repetînd parcă delirul nocturn din ajun, de sub fereastra Mașei.

În imensitatea aceea nu se zărea aproape nimeni. Doar cîțiva electricieni care lucrau la ceva, cu o scară, în capătul celălalt al arenei, și vreo zece artiști de circ, împrăștiați prin staluri, fără treabă, care tocmai își terminaseră lucrul sau, dimpotrivă, își așteptau rîndul — n-aveau loc toți o dată în manej. Ideea de a-și căuta sora aici, în timpul lucrului, se dovedi justificată ; Tania trebuia neapărat să se afle undeva prin apropiere. Vekșin își ridică ochii spre cupola boltită, acolo unde, abia pătrunzînd printr-o fereastră acoperită pe dinafară cu zăpadă, lumina viorie a zilei mohorîte de iarnă se topea la jumătate de drum, fără să mai ajungă la rumegușul așternut în arenă. Îndată după aceea raza reflectorului se mută și Vekșin o văzu acolo sus pe soră-sa, șezînd pe un trapez ; o văzu atît de clar, încît deosebi lîngă ea, atîrnat de o frînghie, un săculeț alb, a cărui întrebuințare n-o putea ghici. Tocmai terminase un exercițiu complicat de acrobație și se odihnea, pregătindu-se pentru cele următoare și vorbind cu cineva de jos, îmbrăcat cu o vestă verde, binecunoscută. Pînă la reînceperea exercițiilor, Vekșin izbuti să ocupe un loc mai discret pe un pasaj, să-l recunoască pe Pugl în omulețul cel verde care se agita în arenă și să se mai familiarizeze puțin cu mediul.

După o întrerupere de cîteva clipe, repetiția fu reluată. Cu un sentiment ciudat, parcă de milă, și un fel de gol la stomac, Vekșin o urmărea din ochi pe femeia aceasta subțirică, atît de puțin capa-

bilă să se orienteze în viață ; o vedea cum se leagănă într-un echilibru îndrăzneț pe trapez, fie aruncîndu-și întreaga greutate a trupului în sus, pe o mînă răsucită la spate, fie alunecînd aproape în vid și izbutind în ultimul moment să rămînă agățată cu vîrfurile picioarelor, iar mușchii lui păreau să repete sforțările ei, avînd drept scop *să înfrîngă imposibilul*, atît în balansări cît și în execuțiile specifice : *rîndunica, steagul* sau *saltul înapoi* — într-un cuvînt, tot ce alcătuiește ciclul acrobaților la trapez. Vekșin simțea mai curînd ciudă decît interes, urmărind viața de culise a circului, despuiată de toate podoabele care ascund sudoarea și munca ce alcătuiesc această fermecătoare minune... Repetiția se desfășura în strigătele neîntrerupte ale lui Pugl în limba germană. Dascălul Taniei îi poruncea de jos să-și facă mai mult avînt, să țină genunchii mai apropiați ori să nu-și arcuiască trupul peste măsură, năzuind astfel să obțină cea mai înaltă *școală* în execuția numărului ; cu greu s-ar fi putut bănui o asemenea autoritate într-o ființă atît de minusculă și bătrînă.

Și iarăși Tania se odihni un timp, șezînd pe trapez și netezindu-și mașinal cîte un mușchi prin tricoul ce-i îmbrăca trupul. Ostenit de acest spectacol, Vekșin o vedea cum scrutează vidul ce se căsca sub ea, de parcă ar fi măsurat ceva de care o despărțeau doar cîteva ceasuri. Temerile involuntare pentru soră-sa îi apăreau acum neîntemeiate : artista își redobîndise siguranța de sine, sentiment de cea mai mare însemnătate pentru un artist de circ, bazat pe suplețea, precizia și capacitatea de a repeta fără greș, de nenumărate ori, o mișcare bine exersată. Tania își simțea din nou trupul, așa cum spectatorul de rînd își simte degetele mîinii. La urma urmei, binecuvînta circul, această casă dragă și severă pe care, într-o clipă de cumpănă, fusese cît pe ce s-o părăsească de dragul neglorioasului destin de tovarășă de viață a lui Zavarihin. Siguranța profesională, încrederea în forțele ei crescuseră într-atîta încît Taniei începuseră a i se înfiripa în minte născociri noi, ce complicau pînă la o îndrăzneală mortală ștrabatul, al cărui monopol și așa îl deținea în lume. După zvonurile despre o boală rară de care ar fi suferit artista, biletele pentru toate cele patru reprezentații ale Hellei Welton fuseseră de mult vîndute ; acestor zvonuri li se mai adăugaseră și veștile despre proiectata transformare a circului într-un instrument satiric, menit să sprijine lupta cu rămășițele trecutului din conștiința spectatorilor, astfel încît direcția circului ar fi obținut, chipurile, cu greu autorizație pentru reprezentațiile Taniei și asta numai sub pretextul că numărul ei promitea să devină o senzație a sezonului în străinătate.

...Deodată Tania se ridică în picioare și Vekșin văzu dunga neagră de pe gîtul surorii sale ; se apropia rîndul trucului de încheiere. Deși nu se dăduse nici un fel de semnal, jos amuțiseră cu toții în poziția în care îi surprinsese liniștea, iar îngrijitorii care măturau prin loji gunoaiele rămase de la reprezentația din ajun se îndreptară din șale, cu fărașele și măturile în mîini. În pauza care se impusese astfel se auzi nechezatul sonor și plin al unui cal din grajdul de alături ; probabil însă că nimeni nu-l auzi. Înciudat pe sine însuși, Vekșin își mută silit privirile spre Pugl, care se retrăsese spre barieră, cu o mînă ridicată.

— Abfall ! [1] strigă bătrînul cu glas rigid.

Apoi — nimic. Lui Vekșin i se păru doar că a auzit deasupra capului un zbîrnîit prelung și surd de coardă întinsă, după care o văzu pe sora lui jos, în arenă. Strălucitoare, frecîndu-și clavicula lovită de frînghie, se îndrepta spre Pugl ; în mintea lui Vekșin se întipări pe veci figura bătrînului, deodată moleșit și mișcat aproape pînă la lacrimi, dar nici bucuria sinceră a tovarășilor de muncă, după spaima învinsă, n-o va uita vreodată. Cît de avîntat s-au ridicat în picioare, toți deodată, acrobații belgieni sosiți în turneu la Moscova, acum așezați în stalul întîi ! Cu cîtă corectitudine și recunoștință o salutară pe artista rusă în timp ce trecea prin fața lor ! Erau șase, iar cel de-al șaptelea, un băiețaș gingaș, cu părul bălai, se uita la ea cu niște ochi de îndrăgostit. Strîngînd la pieptul ei capul bătrînului, Tania se grăbea să-l răsplătească cu mîngîieri și-o vorbă bună, pentru grijile și neliniștea lui de ani și ani, dar tocmai în acea clipă se auzi strigată din spate.

Tresări și se întoarse spre fratele ei.

— Vai, cum m-ai speriat... spuse ea, încrucișîndu-și brațele pe piept. Și îndată Pugl aruncă pe umerii ei ceva cald, vechi, un halat care-i ajungea aproape pînă la călcîie. Cum ai ajuns aici ?

— Pe mine mă întrebi, surioară ? protestă profesional fratele ; i se păru că vizita lui o deranjase oarecum pe Tania pentru că nu-și revenise încă din emoțiile de adineauri. Nu mi-ai spus chiar tu să mai trec pe la tine ?

— Dar nu la repetiții... urmă Tania și tăcu, pierzîndu-și șirul gîndului. Va să zică ai fost tot timpul aici ?

— Uite acolo am stat... De ce mă întrebi ?

O umbră de îngrijorare stăruia încă pe fața Taniei, deși încerca în zadar s-o alunge cu un zîmbet. Dorise atît de mult să uite ceva ce exista în realitate ! Dar *omul* acesta venea iarăși și iarăși spre ea, ca un sol al neliniștii ce domnea în lume, al

[1] Salt ! (germ.)

unor mustrări de conștiință înrobitoare și-al unor inevitabile nenorociri în viitor. Și cu toate că-l vedea destul de rar pe Vekșin, acest hoț pe care, în cazul cel mai rău, ar fi putut să-l dea afară, prezența lui acum aici o obosise atît de tare, încît avea impresia că nu va mai cunoaște odihna tot restul zilelor.

— Pare-mi-se că nu prea te bucuri că mă vezi, Taniușka !...

— Știi... nu prea-mi place să mă vadă lumea la repetiții.

— Dar n-am fost numai eu, spuse Vekșin, referindu-se la cei de față. Uite cîți sînt, tot fără bilete.

— Cu ei e altceva, îl lămuri vag sora lui. Ei se uită, dar nu văd... Iartă-mă, astăzi am o zi deosebit de grea. Ai ceva să-mi spui ?

— Treceam prin fața circului și am intrat să-ți spun că tare n-aș vrea să te pierd, surioară. Adică... vorbesc în alt sens... n-aș vrea să te pierd din inima mea ! se bîlbîi el, speriindu-se singur de dublul sens al mărturisirii sale, mai ales că părea astfel să cobească înainte de reprezentație. Poate te-am jignit ultima oară prin ce-am spus despre logodnicul tău... Dar, crede-mă, ți-am dorit doar binele !

— Și-acum ți-ai schimbat părerea despre Nikolka *al meu* ?

— N-aș putea spune, oftă Vekșin, deși, mai știu eu ?... Strînge aur, se interesează de pietre prețioase, adoră mărfurile de contrabandă... cred că ai observat și tu !... Dar mă întreb : am eu dreptul, în situația în care mă aflu acum, să-i socotesc ticăloși pe toți cei care îndrăznesc să gîndească ori să procedeze altfel decît mine ? Că doar Dmitri Vekșin a căutat totdeauna să gîndească drept, chiar dacă lucrurile au ieșit exact pe dos... Fără neghină nu există recoltă, asta-i dialectica ! Așa că... Poate că Nikolka al tău, la bătrînețe, are să înființeze un orfelinat sau, să zicem, o ospătărie în scop de binefacere, cu băuturi încălzitoare... Te pomenești că-mi va prinde și mie bine cînd mi-or veni zilele negre ! Și *ăștia* trăiesc uneori clipe de înseninare...

Tania îl asculta, urmărind distrată cum se avîntă în manej fără zgomot, de pe trambuline, și se dau peste cap acrobații belgieni, îmbărbătîndu-se din cînd în cînd cu exclamații scurte, guturale. Și numai după bătăile nerăbdătoare ale degetelor ei pe o cușcă de alături, izbuti Vekșin să priceapă în ce măsură a enervat-o pe sora lui tonul său obișnuit, de superioritate și batjocură ; chiar și în penumbra foaierului, unde se aflau, se putea vedea expresia de plictiseală ce i se așternuse pe față.

— Nu părerea ta despre Nikolka m-a supărat pe mine, Mitea... Mi-am dat și eu seama în ultimul timp cît de înspăimîntător este în realitate acest om, de care *n-am nevoie*. Ai dreptul să-ți for-

mezi despre el orice părere, cum am și eu dreptul să-mi fac o părere despre tine, sau despre el... Nu de asta-i vorba! M-a jignit atunci, scuză-mi expresia, bădărănia ta tăioasă cu care stabilești destinele noastre, ale unor oameni vii, apreciindu-ne din ochi chiar în lipsă... Pui diagnosticul fără să-ți fi dat osteneala să examinezi pacientul! Înțeleg prea bine că n-ai timp *pentru toate*, dar tu de ce nu înțelegi că eu trăiesc doar o singură dată? Îți alegi prietenii după gradul lor de consimțămînt și capacitatea de a tăcea... mă gîndesc la Sanka al tău... dar odată cineva are să-ți zvîrle tot adevărul în față! Chiar și acum, cînd te tăvălești în noroi, îndrăznești să-mi faci morală, iar eu... poate că am să mor chiar diseară, Mitea! Cuvîntul îi scăpă fără să vrea și amîndoi se simțiră deodată stingheriți. Nu te supăra pe mine, niciodată n-am știut să mint și tocmai de aceea n-am fost pricepută în viață... Dar spune odată, de ce ai venit?

Vekșin o apucă pe soră-sa de mînă și o ținu astfel pînă ce ea nu mai încercă să scape din strînsoarea lui.

— O chestiune fără importanță și, mai ales, care nu ne privește. Am primit ieri de la Nikolka al tău un bilețel... vrea să mă vadă într-o problemă urgentă.

— Ce treabă are cu tine? întrebă repede Tania și zîmbi unui gînd ascuns, nu tocmai bun.

— Știu eu? I s-o fi făcut dor de mine... ridică din umeri Vekșin. Ai să-l vezi probabil înainte de reprezentație. În cazul acesta transmite-i...

Îl întrerupse grăbită, numai și numai ca să nu afle nimic:

— Spune-i tu! Dacă n-ai bilet, îți fac eu rost!

— Iartă-mă, dar nu vin, surioară... Nu-mi place numărul ăsta al tău! Și-apoi, în timpul din urmă evit să mă arăt printre *străini*.

— Adineauri mi-a telefonat Firsov din partea Mașei Dolomanova a ta... Aș putea să vă fac rost, pentru toți trei, de-o lojă.

Vekșin șovăi o clipă.

— Nu, tot nu vin, se grăbi să refuze cu toată sinceritatea. Mai bine transmite-i logodnicului tău că sînt de acord cu cele ce mă roagă... Azi în jurul orei șapte îl aștept la Batașoaia.

— Nu cred să aibă timp, spuse Tania, minunîndu-se că fratele ei nu înțelege un lucru atît de simplu. Înțelege și tu că într-o *asemenea* zi, în ajunul plecării mele, s-ar cădea să mă conducă la circ cel puțin cu o jumătate de oră înainte de opt!

— Îmi pare rău, dar după aceea nu mă mai găsește. Am și eu problemele mele care nu suferă amînare.

Ghicind fără să vrea vicleșugul crud și nu tocmai savant al fratelui, Tania aruncă o privire înciudată spre umărul omului

cu haină de piele din fața ei, devenit deodată atît de străin și depărtat. Cît de semnificativ era faptul că, pînă și în împrejurările prin care trecea ea acum, o lipsea fără ezitare de ultimul ei sprijin!

— Bine, am să găsesc eu un mijloc să-i aduc la cunoștință... consimțămîntul tău, Mitea! suspină Tania. Nu le mai rămînea decît să schimbe în continuare cîteva vorbe fără importanță, numai așa de formă, ca să șteargă impresia unei rupturi prea bruște. Cine-i Bataşoaia asta a voastră?

— Nu fi geloasă... o bătrînică... Ține o pensiune, vinde mîncare pentru acasă.

— E cumsecade? stărui sora lui, bănuind parcă ceva.

— Simpatică, o liniști fratele. Asta-i tot. Iartă-mă că te-am reținut... Apropo, ce-i cu săculețul ăla alb, care atîrna acolo, lîngă tine?

— A, sacîzul... ca să nu alunece mîinile.

Era destul de tîrziu. Pe lîngă ei trecu un pui de elefant mititel, dus undeva; umbla aruncînd priviri îngrijorate în dreapta și-n stînga — pielea atîrna pe el ca paltonul lui taică-său. Cei doi frați, cu zîmbet neobservat de nici unul din ei, îl petrecură din ochi pînă în locul unde peretele făcea o curbă... Deodată Vekșin dădu din mînă înciudat că a trecut pe aici nelatimp, apoi porni cu pași repezi spre ieșire.

Tania mai rămase un timp în loc, cu conștiința deconectată, privind singura luminiță ce mai ardea în depărtare, deasupra intrării principale. N-ar fi vrut să tulbure prin nimic senzația de liniște și de ciudată ușurare pe care o simțise după plecarea fratelui ei, de parcă de-acum înainte nimic — nici lucrurile, nici oamenii, nici îndatoririle — n-ar mai fi împovărat-o. O trezi la realitate doar o adiere ușoară de aer, stîrnită de mișcarea cuiva, o adiere care îi atinse fața.

XVI

Între Vekșin și Zavarihin nu puteau exista alte relații, mai apropiate, în afară de cele trecătoare, stabilite prin Tania; cu atît mai ușor bănuise de ce îl caută Zavarihin. Dezlănțuita stihie a n.e.p.-ului năzuia să capete cu orice preț o viteză istorică salvatoare, dar dacă Vekșin consimțise să-l crediteze pe cumnatul său cu banii lui *murdari*, în vederea unei afaceri urgente, în nici un caz n-o făcea pe considerentul înrudirii viitoare și nici măcar din dispreț. Pentru o convorbire în acest scop i-ar fi ajuns cu vîrf și îndesat zece minute... iar de la circ pînă la Bataşoaia nu făceai mai mult de-un ceas cu tramvaiul, așa că s-ar fi putut vedea

mai devreme, dar Vekșin voise probabil să-i demonstreze concret surorii sale ce fel de om era Zavarihin, dacă și *într-o zi ca aceea* era în stare să-și trădeze logodnica de dragul afacerilor lui. Nu se îndoise o clipă că negustorul se va lăsa momit ; scăpase însă din vedere faptul că numărul surorii sale se executa abia pe la sfîrșitul părții a doua a programului, ceea ce i-ar fi îngăduit lui Zavarihin să sosească la circ aproape fără întîrziere.

De altfel Vekșin nici nu se gîndea să meargă la Batașoaia înainte de a se însera. Istovit de cele două nopți fără somn dinainte, cădea din picioare chiar și-n frigul de afară. Conștiința îl părăsea din cînd în cînd, plutind undeva pe apele somnului.

Împrumutînd de la Sanka Babkin amănuntul care-i convenise, cu privire la garnitura de tren goală de pe calea ferată Savelovskaia, Vekșin intenționase s-o înduioșeze pe Mașa cea lipsită de inimă, în vederea atingerii unui scop cît se poate de transparent, și era sincer convins că a izbutit cum nu se poate mai strălucit. În realitate, avea asigurat pe vremea aceea un adăpost cald și un pat, de care însă, la drept vorbind, era mai cuminte să profite după miezul nopții. De-aceea se duse acum acasă la Vasili Vasilievici Panama-Grasul, plecat pentru moment pe teren ; acesta se tot lăuda, nu fără temei, că s-ar fi putut aranja tot atît de bine și în iad, ca și pe pămînt, dacă ar găsi și acolo vreo văduvioară care să accepte o legătură temeinică cu un burlac trecut și plin de vino-ncoa. Din descrierile atît de plastice ale fericirii realizate, Vekșin reținuse în mod deosebit locșorul cel cald — laviția cuptorului rusesc, sub o plapomă familială de petice.

Intenționa să doarmă pînă pe la șase, dar nu se trezi decît la nouă seara. Se făcea că prin straturile apei de mare, dintr-o corabie scufundată tot privea o stea singuratică, lucru ce-i prilejuia o adîncă satisfacție morală și fizică ; în realitate luminița verzuie a unei candele ardea acolo, sub tavanul scund și afumat. Un timp ascultă sunetele de chitară ce răzbăteau prin perete, tot atît de plăcute ca și senzația pe care o ai cînd umbli cu picioarele goale printr-o apă mică, încropită... și deodată sări din pat, străfulgerat dureros de gîndul la Mașa. Trebuia să se repeadă pînă în celălalt capăt al orașului la Batașoaia. Pînă găsi un birjar, pînă își aduse aminte de adresa pe jumătate uitată, pînă pătrunse în local, se făcu tare tîrziu.

Fusese la Batașoaia doar o singură dată și acum *salonul* i se păru locul cel mai neplăcut din lume. Trebuia să intri mai întîi într-o curte, slab luminată de un felinar foarte înalt ; becul mizer, într-o colivie de sîrmă, probabil spre a fi apărat de răpitorii înaripați, linia spațiul din jur cu pătrate strîmbe și mișcătoare. Casa, destul

de murdară ca aspect, avea la parter niște depozite de mărfuri cu conținut necunoscut. Scara ce urca la etaj era complet scufundată în întuneric; avea însă o particularitate: cel mai ușor foșnet, auzit peste tot de jos și pînă sus, informa perfect chiar și cu privire la caracterul și intențiile vizitatorului.

Cineva se furișa pe scară în urma lui Vekșin și, în timp ce acesta se opri să-și aprindă o țigară, îi ajunse la urechi un murmur neînțeles, dar nu o convorbire, ci un mormăit neclar ca de om necăjit care vorbește singur, urmat de suspine de plîns, cu totul inexplicabile pentru un bărbat. Cu chibritul aprins în mînă, Vekșin se aplecă peste balustradă spre golul dintre scări, dar nu putu deosebi nimic acolo, în adîncimea celor trei etaje lăsate în urmă, în afară doar de un fel de scînteiere de ger, cu lumini de curcubeu. Chipul lui însă fu văzut bine de jos, pentru că în aceeași clipă totul amuți acolo și îndată ușa de la ieșire se izbi în urma celui care fugea speriat.

...Spre marea mirare a lui Vekșin, la bătaia convențională în ușă îi deschise Anatoli Araratski, legendarul anarhist întîlnit în localul de la subsol.

— Poftiți, vă rog... rosti acesta pe un ton profesional, dar deodată, recunoscîndu-l pe cel care-l insultase de curînd, se dădu la o parte și se făcu mic, cu o expresie te teamă în priviri.

Își pierduse capul, trădînd lipsa de deprindere cu funcția cea nouă de portar care, pe lîngă alte inconveniente, îl silea să fie amabil cu toți vizitatorii fără excepție. Vekșin se gîndi chiar că există, așadar, un asemenea grad de decădere, cînd omul nu mai este bun de nimic, nefiind în stare nici măcar să devină cadavru fără ajutorul altuia. Avu încă o dată ocazia să se privească pe sine, ca în oglindă, înainte de a coborî cu o treaptă mai jos.

— A-a! Nu ne-am mai văzut de mult, marinarule... strecură Vekșin printre dinți și, dînd la o parte mîna întinsă să-i ia haina și pălăria, porunci să fie chemat *cineva mai mare-n grad.*

Dar patroana localului se și ivise în prag.

— N-ai nici un Dumnezeu, clonțan afurisit, ce-mi umbli în miez de noapte, începu ea să se jelească pe un ton de neputință slugarnică; și de îndată ce Mașlikin închise pe dinăuntru ușa cu o impresionantă bară de fier, pe lîngă zăvoarele de rigoare, îl alungă pe acesta cu o privire. Se poate să mă uiți pe mine, femeie bătrînă! Un altul ar mai fi dat pe-aici măcar din respect... Cine știe, poate odată și-odată o să ai nevoie de mine!...

— Aș mai fi trecut, dar nu sînt în bani, cioropina dracului, o alintă la rîndul lui Vekșin, fără nici o intenție de a se dezbrăca.

Bătrîna începu să bolborosească vorbe fără însemnătate, ca de pildă că unui cavaler ca el orice contesă i-ar deschide bucuroasă credit ; dar Vekșin stătea locului, nehotărît, ascultînd liniștea mormîntală a speluncii. N-ar fi avut nici un rost s-o întrebe acum, pe loc, de Donka, căci bătrîna s-ar fi ferit, fără doar și poate, să sporească prin vorbăria-i fără rost faima și așa destul de proastă a stabilimentului său. În încăpere mai mirosea încă a fum de tutun și aer stătut, iar sticlele desigur goale de lîngă cuier stau mărturie a unui chef recent. Văzînd în aceste amănunte o ultimă șansă de a scăpa de bănuielile ce-l frămîntau, Vekșin hotărî să nu zăbovească prea mult în acest loc.

— Leapădă-ți pielea, neînduplecatule, intră în salon, că-i cald la noi... Pentru oameni de treabă nu ne zgîrcim la lemne, mormăia între timp bătrîna, străpungîndu-și vizitatorul cu ochii de bufniță, tiviți curios cu galben. Adineauri întreba unul de tine... a venit cu Firsov. S-a foit, s-a tot sucit, cu ochii la ceas, și a plecat. Zicea că se întoarce mai tîrziu. Abia acum îi înmînă biletul lui Zavarihin, de a cărui existență Vekșin uitase cu desăvîrșire. Unul voinic și bine hrănit... Parc-ar fi de la miliție... Cine naiba e ?

— Un explorator... din Africa... strecură printre dinți Vekșin, tăindu-i vorba șireată, în timp ce deschidea plicul.

Fără umbră de mustrare, chiar cu o nuanță de slugărnicie, Zavarihin îl informa că va mai trece negreșit pe-aici după ce o va conduce pe *Hella,* după spectacol. „Ca să-ți scurtezi așteptarea, îl sfătuia glumeț pe Vekșin, bea ceva pe socoteala mea, admirînd mutrele întunecate ale celor din lumea ta." Îndărătnicia și obrăznicia blîndă cu care stăruia să-l întîlnească într-o astfel de zi demonstrau încă o dată caracterul urgent al demersului său. „Vreo ocazie... de marfă *ieftină*..." judecă Vekșin iarăși de sus și, prevăzînd după propriul său caracter autoritar cît de greu are s-o ducă Tania cu Zavarihin, hotărî să-i facă acestuia o aluzie la viitoarea lor căsnicie : îi va pune în vedere să se poarte bine cu ea și să n-o năpăstuiască. „Pe Dumnezeul meu, Nikolai, că m-am împotrivit acestei căsătorii, m-am și certat cu soră-mea din cauza ta", așa intenționa să-i spună lui Zavarihin. Dar însuși gîndul acestei încercări fățișe a negustorului de a se îmbogăți pe seama unei crime comise de altul îl răscoli, îl înfurie chiar. Dorea acum să rămînă aici și să-l aștepte, măcar pentru a-i spune capitalistului de la obraz ce-avea de spus, întărindu-și vorbele cu niscaiva interjecții folclorice, în ciuda legăturilor de rudenie ce urmau să se înfiripeze între ei.

Scoțîndu-și cam în silă haina, păși pragul salonului, o încăpere la prima vedere destul de vastă, pe jumătate locuită, luminată

doar de reflexele săltărețe ale focului din sobă. Se vedea că-i mergea prost de tot Bataşoaiei. Abia cu un an în urmă Vekşin găsise aici o petrecere deşănţată, cu îndrăcite jocuri de noroc în camera de alături, în timp ce o domnişorică slăbuţă, angajată cu seara, scotea nişte sunete melancolice dintr-un pian, spre a domoli patimile dezlănţuite. Acum, pe-o bancă din faţa sobei, probabil pentru salvarea aparenţelor, picotea o altă bufniţă ciufulită, asemenea gazdei. Aceasta se retrase de îndată ce Bataşoaia aprinse în cinstea lui Vekşin lumina mare, din care cauză încăperea păru de două ori mai pustie. Dispreţuind deocamdată fotoliul, îmbrăcat cu muşama neagră, care ţinea probabil al naibii de rece, Vekşin se apropie de o fereastră ascunsă după draperii — de fapt o uşă ce dădea în balcon ; de partea cealaltă a clădirii se piteau unele după altele o mulţime de acoperişuri şi hornuri viorii, încăciulate cu zăpadă. Uşa avea geamuri pînă jos, ceea ce asigura, în cazul unei razii, o ieşire de rezervă pentru cei care preţuiesc libertatea mai presus decît integritatea corporală.

Din locul unde se oprise, Vekşin vedea şi o parte din camera de alături unde, la o scundă masă de joc, un bătrînel pirpiriu, cu fruntea în două caturi şi cu înfăţişarea de băiat de prăvălie — probabil un profesor în ale *măsluitului* — învăţa pe cineva meseria trişatului. „Amesteci cărţile de opt ori, se auzea şoapta lui egală, aidoma unui foşnet de hîrtie. Dacă ai tăiat în plin, poţi şi-aşa, în orice clipă, să scoţi din pachet tot caimacul... înţelegi ? Dar tot timpul să te uiţi drept în ochii ticălosului... Cu ochii joci !“ Şi ucenicul nevăzut îi răspunse atît de neauzit maistrului, încît toată convorbirea lor ar fi putut fi luată drept forfotă de şoareci.

Fotoliul odios de muşama îl aştepta răbdător pe Vekşin în braţele lui, ca destinul.

— E plăcut şi linişte aici, la tine, maică, te simţi tot atît de bine... ca la cimitir, spuse el liniştit, aşezîndu-se şi frecîndu-şi mîinile trîndave.

— Azi e sîmbătă, s-au dus toţi la baia de aburi, rosti Bataşoaia, în apărarea firmei.

— Unii or fi la baie, alţii s-or fi dus la biserică, să se roage pentru iertarea păcatelor, glumi Vekşin. Dar în general cred că te-au năpădit muşteriii, din moment ce-ai pus portar la intrare !

— De ce să stea un bărbat în toată firea de pomană ? se stropşi bătrîna la el. Nu-l pizmui : cînd ai să vii la vremea ta în patru labe, îţi găsesc şi ţie de lucru.

— Mai ştii ? Te pomeneşti c-o să vin şi eu în patru labe, nu zic ba, maică... făcu Vekşin, renunţînd s-o mai necăjească şi prevăzînd limita extremă a căderii omeneşti.

Bataşoaia îi porunci anarhistului, care de data aceasta se arătă destul de expeditiv, să aducă cele de cuviinţă spre a mai scurta din timpul aşteptării şi întreţinu conversaţia, ca să-l distreze pe acest client de-a cărui prezenţă se simţea măgulită. Cucerită de tonul lui împăciuitor, înşiră fără a fi întrebată, din proprie iniţiativă şi amănunţit, numele tuturor muşteriilor ce se perindaseră prin localul ei în ultima zi; printre ei se număra şi Donka. Abia plecase, acum vreo două ceasuri, după ce a pierdut o importantă sumă de bani la cinci parteneri deodată; bătrîna arătă masa de joc la care avusese loc această întîmplare, de cea mai mare importanţă pentru Vekşin. „A avut de unde pierde. Se vede treaba că a dat vreo lovitură grasă..." aprecie ea pe un ton elogios, dar cu teamă, de parcă ar fi pipăit dispoziţia clientului. Vekşin o asculta cu prefăcută nepăsare, căutînd să nu privească faţa josnică cu sprîncenele ridicate spre tîmple, a zgripţuroaicei.

— Bine, atunci odihneşte-te, clonţanule! Deocamdată, că acuşi pică şi Kostka... Ăsta da client... nu ca alţii! O să staţi de vorbă... se lăudă ea cu bunăvoinţa unei celebrităţi pe cale de ascensiune, dar cam tîmpite.

Veştile Bataşoaiei conţineau noutăţi atît de triste — de fapt, ireparabile — încît era mai bine să nu le scormonească prea mult, pînă la prima ocazie, cînd ar putea să controleze toate dintr-o dată şi să tragă cu o trăsătură avîntată de cuţit bilanţul cela de pe Kudema... Căutînd să scape de gînduri nedorite, Vekşin se uită la ceas: era trecut de unsprezece, aşa că Zavarihin putea sosi dintr-o clipă în alta... Ar putea totuşi să mai întîrzie. Chiar dacă şi-a condus logodnica pînă la poartă, nu putea s-o lase imediat şi să alerge în altă parte: se cuvenea totuşi, în calitatea-i de logodnic, să mai stea puţin, cuprins de dor, s-o mai ţină de mînă în întuneric. Ca să-i mai treacă de urît, Vekşin începu din nou să cerceteze cu ochi răi, cicălitori, ca printr-o lupă de anchetator, salonul sărăcăcios cu şambrurile de alături, cît putea să vadă de la locul său.

Nu degeaba stabilimentul Bataşoaiei, în romanul lui Firsov, fusese denumit *haznaua* sufletelor. Mirosul sălciu al viciului învechit îmbibase şi cîrpa brodată cu lînă colorată, agăţată pe perete deasupra unui divan dezgustător de desfundat, şi lustra care, se vede treaba, căzuse nu o dată de pe cîrligul ei. O măsuţă de joc lăcuită, mai cu seamă, atrase atenţia lui Vekşin; masa avea picioarele uşor îndoite într-un fel oarecum ironic, cum şi le ţine probabil însuşi dracul în aşteptarea vreunui client întîrziat. Orice lucru de-aici te pîngărea prin atingerea lui, după cum orice zgîrietură sau pată de pe perete sau de pe mobile semăna cu urmele unui trup care, prăvălindu-se în prăpastie, s-a agăţat convulsiv de ce

a apucat. Pe lîngă toate acestea, undeva în apropiere se deschise o uşă şi Vekşin auzi larma veselă a unor voci tinereşti, puţin răguşite, de-a valma cu zăngănit de sticle şi laudele deşănţate ale cuiva, întrerupte mereu de rîsete sau de cîte o întrebare batjocoritoare ; lăudărosul povestea cum i-a şterpelit deunăzi unui nepman două pahare pline cu *briliante faine*, trei duzini de ceasuri cu monogram de mare duce şi *ceva ţoale* pe deasupra. Deci Bataşoaia avea totuşi clienţi. Alături, dincolo de perete, petreceau noii *zulitori*, cărora nu le dăduseră încă tuleiele, adolescenţi atinşi de molima n.e.p.-ului ; instinctul de conservare îl preveni pe Vekşin, mai clar ca oricînd, că se apropie sfîrşitul haosului sufletesc care şi-aşa se prelungise prea mult, că foarte curînd revoluţia va strivi fără milă sub călcîiul ei acest mucegai şi că deci mai cuminte ar fi să plece neîntîrziat încotro va vedea cu ochii... De altfel, Vekşin ar fi făcut asta mai demult, de nu l-ar fi reţinut tocmai treaba ce o avea de pus la punct cu Donka.

Se dovedi cu acest prilej că, oricît se căznea el să şteargă din memorie acest nume odios, tot timpul s-a gîndit ce-o fi însemnînd această schimbare atît de hotărîtoare în purtările lui Donka. Faptul că hoţul poet trecuse prin salonul Bataşoaiei împreună cu alţii, cu chef fiind şi cu femei după el, după toate aparenţele la sfîrşitul unei petreceri mai lungi, îl făcea să spere că măcar în blestemata noapte trecută Maşa nu l-a ţinut ascuns în patul ei. Dar o altă întrebare începu să-l roadă mai rău : de ce-i îngăduie Maşa să-şi încalce îndatoririle de slugă ? Nu-i lucru curat ! După cîte spunea Bataşoaia, Donka a venit cherchelit, de plecat însă n-a plecat pe picioarele lui, ci alţii l-au luat pe sus şi l-au dus acasă. Da, dacă şedeai şi rumegai mai bine, spusele bătrînei confirmau aluzia nebuloasă a lui Sanka după care Creţul ar fi sărbătorit timp de-o săptămînă încheiată o victorie oarecare, de la sine înţeleasă... Şi iarăşi închipuirea începu să scornească imaginile nesuferite, iar dorul Kudemei, trezit în suflet, îl împingea cu atîta putere pe Vekşin spre comiterea unei fapte decisive, mai curînd din răzbunare decît din prudenţă, încît simţi imboldul să se repeadă şi s-o înfăptuiască. N-o făcu numai pentru că, în acelaşi timp, o adiere rece, prevestind ceva ireparabil, îi sufla tot mai insistent în faţă.

Arătătoarele pendulei se încălecaseră, arătînd ora douăsprezece, berea fusese băută, iar Zavarihin tot nu apăruse, ceea ce dădea naştere unor bănuieli cît se poate de înfricoşătoare. Vekşin îşi aduse aminte de presimţirile surorii sale şi inima i se strînse... Era totuşi mult mai cuminte să-şi explice întîrzierea lui Zavarihin prin faptul că Tania l-ar fi determinat pe logodnicul ei să

renunțe. L-o fi amenințat, în urma certei cu fratele ei, că nu mai acceptă căsătoria dacă nu renunță la acest *murdar* împrumut de bani de la un hoț. Versiunea aceasta era cu atît mai comodă, cu cît îl scutea pe Vekșin de necesitatea de a-l mai aștepta pe viitorul cumnat, îngăduindu-i astfel să se ocupe mai îndeaproape de Donka Crețul... Să lămurească în primul rînd dacă Donka, în clipa de față, se află în cămăruța pusă lui la dispoziție, cu alte cuvinte, dacă a îndrăznit și astăzi, în starea amintită și disprețuind primejdia de a fi alungat fără întîrziere din acest rai, să apară sub acoperișul Mașei. Dar, dacă în ciuda tuturor opreliștilor, n-a fost alungat pînă acum, însemna că paradisul a și fost *cucerit*, și-atunci cu atît mai mult trebuia Vekșin să se afle prin apropierea Mașei, ca s-o scape de amantul care și-a luat nasul la purtare.

Deodată i se năzări că este prea tîrziu, și în clipa aceea simți că înnebunește. Mintea lui șovăitoare reconstruia în grabă amănuntele, într-o altă înlănțuire logică. Fie și-așa, numai să fie!... Aparenta absurditate a presupunerii demonstra tocmai bine viclenia satanică a Mașei Dolomanova. Așadar, teama nebunească de a o pierde anula cu desăvîrșire totul. Bataşoaia fusese cumpărată și mințise cu privire la cheful lui Donka! Nu se întîmplase nimic *din toate acestea*, iar Donka, sclav ascultător al Mașei, mîna ei dreaptă și ochiul ei, probabil că rătăcise toată noaptea trecută și ziua de ieri pe urmele lui Vekșin: nu degeaba i-a spus ea o dată că este la curent cu orice pas al lui Mitea. De la un timp încoace Vekșin observase, simțise chiar, cu însăși pielea lui, o prezență fugară în spate. Deci Maşa, apropiindu-și-l pe individul ăsta, nu făcea altceva decît să-l întărîte pe Mitea! Voia și nu putea, deci, ridica mîna cu cuțitul și totuși nu se hotăra, nu îndrăznea să atenteze la *Kudema*, căreia *trebuia* să-i rămînă credincioasă chiar și pe vremea cînd se afla la fund cu Aghei, pentru că altfel s-ar stinge însăși lumina lumii, zguduită de această crimă, iar după acea, în întunericul ce ar urma, totul ar fi cu putință! Nu-i mai rămînea decît să verifice această versiune, privind drept în pupila neagră a lui Donka... Iată cu ce șiretlicuri își hrănea Vekșin această ultimă speranță, în timp ce cobora scara acum pustie.

Peste vreo douăzeci de minute Zavarihin năvăli la Bataşoaia, unde se strînseră cei dintîi mușterii de noapte... și abia se înfiripa o veselie melancolică, bolnăvicioasă. Cu haina descheiată, fără căciulă, gîfîind cu gura deschisă, Nikolka făcu înconjurul hoțimii pe loc înghețate, apucîndu-i de umeri, privindu-i în față, apoi, fără să fi rostit măcar un cuvînt, se repezi tot așa ca un apucat

afară. Nimeni, nici măcar Maşlîkin, care trecuse între timp la îndeplinirea însărcinărilor de scoatere pe uşă, n-a îndrăznit nici măcar cu o întrebare să oprească această apariţie năvalnică, în cursa ei năucitoare.

XVII

Ieşind pe stradă, Vekşin aruncă în jur o privire profesională, în timp ce-şi aprindea ţigara. Nu se vedea nicăieri nici un ochi curios ; dar, în momentul acela, asta însemna tocmai că urmăritorul său cîrlionţat trebuia să se afle negreşit după colţul măcelăriei de colo : astfel ar fi procedat în locul lui însuşi Vekşin. Nu era nevoie şi nici nu avea sens să arate că se ştie urmărit — la cea dintîi încercare a lui Vekşin de a-l surprinde pe Donka, acesta s-ar repezi într-un suflet acasă, prefăcîndu-se că doarme beat şi mut... Cu o birje, Vekşin putea să ajungă în doi timpi acasă la Maşa, dar spre seară vremea se mai încălzise, chiar dacă nu putea fi vorba de dezgheţ, devenind tămăduitoare pentru orice boală din lume, iar zăpada îndulcea atît de minunat aerul, întinerindu-te prin aduceri-aminte din copilărie, încît ar fi fost păcat să dispreţuieşti un asemenea dar efemer al vieţii. Cu mintea limpezită de frig, găsea acum necesar să confrunte în drum anumite consideraţii contradictorii, mai înainte de a sta de vorbă între patru ochi cu Donka Creţul.

La ora aceea tîrzie de după miezul nopţii, trecătorii erau stăpîniţi de o dispoziţie strengărească, de copii ; unii, profitînd de pustietatea străzii, aruncau la ţintă bulgări de zăpadă care punctau alb copacii nimeriţi, felinarele ori gardurile ; alţii căutau furiş să se dea pe gheţuşul neted ca sticla, pe care n-apucaseră încă gospodarii să presare cenuşă ori nisip. Vekşin mergea fără gînd, brăzdînd cu degetele zăpada de pe pervazurile ferestrelor, mai puţin fragedă decît în ajun ; frigul plăcut, dezmeticitor, al dezgheţului îl aducea aproape la înţelegerea realităţii... Şi deodată descoperi că ştia tragic de puţin despre Maşa, deoarece, din lipsă de timp, nu se interesase niciodată de ea ; şi buimăcit de conştiinţa vinovăţiei sale, era acum gata să-i recunoască dreptul de a alege, după Aghei, pe cine poftеşte. La urma urmelor, cine l-a împiedicat pe el să caute, prin toate mijloacele posibile, aşa cum a făcut Donka, să cîştige bunăvoinţa Maşei ? Era drept oare ca el, Mitea, să rătăcească o viaţă întreagă prin lume, făcîndu-şi de cap şi săvîrşind fapte măreţe, iar Maşa, preoteasă în templul iubirii, să aştepte, în stare de deplină pregătire şi dezbrăcare, clipa cea plină de taine cînd el va găsi de cuviinţă să-i acorde mîngîierile, fără să-şi scoată măcar echipamentul militar ? De aici pînă la justificarea lui Donka, a cărui

vină consta numai și numai în faptul de a-i fi ieșit Mașei în cale, nu mai rămînea decît un singur pas... Astfel, încetul cu încetul, Vekșin ajunse să accepte orice condiții de capitulare, doar-doar s-or îndrepta lucrurile.

Cine știe pînă la ce limită a căinței l-ar fi adus pe Vekșin asemenea meditații, de n-ar fi fost senzația neplăcută că e urmărit de la o vreme, că mai e cineva pe stradă. Se întoarse la un colț și rămase un timp în loc înainte de a coti, dar din spate nu se arătă nimeni. Locul era cam pustiu, din pricina cimitirului din imediata apropiere... Hotărît să scape de urmărire, Vekșin își grăbi pasul, dar obsedanta prezență străină începuse să-l sîcîie atît de tare, încît toate bunele intenții dinainte fură date peste cap. Pricepu deodată că n-are nici un rost să se ducă acasă la Maşa pentru scurta lui convorbire cu Donka, din moment ce acesta se află chiar aici, după colț : posibilitatea de a face acest lucru în aer liber, într-un loc pustiu și fără martori, prezenta chiar anumite avantaje. După ce așteptă vreo două minute după un burlan, dîndu-i celuilalt răgaz să-l ajungă din urmă, Vekșin se repezi furios înapoi și pătrunse în cel mai apropiat gang.

Descoperi acolo într-adevăr un om, dar acesta nu se împotrivi nici de formă cînd Vekșin îi prinse brațele moleșite, mai sus de cot, în strînsoarea lui de fier. Prin apropiere ardea un felinar... Vekșin îl tîrî pe cel prins cîțiva pași spre lumină și deodată simți o ușurare. Nu, nu era un dușman... ci chiar omul lui, tovarășul credincios pînă la moarte ; Babkin în persoană stătea în fața lui, holbîndu-și ochii atît de cunoscuți, ușor bulbucați de spaimă ; îmbrăcat cam *șprențer* pentru anotimpul respectiv, Sanka — vădit lucru — nu prea era în apele lui.

— Ptiu, bată-te norocul ! Și eu care mă pregăteam să mă ascund în cimitir și să te aștept acolo, zăpăcitule... mărturisi Vekșin, trăgîndu-și sufletul. Poarta cimitirului era pe-aproape. Se simțea atît de ușurat de însuși faptul prezenței lui Sanka aici, lîngă el, încît, apucîndu-l în glumă de cozoroc, îi îndesă șapca pe nas. Ce pîndești aici, Alexandre ?

— Păi, am ieșit să-mi cumpăr niște țigări... îngăimă cel întrebat, cu un tremur în trup și-n glas, pesemne din cauza curentului pătrunzător din gang. N-am mai fumat de dimineață, și-mi crapă buza după o țigară, șefule. De-aia așteptam aici, poate trece vreo tutungioaică...

— Ți-ai și găsit unde să cauți țigări, la cimitir !... Doar morții nu fumează, glumi Vekșin, amuzat de această naivitate copilărească, și deodată își aduse aminte de cutiile cu țigări de pe pervazul ferestruicii lui Donka. Dar să știi că ai noroc. Aici pe-aproape, la

vreo cinci minute de mers, știu un întreg depozit de țigări. Dacă mă conduci, te aprovizionez pentru o săptămînă...

— O, cu plăcere, șefule. Acum am timp berechet... rosti într-un suflet Sanka și se opri, așteptînd ca Vekșin să-l întrebe de ce n-a mai fumat de dimineață și de ce nu se grăbește, dar acesta nu-l întrebă nimic, probabil din cauza gîndurilor proprii.

Mai ușor era de mers pe zăpada bătătorită de picioarele cailor; porniră, așadar, prin mijlocul străzii largi, în întîmpinarea vîntului care se pornise. Mereu trebuiau să se aplece și să înainteze cu un umăr înainte, ca să nu se umfle prea tare hainele pe ei; probabil că necesitatea de a-și strînge hainele pe corp, clipă de clipă, spre a evita o răceală, îl împiedicase pe Vekșin să-și concentreze atenția asupra stării de plîns în care se afla Sanka.

— Ce ai? De ce ești atît de indispus? îl întrebă abia după ce cotiră pe o stradă mai puțin bîntuită de vînt.

— Am rămas holtei!... Pe nevastă-mea... am dus-o la spital!...

— Ei vezi ce bine se aranjează lucrurile? se înveseli Vekșin. Iar tu, frate dragă, căzuseși în pesimism, ca fraierul. Îi duci mîine niște mere murate... le plac ofticoșilor... Stai cu ea de vorbă... iar peste o lună, o lună jumătate începe să se întremeze. La noi acum s-a cam pus medicina la punct, așa că important e să nu te dai bătut...

— Mai bine întreabă-mă, șefule, cum a ajuns la spital... strecură Sanka printre dinți. *Și-a făcut seama!* Cînd am dus-o, abia mai trăia... Și uite așa, umblu și eu teleleu de ieri dimineață, ca un suflet fără pocăință. S-a otrăvit Xenka mea!... Am vrut și eu să mă duc pe urmele ei: mai rămăsese ceva otravă pe fundul paharului, tocmai drojdia... Dar mi s-a părut că-i prea devreme, trebuie mai întîi să duc la capăt, aici pe pămînt, o treabă pe care am tot tărăgănat-o...

Din nou, îndemnat de discreția lui înnăscută, Sanka zăbovi o clipă, să vadă dacă stăpînul arăta vreun interes pentru marea taină a vieții lui; dar Mitea, chiar dacă mai schimba o vorbă cu el, era departe de frămîntările lui Sanka, atît de neînsemnate pe plan mondial. Ce-i drept, cuvintele lui Sanka sunau răutăcios, vîntul i le smulgea înspumate, mototolite de pe buze, uneori aproape de neînțeles. Vekșin furișă o privire piezișă, puțin în sus și într-o parte, spre însoțitorul său care pășea mult aplecat înainte, de parcă trăgea la ham. Pe măsură ce se apropiau de barieră, felinarele erau tot mai rare și într-o asemenea lumină nu se putea distinge nimic pe fața lui Sanka.

— Cum de-ai scăpat-o din ochi, nenorocitule? îl mustră Vekșin, în numele vechii lor prietenii.

— Apoi, cine ar fi crezut-o în stare să facă *una ca asta* ? Doar ce are omul pe pămînt mai de preţ decît suflarea ?! Şi-o rîmă, dacă o tai cu lopata în două, şi tot îşi trage jumătatea rămasă în gaura ei, ca să fugă. O mîţă, cît ar fi de jigărită, dacă încerci s-o strîngi de gît, îţi nenoroceşte mîinile — nu se lasă. Se vede treaba că omul e cea mai ciudată vietate din cîte sînt pe lume, nici pe sine nu se cruţă... E drept că-n timpul din urmă se întîmpla tot mai des ca pe Xenka mea s-o găsească un fel de întunecare. Înainte mai cîrpea cîte ceva, să am ce pune pe mine, mai broda pentru prăvălie, mai fierbea un cartof acolo, ori îmi ajuta la cioplit. Mi-era de ajutor, să nu mînii pe Dumnezeu ! Dar acum, în vagonul fără foc, şi de-ar vrea nu poate face omul nimic : pe ce pui mîna, îţi îngheaţă degetele ! Nu degeaba răposata bunică-mea zicea că din trîndăvie te năpădesc gîndurile şi păduchii. Şi-aşa, într-o zi observ că-i cad Xenkăi toate din mînă ; de ac nici nu mai vorbesc. Pînă şi bucata de pîine n-o putea ţine !... Să nu-ţi dai cu pumnii în cap, şefule ? La început ofta. Ofta şi se înţepenea, de la un oftat la altul, ca o înecată... iar cînd şi cînd i se rostogolea pe obraz cîte o lacrimă, de te mirai de unde izvorăşte, ca din stîncă. Iar ăsta-i lucrul cel mai rău, eu aşa zic... Mai bine să ţipi... Dar şi de ţipete am avut parte. Într-o vreme se tot trezea în miez de noapte cu părul răvăşit, buhăită la faţă şi se apuca să blesteme orice pe lume, drăcuind şi spunînd vorbe de ocară... Firește, nu s-a atins de-ale noastre... Nuuu, m-a ferit Dumnezeu. În privinţa asta e cuminte, la locul ei, adică ştii cum era... Şi nici eu nu i-aş fi îngăduit una ca asta ! Ea cu ăl-de-sus avea ce-avea. Şi-ţi mărturisesc că eu, cît îs de necredincios, doar ştii şi tu... Ei bine, uneori mă prindea frica, ascultînd-o ! Şi alegea tot numai vorbe grele... De-aia o fi păţit-o... şi-mi ziceam că dacă *acolo* sus nu există nimic, nici un fel de putere, din clipă în clipă *o să fie*. Şi-atunci îi turnam un păhăruţ, îl dădea pe gît, se îneca şi începea să tremure toată... Iar eu o prindeam de coate şi o ţineam pînă obosea, pînă se mai înviora puţin. Crede-mă, cît era ea de plăpîndă, da-mi rupea mîinile ! Eu unul n-am oprit-o de la băutură, n-am nici o pată pe cuget în privinţa asta, şefule ! N-aş putea spune că o apuca aşa, în fiecare zi : nu i-ar fi îngăduit sănătatea şi ar fi răguşit să tot ţipe... Dar îşi mai făcuse un obicei, ăsta zilnic : îţi lua fotografia, aia de pe front... o apropia de lumînare şi şedea ore întregi cu bărbia sprijinită de genunchi şi se uita la tine... Adică, nu chiar ore... m-am lăudat eu, i-ar fi amorţit mîinile, şi-apoi, deh, trebuia să se mai încălzească. S-o fi văzut cum îţi netezea căpşorul de pe fotografie, de parcă ar fi vrut să-ţi ia

părul de pe frunte... ca să vadă ce ai acolo, sub păr. Mereu mă întreba ce fel de om ești, dacă ești rus, dacă ai avut mamă, dacă ai inimă în piept măcar cît un bob de mazăre. Iar eu... judecă și tu ! ce puteam să-i răspund tîmpitei ?... Doar nu mi-am vîrît mîna în tine, să-ți pipăi măruntaiele. De unde să știu ? Zic bine, șefule ? Ba de la un timp căzusem pe gînduri : de ce atîta interes față de persoana ta ? Ziceam : nu s-o fi îndrăgostit de tine Xenka mea ? Parcă poți să știi ce-i vine în minte unei ofticoase, mai ales cînd e cu un picior în groapă...

— Ce prostii îndrugi tu, Alexandre... Mi-ai împuiat urechile ! se revoltă deodată Vekșin, trezindu-se parcă la realitate.

— Și ce găsești tu ciudat în asta ? Prin cîte ai trecut, dar tot tînăr și chipeș ai rămas ; acum ai și haină de piele : un adevărat rege al hoților. În fața unui cavaler ca tine nici o muiere nu rezistă... doar cățeaua aia care nu te-a vrut și s-a-nhăitat cu Donka !... Într-un cuvînt, aș fi crezut că s-a îndrăgostit de tine, de n-ar fi fost o chestie la mijloc. Cînd o duceam acolo, la spital, să moară, tot drumul s-a rugat de mine să-ți dau banii aceia îndărăt... știi tu care, ăi de i-a pierdut atunci. „Cu limbă de moarte îți spun, să i-i arunci în față !...“ așa se ruga de mine, horcăind. Abia atunci mi s-a luat parcă o piatră de pe inimă, am priceput că nu-i vorba de dragoste, ci dimpotrivă...

— E o vădită neînțelegere la mijloc, Alexandre, încercă Vekșin să se dezvinovățească, cine știe de ce. Doar eu vă sînt vouă îndatorat... Uitasem cu desăvîrșire de cele patruzeci de ruble !...

— Nu patruzeci, șefule, cincizeci ! rosti Sanka și glasul lui trosni ciudat. Ai uitat cele zece ruble pe care ți le-am adus pe-urmă, ca să te pun la încercare, să văd cine-mi ești...

— Ai dreptate, recunoscu acesta cu toată sinceritatea, fără să se supere. Dar ce-am făcut cu ei ? Habar n-am...

— Rău, șefule ! Că banii aceia erau cei mai cumpliți... ultimii pe care Xenka i-a cîștigat cu mîna ei. Și parcă ce poți cîștiga împungînd cu acul ? Și atît de mult am vrut amîndoi să vedem dacă te prinzi ori nu te prinzi, dacă ne iei și ultima picătură de sînge ! O dată în viață am pus și eu la bătaie o asemenea miză de moarte...

Ar fi putut să discute la nesfîrșit în felul acesta, pierzîndu-și din cînd în cînd șirul din cauza stării sale de depresiune ; iar Vekșin înțelegea că acum nu-l mai poate opri fără să provoace intrarea în acțiune a altceva, cu mult mai rău. Din fericire ajunseseră în dreptul casei în care locuia Dolomanova. Calculul lui Vekșin se dovedi just : fereastra Mașei nu era luminată, așadar, nu se întorsese încă, dar trebuia să se întoarcă dintr-o clipă în alta.

— Așteaptă-mă aici, Alexandre. Să nu pleci... Ți-aduc îndată un pachet-două de țigări, spuse Vekșin, punîndu-i spre încurajare mîna pe umăr lui Babkin, care nu reușise să povestească pînă la capăt despre sinuciderea Xeniei.

— Caută să-ți aduci aminte unde ai pus hîrtia aia de zece ruble, stărui Sanka, tremurînd din tot trupul și ținîndu-l de mînecă, să nu plece. Mi se pare tare ciudat *așa ceva* !... Asemenea lucruri se păstrează lîngă inimă.

— Bine, așteaptă-mă aici. Mă întorc într-o clipă, răspunse Vekșin, repezindu-se spre intrare.

Ușa apartamentului, întredeschisă, și un sforăit întrerupt de bărbat, care se auzea chiar și de pe scară, precum și un scaun răsturnat în mijlocul antreului, totul confirma starea de ebrietate în care se întorsese Donka... Intenționînd să coboare repede, să-i ducă lui Sanka țigările făgăduite, Vekșin nici nu trase ușa în urma lui. În întuneric nu se vedea nimic, doar geamul pendulei arunca un reflex stins pe tapete, alături de umbrele crengilor de-afară. Fără să mai aprindă lumina, ca să nu-l trezească pe cel adormit, Vekșin ajunse pe dibuite la ferestruica unde văzuse pe pervaz faimoasele rezerve de țigări ale lui Donka ; dar nu găsi nici una măcar, nici acolo, nici în sertarul mesei... Un interes morbid, o întrebare cerînd neîntîrziat răspuns se trezi în sufletul lui Vekșin : unde a putut Donka să ascundă atîtea pachete de țigări ? Doar n-avea cînd să le fumeze ! Începu prin a pipăi buzunarele celui adormit, dar nu găsi nici un fir de tutun, nimic în afară de un briceag, un chiștoc de creion și o cutie de chibrituri cu cinci bețe rămase în ea. Vekșin n-avea chibrituri de loc, așa că-i prinseră bine. Scăpără cel dintîi băț de chibrit care se stinse îndată... în scăpărarea de-o clipă zări în locul dulapului de haine un al doilea pat. În alte condiții, desigur l-ar fi alarmat o asemenea prevedere din partea gazdei. Cînd Vekșin trase cu piciorul de sub pat cufărul cunoscut, Donka nici nu se clinti măcar, deși în acest scop Mitea fusese nevoit să ridice un colț al patului ; Donka nu se trezi, dar încetă să mai sforăie. La gîndul că va putea scotoci în cufăr, Vekșin uită de țigările lui Sanka. Începu deci să controbăie cu o nepăsare intenționată, contînd pe un singur lucru : dacă victima, trezindu-se, „va face șucăr", cu atît mai bine — Vekșin îi va putea spune ce vrea, căci, e de la sine înțeles, un om culcat și încă beat nu poate să riposteze ca unul treaz, cu cuțitul în mînă.

Cufărașul nu era închis, dar în afară de niște rufe fine, mototolite, nu găsi nimic care să-i stingă mînia. În două reprize, la lumina celui de-al doilea chibrit, Vekșin aruncă afară puținele bagaje ale unui om care nu se încurcă în viață cu prea multe. Pe

fund mai luci stins un pătrățel de metal, pe care nu izbutise să-l vadă prea bine pentru că tocmai atunci, cît se poate de nepotrivit, se stinsese chibritul. Vekșin aprinse pe-al treilea și se lămuri : era o iconiță veche de alamă, emailată, a Sfîntului Nicolae, făcătorul de minuni, despre care se zice că-i protectorul celor rătăciți din drum sau cu mintea, și-al celor care varsă sînge. Obiectul acesta, aproape o descoperire, probabil o binecuvîntare maternă, îl tulbură oarecum pe Vekșin și-i abătu atenția de la scopul inițial... În cufăraș se mai aflau numeroase hîrtii, printre care și scrisori de dragoste parfumate ; pînă în clipa cînd cel de-al treilea chibrit începu să-i ardă degetele, Vekșin izbuti să prindă dintr-un bilețel mototolit o frază care-l arse ca focul : „...n-am să uit pînă la moarte ceasurile petrecute cu tine la hogeag, neprețuitule ! Cum mă strîngeai tu în brațe... te simt și-acum !"...

Cel de-al patrulea chibrit îi explică lui Vekșin abundența de hîrtie, curată ori mîzgălită, din cufăr — file acoperite cu un scris neglijent, aruncate la nimereală, cum le-o fi strîns de pe masă. Aha, își aminti Mitea cu ironie, astea-s faimoasele lui versuri ! Se zvonea, într-adevăr, că Donka, în afară de talentul de a-și însuși bunurile altora, avea și harul de a face poezii ; o dată l-a auzit chiar pe Firsov spunînd că dacă va izbuti să strecoare în literatura cea mare un volum din poeziile lui Donka, o să-l poată sigur scoate pe acest flăcău din prăpastie, trăgîndu-l de firicelul vanității. Probabil tot de-aceea, înzestrat și ca animal, cum era, l-a găsit și Maşa Dolomanova bun pentru proiectele ei de răzbunare ! Adevărul era însă că aceste cîntece îl chinuiau pe Donka, îl lipseau de somn, de bucuriile vieții și, ca să scape de această pacoste, se grăbea să le încredințeze hîrtiei, așa cum unii încredințează lucruri tot atît de scumpe focului ori pămîntului, ca să le uite. Multe versuri erau numai începute și abandonate la jumătate de strofă. Vekșin zăbovi asupra uneia, pare-se întreagă, așternută cu un scris mare și avîntat, cu zorzoane de conțopist, depășind rîndul deasupra literelor.

Toată viața, în poiana-nmiresmată
Inima ți-aș asculta, cum bate clar.
Nici pe tine, nici pădurea, niciodată
n-ar trezi-o haiducescu-mi șuier... Dar

lasă-mă să plec ! Căci ceasul sună
Adă-mi ghioaga !... Spune-mi, vrei să vii
Pe ocnașa, stacojia lună,
prin noptatice și darnice pustii ?

Calul fornăie mai tare, tot mai tare...
Nici cîrsteii nu-i aud. Ori poate tac ?
Hei, slăbește-a brațelor strînsoare,
Negustorului hain să-i vin de hac !

Buhăit, hapsîn — privește-l, iată,
îl croiesc cu biciul, însetat,
nu pentru bîrfeli, nici pentru-o fată
nici pentru chimirul său umflat !...

Mai departe fusese adăugat în fugă, cu o mînă istovită, cu avîntul frînt :

...să-mi plătească, hoțul, însutit,
Căci umbla poporului să-i fure
Soarele ce-abia a răsărit...

Ca să citească de două ori aceste versuri din urmă îi mai ajunse tocmai bine cel de-al cincilea și ultimul chibrit.

Disprețul față de ființa inferioară care zăcea beată în fața lui ceda locul unui sentiment jignitor și dezarmant de jenă. Într-un mod neașteptat, versurile lui Donka îi plăcuseră ; lipsit de experiență în materie, căuta în zadar în ele scăderi care să-i dea satisfacție și liniște. „Umblă să se alăture marelui curent...", gîndi el, roșind chiar pe întuneric de ciudă că, iată, altcineva caută să iasă înaintea lui din fundul gropii. De altfel asemenea sentimente, în anii aceia, nutrea probabil orice hoț nealterat cu desăvîrșire, în căutarea unei justificări pentru meseria lui necurată... Vekșin se străduia să-și scoată din cap cele citite ; dar poate din cauza că în negustorul din poezia lui Donka îl cam văzuse pe Zavarihin, nu izbutea, și pace, să-și smulgă din memorie, cu rădăcină cu tot, această poezie amărîtă. Descoperi totodată că dacă și lui, lui Vekșin, i-a plăcut vibrația vitejiei de pierzanie cuprinsă în stihurile amintite, cu atît mai mult i-a plăcut Mașei ; era firesc deci s-o înduioșeze soarta acestui flăcău atît de înzestrat, frenetic, ajuns pe marginea prăpastiei.

Nu se mai putea răfui acum cu rivalul său, atît de dezarmat, fără a risca să piardă și cea din urmă rămășiță de stimă din partea Mașei. Pentru a trece la fapte, îi va trebui un imbold cît de mic din afară ; iar deocamdată nu-i rămînea altceva de făcut decît să se arunce pe patul ce-i fusese destinat. Rămase astfel culcat, ascultînd răsuflarea gîlgîitoare a lui Donka. Apoi, cuprins de o neputincioasă tristețe și de gelozie, și-l închipui într-o nouă scenă pe Donka citind tărăgănat versurile lăudăroase de adineauri, cu capul în

poala Maşei, iar Maşa îşi trecea distrat degetele prin cîrlionţii rebeli ai poetului. Jucîndu-se cu zulufii lui aspri, zulufii păcatului, ea se uita cu ochii mijiţi pe fereastră şi nimeni pe lume nu ştia ce dureri frămîntă sufletul Maşei, nestăpînit ca apele Kudemei primăvara, cînd îşi poartă năvalnic unda pătimaşă şi nemîngîiată. Poate că Maşa asta a şi vrut, ca Mitea Vekşin să arunce o privire aici, în sihăstria în care se retrăsese cu Donka şi într-atîta să se pătrundă de această priveliştе a răzbunării, încît ea să-l *poată* ierta!... Ori poate a îndrăgit într-adevăr muza sălbatică a lui Donka, strălucirea ochilor de lup prin negura viforului? Poate că tocmai despre ea, despre Manka Viforniţa, va compune poetul cel mai bun cîntec al său, pe care hoţimea îl va îngîna apoi pe pat de închisoare, în spelunci sau în noaptea lor cea de pe urmă, noaptea morţii. Iar femeia îl va răsplăti pentru acest lucru, potolind, istovind, stingînd prin îmbrăţişări dogoarea inspiraţiei.

Fără să-şi dea seama, aţipi şi dormi fără vise vreo două ore. În tot timpul acesta însă, gelozia îşi desfăşurase acţiunea ei subconştientă, fiindcă îl trezi nevoia arzătoare de a-l căuta cu privirea pe rivalul adormit şi a-şi astîmpăra astfel accesul de curiozitate acută, stîrnită în somn. Judecînd după liniştea din casă, Maşa nu se întorsese încă; simţea o durere în picioarele îngheţate şi înţepături într-un braţ amorţit. Se ridică greu şi, răsucind butonul, aprinse becul din tavan. Donka dormea pe spate, tot cu cizmele la picioare şi cu căciula-i elegantă — cu fund albastru de postav — pe-o sprînceană, cu braţele aruncate în lături şi capul dat pe spate, cum zac cei ucişi în cîte un tablou celebru; perna alunecase din pat şi atîrna pînă pe podele. Faţa lui Donka, de o paloare mortală, fără mustaţă, purta pecetea alcoolismului: Vekşin izbuti totuşi să distingă prin acea mască toate elementele necesare cercetării lui. Donka era, într-adevăr, mult mai mult decît ceea ce se cheamă drăguţ; era al naibii de frumos, deşi viciul întipărise cea dintîi brazdă de neşters între sprîncenele sale încondeiate, probabil moştenite de la maică-sa; numai modelajul abuziv al frunţii deasupra sprîncenelor îi dădea o notă de sălbăticie, mărturie a unei fantezii neînfrînate. Dacă ar fi să adăugăm la aceasta şi celelalte calităţi, îndeosebi apreciate în lumea celor răi, ca de pildă neogoita văpaie sufletească, ce-i da o permanentă stare de ameţeală ca de chefliu, vanitatea nestăpînită, vigoarea fizică recunoscută, în pofida mîinilor aproape feminine, dispreţul, nicidecum de paradă, faţă de bucuriile vieţii, neînfricarea şi largheţea dezinteresată — bineînţeles în accepţia pe care o dau hoţii dezinteresării, devenea clar de ce absolut toate zînele periferiei umane suspinau după Donka, dorindu-l supuse, cu o bucurie senzuală.

Deși Vekșin nu pusese încă întrebarea cea mai de seamă, primise răspunsul la ea. Deosebi deodată în cuta palmei lui Donka, pe care acesta o deschisese prin somn, un strop azuriu, chinuitor de cunoscut, și stăpînirea de sine îl părăsi cu desăvîrșire pentru cîteva clipe. Ineluşul acela ieftin cu peruzea, din anii Kudemei, darul făcut de el Maşei, se afla acum pe degetul mic al lui Donea, cu pietricica întoarsă înăuntru, desigur pentru a păstra secretul. „I l-a dat să-l poarte numai ca să mă necăjească pe mine...“ stăruia în el glasul celei mai deznădăjduite speranțe. În același timp însă, privea cu un sentiment ciudat, de liniște, poate chiar de ușurare, această mică relicvă, irevocabil pîngărită, căznindu-se să-și închipuie cît mai plastic împrejurările în care generoasa Maşa s-a dăruit iubitului ei, împreună cu întregul ținut al ei, cu Kudema și cu păduricile ei de mesteacăn, cu vîntul sonor de armindeni și o biată dragoste fără leac pe deasupra, o dragoste de băieţaş. Totul rămăsese în urma lui Vekșin... Și cum putea acum să păşească în voie la cele ce urmau, destinul scoase îndată în cîmpul său vizual o hîrtiuță pătrată, cu marginea zimțată, arătîndu-se de sub rufele zvîrlite pe podea. În timp ce se apleca s-o ridice, ghici inexplicabil că această hîrtiuță găsită o să-i prindă cel puțin tot atît de bine ca și un cuțit. De fapt, în situația lui, această hîrtiuță era tocmai *bafta* cea mare după care umbla cu atîta sîrguință : corpul delict era o chitanță, un bon de casă cu antetul unui magazin universal închis, în care Donka ar fi putut să capete accesul cu o singură condiție obligatorie de care Vekșin tocmai avea nevoie pentru viitor. Atît de mult se bucură că-i căzuse în mînă tocmai la timp această dovadă, încît nici nu se interesă ce anume și la ce preț fusese cumpărat *acolo* — un articol bărbătesc ori de damă — și de ce anume avusese nevoie nenorocitul aici de față să păstreze hîrtiuța trădătoare în cufărul neîncuiat.

Aşezîndu-se lîngă el, pe marginea patului, Vekșin cercetă îndelung, cam cu coada ochiului, trăsăturile acestui chip intolerabil de frumos, căutînd în el, ca într-un coşmar, semnele ascunse ale crimei abia descoperite. Uneori i se părea că Donka se preface că doarme și aceasta intensifica și mai mult plăcerea jocului care consta în a vedea care din doi se va da mai întîi bătut. Deodată îl apucă pe Donka de genunchi și-l scutură sălbatic, iar acesta sări ca ars în capul oaselor, căutînd pe dibuite în spatele lui și trădîndu-și astfel obiceiul de a-și ține arma sub pernă.

— Nu te teme, Donea... eu sînt, Mitea ! spuse Vekșin destul de prietenos, cu mîna pe corpul delict din buzunar. Scuză-mă că-ți tulbur somnul, dar vreau să-ți spun ceva foarte interesant. Știi că e adevărat ce s-a zvonit de Sanka Babkin... Ei da, cu privire la chestia de care mi-ai vorbit ! Ai avut dreptate, el e turnătorul !

— Lasă-mă, mi-e somn... mormăi inexpresiv Donka, gata să lunece pe-o parte.

Vekșin îl ținu de umăr.

— Ei, cum așa, Donea ? Dar e de neiertat... rîse el numai din buze. Dumnezeu din prostie îți dăruiește o asemenea femeie, cea mai grozavă din lume, *unică*... Ar trebui să umbli săltînd într-un picior pe străzi, să-i pupi pe milițienii din post, să bați darabana... iar tu, iartă-mi sinceritatea, sforăi de răsună strada !

— Du-te dracului... vreau să dorm ! se smuci Donka din mîinile lui și capul îi căzu pe piept.

— Scoală, n-auzi ! După părerea mea, n-ar trebui să-i îngăduim lui Sanka să-și facă de cap, că pe urmă, știi, ieri a căzut Aghei, azi Șcekutin, mîine-poimîine te pomenești că ne vine nouă rîndul. N-am dreptate ? Sper că vii să depui mărturie ?

— Pentru Dumnezeu, lasă-mă, Mitea... îl imploră Donea, ațintind asupra persecutorului o privire parcă fără vedere.

Urmînd însă imboldul urii, Vekșin voia să asculte încă și încă glasul trădătorului, să pătrundă intonațiile trădării și prefăcîndu-se că nu știe nimic, să se desfete pe ascuns cu gîndul la demascarea lui.

— Ți-e somn ?... Te cred, dar mai rabdă și tu puțin, dragă Donea. Trebuie ! E în interesul comunității, urmă Vekșin, fără să-și ridice glasul. Ascultă aici. Ce-i astăzi ? Sîmbătă ? Eu așa cred, că ar trebui să ne răfuim cu afurisitul marți... să zicem, la miezul nopții... Îți convine ? Tu caută-l pe Sanka și invită-l, ca și cum ar fi vorba de Panama, iar eu îl anunț pe Vasili Vasilievici de îndată ce se întoarce din călătorie. Altceva ?... Cred că asta-i tot. Îi ridică chiar lui Donka perna care alunecase cu totul pe podea. Bine, hai, dormi acum, odihnește-te... Și cînd ai s-o vezi pe *ea* acolo, în visurile tale, cînd ai s-o îmbrățișezi așa cum știi tu, cînd o să porniți să vă drăgostiți, zvîrle-i drept în față salutări din partea lui Mitea Vekșin... Dar să nu uiți, drăguțule !

Nu era cazul să se teamă că Donka va simți cumva ceva în intonațiile șoaptelor lui : adormise înainte de a-i fi ajuns capul pe pernă. Nu mai avea nici un rost să coboare acum în frig la Sanka, să-i comunice că n-a găsit țigări. De altfel, probabil că i s-o fi urît să mai aștepte și-o fi plecat, iar pînă marți era timp destul și nu avea absolut nimic de făcut pe lumea asta. Vekșin se dezbrăcă, își puse haina pe speteaza scaunului, stinse lumina și se culcă pe patul vecin cu al lui Donka. Cu ochii deschiși în întuneric se gîndea la Donka și curînd se convinse într-atîta de vinovăția acestui șarpe veninos, încît se mira cum de nu l-a mușcat pînă acuma. În același timp simțea renăscînd în el un cald sentiment de prie-

tenie față de Sanka... Și iată că, ascultînd glasul conștiinței, hotărî să dea totuși o fugă pînă jos în stradă, măcar pentru a se convinge că a plecat... În ciuda așteptărilor, Sanka era tot acolo... își aștepta șeful! Rezemat cu ceafa de pojghița de gheață pe jumătate topită de pe burlan, fără să observe picăturile ce i se prelingeau pe piept, căzînd de pe streașină, privea luna ce plutea pe deasupra acoperișurilor, dincolo de pîcla fumurie a norilor.

— Hai, șterge-o de-aici, nebunule! Ce mai stai? N-am găsit țigări... îi strigă de departe Vekșin, cuprins de-o teamă superstițioasă; nu-i venea nici să se apropie, atît de neplăcute erau toate acestea.

Sanka nu-i răspunse. Ai fi putut crede că a înghețat sau a murit, de n-ar fi fost dîra umedă, suspectă, ce-i scînteia stins pe obraz, de la ochi în jos.

— Plîngi? întrebă Vekșin, apropiindu-se. Nu l-ar fi crezut capabil de așa ceva. Asta-i bună! Ce ai? Uitase cu desăvîrșire de sinuciderea Xeniei. Lasă prostiile. Se face bine Xenka ta. Important e să ajungi în primăvară, și-atunci o duci la țară... Trebuie să-i dai lapte muls direct de la vacă. Să i-l torni pe gît cu forța, dimineața și seara. Le prieste ofticoșilor... se fac repede bine și se îngrașă... Se căznea să-și aducă aminte sau să născocească vreun exemplu excepțional de vindecare vertiginoasă ca urmare a alimentării cu lactate și a contemplării margaretelor; dar, ca un făcut, nu-i venea nimic în minte. De altfel îl cam răzbise frigul, așa cum era, numai în cămașă, fără haină: nu-i venea totuși să se întoarcă în casă înainte de a fi limpezit cît de cît relațiile lui cu acest flăcău. Ce crezi, Alexandre, că numai tu ai o piatră pe inimă? Poate că a mea trage de patru ori mai mult la cîntar!

Sanka nu-i răspunse înainte de a vedea luna ieșind din nori: părea că-l interesează mai mult decît toate cele ce se petrec pe cer.

— Piatra ta ți-ai luat-o singur în cîrcă, pe cînd pe-a mea mi-au aruncat-o alții... rosti în sfîrșit, cu voce slabă, și într-un tîrziu adăugă: a murit Xenka mea adineauri... Cred că nici nu s-a răcit încă.

— Ce tot îndrugi acolo!? îl repezi Vekșin, ca pe un apucat. De unde știi?

— M-a chemat adineauri, pentru cea din urmă oară, numai din buze.

Oricine ar fi înțeles că omul aiurează, copleșit de durere. Noroc că Vekșin avea oricînd pregătit un cuvînt cald de mîngîiere.

— Ei, ce să-i faci, Alexandre! Din păcate, deocamdată omul n-are nici o putere, nu poate să înlăture *asta*. Totul trece, trecem și noi... Uneori putem chiar să ne urmărim cu privirea.

— Ai dreptate, consimți Sanka cu glasul abia auzit. Ca zăpada: vine și se topește, ninge și nu mai rămîne nimic... de fiecare dată se străduiește să se așeze cît mai de nădejde, de parcă ar fi menită să stea așa o viață întreagă, și cînd dă primăvara... Acuma sărută-mă, șefule!

Rugămintea aceasta rostită pe un ton neașteptat de autoritar sublinia singurătatea și durerea lui Sanka. Chiar dacă nu știa pentru ce-i cere acest lucru, nu putea să-l refuze, cu atît mai mult cu cît nu-i cerea nici o sforțare! Fără să întrebe nimic, căci se temea să nu răcească zăbovind prea mult, Vekșin aruncă te miri de ce o privire în spate și întinzîndu-se apoi repede, înainte și-n sus, spre fața lui Sanka, îl sărută undeva, la nimereală, pe obraz.

— Mai sărută-mă o dată. Uite-aici, unde sălășluiește gîndul meu la tine... sărută-mă *aici!* porunci pentru a doua oară Sanka, atingîndu-și fruntea cu degetul.

Lui Vekșin îi clănțăneau dinții de frig și, ca să poată pleca mai repede, ar fi îndeplinit, fără îndoială, și pentru a doua oară nesăbuita dorință a lui Sanka, de n-ar fi surprins în vocea lui o vagă intonație de batjocură... Încruntîndu-se, cu o expresie amenințătoare, îi întoarse spatele și plecă supărat de acolo. Un strigăt strident, amenințător, îl făcu să se întoarcă tocmai cînd să pună mîna pe clanță. Umbra lui Sanka se desena neagră pe peretele scăldat în lumina albastră a lunii.

Păstrase aceeași atitudine gînditoare; doar capul îi era întors spre cel care pleca.

— S-ar fi cuvenit să mă mai săruți o dată... pentru cvasul acela, de șaisprezece copeici. N-ar trebui să te zgîrcești, că doar nu te costă nimic!

„E beat! gîndi Vekșin cu revoltă, în timp ce suia scara; și această concluzie îi ușură conștiința. În timp ce-am stat de vorbă cu Donka, o fi băut peste măsură... Cred că avea o sticlă în buzunar, de-aia i s-o fi năzărit! E în stare, nebunul, să rămînă astfel pe loc două zile și două nopți de-a rîndul!..."

Rar a avut Vekșin parte de-o plăcere atît de mare ca aceea resimțită cu toată ființa cînd se întoarse în locuința caldă; după atitudinea dușmănoasă, de neiertat, a lui Sanka, această întoarcere îl apropie de Donea, care de pe acum îi aparținea parcă atît moral, cît și fizic.

Întorcîndu-se acasă în zori, Dolomanova îl trezi din somn să-i confirme tristele presimțiri cu privire la sora lui.

XVIII

După amiază Tania se culcase, cum îi era obiceiul, să doarmă o oră ; dar se cufundă într-un somn atît de adînc încît Pugl, inexplicabil de îngăduitor, nu se încumetă s-o trezească decît cu puțin înainte de ora plecării la circ. Cînd eleva lui avea spectacol, de obicei o trezea din timp, păstrînd o margine pentru întîrzierile posibile. Și Tania știa totdeauna că mai poate sta cîteva minute în pat, fără să se gîndească la nimic. Și astăzi, cu pleoapele lăsate, se privise dintr-o parte, binișor, așa cum fac convalescenții : și gîndurile, și mușchii, toată ființa ei era învăluită în negura ușoară a leneviei și a prospețimii, fără umbra vreunei temeri. În chip de control, încercă să se deconecteze complet din realitate, ca apoi să se ia singură prin surprindere... Într-adevăr, înlăuntrul ei, totul era în cea mai perfectă ordine. Ce-i era meseria, dacă nu un șir de exerciții de gimnastică obișnuite, executate în văzul unui public care-și plătește biletele ? Și tocmai de aceea trebuia să execute aceste exerciții în condiții cît mai îngreunate, ca să nu le pară spectatorilor rău după banii cheltuiți. Valoarea unui număr de circ e condiționată tocmai de cantitatea dificultăților învinse ; iar în seara aceea sufletul Taniei era atît de senin, încît chiar din clipa trezirii începu să se gîndească din nou la născocirea vreunui truc suplimentar și la ridicarea măiestriei execuției, ca să-și aducă faimoasa artă a străbatului la maxima strălucire, înainte de a pleca în străinătate.

A mai vrut Tania și altă dată să-și îmbunătățească numărul, și a adus vorba despre asta, de fiecare dată însă Pugl i-a întrerupt căutările, blînd, dar cu toată hotărîrea. Fără să-i interzică de fapt nimic, a dezarmat-o, rugînd-o să nu-i răpească dreptul la cîștigul ce i se cuvenea în calitate de îndrumător, obligat s-o învețe, să corecteze și să născocească variante pentru a-i menține la un înalt nivel măiestria execuției. Cunoștea mai bine ca oricine șubrezimea sufletească a Taniei, impresionabilitatea ei care mai că o făcea să-și piardă echilibrul moral din cauza oricărui fleac ; dar aceste slăbiciuni pe care i le cunoștea abia că-i măreau devotamentul față de artistă. Pedagog remarcabil, Pugl nu putea totuși să explice esența temerilor ei. Se ferea chiar să le analizeze, atît de naive i se păreau. Experiența de o jumătate de veac în materie de manej îi spunea însă că, pentru o fire ca a Taniei, antrenarea imaginației în vederea găsirii unei variante mai bune era cu totul nedorită. Tocmai de aceea îi și cerea o execuție pe deplin automată, pentru ca, în executarea mișcării hotărîtoare, nici o șovăire cît de mică a voinței, nici o vibrație a ei să nu se transmită tru-

pului, știut fiind că în asemenea situații și o fracțiune de secundă poate fi fatală.

Pe Tania o copleșise din nou o toropeală dulce, dar deși intra în arenă abia la sfîrșitul spectacolului și avea deci timp berechet, bătrînul nu-i dărui nici un minut în plus.

— Scoală, fetița uricioza, spunea el în șoapte, gîdilînd-o sub bărbie după vechiul lui obicei. O, tu, fulpe ficlean! Cunoști la tine ca puzunar al meu!

— Nu se spune uricioza, ci urîcioasă... Cînd ai să înveți o dată să vorbești limba noastră, neamțule? se răsfăța Tania, întinzîndu-se și căscînd. Chiar e timpul să plecăm?

Trecu la oglindă și, cercetîndu-și atent imaginea, căută în ea o urmă de ceva ce a fost ieri; dar fața îi era proaspătă, puțintel somnoroasă... asta însemna că faza îndoielilor trecuse fără nici o urmă și, chiar dacă îi mai rămăsese un piculeț de neliniște în suflet, nu mai era vorba de spaima aproape mistică în fața inevitabilului, ci de îngrijorarea firească a oricărui artist de circ, teama că nu va atinge propriul său nivel de măiestrie.

— Știi, cred că nu mă mai mărit cu Nikolka... spunea Tania, examinîndu-se și executînd în fața oglinzii acele gesturi imperceptibile care fac femeia să fie, văzînd cu ochii, mai frumoasă; toate acestea însă îi erau bătrînului mai de neînțeles decît orice vrăjitorie. Să-ți mărturisesc ceva, Pugl. Știi, în seara aceea cînd a venit neamțul tău...

— Herr Manhold! o corectă evlavios bătrînul, corectîndu-și vizibil ținuta la rostirea acestui nume.

— În seara aceea, la început m-am bucurat teribil, dar după ce a plecat, m-a cuprins o spaimă de moarte, de parcă aș fi pășit pe marginea unei prăpăstii... spunea Tania, cedînd unui inexplicabil imbold, nevoii de a-și deschide cuiva sufletul, deși încă de dimineață nu și-ar fi mărturisit nici sieși acest lucru. Cum a plecat... nici nu ți-am spus... m-am și repezit la Nikolka. Mă așteptam ca el să-mi interzică să fac acest turneu, ca un bărbat ce e... să țipe la mine și să bată din picior... chiar dacă ar fi fost să regrete mai tîrziu. Și să știi că a simțit ce aștept eu de la el! Mi-a spus, de formă, să nu plec, dar vai! cît de fals, cît de stîngaci și de necinstit! Acum, cînd toate astea au trecut, mă minunez cum de m-am cramponat în așa hal de el... De fapt nu de el... de-o închipuire a mea!

Dădea glas golului apăsător din sufletul ei, dezamăgirii pricinuite de acest logodnic întîrziat, capabil într-o seară ca aceasta să prefere un cîștig prezenței lîngă ea, chiar așa cum îi prezisese frate-

le ei. Mai vorbea în ea și convingerea amară că ar fi fost de ajuns ca el să intre acum, pentru ca din nou să-i ierte orice și să-i cedeze de la prima atingere. Tania se îmbujorase atît de tare la față din cauza sforțărilor zadarnice de a se convinge singură de ceva încît, după cîteva încercări de a-i alunga tulburarea cu totul nelalocul ei acum, Pugl găsi de cuviință să-i arate ceasul. Și îndată Tania porni, supusă, spre cuier.

...În drum se întîmplă să se oprească tramvaiele, așa că sosiră la circ abia pe la jumătatea părții întîi. În foaierul pustiu se plimbau acrobații, făcîndu-și obișnuitele mișcări de dezmorțire. Doi clovni muzicali tocmai executau, servindu-se de niște ustensile culinare, o mazurcă de Godard. În drum spre cabină, Tania aruncă o privire în manej. Circul era plin și toată lumea se delecta mestecînd cîte ceva ; așa cel puțin i se păru ei : spectatorii din loji mîncau portocale, cei din stalul întîi ronțăiau mere, iar alții, mai sus, sugeau bomboane de mentă ; numai cei de la galerie, dominîndu-i pe toți, se mulțumeau să-și desfete doar ochii. Așteptîndu-și rîndul, un clovn privea fix, din spatele oamenilor de serviciu, reflectoarele orbitoare, neluînd în seamă, ca și toți ceilalți, umbra scurtă și vagă a frînghiei cu laț la capăt ce se profila pe căptușeala cupolei și pe un panou din spatele lor.

Capul de afiș al celor patru reprezentații îl ocupa ștrabatul, dar nu faima ca artistă a celei care-l executa atrăgea acum atenția tuturora, nici denumirea enigmatică a numărului, ci biografia personală a Taniei. În ajunul spectacolului, o ediție de seară publicase un foileton scris cu destulă vervă privitor la vicisitudinile vieții artiștilor de circ, în care cea mai mare atenție era acordată Hellei Welton, camuflată sub transparența inițialelor, și aceasta, în legătură cu retragerea ei temporară de la circ : cu greu puteai găsi o reclamă mai bună. Ba mai mult, în încheiere gazetarul, destul de bine informat dar lipsit de tact, înșira cîteva cazuri de accidente fatale cu care se încheiaseră unele vestite cariere din lumea circului ; astfel încît, în linii generale, foiletonul nu era altceva decît o invitație deghizată făcută publicului de a nu scăpa un spectacol care mîine s-ar putea nici să nu se mai repete. Cu ajutorul binoclului se putu vedea de altfel că o persoană din loja oficială, atît de asemănătoare cu cineva încît se născură șoapte de recunoaștere, în decursul părții întîi a programului a citit numărul cu pricina al pomenitului ziar de seară și ceea ce-a interesat-o n-a fost greva generală declarată într-o anumită țară occidentală, nici informația despre o spargere care a făcut vîlvă în capitală, ci tocmai articolul despre soarta grea a artiștilor de circ și sfîrșitul tragic al unora.

În ajun, Stasik o rugase pe Tania, pe baza vechii lor prietenii, să vizioneze numărul său cel nou, care încheia partea întîia a programului ; revenind în cabină de îndată ce se anunță pauza, Tania începu să se îmbrace. Întors cu spatele la ea, Stasik îi povestea noutățile și întîmplările din cursul ultimei luni. Se pare că favorita publicului, călăreața Anka, ar fi *căzut prost*, la Kiev, dintr-o piruetă executată pe cal și a fost scoasă din arenă cu o fisură a osului. Iar Kronti, o biciclistă cîndva de faimă mondială, căreia Stasik i-a făcut de curînd o vizită, din milă, a orbit de tot și își așteaptă supusă sfîrșitul, într-o odăiță de la mansardă, fără bani, fără dinți în gură și fără vreo speranță de mai bine. Era adevărat zvonul că Sidorov și-a părăsit nevasta... Nici nu-i de mirare. N-avea, săraca, nici un pic de simț al echilibrului... La *perș* cel puțin lucra catastrofal de prost... Pugl își aminti și el un caz asemănător, dar cu o încheiere comică, petrecut la un circ Chapiteau de prin Volîni, acum vreo optsprezece ani. Și evocă cele întîmplate atunci cu atîtea amănunte, de te minunai cum de nu s-a scuturat din memoria lui acest rumeguș banal, de toate zilele, în timpul atîtor peregrinări dintr-un loc în altul. Povestirea hazlie a bătrînului îi înveseli pe toți cei prezenți, nu numai pe Stasik, căci mai veniseră și alți prieteni în vizită la Tania, înainte de reprezentație ; îi înveseli pe toți, numai pe ea nu.

În tricoul albastru cusut cu fluturi, confecționat în vederea turneului în străinătate, artista stătea în fața oglinzii și trăgea cu coada ochiului spre ușă la fiecare foșnet străin. Absența lui Zavarihin, care în momentul acela era tocmai în drum de la Batașoaia spre circ, la început o supărase, iar acum o înspăimînta. Deodată îl întrebă pe Stasik dacă n-a observat cumva un demiu cadrilat în loja direcției, unde venea de obicei Firsov.

— Nu, parcă n-am văzut nimic prea cadrilat, dar... de ce ți-ai adus aminte de el tocmai acum ? se interesă bănuitor Stasik.

Tania n-ar fi putut nici ea să-și explice dorința pătimașă *de a nu fi văzută* de Firsov în seara aceea ; o neliniștea bănuiala subconstientă că locul respectiv din roman, cu privire la ea, fusese scris și ghicea înfiorată *cum* a fost scris. Dar nu-i răspunse lui Stasik. N-ar fi avut timpul să-și exprime senzația, în același timp naivă și complexă, a unei amenințări ce se apropie : directorul de scenă, din ușă, anunță că urmează Welton. Prietenii se ridicară gălăgioși, ca la comandă, subliniind fără să vrea solemnitatea momentului ; se ridicară toți, în afară de Pugl, care rămase tăcut în fotoliul lui. Ștergîndu-și cu o batistă mîinile ușor transpirate, Tania se întoarse spre bătrîn.

— Muiat șenunchi... rîse Pugl cu un aer vinovat. *Angst?* Ai frică?

Tania se apropie de el și-l mîngîie cu o atingere gîdilitoare a degetelor pe obrazul alb și puhav:

— *Nein*... de ce îți faci nervi, sărmana mea sperietoare? Îți promit că totul o să fie bine! Numai să nu ieși azi acolo. Te rog! Am să mă simt și eu mai liniștită și nici tu n-ai nevoie. Mai bine, pînă vin, mi-ai coase nasturele de la jachetă. Întărește-l, că abia se ține într-un fir. Să vezi că mă întorc mai repede... Ascultă, trăgînd cu urechea: se și auzea vuietul surd, ca dintr-o butie, al orchestrei; acum cînta pentru ea și numai pentru ea.

Ca să-și verifice voința, deși prin aceasta își întîrzia într-un mod de neiertat ieșirea în arenă, rupse chiar ea ața de pe mosor și o trecu prin urechea acului. Mîna nu-i tremură. Apoi porni grăbită — sunase pentru a doua oară. Cînd să iasă, îl zări cu coada ochiului pe Zavarihin care alerga spre ea, dar n-avu timp nici să-l salute cu mîna ridicată, nici să-l dojenească pentru întîrziere. În timp ce acesta mai făcea semne din cap cu o expresie de înmormîntare și de vinovăție, izbucniră aplauzele; judecînd după privirea plasatoarei, îndreptată în sus, artista se și cățăra sub cupolă, pe scara de mătase, astfel încît era prea tîrziu să treacă la locul lui. Zicîndu-și că cel mai cuminte era acum să rămînă cu bătrînul, Zavarihin se furișă peste pragul cabinei și se așeză în tăcere pe cel de al doilea fotoliu, strivind o crenguță de liliac de seră, adusă de cineva și lăsată acolo.

Pugl nu-i observă prezența, după cum pînă la sfîrșit nu se apucă să coasă nasturele. Atenția bătrînului era pe de-a-ntregul absorbită de sunetele ce răzbăteau din arenă prin ușa întredeschisă. Timpul se scurgea prin el într-un mod absolut palpabil; părea că vîrfurile degetelor i se crispează ca și cum l-ar fi trecut un curent. Cunoștea pe dinafară toate fazele numărului Taniei, astfel încît, judecînd după aplauzele ce acopereau uneori muzica, putea în orice clipă reconstitui din memorie poziția acrobatei pe trapez. A patra figură executată de Tania era balansarea pe spate, urmată de saltul înapoi.

— Îndoie! rosti el cu glas tare, cu buzele arse, fiindcă dintr-o *asemenea* poziție arcuită era mai ușor, mai avantajos pentru trup să alunece în jos, peste cap și să rămînă atîrnat pe vîrfuri.

Această a patra figură fusese executată bine, dar după aceea Pugl începu să se agite: i se păru că în graba plecării a uitat acasă, pe pat, tricoul de rezervă. Conform unei superstiții împămîntenite în lumea circului, orice obiect de îmbrăcăminte uitat prevestea o catastrofă. Își aduse apoi aminte de efortul mușchilor făcut cu pri-

lejul răsucirii cheii cu care a închis tricoul în geamantan, și aceasta îl mai liniști puțin ; dar îi trebui un timp pînă să-și adoarmă îndoielile. Și iată că toba cea mare prinse să bubuie prevestitor, anunțînd punctul culminant al numărului — străbatul. Liniștea se încordă și deodată bătrînul se ridică în picioare, pentru că și Tania stătea acum în picioare, cît era ea de înaltă, pe trapez, cu ochii țintă la un punct cît de depărtat cu putință, spre care urma să-și avînte trupul. Secunda următoare se sfărîmă în clipe distincte și fiecare era plină pînă la refuz de ceva... Apoi un țipăt sfîșietor, urmat de vuietul mulțimii, îi vesti tragicul sfîrșit al performanței.

Cînd Zavarihin izbuti, în cele din urmă, să-și facă drum cu coatele pînă în arenă, tocmai o scoteau de acolo pe Tania, care semăna de departe cu o floare albastră ofilită. În jur, publicul dezlănțuit ca o stihie își exprima indignarea, provocată ca întotdeauna nu se știe de ce anume, sau dimpotrivă se străduia să ia parte la zarva stîrnită, dînd sfaturi, revoltîndu-se ori regretînd. Din mulțimea îngrămădită la marginea arenei, un conferențiar benevol începu să explice substratul matematic al celor întîmplate, exprimîndu-se aproape numai cu ajutorul mîinilor ridicate în sus, deasupra capului, ca să-l vadă toată lumea. După părerea lui, nenorocirea se produsese din cauza elanului insuficient de hotărît al corpului înainte și în jos, în urma căruia forța căderii, nestinsă prin șocul frînghiei suprasolicitate, ar fi deplasat coloana vertebrală a artistei. Ascultau toți, profund interesați, cu excepția unei doamne mai în vîrstă, care cerea stăruitor soțului să-și pipăie portofelul cu banii ; ba îl mai și ciupi pe bărbosul său consort, care manifesta o deplasată dorință de a se instrui... Între timp, pauza luă sfîrșit, spectatorii începură să se întoarcă la locurile lor și se auziră iarăși cele dintîi măsuri ale orchestrei. Ce bucată anume se executa de astă dată n-ar fi putut spune nimeni, dar alămurile bubuiau cu atîta deznădejde, încît lui Firsov, care rămăsese pe un culoar, profund zguduit, i se părea că pe arenă plînge în hohote o văduvă de aramă despletită, fluturîndu-și în aer pletele roșcovane.

Zavarihin, în picioare, mai departe ca oricine de Tania, tăcea — de buimăceală, nu de durere. Vedea peste capetele celorlalți chipul moartei, liniștit de tot, căci artista n-apucase să priceapă că a comis o greșeală. Ca și ceilalți însă, Zavarihin tot mai încerca să se convingă că a fost doar un leșin.

XIX

Fratele și logodnicul stătură nelipsiți de veghe lîngă sicriu. Zorile îi găsiră acolo. O ostilitate tăcută, plină de gelozie, îi îndemna să se țină tare unul față de celălalt ; numai Pugl căpătase dreptul să stea

jos, din cauza văditei sale slăbiciuni. Ultima noapte de veghe i se păru lui Zavarihin mult mai lungă decît celelalte, de-aceea zorile păreau să-i fi adus eliberarea. Deodată își aduse aminte că Tania nu i-a cerut niciodată nimic și nici nu și-a exprimat vreo rugăminte, vreunul din capriciile de care el se ferea bolnăvicios în relațiile cu femeile... De aici se născu senzația superstițioasă a vinovăției față de răposata, mai mult decît din cauza datoriei neplătite. Atunci se strădui din răsputeri să se convingă că întîrzierea lui de neiertat din seara aceea fusese provocată numai și numai de nevoia imperioasă, aproape ca o presimțire, de a-și achita această datorie... de aceea l-a căutat atîta pe Vekșin. Tocmai pe acest cheag al însușirilor contradictorii ale lui Zavarihin și-a construit Firsov caracterizarea din roman.

Spre sfîrșitul nopții, bărbații ieșiră mai des să fumeze ; Zavarihin nu putea să sufere tutunul dar, *pentru Tania,* îl însoți de fiecare dată pe Vekșin. Se așezau pe ultima treaptă a scării și discutau cu zgîrcenie, străduindu-se, tot pentru Tania, să nu se certe între ei ; simțeau însă cum se rup, cu fiecare vorbă, legăturile și așa netrainice care-i uniseră numai prin Tania.

— Ce ai la mînă ? arătă Vekșin degetul lui Nikolka, înfășurat cu o cîrpuliță.

— Ei, un fleac !... Am despachetat pe întuneric o ladă.

— Ar fi timpul să-ți tocmești slugi, capitalistule. Grăbește-te că în curînd vă desființează...

— Apoi, eu, frate, lucrez cu autorizație. Mai curînd te-or închide pe tine decît să-mi închidă mie prăvălia.

Peste o oră ședeau iarăși acolo, căutînd o împăcare, măcar temporară, pentru Tania. Afară se lăsase probabil ger ; mai erau însă înfrigurați și de firească oboseală a nopții fără somn.

— Nu e bine, Mitea... E păcat să zacă așa. Ar trebui să citim psaltirea, și lui tata i-am citit. E tîrziu, că aș da o fugă la unchiul meu... are el una.

— Tot nu poți s-o învii din morți.

— Nu putem că n-avem credință, că dacă o aveam... Mi-a povestit Pcihov că a fost odată un sfînt pe lumea asta. A înfipt în pămînt o mlădă de salcie și s-a rugat pînă a înflorit.

— Și a făcut trandafiri, ai ? fosni batjocoritor Vekșin.

— De ce să facă trandafiri ? A făcut niște mițișori lungi... Ori n-ai văzut niciodată salcie ? Eu așa cred, că dacă toată omenirea laolaltă și-ar înmănunchea credința, am putea urni și-un munte din loc. Fără credință nu faci nimic...

— Nu fără credință, fără voință nu faci nimic, Nikolai !

— Ba credința e totul !

— Nu mai discuta, bușteanule! Și știința vrei s-o contrazici? Și deodată amuțiră în amintirea Taniei.

Dimineața începură să se adune cei mai apropiați prieteni ai răposatei. Apăru Firsov, mohorît și cenușiu, cu doliu la mînecă, belgienii aduseseră colegei din Rusia o cununiță de flori vii, fragile ca sticla din cauza gerului, ceilalți făgăduiră să nu întîrzie la înmormîntare. Din partea spectatorilor era de față portarul casei, care își asumă sarcina de supraveghetor al ordinei la ridicarea corpului. Aveau de străbătut un drum lung, așa că sendviciurile aduse de Baluieva avură mare căutare. Unii se ospătau în antreu, clătinînd din cap, cu ochii la Pugl, care se zărea dincolo de prag. Două nopți la rînd, bătrînul nu s-a mișcat de lîngă sicriu, cu gulerul tare pe el, un guler străvechi, ce-i ajungea pînă sub bărbie... Cele din jur îl preocupau prea puțin deoarece, pierzînd-o pe Tania, pierduse nu numai orice legătură cu realitatea, dar și cel din urmă interes pentru prelungirea propriei sale existențe. De n-ar fi fost ceilalți să-l înfofolească, probabil că ar fi pornit spre cimitir cu capul gol și numai în surtucul plin de cute, dintr-un postav cam lucios. Vizibil de pretutindeni, în ciuda staturii sale mărunte, mergea singur, refuzînd orice ajutor, din care cauză alunecă la un moment dat și rămase culcat în zăpadă pînă îl puseră ceilalți pe picioare și-i îndesară pe cap căciula de blană care se rostogolise alături. Astfel o petrecu bătrînul pe eleva lui, abia spre sfîrșitul drumului apucîndu-se cu mîna de marginea dricului și aruncînd priviri în dreapta și în stînga, de parcă și-ar fi luat rămas bun în locul ei de la această uimitoare dimineață pe care n-a mai apucat-o.

Pe la jumătatea drumului, dimineața, la început posomorîtă, se însenină, promoroaca bogată, pregătită de cu noapte pe copaci, se îmbujoră pufoasă, iar pe marginea procesiunii porniră să plutească lungi umbre albăstrii. Aerul geros înțepa plăcut, deasupra caselor se legănau fumuri viorii... De altfel Zavarihin, frămîntat de gîndul la datoria neplătită, nu se zgîrci la cheltuielile de înmormîntare și, dacă nu s-ar fi opus Pugl, ar fi tocmit desigur și o fanfară; socotea că singura muzică bună, *adevărată*, e doar muzica tristă de fanfară ce se executa la înmormîntări. Dar și așa Vekșin îi strecurase printre dinți, în timp ce procesiunea se apropia de destinație: „N-ai avut parte de nuntă, cumnate, în schimb înmormîntarea ți-a ieșit pe cinste...“

Participarea la acest alai îndoliat te obliga să te desprinzi de alte griji supărătoare; cu atît mai plăcut le fu celor care au petrecut-o pe Tania să rostească cuvinte nobile dar lipsite de însemnătate, completînd amănuntele de pe acum uitate ale jalnicei întîmplări, consolidînd urma Taniei în memorie pentru ca să

n-o acopere chiar de mîine mîlul vieții de toate zilele ; aceasta se referea întrucîtva și la Piotr Gorbidonîci. Gonind cu o birjă, ajunsese procesiunea din urmă, puțin înainte de intrarea în cimitir. În legătură cu întoarcerea lui triumfală la serviciu — cu care prilej la forurile respective fusese în mod deosebit atrasă atenția asupra inadmisibilei inactivități forțate a unui instrument atît de eficace — simțise o oarecare slăbiciune din cauza zelului financiar manifestat în ajun ; de aceea nici nu coborî din sanie, ci urmă alaiul puțin mai deoparte, în rînd cu ceilalți.

— Spune-mi, stimabile, îl întrebă el pe Pcihov, care pășea alături, aplecîndu-se spre el din sanie cu o expresie de întristare și parcă de indispoziție, ce-ai mai aflat despre această cumplită întîmplare ? Caracteristic ! Din anii fragedei mele copilării simțeam întotdeauna o înfiorare inexplicabilă ori de cîte ori treceam prin dreptul unui circ !

Măgulit de încrederea pe care i-o acorda o persoană atît de însemnată, Pcihov îi repetă cele auzite de la nepotul său. Piotr Gorbidonîci clătina din cap în mod corespunzător, întorcîndu-se din cînd în cînd spre nevastă-sa, care mergea alături de sanie, și invitînd-o printr-o mișcare a sprîncenelor să ia parte la sentimentele lui. Deodată băgă de seamă că, tot vorbind, au rămas ceva mai înapoia celorlalți.

— Mînă, drăguțule, îi porunci el birjarului. Și Pcihov rămase în urmă cu frămîntările lui.

Sentimentul jignirii n-avu însă timp să încolțească în inima lui Pcihov, deoarece curînd se adunară cu toții, pe picior de egalitate, în jurul mormîntului artistei prematur răpuse. Spre a-și potoli curiozitatea, încercară toți să se uite măcar o dată în fundul gropii în care se rostogolea, de sub picioare, lutul proaspăt amestecat cu zăpadă. Nu se rosti nici un discurs. Numai Pugl ridică deodată mîna și ceilalți se pregătiră să asculte cea din urmă îndrumare dată elevei lui dragi.

— Șel mai atînc dorme omul chind more... începu bătrînul și se aplecă atît de tare spre pămînt, încît ar fi căzut probabil în groapă de nu l-ar fi prins la timp Zavarihin.

Scurta zi de decembrie abia dacă ajunse pentru înmormîntare. Cînd Tania fu coborîtă în mormînt se lăsase amurgul ; ba mai mult, n-apucară să umple bine groapa, și se dezlănțui viscolul, în semn de uitare. Mai întîi un vînt de vijelie începu să foșnească printre vîrfurile copacilor, iar din adîncurile cimitirului se porni o suflare înghețată ; dar, cu toate că la praznicul ce urma să aibă loc, îi așteptau pe toți blinele, o căldură primitoare și o seară plină de o dulce și lirică trîndăvie, cei care o conduseseră la mormînt nu se

împrăștiau. Firsov notă în minte că „nu-i venea nimănui să se despartă de acea tristețe solemnă și cinstită care, spălînd pentru un timp ochii, îngăduia oamenilor să zărească veșnicia". Regreta că această considerație n-a mai intrat în romanul său scris mai demult, pentru a cărui citire, în pagini de corectură, își irosise noaptea trecută.

Mulțimea începu în sfîrșit să se rărească, fiecare căuta să ajungă cu mijloace proprii acasă la Baluieva, care-și pusese locuința la dispoziție pentru praznic.

— Hai, scoală Pugl, e tîrziu și se pleoștesc blinelele... îi spuse Zavarihin bătrînului cînd nu mai rămase nimeni în jurul lor. Să mergem, zic, că ne mănîncă lupii ! Dar nu mai repetă. Nu îndrăzni acum, în prezența Taniei, să curme în mod mai hotărît această luare de bun rămas care se prelungea.

XX

Masa fusese pusă pentru cincisprezece persoane, să fie loc și pentru eventualii nepoftiți ; dar musafirii întîrziau. Credincios regulii sale în viață de a ridica toate la nivelul cel mai înalt, Piotr Gorbidonîci, deocamdată numai în jiletcă, se plimba în jurul mesei cu o ciupercă marinată înfiptă în furculiță, supunînd criticii atît seria de aperitive prezentate, cît și așezarea lor. Frigul serii pătrundea în vălătuci cenușii prin oberlihtul deschis, astfel încît Zina Vasilievna, așezată pe un scaun în fața oglinzii, cu umerii goi, fu în cele din urmă nevoită să-i atragă atenția lui Piotr Gorbidonîci — care, deși nesuferit îi era totuși soț — asupra acestui factor dăunător sănătății.

— Semașko a spus : „Oxigenul e viața", îi reteză vorba Piotr Gorbidonîci — din clipa restabilirii în drepturi, se deprinsese să înceapă conversația cu cîte un citat împrumutat de la contemporanii de seamă, drept care spusele lui miroseau suav a cea mai de soi apă de colonie, ca și hainele de pe el. Prinzînd cu furculița un alt rîșcov marinat, dintr-un borcănel din mijlocul mesei, îl răsuci gînditor cu limba în gură. Cît l-ai plătit ?

— O jumătate de rublă, Piotr Gorbidonîci.

— Cam moi pentru banii ăștia... remarcă soțul, continuînd să se plimbe încolo și-ncoace. Și-apoi ți-am mai spus că, atîta timp cît sîntem în familie, ai dreptul să mi te adresezi mai puțin oficial. Așadar, să-mi zici Petea. În al doilea rînd, găsesc că o femeie care-și pudrează nasul seamănă cu un administrator de imobil neglijent care se preocupă de exteriorul clădirii încredințate lui, fără să-i pese de jalnica-i stare interioară. Or, fiecare fațadă se cuvine să exprime

adevăratul conținut al obiectului !... Hm ! Te rog să-mi spui de ce discut eu aceste probleme cu tine ?

— Nu știu, Petea, mărturisi deschis Zina Vasilievna, continuînd să-și pudreze cearcănele de sub ochii plînși. Mai bine ai pune al doilea rînd de geamuri, că te trage curentul de la fereastă și te umfli la măsea.

— Caracteristic ! Nu mă cunoști, deși ai trăit destul timp cu mine. Observ că nu te interesezi de actualul tău soț, după cum, dacă ținem seama de unele indicii, nu te-ai interesat nici de precedenții. Pentru tine, cerințele spirituale ale omului de lîngă tine nu au nici o valoare... Am observat chiar că nici măcar nu ești geloasă pe alte femei, de pildă pe Bundiukova. Numai pe unul l-ai mîngîiat din plin, acela pentru care și acum cheltuiești pudra scumpă ce ți-am dăruit-o eu, și anume pe ticălosul tău de hoț !

— Mi-e milă de Mitea, e un biet nenorocit... încercă Zina să-i ia apărarea.

— Ți-am spus și ți-o repet : e un *hoț*, scrîșni iarăși Piotr Gorbidonîci, fără totuși să ridice tonul ; și soția, care cu un minut înainte îi disprețuise gîndurile, îl asculta acum cu îngrijorarea omului care nu înțelege. Degeaba te aprinzi după el, plătind cu fericirea ta personală pentru o visare deșartă. Decît să ai de-a face cu stafii, mai bine te-ai uita mai atent în jurul tău... La mine, de pildă. De atîtea veacuri sînt jignit, mi se spune mic-burghez și filistin, în cîte morminte nu m-au îngropat, tot soiul de pumni s-au zdrobit de pieptul meu, iar eu, tot atît de solid ca înainte, stau în fața ta, veșnic și neschimbat. Sînt pururea ca Dumnezeu din ceruri, care, de bună seamă, astăzi nu există pe lume... dar cine știe ce idee are să-i vină mîine ? Iar Mitka al tău nu-i decît o *învolburare*, un fum al deșertăciunii care se va împrăștia în timp util. Și astă seară, după ce-l vom ospăta cu blinele, și ne va părăsi, vom aerisi după el casa și ne vom vedea liniștiți de somn, ca mîine nici să nu ne mai aducem aminte de el. Pentru că noi sîntem niște oameni simpli, n-avem timp de învolburări ; noi trebuie să ne ducem la serviciu, să ne cîștigăm existența, să producem *substanțe* și *mișcarea* vieții. Astfel, după ce își arătă un pic adevărata față, epatînd-o pe nevastă-sa, speriată nu glumă, Cikilev se închise din nou în carapacea lui țepoasă. Aș fi putut să te mai lămuresc eu și în alte chestiuni, dar nu-i recomandabil să obosești o femeie punîndu-i mintea la încercare. Iar dacă o să-ți treacă vreodată prin minte să mă întrebi cine sînt, apoi am să-ți răspund cu plăcere : sînt un *acuratist* al vieții obștești ! Stimez pe cine trebuie, susțin la ședințe pe cine trebuie, nu abuzez de dreptul meu de vot, plătesc cotizațiile fără să crîcnesc, cuget în limitele stabilite. Și, caracte-

ristic, șeful meu, tovarășul Mozolnikov, tocmai datorită acestor calități îmi acordă totdeauna bunăvoința sa, nu mă uită la prime, are încredere în mine și mă ține în dreapta lui ca pe un cuțit, ca să mă folosească în activitatea sa cotidiană.

Inspirația de care dăduse dovadă Piotr Gorbidonîci trebuia inevitabil să provoace o sclipire tot atît de fulgerătoare și la nevastă-sa.

— Tocmai ăștia ca tine mușcă mai rău ! Nu-ți invidiez, zău, superiorii prea încrezători, Piotr Gorbidonîci ! oftă Zina Vasilievna, nemaiputînd să rabde, și-l amenință ușor cu degetul.

Fire blîndă, neștiind niciodată ce-i ranchiuna, Baluieva încheia de obicei asemenea ciocniri prin cîte o căscătură leneșă, chiar binevoitoare ; acum însă își țintui soțul cu o privire lungă și răutăcioasă, care-l aduse într-o dispoziție de subită smerenie. Dar schimbarea din Cikilev se explica nu numai prin regretul că a fost prea din cale-afară de sincer cu o persoană nu tocmai verificată, ci și prin unele cauze secundare, de natură să-l indispună. De obicei, cînd vreunul din invitați nu se prezenta, ca să nu fie nevoiți să arunce mîncarea pregătită acestuia, Piotr Gorbidonîci invita în ultimul moment pe cîte cineva la masă. Făcînd la fel și acum, îl invită pe noul său prieten și vecin, mîncău fără pereche, regele cremei de ghete, pe care Cikilev, anticipînd asupra evenimentelor, îl alesese de mult drept victimă predestinată pentru un sacrificiu model. De data aceasta, naiba îl pusese pe Piotr Gorbidonîci să-l invite în același scop și pe șeful său semisuperior, pe care ținea să-l îmbuneze pe viitor, în vederea vreunei eventuale necesități ; scăpase însă din vedere participarea la praznic, nedorită, totuși pe deplin posibilă, a lui Vekșin. Piotr Gorbidonîci își dădu seama că prezența la aceeași masă a unui hoț recunoscut, a unui stîlp al statului și a unui as înfloritor în domeniul cremei de ghete, fie el și de-o însemnătate mai redusă, ar fi putut să aibă urmări nefericite pentru cariera gazdei, dacă lucrurile s-ar fi dat în vileag, dar nu mai avea ce face.

Oaspeții năvăliră buluc, de parcă s-ar fi adunat în gang, toți, în afară de Dolomanova. Pe Vekșin, care intră ultimul, ca să nu iasă cu scandal, Piotr Gorbidonîci îl întîmpină cu o plecăciune întristată, cum se și cuvine în asemenea ocazii.

— Salutare, Cikilev. Ce te-nchini așa ? spuse Vekșin într-un mod pe deplin pașnic. Nu-ți fie frică, n-am să te plictisesc prea mult... Mai am o chestiune extrem de urgentă de aranjat în seara asta. Uite, am ținut să cinstesc prin ceva amintirea sărmanei mele surori... Parcă s-a cam îngrășat nevasta dumitale, zău că s-a îngrășat.

— Pare așa din cauza luminii, se aplecă Piotr Gorbidonîci și mai mult, punînd paltonul lui Vekșin pe un cuier, peste numeroase alte haine. Un joc de lumini poate să producă impresiile cele mai neprevăzute !

— Nu cumva minte, Zinușa ? o întrebă Vekșin cu glas tare pe Baluieva și, dînd cu privirea distrată de Firsov, la fereastră, îl salută de departe din cap. Spune drept, nu-i așa că suferi ? Dacă se poartă urît cu tine căpcăunul ăsta, dă-l dracului și pleacă de la el pînă nu-i prea tîrziu. Pleacă unde-i vedea cu ochii... Bineînțeles, nu la mine.

Zina Vasilievna îl privea cu ochii plini de lacrimi, neștiind ce să-i răspundă ; dar Vekșin nici n-aștepta răspuns. În aceeași clipă Piotr Gorbidonîci, dînd-o cu succes pe soția lui la o parte, îl și conducea, ținîndu-l de braț, spre un loc de cinste, inofensiv, la capătul celălalt al mesei.

— Poftiți, poftiți la masă ! Gustați din blinele, serviți în amintirea surioarei dumneavoastră, îl pofti el, și spre justificare în fața stîlpului financiar, arătă tuturor musafirilor pe acest invitat dubios. Permiteți-mi să vi-l prezint, celor care nu-l cunosc încă, pe fratele marii artiste a timpurilor noastre, Hella Welton, răpită prea de timpuriu din mijlocul nostru.

În așteptarea semnalului, se împrăștiaseră cu toții prin odaie, fără să înjghebe deocamdată o conversație generală ; adulmecînd doar mirosul de blinele ce venea din bucătărie și frecîndu-și mîinile, priveau masa plină de bunătăți și de sticle. Auzind numele care făcuse atîta vîlvă în ziare, invitatul de vază ciuli urechile.

— Nu cumva m-ai adus la praznic, măi frate ?

— O coincidență cu totul întîmplătoare, se scuză Piotr Gorbidonîci. A fost cîtva timp prietenă cu soția mea... o femeie frumoasă și cît se poate de modestă, în floarea vîrstei mijlocii !

Mai mormăi ceva cu privire la mormîntul proaspăt încă și adăugă filozofic că viața de toate zilele nu-i decît o necontenită iluzie, poate chiar un ocean de tristețe... Dar aperitivele de pe masă erau atît de îmbietoare, etichetele de pe sticle convingeau atît de elocvent, iar soția șomerului Bundiukov, îmbujorată la față, aduse o farfurie plină de ispititoare blinele de creație proprie, ce împrăștiau în jur o aromă de optimism, încît stabul începu, încetul cu încetul, să se moleșească, să se îmblînzească și, în consecință, își exprimă intenția de a da pe gît un păhăruț *autorizat*. Îndată totul se puse în mișcare, scaunele se foiră, cuțitele și farfuriile prinseră să zăngăne și Firsov putu să-și dea seama, pe cale experimentală, ce rol însemnat în materie de uitare și vindecare sufletească joacă străvechea datină a praznicului rusesc.

Putu de asemeni să tragă și o altă concluzie : că accelerarea fluxului vieții într-atîta, încît din lipsa de răgaz să nu mai poți deosebi nimic în amănunt, constituie o condiție esențială a optimismului. În timp ce dintr-un capăt al mesei mai ajungeau încă la urechi frînturi de amintiri despre regretata artistă, în celălalt capăt ele erau acoperite de explozii de rîsete generale, incluzînd și rîsul personal, de un colorit deosebit de dens, al ștabului. O bună doză de înviorare o aduseră anecdotele povestite de regele cremei de ghete, anecdote privind atît specialitatea lui, cît și alte domenii înrudite cu cizmele. Și la fiecare izbucnire veselă, Piotr Gorbidonîci îi arunca de departe o privire dulce și adormitoare, asemenea celei destinate unui mielușel crescut cu scopul de a fi pus cît de curînd la frigare.

Trebuie spus că, bucuros de desfășurarea pașnică a solemnității și pentru a nu-l enerva pe fratele răposatei prin prezența persoanei sale, Piotr Gorbidonîci se retrăgea din cînd în cînd mai la o parte, sub pretextul că avea de citit o hîrtie oficială care nu suferea amînare, ceea ce și remarcă Zina Vasilievna la un moment dat.

— De ce fugi de la masă, Petea ? îl întrebă ea melancolic. Bea și tu cu toată lumea în amintirea scumpei noastre Taniușa, că tare blîndă și inimoasă era !

...Dar și Firsov părăsea mereu masa comună, atras de locul său favorit de lîngă fereastră — pentru întîia oară fără nici un carnețel în mînă. De fapt el își convocase aici, înainte de a se despărți pe veci de ei, eroii atît de neeroici, pe toți cei care au jucat un rol în romanul său și care, de mai bine de un an, i-au absorbit cele mai bune gînduri și forțe. Furat de mirajul veridicului, propriu existenței lor, i-a chemat într-o zi din neființă și acum, după ce-și satisfăcuse tentația cunoașterii, îi privea cu un sentiment complex de mirare, dezamăgire și milă. În fiecare dintre cei de față erau prezente trăsăturile cu care i-a înzestrat de la început autorul ; dar nici unul dintre ei, spre marele regret al scriitorului, nu se potrivea cu figurile contemporane de dorit... De altfel, Firsov și-ar fi împărțit cu dragă inimă cîștigul cu oricare îndrăzneț în stare să-i prezinte dovada că el, îndrăznețul acela, era tocmai personajul demn de un poem al epocii.

E de remarcat faptul că, dacă Firsov a observat mai demult că-i destul să-ți lași un timp eroii fără supraveghere, în afara celei mai stricte discipline tematice, pentru ca aceștia să alunece temporar pe panta cotidianului, de astă dată personajele se depărtau vertiginos de creatorul care-și pierdea autoritatea asupra lor, se depărtau cu o iuțeală care-l umplea de amărăciune. Și iată că nu-l mai interesa nici de ce anume se bucură Piotr Gorbidonîci, nici ce-i scrie Zinei Baluieva fratele ei Matvei în scrisoarea căzută de pe pervaz, nici cine este Mahlakov cel concediat pentru obscurantism,

vinovat de faptul că de atîta amar de vreme și intenționat se afla în legături de rudenie cu un diacon...

Scoțîndu-și ochelarii de pe nas, scriitorul cerceta cu ochi miopi petele neclare de culoarea pielii din jurul mesei de praznic, pe care le vedea ca printr-un fel de ceață. Ochii lui, obosiți de corectura făcută noaptea, lăcrimau și se închideau singuri. În pragul închipuirii sale începuseră să se înghesuie alte imagini tainice, ce-și proclamau dreptul la existență pe baza notației făcute deocamdată în gînd. O, cît de insistent își etalau aceste imagini biografiile lor extraordinare, caracterele și faptele, cum se căzneau ele să vorbească mai cu șir, doar-doar vor cîștiga bunăvoința scriitorului, ca să poată trăi un an-doi din seva vieții lui. Un alt miraj îl atrăgea acum pe Firsov... Tocmai de-aceea îl și enervase atîta, la început, faptul că la această masă de adio a personajelor sale nu s-au prezentat chiar toți cei care ar fi trebuit să vină. Cînd se gîndi însă mai bine, constată că era motivată de pildă lipsa lui Donea, care avea în seara aceea de îndeplinit o treabă deosebit de *urgentă*... dar și a lui Sanka, mult prea strivit de propria-i durere ca să poată manifesta înțelegere față de durerea altuia ; cît despre Dolomanova, Firsov planificase în altă parte ultima întîlnire cu ea. Așa că, de fapt, lipsea de la apel numai Maniukin, dispărut fără urmă...

Dar îndată ce acest nume fu pomenit de gîndul creatorului, ușa se deschise încetișor și un ochiu ciudat de rotund, deocamdată numai unul, se uită prin crăpătură la lumea adunată ; apoi apăru și proprietarul ochiului. Înștiințați de scîrțîitul balamalelor ușii, oaspeții întoarseră capul sub un imbold superstițios, ca să-l privească pe acest vizitator întîrziat. Simțeau cu toții o strîngere de inimă de-a dreptul penibilă pentru omul cu a cărui dispariție, de fapt,. după cuvenitele oftări și regrete se împăcaseră și care, cu toate acestea, avea tupeul să le aducă din nou aminte de persoana lui. Indecent de slab, fără pic de sînge în obraz, arăta ca un om scăpat de-a dreptul de sub roata vreunui vehicol, nu neapărat aparținînd transportului urban. Purta, peste o flanelă de culoare țipătoare, o scurtă vătuită, hărtănită parcă de cîini, iar în cap nu avea căciulă, ci era legat cu o glugă veche de copil, cu galon de aur și ciucuri. Să întrebi pe un om aflat în asemenea hal pe unde a umblat timp de două luni ar fi fost tot atît de nepotrivit ca și a încerca să descoși un mort.

Vekșin se încruntă, Bundiukov scoase din gură, pentru orice eventualitate, jumătatea de piroșcă abia mușcată, iar Zina Vasilievna trase un țipăt, acoperindu-și fața cu palmele, ca la vederea unei arătări de dincolo de mormînt. Spaima ei putea fi însă provocată și de firească jenă a gospodinei, întrucît la ora aceea, cam

pe la unsprezece noaptea, gustările pregătite, inclusiv găleata de salată orientală, fuseseră consumate pînă la ultima îmbucătură. Numai pe o farfurie din mijlocul mesei mai rezistase, ca prin minune, una din blinele, care-şi pierduse însă aspectul atrăgător dinainte.

XXI

Înţelegînd că apariţia lui n-a produs o impresie prea favorabilă, musafirul nepoftit rămase un timp în prag, întrebîndu-se parcă dacă îl vor primi şi pe el, sosit aproape de la morgă. Într-adevăr, se simţeau cu toţi încurcaţi, neştiind cum să se poarte cu această fantomă apărută atît de ne la timp; dar pe urmă deodată, fără să se fi înţeles între ei, îşi dădură seama că era cu mult mai cuminte să nu se mai mire şi să se poarte cu Maniukin ca şi cum abia s-ar fi despărţit de el în ajun.

— Ce-ai întîrziat atîta, Serghei Ammonîci?... Nu-i frumos din partea dumitale să ne faci să aşteptăm! începu, destul de cochet pentru anii ei, soţia şomerului Bundiukov. Şi îndată tonul familiar, binevoitor, al acestei femei, pe care toţi o considerau deşteaptă, îşi primi aprobarea, exprimată în exclamaţiile celor de faţă. Ia repede loc... De pildă aici, lîngă mine, că stau singură, fără cavaler. Se pare că e cam frig afară?

— Î-î-încă ieri tim-mpul era bă-bă-bun pentru p-p-plan-tat grădini, dar acum nu mă-mă-mai intră lopata în pă-pă-mm-mînt... acceptă îndată Serghei Ammonîci, scotocind de la distanţă cu privirea prin farfuriile goale.

Se bîlbîia destul de rău, iar gîndurile i se încîlceau vizibil, ceea ce era de asemeni mai comod de pus pe socoteala temperaturii scăzute din noaptea respectivă.

— Lăsaţi că-i facem pe dată o încălzire generală... decise Piotr Gorbidonîci, punînd mîna pe sticlă şi trăgînd spre el un pahar.

— Ai înnebunit?! sări soţia lui, prinzîndu-i mîna, ca să nu-l lase să-şi îndeplinească această intenţie diabolică. Ar avea acum nevoie de nişte ochiuri, iar tu... Cum o să-i dai să bea, în starea în care e?

— A-a-cum am voie *orice*... zîmbi îngăduitor Maniukin, petrecînd-o din ochi pe gazdă, care porni spre bucătărie. Dar p-p-pentru î-î-încălzire mă-mă-merge bine şi o cio-orbă caldă...

Prezenţa de spirit a lui Maniukin, manifestată atît de oportun şi mai cu seamă plină de optimism, stîrni un rîs general, cu foarte puţine excepţii: oamenii se bucură de obicei cînd alţii izbutesc să scape de belea. Într-adevăr, dacă n-ar fi fost bîlbîiala, de care suferă uneori chiar şi firile excepţional de sănătoase, lipsa de

sprinteneală, explicabilă la vîrsta lui, și culoarea pămîntie a feței, probabil consecință a comodității rusului cînd e vorba de plimbări în aer liber, starea lui Maniukin nu părea să fie din cale-afară de jalnică. Dimpotrivă, atitudinea lui, în ansamblu, excludea necesitatea de a fi plîns de cineva, astfel încît de îndată ce bătrînul se înfruptă din păsatul de hrișcă cu bucățele de rasol de vacă, rămas de la prînz, și bău o înghițitură-două de vinișor natural, Piotr Gorbidonîci i se adresă cu rugămintea de a distra onorata societate cu vreo povestire pe-o temă inocentă — avînd în vedere prezența copilului adormit în colț — dar totuși interesantă. Ținea cu tot dinadinsul să-i ofere o porție bună de rîs sănătos ștabului, ca să completeze plăcerea ce-i procurase cu prilejul acestei seri.

Recunoscător celor de față atît pentru adăpostul cald și hrană, cît și pentru însuși faptul de a se fi aflat în societatea lor, Maniukin nu se împotrivi. Așezîndu-se mai comod, rămase un timp cu ochii ațintiți gînditor asupra podelei, răvășind probabil zdrențele amintirilor încă nevîndute ; Bundiukov îl rugase să nu înceapă pînă nu aduce de la bucătărie samovarul care tocmai dădea în clocot.

— Atenție ! proclamă Piotr Gorbidonîci, schimbînd în prealabil în șoaptă cîteva cuvinte cu povestitorul. Marele artist de renume mondial, neîncadrat în schemă, ne va povesti cum s-a certat cu negustorul Panteleev și cum din această ceartă era cît p-aci să se aprindă cu ani înainte războiul mondial...

În aplauzele generale ale asistenței — acum excepțiile erau și mai mici — Maniukin se înclină fără să-și părăsească locul, intenționînd să-și înceapă povestirea ; dar deodată dădu cu ochii de regele cremei de ghete, care nu-și lua privirea de la el.

— Nu te zgîi așa la mine, puiule, că o dată te dau lui *bau-bau*... îl amenință el extrem de comic și nepmanul, zîmbind strîmb, recunoscu că, într-adevăr, pe lumea asta există și oameni foarte caraghioși. Apoi Maniukin începu. Într-o zi, de sărbătorile Crăciunului, am fă-făcut cunoștință la P-petersburg, la club, cu diavolul ăla... Ilia Panteleev, ăl care, spre marea uimire a savanților din străinătate, a inventat o vopsea din găinaț care să nu iasă la soare. D-apoi el era și înainte cunoscut prin inventivitatea sa : cu-cultiva portocale la V-veatka, pe lîngă grînarele lui renumite, pregătea balsamuri medicinale pentru gubernia întreagă, fierbîndu-le într-un butoi de fier... Și a-a-acolo, din vorbă în vorbă, ne-am luat amîndoi la harță, c-care din n-noi doi poate face lu-lumea să rîdă mai tare. „Da-dacă ieși învingător, îmi striga el, primești t-toate f-f-fabricile mele, toate bunurile mele funciare precum și cap-pitalul rulant, n-numai și n-numai în obligații de împrumut cu

cîştiguri ; altminteri însă plăteşti cu c-capul... Ei ?" Eu tocmai pierdusem t-tot la cărţi şi nu mai av-veam o leţcaie în buzunar... Şi-mi era p-puţin cam f-f-frică, dar nu pu-puteam să mă dau în lături. În dim-mineaţa următoare m-am c-costumat în chip de catedrala Vasili Blajenîi, m-m-am instalat la colţ, c-cît mai aproape de c-casa lui, şi am început să aştept, mormăind pe sub mustaţă tot felul de elucubraţii..."

...Astfel se depărtau *ei* de Firsov. Se făcuse foarte tîrziu şi era zăpuşeală mare. „Se fumase atît de mult, încît fumul de tutun nu mai încăpea în odaie şi fumătorii îl suflau cu forţa în aerul suprasaturat..." se înscrise alene în creierul lui, ca să se şteargă apoi de la sine. Autorul îşi plimbă, de adio, privirile obosite peste adunarea din care se retrăgea. Zina Vasilievna, ajutată de Bundiukova, pregătea totul pentru ceai, regele cremei de ghete moţăia ca un Leviatan ameţit, Zavarihin, spionat de Bundiukov, îi demonstra lui Pcihov ceva din domeniul comerţului, iar Stasik, cu tot atîta înflăcărare, căuta să-i insufle voinţa de a trăi lui Pugl, încremenit în singurătatea lui... Poate că numai Vekşin, şi el doar cu o ureche, asculta cel din urmă „poem" al lui Maniukin. Nemaifiind legate laolaltă printr-un subiect comun, toate se destrămau văzînd cu ochii. Firsov se ridică şi, neobservat de nimeni, ieşi pe coridor. Părăsea pentru totdeauna casa al cărei prag îl păşise cu un an înainte, înfrîngînd atît de chinuitoare şi îndelungi obstacole.

Pe scară se pomeni strigat de Vekşin :

— Stai puţin, Feodor Feodorovici, ce te grăbeşti ? Stai că plec şi eu. Şi pe cît mi se pare, avem acelaşi drum...

Îl ajunse din urmă la cel de-al treilea palier al scării. Coborau acum alături.

— Mergi... să te culci ? îl întrebă Firsov într-o doară.

— Nu, încă nu. Mai am ceva de făcut. Nu ţi-o spun decît ţie, şi încă în mare secret : azi îl judecăm pe Donka. S-au adunat toţi *acolo*, ne-aşteaptă. Ţi se prezintă o ocazie rară, Feodor Feodorovici, să vezi concret cum se face practic o judecată de-a noastră, a hoţilor.

— Nu prea am chef, spuse şovăitor Firsov.

— Ţi-e frică ? Să nu-ţi fie, Feodor Feodorovici. Cu mine poţi merge oriunde, fără teamă. Îi pun să-şi dea jos şi căciulile în cinstea ta... Şi-apoi, nu-i cine ştie ce — un simplu conflict din viaţă... cu nimic mai murdar decît altele. Pe lumea asta toate se ciocnesc unele cu altele : focul cu apa, întunericul cu lumina, gotcanii între ei, cerbii la fel... Am citit undeva că şi balaurii din vechime se băteau între ei cu cozile.

— Eu totuși nu cred că Donka are vreo vină, Dmitri Egorîci, și dumneata știi prea bine de ce... (Ținînd seama de locul în care se aflau, de pustietatea din jur și de firea nestăpînită a celui cu care vorbea, Firsov renunță la amănunte.) De altfel, toate *astea* au fost scrise demult în cartea mea. În momentul de față se și tipărește și mă doare de pe acum ceafa, presimțind critica.

— Pesemne că ai îndrugat acolo verzi și uscate... iar aici ai prilejul să vezi o *răfuială* pe viu. O asemenea judecată trebuie s-o vezi cu ochii, ca să ai dreptul s-o descrii. Nu dumneata cereai judecătorilor și reformatorilor să ia parte la execuții ? Uite-așa sînteți voi toți : scoateți niște broșurele cu coperți curate, frumoase, și nici nu mai știți ce-ați scris acolo !

Erau propriile lui gînduri, ale lui Firsov, și scriitorul aruncă o privire posomorîtă însoțitorului său. În fața lui se afla un hoț, un ins din drojdia societății, un individ cu fața întunecată, rea... care punea la cale ceva pe cît de sălbatic, pe atît de nedrept... un om căruia îi dăruise un an din viață ! Se simți cuprins de îndoieli : ce-l atrăsese oare în Blagușa ? O amiază cu vînt de pe Kudema, praful stîrnit de călăreți în goană, povestea unei prietenii sacre, o carieră de îndrăzneț eșuată, dragostea cea cu două fețe a Mașei sau, în sfîrșit, povestea unei artiste de circ căreia frica i-a frînt aripile ?... Dar la Tania ar fi putut să ajungă și pe altă cale, nu neapărat colindînd toate speluncile din Blagușa.

— S-ar părea că nu te-am convins, Feodor Feodorovici ?

— Nu, nu m-ai convins ! repetă categoric Firsov, care se cam săturase de această conversație. Și te-aș sfătui și pe dumneata să renunți... Citește romanul meu : acolo s-a spus totul despre dumneata, în amănunțime. Vremea dumitale a trecut, Dmitri Egorîci, au venit alte timpuri !

Din răceala intonației lui Firsov, Vekșin înțelese că este alungat din casă, ca să facă loc unor noi locatari.

— Atunci, adio... Nici mîna nu vrei să mi-o dai ?

— Ba da ! Drept chezășie pentru cele ce vor veni, bineînțeles, dacă vrei...

O scînteie se aprinse în ochii lui Vekșin, dar el nu spuse nimic. Se despărțiră fără să se mai uite înapoi, unul la celălalt.

XXII

La apariția romanului lui Firsov, mulți observară o ciudată nesiguranță a autorului tocmai în locul unde descria răfuiala probabil că aceasta s-a produs numai și numai din cauza unui dezgust subit, la urma urmei absolut justificat, față de materialul ales.

O împrejurare imperioasă, de neînțeles pentru cititor, îl deprimase pe autor în timp ce scria capitolul în cauză, făcînd din el un personaj alături de celelalte personaje. În roman, judecarea presupusului trădător fusese doar schițată în treacăt, dar și ancheta premergătoare se caracteriza printr-un schematism asemănător... Doar vizita făcută către miezul nopții de Vasili Vasilievici Panama Grasul la bomba Batașoaiei, pentru a-l lua cu sine pe uriașul Mașlîkin, actualul ușier, ales conform dorinței lui Firsov drept executor al verdictului, fusese descrisă mai complet. Sanka Bicicletă și Donka Crețul îi așteptau afară, într-un taxi, adormindu-și reciproc vigilența în legătură cu ceea ce avea să se întîmple; își spuneau în acest scop verzi și uscate unul altuia, fiecare crezînd că urmează să fie judecat celălalt.

Se povestea mai departe, într-o limbă cam sărăcăcioasă, cum au străbătut cei patru, într-o mașină veche, aproape fără arcuri, în drum spre „locul execuției", mahalalele pustii ale Moscovei. Prin geamul mașinii, noaptea se vedea mai neagră, iar zăpada mai albă. De lîngă șofer, viitorul cadavru, Donka, amețit ușor de băutură, povestea anecdote cam prea piperate. Vasili Vasilievici se tăvălea de rîs pe canapeaua din spate a mașinii ce se legăna prin hîrtoape, înghesuindu-i și pe Mașlîkin, așezat la stînga lui, și pe Sanka, din dreapta. Sanka asculta zdrăngănitul ușiței defecte, prost închise, și privea fără gînd întunericul de dincolo de geam. Veselia nu le ajunse pentru tot drumul, kilometrii din urmă dovedindu-se a fi cei mai chinuitori. Din șosea intrară într-un drum vicinal și mașina se opri în sfîrșit la doi pași de pădurice care se înalța neagră în apropiere, despicînd ca o pană cîmpul ce se desfășura larg spre Moscova. Pe terasamentul căii ferate din dreapta scînteia verde un semafor. Pornind unul după altul, cu aerul cel mai grav, pe o cărăruie proaspăt croită, spre stînga, cei patru dispărură în pîcla nopții înzăpezite. Cînd ajunseră sub copaci, Vasili Vasilievici îl luă pe Donka de braț, deși le era mai greu să umble astfel. Donka aruncă priviri neliniștite însoțitorilor săi, de două ori mai numeroși în ultimele clipe. Și deodată totul se transformă irevocabil, ca într-un coșmar cu urmăriți și urmăritori. Într-o poiență, adunați în semicerc, îi așteptau numeroși indivizi rebegiți de frig, de nerecunoscut din cauza întunericului. Se uitau pe sub sprîncene la cei ce pășeau acum în mijlocul lor, și pe nesimțite cercul se închise. Înfiorarea îi cutremură atunci pe toți mai mult decît frigul.

— Să începem, Mitea, că-i tîrziu... Băieții mai au drum de făcut pînă la gară... să nu piardă trenul. Ești de acord? întrebă Vasili Vasilievici, cu glasul lui de toate zilele, și primind încu-

viințare din partea omului aflat mai deoparte, cu haimă de piele, judecînd după reflexele stinse de pe mînecă, puse încet o mînă pe umărul lui Donka. Iată-ne la fața locului, dragul meu Donea ; să aplicăm dreptatea șiștarilor.

— Dar ce, ce s-a întîmplat ?! bîigui speriat acesta, zbătîndu-se în cercul ce se apropia tot mai mult.

— S-a întîmplat, scumpule, că ai cam călcat mătăluță pe-alături, șmecher ce ești... *Te-ai prins* acum de ce te-am deranjat ?

— Bine, dar... Doamne ferește ! Nici prin gînd nu mi-a trecut... V-a mințit careva !... E cu putință să îngăduiți ca pînă și între noi să piară dreptatea ?! se grăbi să spună Donea, dar nu mai era timp de dezvinovățiri. Așa că nu-i mai rămase decît să ceară direct îndurare ; să-l bată, să-l schingiuiască, dar să nu-i ia viața !

— Vă jur că n-am făcut nimic !...

— Ia nu mai face pe sfîntul !... rosti atunci Vasili Vasilievici, făcîndu-i semn lui Anatoli, aflat prin apropiere, să treacă la fapte. Și porcul se jură că nu mai mănîncă... dar cum dă de-o grămăjoară, nu pierde ocazia !

Rînji înspăimîntător, drept în ochii larg deschiși ai lui Donka, și în aceeași clipă, cineva din spate, punînd piedică victimei, îl trînti și-l îndesă de cîteva ori cu fața în zăpadă.

— Ce-aveți cu mine ?! strigă Donka înecîndu-se cu zăpadă și de spaimă ; dar tăcu, recunoscîndu-l în cel care-l trîntise pe Șcekutin.

— Gata !... rosti încet Vekșin. Terminați cu el.

Dacă ar fi să-l credem pe Firsov, pentru a executa ordinul, Araratski l-a apucat pe Donka de subsuori și l-a tîrît în spatele unui tufiș din vecinătate... O greșeală obișnuită la acei literați care, de lene ori din prea multă încredere în forțele lor, înlocuiesc observația directă prin născocirile unei imaginații obosite.

În realitate, focul de armă așteptat, urmat de un al doilea, răsună din cu totul altă parte, de undeva din spate ; zburîndu-i lui Vekșin pălăria din cap, primul glonț, urmat imediat de un al doilea, puse pe fugă șleahta speriată, care se aștepta oricînd la o razie. Poticnindu-se, căzînd și înfundîndu-se în zăpada virgină încă, o luară cu toții la goană spre marginea pădurii, împreună cu Donka cel salvat ca prin minune. La locul întîmplării rămase numai Vekșin, reținut de presimțirea unei nemărginite și fatale singurătăți.

— Stai, că pun eu mîna pe tine ! rosti Vekșin apăsat, sigur că va fi auzit.

Zăbovea totuși, scuturîndu-și mecanic de zăpadă pălăria găurită, țintuit locului de surprindere și de-o inexplicabilă neputință.

S-ar fi părut că-i acordă cu tot dinadinsul celui care a tras timpul necesar să dispară, doar-doar va scăpa de cea mai cumplită și neașteptată descoperire din viața lui. Porni apoi încet, înfundîndu-se mereu în zăpadă și tresărind ori de cîte ori trosnea sub piciorul lui vreo creangă, spre desișul pădurii de mesteacăn ce-l înconjura de pretutindeni. Presimțirea nu-l înșelase : după vreo douăzeci de pași dădu peste Sanka ; acesta nici nu încerca să scape de pedeapsă. Înfundat și el pînă peste genunchi în zăpadă, rezemat de un copac, își acoperise fața cu o mînă, în timp ce cu cealaltă ținea ceva în buzunar.

— Ce faci aici, o aștepți pe tutungioaica de la cimitir ? glumi Vekșin, apropiindu-se de el, dar încă neputînd să-și creadă ochilor. Și eu care mă întrebam : pe unde o mai fi umblînd Alexandr *al meu*.?... Ei, de ce te ascunzi după degete ?

Nu în mîna vîrîtă în buzunar, ci în ochi era adevărul. Ca să privească în ochii lui Sanka, pentru a se convinge, Vekșin încercă să-i descopere fața, s-o dezgroape cu forța din palma parcă înghețată acolo. Izbuti în cele din urmă, dar nu găsi nimic : două bezne de nepătruns se căscau în ochii lui Sanka.

— Vezi, șefule, că-ți scapă rivalul !... Ajunge înaintea ta la dameza *aia*, sub plapumă ! rîse provocator Sanka, împroșcîndu-l cu văpaia crîncenă a urii.

— Lasă asta, că nu se prinde. Acum toate sînt gunoaie și fum, totul a rămas în urma noastră, Alexandre. Hai, nu te mai teme de mine. Spune-mi, tu ai tras ?

— Eu... răspunse acesta aproape cu mîndrie, izbindu-se cu pumnul în piept. De trei zile mă țin pe urmele tale... Ba nu găseam în mine putere, ba împrejurările îmi erau neprielnice. Și cînd, în sfîrșit... Mă mir și eu cum de nu te-am nimerit ! Cîte nopți n-am visat că trag în tine, tot așa, călăuzindu-mă după glas și nimerindu-te în plin ! Iar acum parcă a tresărit ceva în mine... se vede treaba că nu mă pot răfui cu tine dintr-o dată !

— Nu-i adevărat ! Nu-ți dai seama ? Țipă din tine moartea ta, Alexandre ! întrerupse cu groază Vekșin dezvăluirile lui Sanka. Nu-i așa că aiurezi ? Jură-te !

— Jur pe răposata, șefule, că-i așa cum ți-am spus... Uiți de cîte ori te-am prevenit să nu te joci cu o inimă care bate alături de a ta ? Tocmai astea-s mai afurisite... Dar ție ce-ți păsa. Nici timp n-aveai s-asculți. Ai socotit pesemne întotdeauna că tot ce am e și-al tău. Îți mai aduci aminte cînd ai întrebat de Xenka, dacă e frumoasă ?... Am crezut că ai să întinzi mîna și după ea. Toate mi le-ai luat, șefule, pînă și sufletul !... Mi-ai luat sufletul, deși nu ești îngerul morții !... M-ai curățat ca pe un castravete pe

dinăuntru și m-ai umplut cu tine ! M-ai jefuit... ești mai hoț decît toți hoții, șefule !

— N-am luat niciodată nimic pentru mine... dădu să mintă Vekșin, simțindu-se deodată vlăguit de puteri, dar se opri, aducîndu-și aminte de cele patruzeci de ruble *curate* și neînapoiate încă. Dar știi că și eu am ținut la tine, Alexandre !

— Dragostea-i de mai multe feluri !... Știu eu mulți care se dau în vînt după rață pe varză... Iar eu mi-am dat sîngele pentru tine ! Te-am apărat cu trupul meu și am lătrat, păzindu-te ca un cîine, șefule ! Cînd n-a mai avut Sanka Dumnezeu, tu ai fost Dumnezeul meu !... Chiar și atunci cînd te-am legat fedeleș la beție, pe front, și-atunci mă rugam la tine. Și ți-ai închipuit că poți să faci orice cu mine, că-s blînd și ascultător ! Așa ți-i firea, Mitea, îți place să-i frîngi pe cei nesupuși și să-i disprețuiești pe cei ce ți se supun. Numai că cei blînzi sînt și mai ai dracului. În omul făcut pentru viață liniștită să nu stîrnești furtuni, nici să nu te încrezi prea mult în smerenia omenească : fiecăruia din noi nu ne este dat să trăim decît o viață, nu o duzină de vieți ! Și ce *baftă* ai avut, șefule, că n-ai gustat atunci din cvasul meu, că ai fi zburat pe ceea lume, cu cizmulițele tale de lac cu tot !

În înflăcărarea momentului mințise vorbind de faimosul cvas care, chiar dacă conținuse ceva otravă, era numai otrava unui început de răzvrătire, încă nemărturisită. Pe vremea aceea nu-i trecuse încă prin minte să ridice mîna asupra șefului său, nici să-l denunțe cumva. Dar acum pe Sanka îl furnicau prin tot trupul fiori de ură rece, și tot aceeași ură făcea să țîșnească scîntei încinse de pe limba lui ; iar în lumina întreruptă a acestor scîntei totul avea o altă înfățișare.

— Vrei deci să-ți închei socotelile cu mine ?

— Păi, ce socoteli mai pot să am eu cu tine ? Cînd oi trage odată în tine de după colț și te-oi nimeri, o să fim chit. Clătină din cap, rîzînd răutăcios. Ce ciudat ! Văd că nici acum nu-ți vine să crezi că eu, eu, noroiul de sub cizmele tale, am îndrăznit să ridic mîna asupra ta !... Nu mă crezi, așa e ? Atunci, dacă nu mă crezi, ia ciocolata asta din mîna mea și bag-o-n gură, că de mult o păstrez pentru tine... Și-i întinse ceva pe palmă.

Sfredelind cu privirea întunericul în locul unde trebuiau să se afle ochii lui Sanka, Vekșin luă bomboana și-i desfăcu ambalajul ; vîntul, năbădăios, îi smulse hîrtiuța dintre degete și o tîrî în beznă, ca pe un corp delict.

— O mănînc, de ce să n-o mănînc, spuse șovăitor Vekșin, ducînd-o la gură. Te ponegrești singur, Alexandre !

— Vezi că are în ea o umplutură strașnică !... Acuși o mierlești mai dihai ca surioara ta ! îl preveni Sanka batjocoritor.

Vekșin își dădu seama că nu-i mai rămîne altceva de făcut decît să împuște această ființă deșirată și absurdă, cîndva atît de bună — din moment ce tot nu-l putea răzbi printr-un cuvînt, printr-o mustrare !

— Nu plîngeai tu atunci, pe scară, la Bataşoaia ? întrebă Vekșin, începînd să înțeleagă logica acțiunilor lui Sanka. Și deodată zvîrli cu o mișcare convulsivă bomboana cu care-l tratase.

— După Xenka plîngeam... Nu-mi găseam locul.

— Cu alte cuvinte și la Pirman... tot tu ai pus copoii pe urmele noastre !?

— Tot eu... Și de-acum înainte, să știi că tot așa am să fac ! Ce caraghios ai fost c-ai aruncat adineauri bomboana !... Te-am mințit, era fără *umplutură*. Mi-a rămas din cele pe care le-am dus Xeniei la spital ; mi-a dat și mie cîteva... Te-am băgat în sperieți, așa-i ? Ha, ha ! O văzui și pe asta ! Ei, dacă n-ai de gînd să mă împuști, ce zici, mergem ? A început să mă cam doară piciorul drept, cel cu rana, cred că iar începe să ningă...

Spunînd cuvintele din urmă, căscă, de parcă ar fi tras o linie de bilanț sub prietenia lor încheiată. Nu mai aveau nimic comun unul cu celălalt.

— Te sfătuiesc, Alexandre, să dispari din calea mea. Nici să nu-mi aduci aminte că ai existat !... îi spuse la despărțire Vekșin. Șterg cu buretele tot ce-a fost între noi. Iar dacă va vrea soarta să ne mai pună vreodată față-n față, va fi vai și-amar de amîndoi !

Fără vreo altă vorbă, se întoarse și, călcînd în propriile sale urme, porni spre poiana de adineauri. Făcea acest lucru încet, fie ca să-l pună la încercare pe Sanka, fie oferindu-i prilejul să-și îndrepte scăparea de adineauri.

XXIII

Cercul se strîngea tot mai mult. Mitea Vekșin nu mai avea unde merge, și aici se văzu că mai era un om pe lumea asta care știa că Vekșin n-avea scăpare din cercul ce se strînsese în jurul său.

Astfel se face că la miezul nopții Pcihov ieși afară, în curticica sa, fără vreun motiv cert, și rămase mult timp acolo, privind cerul țintuit cu stele aurii. Cineva, acolo sus, răsturnînd Carul-Mare, umplea întreg universul cu liniște. Nici un glas nu-l strigase, nici un zgomot nu s-a auzit, și totuși, trezindu-se, Pcihov a rostit încet un nume, iar în clipa următoare, din colțul cel mai întunecat

al curții, de-acolo unde se înalța o stivă de lemne și atîrna o frînghie de rufe, întinsă între gard și o tufă de liliac, ieși rușinat, cocoșîndu-se, un om.

— Hai înăuntru, Mitea... Cred că ți-or fi înghețat picioarele de cînd stai pitit acolo, rosti simplu Pcihov și cuvintele lui binevoitoare răsunară sonor, venite parcă dintr-un spațiu incomensurabil, mai vast decît noaptea înconjurătoare. De ce n-ai mai trecut de-atîta amar de vreme pe la mine, să bei un ceai ?

— N-am prea avut timp... Dar să nu crezi că te-am pîndit... Treceam doar, din întîmplare, și te-am zărit...

— Te plimbai și te-ai rătăcit. Da, da, doar e noapte afară ! întări Pcihov tot atît de vag. Tare negru te-ai mai făcut, Mitea, miroși a ars... Nu simți ? Nu te arde ?

— Ba cam bolesc. N-am astîmpăr, primusarule.

— Intră să te încălzești, și-ți dau eu ceva de leac. Parcă pe mine nu mă chinuiește lipsa asta de somn bătrînească ?...

...Pînă să fiarbă ceainicul, nu schimbară între ei nici un cuvînt, deși convorbirea lor mută era în toi ; și nici unul nu se lăsa convins de îndărătnicia celuilalt. Lupta se desfășura în adîncime, la suprafață nerăzbătînd decît o ușoară vălureală de cuvinte, fără prea multă însemnătate.

— Tot te mai îndeletnicești cu de-ale hoției, Mitea ?

— Nu, acum mai mult rătăcesc.

— Bagă de seamă, să nu te furi pe tine însuți, că asta nu se pedepsește. Prea e mare ispita, și-i ușor... Tocmai aici e buba ! Oamenii scot din sufletul lor ce au mai de preț și li-e mai de trebuință că să-și plătească chefurile, iar la loc nu pun decît niște tărîțe, din care cauză se și gunoiește organismul. Vezi cîte un om — umblă, face gălăgie, dă din mîini, dar dacă privești în el, nu găsești acolo decît niște troace, fiare vechi, nefolositoare. Și toate astea îl apasă, hurducăie în mersul vieții, și-i zgîrîie mărunțaiele, sacul sufletului !

Mai trecu aproape o oră pînă să mai răzbească ceva afară din fundul sufletului :

— Vezi, Mitea, tu nu ești bun cu alții și nu te încrezi nici în bunătatea altora față de tine. Să încerc, totuși, să te doftoricesc pe dinăuntru... Era aici un om, de începuseră să-i putrezească și coastele, iar eu l-am vindecat.

— Și cu ce tratezi tu oamenii, primusarule ? Îi arzi cumva cu fierul roșu ?

— Ba cu leacurile cu care vindeca și El oamenii... Tăcu îndelung. Mai întîi și întîi să te împărtășești, Mitea !

Din nou tăcură mult timp amîndoi.

— Nu-i de mine, Pcihov... Dacă vomit pe urmă ?

— Nu vomiți, că anafura-i dulce, și-i înmuiată în vin. Mai bine te-ai supune. Prin ce ești tu mai grozav ca ceilalți, de te ții așa mîndru ? Așa ar putea să se mîndrească și vitele cele cornute că nu sînt îngropate în pămînt, ca întreaga omenire cea netrebnică, ci-și sfîrșesc crugul vieții numai și numai în pîntecele stăpînilor lumii, în chip de carne de vacă !

Astfel se văzu în cele din urmă cu ce scule și șipuri nemeșteșugite umbla vraciul din Blagușa să-și vindece semenii. Și tocmai la acest bătrîn, singurul care-i rămăsese credincios, nădăjduise să afle Vekșin înțelepciunea cea tămăduitoare, în clipele cînd pînă și cele mai din urmă rămășițe a tot ce-i fusese drag și apropiat îl părăsiseră ori îi întorseseră spatele. Se adeverea totuși pe deplin că numai în el însuși trebuie să-și caute omul leac pentru orice boală sufletească.

După ce-și bău ceaiul, Vekșin întoarse ceașca cu fundul în sus, cum se obișnuiește la ruși, și se apropie de bătrîn, să-și ia rămas bun.

— Vai de corabia fără pînze, Pcihov... dar și mai rău e cînd e spartă la fund. Acum sînt mai aproape de fund decît de soare. Dar crede-mă pe cuvînt, mă mai întorc, și-om mai sta noi de vorbă. Își îmbrăcă haina, ridică gulerul și se strînse atît de temeinic la poale, la mijloc și la gît, de parcă s-ar fi pregătit pentru un drum deosebit de lung. Pcihov îi urmărea mișcările pe sub sprîncene.

— Încotro îți îndrepți acum pașii, Dmitri, cel ce-ți cauți de bunăvoie moartea ?... Ori simți că ți-a sunat sfîrșitul ?

— M-oi tot duce înainte și în sus, Pcihov... Numai de nu mi-ar cădea toți dinții de atîtea sforțări ! Își plimbă gînditor privirea, de despărțire, peste gospodăria săracă a lui Pcihov, peste ruginăturile din colțuri, și se opri asupra casetei din lemn scump, aproape isprăvită, de pe masă ; doar capacul mai rămînea de pus. Leacul tău, primusarule, este un leac vechi, ține de trecut, dar îți mulțumesc totuși. Totdeauna m-ai cinstit cu ce ai avut mai bun, din cîte ai strîns în viața ta.

— Mi-a fost milă de tine, Mitea.

— Totdeauna mi-am zis că orice om seamănă la chip și-n purtări cu dumnezeul lui... Cred că dumnezeul tău este un dumnezeu tare de treabă și vrednic. Toamna trecută mi s-a întîmplat să-mi petrec o noapte pe-o căpiță de fîn și-am tot privit cerul. Stelele se desprindeau mereu de la locul lor și cădeau... Grea gospodărie ! Cred că dumnezeul tău meșterește el cît meșterește prin cer cu ciocanul lui de lipit, apoi pune capul pe cîte un nor și-adoarme... Odihnește-te și tu, primusarule !

Făcînd un pas spre moșneag, îl sărută pe obrazul țepos și veșted, apoi ieși aproape fugind din casă. Pcihov îl urmă, dar Mitea se și mistuise în noapte.

— Drum bun, drum bun, repetau buzele lui bătrîne. Șovăiră o clipă și iarăși adăugară : Drum bun !

...Nimeni nu-l recunoscu pe Vekșin la gară, cînd se urcă într-un tren ticsit, de cursă lungă. În vagon domnea o căldură stătută, saturată pînă la refuz de fum de mahorcă. În anii aceia, toată lumea călătorea, se ducea undeva, toată substanța omenească se deplasa pe noile linii de forță. Cînd cele din urmă lumini se șterseră din rama ferestrei, Vekșin ieși pe platformă. Ușa prost închisă se legăna și bătea, încît fu nevoit să-și facă paravan cu mîna, ca să se apere de curentul necruțător de rece. Lipit de geam, își privea umbra lungă cum aluneca ușor peste troieni, peste căpițe de fîn ninse, peste stive de traverse ori peste gardurile mișcătoare ale haltelor adormite. Uneori, prin fața geamului zburau scîntei, gînduri, fărîmițe de cărbune înțepătoare. În șuvoiul arzător ce-i luneca prin față simțea un leac, al cărui efect abia acum îl încerca... Cînd se reîntoarse în vagon, niște dulgheri în drum spre un șantier îl cinstiră cu o băutură cam spălăcită, din ceainicul artelului. Și această băutură se dovedi tămăduitoare. Noaptea o petrecu visînd aceleași lucruri ce le auzea și le vedea aievea : un plîns de copil, acoperit de zgomotul roților, niște picioare desculțe atîrnînd în întuneric deasupra capului, lumînarea instabilă de deasupra ușii, fixată într-o cutie de fier.

Timp de-o săptămînă după aceea zăcu aproape nemișcat pe bancheta de sus. Nopțile se succedau, se schimbau călătorii, de jos se auzea alt grai ; pe fereastra din dreptul lui se perinda nesfîrșită taigaua. Iar într-o seară, cînd în vagon domnea corul de sforăituri al unor oameni simpli, din popor, Vekșin se îmbrăcă și își făcu loc spre ieșire, printre mîini și picioare atîrnînd de pretutindeni... Trenul se apropia tocmai de o haltă. Pe platforma goală din față căsca un țăran cu felinarul în mînă, unul dintre cei ce lucrează la calea ferată. Grăbindu-se, Vekșin sări din mers și căzu pe brînci, de parcă ar fi făcut o mătanie. Zăpada înghețată îi însîngeră palmele dar, lucru ciudat, chiar și această durere o simți ca o mîngîiere. O cărare viorie pe margini, plină de coajă de copac fărîmată, îl chema în desișul de pădure. Nimeri nu prea curînd la o cabană forestieră, adăpost de iarnă al tăietorilor. După suspiciuni jignitoare, obișnuite în asemenea ocazii, aceștia îl primiră în mijlocul lor... Restul — cît de greu și-a recîștigat Vekșin prietenia oamenilor și numele său pierdut, cum a luat parte la construcția unei uzine, ce a lucrat acolo și cum a fost chiar trimis

undeva pentru învățătură, întrucît atunci toată țara se așeza în băncile școlii — toate acestea să le lăsăm în seama atotștiutorului Firsov. Dar în cadrul marilor transformări din anii ce urmară, orice schimbare în viața lui Vekșin apare posibilă.

Un singur lucru se știe cu precizie : drumul cu margini viorii l-a tîrît pe Vekșin pînă la istovire prin pădurile pustii înainte de a-i fi îngăduit să ajungă pe malul înalt al unui vestit rîu siberian. Cu capul descoperit, ca să i se usuce transpirația de pe frunte, scruta împrejurimile încă adormite, stingîndu-și setea de a cunoaște, firească la orice om abia sosit în locuri noi. Nemărginirea din jur îi tăia răsuflarea, în penumbra gălbuie dinaintea zorilor începea să se arate soarele...

E P I L O G

I

Romanul lui Firsov, intitulat *Peripeţiile lui Mitea Smurov,* atrase autorului mai repede decît s-ar fi aşteptat o critică în unanimitate aspră. Toată lumea susţinea la unison că e o prostie să-ţi murdăreşti pana cu *asemenea* cerneală. Timp de-o săptămînă s-a tot auzit acest zornăit caracteristic, amestecat cu suspinele celui vinovat, o înviorare pe măsura posibilităţilor aducînd şi confraţii lui Firsov întru literatură, ca şi oamenii de pe stradă. E de reţinut figura unui nepman mai în vîrstă, căruia un minor, după ce a citit romanul lui Firsov, i-a forţat cu o foarfecă o casetă Fichet. Unii critici s-au înfuriat de-a binelea, constatînd că Şcekutin, ucis în magazinul bijutierului, a luat parte activă la judecarea lui Donka, ceea ce dovedea intenţia interesată a autorului de a încasa un onorariu dublu pentru una şi aceeaşi persoană ! Un singur articol, neaşteptat de serios, îi sugeră autorului nişte reflecţii adînci şi foarte rodnice.

În acel articol, răspunzînd nedumeririi publice, un critic necunoscut ajungea la concluzia că, probabil, căutarea unui material suficient de suplu şi nepus sub supraveghere, cum este tocmai lumea delicvenţilor de drept comun, l-a mînat pe Firsov în Blagueşa : „...Într-o epocă asemenea celei în care trăim, orice poate sta în atenţia unui cronicar sau a unui bard : nu numai călăreţii zburînd spre viitor, dar şi umbrele acestor călăreţi pe pămîntul răscolit de copitele cailor" — cam aşa scria acel critic, dacă ar fi să nu ţinem seama de anumite lungimi şi amănunte mai mult sau mai puţin inutile. „Nimeni nu-i impune unui scriitor limite în alegerea fenomenelor din viaţa socială pe care le descrie, şi nici nu-i impută nimic, dacă în aprecierea lor el nu vădeşte simpatie faţă de cele de ieri sau faţă de temporarele inconveniente ale prezentului neorînduit încă, cu alte cuvinte, dacă ţine seama de necesităţile vitale ale zilei de mîine. N-avem dreptul să pierdem bătălia pornită la acest început de secol, cu atît mai mult cu cît, conform unei observaţii preţioase ale aceluiaşi autor, în cazul înfrîngerii noastre, pămîntul ar intra într-o îndelungată fază de bestialitate şi de întuneric, comparabilă numai cu perioada vieţii de grotă.

Peripeţiile lui Smurov, descrise în roman, încep cu epizodul judecării sumare a unui prizonier pe timp de noapte, judecată pe cît de neverosimilă, pe atît de inutilă, deşi războiul tocmai în asta constă, în prilejuirea — unii altora — a cît mai numeroase neplăceri ilogice, haotice şi, pe cît se poate, ireparabile. În cursul războaielor civile, această îndîrjire se manifestă cu atît mai aprig cu cît aici, spre deosebire de alte războaie, intervin duşmănii personale de factură socială. Totuşi rămîne o enigmă pentru cititor de ce autorul s-a arătat interesat de o singură lovitură de sabie şi încă una dată pe timp de noapte ? De ce nu s-a inspirat, de pildă, din mulţimea loviturilor date în acest fel, contopite în curcubeul strălucitor al unui atac de cavalerie în plină zi ? Cu alte cuvinte, de ce adevăratei lupte purtată în numele viitorului omenirii, la care ţine atît de mult, autorul i-a preferat reversul întunecos ? Există desigur şi artişti amatori de banalităţi, pe care îi şochează culorile prea vii şi se tem să ridice osanele unui învingător acoperit de răni ; dar spune-ne cu mîna pe inimă, Firsov, oare peticele de pînză stacojie, cu care adevărul cel nou şi-a făcut drum prin lumea cea veche, lovind cu sabia în dreapta şi-n stînga, sînt mai lipsite de poezie decît un braţ retezat din umăr ? Şi să nu uităm, un braţ necurat prin însuşi faptul că apăra o cauză nedreaptă ! Poate că în lovitura de sabie a lui Smurov s-a manifestat la un moment dat răzbunarea unui întreg neam, poate că în acea lovitură Smurov şi-a vărsat tot focul urii strînse de veacuri, pentru tot ce-au pătimit părinţii, bunii şi străbunii lui din partea asupritorilor ! Parcă domnişorul acela ar fi fost pîinea lui Dumnezeu ! Cine ştie cîţi Smurovi a tăiat şi el, şi n-or fi fost toţi furioşi !... Omul din popor, chiar şi-atunci cînd istoria îl pune în situaţia să se apere, procedează de obicei aşa cum a învăţat din moşi-strămoşi, fără acea inventivitate feroce în materie de chinuri, proprie altor categorii sociale, cu mai multă carte. Nu ne rămîne decît să regretăm faptul că autorul romanului, economisindu-şi timpul şi hîrtia, nu ne-a arătat un exemplu de interogatoriu căruia să-i fie supuşi ostaşi de-ai noştri, de pildă, la vreun serviciu de contraspionaj al lui Kolceak.

După cum am avut norocul să lămurim citind cartea, eroul lui Firsov n-a fost conceput ca un pungaş de rînd, aflat, să zicem, la punctul de cotitură a două epoci ; prelucrat într-o tonalitate mai curînd lirică, Smurov are chiar o înclinare spre meditaţii abstracte. În literatura universală există o întreagă galerie de filozofi-amatori din lumea periferiei societăţii şi a ocnelor, lucru pe deplin explicabil, căci ce altceva îi mai rămîne de făcut omului supus la odihnă forţată decît să cugete ? De ce n-am avea şi noi un astfel de filozof, în persoana unui spărgător încă în floarea vîrstei ? Aşa am şi crezut la început, că Firsov a vrut, poate, să împlinească acest gol supără-

tor cu ajutorul modestelor mijloace creatoare ce le avea la îndemînă. Într-adevăr, fapta puțin atrăgătoare a lui Smurov i-a servit autorului drept pretext ca să-i atribuie, în cadrul unui proces de conștiință, o serie de reflecții morale de căință în legătură cu uciderea unui porucic albgardist, deși numitul Smurov nu dispunea de o inteligență corespunzătoare sarcinii propuse, ceea ce a și fost scos în relief în roman. Osîndit la o treabă cu foarte mici șanse de reușită, tînărul acesta decăzut suferă atît de mult pentru cele făptuite, și într-un chip atît de prostesc, nesincer și mai ales insuficient motivat, încît de pe la mijlocul cărții se observă o vădită răcire, uneori chiar o ostilitate nejustificată din partea autorului față de nefericitul lui hoț. Smurov se clatină mereu sub povara sarcinii peste măsură de mari ce i-a fost pusă în circă, astfel încît nu-i de mirare că e pe cale să se prindă în mrejile bisericești ale unui păianjen din Blagușa, care se ascunde acolo sub masca unui meșter lăcătuș. Gemete la fel de dureroase se aud și din partea mamei ofițerului ucis (o bătrînă profilată în chip de arătare de dincolo de mormînt), cînd începe să fie implicată și ea în treaba asta suspectă, ca o modernă zeiță a răzbunării, un fel de Erinie sovietică. Dar această bătrînă, pînă în cele din urmă, nu reușește să obțină mare lucru de la hoțul nostru neînduplecat ca fierul. Intervențiile ei nu adaugă mai nimic la mustrările de conștiință pe care și așa le are eroul... Un exemplu tot atît de jalnic ni-l oferă autorul și în insistența stupidă cu care trambalează dintr-un capitol într-altul un eșafod viu și atît de greoi, reprezentat prin fostul anarhist Mașlîkin, într-adevăr necesar doar spre sfîrșitul cărții, la execuția lui Donka. Se pare că autorul a avut totuși nevoie de acest cobai pentru a confirma în roman — la început prin ieșirea lui din ascultare, apoi prin autonimicire — caracterul sacru al uneia din cele mai respectabile porunci : „Să nu ucizi“ ! ceea ce, la urma urmei, o face chiar, dar într-un fel din cale-afară de prost.

Și Doamne, Maică Precista ! gîndim noi citind această carte. De ce l-a pus autorul pe eroul principal să îndure atîtea chinuri caraghioase și de neînchipuit ? Nu era mai bine să-l mențină pe malurile destul de poetice ale Kudemei — cînd fermecătoare în negura ușoară a copilăriei, cînd amenințătoare în dezmățul patimilor dezlănțuite, caracteristice mediului ales de autor ? Dacă făcea așa, s-ar fi explicat ușor și pieirea lui Donka Crețul, cu norocul lui trecător, măcinat în orbita tragică a cuplului principal de îndrăgostiți. Ni se pare că aici se manifestă nu numai o lipsă de gust artistic ori de cunoștințe, ci o scădere cu mult mai importantă : o dualitate fatală în înțelegerea rosturilor existenței și a mijloacelor de înfăptuire a lor. S-ar părea, pe de o parte, că autorului îi este pe plac

măreața învățătură a timpurilor noastre, și recunoaște că această învățătură a transformat patria minunată, dar rămasă în urmă, nefărămițată de diferiți viteji de-o lună numai datorită forțelor revoluției ; s-ar părea că scriitorul apreciază însemnătatea mondială a mișcării de eliberare pe care o dobîndește de-acum înainte pentru toate popoarele înrobite activitatea creatoare a poporului său... că este capabil să înțeleagă și umanitatea noastră cea nouă, ocrotită în limitele unei necesități de fier atîta timp cît progresul socialist nu și-a luat încă avîntul pînă la atingerea unei mișcări rectilinii și mereu mai accelerate. Doar nu o dată, după cît ne aducem aminte, F. F. Firsov a declarat în public că pentru neamul omenesc este dăunător, chiar mortal să trăiască într-o stupidă dezbinare, adică în haosul unei dușmănii neîmpăcate, în care unii se străduiesc cu tot dinadinsul să răpească altora dreptul la muncă, la pîinea și vizuina lor, la pămîntul, bogățiile subsolului, soția, chiar și viața lor și-a copiilor lor. Animalele trăiesc totdeauna izolate, chiar și atunci cînd alcătuiesc stoluri, turme, herghelii, cîrduri... Lui îi aparține, de asemenea, teza — am reținut-o bine — după care «numai în orînduirea hinterlandului pămîntesc, Omul va cuceri Oceanul cosmic, fără de care n-ar fi avut nici un rost ca pitecantropii să pornească acel exod de sute de mii de ani, numit *drumul spre stele*». Să înnodăm deci, ca să le ținem minte pînă o fi cazul, toate aceste idei cît se poate de lăudabile, deși nu tocmai noi, ale lui F. F. Firsov.

Pe de altă parte însă, ne îngrijorează tendința ce răbufnește din cînd în cînd la Firsov, de a examina părțile tenebroase ale existenței omenești, preferința lui pentru tematica pseudotragică a dezamăgirilor, a proiectelor nerealizate și a catastrofelor intelectuale, o primejdioasă atîntire a atenției asupra fantomelor detronate ale trecutului, manifestarea unei nesănătoase curiozități față de durerile omenești, de parcă tocmai ele și amintirea lor, iar nu cugetul cel atoatepătrunzător, ar consolida experiența lumii ; de parcă și durerile, în măsură egală cu rațiunea, ar conferi veșnicelor noastre căutări o insațietate creatoare ! În ansamblu, apreciind pozitiv soarele ce răsare deasupra planetei noastre, autorul suspină totuși de dorul întunericului, răcoros, de nepătruns, în care s-au început cîndva rătăcirile spiritului omenesc. Drept rezultat al acestei imperfecțiuni a gîndirii, autorul ajunge la asemenea revelații, dacă ne este îngăduit să le numim astfel, presărate în romanul lui, ca de pildă: «orice mare adevăr purcede de la o erezie», sau : «drumul eroilor în artă trece obligatoriu prin tragic»...

Rezultă că, în timp ce zdrențele osîndite la pieire ale inimii și ale minții, luînd foc de la sine, ard vîlvătaie în fața ochilor noștri, în timp ce masele largi se dezbară deodată de toate rămășițele tre-

cutului și le aruncă pe rug, acest cugetător diletant, zîmbind înduioșat în dreapta și în stînga, scoate cîte unu-două din foc diverse obiecte carbonizate, cu intenția de a le reintroduce prin contrabandă, ascunse în sîn, în viitorul nostru luminos. Și parcă n-ar fi cazul, Feodor Feodorovici, să ne lansăm în asemenea operațiuni urîte... Zău că n-ar fi cazul ! Cînd pornești la asalt spre piscurile cele mai înalte, indiferent dacă sînt piscuri ale munților sau ale cerurilor, iei cu tine numai ceea ce îți este absolut necesar cînd vei ajunge în casa cea nouă de dincolo de nori... dacă te încarci cu prea mult bagaj, riști să aluneci pe povîrnișuri, unde și fără poveri este atît de greu să te menții cîteodată. Feodor Feodorovici pășește vioi în ziua noastră de mîine cu călcîiele înainte, întors cu fața spre ziua de ieri, spre faimoasa scînteiere din propriile-i pupile, căutînd să-l împingă spre asemenea fapte și pe protejatul său Smurov. Ceea ce atrage privirile lui înrourate nu sînt mormintele sfinte, rămase în urmă, sau, să zicem, cenușa milenară a rugurilor arse de strămoși — n-ar avea decît să-și ia un pumn din această cenușă sfîntă și să și-o coasă într-un săculeț de pus la gît, înainte de a porni spre piscurile viitorului ! Lui îi pare rău de altceva, se desparte greu de pustiul familiar în care a trăit, pustiu perimat și părăsit pe vecie de dragul unei bunestări asigurate tuturor, fără șomaj și crize industriale ; pe el îl cheamă corturile gîndului dintîi, uitate în bezna veacurilor, liniștea din văi, plină de chemări misterioase, nopțile fără adăpost petrecute sub stele, populate de fantome și mirajuri, o întreagă faună a întunericului și-a unei imaginații de sălbatic : cu alte cuvinte, tot soiul de lucruri care nu putrezesc, nu se sting și, ca să mărturisim cinstit, nici nu pot fi descrise. Și-ar cam fi timpul, stimate Feodor Feodorovici, să te întorci cu fața înainte și să uiți, să renegi pretinsele dumitale neamuri, care și-așa te socotesc un ignorant, un uzurpator și-un apostat bun de ars pe rug ; ar cam fi timpul să blestemi din fundul bojocilor ziua de ieri și, pentru început, «să calci cu călcîiul pe chipul dumnezeului care a alunecat pe oase de oameni nimiciți și a căzut la pămînt...» Este doar atît de simplu... Dar, iubiți cititori, observați cît de îndărătnic tace scriitorul ? Am avut destulă răbdare... începe să ne obosească așteptarea ! Feodor Feodorovici al nostru tace mereu, și în această tăcere suspectă distingem parcă sursa interminabilelor sale aventuri.

Făcînd parte din neamul neîncrezător și indiscret al creatorilor, scriitorul Firsov verifică cele mai măreți adevăruri ale noului cum încearcă zarafii aurul, cu dinții, acceptînd totuși pe veresie ideile compromise ale trecutului, pe care le-a moștenit laolaltă cu alte bunuri materiale mai valoroase. Una din aceste idei — porunca deca-

logului privind sanctitatea și caracterul unic al vieții omenești — i-a plăcut atît de mult autorului, încît s-a și grăbit să i-o atribuie eroului său. Dar nu-și dă seama Feodor Feodorovici că rușinosul război mondial a smuls din pămînt cu rădăcină cu tot acel umbros copac biblic, la poalele căruia s-ar părea că au fost scrise capodoperele civilizației de ieri ? Era cea nouă s-a născut în foc, în primul rînd din văpăile mîniei, pe ruinele așa numitei *frății* creștinești ! Și nu-i permis, ba este de-a dreptul păcat, fraților, ca norodul să fie astfel înșelat ! «Omenirea a pășit în era mult dorită cu sufletul în zdrențe, purtîndu-și pe brațe măruntaiele, smulse de război...» Nu, nu găsim că o asemenea imagine exprimă cu suficientă putere esența problemei ! Așadar, Feodor Feodorovici, umanismul nostru nu-i o simplă continuare a celui de ieri, revoluția socialistă conține un manifest propriu, manifestul unui umanism superior, mai pur, mai precis.

„...Judecînd însă după nesiguranța, pe alocuri frapantă, a scrisului, de pe la jumătatea operei sale autorul a început să simtă o șovăială demnă de laudă și întru totul explicabilă. Încercările lui de a atribui unui alter ego multiplicat toate scăderile romanului, pe un calapod literar ce-l avea la dispoziție, împletindu-le în canavaua subiectului, constituie o mărturie suficientă că el însuși și-a dat seama de eșecul instructiv al lucrării sale ; acest procedeu al căinței a ușurat considerabil sarcina ce ne-a stat înainte în momentul cînd am pus mîna pe condei."

II

Isprăvind de citit acest rechizitoriu rostit împotriva lui, Firsov își ridică ochelarii pe frunte și se rezemă de speteaza scaunului. Nu, n-avea obiecții substanțiale la cele citite, cu atît mai mult cu cît, în realitate, nici n-a existat acel critic. Articolul menționat se afla chiar în roman, constituind ultimele pagini scrise de Firsov referitor la alter ego-ul său văzut prin oglindă. În felul acesta, își mărturisea indirect eșecul său deplin.

Cu ochii închiși, cu sufletul răvășit, își căuta odihna după zbuciumul creației acestei cărți, scrise în condițiile știute. Ocupa o odaie luminoasă, încălzită și suficient de spațioasă — asta, ce-i drept, din cauza unei insuficiente cantități de obiecte aflate în ea, dintre care nici unul n-ar fi putut ispiti nici măcar pe cel mai vigilent dintre inspectorii financiari. Masa lui de scris, pe care și mînca, se afla în mijloc, hainele de vară, atîrnate între cele două geamuri, erau ferite de praf cu un cearșaf, iar un paravan, din motive de decență, despărțea cei trei metri lăsați la dispoziția so-

ției. Din cînd în cînd o exclamație enervată sau zgomotul căderii unui mosor de ață, cu rostogolirea-i caracteristică, îi indicau lui Firsov că, în sfîrșit, reverele demiului său, destul de jerpelite în cursul anului, erau artistic țesute la loc.

În ciuda oboselii și a dezamăgirii — atîta timp cît carnețelele lui încă nu se umflaseră cu însemnări noi — scriitorul încerca un sentiment trecător, aproape plăcut, de vacuitate... ar fi gustat chiar din plin bucuria degajării, dacă nu l-ar fi apăsat necesitatea unei revederi finale, în momentul de față nedorite. Cînd la ușă sună cineva de cinci ori scurt, semnal convențional, după numărul locatarilor, Firsov se ridică și, cu inima bătînd mai tare din pricina urii, întrucît știa dinainte cum va decurge totul, vru mai întîi să ia de pe sobiță ligheanul cu apă săpunată, dar se răzgîndi și se așeză la loc, cu brațele atîrnînd de-a lungul trupului. Fără grabă, sugîndu-și un deget înțepat și legată la cap cu un prosop ud, nevastă-sa se duse să deschidă și în curînd se întoarse cu un aer care nu prevestea nimic bun.

— A venit aia, *a ta*... bombăni ea, dispărînd după paravan.

Elegantă și sărbătorească, aproape indecentă pentru un apartament comun, Dolomanova stătea în prag, răspîndind în jurul ei foșnete cunoscute, reflexe de neliniște, mireasma unui parfum imperceptibil.

— Doamne, ce vîjîie aici atît de groaznic, Feodor Feodorovici ? întrebă ea înainte de a-l saluta, ascultînd zgomotul din spatele ei. Parc-ar fi focul gheenei !...

Firsov făcu un gest de neputință.

— Ca să zic așa, e fluxul vieții curente, stimată doamnă ; avem la bucătărie cinci primusuri. De obicei îi scutim pe eroii și pe cititorii noștri de aceste... cum să zic... *inconveniente temporare ale prezentului !*

Mașa își aduse aminte de o frază dintr-unul din articolele care-l făceau praf pe Firsov, zîmbi și intră, închizînd cu un gest autoritar ușa în urma ei, întrucît ceilalți locatari și începuseră să-și bage capul de pe sală, ca s-o vadă mai bine pe această vizitatoare neobișnuită.

— Abia te-am găsit, Firsov, și asta numai după fișierul general de adrese ale capitalei. Pare-mi-se că nu prea te bucuri că am venit, dar și eu sînt grăbită... nici nu mai scot paltonul. Își dădu totuși jos de pe umeri blana scumpă, neagră, apoi se uită cu curiozitate în jur. N-am mai văzut niciodată cum trăiesc scriitorii... Aici *creezi*, Feodor Feodorovici ?

Prefăcîndu-se că n-a observat cuvîntul care-i zgîriase neplăcut urechea, Firsov se ridică de pe scaun.

— Da, ăsta-s eu și asta-i mocirla mea, confirmă el. Iar după ce îi oferi musafirei un scaun, se întoarse la locul lui și spuse pe șleau, ca să scurteze convorbirea : Ba mă bucur mult că te văd, Maria Feodorovna, deși, mărturisesc, între timp m-am depărtat destul de mult de fosta mea temă, atît de prost aleasă.

— Tot e bine că, după *toate astea*, mai stai pe picioarele tale proprii... rîse vizitatoarea, referindu-se la neplăcerile pe care le avea de îndurat scriitorul de pe urma romanului său.

— Sînt deprins, răspunse sec Firsov. Ei, ce mai e nou pe-acolo, pe la *voi ?*

— Păi, ar trebui s-o știi mai bine ca mine, ești doar autorul ! Îl mai ții minte pe Maniukin ? Ieri în piață a încercat să fure o chiflă de la o precupeață. L-am văzut chiar eu — a vrut să fugă, s-a prăbușit și nu s-a mai ridicat. Precupeața, o muiere ciupită de vărsat, a trebuit să tragă vîrtos pînă a scos chifla din mîna lui înțepenită... Altceva ? Nu știu dacă o fi adevărat, dar am auzit că Cikilev i-a făcut, în sfîrșit, figura regelui cremei de ghete : i-a trîntit un impozit atît de mare, că n-ar ajunge toată crema de ghete din lume ca să-l plătească...

— Nu cred. Așa-s ăștia, ai voștri, obișnuiți să bîrfească, refuză Firsov știrea.

— Apropo, am aflat mai adineauri că Batașoaia a pus mîna pe anarhist, s-a măritat cu el ! urmă Dolomanova. Erai la curent ? și îl privi răutăcios, în tăcere. Cîntăreața ta a pierdut sarcina, după care l-a părăsit pe administratorul ei și s-a întors la locantă : era și de așteptat. Aud că se bucură de un mare succes... Ce-i drept, acum cîntă mai mult despre birocrați și despre acoperișurile prin care plouă pentru că nu s-a reparat la timp ; uneori însă, la cererea publicului, mai zice cîte ceva din vechiul ei repertoriu... Atunci să vezi femeile de felul meu, *pierdute*, cum ascultă și varsă lacrimi șiroaie. Am trecut și eu o dată, într-o seară...

— ...dar în ciuda așteptărilor, Mitea nu era acolo ? se învioră ușor Firsov.

Masa se întunecă la față.

— Ești groaznic de clarvăzător și de dezagreabil, Feodor Feodorovici. Nu-ți poate omul ascunde nimic !... Apropo, de ce nu mai treci pe la mine, cum făceai înainte ? Poți veni oricînd. Între noi doar nu există fasoane...

Prin invitația aceasta directă, rostită cu glas tare și în auzul nevestei, se răzbuna pe Firsov pentru presupunerea ce i-o trîntise în față.

— Nu prea am timp, Maria Feodorovna, răspune tărăgănat Firsov, cu aerul cel mai nepăsător din lume, făcînd însă, în același timp, un semn din cap rugător spre paravan.

— Chiar așa, Fedea, cînd *ai nevoie*, mai treci pe la ea pentru o jumătate de oră... interveni pe un ton încordat soția din dosul paravanului. Dar ai grijă, aud că după căderea nopții e cam periculos să zăbovești în cartierul lor !

Trebuia salvată în grabă situația.

— Vino să-ți fac cunoștință, Katea... strecură printre dinți soțul ei. O fostă eroină de-a mea... o tovarășă cu o biografie din cele mai interesante !

— Mulțumesc, am citit ! bombăni iarăși soția. Spune-i că-ți cîrpesc paltonul. De altfel m-am spălat adineauri pe cap și pe deasupra mai sînt și însărcinată.

Urmă o pauză plină de o jenă firească, după care lucrurile se aranjară într-un fel nou și, de data aceasta, trainic.

— Îmi pare rău, Fedea. E atît de simpatică deși, dacă nu ești obișnuit, ai putea s-o găsești puțin cam aparte, răspunse Dolomanova, fără să se tulbure... Auzi că-ți dă voie. Cu atît mai bine. Vino să mă vezi, doar după plecarea lui Mitea sînt cu desăvîrșire *liberă*... Ai putea să stai și o săptămînă la mine !

— Nu, zău ? E liberă odaia lui Donka ? se stropși Firsov, supărat nu glumă. Se vede treaba, Maria Feodorovna, că te-ai învățat să tot ai în preajmă niște țapi fenicieni care să se împungă între ei !

Maşa nu se supără. Zîmbi și-și aprinse o țigară.

— L-am dat afară pe Donka... n-ai știut ? Un smiorcăit !... S-a întors cam jumulit atunci din pădure și-a început să bocească la picioarele mele : „Marusia, au vrut să mă omoare !“ Pe-urmă s-a rugat, ticălosul, să-l las să moară pentru mine, dar cînd i-am dat voie a dat bir cu fugiții...

— Nu cumva dumneata i-ai pus bonul acela în cufăr ? se interesă în treacăt Firsov.

— Ce bon ? se încruntă ea.

— Bonul acela, corpul delict, pentru care era să plătească cu viața... Și deodată amărăciunea adunată în sufletul lui răzbi afară. Acum, de curînd, mi-am dat seama că și atunci, la Artemi, în timp ce eu te cocoțasem pe un tron, mă țineai îmbrățișat cu o mînă, iar cu cealaltă înfigeai cuțitul în monstrul acela al dumitale... îl înfigeai mereu, mereu !

Dolomanova nici nu clipi. Își îndreptă doar ușor umerii și pe buzele ei șerpui un rînjet strîmb. Și deodată ceva ascuns, ticălos, murdar, ceva pe care Firsov dorea atît de pătimaș să-l uite, începu să apară tot mai vizibil în această femeie — probabil urmele

de neșters ale atingerilor lui Aghei. În fața lui se afla acum Manka Viforniţa cea păcătoasă din trecut, cu sufletul atît de negru, încît acum nici raza amiezelor de demult, de pe malurile Kudemei, n-ar fi reușit să răzbească prin pîcla ochilor ei pustiiți.

— Ei bine, cînd iese cineva pe viscol afară, riscă oricînd să se rătăcească ! Chiar și tu... mai bine ți-ai vedea de cărțile tale, decît să-ți vîri nasul unde nu-ți fierbe oala ! îl sfătui ea cu o voce neașteptat de răgușită și parcă de sus. Ia te uită la el ! De Donka ți-e milă... dar de mine ? Eu n-am dreptul la o vorbă bună ? Ascultă aici, Fedea : să privești unde calci, cînd umbli, nu te uita numai în dreapta și-n stînga. E mai bine așa. O să plîngă mai puțin nevastă-ta și te mai întremezi și tu. Uite, nu vezi ce bărboi negru ți-a crescut ? Parcă te-ar fi fiert într-o oală cu catran !... Așadar, ascultă ce-ți spun eu. Mai schimbă-te și coboară cu picioarele pe pămînt. La mine, știi doar, poți să vii oricînd, și mai tîrziu, că citesc totdeauna mult înainte de culcare, în pat... am insomnii... Vino și n-are să-ți pară rău, Feodor Feodorovici !

— Nu cred că pot veni vreodată, dragă *Marusia*... strecură tot printre dinți Firsov, ridicîndu-se.

Îi acordă o privire lungă și atentă.

— Mă refuzi ?... Așa care va să zică ! Înseamnă că multe rugi o fi înălțat răposata maică-ta pentru tine... rîse lugubru Viforniţa, aruncîndu-și mucul de țigară sub scaun. De altfel, ești un amorez prost... Ei haide, ajunge, ne-am văzut destul. Condu-mă pînă la poartă măcar !

Tocmai atunci în dosul paravanului căzu și se risipi cu zgomot pe podea ceva multiplu, mare, probabil cutia cu ace și nasturi.

— Cum o lași pe musafiră să plece așa, Feodor ? Avem doar o sticlă de votcă acolo, în dulăpior... se auzi de după paravan glasul puțin tremurător al soției.

Viforniţa puse în tăcere mîna pe clanță, dar deodată Firsov se hotărî într-adevăr s-o conducă, și asta nu numai cu scopul de a îndulci puțin efectul produs de ieșirea soției. Coborîră scara fără să scoată măcar un cuvînt.

Era o zi frumoasă. Dezgheţul strălucea și împroșca stropi de soare, vrăbiile și copiii lărmuiau pe zăpada sticloasă de martie. După duhoarea bucătăriei din casă, aerul cel proaspăt îl învioră plăcut pe Firsov.

Își ridică gulerul hainei.

— La cine te gîndești ? Te pomenești că scriitorul are acum o prietenă nouă ? îl întrebă, geloasă, Viforniţa, văzîndu-i degetul pătat cu cerneală. Haide, necăjește-mă, spune cine-i ?

Trăgîndu-și încet pe mînă mănușa lungă și strîmtă, nu se îndura să plece, dar Firsov socoti că-i mai bine să nu-i dezvăluie unei

astfel de femei noua lui simpatie... Era de altfel și prematur, întrucît din negura presimțirii tulburi abia începeau să prindă contururi profilurile deocamdată nebuloase, faptele și spusele noilor eroi.

— Una, o fată de popă... mormăi Firsov, numai și numai ca să scape.

Se pare că ea îl crezu.

— Nici cu asta n-are să țină mult! Am spus eu totdeauna că voi ăștia, scriitorii, sînteți niște flușturatici, nu poate o femeie să aibă încredere în voi...

Ca și Vekșin, se răsuci scurt pe loc și, fără să-și ia rămas bun, plecă mai întîi încet, apoi grăbindu-se tot mai mult. Scriitorul o petrecu din priviri pînă la colț, cu un sentiment de dedublare în suflet, și deodată, înainte de a fi apucat ca să dispară de tot, făcu un pas și încă un pas în urma ei, cu un regret ciudat și nostalgic, fie ca să se convingă de ceva, fie numai pentru a mai prinde o dată în nări mirosul parfumului ei, ce se pierdea pe vecie... Dar nimic nu mai găsi în adierea ce-i mîngîia fața, în afară de acel suflu înviorător, dar cu totul zadarnic pe care-l emană orice dezgheț.

1927—1959

POSTFAȚĂ

L-am cunoscut în culisele Teatrului Mare, în martie 1952. Centenarul Gogol reunise la Moscova poeți, prozatori, dramaturgi, istorici și critici literari. Printre invitați erau și scriitori din multe țări veniți să aducă un cuvînt de prețuire aceluia care a dăruit literaturii universale *Revizorul* și *Suflete moarte*. Cu acest prilej i-am revăzut aici pe Ilia Ehrenburg și Alexei Surkov, pe Arnold Zweig și pe Nazim Hikmet, i-am cunoscut cu acest prilej pe Feodor Gladkov și Alexandr Korneiciuk, pe Valentin Kataiev și Vladimir Ermilov, pe James Aldridge și Krucikovski, pe Vereș Peter, și pe Țao-iui. Pe Leonid Leonov nu-l cunoșteam și, cu toate acestea, în înghesuiala culiselor unde „se constituia prezidiul", am intuit că omul acesta masiv, cu coama leonină și ochii calzi, zîmbitori, nu poate fi altul decît autorul *Invaziei*. Stătea tăcut în mijlocul forfotei festive, cu gîndurile altundeva, și părea trist. Mîinile mari, liniștite, i se odihneau pe genunchi. Le-am privit și mi s-au părut tare, tare cunoscute. Erau mîini muncite, învățate cu truda cea grea, mîini de țăran. Înțelepte, harnice, meștere. Mîini care știu să apese coarnele plugului, să țină hîrletul, să altoiască trandafirii, să mesterească minunată sculptură în lemn... Mîini care au ținut condeiul de sub care au apărut *Bursucii* și *Hoțul*, *Soti* și *Skutarevski*, *Drumul spre ocean* și *Un om obișnuit*. Toate au prilejuit discuții pasionate, toate au marcat clipe importante în dezvoltarea literaturii sovietice. Și am zîmbit amintindu-mi reacția violentă pe care am avut-o la citirea versiunii dintîi a *Hoțului*, care pentru mine, de tînăr, a însemnat și unul din primele contacte cu literatura sovietică. Iar acum, după cincisprezece ani de la întîlnirea cu autorul, această postfață la a doua versiune a *Hoțului* constituie o datorie față de propria mea conștiință.

Nu este cu putință să vorbești despre acest roman fără a-l compara cu prima ediție apărută acum patru decenii, în 1927. Analiza *Hoțului* pretinde însă și înțelegerea întregului drum parcurs de Leonid Leonov, unul dintre cei mai mari scriitori contemporani ai literaturii sovietice și universale. Stimat și iubit de cititorii din U.R.S.S., distins cu înaltul titlu de Erou al Muncii Socialiste, tradus în multe limbi europene, cunoscut pe toate continentele, Leonid Leonov ni se înfățișează ca autor de romane și piese

de teatru pătrunse de spiritul actualității, lucrări în care se caută cu îndîrjire înțelegerea fenomenelor vieții, iar imaginile realizate, destinele eroilor conturate cu mare măiestrie sînt ridicate, prin mesajul lor, la nivelul unei înalte generalizări filozofice.

Născut în anul 1899, într-o familie de intelectuali progresiști, intrînd la șaisprezece ani în activitatea gazetărească antițaristă, poet și cronicar literar la optsprezece ani, Leonov a văzut cu propriii săi ochi ce înseamnă intervenția imperialistă, a trăit la Arhanghelsk coșmarul cotropirii americano-engleze și a devenit apoi combatant activ, cu arma și cu pana, pe fronturile războiului civil. Îmbrățișînd mărețele idealuri ale revoluției socialiste, doritor să servească cauza cu toate resursele talentului său, Leonov tinde mereu să fie participant activ la făurirea unei lumi noi, ceea ce pentru dînsul, scriitor, înseamnă a contribui la înnoirea sufletului omenesc, la înlăturarea a tot ce-l apasă cu greutatea îngrozitoare a prejudecăților și obiceiurilor vechi, balastul petelor de rugină a mentalității moștenite dintr-o lume străină și dușmană omului. Dragostea de oameni, dorința fierbinte de a-i înțelege și a-i ajuta îl face pe scriitor să pătrundă în satele cele mai îndepărtate, în cartierele cele mai periferice, să zăbovească printre oameni din toate păturile, de toate orientările, să cunoască dramele lor, elanurile și căderile, visurile și înfăptuirile lor. Față în față cu marile transformări care au loc trepidant în structura țării, Leonov caută să pătrundă în complexitatea proceselor din sufletele oamenilor, să-și lămurească conflictele acute și mișcările subtile ce au loc în psihologia lor.

Opera lui Leonov oglindește un drum de neîncetate căutări, un continuu dialog cu viața, întrebări curajos puse și răspunsuri intuite de autor. Pentru Leonov, actul literar este unul de conștiință cetățenească și umană. Iată de ce, punînd unele probleme și încercînd să le găsească răspunsul, autorul revine asupra lor în alte opere, iar uneori rescrie, după mulți ani, romanul sau piesa care inițial i se părea a fi corespuns căutărilor sale înfrigurate. Revenirea, după mai bine de treizeci de ani, asupra primei versiuni a *Hoțului* este semnificativă, ca și noua redactare, după doisprezece ani, a piesei *Culeașca de aur*. Parcurgînd opera lui Leonov, îți dai seama că sînt aci idei, teme, probleme asupra cărora el revine neîncetat, pe măsură ce descoperă aspecte noi, pe măsură ce se schimbă sau se îmbogățește propria sa viziune în raport cu viața și cu oamenii de care mereu și trainic rămîne legat.

Căci, așa cum spunea însuși autorul prin 1928: „A scrie înseamnă în primul rînd să fii obsedat de tema pe care ți-ai ales-o, ca și cum, în clipa dată, ar fi cea mai esențială în lume". Partizan al unei arte angajate, cu finalitate, consecvent convingerii sale că datoria scriitorului este de a fi mereu în miezul evenimentelor, Leonov mărturisea deschis în 1936: „Urăsc arta care fuge de problemele stringente ale contemporaneității". Pe acest drum Leonov a stăruit mereu, a obținut victorii, dar a suferit și

înfrîngeri dureroase. Este firesc, pentru că el s-a avîntat mereu pe căi neumblate și, pornind de la viață, sesizînd dinamica prefacere din primele decenii de după Revoluție, își punea ca literat probleme mari și complexe. Le aborda pieptiș. Ceea ce îi făcea pînă și pe dușmani să recunoască faptul că Leonov se află mereu în linia întîi a bătăliei dintre lumea veche și cea nouă. Om de curaj și de rară consecvență, scriitorul nu se dădea înapoi în fața insuccesului, nu ceda în fața presiunilor și atacurilor perfide uneori, alteori fățișe, nu se refugia în sferele liniștite ale unor subiecte neutre, ci urmărea destinele omenești pe fundalul celor mai dramatice ciocniri sociale. De unde și profunzimea operelor sale, izvorîte din focul nestins al actualității. Nimic nu-i este mai străin decît gîndirea închistată, tendința de a se refugia la adăpostul unor formule gata preparate. Dușman jurat al schematismului, al soluțiilor facile și procedeelor simpliste, Leonov caută mereu, cercetează, confruntă, studiază. Și scrie. La îndemnul inimii, la căldura convingerii, cu tot simțul răspunderii în fața poporului, în fața istoriei.

Tocmai de aceea drumul i-a fost deosebit de greu. Autor de poezii cu iz poporanist cînd făcea primii săi pași în literatură, influențat apoi de simboliști, semnatar al cronicilor și manifestelor rimate publicate prin gazetele Armatei Roșii în zilele războiului civil, făuritor al unora din primele romane în care se zugrăvește cu mult curaj procesul revoluționar ce zguduie din temelii satul rusesc, Leonov nu va sesiza pe deplin și multilateral esența noii politici economice (N.E.P.) și va fi bîntuit o vreme de amare deziluzii și contradicții complexe. În clipele cînd i se părea că burghezia reînvie ca clasă, precum nu puțini dintre revoluționari, Leonov a trecut printr-o puternică criză de conștiință. Aceasta a avut urmări și în creația sa literară. Recitindu-l, îți dai seama din ce în ce mai limpede că autorul trecea prin frămîntări adînci, că trăia clipe dramatice, cînd sinceritatea sa subiectivă și înțelegerea unilaterală a proceselor ce aveau loc în viața socială intrau în conflict cu adevărul obiectiv, cînd i se părea că viața infirmă uneori visurile și idealurile cele mai înalte. Se știe că adevărul artistic pretinde îmbinarea zugrăvirii veridice cu claritatea științifică în înțelegerea legilor obiective care determină dezvoltarea vieții. Drumul către această îmbinare a fost străbătut de Leonov îndelungul multor ani, în focul bătăliilor neîncetate cu el însuși și cu alții, căutînd, învingînd, suferind înfrîngeri. Spectator pasiv însă n-a fost niciodată. Și cu cît mai clară îi devenea poziția, cu cît mai puternic însușea concepția științifică despre lume, cu cît mai adînc pătrundea în esența faptelor vieții, cu atît reușea să descopere semnificația lor, evoluția contradictorie, dialectică, și finalitatea obiectiv determinată, cu atît mai puternic devenea mesajul său, cu atît mai desăvîrșite mijloacele de expresie, cu atît mai înaltă valoarea artistică a operelor sale.

Leonid Leonov este un scriitor profund original, inimitabil. Pe drept cuvînt se vorbește despre marea sa măiestrie în mînuirea limbii ruse. Dar el posedă și o modalitate cu totul aparte a individualizării literare, un fel

original de abordare a fenomenelor vieții, o capacitate deosebită de a făuri plastic imaginea literară. Acest lucru a fost sesizat de Maxim Gorki încă la începuturile drumului de prozator al acestui scriitor: „Leonov știe să înzestreze pe fiecare dintre eroii săi cu o limbă individuală splendid subliniată. Nu oricine reușește acest lucru, chiar atunci cînd este vorba de un scriitor talentat. Din bogăția de nesecat a limbii noastre, Leonov știe să selecționeze cu pricepere acele cuvinte anume, ale căror expresivitate și rezonanță au un caracter convingător magic, iar în cărțile lui aproape că nu există cuvinte de prisos. Maestru în munca sa, el nu narează, ci, mai totdeauna, folosește cuvîntul precum pictorul utilizează culoarea — zugrăvește." Țin să subliniez cu tot dinadinsul această afirmație: *zugrăvește*. Pentru că și în cazul *Hoțului* ne aflăm în fața unei lucrări monumentale, a cărei plasticitate îi conferă o putere de sugestie cu totul deosebită. Este vorba din nou de talent, de marele talent al lui Leonov care, în ciuda oricărei discuții cît de pasionate, contradictorii și neîmpăcate, nu i-a fost tăgăduit niciodată și de nimeni. De altfel, tot Gorki observase acest talent încă de la primele nuvele scrise de tînărul prozator: „Leonov este foarte talentat, talentat o dată și pentru toată viața, talentat în vederea unor fapte mari". Pronosticul gorkian este confirmat astăzi de întreaga operă monumentală a lui Leonid Leonov, operă care se înscrie printre realizările literare remarcabile ale secolului nostru.

...ul ce constă acel „glas propriu", acea originalitate a lui Leonov despre care vorbea Gorki încă de la primele manifestări literare ale acestui scriitor? Autorul *Hoțului* a pășit în literatura sovietică în anii cînd se ridică o pleiadă însemnată de talente viguroase. Ca să nu mai vorbim de culmi ca Gorki și Maiakovski, acum își publică primele lucrări Dmitri Furmanov, Fadeev și Șolohov, Babel și Lavreniov, Demian Bednîi și Lidia Seifullina, ridicați de uriașul val al Revoluției. Acum vor apărea poemele, nuvelele, romanele și piesele de teatru ale unor scriitori astăzi intrați în patrimoniul literaturii universale, ca Esenin și Blok, Gladkov și Ehrenburg, Pilniak și Korneiciuk, iar scriitori cunoscuți deja ca Alexei Tolstoi, Konstantin Fedin și Alexandr Serafimovici își orientează creația spre limanuri noi. Prima decadă de după Revoluție va cunoaște glasul scriitorilor Vsevolod Ivanov și Treniov, Selvinski și Surkov, Bagrițki și Dolmatovski... Se scria mult, se tipărea mult, în toate genurile și în modalitățile cele mai felurite. Al treilea deceniu al secolului, primul din existența tînărului stat socialist, marca o efervescență creatoare și un avînt general al culturii, oglindit, printre altele, în dezbateri pasionate și înfruntări de poziții diferite, discuții aprinse în care se vădeau căutările înfrigurate de drumuri noi în artă, tendința de a găsi modalitățile corespunzătoare pentru exprimarea artistică a unei furtuni de impresii născute de o realitate cu desăvîrșire nouă, nemaiîntîlnită, care în focul și sîngele bătăliilor istorice schimba temelia societății și aducea transformări profunde în mentalitatea oamenilor, generînd totodată situații dramatice fără prece-

dent. Treptat apăreau trăsăturile specifice, proprii acestei literaturi noi. Se putea vorbi astfel despre optimismul ei ancorat în înțelegerea direcției dezvoltării sociale, se putea vorbi despre apariția unui nou umanism, calitativ deosebit. Revoluția a determinat renașterea filonului romantic, a stimulat proiectarea creației literar-artistice către ziua de mîine, chipul căreia se contura în freamătul luptelor de clasă începute pe baricade și continuate în anii reconstrucției aparent pașnice, grefate în fond pe cumplitele încleștări de clasă în care se decidea evoluția viitoare a societății sovietice.

Cîmpul literar era și el arena unor înfruntări acute, a unei lupte împotriva influențelor ideologiei burgheze catalizate de stările depresive, de pesimismul și neîncrederea ce apăruseră în sufletul unora dintre oamenii cinstiți în condițiile noii politici economice. Dacă în creația literară este urmărită cu consecvență linia principală de a înfățișa marile bătălii sociale, faptele eroice ale oamenilor ridicați de valul Revoluției, se conturează totodată imperioasa necesitate de a înfățișa și lumea celor șovăielnici, mediul mic-burghez de la orașe și sate, pe acei oameni care se îndoiau de justețea idealurilor Revoluției, se temeau de marile transformări pe care le aduceau și, cuprinși de nesiguranță și panică, se aruncau dintr-o extremă în alta căutînd cu înfrigurare limanul unde s-ar putea refugia într-o existență calmă, lipsită de griji. Bătăliile angajate în cîmpul literaturii, înfruntarea dintre curente și orientări luau uneori aspecte dramatice. Căutările încordate, desțelenirile de drumuri aduceau, alături de victorii reale, și înfrîngeri, vremelnice alunecări ideologice și artistice. Se dezbăteau, o dată cu concepția despre lume, și problemele principale ale creației. În aceste înfruntări se manifestau și schematizări pseudorevoluționare, cu caracter dogmatic, precum și cedări de poziții, rătăciri de natură idealistă și estetizantă, oscilații vădit mic-burgheze. Dar ceea ce trebuie subliniat neapărat este faptul că încercările de a înțelege evenimentele și de a găsi căile noi pentru generalizarea lor în imagini artistice emoționante, sugestive, puternice, eforturile de a găsi modalitatea transfigurării artistice a nodului complex de contradicții sociale și a zbuciumului omenesc ajuns la încordare maximă erau proprii tuturor scriitorilor, dar se manifestau în chipuri foarte dificile. Pe cît de multilateral era tabloul vieții, pe atît de diferite și originale erau talentele venite în literatură. În toate acestea își spuneau, firește, cuvîntul poziția ideologică, maturitatea concepției despre lume, capacitatea fiecărui scriitor în parte de a pătrunde în adîncimea fenomenelor. Dar independent de talentul cu care era înzestrat, fiecare scriitor avea de spus ceva foarte important „despre vremuri și despre el", dar mai cu seamă despre oamenii cei mulți, cu visurile și pasiunile lor, cu elanurile și prăbușirile lor, despre frumusețea faptelor ce aveau să rămînă în istorie, dar și despre ticăloșii nemaiîntîlnite. Literar, toate acestea se concentrau ca într-un focar în chipul eroilor, personagiilor care populau cărțile, în chipul acelora care, făcînd Revoluția, treceau apoi cu tot avîntul la munca de construcție pașnică, dar și în chipul acelora care, după elanurile luptelor pe frontul războiului ci-

vil, nu aveau puterea să înțeleagă sarcinile noi, concrete, pe care tot Revoluția le punea la ordinea de zi și, drept urmare, luau înviorarea temporară a sectorului privat drept o reînviere victorioasă a capitalismului. Scriitorul cugeta asupra vieții, căuta să-și explice procesele complexe și căile dezvoltării sinuoase care avea loc în sufletele oamenilor ; el căuta răspuns la întrebările pe care milioane de oameni și le puneau mereu și, alături de ei, scriitorul însuși. Avînd de spus cuvîntul său despre viață, deseori scriitorul se confunda pînă la identificare cu eroul său. Și uneori oscila, se încurca și rătăcea împreună cu propriul său erou. Realitatea oferea un cadru vast, complex și contradictoriu de fapte care se oglindeau în mintea și în inima scriitorului într-un mod propriu subiectivității acestuia și se reflectau într-o înlănțuire de imagini literare și destine umane conturate foarte original, într-o diversitate de modalități ce făcea cu neputință confundarea autorilor. Iată de ce dezbaterea literară nu se referea numai la analiza operelor deja create, ci și la căile făuririi lor, la ceea ce denumim procesul de creație, înfruntîndu-se păreri și experiențe dintre cele mai diferite în căutarea unei metode noi de creație.

De la primele nuvele și romane ale lui Leonov toată lumea a recunoscut în el un talent viguros, un mare artist al cuvîntului. Proza lui Leonov a vădit dintru început măiestrie scriitoricească, o limbă bogată și o subtilă folosire a diversităților dialectale care dă atîta expresivitate slovei sale. Adînc cunoscător al satelor și orașelor din provincie, strîns legat de viața oamenilor simpli, Leonov aduce coloritul național rus, specificul psihologiei diferitelor pături sociale, exprimînd totul cu ajutorul unei palete de o bogăție fascinantă de culori. Te atrage marea sa înclinație spre metaforism, care dă frumusețe și totodată adîncime expresivă fiecărei fraze, după cum frecventa folosire a simbolului în cadrul țesăturii complexe a prozei leonoviene obligă pe cititor la o atitudine mereu activă, la participarea încordată la desfășurarea subiectului și a destinelor eroilor cărții. Maestru al intervențiilor publicistice în ampla compoziție literară prin intermediul unor descrieri, paranteze și intervenții lirice care la prima vedere par oarecum străine temei, prin intervenții uneori de-a dreptul gazetărești, Leonov obține efecte literare captivante și inedite pentru că se plasează pe poziția că orice procedeu este valabil dacă servește tema și ajută mesajului să țîșnească către cititor. Dar cînd Gorki vorbește despre originalitatea lui Leonov credem că el nu se referă numai la cele sus-amintite. Este vorba de un cadru mult mai larg, de probleme care constituie trăsăturile distinctive ale întregii creații leonoviene : lumea personagiilor care îi populează cărțile, ideile lui, felul cu totul original de a construi subiectele pe mai multe planuri, compoziția sinuoasă proprie romanelor sale, modul în care știe să opună personagiile unele altora ascuțind la maximă intensitate conflictele, este vorba firește și de limba scriitorului pe care acesta o mlădiază uneori într-un chip neașteptat, dobîndind bogății expresive rar întîlnite. Dar totodată refe-

rirea cuprinde și concepția lui Leonov cu privire la munca literară propriu-zisă. Cu alte cuvinte, cînd Gorki, referindu-se la caracterul „profund original" al lui Leonov, arată că este o manifestare remarcabilă în literatura sovietică, sîntem chemați a ne gîndi la stilul acestui scriitor, înțeles ca unitate a particularităților artistic-ideologice fundamentale care se manifestă în conținutul și în forma operelor sale. Aceasta și determină locul lui Leonov în detașamentul scriitorilor sovietici : stilul său care îl deosebește de oricare dintre ei și care s-a dezvoltat continuu pînă în anii deplinei maturități.

Într-adevăr, Leonov își are propria sa modalitate de abordare a realității înconjurătoare, un mod original de a selecționa faptele ce-i par semnificative, evitînd tot ce este spectaculos și se află la suprafață. Îl atrage lumea frămîntată, sufletele greu de descifrat, sentimentele profunde și zbuciumul ale cărui cauze sînt greu de găsit ; îl atrag oamenii cu o structură complexă, bîntuiți de grave probleme, pradă contradicțiilor deseori de nerezolvat. Tendința continuă de a ajunge la tainițele cele mai ascunse ale sufletului omenesc își pune amprenta asupra întregului proces de creație al lui Leonov. Scriitorul evită cu perseverență orice ar putea aduce a ilustrație literară a unor teze prestabilite. Pentru Leonov, creația literară, făurirea operei de artă, este prin ea însăși cugetare asupra vieții, luare de poziție, apreciere. Ca atare, operele lui, departe de a fi ilustrații la teze, pot servi drept aprecieri originale și adînci cu privire la fenomenele vieții, generalizări artistice care au un caracter inedit. Situațiile și caracterele făurite de Leonov se ridică mereu la nivel de simbol. Sintezele autorului, niciodată didactice, totdeauna desprinse drept mesaj al unor situații și evoluții de factură eminamente artistică, se conturează treptat din întreaga țesătură literară și-l fac pe cititor să ajungă la concluzii raționale, după ce a participat adînc emoționat, profund interesat, la tot ce-i dezvăluie pagină cu pagină pana măiastră a scriitorului. Romanele lui Leonov te impresionează prin vastitatea materialului de viață pe care-l cuprind, prin sinceritatea și curajul cu care autorul atacă cele mai grele probleme și situații, prin adîncimea pătrunderii în sfera gîndurilor și sentimentelor oamenilor. Considerînd că nu are dreptul să tacă, socotind că misiunea de scriitor te obligă la atitudine, Leonov disprețuiește orice încercare de a ocoli ceea ce este dificil, socotește drept dezertare eșuarea în temele comode, uneori „la modă", de fapt însă departe de adevărata problematică contemporană. Structurîndu-și romanele pe mai multe coordonate, uneori de importanță egală, populîndu-le cu un mare număr de personagii înzestrate cu caractere foarte diferite, ascuțind la maximum contradicțiile, Leonov obține, alături de analize profunde ale stărilor sufletești, și generalizări semnificative privitoare la evoluția societății. Caracterul-simbol, situația-simbol, dincolo de procedeul tipizării obișnuite, nu-l neliniștește pe scriitor. Dimpotrivă, ascuțind ciocnirile în urma unei minuțioase pregătiri în care introspecția psihologică atinge culmi de măiestrie, Leonov se simte îndreptățit de a făuri sinteze, de a emite aprecieri, de a generaliza.

Și poate tocmai finețea cu care dezvăluie dialectica sufletească a omului ce evoluează pe marginea prăpastiei, între a fi și a nu fi, face ca romanele sale să captiveze, să atragă, să emoționeze profund, să nu fie date niciciînd uitării.

Cugetînd asupra romanelor și pieselor de teatru ale lui Leonov, ai uneori impresia că în fiecare dintre ele ar conviețui două teme, că s-ar dezvolta două subiecte; pe de o parte ar fi vorba de aspectul uman cotidian, de fapte ale vieții „simple", pe de altă parte că s-ar aborda o problematică largă, cu adîncimi psihologice deosebite, cu generalizări filozofice vaste. Este vorba însă de două fețe ale aceleiași probleme: pornind mereu de la viață, de la om, de la zbuciumul și frămîntările lui, zugrăvind împrejurările contradictorii în fața cărora este pus și reacțiile complexe, individuale, spontane, cu implicații neașteptate ce se desprind din psihologia variată a oamenilor, Leonov ridică întreaga suită de imagini pătrunse de tensiune dramatică la înălțimea înaltelor semnificații umane, sociale și istorice. Că este vorba de problematica satului în plină transformare (*Bursucii*); de datoria omului cinstit în a alege de ce parte a baricadei trebuie să se afle (*Noapte albă*); de problema intelectualului care, de altfel, revine mereu în opera sa (*Skutarevski, Pădurea rusească* etc.); de raportul dintre interesele personale și cele obștești (văzute — este drept într-un fel în *Hoțul* și rezolvate altfel în *Soti* și în *Drumul spre ocean*); de demonstrarea faptului că victoria împotriva cotropitorului fascist este chezășuită de avîntul și încordarea maximă a sufletelor omenești (*Invazia, Lenușka*), de abordarea problemei fericirii umane atît de diferit văzută și apreciată de oameni și rezolvarea acesteia de către autor pe baza concepției că fericirea adevărată nu se poate obține decît pe măsură ce omul se dovedește a fi capabil de dăruire semenilor săi (*Caleașca de aur, Pădurea rusească*) — în toate operele sale Leonov apare drept un scriitor pasionat, care cugetă asupra vieții și care afirmă primatul unei atitudini active, combative. Ceea ce-l face să-și afirme deschis poziția față de fapte și idei, ceea ce-l face să pătrundă nemijlocit în destinul eroilor și în conturarea situațiilor. Nu se poate cita o singură carte, un personagiu față de care scriitorul ar fi neutru. Cînd e vorba de oameni, atitudini și fapte ce împiedică mersul înainte, Leonov își manifestă direct ostilitatea și o concretizează artisticește prin intermediul grotescului (mai ales în teatru), iar cînd sesizează, dezvăluie și zugrăvește noul, trăsăturile înălțătoare din sufletul oamenilor, cînd sprijină și promovează acest nou, scriitorul atinge accente de patetism. Așa se și explică lirismul pieselor sale și intervențiile directe, publicistice, în proză, cînd autorul se amestecă cu ajutorul comentariului său în desfășurarea evenimentelor. Să ne aducem aminte de intervențiile lui publicistice în țesătura artistică a romanelor: supărîndu-te la început, ele sfîrșesc prin a te captiva (bunăoară, lecția despre păduri din *Pădurea rusească*). Și deseori ai senzația că unele personagii încetează a mai vorbi ele, ai impresia că nemijlocit sînt purtătoarele de idei și aprecieri proprii autorului.

Căutînd cu migală noul din viață, pornind la cunoașterea și zugrăvirea oamenilor simpli, împreună cu eroii săi Leonov ajunge, treptat și în timp, pînă la îmbrățișarea deplină a concepțiilor și cauzei clasei muncitoare. Aceasta face ca, în vreme ce primele lucrări pun accentul pe personagii care în majoritate sînt victime ale nedreptății, meschinăriei și răului din societate, autorul să descopere treptat și să pună apoi accentul pe acele personagii care devin forță activă, care nu acceptă să fie victime, care consideră că viața poate și trebuie să fie făcută mai bună. În acest fel romanul *Soti* constituie marea cotitură, cînd în creația lui Leonov *omul încetează de a mai fi victima evenimentelor și începe să determine mersul, evoluția lor.* Ciocnirile capătă accente mai dramatice, deznodămintele sînt uneori neașteptate, dar, cum își dă seama cititorul, dictate de viață. Și tot ca în viață, evoluția personagiilor cu sufletul meschin, egoist, cu orizontul limitat, urmează traiectoria de la micul negustoraș Zavarihin din *Hoțul*, care produce dureri și generează tragedia celor din jurul lui, la un Semion Badadarkin, animat de aceleași sentimente și gînduri, dar care caută să se afirme și pretinde că este un „cineva". O evoluție ce scoate în relief alunecarea acestei categorii de oameni, pentru care totul este în trecut și nimic nu mai este în viitor, spre un Petrîghin — dușman deghizat, ideolog al „rezistenței" contrarevoluționare, sau un Usov *(Grădinile din Polovceansk)* — dușman perfid, deliberat, un Faiunin *(Invazia)* — unealta deschisă a cotropitorilor, boierul care vrea să reinstaureze cu ajutorul baionetelor hitleriste regimul de pe vremea țarilor. În opera lui Leonov găsim un mare număr de personagii care înfățișează categoria oamenilor ce beneficiază de situații materiale și sociale de invidiat, de considerație față de unele calități pe care le au, dar care păstrează în suflet trăsăturile negative, petele de rugină ale lumii vechi, vicii profunde, oameni care, la adăpostul situațiilor obținute, pot aduce și aduc nefericirea semenilor lor. Pe dușmanul declarat al socialismului Leonov îl urăște și-l demască cu tot atîta putere cu cîtă se îndreaptă împotriva celor care, acceptînd de formă normele convietuirii socialiste, răspîndesc în jurul lor miasmele concepțiilor vechi și otrăvesc sufletele. Cu o măiestrie deosebită Leonov știe a dezvălui drumul unor carieriști — de la măruntul Cikilev *(Hoțul)* pînă la un Grațianski *(Pădurea rusească)*, de la Constanția Lvovna *(Un om obișnuit)* pînă la profesorul Kareev *(Caleașca de aur)* — galerie de personagii pe care, împreună cu autorul, cititorul le respinge cu dispreț și indignare, le condamnă așa cum și viața — mai devreme sau mai tîrziu — le înlătură. Niciodată însă autorul nu simplifică, nu schematizează chipul acestora. Cu o măiestrie desăvîrșită, el pătrunde în adîncimea sufletului omenesc, dezvăluie cauzele și efectele celor mai complexe și dificile firi și comportări.

Atașat mersului înainte, convins că omul trebuie să intervină activ în desfășurarea evenimentelor, încă de la primele lucrări Leonov caută cu

înfrigurare caracterele tari, conștiințele generoase, inimile mari și curate. N-a fost ușoară calea spre dezvăluirea acestor personagii, n-a fost simplă nici găsirea modalității pentru zugrăvirea lor artistică. Treptat, de la chipul schematic încă al bolșevicilor din *Bursucii*, Leonov ne călăuzește spre oameni de talia eroilor din *Soti*, a lui Kurilov din *Drumul spre ocean*, a lui Svekolkin din *Un om obișnuit*, a familiei Talanov din *Invazia*, a lui Vihrov din *Pădurea rusească*. Foarte diferiți, cu caractere deseori opuse, eroii aceștia se apropie fără a se asemăna prin înălțimea gîndirii, prin puritatea sufletească, prin capacitatea jertfirii de sine, prin puterea de a visa, de a iubi, de a trăi. Și, din ce în ce mai accentuată, revine în scrierile lui Leonov marea și permanenta întrebare pe care oamenii și-o pun neîncetat: ce este fericirea? Ce înseamnă să fii fericit? O găsim simbolic în *Caleașca de aur*, ea este afirmată direct în *Pădurea rusească*, unde unul dintre personagii transmite gîndul autorului: „Oamenii îi cer destinului fericire, bogăție; dar cei mai bogați dintre oameni nu sînt cei care au primit mult, ci tocmai aceia care au dat mai din plin semenilor lor". Unii critici ai creației lui Leonov consideră că acest răspuns este simplificator, chiar primitiv. Că în viață răspunsul la această întrebare e dat în cele mai felurite moduri. Că noțiunea de fericire e, în definitiv, de natura aprecierii subiective. Dar diversitatea concepțiilor cu privire la noțiunea și esența fericirii nu anulează, ci subliniază măreția concepției comuniste. Aceea afirmată mai sus. Este tocmai concepția care-l călăuzește pe Leonid Leonov de-a lungul vieții sale conștiente de om și de scriitor combatant. Și, probabil, tot aici el găsește marile lui bucurii, marile lui satisfacții. Pentru că fiecare din romanele și piesele sale au fost concepute cu gîndul de a da oamenilor din plinul inimii scriitorului, inimă care bate alături de ei, din dorința de a-i ajuta, de a-i sprijini în viață, în drumurile și căutările lor neîncetate. Pentru că pînă la urmă, omul adus pe lume caută neîncetat calea spre fericire. Numai că drumul către marea, adevărata și unica bucurie de a trăi omenește nu este de loc simplu, nu este de fel ușor și, mai cu seamă, nu este la îndemîna oricui. Strădania scriitoricească a lui Leonov este în a căuta să ușureze oamenilor găsirea acestui drum. Nobilă, frumoasă strădanie, sprijinită de masiva forță a talentului său.

În creația lui Leonov există teme și idei care revin, se dezvoltă de la o operă la alta, se adîncesc, se bifurcă, pentru a cunoaște apoi ridicări la marea înălțime a unei vaste experiențe de viață și a unei măiestrii artistice dobîndite în cursul zecilor de ani de activitate literară. Această linie este proprie și procesului maturizării umanismului său care, de la simpatia și mila față de omul mic și năpăstuit, bîntuit de complexe stări cu iz maladiv, înrudit cu umanismul dostoievskian, se transformă într-un umanism activ, luptător. Leonov nu se va mai mulțumi doar cu zugrăvirea răului și pasionata sa denunțare, ci va chema artisticește la acțiune, indicînd căile mobilizării conștiințelor în vederea înlăturării a tot ce încătușează aripile omului în năzuința sa către înălțimi.

Iată de ce tema luptei împotriva spiritului mic-burghez este prezentă mai în toate operele scriitorului. Cunoscînd din copilărie cît de cumplită este mocirla egoismului, prejudecăților, individualismului, arivismului, lașității și retragerii troglodite în sfînta și mulțumita de sine mediocritate proprie spiritului mic-burghez, Leonov consideră că în socialism nu poate fi dușman mai perfid și mai redutabil decît rămășițele acestor trăsături sau reînvierea lor. De unde și viguroasa denunțare, dezgolirea acestora oriunde s-ar cuibări, oricum s-ar camufla, în orice veșmînt s-ar deghiza, oricare ar fi funcția celui ce se află în culpă. Revenirea continuă la această temă nu este întîmplătoare. O găsim la Maiakovski în *Ploșnița*, la Gladkov în *Caracatița*, la Ehrenburg în *Furtunoasa viață a lui Lazic Rotschvanz*, precum și în poezia lui Esenin, Bagrițki, Aseev, ca și în piesele lui Korneiciuk, în satira lui Ilf și Petrov. Aceasta este și nota dominantă în creația lui Leonov, începînd cu *Hoțul*.

Se vorbește mult despre influența exercitată de Dostoievski asupra lui Leonov. Unii consideră că tema hidoșeniei spiritului mic-burghez a fost preluată direct din creația marelui clasic. Este adevărat că în creația dostoievskiană Leonov a găsit ecoul simpatiei sale proprii pentru lumea năpăstuiților. De la el a învățat să selecționeze cazurile deosebit de interesante, semnificative pentru răul ce-l aduce mentalitatea și practicile orînduirii nedrepte, ducînd la dezrădăcinarea oamenilor capabili și talentați subiectiv, dar doborîți sub loviturile primite și eșuați în beție și nefericire. La Dostoievski a găsit și interesul mărit pentru oamenii sufletește bolnavi, rătăciți în urma prigoanei căreia nu i-au putut ține piept. Dar Leonov nu este un epigon. Utilizînd modalitatea dostoievskiană de a înfățișa ciocnirea forțelor contrarii ascuțită la maximum, acceptînd situațiile cînd nu se întrezărește victoria nici uneia dintre ele, Leonov duce mereu o polemică de intensă semnificație socială și ideologică, zugrăvește tragismul destinelor nu cu pasivitatea fatalității, ci mobilizînd toate resursele în vederea luptei împotriva răului. Mergînd pe drumul analizei psihologice adînci și minuțioase, învățînd de la Dostoievski modul de a explora profunzimile sufletului omenesc, îmbrățișînd acel psihologism subtil care scoate în relief fiecare nuanță, fiecare mișcare și cotitură, Leonov reușește să pătrundă în sfera tainițelor ferecate care ascund explicația unor fapte omenești altfel greu de înțeles. În acest fel scriitorul reușește să înfăptuiască imaginea complexă a vieții oamenilor a doua zi după Revoluție, aplicîndu-se cu precădere asupra celor ce se află la periferia societății. Îl preocupă îndoielile și oscilațiile, avînturile și reținerile, faptele și atitudinile lor. Treptat sfera investigațiilor se lărgește mult, pentru a cuprinde cele mai diferite pături sociale. Influența lui Dostoievski se remarcă mai cu seamă în prima versiune a romanului *Hoțul*. Ea poartă amprenta pozitivă a tendinței de adîncire psihologică minuțioasă și subtilă — calitate destul de rară în vremea cînd scria romancierul. Dar tot aici găsim și limitele de la început ale lui Leonov care, rea-

lizînd investigația psihologică profundă în modul dostoievskian, o face într-o măsură rupt de realitate, detașat de complexul relațiilor sociale, de lupta forțelor de clasă fundamentale. Conturînd coordonatele suferințelor umane din perioada N.E.P.-ului, Leonov rămîne încă la nivelul denunțătorilor, dar nu și al acțiunii hotărîte. Schimbarea avea să vină cu timpul și cotitura se va realiza cu romanul *Soti*.

Dușman jurat al naturalismului și al schematismului, disprețuind primitivismul literar și monotipia, repudiind tematica subțirică nesemnificativă, Leonov militează pentru abordarea vastă a fenomenelor vieții, pentru înfățișarea adevărului și dialecticii sufletului omenesc, pentru o literatură care abordează curajos acele aspecte grave și complexe care îi preocupă pe oameni. Repudiind didacticismul și ilustrativismul, prin practica creației sale Leonov dă exemplu concret al unei literaturi care transmite mesajul vibrant de amestec în faptele vieții, al acelei literaturi care prin intermediul substanței artistice propriu-zise a operei ridică probleme de importanță socială și umană covîrșitoare. Conflictele zugrăvite, destinele conturate, situațiile înfățișate capătă relief prin folosirea unor procedee literare deseori inedite. Uneori ai impresia că scriitorul părăsește firul „normal" al desfășurării lucrurilor și, purtat de aripile imaginației febrile, creează împrejurări neverosimile. *Pe Leonov îl preocupă însă maxima ascuțire a situațiilor care permite dezvăluirea esenței fenomenelor — și nu gradul de asemănare cu ceea ce se întîmplă în jurul său.* Procedeul este servit și de încrucișarea neașteptată a noțiunilor, de îmbinarea limbii simple, de toate zilele, cu termenii și formulele abstracte, imaginea capătă adîncime și valențe noi prin folosirea perifrazelor complexe. Mînuind un amplu material de viață, Leonov îmbină ingenios fenomenul concret cu elementele abstractului — judecăți, idei și comentarii, care îi permit sugerarea unor concluzii, aprecieri de o rară profunzime, făcînd parte organic din substanța literară a operei, țîșnind, dacă se poate spune așa, din desfășurarea acesteia. Este aici o atitudine de principiu față de creația literară, atitudine pe care scriitorul a formulat-o în 1948, arătînd că arta trebuie să pornească nu de la teze și paragrafe, formule și rezoluții, ci de la „...anecdote și expresii, întîmplări și amănunte de viață în care, ca într-o picătură de apă, se reflectă simțirea vie, personală, a contemporanului..." Scriitorul se dovedește a fi neîntrecut în capacitatea de a căuta aceste „picături de apă", care reflectă însuși sensul devenirilor istorice, în găsirea și selecționarea lor, punîndu-le la temelia romanelor și pieselor sale, model al zugrăvirii generalului prin particular, a semnificativului prin individual, însemnul artei adevărate. În acest sens, Leonov mărturisea cu douăzeci de ani în urmă: „Mă pronunț pentru zugrăvirea adevăratelor pasiuni omenești, realizată cu ajutorul detaliului proaspăt și inteligent, concretizat într-o situație convingătoare și logic susținută". Mereu în căutarea acestor detalii, Leonov denumește procedeul concentrării și sintezei artistice drept capacitate de a „logaritmiza". Cu gîndul la marile creații, el își explică poziția: „Acolo unde Tolstoi narează amănunțit, Dos-

toievski logaritmizează... Un singur detaliu poate să cuprindă foarte mult. Această cale îmi este mai apropiată." În adevăr, creația lui Leonov, teatru și proză, se distinge prin folosirea detaliilor care capătă valori simbolice, esențiale. Precum este blana lui Vekșin în *Hoțul* — cu evoluția ei de la strălucire pînă la năpîrlire, sugerînd o dată cu aceasta și decăderea eroului; semnificativă în acest sens este și boala lui Kurilov din *Drumul spre ocean*. Detaliile lui Leonov nu sînt niște ilustrații la idei și gînduri; ele sînt sursa acestora, capătă semnificații simbolice și determină uneori declanșarea evenimentelor. De aci se desprinde și felul în care Leonov înțelege realismul, ridicîndu-se mereu împotriva concepției simpliste, limitate. Pentru el literatura nu poate și nu trebuie să fie o oglindă pasivă în care se reflectă amestecat faptele vieții. Cugetînd larg, dînd zbor liber fanteziei, creînd situații în care personagiile se înfruntă și dezvăluie întreaga lor complexitate sufletească, Leonov se află mult mai aproape de adevăr cînd faptele par neverosimile, decît acei cronicari conștiincioși care își închipuie că fac literatură. Problema creației literare, problema raportului dintre artă și viață l-a preocupat mereu pe acest scriitor. Iată de ce, alături de tema esențială a combaterii spiritului mic-burghez, o vom găsi pregnant și în paginile *Hoțului*.

În peisajul creației lui Leonov romanul *Hoțul* ocupă un loc aparte. Nu este ușor să scrii despre această carte. Pentru motivul că istoricul romanului oglindește în mare măsură drumul parcurs de autor de la frămîntările dramatice prin care a trecut pînă la clarificările depline atinse la vîrsta maturității. La apariția sa romanul a suscitat discuții tumultoase și aprecieri contradictorii care se excludeau reciproc. Este drept că, privite cu ochii de azi, aceste discuții au mai mult o semnificație de istorie literară. Cert este însă că, pe cît de categorice, pe atît de lipsite de argumentare erau pe de o parte aprecierile negativiste dogmatice, proletcultiste, pe de altă parte aprecierile apologetice. Unii negau romanului orice calitate, scoțînd în relief numai și numai laturile negative. Ceilalți înlăturau orice obiecție, transformînd — de pe poziții estetizante — lipsurile în calități. În ceea ce privește opera însăși, încă de la prima sa versiune, rămîne totuși valabil gîndul lui Gorki că „...cu timpul, construcția, «arhitectonica», romanului *Hoțul* va fi studiată cu multă seriozitate".

Hoțul apare într-o nouă versiune după treizeci și doi de ani, sub aspectul unui *roman regîndit și rescris de la un capăt la celălalt*. Se poate vorbi *despre istoricul de aproape patru decenii a conceperii și realizării acestei cărți de mare valoare etică, estetică și ideologică*. Este interesant să amintim faptul că, la puțină vreme după apariția primei versiuni, editurile din țările capitaliste s-au grăbit să o traducă și să-i asigure o largă difuzare, în vreme ce alte cărți sovietice erau ținute sub obroc. Aproape simultan — prin 1930—1931 — romanul apare în limba franceză și în limba română. Editurile burgheze nu s-au grăbit de fel să facă așa ceva cu primul roman al lui Leonov — *Bursucii* — tocmai datorită caracterului său decla-

rat anticapitalist. Graba în cazul *Hoțului* nu se explică numai prin calitățile evidente ale romanului, ci și prin deficiențele, prin lipsa de claritate ideologică, prin tatonările lui, printr-o înfățișare unilaterală a raportului forțelor sociale în lupta din perioada noii politici economice în U.R.S.S.

Poate tocmai de aceea este necesar să zăbovim puțin asupra autorului, asupra drumului sinuos pe care l-a parcurs, mai ales în etapa de la izbucnirea Revoluției pînă la încheierea primului cincinal. Leonid Leonov face parte din generația scriitorilor care au aderat la ideea Revoluției și au înțeles sensul fundamental al transformării care avea loc prin statornicirea unei noi orînduiri sociale. Trebuie semnalat însă faptul că, o dată dușmanul înfrînt pe cîmpul de luptă cu arma în mînă, ca mulți alții, Leonov nu a sesizat pe deplin și de la început felul în care se conturează relația dintre individ și societate în etapa de trecere, după cum nu și-a clarificat nici relația nouă dintre literatura înaintată a timpului și lupta practică revoluționară. De fapt, el făcea parte din acel grup de scriitori, cărora noua politică economică le ridica multe semne de întrebare mai ales pe plan uman. Iată de ce perioada creatoare a anilor 1924—1930 din viața lui Leonov trebuie privită drept timpul în care scriitorul însușește o concepție științifică despre lume, ajunge treptat să înțeleagă în întregime linia complexă a partidului în procesul construcției socialiste, își dă seama de locul și rolul literaturii în societate. O recunoaște chiar el afirmînd: „Procesul însușirii concepției noi despre lume trece ca un fir roșu prin întreaga mea creație. Acolo veți găsi toate meandrele și căderile, toate lipsurile și greșelile, așa fel încît conștiința mea proprie se dezvoltă în procesul creației însăși."

Influențat de simboliști în prima perioadă a activității sale literare ca poet, Leonov se află, cum am mai arătat, sub influența lui Dostoievski. Trebuie subliniat *spiritul contemporaneității ce animă nuvelele* de debut ale autorului, în care este înfățișată lupta forțelor revoluționare împotriva așezărilor vechi, țăranii lui Leonov începînd să înțeleagă treptat că drumul spre o viață mai bună le este arătat de comuniști. Totodată Leonov își bate joc crunt de sărăcia spirituală a micii burghezii, de imobilitatea osificată a intelectualității burgheze. Și dacă pomenim aici romanul *Bursucii*, apărut în 1924, o facem pentru a sublinia marea experiență de viață de care a dat dovadă tînărul scriitor, cît și îndrăzneala cu care a ales și a elaborat tema, dovedind o profundă înțelegere a psihologiei țăranului. De aceea și A. Lunacearski spunea despre Leonov încă la începutul drumului său în literatură: „El aduce un conținut uriaș pe care l-a sesizat și caută să-l înțeleagă singur. Este tînăr și însetat să ajungă la concluzii pozitive. Nu reușește întotdeauna, întîmpină multe lucruri oribile, dar vîslește contra curentului. Zugrăvește cinstit toate momentele îngrozitoare din viață, dar caută să nu slăbească încrederea în poporul care s-a trezit. Aceasta este interesant, viu, frumos..." Aprecierea era dată după ce apăruse romanul

Hoțul în prima sa versiune și, implicit, dezavua critica negativistă care înlătura toate calitățile și multiplica, pînă la diformare, toate lipsurile lui. În *Bursucii* Leonov a reușit să scoată în relief contradicțiile caracteristice ale epocii. Mesajul romanului dovedea caducitatea iluziei cum că ar mai exista o a treia cale, pe lîngă lupta revoluționară a proletariatului și contrarevoluția sălbatică. Dar dacă Leonov dă o imagine realistă, neidealizată a satului, aceasta încă nu înseamnă că romanul nu are slăbiciuni. Bunăoară faptul că țărănimea este abordată ca un tot nediferențiat.

*

Scris în anii complicați ai noii politici economice, pe urmele proaspete ale înfruntărilor ce aveau loc în realitatea sovietică, publicat în 1927 în cîteva numere consecutive ale revistei *Krasnaia novi*, romanul lui Leonid Leonov a devenit dintr-o dată un remarcabil eveniment literar, generînd o furtună de dezbateri pasionate și contradictorii. Acest lucru se explică prin faptul că *Hoțul* aborda pieptiș o serie de aspecte dificile, probleme neclarificate ale realității imediate. Pătrunzînd în vălmășagul evenimentelor, autorul își afirma un punct de vedere polemic acut și, în ciuda tinereții sale, se avînta în generalizări filozofice îndrăznețe, se ridica la nivelul unei introspecții psihologice subtile, dovada unui talent de mare robustețe, analiză psihologică care dădea cărții pregnanță, relief deosebit și o forță emoțională copleșitoare. Și dacă astăzi ne dăm seama că în prima sa versiune *Hoțul* marca un important pas înainte din punct de vedere artistic în drumul creator al scriitorului, constatînd totodată și lipsurile lui din punct de vedere ideologic, nu putem pierde o clipă din vedere că atît prin calitățile cît și prin defectele sale acest roman se constituia drept un fenomen cu totul semnificativ în peisajul literaturii contemporane. De altfel și critica observase viziunea originală și cugetarea matură a scriitorului care venea să-și spună cuvîntul cu privire la viață, cu tot simțul răspunderii față de societate.

Valorile romanului nu i-au scăpat în primul rînd lui Gorki, care scria în 1928 lui Romain Rolland: „*Hoțul* este un roman construit într-un mod original, în care oamenii, cu toate că sînt redați în maniera lui Dostoievski, se reliefează uimitor de viu și în cadrul unor relații deosebit de complexe. În Rusia, această carte nu este înțeleasă și nici apreciată la adevărata ei valoare."[1] Totodată Gorki atrăgea atenția asupra bogăției limbii lui Leonov, asupra frumuseților frazei sale metaforice. Și nu era vorba numai despre aceste aspecte. O dată cu abordarea temei principale privitoare la destinul oamenilor imediat după Revoluție, cînd începe munca pașnică încordată și sfîșietoare de a clădi lumea nouă, în fața scriitorului apar și problemele creației artistice și rolului literaturii într-un mod nou. De aceea, dacă *tema luptei împotriva spiritului mic-burghez trece ca un fir roșu prin acest roman*, o impor-

[1] M. Gorki, *Opere*, vol. 30, pag. 91, Goslitizdat, Moscova, 1956.

tanță de prim rang are și dezbaterea *raportului dintre viață și artă, dintre real și imaginat*. Problemele creației literare sînt înfățișate în *Hoțul* cu multă sinceritate, pasionat, înlăturînd orice divagare abstractă, strîns legat de munca literară concretă.

Cartea înfățișează tragicul destin al fostului luptător din gărzile roșii, rostogolit în mlaștina lumii interlope, drumul fostului comandant Dmitri Vekșin, devenit căpetenie de hoți în suburbiile răufamate ale Moscovei. În jurul acestuia gravitează un mare număr de personagii ale căror destine, îmbibate și ele de tragism, se încrucișează și se împletesc cu destinul eroului principal. Fiecare în felul său este legat de Vekșin prin dragoste, prietenie, abnegații sau interese. În desfășurarea acțiunii aceste personagii își au propria lor traiectorie, servind totodată pentru înțelegerea evoluției psihologice a lui Mitea. O deosebită semnificație au însă afaceristul prosper, șmecher și descurcăreț, obraznic și crud, Nikolka Zavarihin, și funcționarul birocrat, arivistul demagog, cu suflet microscopic și cu o poftă nelimitată de putere — Cikilev. Prin intermediul acestora se conturează substanța esențială a conflictelor, prin ciocnirile lor cu Vekșin se dezvăluie marea problemă în fața căreia scriitorul îl pune pe cititor. Căci, dincolo de subiectul antrenant, de situațiile care aduc conflictul la intensitatea unor înfruntări „pe margine de prăpastie", dincolo de complexitatea stărilor sufletești ale eroilor în analiza cărora asistăm la dezvăluiri de mare profunzime, ne aflăm în fața unei problematici de semnificație fundamentală.

Dmitri Vekșin dezlănțuie o răzmeriță lipsită de perspectivă, clamînd împotriva murdăriei și urîțeniei pe care o aduce înviorarea sectorului privat în economie. În fața îmbuibării afaceriștilor proaspăt ieșiți la suprafață, a magazinelor care gem de cele mai diverse produse și a maselor de șomeri, de oameni nevoiași și necăjiți, se ridică întrebarea dacă sîngele vărsat în Revoluție nu s-a prăpădit în zadar. Vekșin înfierează ticăloșia și marasmul mic-burghez, încearcă să trezească în oameni convingerea că acestea reprezintă un pericol mortal pentru idealul Revoluției. Învăluit într-o atmosferă romantică, avînd simpatia autorului net exprimată de partea sa, în prima versiune a romanului Vekșin apare drept un purtător de cuvînt al protestului, un erou pozitiv, chit că cititorul își dă seama că pe această cale eroul încearcă să-și justifice propria sa decădere, trădare de fapt a cauzei pentru care altădată militase. În ce se exprimă revolta lui Vekșin? În șirul de nelegiuiri, crime comise, atitudini antiumane, în călcarea în picioare a celor mai frumoase sentimente, în disprețul lui față de cei din jurul său. Este adevărat că destinul lui Vekșin parcă e însemnat cu stigmatul unei fatalități tragice. Tragismul zbuciumului subiectiv însă este departe de a înlătura întreaga gravitate pe care o au faptele lui din punct de vedere social. Este adevărat că *Hoțul* constituie în bună măsură o trecere de la tematica socială, pe care Leonov o abordase înainte, la preponderența tematică psihologică. Preocupat mai ales de suferințele eroului, de adîncile contradicții care-l macină — în acest erou autorul reliefează mereu chipul omului chi-

nuit — era firesc să se estompeze semnificația obștească a faptelor lui Vekșin. De altfel, Leonov folosește un procedeu cu totul deosebit în zugrăvirea faptelor vieții, recurgînd la înfățișarea acestora prin intermediul modului în care ele se reflectă în conștiința personagiilor. Sincer frămîntat de soarta Revoluției, aflîndu-se în fața complexității problemelor sociale la ordinea zilei, care măcinau clase, pături sociale, suflete omenești, supraapreciind în mare măsură pericolul prezentat atunci de înviorarea sectorului particular, în care vede drumul impetuos către restaurarea capitalismului, subapreciind, pe de altă parte, noul socialist apărut deja, dar plăpînd încă, scriitorul a făurit un roman care, în ciuda marilor calități artistice, poartă amprenta confuziilor proprii unui mare număr de oameni cinstiți în acea vreme. Cucerindu-te prin sinceritatea și pasiunea punerii problemelor, împrumutînd eroilor frumusețea căutărilor etice proprii autorului, Leonov își înzestrează personagiile cu zbuciumul, nădejdile și disperările, îndoielile și căutările înfrigurate, cu simpatiile, antipatiile și meditațiile sale. La apariția cărții i se reproșa autorului că a abdicat de la principiul veridicității, plasînd un fost comandant al Armatei Roșii în postura de infractor. Problema nu-l preocupa însă din acest punct de vedere. Evoluția lui Vekșin trebuia să aibă semnificația simbolică a protestului împotriva lumii zavarihinilor și cikilevilor. Căpetenia de hoți, fostul comandant revoluționar trebuia să însemne un strigăt de alarmă, situația căpăta pregnanță deosebită, problema îmbrăca aspectele grave ale dezbaterii cu privire la destinul Revoluției. Cotidianul construcției pașnice solicita claritate de ideal, putere de dăruire, tenacitate în munca încordată și migăloasă de ani și ani, cînd edificiul socialist trebuia ridicat cărămidă cu cărămidă. Vekșin, atras de Revoluție mai mult de spiritul său aventurier, de mirajul unor fapte eroice individuale, de atmosfera romantică a luptelor pe baricade, nu era plămădit pentru asemenea fapte. În prima versiune a romanului, Vekșin apare mai mult ca o victimă a perioadei de trecere. Urînd lumea veche, meschină, străină omului și omeniei, Leonov nu-i opune lui Zavarihin decît pe Dmitri Vekșin. În roman, din lumea nou-născută, nu se descifrează încă decît chipul și activitatea lui Cikilev, care se confundă cu realitatea sovietică. În raza de investigație a autorului n-au intrat aci optimismul și încrederea proprie păturilor fundamentale constructoare ale societății. Analiza psihologică subtilă, conturarea situațiilor acute în care se decid destinele oamenilor, se face pe fundalul estompat al relațiilor sociale, de unde și lipsa de putere de convingere în finalul cărții cînd, părăsit și urît de toată lumea interlopă, Vekșin hotărăște să pornească pe un șantier mare de construcții, cu gîndul să înceapă o altă viață. Cu tot nimbul romantic cu care fusese înconjurat, cu toate că autorul îl înzestrase cu mari calități și un farmec personal deosebit, cititorul se întreabă în virtutea căror însușiri va putea acest personagiu aducător de durere și zbucium să devină un participant cinstit la opera luminoasă de făurire a socialismului ?

Este adevărat că forța artistică a scriitorului este atît de mare, romantizarea lui Vekșin este atît de intensă, încît cititorul se lasă și el fermecat de personalitatea acestuia, ca și lumea personagiilor cu care a fost populat romanul, în jurul lui Vekșin existînd un adevărat cult. Dar, după cum Maşa n-a putut să-i ierte că o părăsise într-o clipă decisivă a vieții ei, după cum Sanka nu-i poate ierta că ani în șir îl transformase într-o unealtă oarbă, tot așa și cititorul își va pune întrebarea în virtutea căruia postulat etic eroul poate primi iertarea păcatelor? Este adevărat că Vekșin se chinuie chinuindu-i pe alții, că-și urmează drumul în mijlocul unei atmosfere îmbibate de dragoste și ură, de stimă și dispreț, de idolatrizare și condamnare fără apel. Toate acestea dau romanului forță artistică deosebită. Ele permit și desfășurarea trepidantă a acțiunii, încordarea maximă a situațiilor, creșterea potențialului emoțional. Întorcînd însă ultima filă, cititorul își repetă întrebarea care de multă vreme îi stăruie pe buze: încotro? Căci evoluția eroului principal, desfășurarea acțiunii, ascuțirea conflictului n-a permis încă să se descifreze cum va arăta lumea în care pînă și delicventul va trebui să caute o altă cale.

Lipsa de claritate în ceea ce privește relațiile sociale în perioada noii politici economice se vădește și în conturarea lui Zavarihin și Cikilev. Este vorba de personagii care în raport cu Vekșin definesc fronturile de luptă, liniile fundamentale ale conflictului. În fond, amîndoi capătă semnificații de simbol ca reprezentanți ai forțelor pe care autorul le repudiază. În prima versiune, Zavarihin acționează mai mult în culisele romanului, isprăvile acestui afacerist le aflăm prin cele povestite de Tania. Și doar relațiile lui Nikolka cu fata sinceră și devotată, sîngele căreia de fapt este pe mîinile lui, dezgolește chipul sinistru și primejdia pe care o reprezintă acesta pentru societate. Căci altfel personagiul a fost înzestrat cu nenumărate trăsături pozitive, înconjurat chiar cu o anumită undă de poezie, încît uneori ai impresia că te afli în fața unui flăcău destoinic și nu a omului care pentru căpătuială e gata oricînd să nimicească o speranță, să stingă o luminiță, să calce viața altuia. În chipul lui Zavarihin, așa cum este dat în prima versiune, se exprimă confuzia dintre constatarea vigorii elementelor neocapitaliste și ura nestinsă împotriva acestora.

Același lucru, pe alt plan, se întîmplă și cu Cikilev. El reprezintă răul împotriva căruia pare-se că n-ai cum să te aperi. Agent fiscal și responsabil de imobil, birocrat conformist și arivist fără pereche, căutînd în condițiile noi să-și asigure bunăstarea și calma existență mic-burgheză, Cikilev este purtătorul unei frazeologii pseudosovietice, un fel de paznic al preceptelor de viață nouă care-i sînt însă funciar străine. Fațada de om al regimului sovietic ascunde de fapt vechiul și găunosul mic-burghez ros de invidie, însetat să stăpînească peste oamenii înspăimîntați de șantajul și denunțurile sale. Pe Cikilev scriitorul îl urăște din tot sufletul. Leonov găsește modalități literare pregnante pentru a-l dezavua, ajungînd la folosirea grotescului. Din nefericire însă, în prima versiune sălășluiește concepția că

trăsăturile de caracter ale lui Cikilev reprezintă de fapt tot ce este propriu omului „mic" de pe stradă. În acest fel birocratul și denunțătorul se transformă potențial în ceea ce ar fi propriu unui număr mare de oameni.

Mijloacele artistice utilizate permit scriitorului să genereze la cititor ura cumplită împotriva zavarihinilor și cikilevilor. O dată cu aceasta însă apare și teama. Pentru că, conform desfășurării acțiunii, s-ar părea că toate avînturile, toate elanurile, tot ce este frumos, înălțător, este mereu pîndit de pericolul de a fi oprit, murdărit, frînt de aceste forțe rele, proprii societății. Pe acest fundal apare oarecum justificată răzmerița și explicabilă rostogolirea lui Dmitri Vekșin. În mod obiectiv însă ea arată situații și rezolvări care nu țin seamă de realitate, de direcția evoluției istorice. Tocmai de aceea, în prima versiune, frămîntările profunde ale eroilor sînt îndepărtate pînă la izolare de conflictele sociale reale ale timpului. În ciuda puterii cu care aceste retrăiri sînt înfățișate, orizontul limitat face cu neputință dezvăluirea întregului complex social în toată complexitatea lui.

Din toate acestea rezultă că, în ciuda marilor calități, prima versiune are o sumă de lipsuri însemnate. Tendința lui Leonov de a afirma poziția revoluționară și intenția sa de a condamna tot ce se pune de-a curmezișul transformării socialiste era pozitivă. Dar materialul ales și pus la temelia romanului era tratat unilateral, mai mult prin optica lui Vekșin. De unde și atmosfera de scepticism și tristețe care străbate cartea. Nesusținută printr-o fundamentare socială adecvată, analiza psihologică alunecă deseori în preferință pentru spontaneitate și subconștient, rațiunea și luciditatea estompîndu-se uneori pînă la dispariție.

Este neîndoielnic faptul că, în procesul făuririi *Hoțului*, o importanță deosebită are prezența drept personagiu de prima mînă a scriitorului Firsov. Leonov folosește o modalitate inedită, făcîndu-l pe Firsov să scrie un roman despre personagiile care constituie obiectul romanului la care lucrează autorul nostru. Prezentînd avantajul de a înfățișa cititorului dificilul proces de creație literară, permițînd dezbaterea contradictorie a concepțiilor contemporane privitoare la raportul dintre artă și realitate, contribuind la o adîncire însemnată a analizei psihologice, procedeul prezintă însă și mari dificultăți, suprapunîndu-se poziții și cugetări proprii autorului și eroului său. În prima versiune, preocupările și faptele lui Firsov prilejuiesc îndelungi meditații asupra lumii în care se află și felului în care o vede. Totodată frămîntările lui Firsov sînt legate de efortul său creator, reliefînd contradicția dintre subiectivitatea sa și caracterul implacabil al realității înconjurătoare, care nu se lasă modelată după vrerea lui. Ai impresia că Leonov polemizează necontenit cu eroul său. Uneori Leonov îl ia chiar pe scriitor peste picior. Procedeul folosit crește forța artistică și pregnanța ideilor pe care le nutrește autorul, exprimîndu-le parcă în două etape și sporindu-le semnificația. Asupra acestei laturi atrăgea atenția și Gorki, arătînd caracterul înnoitor al căutărilor lui Leonov în domeniul formei artistice. Procedeul era important și din punc-

tul de vedere al dezbaterilor care aveau loc în acea vreme în problemele artei. Leonov afirma, atît prin gura lui Firsov, cît și prin propria sa muncă literară, caracterul convențional al artei, faptul că imaginile literare nu sînt realitate nemijlocită. În al treilea deceniu al secolului nostru, în perioada luptelor în jurul R.A.P.P.-ului, L.E.F.-ului, grupării „Pereval" etc., afirmarea acestei poziții era pe drept cuvînt temerară, dar singura cu putință atunci cînd lupta se dădea pentru arta adevărată, o artă care interpretează reflectînd, imaginea fiind un tot unitar, o osmoză dintre obiectiv și subiectiv, dintre datele vieții și transfigurarea lor artistică complexă, filtrată prin mintea și inima scriitorului. Căutările în domeniul formei constituiau în acea vreme efortul de a găsi modalitatea pentru a exprima noul din viață, reflectat în sufletul artistului, ele urmăreau să croiască drum către opere în stare să înfățișeze profundele transformări dramatice din sufletele oamenilor în condițiile nașterii unei lumi noi, în împrejurările cînd victoriile și înfrîngerile se succedau. Căutînd în jurul său omul „nedisimulat", Firsov milita pentru dreptul de a făuri caractere „unice", de a prezenta un fel de raritățI psihologice. Covîrșit de lumea în mijlocul căreia își caută eroii, interesul său se îndreaptă spre analiza firilor maladive, el se simte atras de stările lor anormale. În fond, aceste exagerări de natură subiectivistă erau reacția împotriva tendinței de a impune schematismul în creația literară, simplismul în zugrăvirea omului și a stărilor lui sufletești. Lăsînd la o parte latura discutabilă a concepției firsoviene cu privire la problema relației dintre artă și viață, menționăm că în *Hoțul* Leonov ia poziție împotriva concepțiilor naturaliste, schematizante, promotoarele tezei „nimic altceva decît omul viu, așa cum este el", precum și a concepțiilor estetizante care admiteau deplina discrepanță între viață și artă. În fond însă, în timp ce R.A.P.P.-ul clama pentru „reproducerea nemijlocită a vieții", „Pereval"-ul estetizant susținea teza pasivității artei, considerînd că scriitorul se supune inconștient proceselor spontane din viața spirituală. În fond pozițiile se întîlneau, generînd, în ciuda polemicilor, pericolul eșuării literaturii în ilustrativism. Tocmai de aceea, la apariția *Hoțului* romanul a fost atacat, negat, condamnat de unii și alții, iar autorul declarat drept purtătorul de cuvînt al mentalității mic-burgheze, element oscilant care n-avea să păsească nicicînd pe drumul artei revoluționare, ba s-au găsit unii să-l gratifice pe Leonov și cu epitetul de troțkist. Criticînd romanul de pe pozițiile sociologismului vulgar, acești oameni nu înțelegeau că romanul și autorul său exprimă în fond marile frămîntări, semnele de întrebare, căutările de drumuri proprii perioadei respective. Departe însă de a se lăsa influențat de aceste discuții în clipele cînd ele ajunseră la punctul lor culminant, Leonov lucra la un nou roman — *Soti* — în care se puteau vedea pașii făcuți înainte și clarificările ideologice intervenite între timp.

Problemele însă care l-au frămîntat în tinerețe și care s-au oglindit în *Hoțul* n-au încetat să-l preocupe în anii care au urmat. După treizeci

și doi de ani, cititorii săi aveau să se reîntîlnească cu o nouă ediție a acestui roman. Versiunea a doua apare în 1959, iar ciclul *Operelor complete* ale lui Leonov îl cuprinde în această formă nouă în 1961. Este vorba de o versiune revăzută în întregime, de o carte scrisă din nou. S-a schimbat optica autorului și, în funcție de aceasta, dezvăluirea temei, caracterizarea eroului principal, conturarea conflictelor esențiale, finalul cărții. Leonov a retopit materialul de viață acumulat, luminîndu-l de pe poziția idealului estetic socialist, clar de această dată, în spiritul concepției științifice despre lume. Datorită acestui lucru, chiar dacă se mențin momentele grele, conflictele acute, situații aparent fără ieșire, lumea lui Vekșin frămîntată de contradicțiile ei, nu mai avem de-a face cu scepticismul și cu acea undă de tristețe dominante în prima versiune. Nu au apărut alți eroi, compoziția lucrării nu a fost modificată în esență, nici forțele în conflict nu au fost distribuite altfel. Esențial este însă faptul că autorul a regîndit profund problematica cărții și, în funcție de aceasta, ne aflăm în fața unei noi înțelegeri și zugrăviri a chipului, destinului și funcției unor eroi precum Dmitri Vekșin și scriitorul Firsov. În fond, Leonov a schimbat concepția generală. Abordarea materialului de viață într-o nouă optică, cu adîncime mai mare, a dat cărții o semnificație filozofică generalizatoare de mare putere.

Spre deosebire de aureola romantică de care era înconjurat în prima versiune, Dmitri Vekșin este privit acum în mod critic. În fața noastră apare un om închis, cu sufletul tern, pe care vremea petrecută în mijlocul lumii periferice l-a dezobișnuit să muncească, să stimeze munca, cinstea, omenia. Prezentat drept erou al războiului civil în prima versiune a romanului, Vekșin apare astăzi mai mult ca beneficiarul unor afirmații personale decît al unor realități palpabile. Frazele lui despre devotament față de cauza Revoluției sună dogit, demagogic. Cititorul crede cu greu în posibilitatea transformării acestui personagiu, cu toate că și în finalul versiunii a doua Vekșin pleacă în Siberia, printre constructori. Și dacă în plin tumultul anilor de construcție care vin nu este imposibilă transformarea unor oameni din lumea hoților, cert este că ceea ce îl animă pe Vekșin este mai mult teama în fața propriilor săi colaboratori, dorința de a-și salva pielea. Cititorul nu crede că Vekșin ar fi bîntuit de remușcări adevărate și că ar manifesta dorința sinceră ca prin muncă cinstită să-și ispășească păcatele. Leonov a reușit să înfățișeze prin personagiul acesta chipul sinistru al elementului declasat, antisocial, purtătorul psihologiei lupului hăituit, urînd oamenii, urînd adevărul și frumusețea. În noua versiune a romanului apare dezvăluit în întregime caracterul egoist, individualismul feroce, amorul propriu bolnăvicios și ambiția nelimitată care îl rod necontenit pe Vekșin. Parvenirea prin orice mijloace, dorința neînfrînată de a fi stăpîn peste oameni devin mobilurile lui esențiale. Vekșin le pune mai presus de dragoste, de prietenie și de omenie. Cerînd altora atenție față de propria sa persoană, Vekșin este indiferent

la zbuciumul și destinul acestora. Titlul romanului capătă o semnificație simbolică. Dmitri Vekșin nu este un hoț oarecare, ci acea fire care știe să ia totul de la alții, fără să dea nimic nimănui. Vekșin nu fură doar banii, lucrurile, produsele muncii omenești. El jefuiește sufletele. De aici tragedia Mașei Dolomanova care-l iubise pe vremuri, de aici drama prietenului său, naivul și credinciosul Sanka, de aici și tragica moarte a surorii sale, Tania. La prima vedere s-ar părea că Vekșin face rău altora nu pentru că ar fi el însuși un om rău. Se întrezăresc chiar și trăsături frumoase, însușiri pozitive care explică de ce unii oameni se apropie de el și îi acordă încredere. Cînd îl cunosc însă mai bine, cînd îi văd faptele, iar nu doar afirmațiile, ei descoperă esența caracterului său. Și atunci se îndepărtează, fug ca de o fiară. Astfel, în a doua versiune a romanului, se dezvăluie treptat că însuși Vekșin, și nu altcineva, e vinovat de singurătatea care îl chinuie. Solitar, rupt de mediul sănătos al oamenilor cinstiți, considerînd că lui i s-ar cuveni toate bucuriile vieții materiale și spirituale, furios că nu-i sînt puse la îndemînă, Vekșin se rostogolește în mocirla lumii interlope, se descompune moralmente văzînd cu ochii. În acest fel Leonov definește mai clar coordonatele evoluției eroului său, dezvăluie determinantele sociale ale psihologiei lui printr-o adîncire a analizei, printr-o amplificare a problematicii. Chipul și destinul lui Dmitri Vekșin capătă o semnificație largă de o importanță ideologică deosebită. În fond, împreună cu Vekșin, sînt condamnate toate cioburile ce au mai rămas în urma transformărilor revoluționare care au urmat preluării puterii de către clasa muncitoare, sînt condamnate concepțiile politice falimentare. Trecerea lui Vekșin prin activitatea ilegală și apoi prin războiul civil nu mai apare acum decît ca întîmplătoare. Disprețul său rece față de oameni, tendința de a-i folosi drept unelte ale intereselor lui egoiste contrastează violent cu predicile despre lucruri juste pe care le ține altora. Și dacă te înfurie atașamentul de paradă față de orînduirea sovietică a birocratului Cikilev, vorbăria demagogică a lui Vekșin despre fericirea omului te revoltă într-o măsură și mai mare. Sporovăind despre viitorul luminos care va să vină, Vekșin răpește zi de zi bucuriile acelora cu care vine în contact. Îi rănește profund, îi batjocorește. Izolat de vechii săi camarazi de arme, mînat de interesele personale stimulate de ambiție, Vekșin este un purtător de cuvînt tipic al individualismului generat de lumea capitalistă. Înlăturînd romantismul vag de care era înconjurată personalitatea lui Vekșin, Leonov aduce o motivare riguroasă, fundamentează comportarea și faptele personagiului, le analizează critic și le zugrăvește cu o uimitoare putere de convingere. Conturînd destinul lui Vekșin, înfățișînd evoluția mediului în care acesta evoluează, autorul arată și caducitatea lumii și oamenilor de acest fel. Cu toate că noua versiune nu aduce personagii în plus, marile adevăruri și aprecierile juste sună de astă dată convingător în gura eroilor puși în situații cînd viața impune soluții concludente.

Aceasta nu vrea să zică de loc că în noua sa versiune romanul ar simplifica şi ar schematiza în vreun fel personalitatea lui Vekşin. Adîncirea coordonatelor sociale a scos în relief tocmai complexitatea peisajului său sufletesc. Curajul personal, inteligenţa înnăscută, frumuseţea, umorul n-au fost de loc estompate. Şi dacă Maşa îi poate reproşa lui Vekşin că din vina lui a căzut în mîna lui Aghei, cititorul înţelege că eroul se afla atunci în împrejurări deosebite, obligat de nevoile muncii revoluţionare să rămînă la acea şedinţă care nu se mai termină. Întocmai cum întîmplarea cu ofiţerul care-i ucisese calul şi a fost pedepsit cu tăierea mîinii va avea — cum înţelege cititorul — un efect ce-l traumatizează pe Vekşin pe viaţă.

Atmosfera de tragism este proprie romanului de la început şi pînă la capăt. Tragice sînt situaţiile, tragic este destinul personagiilor. Nu este aci vorba despre ceea ce în mod obişnuit se denumeşte „tragedie optimistă". De altfel, în arta socialistă ar fi greşit să se reducă manifestarea tragicului la o singură modalitate, la un singur tip. Tragicul fără ieşire din soarta lui Dmitri Vekşin ia fiinţă din motive sociale asemănătoare acelora care au generat soarta lui Andrei Starţev din *Oraşe şi ani* a lui Konstantin Fedin. Este tragicul generat de conflictul acut dintre înrobitoarea mentalitate veche, înrădăcinată în conştiinţa omului, şi încercarea acestuia, fără a avea putinţa necesară, de a se rupe din cătuşele ei ; este conflictul dintre înţelegerea nedreptăţii orînduirii de altădată, care presupune condamnarea trecutului de pe poziţiile unui ideal social calitativ nou, ideal care pătrunde din ce în ce mai larg în viaţa oamenilor, şi tarele personale, prejudecăţile şi petele de rugină din sufletul omului care nu e în stare să le învingă, să se autodepăşească. Acest conflict tragic se desprinde din contradicţiile obiective ale realităţii sociale, ale istoriei vii în plin proces de transformare dinamică, conflict ce se va epuiza numai în măsura în care societatea însăşi îşi va schimba pe deplin structura, rezolvînd astfel contradicţiile sociale generatoare de asemenea conflicte. Istoria pune în faţa omului problema alegerii drumului său. Clipele de cotitură sînt şi clipe hotărîtoare. Atît pentru societate, cît şi pentru om. Şi dacă există condiţia obiectivă pentru a merge înainte cu forţele progresului, după cum mai există încă şi împrejurări care nu exclud rămînerea sau alăturarea de poziţiile forţelor retrograde, destinul omului nu mai depinde numai de cei din jurul lui, ci în primul rînd de ceea ce se hotărăşte a face el însuşi, de decizia pe care o ia. *Hoţul*, în noua sa versiune, arată că arta socialistă nu absolutizează tragicul, nu-i dă un caracter mistic. Destinul lui Vekşin demonstrează că tragediile umane sînt generate de condiţiile sociale concrete ale existenţei oamenilor, demonstrează totodată că omul poate deveni forţa transformatoare a societăţii cu condiţia propriei lui transformări. Desprins din nodul încîlcit al contradicţiilor primului deceniu de existenţă a puterii sovietice, *Hoţul* şi tragismul care îi este propriu înfă-

țișează complexitatea dureroasă a transformării revoluționare și drama omului care nu se hotărăște a deveni participant activ, sincer, conștient și angajat al forțelor creatoare ce transformă lumea.

Înzestrat cu însușiri deosebite care îi conturează personalitatea pregnantă, Vekșin se află în miezul ciocnirilor, contradicțiilor grave, zguduitoarelor transformări revoluționare în care individualismul său devorant nu-și găsește locul. Chinuit, frămîntat pînă în adîncul sufletului, negăsind drumul alături de milioanele de oameni ce se uită pe sine în slujba idealului, Vekșin va rămîne un tragic învins datorită faptului că pustiind, furînd sufletește pe alții, s-a furat pe sine însuși. Și în asemenea împrejurare e foarte greu să mai găsești un drum nou. Aproape imposibil. De unde și finalul ediției noi.

Importante schimbări observăm și în felul cum ne este înfățișat scriitorul Firsov. Și aici Leonov schimbă optica, îi conturează caracterul judecîndu-i critic faptele, relațiile cu lumea eroilor săi, concepția sa despre creația literară. Leonov dezvăluie treptat caracterul greșit al procedeelor folosite de Firsov în abordarea și prelucrarea materialului de viață. Autorul se ridică de fapt împotriva modalității de confabulare a caracterelor fără a ține seama de realitatea socială și umană, condamnă procedeul înfrumusețării forțate a personagiilor. Combătînd subiectivismul în creație, Leonov pledează pentru veridicitate. Simți că, în felul cum îl înfățișează pe Firsov, autorul critică propriile sale greșeli din trecut. Sună foarte concludent cuvintele lui Firsov din finalul cărții, cînd recunoaște că Vekșin nu este decît „un om cu fața întunecată", iar Maşa — „o femeie cinică, ipocrită, din lumea interlopă". Totodată, versiunea a doua amplifică tendința pozitivă pe care o avea inițial Leonov de a-l ajuta pe cititor să pătrundă în intimitatea procesului creației literare. Astfel asistăm la căutările creatoare, la eforturile lui Firsov de a pătrunde în lumea eroilor săi, la chinurile sale generate de contradicțiile între felul cum arată fenomenele vieții pe de o parte și modul în care încearcă să le transforme în materialul literar al cărții pe de altă parte.

Foarte interesant apare și modul nou în care se conturează evoluția lui Cikilev și Zavarihin. Caracterizarea lor este mai adîncă. Astfel Zavarihin este înfățișat mai cuprinzător, egoismul său se reliefează treptat, încet-încet îți dai seama că este o fiară care n-are nimic scump pe pămînt. Îl animă numai banul și instinctele. Fiecare pas este calculat, fiecare gest este măsurat, dictat de intenția să facă avere. Leonov dezvăluie sugestiv cum Zavarihin încearcă să ascundă adevărata sa față printr-o aparență de popularitate, de om simplu, fără complicații. Și cînd îți dai seama că Zavarihin nu este lipsit de energie, capacitate de muncă, inteligență, înțelegi că toate acestea îl fac mai periculos, mai dușmănos. Este adîncit și caracterul lui Cikilev. Nu ne mai aflăm în fața unui simplu denunțător și ins pătruns de pizmă și ură, omuleț care mereu se în-

doiește dacă va reuși să supraviețuiască într-o lume așezată pe noi temelii omuleț care se zbate din răsputeri ca să rămînă la suprafață. În versiunea nouă, Cikilev apare mult mai periculos pentru că este conștient de faptul că oamenii de teapa lui nu pot fi înlăturați cu ușurință. El își dă seama că va trăi și se va mai grozăvi încă multă vreme pe seama oamenilor cinstiți. De aceea își caută un loc trainic printre ei, se pretinde partizan al orînduirii socialiste, debitează pînă la profanare lozincile regimului cu privire la vigilență, la subordonarea intereselor personale celor obștești. Înspăimîntînd și terorizînd pe cei din jurul său, făcînd caz de aparenta sa cinste, mînuind demagogic toate legile și prevederile drepte ale regimului pe care le folosește însă împotriva oamenilor, Cikilev este de fapt un om străin socialismului, un netrebnic și incapabil din categoria cărora se și recrutează birocrații.

Hoțul este o pledoarie pasionată împotriva individualismului, împotriva egoismului, împotriva neomeniei. Oricum ar încerca să se disimuleze, individualismul stimulează tot ce poate fi mai rău în om și generează comportări contrarii normelor firești de conviețuire, bazate pe înțelegere, respect, sprijin reciproc. În romanul său, Leonov rupe masca de pe obrazul acelora care încearcă să-și ascundă mizeria sufletească în spatele unor fraze demagogice, să-și justifice atitudinile și procedeele antiumane prin invocarea compasiunii față de viața „neîndurătoare" și destinul „nefericit" de care ar fi avut parte. Demascarea se face de pe pozițiile concepției revoluționare asupra lumii, în spiritul unei adînci credințe în victoria socialismului, al unei încrederi nelimitate în frumusețea și noblețea omului, în ceea ce se cheamă atît de frumos : Omenie.

Cititorul român, care cunoaște *Bursucii*, *Drumul spre ocean* și *Pădurea rusească*, spectatorul român care a apreciat *Un om obișnuit*, *Invazia* și *Caleașca de aur*, are astăzi ocazia să dezvăluie încă o latură a creației multilaterale, încă un aspect al marelui talent al acestui scriitor de frunte, să aprecieze mesajul său înflăcărat, încrederea sa în ziua luminoasă de mîine a întregii omeniri.

N. MORARU

CUPRINS

	Pag.
Cuvîntul autorului	5
Prolog	7
Partea întîi	11
Partea a doua	191
Partea a treia	405
Epilog	590
Postfață de N. Moraru . . .	601

Redactor responsabil : INNA CRISTEA
Tehnoredactor : BRETZ FRANCISC

Dat la cules 20.06.1967. Bun de tipar 17.10.1967. Apărut 1967. Tiraj 15.155. Broşate 12 090. Legate 1/1 3065. Hîrtie tipar înalt B satinat de 63 g/m². Format 610×860/16. Coli ed. 44,62. Coli tipar 39,25. A. nr. 1023. C.Z. *pentru bibliotecile mari 8 S. C.Z. pentru bibliotecile mici 8S—3₁=R*

Întreprinderea Poligrafică „Informaţia", Str. Brezoianu Nr. 23—25 Bucureşti R. S. România

Lei 10